A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1957:15

Ecklesiastikdepartementet

FÖRSAMLINGSLAG

BETÄNKANDE AVGIVET AV FÖRSAMLINGSSTYRELSEKOMMITTÉN

Stockholm 1957

Statens offentliga utredningar 1957

Kronologisk förteckning

---

1. Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. Statsrådets tryckeri, Helsingfors. 28 s. **H.**
2. JO och kommunerna. Kihlström. 80 s. **Ju.**
3. Fullföljdsbegränsning i skattemål. Idun. 146 s. **Fi.**
4. Oljelagring. Kihlström. 117 s. **H.**
5. Krigsskada å egendom. Idun. 188 s. **H.**
6. Statens instituts för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. Victor Petterson. 191 s. **I.**
7. Förbättrad pensionering. Idun. 260 s. **S.**
8. Jordbruks förstärkande med skog. Kihlström. 416 s. **Jo.**
9. Örlogsvarvens organisation m. m. Victor Petterson. 320 s. **Fö.**
10. Balanserad expansion. Bilagor. Marcus. 197 s. **Fi.**
11. Fordringspreskription m. m. Idun. 198 s. **Ju.**
12. Stommaterial från jord- och stenindustrin. Idun. 234 s. **S.**
13. Den statliga indirekta beskattningen. Kihlström. 423 s. **Fi.**
14. Beroende uppdragstagare. Beckman. 193 s. **S.**
15. Församlingslag. Idun. 413 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1957:15

Ecklesiastikdepartementet

FÖRSAMLINGSLAG

Betänkande avgivet av

församlingsstyrelsekommittén

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB

STOCKHOLM 1957

INNEHÅLL

Särskilda yttranden

Bilagor

Förkortningar

FT Förvaltningsrättslig tidskrift
KB Konungens befallningshavande
KomL Kommunallagen den 18 december 1953
LFS Lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse
LKI Lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning
RB Rättegångsbalken
RR Regeringsrätten
RÅ Regeringsrättens årsbok
SOU Statens offentliga utredningar
ÖÄ Överståthållarämbetet

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 april 1953 tillkallade Herr Statsrådet den 12 juni samma år kanslirådet *Nils-Erik Brolin,* hovrättsrådet *Sven Ekblom,* pol. mag. *Erik Forslund,* ledamoten av riksdagens andra kammare, kontraktsprosten *Carl Hoppe,* numera sekreteraren i svenska landskommunernas förbund *Fritz Kaijser,* f. d. lagmannen *Olof Löthner* och andre vice talmannen i riksdagens andra kammare, redaktören *Anders Olsson* att såsom sakkunniga inom departementet verkställa översyn av gällande församlingsstyrelselagstiftning. Åt Löthner uppdrogs att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Sedan Löthner den 14 oktober 1955 avlidit, tillkallade Herr Statsrådet den 7 november samma år såsom sakkunnig hovrättsrådet *Jerker Victor* — vilken enligt den 4 februari 1955 meddelat förordnande stått till de sakkunnigas förfogande för överläggningar och samråd i vad avsåg översyn av lagstiftningen om församlingsstyrelse i Stockholm — samt uppdrog åt Olsson att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

De sakkunniga har antagit benämningen församlingsstyrelsekommittén.

Efter erhållna förordnanden har såsom kommitténs sekreterare tjänstgjort under tiden den 6 juli 1953—den 30 september 1954 hovrättsassessorn, sedermera hovrättsrådet *Per Karlberg* och för tiden från och med den 1 november 1954 revisionssekreteraren, numera hovrättsrådet *Torvald Hellquist.*

Kommittén har med skrivelse den 1 december 1953 avlämnat en stencilerad *promemoria med förslag till vissa av kommunallagsförslaget m. m. aktualiserade ändringar i församlingsstyrelselagstiftningen.* I promemorian framlagda förslag lades till grund för de i Kungl. Maj:ts proposition nr 207 till 1954 års riksdag föreslagna — och av riksdagen antagna — ändringarna i 1930 års församlingsstyrelselagar m. m.

I föreliggande betänkande, som härmed vördsamt överlämnas, redovisar kommittén resultatet av en fullständig översyn av församlingsstyrelselagstiftningen utom såvitt angår Stockholm. Beträffande församlingsstyrelsen i Stockholm avser kommittén att senare framlägga förslag i särskilt betänkande.

För att tagas i övervägande i samband med det nu slutförda utredningsarbetet har till kommittén överlämnats:

1) en av kyrkofullmäktige i Toresunds församling till chefen för ecklesiastikdepartementet ingiven skrivelse den 24 juli 1946 angående tolkningen av 23 § lagen om församlingsstyrelse;

2) riksdagens skrivelse den 26 mars 1947, nr 91, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelserna i 1823 års cirkulär angående kyrkovaktares utväljande;

3) en av centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening till Kungl. Maj:t ingiven framställning den 12 mars 1952 angående rätt för kyrkomusiker att deltaga i kyrkoråds sammanträden;

4) kyrkomötets skrivelse den 3 oktober 1953, nr 19, angående införande i lagen om församlingsstyrelse av bestämmelse om kyrkoråds församlingsvårdande uppgift.

Angående frågan om möjlighet för församling att bilda kommunalförbund har kommittén haft viss kontakt med kommunalförbundskommittén.

Representanter för kommittén har bevistat Diakonistyrelsens förvaltningsutskotts kyrkorådskonferens i Sigtuna den 1—4 februari 1954 ävensom de konferenser mellan kyrkliga myndigheter i vissa större och medelstora städer, vilka avhållits den 1—3 juni 1954 i Borås samt den 1—3 juni 1955 i Örebro.

Genom beslut den 13 januari 1956 har Kungl. Maj:t uppdragit åt kommittén att vid fullgörande av dess utredningsuppdrag jämväl taga den i riksdagens skrivelse den 15 december 1955, nr 388, (konstitutionsutskottets utlåtande nr 22) berörda frågan om lämpligare tidpunkt för kyrkofullmäktigevalen under övervägande. I denna fråga torde kommittén få avge förslag i annat sammanhang.

På grund av särskilda remisser har kommittén avgett utlåtanden till Kungl. Maj:t

den 17 december 1955 över 1951 års skolstyrelseutrednings betänkande om skolväsendets lokala och regionala ledning samt lärartillsättningen (SOU 1955: 31), främst i vad avser förslaget till skolstyrelselag; samt

den 23 november 1956 över en inom ecklesiastikdepartementet upprättad, den 26 oktober 1956 dagtecknad promemoria angående vissa ytterligare lagstiftningsfrågor i anledning av skolstyrelsereformen, såvitt gäller avd. II i promemorian.

Undertecknade Brolin och Kaijser åberopar i vissa delar särskilda yttranden.

Stockholm den 10 april 1957.

Anders Olsson

N.-E. Brolin *Sven Ekblom* *Erik Forslund*

Carl Hoppe *Fritz Kaijser* *Jerker Victor*

Torvald Hellquist

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

Förslag

till

Församlingslag

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §.

Denna lag gäller för territoriell församling.

Vad i lagen stadgas skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse jämväl för icke territoriell församling; dock må, om församlingen så beslutar, i stället följas den ordning, som förut varit övlig.

Lagen äger icke avseende å församling i Stockholm.

2 §.

Medlem av territoriell församling är envar, som är mantalsskriven inom församlingen, ävensom var och en, vilken, utan att vara mantalsskriven inom församlingen, därstädes är kyrkoskriven eller äger eller brukar fast egendom eller är taxerad till allmän kommunalskatt.

Medlem av icke territoriell församling är envar, som är där kyrkoskriven.

3 §.

1 mom. Församling äger att själv vårda sina angelägenheter, där ej annat följer av denna lag eller särskild författning.

Angående vissa församlingsangelägenheter är särskilt stadgat.

2 mom. Med församlings angelägenheter avses frågor om

a) anskaffande av kyrka, begravningsplats, församlingshus, tjänstebostäder och annan för kyrkligt ändamål avsedd egendom ävensom vård om och hushållning med sådan egendom;

b) avlönande av befattningshavare och annan personal;

c) åtgärder för tillgodoseende av kyrkobokföringens behov;

d) särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården; samt

e) vad enligt särskilda författningar eljest ankommer på församlingen.

Vad ovan sägs beträffande begravningsplats skall ej gälla i den mån Konungen för särskilt fall förordnat, att vården därom skall tillkomma den borgerliga kommunen.

4 §.

Bilda två eller flera församlingar ett pastorat, skola församlingarna för vården om de angelägenheter, vilka enligt lag eller författning ankomma på pastoratet, utgöra en kyrklig samfällighet.

Om Konungen så förordnar, äger samfällighet, som avses i första stycket, även vårda andra i denna lag avsedda angelägenheter av ekonomisk natur.

Två eller flera församlingar må, ändå att de icke bilda ett pastorat, för vården om i denna lag avsedda angelägenheter av ekonomisk natur eller vissa av dem förenas till en kyrklig samfällighet. Om bildande av sådan samfällighet förordnar Konungen.

Förordnande, som i andra och tredje styckena sägs, må ej meddelas, med mindre församlingarna samtyckt därtill eller åtgärden finnes vara påkallad av betydande allmänt behov.

Beträffande kyrklig samfällighet skall med avseende å vården om de på samfälligheten ankommande angelägenheterna, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i denna lag stadgas om församling.

5 §.

1 mom. Församlings beslutanderätt utövas av kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma.

Beslutanderätten i kyrklig samfällighet, som icke omfattar alla i denna lag avsedda angelägenheter av ekonomisk natur, utövas av församlingsdelegerade, därest icke Konungen annorlunda förordnar.

I ärende, som är gemensamt för två eller flera församlingar, vilka icke utgöra en kyrklig samfällighet, utövas beslutanderätten å gemensam kyrkostämma med församlingarna.

2 mom. Förvaltning och verkställighet tillkomma kyrkoråd och församlings övriga nämnder.

6 §.

I församling med mera än 1 000 invånare skall den församlingen tillkommande beslutanderätten utövas av kyrkofullmäktige. Beträffande församling, som ingår i annan kyrklig samfällighet än som avses i 4 § första stycket, må Konungen förordna om undantag från vad sålunda stadgas.

Har i församling, där enligt stadgandet i första stycket kyrkofullmäktige finnas, invånarantalet nedgått till 1 000 eller därunder, skall beslutanderätten fortfarande utövas av kyrkofullmäktige, därest icke fullmäktige annorlunda besluta.

Församling med 1 000 invånare eller därunder äger åt kyrkofullmäktige uppdraga beslutanderätt, som avses i första stycket. Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fyra år förflutit sedan kyrkofullmäktige trädde i verksamhet och skall, om det godkännes, tillämpas från utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång förrättas.

Beslut om införande eller avskaffande av kyrkofullmäktige skall ofördröjligen anmälas hos länsstyrelsen och domkapitlet.

7 §.

Erfordras särskilda föreskrifter om tillämpning av denna lag med avseende å kyrklig samfällighet eller beträffande handläggning av ärenden, som äro gemensamma för två eller flera församlingar, villka icke utgöra dylik samfällighet, meddelas sådana föreskrifter av Konungen.

2 kap. Om kyrkofullmäktige

8 §.

1 mom. Kyrkofullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att

församling med 2 000 invånare eller därunder utser 15—20,
församling med över 2 000 till och med 5 000 invånare utser 15—25,
församling med över 5 000 till och med 10 000 invånare utser 20—30, samt
församling med över 10 000 invånare utser 25—40.

Kyrkofullmäktige besluta, med iakttagande av vad nu är sagt, huru många fullmäktige skola utses för församlingen; dock ankommer det å kyrkostämma att besluta härom, då fullmäktige första gången skola utses. Om beslutet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

Har beslut fattats om ändring av kyrkofullmäktiges antal, skall församlingen ändock intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av fullmäktige till det antal, som tidigare blivit bestämt.

Om bestämmande av kyrkofullmäktiges antal, då beslut därom påkallas av ändring i ecklesiastik indelning, är särskilt stadgat.

2 mom. Skola kyrkofullmäktige utses för kyrklig samfällighet, ankommer på Konungen att bestämma, huru många fullmäktige skola utses för samfälligheten.

Av det för samfälligheten bestämda antalet kyrkofullmäktige skall varje i samfälligheten ingående församling utse en samt därutöver det antal, som belöper på församlingen efter den beräkningsgrunden, att en fullmäktig utses för varje befolkningstal motsvarande det som erhålles, då samfälligheten hela folkmängd delas med det återstående antalet fullmäktige för

hela samfälligheten. Därest det antal fullmäktige, som med tillämpning av nämnda regel bör utses, icke uppgår till det för samfälligheten bestämda antalet, skola för ernående av detta antal de församlingar, vilkas folkmängd mest överskjuter omförmälda tal, vara berättigade att var för sig välja ytterligare en fullmäktig. Antalet fullmäktige, som i enlighet med dessa föreskrifter skola utses av varje församling, bestämmes i god tid före valet av länsstyrelsen.

9 §.

Rösträtt vid val av kyrkofullmäktige tillkommer envar inom församlingen mantalsskriven svensk medborgare, som är medlem av svenska kyrkan och som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder och ej är omyndig. Varje röstberättigad äger en röst.

Den som är medlem av icke territoriell församling äger ej rösträtt vid val av kyrkofullmäktige i annan församling.

Om upprättande av röstlängd och om röstlängdens bindande verkan stadgas i kommunala vallagen.

10 §.

Kyrkofullmäktige väljas bland de röstberättigade, som äro boende inom församlingen och uppnått tjugutre års ålder. Den som är omyndig eller i konkurstillstånd kan ej väljas till fullmäktig.

Landshövding, landssekreterare, landskamrerare och biskop må icke utses till kyrkofullmäktige.

Kommer kyrkofullmäktig efter valet i den ställning, att han ej längre är valbar, frånträder han omedelbart sitt uppdrag.

Den som uppnått sextio års ålder må avsäga sig uppdrag att vara kyrkofullmäktig. Eljest må ej någon avsäga sig sådant uppdrag med mindre han uppgiver hinder, vilket godkännes av fullmäktige.

11 §.

Kyrkofullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. I församling, där val sker första gången och icke äger rum under år, då allmänna val av fullmäktige förrättas, skall valet dock ej avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum.

Samma år allmänna val av kyrkofullmäktige ägt rum skola de nyvalda fullmäktige, efter vad i denna lag sägs, sammanträda för att förrätta val av församlingsdelegerade. Kungörelse om detta sammanträde utfärdas av den för sistnämnda år utsedde ordföranden, vilken jämväl har att föra ordet vid sammanträdet.

Om val av kyrkofullmäktige i anledning av ändring i ecklesiastik indelning är särskilt stadgat.

12 §.

För val av kyrkofullmäktige skall församling med mera än 40 000 invånare indelas i valkretsar. Är folkmängden i församling mindre än nu sagts men överstiger den 10 000, må valkretsindelning ock företagas, där så befinnes lämpligt. Annan församling må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. Vid val av fullmäktige för kyrklig samfällighet skall dock varje i samfälligheten ingående församling utgöra en valkrets. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Vid valkretsindelning iakttages, att varje krets kommer att utse minst tio, högst tjugu kyrkofullmäktige efter den beräkningsgrund, att i allmänhet inom varje krets en fullmäktig utses för varje befolkningstal motsvarande det som erhålles, då församlingens folkmängd delas med antalet fullmäktige för hela församlingen; att delar av samma by eller hemman ej utan synnerliga skäl förläggas till olika valkretsar; att varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att antalet fullmäktige för hela församlingen, i den mån det utan olägenhet kan ske, fördelas lika på de särskilda valkretsarna; samt att valkretsarna såvitt möjligt sammanfalla med valkretsarna vid kommunal- eller stadsfullmäktigval.

Om indelning i valkretsar jämte antalet kyrkofullmäktige för varje valkrets äga, efter därom av kyrkorådet uppgjort förslag, fullmäktige göra framställning hos länsstyrelsen. Utan föregående framställning må länsstyrelsen förordna om sådan indelning, sedan tillfälle beretts fullmäktige att avgiva yttrande i ärendet. Beslut om indelning i valkretsar skall meddelas senast två månader före ingången av det kalenderår, under vilket beslutet skall träda i tillämpning.

13 §.

Om valdistrikt och valdag samt vals kungörande, förrättande och avslutande, så ock om förfarandet, när kyrkofullmäktig avgår före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, stadgas i kommunala vallagen.

14 §.

Kyrkofullmäktige välja varje år för nästkommande kalenderår bland sig en ordförande och en vice ordförande samt, då fullmäktige så besluta, jämväl en andre vice ordförande. Underrättelse om dessa val, med angivande av de valdas namn och postadress, skall ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna och till domkapitlet.

För året näst efter det, då val av kyrkofullmäktige ägt rum, skall ordförandevalet hållas i januari månad och ordförandeskapet intill dess utövas av den som fullmäktige därtill särskilt utsett.

Äro både ordförande och vice ordförande hindrade att inställa sig vid fullmäktiges sammanträde, äga fullmäktige utse annan ledamot att för till-

fället föra ordet. Intill dess så skett, utövas ordförandeskapet av den till tjänstgöringstiden äldste bland fullmäktige eller, där två eller flera fullmäktige ha lika lång tjänstgöringstid, av den bland dessa, som är till levnadsåldern äldst.

15 §.

Kyrkofullmäktigsammanträde skall hållas å ställe, som fullmäktige bestämt.

16 §.

1 mom. Sammanträden skola av kyrkofullmäktige hållas enligt ordning, som bestämmes av fullmäktige. Sammanträde skall ock hållas, när länsstyrelsen eller domkapitlet därom förordnar eller visitationsförrättare, kyrkorådet eller de flesta av fullmäktige det begära eller ordföranden finner det nödigt.

2 mom. Vid sammanträde före utgången av juni månad fattas beslut i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning.

Vid sammanträde i oktober månad fastställes församlingens utgifts- och inkomststat.

Vid sammanträde i december månad förrättas val till de befattningar inom församlingen, vilka vid årets slut bliva lediga.

17 §.

1 mom. Kungörelse om kyrkofullmäktigsammanträde, innehållande uppgift om tid och ställe för sammanträdet och de ärenden, som därvid skola behandlas, utfärdas av ordföranden eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden. Då sammanträde skall hållas första gången, sedan beslutanderätten uppdragits åt fullmäktige, utfärdas kungörelsen av den senast valde ordföranden i kyrkostämman eller, vid hinder för honom, av den senast valde vice ordföranden.

Då kyrkofullmäktige i kyrklig samfällighet första gången skola sammanträda, utfärdas kungörelsen av ordföranden i kyrkofullmäktige i den till folkmängden största av de i samfälligheten ingående församlingarna eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden i samma församlings fullmäktige. Därest fullmäktige icke finnas i nämnda församling, utfärdas kungörelsen av ordföranden i församlingens kyrkostämma eller, vid hinder för honom, av kyrkostämmans vice ordförande.

Kungörelsen skall minst en vecka före sammanträdet anslås å en av församlingen på lämplig plats anordnad anslagstavla (församlingens anslagstavla) och, därest kyrkofullmäktige så beslutat, jämväl annorstädes. Kungörelsen skall ock senast fyra dagar före sammanträdet delgivas envar fullmäktig.

Därjämte skall tillkännagivande om tid och ställe för sammanträde samt, därest kyrkofullmäktige så bestämt, om de ärenden, som skola behandlas, införas i en eller flera ortstidningar senast en vecka före sammanträdet. Vid sammanträde före utgången av december månad avgöres för nästföljande kalenderår, i vilken eller vilka tidningar tillkännagivande skall införas. Därvid böra väljas sådana tidningar, som genom spridning inom olika grupper av församlingens medlemmar bringa tillkännagivandet till de flestas kännedom. Har vid fattandet av beslut i ämnet förslag om tillkännagivandets införande i annan ortstidning än sådan, som omfattas av beslutet, varit under omröstning och därvid erhållit minst en tredjedel av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Den omständigheten att kungörelse om sammanträde icke blivit anslagen annorstädes än å församlingens anslagstavla eller att tillkännagivande ej blivit infört i tidning utgör ej hinder för sammanträdets hållande.

2 mom. Fordrar ärende så skyndsam handläggning, att kungörande icke medhinnes i den ordning, som stadgas i 1 mom., må sammanträde för ärendets behandling ändock hållas, därest senast söckendagen före sammanträdet kungörelse, innehållande uppgift som i sagda moment avses, anslagits å församlingens anslagstavla och delgivits envar kyrkofullmäktig.

3 mom. Kungörelse må, i stället för att delgivas kyrkofullmäktig inom tid, som sägs i 1 eller 2 mom., översändas till honom med posten så tidigt, att den kan antagas komma honom tillhanda inom samma tid.

18 §.

Kyrkofullmäktige må ej handlägga ärende, såvida icke flera än hälften av dem äro tillstädes. Är tillstädesvarande fullmäktig enligt vad i 19 § eller 80 § andra stycket sägs hindrad att deltaga i visst ärende, utgör ej den omständigheten, att till följd därav antalet av de deltagande icke överstiger hälften av fullmäktiges hela antal, hinder för ärendets handläggande.

19 §.

Kyrkofullmäktig må ej deltaga i behandling av ärende, som personligen rör honom eller någon honom närstående, som sägs i 4 kap. 13 § 2. rättegångsbalken om jäv emot domare.

Om hinder att deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant och i beslut med anledning av revisorernas granskning stadgas i 80 § andra stycket.

20 §.

Varje kyrkofullmäktig äger en röst.

Vid kyrkofullmäktigsammanträde äger kyrkorådets ordförande eller vice ordförande samt kyrkoherden, ändå att de icke äro fullmäktige, att vara

tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt tillkommer jämväl ordförande eller vice ordförande i annan församlingens nämnd eller beredning vid behandling av ärende, som beretts av nämnden eller beredningen, ävensom vid besvarande av interpellation, som framställts till nämndens eller beredningens ordförande. Dylik rätt äger ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Efter därom av kyrkofullmäktige för varje fall fattat beslut må i församlingens tjänst anställd befattningshavare vara tillstädes vid sammanträde för att tillhandagå fullmäktige med erforderliga upplysningar.

Vid sammanträde av kyrkofullmäktige i kyrklig samfällighet äger jämväl ordförande eller vice ordförande i församlings kyrkoråd, ändå att han icke är fullmäktig, att vid behandling av fråga, som angår församlingen särskilt, vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Där samfälligheten omfattar församlingar tillhörande olika pastorat, tillkommer rätten för kyrkoherde att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna den av församlingarnas kyrkoherdar, som domkapitlet därtill utser.

21 §.

Kyrkofullmäktige skola meddela beslut i ärende, som hänskjutits till dem av högre myndighet, ävensom i fråga, som väckts genom framställning av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd eller genom motion av fullmäktig.

22 §.

De ärenden, som företagas till avgörande av kyrkofullmäktige, skola vara vederbörligen beredda av den nämnd eller beredning, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer. Innan ärende, som beretts annorledes än av den nämnd eller beredning, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, företages till avgörande, skall tillfälle lämnas nämnden eller beredningen att avgiva yttrande däröver. Kyrkorådet skall städse givas tillfälle att yttra sig över ärende, som beretts annorledes än av rådet.

Val må dock av kyrkofullmäktige förrättas utan föregående beredning. Detsamma gäller om avgörande av ärende, som fordrar skyndsam handläggning och icke avser utgift eller anvisning av medel därtill eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

23 §.

Kan ärende, som handlägges å kyrkofullmäktigsammanträde, icke å den utsatta dagen bringas till slut, skall sammanträdet fortsättas å annan dag. Om sammanträdets fortsättande skall, därest fullmäktige så besluta, kun-

görelse i vanlig ordning utfärdas. Beslutes icke sådan kungörelse, har ordföranden att, innan sammanträdet upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva tid för det fortsatta sammanträdet.

Om fortsättande och avslutande av valförrättning, när val är proportionellt, gäller vad därom är särskilt stadgat.

Begäres vid ärendes behandling å kyrkofullmäktigsammanträde bordläggning av ärendet och förenar sig minst en tredjedel av de närvarande därom, skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att bestämma och i vanlig ordning kungöra.

Bordläggning må ej, såvida icke beslut därom fattas med vanlig röstövervikt, ske i fråga om val eller mera än en gång i samma ärende.

24 §.

Ordföranden åligger att å kyrkofullmäktigsammanträde framställa ärendena till överläggning samt att tillse, att ej andra frågor företagas till avgörande än de som finnas angivna i kungörelsen om sammanträdet.

Fråga, som fordrar skyndsam handläggning, må med iakttagande av vad i 22 § är stadgat, ändå att den ej angivits i kungörelsen, företagas till avgörande å sammanträdet, där samtliga närvarande kyrkofullmäktige besluta, att den skall upptagas.

25 §.

Sedan överläggningen i ett ärende förklarats avslutad, framställer ordföranden proposition så avfattad, att den kan besvaras med ja eller nej.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där ej omröstning begäres, med klubbslag.

Begäres omröstning, skall den verkställas efter upprop och utom vid val ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, skiljer vid val lotten mellan lika rösttal, men blir i övriga fall den mening beslut, som ordföranden biträder. Vid omröstning för tillsättande av tjänstebefattning skall förfaras såsom vid val.

Val av församlingsdelegerade, kyrkoråd och sådan församlingens nämnd, som sägs i 65 § andra stycket, samt av revisorer och revisorssuppleanter, som avses i 80 §, så ock av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande av kyrkofullmäktige, skall vara proportionellt, därest det begäres av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer valet avser, ökat med 1. Om förfarandet vid sådant proportionellt val är särskilt stadgat.

26 §.

Vill kyrkofullmäktig till ordföranden i kyrkorådet eller annan församlingens nämnd eller beredning framställa interpellation i ämne, som tillhör fullmäktiges handläggning, skall interpellationen, skriftligen avfattad, avlämnas till fullmäktiges ordförande före det sammanträde, vid vilket den är avsedd att framställas. Fullmäktige besluta utan föregående överläggning, huruvida interpellationens framställande skall medgivas. Lämnas sådant medgivande, bör interpellationen besvaras senast vid nästa sammanträde.

27 §.

Ordföranden skall vid kyrkofullmäktigsammanträde föra eller på sitt ansvar låta föra protokoll.

Protokollet skall innehålla förteckning å närvarande ledamöter samt för varje ärende, efter en kortfattad redogörelse för dess beskaffenhet, angiva däri framställda förslag och yrkanden, som ej återkallats, samt av kyrkofullmäktige i ärendet fattat beslut, ävensom, där omröstning ägt rum, redogörelse för propositionsordningen och uppgift om huru många röstat för eller emot. Har omröstning skett öppet, skall i protokollet angivas, huru envar röstat.

Justering av protokollet verkställes senast tio dagar efter sammanträdet å tid, som ordföranden bestämmer och vid sammanträdet tillkännagiver, av ordföranden jämte minst två därtill för varje gång av kyrkofullmäktige utsedda närvarande ledamöter. Justering må ock verkställas av fullmäktige antingen genast eller vid nästa sammanträde. Protokollet underskrives, med anteckning om justeringen, av ordföranden och de utsedda justeringsmännen eller, där justeringen verkställts av fullmäktige, av ordföranden och minst två vid sammanträdet närvarande ledamöter.

Senast å andra dagen efter det protokollet justerats skall genom ordförandens försorg justeringen och det ställe, där protokollet finnes tillgängligt, tillkännagivas å församlingens anslagstavla. Tillkännagivandet skall vara försett med uppgift å den dag det anslagits. Det må ej avlägsnas före utgången av stadgad besvärstid. Bevis om dagen för justeringens tillkännagivande skall tillika åtecknas protokollet eller särskilt utfärdas.

28 §.

Den som vid kyrkofullmäktigsammanträde deltagit i avgörandet av ärende äger anföra reservation mot det fattade beslutet. Reservation skall anmälas innan sammanträdet avslutas samt, om den närmare utvecklas, avfattas skriftligen och avgivas sist vid justeringen av protokollet.

29 §.

Så snart kyrkofullmäktiges protokoll blivit justerat, skall avskrift av protokollet överlämnas till kyrkorådet och utdrag därav tillställas de övriga nämnder, åt vilka verkställighet av fullmäktiges beslut uppdragits.

Därest icke kyrkofullmäktige beslutat att fullmäktiges protokoll och övriga till deras arkiv hörande handlingar skola förvaras bland kyrkans handlingar, skola handlingarna på ordförandens ansvar vårdas och förtecknas; dock må handlingar, som ej erfordras för det löpande arbetet, för vård och förtecknande överlämnas till kyrkorådet.

Den som med begagnande av sin rätt enligt tryckfrihetsförordningen tagit avskrift av kyrkofullmäktiges protokoll äger att utan avgift få avskriftens riktighet bestyrkt.

30 §.

Kyrkofullmäktiges förhandlingar skola vara offentliga; dock må fullmäktige för visst ärende besluta, att överläggningen skall hållas inom stängda dörrar.

Ordföranden vakar över ordningen vid kyrkofullmäktigsammanträde samt kan varna och, efter förutgången varning, låta utvisa envar, som förhåller sig oskickligt. Uppstår oordning, som ordföranden icke kan avstyra, äger han upplösa sammanträdet.

31 §.

1 mom. Kyrkofullmäktige må besluta, att fullmäktiges ordförande skall åtnjuta arvode för med uppdraget förenat arbete. Arvodets belopp skall bestämmas för högst ett år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålens omfattning och art. Fullmäktige äga ock för ett år i sänder med visst belopp bevilja ersättning åt ordföranden för utgifter, som för församlingens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande.

Enligt kyrkofullmäktiges bestämmande må, där väglängden mellan fullmäktigs hemvist och fullmäktiges sammanträdeslokal är större än tre kilometer, resekostnadsersättning vid deltagande i fullmäktiges sammanträde utgå till fullmäktig. I den mån resa kan företagas med järnväg, omnibus, spårvagn eller fartyg, må ersättningen ej överstiga avgiften för andra klass plats på järnväg, plats i omnibus eller spårvagn eller salongsplats på fartyg. Eljest må ersättningen högst motsvara lägsta avgiften för taxebil.

Där kyrkofullmäktig är bosatt på så stort avstånd från fullmäktiges sammanträdeslokal, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må fullmäktige besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som fullmäktige bestämma.

2 mom. Kyrkofullmäktige äga besluta, att till ledamot av beredning skall utgå ersättning i enlighet med de bestämmelser, som jämlikt 66 § gälla för ledamot av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd.

3 kap. Om kyrkostämma

32 §.

Om rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut gäller vad i 9 § är stadgat om rösträtt vid val av kyrkofullmäktige.

Ej må någon deltaga i behandling av ärende, som personligen rör honom eller någon honom närstående, som sägs i 4 kap. 13 § 2. rättegångsbalken om jäv emot domare.

Om hinder att deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant och i beslut med anledning av revisorernas granskning stadgas i 80 § andra stycket.

33 §.

Röstberättigad må genom fullmakt till annan röstberättigad överlåta sin talan och rösträtt å kyrkostämma.

Fullmakt skall vara ställd till viss person samt av utställaren underskriven med angivande av den dag underskrivandet skett. Å fullmakten skall tillika vara av två vittnen tecknat bevis, att densamma egenhändigt underskrivits av utställaren å den dag fullmakten utvisar samt att namnet på den person, till vilken fullmakten är ställd, då fanns utsatt å fullmakten. Är fullmakt ej så underskriven och bevittnad, som nu är sagt, är den ogill. Fullmakt äger icke giltighet under längre tid än trettio dagar efter dagen för utfärdandet.

Ej må någon på grund av fullmakt föra talan eller utöva rösträtt för mera än en röstberättigad.

34 §.

Kyrkostämman utser bland de röstberättigade, som äro boende inom församlingen och uppnått tjugutre års ålder, en ordförande och en vice ordförande för fyra kalenderår. Avgår den valde under uppdragstiden, utses i hans ställe annan för den återstående delen av samma tid. Underrättelse om dessa val, med angivande av de valdas namn och postadress, skall ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna och till domkapitlet.

Den som är omyndig eller i konkurstillstånd kan ej väljas till ordförande eller vice ordförande.

Kommer ordföranden eller vice ordföranden efter valet i den ställning, att han ej längre är valbar, frånträder han omedelbart sitt uppdrag.

Den som uppnått sextio års ålder må avsäga sig uppdrag att vara ordförande eller vice ordförande. Eljest må ej någon avsäga sig sådant uppdrag med mindre han uppgiver hinder, vilket godkännes av kyrkostämman.

Vid gemensam kyrkostämma med två eller flera församlingar föres ordet av ordföranden i kyrkofullmäktige i den till folkmängden största av församlingarna eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden i samma för-

samlings fullmäktige. Därest fullmäktige icke finnas i nämnda församling, föres ordet av ordföranden i församlingens kyrkostämma eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden i sistnämnda kyrkostämma. Äro både ordförande och vice ordförande hindrade, äger stämman utse annan till ordförande valbar person att vid tillfället föra ordet.

35 §.

Kyrkostämmor skola hållas enligt ordning, som bestämmes å stämma. Kyrkostämma skall ock hållas, när länsstyrelsen eller domkapitlet därom förordnar eller visitationsförrättare eller kyrkorådet det begär eller ordföranden finner det nödigt.

Vad i 16 § 2 mom. är stadgat om sammanträden med kyrkofullmäktige skall äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkostämma.

36 §.

1 mom. Kungörelse om kyrkostämma utfärdas av ordföranden eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden.

Beträffande kungörelses innehåll och dess anslående samt sammanträdes tillkännagivande i tidning skall vad i 17 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Den omständigheten att kungörelse om kyrkostämma icke blivit anslagen annorstädes än å församlingens anslagstavla eller att tillkännagivande ej blivit infört i tidning utgör ej hinder för stämmans hållande.

2 mom. Fordrar ärende så skyndsam handläggning, att kungörande icke medhinnes i den ordning, som stadgas i 1 mom., må kyrkostämma för ärendets behandling ändock hållas, därest senast fyra söckendagar före stämman kungörelse, innehållande uppgift som i sagda moment avses, anslagits å församlingens anslagstavla.

37 §.

Å kyrkostämma äger kyrkoherden, ändå att han icke är röstberättigad, att deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt äger ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Efter därom av kyrkostämman för varje fall fattat beslut må i församlingens tjänst anställd befattningshavare, ändå att han icke är röstberättigad, vid stämma lämna erforderliga upplysningar.

38 §.

Kyrkostämma skall meddela beslut i ärende, som hänskjutits till stämman av högre myndighet, ävensom i fråga, som väckts genom framställning av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd eller genom motion av röstberättigad.

39 §.

Vad i 15 och 22—30 §§ är stadgat om kyrkofullmäktige och deras ordförande skall äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkostämma och dess ordförande, med iakttagande dock av följande:

a) kyrkostämmas förhandlingar skola alltid vara offentliga;

b) även i annat ärende än val och tillsättande av tjänstebefattning skall sluten omröstning företagas, därest det begäres;

c) kyrkostämmas protokoll behöver icke innehålla förteckning å stämmodeltagarna, och ej heller behöver i protokollet angivas, huru envar vid öppen omröstning röstat.

40 §.

Kyrkostämma må besluta, att stämmans ordförande skall åtnjuta arvode för med uppdraget förenat arbete. Arvodets belopp skall bestämmas för högst fyra år i sänder och må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålens omfattning och art. Stämman äger ock för fyra år i sänder med visst belopp bevilja ersättning åt ordföranden för utgifter, som för församlingens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande.

Kyrkostämma äger besluta, att till ledamot av beredning skall utgå ersättning i enlighet med de bestämmelser, som jämlikt 66 § gälla för ledamot av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd.

4 kap. Om församlingsdelegerade

41 §.

Församlingsdelegerade utses av kyrkofullmäktige i varje församling eller, om sådana icke finnas i församlingen, av kyrkostämman.

Församlingsdelegerades antal bestämmes i förhållande till folkmängden i den kyrkliga samfälligheten sålunda, att

samfällighet med 2 000 invånare eller därunder utser 15—30,

samfällighet med över 2 000 till och med 5 000 invånare utser 20—35,

samfällighet med över 5 000 till och med 20 000 invånare utser 25—40,

samfällighet med över 20 000 till och med 40 000 invånare utser 35—50, samt

samfällighet med över 40 000 invånare utser 45—60.

Församlingsdelegerade besluta, med iakttagande av vad nu är sagt, huru många delegerade skola utses för samfälligheten; dock ankommer det å gemensam kyrkostämma med församlingarna att besluta härom, då delegerade första gången skola utses. Om beslutet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

Det antal församlingsdelegerade, som skall utses för varje i samfälligheten ingående församling, bestämmes av länsstyrelsen efter de grunder, som stadgas i 8 § 2 mom. andra stycket.

Har beslut fattats om ändring av församlingsdelegerades antal, skall samfälligheten ändock intill utgången av det år, då allmänna kyrkofullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av delegerade till det antal, som tidigare blivit bestämt.

Om bestämmande av församlingsdelegerades antal, då beslut därom påkallas av ändring i ecklesiastik indelning, är särskilt stadgat.

42 §.

I avseende å valbarhet till församlingsdelegerad, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 10 § är stadgat om kyrkofullmäktig äga motsvarande tillämpning.

43 §.

Församlingsdelegerade väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då allmänna val av kyrkofullmäktige förrättas. Där val sker första gången och icke äger rum under år, då allmänna val av kyrkofullmäktige förrättas, skall valet dock ej avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum.

Val av församlingsdelegerade förrättas i december månad näst före ingången av det år, då deras tjänstgöringstid börjar.

Avgår församlingsdelegerad före den bestämda tjänstgöringstidens utgång, anställes fyllnadsval för den återstående delen av sagda tid.

44 §.

Vad i 16 § är stadgat om kyrkofullmäktiges sammanträden skall äga motsvarande tillämpning med avseende å församlingsdelegerades sammanträden.

45 §.

1 mom. Kungörelse om sammanträde med församlingsdelegerade utfärdas av ordföranden eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden. Då delegerade första gången skola sammanträda, utfärdas kungörelsen av ordföranden i kyrkofullmäktige i den till folkmängden största av de i samfälligheten ingående församlingarna eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden i samma församlings fullmäktige. Därest fullmäktige icke finnas i nämnda församling, utfärdas kungörelsen av ordföranden i församlingens kyrkostämma eller, vid hinder för honom, av kyrkostämmans vice ordförande.

Kungörelsen skall minst en vecka före sammanträdet anslås å en av samfälligheten på lämplig plats anordnad anslagstavla (samfällighetens anslagstavla) och, därest delegerade så beslutat, jämväl annorstädes. Kungörelsen skall ock senast fyra dagar före sammanträdet delgivas envar församlingsdelegerad.

Beträffande kungörelses innehåll samt sammanträdes tillkännagivande i tidning skall vad i 17 § är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Den omständigheten att kungörelse om sammanträde icke blivit anslagen annorstädes än å samfällighetens anslagstavla eller att tillkännagivande ej blivit infört i tidning utgör ej hinder för sammanträdets hållande.

2 mom. Fordrar ärende så skyndsam handläggning, att kungörande icke medhinnes i den ordning, som stadgas i 1 mom., må sammanträde för ärendets behandling ändock hållas, därest senast söckendagen före sammanträdet kungörelse, innehållande uppgift som i sagda moment avses, anslagits å samfällighetens anslagstavla och delgivits envar församlingsdelegerad.

3 mom. Kungörelse må, i stället för att delgivas församlingsdelegerad inom tid, som sägs i 1 eller 2 mom., översändas till honom med posten så tidigt, att den kan antagas komma honom tillhanda inom samma tid.

46 §.

Varje församlingsdelegerad äger en röst.

Vid församlingsdelegerades sammanträde äger ordföranden eller vice ordföranden i samfällighetens kyrkoråd samt kyrkoherden, ändå att de icke äro delegerade, att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt tillkommer jämväl ordförande eller vice ordförande i församlings kyrkoråd vid behandling av fråga, som angår församlingen särskilt. Där samfälligheten omfattar församlingar tillhörande olika pastorat, tillkommer rätten för kyrkoherde att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna den av församlingarnas kyrkoherdar, som domkapitlet därtill utser.

Rätt att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten tillkommer jämväl ordförande eller vice ordförande i annan samfällighetens nämnd eller beredning vid behandling av ärende, som beretts av nämnden eller beredningen, ävensom vid besvarande av interpellation, som framställts till nämndens eller beredningens ordförande. Dylik rätt äger ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen.

Efter därom av församlingsdelegerade för varje fall fattat beslut må i samfällighetens tjänst anställd befattningshavare vara tillstädes vid sammanträde för att tillhandagå delegerade med erforderliga upplysningar.

47 §.

Församlingsdelegerade skola meddela beslut i ärende, som hänskjutits till dem av högre myndighet, ävensom i fråga, som väckts genom framställ-

ning av samfällighetens kyrkoråd eller annan dess nämnd eller genom motion av delegerad.

48 §.

Så snart församlingsdelegerades protokoll blivit justerat, skall avskrift av protokollet överlämnas till samfällighetens kyrkoråd och utdrag därav tillställas de övriga nämnder, åt vilka verkställighet av delegerades beslut uppdragits.

Därest icke församlingsdelegerade beslutat att delegerades protokoll och övriga till deras arkiv hörande handlingar skola förvaras bland kyrkans handlingar, skola handlingarna på ordförandens ansvar vårdas och förtecknas; dock må handlingar, som ej erfordras för det löpande arbetet, för vård och förtecknande överlämnas till samfällighetens kyrkoråd.

Den som med begagnande av sin rätt enligt tryckfrihetsförordningen tagit avskrift av församlingsdelegerades protokoll äger att utan avgift få avskriftens riktighet bestyrkt.

49 §.

Vad i 14—15, 18—19, 22—28 och 30—31 §§ är stadgat om kyrkofullmäktige och deras ordförande skall äga motsvarande tillämpning med avseende å församlingsdelegerade och deras ordförande.

Vad i 5—8 kapitlen är föreskrivet i avseende å kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skall beträffande kyrklig samfällighet, där församlingsdelegerade finnas, i tillämpliga delar gälla om delegerade.

5 kap. Om kyrkoråd m.m.

50 §.

I varje församling skall finnas ett kyrkoråd.

Två eller flera församlingar må, ändå att de icke utgöra en kyrklig samfällighet, förena sig om gemensamt kyrkoråd eller ock, med bibehållande av de särskilda kyrkoråden, utse ett gemensamt kyrkoråd för vård om viss eller vissa angelägenheter.

Ingår församling i kyrklig samfällighet, som omfattar alla i denna lag avsedda angelägenheter av ekonomisk natur, skall vad i första stycket stadgas äga tillämpning endast om församlingen så beslutar. Där sådant beslut ej fattats, har samfällighetens kyrkoråd att fullgöra alla de uppgifter, som enligt denna lag ankommer på kyrkoråd.

51 §.

Kyrkorådet skall hava omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling.

Kyrkorådet skall leda förvaltningen av församlingens angelägenheter och hava inseende över övriga nämnders verksamhet. Rådet skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kunna inverka på församlingens ekonomiska ställning, samt hos kyrkofullmäktige eller kyrkostämman och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar, som finnas påkallade.

Kyrkorådet har vidare:

a) att, såsom i 22 § sägs, bereda ärenden, som skola förekomma till behandling hos kyrkofullmäktige eller å kyrkostämma;

b) att handhava församlingens drätsel och därvid självt förvalta kyrkans och församlingens egendom, i den mån ej sådan förvaltning uppdragits åt annan nämnd;

c) att ombesörja verkställighet av kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmans beslut, i den mån ej verkställigheten uppdragits åt annan;

d) att självt eller genom ombud föra församlingens talan i alla mål och ärenden, där detta icke på grund av lag eller beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman ankommer på annan;

e) att vårda och förteckna församlingsarkiven, i den mån sådant ej enligt denna lag eller enligt beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman ankommer på annan; samt

f) att i övrigt fullgöra de uppdrag, som av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman överlämnas till rådet.

Kyrkorådet har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på rådet.

Kyrkorådet äger att från församlingens övriga nämnder samt dess beredningar och befattningshavare infordra de yttranden och upplysningar, som erfordras för fullgörande av rådets uppgifter.

52 §.

1 mom. Kyrkoherden är ledamot av kyrkorådet. I annexförsamling må kyrkoherden för den tid övriga ledamöter inväljas i rådet förordna i pastoratet tjänstgörande präst att i kyrkoherdens ställe vara ledamot i rådet. Om sådant förordnande skall kyrkoherden underrätta kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmans ordförande.

Utgöra församlingar tillhörande olika pastorat en kyrklig samfällighet, förordnar domkapitlet en av församlingarnas kyrkoherdar att vara ledamot i samfällighetens kyrkoråd och en annan sådan kyrkoherde att vid hinder för honom vara ledamot i hans ställe. Vad sålunda stadgas skall ock gälla, där eljest församlingar tillhörande olika pastorat hava gemensamt kyrkoråd.

2 mom. Övriga ledamöter i kyrkorådet jämte suppleanter för dem väljas av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kyrkostämman till det antal, som bestämmes av fullmäktige eller stämman. Antalet ledamöter,

däri inberäknad ledamot som avses i 1 mom., må dock icke vara under fem.

Sker ej val av suppleanter proportionellt, skall tillika bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd, som är gemensamt för två eller flera församlingar, vilka icke utgöra en kyrklig samfällighet, skall förrättas av gemensam kyrkostämma med församlingarna.

Vid val av kyrkoråd för kyrklig samfällighet eller eljest för två eller flera församlingar gemensamt bör tillses, att om möjligt envar av församlingarna blir företrädd i rådet.

53 §.

I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i kyrkorådet och verkan av valbarhetens upphörande ävensom rätt för vald ledamot eller suppleant att avsäga sig uppdraget skall vad i 10 § är stadgat om kyrkofullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i församlingens tjänst anställd befattningshavare, som förestår någon rådet underställd förvaltning, utses till ledamot eller suppleant.

54 §.

Ledamöter och suppleanter i kyrkorådet, vilka avses i 52 § 2 mom., väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. Valet skall förrättas i december månad året näst efter det, då allmänna val av kyrkofullmäktige ägt rum.

Avgår ledamot, som utsetts vid proportionellt val, under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, inkallas till ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen bör inträda; den sålunda inkallade tjänstgör under den tid, som återstått för den avgångne. Avgår annan vald ledamot, anställes fyllnadsval för den återstående delen av tjänstgöringstiden.

55 §.

Av kyrkofullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kyrkostämman utses bland ledamöterna i kyrkorådet en ordförande och en vice ordförande att tjänstgöra den tid, för vilken i 52 § 2 mom. avsedda ledamöter blivit invalda i rådet.

Underrättelse om dessa val, med angivande av de valdas namn och postadress, skall ofördröjligen insändas till länsstyrelsen för intagande i länskungörelserna samt till domkapitlet.

Äro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att inställa sig vid sammanträde med kyrkorådet, äger rådet utse annan ledamot att för tillfället föra ordet.

56 §.

Kyrkorådet sammanträder å det ställe och å de tider rådet bestämmer och däremellan så ofta ordföranden finner det nödigt, ävensom då ledamot, som avses i 52 § 1 mom., eller minst halva antalet av rådets övriga ledamöter för uppgivet ändamål gör framställning därom.

57 §.

Suppleanterna i kyrkorådet böra i den vid valet bestämda ordningen kallas till tjänstgöring, i den mån det erfordras till följd av hinder för ledamot eller vid uppkommen ledighet, som ännu ej kunnat fyllas, efter ledamot, som icke utsetts vid proportionellt val.

Suppleant äger rätt att även eljest närvara vid rådets sammanträden och skall alltid underrättas om tid för sammanträde.

58 §.

Kyrkorådet må ej handlägga ärende, såvida icke flera än hälften av ledamöterna äro tillstädes.

Vad i 19 § första stycket stadgas om jäv för kyrkofullmäktig skall äga motsvarande tillämpning med avseende å ledamot i kyrkorådet. Vid behandling av ärende, vari ledamot är jävig, skall ledamoten avträda.

59 §.

I fråga om förfarandet vid fattande av beslut skall vad därom för kyrkofullmäktige är stadgat i 25 § äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkorådet.

60 §.

Vad som är stadgat i 27 § om förande av protokoll vid kyrkofullmäktiges sammanträde och om protokollets innehåll samt i 28 § om reservation skall äga motsvarande tillämpning med avseende å protokoll och reservation vid sammanträde med kyrkorådet.

Justering av kyrkorådets protokoll verkställes senast tio dagar efter sammanträdet av ordföranden jämte minst en därtill för varje gång av rådet utsedd närvarande ledamot. Justering må ock verkställas av rådet antingen genast eller vid nästa sammanträde.

Tillkännagivande om verkställd justering skall ske i den i 27 § föreskrivna ordningen.

Den som med begagnande av sin rätt enligt tryckfrihetsförordningen tagit avskrift av kyrkorådets protokoll äger att utan avgift få avskriftens riktighet bestyrkt.

61 §.

Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra varest och på vilka tider till rådet ställda framställningar emottagas.

Kyrkorådets skriftväxling ombesörjes av ordföranden eller under hans inseende. Därest icke församlingen beslutat att rådets protokoll och övriga till dess arkiv hörande handlingar skola förvaras bland kyrkans handlingar, skola handlingarna på ordförandens ansvar vårdas och förtecknas.

62 §.

Kyrkvärdar väljas av kyrkorådet bland ledamöterna och suppleanterna i rådet för den tid de blivit valda till ledamöter eller suppleanter.

Kyrkorådet utser för varje kalenderår inom eller utom sig en kassaförvaltare, där ej rådets medelsförvaltning är ordnad på ett sätt, som gör sådan kassaförvaltare obehövlig.

63 §.

Om ansvar och skadeståndsskyldighet för ledamot av kyrkorådet, som vid fullgörandet av sitt uppdrag åsidosätter vad enligt lag eller författning, reglemente, särskild föreskrift eller uppdragets beskaffenhet honom åligger, gäller vad i allmän lag stadgas.

64 §.

1 mom. Kyrkofullmäktige eller kyrkostämman må besluta att med kyrkorådets medelsförvaltning skall sammanföras medelsförvaltning, som enligt särskilda författningar tillkommer andra församlingens nämnder. Innan beslut meddelas om sådan centralisering av medelsförvaltningen, skola vederbörande nämnder höras i ärendet.

2 mom. Kyrkorådet må, om kyrkofullmäktige eller kyrkostämman så beslutar, uppdraga åt särskild inom rådet bildad avdelning eller åt ledamot av rådet eller åt i församlingens tjänst anställd befattningshavare att å rådets vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall angivas i fullmäktiges eller stämmans beslut; dock må framställning eller yttrande till fullmäktige eller stämman icke beslutas annorledes än av rådet samfällt.

Beslut, vilket fattas på grund av uppdrag, som avses i detta moment, skall anmälas vid kyrkorådets nästa sammanträde.

65 §.

Angående nämnder för vissa i särskilda författningar angivna förvaltnings- eller verkställighetsbestyr gäller vad därom för varje fall finnes stadgat.

För handhavande av särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr i övrigt må församling tillsätta de nämnder, som finnas erforderliga.

Beträffande sådan nämnd, som avses i andra stycket, skall vad i 52 § 2 mom. andra stycket, 53 §, 54 § andra stycket, 56—61 §§, 62 § andra stycket, 63 § och 64 § 2 mom. är föreskrivet med avseende å kyrkoråd äga motsvarande tillämpning.

Nämnd, som avses i andra stycket, må för vård och förtecknande överlämna nämndens protokoll och övriga till dess arkiv hörande handlingar till kyrkorådet, i den mån handlingarna icke erfordras för det löpande arbetet.

66 §.

1 mom. Vald ledamot av kyrkorådet och ledamot av annan församlingens nämnd skola, därest kyrkofullmäktige eller kyrkostämman så beslutar, för deltagande i sammanträde eller förrättning inom församlingen i församlingens angelägenhet åtnjuta gottgörelse av församlingens medel i form av dagtraktamente. Dagtraktamente må ej överstiga tio kronor för sammanträdes- eller förrättningsdag; dock må med avseende å särskilt tidskrävande sammanträde eller förrättning eller där det eljest finnes påkallat av särskilda förhållanden traktamentet sättas till högre belopp.

Där väglängden mellan ledamotens hemvist och sammanträdes- eller förrättningsstället är större än tre kilometer, må kyrkofullmäktige eller kyrkostämman ock besluta, att resekostnadsersättning skall utgå till ledamoten enligt de grunder, som i 31 § 1 mom. andra stycket äro stadgade för där avsedda fall.

Är ledamot, som avses i första stycket, bosatt på så stort avstånd från sammanträdes- eller förrättningsstället, att resan fram eller åter måste företagas å särskild dag, må kyrkofullmäktige eller kyrkostämman besluta, att ersättning för resdag skall utgå efter de grunder, som fullmäktige eller stämman bestämmer.

2 mom. Ersättning för resa, som enligt uppdrag i församlingens angelägenhet företages utom församlingen av ledamot av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd, må, om kyrkofullmäktige eller kyrkostämman så beslutar, utgå efter särskild grund.

3 mom. Efter kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmans bestämmande må till sådan ledamot av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd, som utsetts till ordförande eller eljest i viss befattning inom rådet eller nämnden eller efter särskilt uppdrag utför arbete av mera betydande omfattning, utgå dels arvode för med uppdraget förenat arbete och dels ersättning med visst belopp för utgifter, som för församlingens räkning påkallas vid uppdragets fullgörande. Beloppet av arvode eller ersättning för utgifter skall bestämmas för högst fyra år i sänder. Arvode må icke överstiga vad som är skäligt med hänsyn till göromålens omfattning och art.

6 kap. Om församlingens drätsel

Inledande bestämmelser

67 §.

Om vård och förvaltning av kyrka och kyrkoegendom samt av medel, som stå under myndighets särskilda inseende, om särskild revision av kyrkans räkenskaper samt om kollektmedel gäller vad särskilt är stadgat.

68 §.

Vad församling tillhör i fast eller lös egendom bör så förvaltas, att församlingens förmögenhet ej minskas.

Medel, som församling uppburit såsom vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång, må tagas i anspråk endast för återbetalning av lån, som upptagits för förvärv av tillgången, eller för anskaffande av annan dylik tillgång.

Såsom anläggningstillgång skall anses fast egendom, så ock lös egendom, avsedd att stadigvarande innehavas av församlingen.

69 §.

Församlings medelsbehov skall, i den mån det ej fylles på annat sätt, täckas med församlingsskatt.

70 §.

Beslut om anslag skall tillika innefatta anvisning av medel för anslagets täckande.

Beviljas anslag att täckas genom utdebitering under mer än fem år, skall beslutet underställas länsstyrelsens prövning.

Utgifts- och inkomststat

71 §.

Församling skall årligen upprätta en utgifts- och inkomststat för det nästföljande kalenderåret.

Å statens utgiftssida skola upptagas:

a) det belopp, vartill nästföregående års underskott enligt avslutade räkenskaper uppgått;

b) de anslag, som erfordras för bestridande av tidigare beslutade utgifter för nästföljande år, så ock de belopp, som ytterligare anslås i samband med statens fastställande, däribland även ett anslag för oförutsedda behov.

Statens inkomstsida skall upptaga:

a) det belopp, vartill nästföregående års överskott enligt avslutade räkenskaper uppgått;

b) de inkomster, som i anledning av tidigare fattade beslut eller på annan grund kunna påräknas under det nästföljande året, så ock det belopp, som ytterligare erfordras, ävensom sättet för täckande av detta medelsbehov.

Hinder möter ej för församling att besluta, att vad av särskilt anslag icke förbrukas under det år, för vilket anslaget beviljats, må användas för avsett ändamål under det därpå följande året. Vad som återstår av anslaget vid sistnämnda års utgång må församlingen reservera för samma ändamål för ytterligare ett år; och äger församlingen sedermera fatta enahanda beslut för ett år i sänder.

72 §.

Förslag till utgifts- och inkomststat skall före september månads utgång uppgöras av kyrkorådet. För upprättande av förslag till utgifts- och inkomststat skola församlingens övriga nämnder före den 1 september, där ej annan tid bestämmes av kyrkorådet, till rådet ingiva sina särskilda statförslag för det nästföljande året.

Förslaget till utgifts- och inkomststat skall från och med dagen för kungörandet av det kyrkofullmäktigsammanträde eller den kyrkostämma, varvid staten skall fastställas, vara offentligen tillgängligt på lämpligt ställe, som tillkännagives i kungörelsen.

På nämnda sammanträde eller stämma upptages statförslaget till granskning och fastställelse. Därvid skola anslag till utgifter, om vilka fullmäktige eller stämman icke tidigare fattat beslut, samt därmed sammanhängande frågor särskilt bliva föremål för överläggning och avgörande.

Fondbildning

73 §.

1 mom. Församling äger avsätta medel till:

a) pensionsfond för beredande av pension eller därmed jämförligt understöd åt personer i församlingens tjänst eller deras efterlevande;

b) kassaförlagsfond för tillgodoseende av församlingens behov av rörelsekapital;

c) allmän investeringsfond för anskaffande av anläggningstillgångar för församlingens behov; samt

d) särskild investeringsfond för anskaffande av i avsättningsbeslutet angiven anläggningstillgång.

2 mom. Församling äger i samband med fastställande av utgifts- och inkomststaten avsätta medel till skatteregleringsfond eller taga i anspråk medel ur sådan fond.

Beslut att taga medel ur fonden i anspråk må ej avse mer än en tredjedel av det högsta belopp, vartill fonden beräknas uppgå vid utgången av det år beslutet fattas eller uppgått vid utgången av något av de två närmast föregående åren.

74 §.

Med Konungens medgivande må församling:

a) avsätta medel till fond för tillgodoseende av annat särskilt behov än i 73 § 1 mom. sägs; och

b) taga i anspråk medel ur fond för annat ändamål än det för vilket fonden är avsedd och, såvitt angår skatteregleringsfond, i vidare mån än i 73 § 2 mom. stadgas.

75 §.

Hava medel, som församling uppburit såsom vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång, icke före utgången av det år, varunder de influtit, anvisats för ändamål, som sägs i 68 § andra stycket, skola medlen, där ej annat är särskilt föreskrivet, avsättas till allmän investeringsfond.

Överskottsmedel å lån, som församling upptagit med Konungens tillstånd och som ej i sin helhet åtgått för det med lånet avsedda ändamålet, skola avsättas till allmän investeringsfond, där ej annat föreskrivits vid tillståndets beviljande.

Om församlings skyldighet att i andra fall än i denna paragraf sägs avsätta medel till fond är särskilt stadgat.

Lånerätt

76 §.

1 mom. Församling äger upptaga lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande för varje å församlingen belöpande skattekrona enligt den under nästföregående år fastställda taxeringen en utdebitering av en krona. På ansökan av församling äger dock Konungen, där skäl därtill äro, för en tid av högst tio år åt gången medgiva att församlingen må, utan ytterligare tillstånd, upptaga lån intill ett sammanlagt belopp motsvarande viss högre utdebitering än nu sagts.

Lån, som avses i första stycket, skall vara ställt att återbetalas inom fem år och, därest lånetiden är mer än ett år, att årligen avbetalas; dock må församling vid förvärv av intecknad egendom övertaga betalningsansvar även för sådan i egendomen intecknad gäld, som är ställd att betalas inom längre tid eller i annan ordning.

Församling äger ock upptaga lån, vilket enligt uttryckligt beslut skall användas för att gälda äldre lån och återbetalas inom de betalningsterminer, som gälla för det äldre lånet.

Med lån avses i detta moment även borgen.

2 mom. Församling äger jämväl upptaga lån av statsmedel, som av Konungen beviljats församlingen, så ock, i den omfattning och på de villkor Konungen bestämmer, lån av statsmedel och kyrkofondsmedel, som beviljats församlingen av statlig myndighet.

77 §.

Med Konungens medgivande må församling upptaga lån eller ingå borgen även i andra fall än i 76 § sägs.

Medelsförvaltning

78 §.

Penningar och värdehandlingar, som kyrkorådet eller annan församlingens nämnd för församlingens eller annans räkning har om händer, skola så förvaras och redovisas, att de icke sammanblandas med andra penningar och värdehandlingar.

Penningmedel, som ej erfordras för nära förestående utbetalningar, skola för församlingens räkning insättas hos bank eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgirokonto eller anbringas i sådana tillgångar, i vilka förmyndare äger utan överförmyndarens tillstånd anbringa omyndigs medel.

Med länsstyrelsens medgivande må församling anbringa penningmedel även på annat sätt än nu sagts.

79 §.

Det åligger kyrkorådet att föra fortlöpande räkenskaper över de medel det har om händer.

Annan församlingens nämnd, som omhänderhar medel, skall föra räkenskaper i enlighet med av kyrkorådet givna anvisningar och årligen före den 1 mars, där ej rådet bestämmer annan tid, till rådet avlämna redovisning för sin förvaltning under nästföregående kalenderår.

Sedan sådan redovisning skett, skall kyrkorådet inom tid, som bestämmes av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman, dock före den 1 april, sammanfatta och avsluta församlingens räkenskaper för nämnda kalenderår.

Revision

80 §.

Av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman skola årligen utses tre eller flera revisorer samt lika många suppleanter för granskning av det nästföljande årets förvaltning.

Den, vilken såsom ledamot eller suppleant i kyrkorådet eller eljest är redovisningsskyldig till församlingen, eller sådan den redovisningsskyldige

närstående, som sägs i 4 kap. 13 § 2. rättegångsbalken om jäv emot domare, må icke vara revisor eller revisorssuppleant för granskning av förvaltning, som omfattas av redovisningsskyldigheten, ej heller deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant för granskning av sådan förvaltning eller i beslut med anledning av granskningen.

Revisorerna äga att när som helst inventera de penningmedel och värdehandlingar, som kyrkorådet eller annan församlingens nämnd omhänderhar, samt taga del av räkenskaper och andra handlingar, som beröra förvaltningen.

Vad i 63 § sägs om ansvar och skadeståndsskyldighet för ledamot i kyrkorådet äger avseende jämväl å revisor.

Kyrkofullmäktige eller kyrkostämman må besluta, att till revisor skall utgå ersättning i enlighet med de bestämmelser, som jämlikt 66 § gälla för ledamot av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd.

81 §.

Revisorerna skola avgiva berättelse, innehållande redogörelse för resultatet av deras granskning med uttalande, huruvida anmärkning beträffande räkenskapernas förande eller förvaltningen i övrigt föreligger eller icke. Framställes anmärkning, skall anledningen till denna angivas i berättelsen. Revisionsberättelse skall ock innehålla särskilt uttalande, huruvida ansvarsfrihet för förvaltningen tillstyrkes eller icke.

82 §.

Revisionsberättelse skall senast den 1 maj avlämnas till kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmans ordförande. Berättelsen skall jämte de förklaringar över framställda anmärkningar, som ordföranden infordrar, framläggas till granskning och avgörande hos fullmäktige eller stämman vid sammanträde före utgången av juni månad.

83 §.

På beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman ankommer, huruvida framställd anmärkning skall förfalla och ansvarsfrihet för förvaltningen meddelas eller laga åtgärd för bevarande av församlingens rätt skall vidtagas. Anställes ej talan å den förvaltning revisionsberättelse avser inom ett år från det berättelsen framlades å fullmäktigsammanträde eller stämma, skall så anses, som om ansvarsfrihet blivit beviljad. Utan hinder av att ansvarsfrihet beviljats må talan föras på grund av brottslig handling, där ej ansvarsfriheten uppenbarligen avsett även den handlingen.

7 kap. Om församlingsskatt

84 §.

Församlingsskatt skall utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om allmän kommunalskatt är stadgat.

Angående viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan är särskilt stadgat.

85 §.

Kyrkorådet åligger att, sedan församlingens utgifts- och inkomststat fastställts, ofördröjligen underrätta länsstyrelsen och vederbörande lokala skattemyndighet om det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästkommande år. Samtidigt skall kyrkorådet underrätta länsstyrelsen om det sammanlagda belopp, som för nämnda år beslutats till utdebitering på grundval av det löpande årets taxering till kommunal inkomstskatt.

86 §.

Församling äger av statsverket uppbära församlingsskatt med belopp, motsvarande vad som skulle utgå på grundval av det antal skattekronor och skatteören, som vid taxering för visst år påföras de till församlingen skattskyldiga, efter det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästföregående år. Har skattskyldig, som icke tillhör svenska kyrkan, enligt lagen den 26 oktober 1951 om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan åtnjutit lindring i skattskyldigheten till församlingen eller har dödsbo enligt 75 § kommunalskattelagen medgivits befrielse från att erlägga skatt till församlingen, skall belopp, som församlingen eljest ägde uppbära av statsverket, nedsättas i motsvarande mån.

Församlingen äger av statsverket såsom förskott uppbära det belopp, som på grundval av taxeringsnämnds beslut visst år rörande taxering till kommunal inkomstskatt beslutats till utdebitering för nästkommande år. Vad sålunda beslutats till utdebitering ingår i församlingens fordran hos statsverket vid ingången av året näst efter det, då beslutet fattades. Förskottet avräknas mot den församlingsskatt, som församlingen äger uppbära av statsverket på grundval av taxeringen under året efter det, då förskottet enligt bestämmelserna i nästföljande stycke utanordnas.

Belopp, som vid ingången av ett år utgör församlingens fordran hos statsverket enligt första och andra styckena, skall länsstyrelsen under samma år utanordna till församlingen med en sjättedel å åttonde dagen i var och en av månaderna januari, mars, maj, juli, september och novem-

ber. Är församlingens fordran icke uträknad vid utbetalningstillfället i januari månad, skall vid detta tillfälle utbetalas samma belopp som utbetalades i november månad föregående år; dock må länsstyrelsen, då särskilda skäl föranleda därtill, förordna att utbetalning skall ske med annat belopp. Därest det i januari månad utbetalade beloppet icke motsvarar en sjättedel av församlingens fordran, skall härav betingad jämkning ske av det belopp, som utbetalas i mars månad.

87 §.

Länsstyrelsen skall senast den 8 mars till församlingen överlämna för nästföregående år upprättad redovisning över församlingen tillkommande och till församlingen utanordnad församlingsskatt.

Närmare föreskrifter angående dylik redovisning meddelas av Konungen.

8 kap. Om underställning och besvär

88 §.

Om beslut, som skola underställas Konungens prövning, sägs i 74 och 77 §§.

Beslut, som skall underställas Konungens prövning, skall insändas till länsstyrelsen, vilken det åligger att överlämna handlingarna, jämte eget yttrande, till Konungen.

89 §.

Om beslut, som skola underställas länsstyrelsens prövning, sägs i 70 och 78 §§.

Underställt beslut skall antingen oförändrat fastställas eller ogillas. Vägras fastställelse, skall skäl därför uppgivas.

Över vägrad fastställelse må församlingen föra klagan hos Konungen.

90 §.

1 mom. Över beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma äger, där ej annat är särskilt föreskrivet, medlem av församlingen anföra besvär hos länsstyrelsen. Sådan klagan må grundas endast därå, att beslutet

icke tillkommit i laga ordning,

står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet, som fattat beslutet, eller

kränker klagandens enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

Besvären skola hava inkommit till länsstyrelsen inom tre veckor från den dag, då verkställd justering av det över beslutet förda protokollet tillkännagivits å församlingens anslagstavla. Besvären skola vara åtföljda av överklagade beslutet jämte bevis om dagen för justeringens tillkännagivande.

2 mom. I fråga om besvär över beslut av kyrkoråd eller annan församlingens nämnd skola, där ej annat är särskilt stadgat, bestämmelserna i 1 mom. äga motsvarande tillämpning; dock skola besvären anföras hos domkapitlet, där beslutet avser

a) sådana i 3 § 2 mom. d) angivna åtgärder, som icke innebära användning av utdebiterade medel;

b) upplåtelse av gudstjänstlokal;

c) upplåtelse av gravplats; samt

d) utseende eller entledigande av befattningshavare vid gudstjänstlokal och begravningsplats eller disciplinär åtgärd mot sådan befattningshavare.

Mot beslut av rent förberedande eller verkställande art må talan ej föras.

91 §.

Hava besvär anförts hos länsstyrelsen eller domkapitlet, äger den prövande myndigheten, om skäl därtill äro, förbjuda överklagade beslutets verkställighet.

Grundas besvären därpå, att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och bliva besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men står beslutet i övrigt fast, utan så är, att det finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund, då den prövande myndigheten må förordna om upphävande av beslutet i dess helhet.

92 §.

I länsstyrelsens eller domkapitlets utslag må, där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat, ändring sökas hos Konungen senast inom tre veckor från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet; dock äger menighet som klagar åtnjuta två veckor längre besvärstid än nu sagts.

Förslag

till

Lag om införande av församlingslagen

1 §.

Församlingslagen skall, med iakttagande av vad nedan stadgas, träda i kraft den 1 januari 1959.

Genom församlingslagen upphäves, med de begränsningar nedan stadgas, lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Med församlingslagens ikraftträdande upphäves vidare kungl. cirkulärbrevet den 13 augusti 1823 angående kyrkovaktares utväljande, så ock vad i övrigt finnes i lag eller författning stridande mot den nya lagens bestämmelser.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till stadgande, som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

2 §.

I församling med mera än 1 000 invånare, där kyrkofullmäktige icke finnas vid ingången av år 1958, skall under sagda år val av fullmäktige äga rum i den ordning, som är stadgad i fråga om allmänt kommunalval.

3 §.

Beträffande skoldistrikt, å vars folk- och fortsättningsskoleväsende bestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse i dess före den 1 januari 1955 gällande lydelse äga tillämpning, skola dessa bestämmelser alltjämt gälla enligt vad därom stadgas i övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 angående ändring i lagen om församlingsstyrelse.

4 §.

Har före församlingslagens ikraftträdande förordnats om bildande av kyrklig samfällighet, som omfattar alla de i lagen om församlingsstyrelse avsedda angelägenheterna, skall, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar, sådan samfällighet bestå och i följd därav vad i den nya lagen stadgas om församlings rätt att själv vårda sina angelägenheter icke äga tillämpning å de i samfälligheten ingående församlingarna.

5 §.

Val av församlingsdelegerade skall första gången äga rum under december månad 1958, och skall därvid tillämpas vad i lagen stadgas om sådant val. Innan valet förrättas, skall antalet delegerade bestämmas i den ordning församlingslagen föreskriver.

6 §.

Vad i församlingslagen stadgas i 52 § 1 mom. om prästerlig ledamot av kyrkoråd och i 55 § om ordförande och vice ordförande i rådet skall träda i tillämpning först i fråga om kyrkoråd, som utses för tiden från och med år 1960; och skall därför vad i 46 § lagen om församlingsstyrelse föreskrives om ordförandeskap i kyrkoråd alltjämt gälla under år 1959.

7 §.

Kyrkoråd, som före församlingslagens ikraftträdande utsetts för vården av de för församlingarna i ett pastorat gemensamma angelägenheterna, skall intill utgången av år 1959 vara kyrkoråd för den samfällighet, som församlingarna skola utgöra enligt 4 § första stycket församlingslagen.

För sådan samfällighet skall utgifts- och inkomststat för år 1959 fastställas å gemensam kyrkostämma med församlingarna.

8 §.

Vad församlingslagen innehåller om antalet revisorer och revisorssuppleanter skall lända till efterrättelse vid val av revisorer jämte suppleanter för år 1959.

9 §.

I fråga om offentliggörande, underställning och godkännande av beslut, som fattats före den 1 januari 1959, samt om anförande av besvär över sådant beslut skola förut gällande föreskrifter tillämpas.

10 §.

Vad i lag eller författning är föreskrivet om församlingsavgifter skall i stället avse församlingsskatt.

Förslag

till

Lag om kyrklig samfällighet i Göteborg

1 §.

Göteborgs stads territoriella församlingar skola för vården om samtliga i församlingslagen avsedda angelägenheter av ekonomisk natur utgöra en kyrklig samfällighet.

2 §.

Samfällighetens beslutanderätt utövas av sextio kyrkofullmäktige. Vid val av fullmäktige är valbarhet inskränkt inom vederbörande församling. Samfällighetens kyrkoråd benämnes kyrkonämnd.

3 §.

Vid kyrkofullmäktiges sammanträden äga kyrkonämndens ordförande eller vice ordförande samt två av kyrkoherdarna i församlingarna, vilka utses av domkapitlet, ändå att de icke äro fullmäktige, att vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Sådan rätt tillkommer jämväl ordförande eller vice ordförande i församlings kyrkoråd vid behandling av fråga, som angår församlingen särskilt.

4 §.

Vid kyrkofullmäktiges sammanträden föres protokoll av deras sekreterare.

5 §.

Kyrkofullmäktige välja till ledamöter i kyrkonämnden från envar av de särskilda församlingarna en av de valda ledamöterna i församlingens kyrkoråd. Jämte de sålunda utsedda ledamöterna väljes en suppleant från varje församling.

6 §.

Det åligger kyrkonämnden att årligen före september månads utgång upprätta och till kyrkofullmäktiges ordförande avlämna förslag till utgifts- och inkomststat för det nästföljande kalenderåret. För detta ändamål skola

de särskilda församlingarnas kyrkoråd och beträffande Kristine territoriella församling dess och Tyska församlingens gemensamma nämnd före den 1 juli till kyrkonämnden avgiva sina specialförslag över utgifter och inkomster.

Kyrkonämndens förslag till utgifts- och inkomststat skall av kyrkofullmäktige upptagas till granskning och fastställelse vid sammanträde i oktober månad.

Å statens utgiftssida skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till församlingens kyrkoråds förfogande för främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården ävensom för tillgodoseende av de övriga uppgifter, beträffande vilka beslutanderätten icke tillkommer samfälligheten.

7 §.

Det tillkommer de särskilda församlingarnas kyrkoråd samt Kristine territoriella församlings och Tyska församlingens gemensamma nämnd att förvalta de anslag, som enligt fastställd stat eller särskilda beslut av kyrkofullmäktige blivit anvisade för församlingarna.

Kyrkoråden och den gemensamma nämnden skola årligen före den 1 mars, där ej kyrkonämnden bestämmer annan tid, till kyrkonämnden avlämna redovisning för sin förvaltning under nästföregående kalenderår.

8 §.

Revisionsberättelse skall senast den 1 maj avlämnas till kyrkofullmäktiges ordförande. Berättelsen skall jämte de förklaringar över framställda anmärkningar, som ordföranden infordrar, framläggas till granskning och avgörande hos fullmäktige vid sammanträde före utgången av juni månad; dock må, där fullmäktige så bestämt, ärendet företagas vid sammanträde senare under året.

9 §.

För samfälligheten gäller i övrigt i tillämpliga delar vad i församlingslagen stadgas.

Beträffande särskild i samfälligheten ingående församling skall vad i ovannämnda lag stadgas om beslutanderättens utövning av kyrkofullmäktige ej äga tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

Genom lagen upphäves lagen den 12 juni 1931 (nr 201) angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Backa församling skall intill utgången av år 1962 ej ingå i samfälligheten, därest ej Konungen efter framställning av församlingen annorlunda förordnar.

Ifrågakommer framdeles införlivande i administrativt, kommunalt och judiciellt hänseende med Göteborgs stad av kommun eller del av kommun, som sammanfaller med församling, ankommer på Konungen att bestämma tid för församlingens ingående i samfälligheten.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 (nr 296) angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse

Härigenom förordnas, att andra stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)

Där skoldistrikt ej sammanfaller med *lands- eller stadskommun,* skola *dock* bestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse i dess före den 1 januari 1955 gällande lydelse ävensom bestämmelserna i de enligt nästföregående stycke upphävda lagarna alltjämt tillämpas med avseende å folk- och fortsättningsskoleväsendet i distriktet och vederbörande församling tillhörigt församlingsbibliotek.

(Föreslagen lydelse)

Där skoldistrikt ej sammanfaller med *landskommun, köping eller stad,* skola bestämmelserna i lagen om församlingsstyrelse i dess före den 1 januari 1955 gällande lydelse ävensom bestämmelserna i de enligt nästföregående stycke upphävda lagarna alltjämt tillämpas med avseende å folk- och fortsättningsskoleväsendet i distriktet och vederbörande församling tillhörigt församlingsbibliotek; *dock skola besvär, som enligt 68 § och 71 § andra stycket lagen om församlingsstyrelse i dess nyss angivna lydelse skola ingivas till domkapitlet, i stället ingivas till länsstyrelsen.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

I fråga om anförande av besvär över beslut, som fattats före den 1 juli 1958, skola förut gällande föreskrifter tillämpas.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 70 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753)

Härigenom förordnas, att 70 § kommunallagen den 18 december 1953 skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)	(Föreslagen lydelse)
70 §.	
Kommunens styrelse åligger att, sedan kommunens utgifts- och inkomststat fastställts *och beslut om utdebitering till församling och skoldistrikt delgivits styrelsen,* ofördröjligen underrätta länsstyrelsen och vederbörande lokala skattemyndighet om det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästkommande år. Samtidigt skall kommunens styrelse underrätta länsstyrelsen om det sammanlagda belopp, som för nämnda år beslutats till utdebitering på grundval av det löpande årets taxering till kommunal inkomstskatt.	Kommunens styrelse åligger att, sedan kommunens utgifts- och inkomststat fastställts, ofördröjligen underrätta länsstyrelsen och vederbörande lokala skattemyndighet om det belopp för skattekrona och skatteöre, som bestämts till utdebitering för nästkommande år. Samtidigt skall kommunens styrelse underrätta länsstyrelsen om det sammanlagda belopp, som för nämnda år beslutats till utdebitering på grundval av det löpande årets taxering till kommunal inkomstskatt.
I kommun — — — lokala skattemyndigheten.	I kommun — — — lokala skattemyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 38 och 40 §§ lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning

Härigenom förordnas, att 38 och 40 §§ lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)	(Föreslagen lydelse)
38 §.	
Vid ändring i församlingsindelning äge stadgandet i 13 § motsvarande tillämpning i fråga om utövandet av församlings beslutanderätt.	*1 mom.* Vid ändring i församlingsindelning äge stadgandet i 13 § motsvarande tillämpning i fråga om utövandet av församlings beslutanderätt.
Är i församling, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas, beslutanderätten överlåten åt kyrkofullmäktige, *skola dessa företräda såväl den äldre som den ökade eller minskade församlingen.*	Är i församling, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas, beslutanderätten överlåten åt kyrkofullmäktige, *skall vad i 14 § stadgas äga motsvarande tillämpning med avseende å dessa.*
Vidkommande sådan församling äge Konungen, om förhållandena därtill föranleda, förordna, att samtliga fullmäktiges uppdrag skola upphöra, då den nya indelningen träder i kraft, samt nytt val till fullmäktige för tiden därefter verkställas i den ordning, som är stadgad för det fall att val sker första gången.	*2 mom. Församlingsdelegerade i kyrklig samfällighet, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas, skola företräda såväl den*

[1] Senaste lydelse av 38 § se 1953: 755 samt av 40 § se 1954: 299.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

äldre som den ökade eller minskade samfälligheten.

Vidkommande sådan samfällighet äge Konungen, om förhållandena därtill föranleda, förordna, att samtliga delegerades uppdrag skola upphöra, då den nya indelningen träder i kraft, samt nytt val av delegerade verkställas för tiden till utgången av det år, då val av delegerade nästa gång skola äga rum. Konungens befallningshavande bestämmer, med tillämpning av vad om delegerades antal är särskilt stadgat, huru många delegerade skola utses.

40 §.

Skall ny församling bildas, *åligge* det *domkapitlet* att så fort ske kan under året innan indelningsändringen träder i kraft och sist före den 1 oktober förordna *präst* att *föra ordet i församlingens kyrkoråd ävensom att* hålla kyrkostämma *och* sammanträde med kyrkofullmäktige för val av ordförande och vice ordförande samt *kyrkoråd.*

Skall ny församling bildas, *åligger* det *Konungens befallningshavande* att så fort ske kan under året innan indelningsändringen träder i kraft och sist före den 1 oktober förordna *person* att hålla kyrkostämma *eller* sammanträde med kyrkofullmäktige för val av ordförande och vice ordförande *i stämman eller fullmäktige* samt *ledamöter och suppleanter i kyrkorådet. Inom samma tid skall domkapitlet, om kyrkoherde ännu ej finnes, förordna präst att vara ledamot av kyrkorådet.*

För val av fullmäktige i nybildad församling åligger det Konungens befallningshavande att inom tid som i första stycket sägs, med tillämpning av vad om valdag och fullmäktiges antal är särskilt stadgat, bestämma vilken dag val av fullmäktige skall äga rum och huru många fullmäktige skola utses.

I nybildad församling må under året innan indelningsändringen trä-

I nybildad församling må under året innan indelningsändringen trä-

(Gällande lydelse)

der i kraft *fullmäktige och befattningshavare* i församlingen *utses* oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val; *och skall* i fråga om beräknandet av *deras* tjänstgöringstid så anses, som om *denna* börjat först med ingången av nästföljande året.

Fullmäktige skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter; och skola jämväl *befattningshavare,* som utses före den nya församlingsindelningens ikraftträdande, genast träda i utövning av sina befattningar med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

(Föreslagen lydelse)

der i kraft *kyrkoråd och övriga nämnder* i församlingen *väljas* oberoende av eljest gällande bestämmelser om tid för dylikt val.

I fråga om beräknandet av tjänstgöringstid *för fullmäktige samt ledamöter och suppleanter i kyrkoråd och övriga nämnder i nybildad församling skall* så anses, som om *tjänstgöringstiden* börjat först med ingången av nästföljande året.

Fullmäktige skola omedelbart efter valet övertaga handhavandet av dem tillkommande uppgifter; och skola jämväl *kyrkoråd och övriga nämnder,* som utses före den nya församlingsindelningens ikraftträdande, genast träda i utövning av sina befattningar med befogenhet att vidtaga sådana åtgärder, som erfordras i anledning av indelningsändringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

Förslag

till

Förordning om ändrad lydelse av 30 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469)

Härigenom förordnas, att 30 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)	(Föreslagen lydelse)
30 §.	
Det åligger *församling* att tillhandahålla pastor nödiga inventarier, materiel och vad övrigt erfordras för kyrkobokföringen ävensom tjänstetelefon samt, därest förhållandena så påkalla, skrivbiträde.	Det åligger *pastorat* att tillhandahålla pastor nödiga inventarier, materiel och vad övrigt erfordras för kyrkobokföringen ävensom tjänstetelefon samt, därest förhållandena så påkalla, skrivbiträde.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1959.

KAPITEL 1

INLEDNING

Utredningsuppdraget

Direktiven för kommitténs utredningsarbete innefattas i det yttrande till statsrådsprotokollet den 30 april 1953, vari chefen för ecklesiastikdepartementet hemställde om bemyndigande att tillkalla sakkunniga för översyn av församlingsstyrelselagstiftningen. Härvid anförde departementschefen följande.

Då med genomförandet av 1862 års kommunallagstiftningsreform de gamla primärkommunerna uppdelades på tvenne med varandra principiellt sidoordnade kommunala enheter, nämligen å ena sidan den borgerliga kommunen samt å den andra den kyrkliga kommunen, församlingen, innebar detta närmast en fördelning av de lokal-kommunala angelägenheterna på skilda, för vardera räjongen avsedda organ med därav betingad kompetensfördelning mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunen. I författningsregleringen för de angivna två förvaltningsområdena, liksom ock i avseende å den särskilda kommunallagstiftningen för städer och för landsbygd och speciallagstiftningen för Stockholm, upprätthölls dock i övrigt en vittgående överensstämmelse såväl i sak som i form. Denna överensstämmelse bibehölls och utvecklades än mer vid 1930 års allmänna revision av kommunallagstiftningen; alla icke sakligt motiverade skiljaktigheter i författningarna för stad och för land, för Stockholm och för landet i övrigt utmönstrades så långt ske kunde. De nya kyrkliga kommunalförfattningarna, lagarna den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse och (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm, bringades därigenom både till innehåll och till uppställning och uttryckssätt i så nära samstämmighet med de motsvarande författningarna på det borgerliga området, som kyrkoförsamlingarnas egenart och befogenhetsbegränsningar medgav.

Den likformighet i kommunallagstiftningen, som man vid de tidigare författningsrevisionerna sålunda strävat att upprätthålla, torde alltjämt få anses vara av värde. Detta har även 1946 års kommunallagskommitté givit uttryck åt i sitt den 4 februari 1952 avlämnade betänkande III med förslag till kommunallag m. m. (SOU 1952: 14). Kommittén framhåller där angelägenheten av att de i betänkandet icke omedelbart berörda kommunalförfattningarna, däribland de två församlingsstyrelselagarna, snarast underkastas en översyn så att de i erforderlig mån kan anpassas efter en i enlighet med kommitténs förslag ändrad allmän kommunallagstiftning.

På grundval av kommunallagskommitténs utredningar i omförmälda betänkande har inom inrikesdepartementet utarbetats förslag till ny kommunallag, gemensam för stad och land, med följdförfattningar. Förslaget har av Kungl. Maj:t genom proposition den 8 april 1953 (nr 210) förelagts riksdagen. Den nya kommunallagen, som är avsedd att ersätta 1930 års särskilda lagar om kommunalstyrelse på

landet och om kommunalstyrelse i stad, har föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1955.

Jämlikt bemyndigande den 10 april 1953 har härefter chefen för inrikesdepartementet tillkallat särskilda sakkunniga för att inom departementet verkställa den översyn av lagen om kommunalstyrelse i Stockholm, som främst påkallas för dennas anpassning efter den föreslagna allmänna kommunallagen.

Det torde vara lämpligt att utredning nu kommer till stånd för uppnående av en motsvarande anpassning av den kyrkliga kommunallagstiftningen så att härför nödiga ändrade bestämmelser om möjligt kan vinna tillämpning likaledes från och med den 1 januari 1955. Utgångspunkten för denna utredning bör vara att, i den mån icke sakliga skäl betinga skiljaktigheter, överensstämmelse bör råda i form och innehåll mellan de kyrkliga och de borgerliga kommunalförfattningarna. Sådan överensstämmelse bör i synnerhet eftersträvas mellan församlingsstyrelselagarnas och den nya kommunallagens regler på sådana områden, där för de sistnämnda ligger till grund ett mera principiellt ställningstagande, såsom med avseende å valbarhet till kommunala uppdrag och avsägelserätt, jäv för fullmäktige och nämndledamöter, besvärsrätt och besvärstid samt i fråga om upptagandet i lagen av erforderliga bestämmelser om fondbildning och vad därmed sammanhör. Den översyn av församlingsstyrelselagstiftningen, som härav påkallas, synes böra företagas genom särskilda för ändamålet tillkallade sakkunniga. Den bör givetvis även i tillämpliga delar innefatta den särskilda lagen den 12 juni 1931 (nr 201) angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Enligt för närvarande gällande bestämmelser i allmänna församlingsstyrelselagen framstår folk- och fortsättningsskoleväsendet alltjämt i princip såsom en den kyrkliga kommunens, församlingens, angelägenhet, ehuru detta i verkligheten numera är förhållandet allenast i ett fåtal fall. 1951 års skolstyrelseutredning, som har till uppgift att behandla vissa frågor rörande den blivande enhetsskolans ledning och lokala organisation m. m., har i skrivelse den 22 april 1953 hos mig anmält, att utredningen under sitt arbete funnit anledning att till övervägande upptaga spörsmålet om den obligatoriska skolans kommunalrättsliga ställning, och i en promemoria redovisat resultatet av dessa sina överväganden. Skolstyrelseutredningen, som härvid funnit det angeläget, att församlingsstyrelselagens nuvarande bestämmelser i berört hänseende ersättes med en allmän regel om den borgerliga kommunen såsom huvudman för det obligatoriska skolväsendet, framhåller i sin skrivelse, att härav påkallade författningsändringar bör genomföras senast i samband med den omorganisation av skolans lokala ledning, som utredningen har för avsikt att föreslå.

De sakkunniga torde böra upptaga till övervägande jämväl den av skolstyrelseutredningen sålunda väckta frågan. I anslutning härtill bör de sakkunniga även undersöka i vad mån — efter ett genomförande av den av skolstyrelseutredningen sålunda påkallade författningsrevisionen eller eljest numera — skäl föreligger att bibehålla huvudstadens församlingar vid någon av dem jämlikt lagen om församlingsstyrelse i Stockholm för närvarande tillkommande befogenheter med avseende å ärenden rörande folkskoleväsendet därstädes. De sakkunniga bör, i den mån så befinnes erforderligt, i här berörda frågor söka kontakt med 1951 års skolstyrelseutredning.

I detta sammanhang bör även beaktas de vid upprepade tillfällen, bland annat av 1946 års folkbiblioteksakkunniga (SOU 1949: 28), framförda yrkandena om överförande av folkbiblioteksväsendet i dess helhet till den borgerliga kommunen. Enligt den i församlingsstyrelselagarna fastställda, nu gällande kompetensregleringen äger församling — likasåväl som den borgerliga kommunen — upp-

rätta och underhålla folkbibliotek eller, som det härvid benämnes, församlingsbibliotek. För närvarande lär enligt tillgängliga uppgifter förekomma inalles ett femtiotal dylika bibliotek. Det får anses naturligt, att här berörda spörsmål upptages till prövning i anknytning till frågan om skolväsendets kommunalrättsliga ställning. Frågan om bibehållande i en eller annan form av församlingarnas befogenheter med avseende å församlingsbiblioteken eller dessas restlösa överflyttande på den borgerliga kommunen bör fördenskull av de sakkunniga förutsättningslöst undersökas.

Även i andra hänseenden torde det vara ändamålsenligt, att de nuvarande bestämmelserna om församlingarnas självstyrelsebefogenheter närmare överses. Allt emellanåt har det efter 1930 års författningsrevision visat sig önskvärt med förtydligande av denna reglering, främst i formellt men även på enstaka punkter i sakligt hänseende. De sakkunniga bör därför vid sin översyn av församlingsstyrelselagstiftningen söka åstadkomma en över hela linjen klarare gränsdragning mellan de kyrkliga och de borgerliga kommunernas kompetensområden. De bör därvid tillika beakta, i vad mån innehållet i och utformningen av den nuvarande kompetensregleringen för församlingarna överhuvudtaget är i dagens läge tillfredsställande samt föreslå de jämkningar däruti som må befinnas påkallade. Därvid torde böra uppmärksammas vad i avseende å den kommunala kompetensregleringen framhålles i kommunallagskommitténs betänkande I (SOU 1947: 53) och den därtill fogade särskilda utredningen angående kommunala studiestipendier.

I avseende å församlingarnas kommunalrättsliga inre organisation samt kompetensregleringen mellan församlingsstyrelseorganen inbördes föreligger också vissa aktuella spörsmål.

Sålunda har riksdagen i skrivelse den 26 mars 1947 (nr 91) tagit upp frågan om ordningen och sättet för kyrkovaktares anställande samt hemställt, att de i cirkulärbrev den 13 augusti 1823 meddelade bestämmelserna om kyrkovaktares utväljande, vilka bestämmelser icke ansåges stå i god samklang med gällande principer för församlingsstyrelsen, måtte upphävas.

Vidare har jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 maj 1952 inom ecklesiastikdepartementet tillkallad sakkunnig för översyn av gällande kungörelse angående kollekter i ett den 18 februari 1953 avgivet betänkande berört frågan, huruvida de föreslagna ändrade kollektbestämmelserna kunde i vissa delar påkalla ändringar i församlingsstyrelselagarna. Den sakkunnige, som härvid speciellt åsyftat av honom föreslagen delegation till kyrkorådet av beslutanderätten i fråga om församlingskollekt jämte skyldighet för vederbörande församlingsrevisorer att jämväl revidera kollekträkenskaperna, har för egen del förutsatt, att i anledning härav möjligen erforderliga ändringar i församlingsstyrelselagarna borde övervägas vid en mera allmän överarbetning av dessa lagar.

I vad speciellt angår förhållandena i Stockholm har församlingsdelegerade därstädes i skrivelse den 4 september 1945 underställt Kungl. Maj:t förslag till viss ändring i lagen om församlingsstyrelse i Stockholm, i syfte att därigenom legalisera inrättandet hos de delegerade av en särskild tjänstenämnd ävensom att erhålla möjlighet till fastställande av enhetliga tjänstgörings-, avlönings- och pensionsbestämmelser för de enskilda församlingarnas kyrkobetjänte. Kammarkollegiet, som den 28 november 1945 avgivit utlåtande över detta förslag, har visserligen avstyrkt detsamma med då föreliggande innehåll men har samtidigt ansett motiven till de föreslagna anordningarna bärande under vissa angivna betingelser. Vad kammarkollegiet härvid ifrågasatt skulle emellertid kräva ytterligare jämkningar i författningsregleringen rörande förhållandet mellan församlingarna och församlingsdelegerade.

De för översyn av församlingsstyrelselagstiftningen avsedda sakkunniga bör lämpligen upptaga till utredning jämväl de sålunda aktualiserade här berörda speciella organisations- och kompetensspörsmålen. De bör även uppmärksamma i vad mån ett genomförande av en ändrad pastoratsindelning och församlingsprästerlig tjänsteorganisation i anledning av de av pastoratsindelningssakkunniga föreslagna allmänna riktlinjerna (SOU 1953: 11) kan aktualisera behov av särskilda jämkningar i den gällande församlingsstyrelseorganisationen. Det bör emellertid vara de sakkunniga obetaget att i samband med de här särskilt nämnda undersökningarna upptaga till prövning även andra frågor rörande församlingsstyrelselagstiftningen, vilka nu kan vara aktuella eller uppkomma under arbetets gång.

I direktiven uttalades slutligen att utredningsarbetet borde bedrivas så att frågor av mera brådskande natur i första hand upptogs. Förslag i sådana frågor borde framläggas utan att utredningen i övrigt avslutades.

Inledande anmärkningar om utredningen och betänkandets omfattning

Vid den översyn av församlingsstyrelselagstiftningen, som kommittén i enlighet med de lämnade direktiven företagit, har kommittén — såsom närmare utvecklas i betänkandets andra kapitel — i första hand inriktat sig på att till denna lagstiftning överföra de nyheter av saklig och formell natur, som innefattas i den nya kommunallagen. I en del ämnen, som icke direkt beröres av kommunallagen, har kommittén föreslagit nya bestämmelser eller omformulering av de nuvarande. Detta gäller särskilt beträffande församlingens kompetens (betänkandets tredje kapitel), kyrkorådets församlingsvårdande uppgifter (femte kapitlet) samt formerna för handläggning av ärenden gemensamma för två eller flera församlingar (sjätte kapitlet). De ändringar som sålunda föreslås i den allmänna församlingsstyrelselagstiftningen är så många och omfattande, att de icke kan vidtagas inom ramen för 1930 års församlingsstyrelselag. Kommittén har därför utarbetat föreliggande förslag till församlingslag.

Angående den nya lagens rubrik må här anföras följande. En benämning sådan som den nuvarande »lag om församlingsstyrelse» eller som »församlingsstyrelselag» är i och för sig tillfredsställande från terminologisk synpunkt. Kommittén har emellertid föredragit den något kortare rubriken *församlingslag,* vilken rubrik synes fylla det praktiska behovet av en tillräckligt upplysande titel och överensstämmer närmare med benämningen kommunallag.

Kommittén har övervägt huruvida församlingsstyrelsen i Stockholm, varom bestämmelser för närvarande är meddelade i särskild lag, kunde regle-

ras i samma lag som församlingsstyrelsen i övrigt. Även om vissa skäl för en sådan lagteknisk utformning kunde anföras, torde med hänsyn till de omfattande särbestämmelser, som förhållandena i Stockholm föranleder, en gemensam lag medföra uppenbara nackdelar beträffande reda och överskådlighet. Icke minst skulle detta bli fallet om de av kommittén föreslagna bestämmelserna om församlingsdelegerade i vissa slag av kyrkliga samfälligheter inordnades i samma lag som komme att innehålla från dessa bestämmelser delvis skiljaktiga stadganden om församlingsdelegerade i huvudstaden. Kommittén har därför ansett att församlingsstyrelsen i Stockholm även i fortsättningen bör regleras genom en särskild lag. Det kan här förutskickas att kommittén under sitt arbete ägnat uppmärksamhet åt de speciella förhållanden som enligt gällande reglering råder beträffande församlingsstyrelsen i Stockholm.

Icke heller har i den föreslagna församlingslagen upptagits de särbestämmelser, som befunnits erforderliga för den kyrkliga samfälligheten i Göteborg. Ett inarbetande av dessa bestämmelser skulle väl icke innebära några synnerliga nackdelar av nyss berört slag, men det torde likväl vara lämpligare att bestämmelserna lämnas utanför församlingslagen.

1951 års kyrkomöteskommitté har i sitt betänkande om kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. (SOU 1955: 47) föreslagit att stadgandena i 41 § första stycket a)—c) och 42 § församlingsstyrelselagen skulle — såsom varande till sitt innehåll av kyrkolags natur — utbrytas för att överföras till kyrkolag. I 41 § första stycket a)—c) stadgas att kyrkorådet har att vaka över efterlevnaden av författningar rörande religionens och sedernas vård, att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänsten samt att vaka över att kyrklig tvedräkt och söndring såvitt möjligt förhindras. I 42 § behandlas kyrkorådets disciplinära befogenheter. De nämnda stadgandena har av skäl, som redovisas i femte kapitlet av föreliggande betänkande, icke medtagits i de av oss föreslagna bestämmelserna om kyrkorådets uppgifter. I stället har såsom ett adekvatare uttryck för kyrkorådets nutida verksamhet föreslagits en bestämmelse av innehåll att kyrkorådet skall ha omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling. Bestämmelsen har upptagits i det föreliggande förslaget till församlingslag (51 §). Härigenom har vår uppfattning om bestämmelsens kommunalrättsliga natur kommit till uttryck.

Den föreslagna församlingslagen är avsedd att ersätta 1930 års lag om församlingsstyrelse. Såvitt angår de kvarvarande kyrkliga skoldistrikten bör även efter den föreslagna lagens ikraftträdande bestämmelserna i församlingsstyrelselagen — enligt dess lydelse före den 1 januari 1955 — med visst undantag äga tillämpning enligt vad därom stadgas i övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 angående ändring i församlings-

styrelselagen. Härom hänvisas till vad som anföres i specialmotiveringen till kommitténs förslag till lag om införande av församlingslagen.

I föreliggande betänkande framlägger kommittén även förslag till lag om kyrklig samfällighet i Göteborg, avsedd att ersätta 1931 års lag angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Att bestämmelserna om den kyrkliga gemenskapen i denna stad föreslagits skola ingå i en författning av lags karaktär beror på att de innebär sådana avvikelser från förslaget till församlingslag att stadganden härom icke torde kunna meddelas i administrativ ordning.

Den föreslagna församlingslagen föranleder ändringar och tillägg i 1919 års kommunala indelningslag, varom förslag framlägges i betänkandet. Vidare föreslås viss ändring i 1946 års folkbokföringsförordning.

KAPITEL 2

FÖRSAMLINGSSTYRELSELAGSTIFTNINGENS ANPASSNING EFTER KOMMUNALLAGEN

I kommitténs uppdrag ingår i första hand att söka åstadkomma en anpassning av församlingsstyrelselagstiftningen efter kommunallagen den 18 december 1953, vilken trätt i kraft den 1 januari 1955. Utgångspunkten bör därvid vara — framhålles i direktiven — att, i den mån icke sakliga skäl betingar skiljaktigheter, överensstämmelse bör råda i form och innehåll mellan de kyrkliga och de borgerliga kommunalförfattningarna. En sådan överensstämmelse bör — säges i direktiven vidare — i synnerhet eftersträvas på sådana områden där ett mera principiellt ställningstagande ligger till grund för den nya kommunallagens regler.

Lämpligheten av en så nära samstämmighet mellan församlingsstyrelselagstiftningen och den nya kommunallagen som församlingarnas egenart och kompetens medger torde icke behöva särskilt understrykas. En motsvarande likformighet mellan borgerliga och kyrkliga kommunalförfattningar framträdde redan i 1862 års kommunalförordningar och utvecklades än mer genom 1930 års revision av kommunallagstiftningen. Såvitt gäller likartade organisationsformer, förvaltningsuppgifter m. m. föreligger sålunda en vittgående överensstämmelse mellan å ena sidan 1930 års kommunallagar för land och för stad eller endera av dem och å andra sidan lagarna om församlingsstyrelse och om församlingsstyrelse i Stockholm. Denna likformighet har uppenbarligen varit ägnad att underlätta författningarnas tillämpande.

Kommittén anser att även i fortsättningen såvitt möjligt enhetliga regler bör gälla för de borgerliga kommunerna och församlingarna. Där kommunallagen innebär en omreglering av vad som tidigare gällt, har kommittén därför överfört de nya bestämmelserna till den föreslagna församlingslagen, såvida icke särskilda skäl för avvikelse ansetts föreligga. Likformigheten mellan de båda lagarna har av kommittén ansetts böra omfatta icke blott den systematiska uppställningen utan även, i den mån överensstämmande regler föreslås, ordval och uttryckssätt.

Det kan ifrågasättas om det icke rent av kunde vara lämpligt att i fråga om de ämnen, där full överensstämmelse kommer att råda mellan de båda lagarnas stadganden, i församlingslagen inskränka sig till hänvisningar

till vederbörande lagrum i kommunallagen med föreskrift att vad däri stadgas skall äga motsvarande tillämpning å församling. Församlingslagen skulle väl därigenom kunna göras åtskilligt mera kortfattad, men å andra sidan skulle ett sådant skrivsätt komma att medföra så avsevärda nackdelar beträffande reda och överskådlighet, att kommittén ansett den hittillsvarande principen med uttömmande lagtext i de skilda lagarna vara att föredraga och därför valt att inarbeta samtliga ifrågavarande stadganden i församlingslagen även där detta medfört ett upprepande ord för ord av vad som stadgas i kommunallagen.

I den nya kommunallagen har i görligaste mån de tidigare kommunallagarnas formuleringar bibehållits på sådana punkter där sakliga ändringar icke genomförts. Det har ansetts angeläget att icke göra ändring i välkända och invanda uttryck, eftersom lagens tillämpning ofta anförtros personer som icke har att i sin dagliga gärning ta del av och tolka författningstext. En anpassning av församlingslagen efter kommunallagen kommer därför icke heller att innebära någon omvälvning i lagtekniskt hänseende. I stort sett kan ett nära samband upprätthållas med den nu gällande församlingsstyrelselagen.

1953 års kommunallagsreform medförde att vissa provisoriska ändringar — genom lag den 21 maj 1954 — vidtogs i församlingsstyrelselagen. Dessa ändringar — varom förslag framlades i en av kommittén den 1 december 1953 till chefen för ecklesiastikdepartementet avgiven promemoria — föranleddes av att genom kommunallagen kommunalstämman och allmänna rådstugan avskaffats, magistraten utmönstrats ur den kommunala organisationen samt nya regler meddelats om kommunal fondbildning. Ändringarna, som trädde i kraft samma dag som kommunallagen, den 1 januari 1955, innebar följande. De i församlingsstyrelselagen tidigare förekommande hänvisningarna till de för kommunalstämman och allmänna rådstugan gällande bestämmelserna ersattes med fullständiga regler (9 § första stycket och 10 §). Magistratens eller borgerligt kommunalt organs befogenheter att påkalla extra sammanträde med kyrkostämma eller kyrkofullmäktige upphörde (14 § 2 mom. och 34 § andra stycket). Vidare gjordes de i kommunallagen intagna reglerna om fondbildning tillämpliga på församlingarna (54, 58, 66 och 67 §§). — Motsvarande ändringar gjordes också — i den mån så var påkallat — i lagen om församlingsstyrelse i Stockholm samt i lagen angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.[1]

När kommittén i det följande redogör för de ytterligare ändringar som synes vara påkallade i anledning av nya regler i kommunallagen och som därför införts i kommitténs förslag till församlingslag, lämnas i allmänhet

[1] Beträffande 1954 års ändringar hänvisas till Kungl. Maj:ts proposition nr 207 till 1954 års riksdag, konstitutionsutskottets utlåtande 1954: 13, riksdagens skrivelse 1954: 227 samt Svensk författningssamling 1954: 296—298.

ingen utförligare motivering för de nyheter som har motsvarigheter i kommunallagen. Det torde som regel vara tillfyllest att härvidlag hänvisa till de motiv som ligger till grund för kommunallagens ifrågavarande bestämmelser.[1]

Beslutanderättens utövning

Genom KomL har såsom redan anmärkts kommunalstämman och allmänna rådstugan avskaffats samt den kommunala beslutanderätten som följd därav i samtliga borgerliga kommuner tillagts fullmäktige. Reformen är att betrakta som en logisk följd av utvecklingen. Efter kommunindelningsreformens genomförande var nämligen endast någon enstaka landskommun berättigad att ha kommunalstämma som beslutande organ, och städerna hade alla en så stor folkmängd att fullmäktigsystemet var obligatoriskt. — Flertalet av de uppgifter som i kommuner med fullmäktige tidigare åvilat stämma och allmän rådstuga har i KomL överflyttats å fullmäktige.

Kommittén har till övervägande upptagit frågan om förutsättningar föreligger för en motsvarande reform för församlingarnas vidkommande. Frågan har av kommittén besvarats nekande. Motiven för ståndpunktstagandet ävensom kommitténs övervägande i spörsmålet var gränsen bör dragas för obligatoriskt införande av kyrkofullmäktige redovisas i betänkandets fjärde kapitel. Där behandlas även frågan om kyrkostämman bör för särskilda uppgifter bibehållas i församling som har kyrkofullmäktige.

De beslutande organens arbetsformer

Anhängiggörande av ärende

Enligt 19 § andra stycket LFS kan ny fråga väckas vid kyrkostämma av envar röstberättigad men må icke avgöras förrän vid annan stämma samt efter vederbörlig beredning och kungörelse. Stadgandet skall enligt 38 § äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkofullmäktige.

Enligt 1930 års borgerliga kommunallagar gällde motsvarande bestämmelser för kommunalstämma, allmän rådstuga samt kommunal- och stadsfullmäktige. Bestämmelserna tolkades i allmänhet så att motion fick väckas

[1] Angående förarbetena m. m. till kommunallagen hänvisas till kommunallagskommitténs den 4 februari 1952 avgivna betänkande III med förslag till kommunallag m. m. (SOU 1952: 14), Kungl. Maj:ts proposition 1953: 210, konstitutionsutskottets utlåtande 1953: 22, riksdagens skrivelse 1953: 419 samt Svensk författningssamling 1953: 753—754.

allenast vid stämma eller sammanträde och sålunda icke mellan sammanträdena, men i praktiken var det icke ovanligt att framställningar mellan sammanträdena ingavs till vederbörande ordförande.

I KomL har icke ansetts böra införas någon motsvarighet till föreskriften att ny fråga kan väckas vid sammanträde men ej avgöras förrän vid annat vederbörligen kungjort sammanträde. Därigenom har för de borgerliga kommunernas del fastslagits att motion kan inges även mellan sammanträdena samt att sådan motion kan efter vederbörlig kungörelse bli föremål för avgörande vid första därpå följande sammanträde. Motionsrätten liksom övriga former för anhängiggörande av ärende hos det beslutande organet framgår nu av 18 § KomL, varest stadgas att fullmäktige skall meddela beslut i ärenden som hänskjutits till dem av högre myndighet, ävensom i fråga som väckts genom framställning av kommunens styrelse eller annan kommunal nämnd eller genom motion av fullmäktig.

I kommitténs lagförslag regleras anhängiggörande av ärende i överensstämmelse med vad KomL sålunda stadgar. Föreskrifterna i 19 § andra stycket och 38 § LFS att ny fråga kan väckas vid kyrkostämma eller kyrkofullmäktigsammanträde men ej avgöras förrän vid annan vederbörligen kungjord stämma eller sammanträde har utgått. Rätten att framlägga motion har kommit till uttryck i lagförslagets 21 och 38 §§, vilka motsvarar 18 § KomL och vari stadgas att kyrkofullmäktige och kyrkostämma skall meddela beslut — förutom i ärende som hänskjutits till fullmäktige eller stämman av högre myndighet och i fråga som väckts genom framställning av kyrkorådet eller annan församlingens nämnd — jämväl i fråga som väckts genom motion av fullmäktig eller, såvitt angår stämman, av där röstberättigad.

Interpellationsrätten

I LFS — liksom i 1930 års borgerliga kommunallagar — saknas bestämmelser om interpellationsrätt.

I KomL har emellertid interpellationsrätten reglerats. Här ges nu föreskrifter om till vem interpellation kan riktas samt om dess innehåll, form, ingivande och behandling. Interpellation må ställas till ordföranden i kommunens förvaltningsorgan eller beredning och må endast avse ärende som tillhör fullmäktiges handläggning. Den skall avfattas i skriftlig form och avlämnas till fullmäktiges ordförande före det sammanträde vid vilket den är avsedd att framställas. Fullmäktige skall utan föregående överläggning besluta huruvida interpellationens framställande skall medgivas. Om sådant medgivande lämnas, bör interpellationen besvaras senast vid nästa sammanträde. — I anslutning till dessa bestämmelser har rätt medgivits ordförande i nämnd och beredning att, även om han icke är fullmäktig, närvara vid fullmäktigsammanträde för besvarande av interpellation.

Den i KomL givna regleringen av interpellationsrätten bör vinna tillämpning även för församlingarna. Därför har bestämmelser av enahanda innehåll intagits i lagförslagets 26 §, som avser kyrkofullmäktige. Enligt 39 § skall motsvarande bestämmelser gälla i fråga om kyrkostämma. I 20 § har intagits ett stadgande om nämnd- eller beredningsordförandes rätt att för besvarande av interpellation närvara vid kyrkofullmäktigsammanträde. Någon motsvarande bestämmelse med avseende å kyrkostämma har icke ansetts erforderlig, då det kan förutsättas att ifrågavarande personer städse är röstberättigade vid stämma och därför har rätt att yttra sig där.

Rätt att deltaga i stämmas och fullmäktiges överläggningar

Enligt LFS äger kyrkorådets ordförande, även om han icke är röstberättigad, att å kyrkostämma yttra sig och framställa förslag men ej att deltaga i besluten (11 §). Bestämmelsen tillkom närmast för att nyutnämnd kyrkoherde, som ännu ej hunnit förvärva rösträtt i församlingen, skulle kunna deltaga i stämmans förhandlingar. Han har icke endast yttranderätt utan även befogenhet att framställa förslag. — En motsvarande rätt vid kyrkofullmäktiges sammanträden tillkommer kyrkorådsordförande, som icke är ordförande i eller ledamot av fullmäktige (37 §). Rätt att deltaga i kyrkofullmäktiges överläggningar — men utan förslagsrätt — tillkommer även ordförande eller vice ordförande i annan församlingens styrelse, nämnd eller beredning vid behandling av ärende som beretts av styrelsen, nämnden eller beredningen, så ock revisor vid granskning av den av honom avgivna revisionsberättelsen (37 §).

Bestämmelserna hade — såvitt gällde fullmäktigsammanträde — sina motsvarigheter i 1930 års borgerliga kommunallagar. Den generella rätt att deltaga i fullmäktiges överläggningar, som enligt dessa lagar tillkom ordförande och vice ordförande i kommunalstämman, ordförande och vice ordförande i kommunalnämnden samt i stad borgmästare eller annan representant för magistraten ävensom, i annan stad än magistratsstad, kommunalborgmästaren, innefattade dock ingen rätt att framställa förslag.

I KomL tillerkännes en allmän rätt att närvara och deltaga i fullmäktiges överläggningar i första rummet åt en representant för kommunens styrelse, nämligen ordföranden eller vice ordföranden. Regeln härom innebär ingen nämnvärd ändring i förut gällande bestämmelser. En nyhet är däremot att samma rätt även tillerkänts i kommunens tjänst anställd befattningshavare vilken såsom föredragande hos kommunens styrelse eller eljest på grund av sina tjänsteåligganden intar den ledande ställningen inom kommunens samfällda förvaltning. På grund av den nyckelställning inom den kommunala förvaltningen, som den åsyftade befattningshavaren — kommunalkamrer,

kommunalborgmästare, stads- eller drätseldirektör — intar, har det ansetts följdriktigt att ge honom rätt att deltaga i fullmäktiges överläggningar. Därigenom får han, som kan anses ha överblick över förvaltningens alla delar och kännedom om kommunens ekonomiska resurser, tillfälle att inför fullmäktige utveckla sina synpunkter på där avhandlade frågor.

Vidare har i KomL intagits ett stadgande att fullmäktige kan tillåta annan kommunal befattningshavare än som nu nämnts att vara tillstädes vid sammanträde för att lämna erforderliga upplysningar. Såsom i motiven framhållits framgår av stadgandets formulering att sådant medgivande endast får lämnas i varje särskilt fall, då behov därav uppkommer, och således icke får ges en gång för alla i tjänsteinstruktion eller i andra generella föreskrifter.

Som tidigare anmärkts har interpellationsrättens införande i KomL föranlett en komplettering av regeln om nämnds- och beredningsordförandes närvaro- och yttranderätt vid fullmäktigsammanträde.

I övrigt är reglerna i KomL om närvarorätten vid fullmäktigsammanträde oförändrade, om man bortser från att bestämmelsen om sådan rätt för representant för magistraten utgått.

Vid utformningen i kommitténs lagförslag av motsvarande regler för församlingarnas vidkommande har ifrågavarande rätt att deltaga i kyrkostämma och kyrkofullmäktigsammanträde icke ansetts i något fall böra ges en vidare innebörd än vad motsvarande rätt har enligt KomL eller att deltaga i överläggningarna. Medan den nu gällande rätten för kyrkoherde, som icke är röstberättigad vid kyrkostämma, att yttra sig å stämman ansetts böra bibehållas, har sålunda någon befogenhet för honom att å stämman även framställa förslag icke intagits i lagförslaget. Detsamma gäller vid kyrkofullmäktigsammanträde beträffande kyrkoherde som icke är fullmäktig.

Eftersom kyrkoherden enligt kommitténs förslag icke längre skall vara självskriven ordförande i kyrkorådet (betänkandets femte kapitel), erfordras en särskild föreskrift om att även kyrkorådets ordförande eller vice ordförande äger deltaga i kyrkofullmäktiges sammanträden.

Någon motsvarighet till den rätt att deltaga i fullmäktiges sammanträden, som enligt KomL tillkommer den främste befattningshavaren i kommunens tjänst, har icke ansetts böra införas för församlingarnas vidkommande. Anledningen härtill är att någon fullt jämförbar befattningshavare sällan finns i församlingarna. Den som skulle komma att beröras av ett dylikt stadgande bleve väl närmast kyrkokamreraren. I de jämförelsevis fåtaliga kyrkliga kommuner, där en dylik tjänsteman finns, har hans åligganden och befogenheter en tämligen växlande omfattning, vilket sannolikt ofta skulle göra det tveksamt om bestämmelsen var tillämplig. Icke heller kan det för församlingarnas del anses vara av sådant intresse, att kyrkokamreraren eller

annan tjänsteman med likartad ställning deltar i fullmäktiges överläggningar, att den åsyftade bestämmelsen kan anses erforderlig.

Däremot kan det uppstå behov av att vid kyrkofullmäktigsammanträde eller kyrkostämma erhålla muntliga informationer av kyrkokamreraren eller annan församlingens tjänsteman. I likhet med vad som stadgas i KomL har därför i lagförslaget intagits bestämmelser om att kyrkofullmäktige eller kyrkostämma kan tillåta i församlingens tjänst anställd befattningshavare att vid fullmäktigsammanträde respektive stämma tillhandagå med erforderliga upplysningar.

Nämnd- och beredningsordförandes rätt att för besvarande av interpellation vara närvarande vid kyrkofullmäktiges sammanträde har tidigare berörts i sammanhang med interpellationsrätten.

Den enligt gällande lag tillkommande rätten för revisor att deltaga i kyrkofullmäktiges överläggningar vid granskning av revisionsberättelse bör äga motsvarande tillämpning med avseende å kyrkostämma, där revisorn icke är röstberättigad. Det torde nämligen numera ganska ofta förekomma att man anlitar revisor som icke är bosatt i församlingen.

Vad nu sagts om närvaro- och yttranderätt vid kyrkofullmäktiges sammanträden bör äga motsvarande tillämpning beträffande kyrkofullmäktigsammanträden i kyrklig samfällighet. Här bör alltså rätten tillkomma bland andra ordföranden i samfällighetens kyrkoråd ävensom kyrkoherden. Vid behandling av ärende, som är av särskilt intresse för någon eller några av de i samfälligheten ingående församlingarna, bör enligt kommitténs mening en sådan rätt även tillerkännas ordföranden i vederbörande församlingskyrkoråd. Det blir då samfällighetens kyrkofullmäktige som i varje särskilt fall får pröva huruvida dylik rätt för församlingskyrkoråds ordförande föreligger.

Då samfällighet består av församlingar tillhörande olika pastorat, får det anses vara tillfyllest att endast en av församlingarnas kyrkoherdar tillerkännes närvaro- och yttranderätt vid samfällighetens kyrkofullmäktigsammanträden. Kommittén föreslår därför att det skall ankomma på domkapitlet att meddela förordnande härom för en av kyrkoherdarna. Sådant förordnande bör lämpligen avse fullmäktiges mandattid.

De berörda stadgandena om närvaro- och yttranderätt återfinns beträffande kyrkofullmäktige i lagförslagets 20 § och beträffande kyrkostämma i 37 §.

De administrativa organen

Det centrala förvaltningsorganets ställning och uppgifter

Det främsta organet för förvaltning och verkställighet i församlingarna är kyrkorådet. Dess uppgifter, organisation och arbetsformer regleras i

huvudsak i 4 kap. LFS. En redogörelse för kyrkorådet enligt gällande rätt lämnas i betänkandets femte kapitel (s. 177 ff).

Enligt 1930 års borgerliga kommunallagar motsvarades kyrkorådet såsom det centrala förvaltningsorganet av kommunalnämnden i landskommunerna. I städerna utövades de centrala styrelse- och förvaltningsbefogenheterna av magistraten — respektive kommunalborgmästaren i stad utan magistrat — samt av drätselkammaren, som omhänderhade den ekonomiska förvaltningen. — Om kommunalnämndens uppgifter, organisation och arbetsformer fanns utförliga bestämmelser i lagen om kommunalstyrelse på landet, vilka bestämmelser i sina huvuddrag nära överensstämde med LFS:s motsvarande stadganden om kyrkorådet. Den stadskommunala lagen innehöll däremot i stort sett endast de grundläggande bestämmelserna om magistrat, drätselkammare och kommunalborgmästare. Rörande magistrat och kommunalborgmästare fanns bestämmelser i andra författningar. Drätselkammarens organisation och ställning var i viktiga hänseenden beroende på innehållet i reglementen, fastställda av länsstyrelse.

I den nya kommunallagen, gemensam för land och stad, har reglerna om de borgerliga kommunernas centrala förvaltningsorgan sammanförts (3 kap. KomL). En enhetlig organisation har skapats för den centrala kommunalförvaltningen och dess ledning. Magistratens befattning med kommunalstyrelsen har upphört. I varje kommun skall finnas en *kommunens styrelse,* som i landskommun utgöres av kommunalnämnden och i stad i regel av drätselkammaren. Med benämningen kommunens styrelse har lagstiftaren åsyftat att markera dessa organs ledande ställning inom den kommunala förvaltningen. Styrelsen skall å fullmäktiges vägnar leda förvaltningen av kommunens angelägenheter. Den skall för detta ändamål — framhålles i motiven — skaffa sig överblick över hela förvaltningen och kännedom om kommunens skilda verksamhetsområden. I den mån det icke ankommer på styrelsen att verkställa fullmäktiges beslut skall styrelsen övervaka att besluten blir vederbörligen verkställda. Avskrift av fullmäktiges protokoll skall därför alltid överlämnas till styrelsen. Styrelsen skall också i övrigt ha inseende över verksamheten i kommunens övriga nämnder. Den skall vidare med uppmärksamhet följa de frågor som kan inverka på kommunens utveckling och ekonomiska ställning. Den skall hos fullmäktige och övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar som kan finnas påkallade. För fullgörandet av sina uppgifter äger styrelsen från kommunens nämnder, beredningar och tjänstemän infordra erforderliga yttranden och upplysningar.

Utöver dessa egentliga styrelsefunktioner har kommunens styrelse enligt KomL att tjänstgöra såsom allmänt beredningS-, förvaltnings- och verkställighetsorgan. Styrelsen är sålunda i princip sista instans för beredning

av ärenden som företages till avgörande av fullmäktige. Om styrelsen icke själv berett ett sådant ärende, skall den alltid lämnas tillfälle att yttra sig däröver. Styrelsen skall vidare handha kommunens drätsel samt — i den mån dessa uppgifter icke uppdragits åt annan — förvalta kommunens egendom, verkställa fullmäktiges beslut och föra kommunens talan i mål och ärenden. Den har också att ta befattning med kommunens arkivvård samt att i övrigt fullgöra de uppdrag som av fullmäktige överlämnas till styrelsen.

Då det gäller att anpassa kompetensbestämmelserna för församlingens centrala förvaltningsorgan till de för den borgerliga kommunens styrelse gällande reglerna är först att beakta att kyrkorådet — förutom den verksamhet av administrativ eller eljest kyrkokommunal karaktär som tillkommer rådet och som är fullt jämförbar med den kommunala styrelsens — även har väsentliga uppgifter i fråga om vården av församlingslivet, uppgifter som saknar motsvarighet inom de borgerliga kommunerna. Kommittén har till övervägande upptagit frågan huruvida, på grund av de kyrkorådet åvilande uppgifternas skiftande natur, en uppdelning på skilda organ av kyrkorådets nuvarande verksamhetsfält bör komma till stånd. Kommittén har emellertid icke funnit skäl att föreslå någon ändring i kyrkorådets nuvarande ställning såsom det centrala organet i församlingen beträffande såväl den församlingsvårdande verksamheten som de administrativa och ekonomiska uppgifterna. Beträffande kommitténs överväganden i denna fråga hänvisas till framställningen i betänkandets femte kapitel (s. 190 ff). I samma kapitel framlägges också förslag om hur kyrkorådets uppgifter i fråga om församlingsvården bör komma till uttryck i lagen (s. 200 ff).

Vad härefter angår den närmare utformningen av de kyrkorådets uppgifter som icke har direkt anknytning till församlingslivet, föreligger enligt kommitténs mening anledning att i allt väsentligt följa de i KomL meddelade kompetensreglerna för kommunens styrelse. En anpassning efter KomL:s regler innebär icke på någon punkt någon väsentlig ändring av kyrkorådets nuvarande ställning och uppgifter. Redan enligt gällande lag framstår kyrkorådet som det centrala administrativa organet. De styrelsefunktioner, som enligt KomL tillkommer kommunalnämnd och drätselkammare, är i huvudsak icke andra än som kyrkorådet med sin nuvarande ställning torde anses kunna utöva. Önskvärdheten av att dessa funktioner kommer till tydligt uttryck även i församlingslagen är obestridlig. Därför har lagförslaget — såvitt avser ifrågavarande sida av kyrkorådets verksamhet — avfattats i nära överensstämmelse med KomL:s motsvarande bestämmelser.

Enligt lagförslaget (51 §) skall kyrkorådet å kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmans vägnar *leda förvaltningen av församlingens angelägenheter*. Med denna ledarställning följer att kyrkorådet skall ha inseende över den verk-

samhet som utövas av övriga eventuellt förekommande nämnder inom församlingen och vaka över att de beslut av fullmäktige eller stämma som kyrkorådet icke själv har att verkställa blir behörigen verkställda av vederbörande nämnder. För att kyrkorådet skall kunna utöva ett sådant överinseende har stadgats att avskrift av fullmäktige- och stämmobeslut alltid skall överlämnas till kyrkorådet (29 och 39 §§), varjämte rådet tillerkänts rätt att från förvaltningens olika grenar infordra de yttranden och upplysningar som kan finnas påkallade. Angående innebörden av det i kyrkorådets styrelsefunktioner ingående överinseendet må här anföras följande uttalande i motiven till motsvarande bestämmelse för kommunens styrelse.

Detta överinseende innebär i första hand en tillsyn över förvaltningens fortgång i allmänhet. Om styrelsen därvid finner, att vederbörande kommunala organ gjort sig skyldigt till brister i förvaltningen eller vidtagit felaktiga eller mindre önskvärda åtgärder, böra påpekanden härom göras samt råd och anvisningar meddelas. Därest så erfordras, skall styrelsen påkalla ingripande av fullmäktige i de fall då dessa ha befogenhet därtill eller ock hos annan vederbörlig myndighet. Det tillkommer däremot ej styrelsen att besluta, att viss åtgärd skall vidtagas av nämnd, och den har naturligtvis icke heller rätt att ingripa i verksamhet som i särskild specialförfattning reglerad nämnd utövar enligt denna författning.

Som församlingens ledande organ skall kyrkorådet vidare med uppmärksamhet följa de frågor som kan inverka på församlingens ekonomiska ställning. Därvid har kyrkorådet självfallet rätt att hos fullmäktige eller stämma göra de framställningar som rådet finner påkallade, men kyrkorådet äger även i övrigt göra framställningar till eventuellt förekommande nämnder ävensom till andra myndigheter.

Utöver de nu behandlade egentliga styrelsefunktionerna skall kyrkorådet — liksom enligt gällande rätt — i princip vara sista instans för *beredning* av de ärenden som skall förekomma till behandling av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma. Som regel förekommer i de mindre församlingarna intet annat beredningsorgan än kyrkorådet, medan i de större församlingarna ofta utses särskilda nämnder eller beredningar för särskilda ändamål. Om ett ärende beretts av en sådan nämnd eller beredning, skall tillfälle alltid lämnas kyrkorådet att yttra sig däröver. Samma rätt att yttra sig bör — liksom för närvarande — tillkomma pastoratskyrkoråd beträffande ärende som beretts av särskild boställsstyrelse (jfr RÅ 1935 ref. 4). Genom att kyrkorådets mening alltid inhämtas, innan ärende företages till avgörande av det beslutande organet, ernås enhetlighet i behandlingen av förekommande ärenden, och kyrkorådet får möjlighet att på lämpligt sätt avväga olika intressen. Från beredningstvånget är dock liksom enligt gällande rätt valärenden och vissa brådskande ärenden undantagna (22 § andra stycket och 39 §).

Som centralorgan för församlingens *medelsförvaltning* skall kyrkorådet handha församlingens drätsel. Därvid tillkommer det kyrkorådet att förvalta församlingens huvudkassa och handha huvudbokföringen. Det åligger vidare kyrkorådet att upprätta förslag till gemensam utgifts- och inkomststat

(72 §), och kyrkorådet kan lämna anvisningar till andra församlingens nämnder, som omhänderhar medel, rörande dessa nämnders räkenskapsföring (79 § andra stycket).

Beträffande församlingens *egendomsförvaltning* bör liksom enligt gällande rätt föreskrivas att denna i princip skall tillkomma kyrkorådet såsom det centrala förvaltningsorganet. Den egendom varom här är fråga kan — såsom framhålles i redogörelsen för kyrkorådets uppgifter enligt gällande rätt (s. 182 f) — utgöras dels av församlingen tillhörig egendom och dels av sådan egendom som tillhör lokalkyrkan i egenskap av ett särskilt och från församlingen skilt rättssubjekt. Enligt den praxis som utvecklats i församlingarna har hinder icke ansetts föreligga för församling att till särskild nämnd överflytta förvaltningen av viss egendom, vare sig fråga varit om församlings- eller kyrkoegendom. Sålunda har exempelvis förvaltningen av kyrkogård ansetts kunna anförtros åt särskild kyrkogårdsnämnd. Särskilt i de större församlingarna måste en uppdelning av olika förvaltningsobjekt å särskilda nämnder framstå som ändamålsenlig, och en sådan anordning innebär icke att kyrkorådets ledning av förvaltningen åsidosättes. Att i förvaltningshänseende göra någon skillnad mellan församlingens och lokalkyrkans egendom kan inte heller anses vara motiverat. Redan enligt gällande rätt kan kyrkoegendom förvaltas av annat organ än kyrkorådet. Vad särskilt gäller de ecklesiastika boställena har förvaltningen av dessa ofta uppdragits åt särskild boställsstyrelse. Kommittén har därför i förslaget till lagtext angett kyrkorådets förvaltningsbefogenheter på det sätt att det tillkommer rådet att själv förvalta kyrkans och församlingens egendom i den mån ej sådan förvaltning uppdragits åt annan nämnd.

Kyrkorådet skall liksom för närvarande ombesörja *verkställighet* av kyrkofullmäktiges och kyrkostämmans beslut, därest icke fullmäktige eller stämman beslutat att verkställigheten skall ombesörjas av annat förvaltningsorgan. I den mån bestämmelser finns meddelade i specialförfattning, såsom i ecklesiastika boställsordningen, att vissa angelägenheter kan av församlingen anförtros åt särskilt organ, blir det självfallet det på grund av sådana bestämmelser tillsatta organet som har att svara för verkställigheten i fråga om de ärenden som författningsenligt ankommer på detsamma. — Kyrkorådet skall vidare fullgöra de uppdrag, som av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman överlämnas till rådet.

Bland kyrkorådets åligganden har ytterligare upptagits bestyret att *föra församlingens talan* i alla mål och ärenden, såvida icke kyrkofullmäktige eller kyrkostämman förordnat annat ombud eller i lag föreskrivits att talan skall föras av annan. Det beslutande organet har sålunda frihet att bestämma vem som i visst rättsärende skall föra församlingens talan. Det sagda gäller icke blott ärenden som rör församlingens egendom utan även — till skillnad från gällande rätt — ärenden rörande lokalkyrkans egendom. Liksom det beslutande organet bör kunna uppdraga förvaltningen av sist-

nämnda slag av egendom åt annat organ än kyrkorådet, bör det även kunna förordna att det med förvaltningen sammanhängande processuella representantskapet skall åvila det förvaltande organet eller eventuellt annan.

Slutligen har bland kyrkorådets uppgifter medtagits en bestämmelse om rådets befattning med den kyrkokommunala *arkivvården*. Angående kommitténs förslag härom hänvisas till betänkandets sjunde kapitel.

En jämförelse med de nuvarande bestämmelserna om kyrkorådets uppgifter ger vid handen att förslaget icke upptager någon motsvarighet till stadgandet i 41 § tredje stycket f) om skyldighet att avge infordrade betänkanden i församlingens angelägenheter. En motsvarande skyldighet åvilade tidigare kommunalnämnd på landet, men någon bestämmelse efter mönster härav intogs ej i KomL. Härom anförde kommunallagskommittén, att huvudregeln enligt kommitténs förmenande borde vara att kommunens fullmäktige skall avge yttranden och utlåtanden å kommunens vägnar. Det är, framhöll kommittén, i första hand den remitterande myndighetens sak att avgöra vilket kommunalt organ som skall besvara en remiss. För de fall då intet utsagts härom syntes det i ärenden av mindre vikt böra vara möjligt för fullmäktige att uppdraga åt kommunens styrelse att å kommunens vägnar avge utlåtande.

Kyrkorådets organisation och arbetsformer

De nu gällande bestämmelserna om kyrkorådets organisation och arbetsformer — se härom femte kapitlet i betänkandet — är i huvudsakliga delar överensstämmande med vad som gällde för kommunalnämnd enligt 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet. Den väsentligaste skillnaden utgöres av kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i kyrkorådet. Av skäl som närmare utvecklas i betänkandets nyssnämnda kapitel föreslår kommittén att kyrkoherden icke längre skall vara självskriven ordförande men väl självskriven ledamot i kyrkorådet.

Vid utformningen av KomL:s bestämmelser om sammansättningen av den borgerliga kommunens styrelse och formerna för dess verksamhet har som förebild i stort sett använts de regler som gällde för kommunalnämnden. KomL innebär i dessa hänseenden endast på ett par punkter några mer genomgripande nyheter av intresse för församlingsstyrelselagstiftningen.

Bland de mindre väsentliga avvikelserna från de tidigare för kommunalnämnden gällande reglerna märkes till en början stadgandet om antalet ledamöter och suppleanter i kommunens styrelse. Någon maximigräns är icke längre föreskriven. Antalet ledamöter i kommunalnämnd var tidigare — liksom för närvarande i kyrkoråd — bestämt till högst elva. Motivet till att maximigränsen slopades angavs av kommunallagskommittén vara att en

sådan övre gräns måhända på sina håll skulle föranleda att man höll sig invid denna gräns utan att behov därav förelåg.

I fråga om mandattiden för kommunens styrelse samt om denna tids förläggning i förhållande till fullmäktiges tjänstgöringsperiod innehåller KomL inga ändringar av intresse. Ledamöterna jämte suppleanter väljes för fyra år, och valet förrättas i december månad året näst efter det då allmänna fullmäktigval ägt rum.

Ordföranden och vice ordföranden i kommunens styrelse utses av fullmäktige, och valet avser hela deras tjänstgöringstid i styrelsen.

Suppleanterna i styrelsen skall alltid underrättas om dennas sammanträden. Av underrättelsen bör, framhålles i motiven, klart framgå att suppleanterna icke skall inträda i ledamots ställe.

I fråga om protokoll vid sammanträde med styrelsen gäller bland annat att det är tillfyllest att ordförande jämte minst en därtill utsedd ledamot av styrelsen verkställer justering av protokollet.

Styrelsen skall på lämpligt sätt kungöra var och på vilka tider till styrelsen ställda framställningar och övriga handlingar emottages. Styrelsens skriftväxling ombesörjes av ordföranden eller under hans inseende.

De här nämnda bestämmelserna bör enligt kommitténs förmenande vinna motsvarande tillämpning i församlingsstyrelselagstiftningen. Vissa hithörande stadganden i KomL vilka även berör de beslutande organen, såsom regler för kallelser och tillkännagivanden m. m., kommer att behandlas längre fram i detta kapitel.

Av särskild betydelse är vad KomL innehåller om formerna för ombesörjandet av *medelsförvaltningen*. Härvidlag stadgas skyldighet för kommunens styrelse att för varje kalenderår inom eller utom sig utse en kassaförvaltare, där ej styrelsens medelsförvaltning är ordnad på ett sätt som gör sådan kassaförvaltare obehövlig. Stadgandet innebär att kommun kan välja mellan att låta kassa- och räkenskapsgöromålen handhas av en årligen utsedd kassaförvaltare eller att låta denna förvaltning ombesörjas i annan ordning. Med det sistnämnda alternativet åsyftas inrättande av kommunalkontor (drätselkontor), överlämnande av ifrågavarande förvaltningsbestyr till en särskilt anställd befattningshavare eller till en bank el. dyl. De borgerliga kommunerna har sålunda frihet att anordna medelsförvaltningen i de former som kan finnas lämpliga.

En konsekvens av medelsförvaltningens ombesörjande genom tjänstemän eller eljest i annan ordning än genom en årligen utsedd kassaförvaltare är att det speciella garantiansvar för omhänderhavda medel, som tidigare gällt för kommunalnämndens ledamöter, icke fått någon motsvarighet i KomL. Lagen innehåller icke några särbestämmelser om ansvar för kommunala förtroendemän, men såvitt angår ledamöter i kommunens styrelse och

nämnder har i lagen intagits en erinran om det ansvar som enligt allmän lag är förenat med deras uppdrag.

Med medelsförvaltningens anordnande i särskild form sammanhänger frågan om centralisering av medelsförvaltningen. En sådan centralisering är enligt KomL — liksom enligt den tidigare rätten — i viss utsträckning underkastad kontroll från statens sida genom att bestämmelser därom intages i reglemente för kommunens styrelse, vilket skall fastställas av länsstyrelsen. Skyldighet för kommun att antaga ett länsstyrelsens prövning underkastat reglemente föreligger då med styrelsens medelsförvaltning skall sammanföras medelsförvaltning som enligt särskilda författningar tillkommer andra kommunala nämnder.

Ett annat fall då dylikt reglemente erfordras är om kommun vill öppna möjlighet för styrelsen att i vissa grupper av ärenden överlåta styrelsens beslutanderätt åt avdelning inom styrelsen eller åt ledamot av styrelsen eller åt kommunal befattningshavare. Denna bestämmelse om *delegationsrätt* är en nyhet för kommunallagstiftningen. Beskaffenheten av de ärenden som må delegeras skall anges i reglementet, och beslut på grund av delegation skall anmälas vid styrelsens nästa sammanträde. Enligt motiven är delegationsmöjligheten framför allt avsedd för ärenden av rutinmässig karaktär. Det föreskrives uttryckligen att framställning eller yttrande till fullmäktige alltid skall beslutas av styrelsen samfällt. Den föreskrivna ordningen innebär att helt självständiga avdelningar av kommunens styrelse ej blir tillåtna.

De möjligheter som enligt LFS står öppna för församlingarna att på ett ändamålsenligt sätt ordna sin kassaförvaltning är något begränsade. Kyrkorådet skall enligt 53 § andra stycket årligen utse en kassaförvaltare inom eller utom rådet. Med kassaförvaltare avses den person som handhar församlingens kassarörelse och räkenskaper, vanligen benämnd kyrkokassör. Endast en fysisk person och alltså icke bank eller kommunalkontor el. dyl. kan utses till kassaförvaltare. Det kan emellertid många gånger vara ändamålsenligt att låta den borgerliga kommunen genom sitt kommunalkontor eller genom kommunalnämnden omhänderha kassaförvaltningen. En sådan anordning är heller icke ovanlig, men ett avtal härom mellan församlingen och den borgerliga kommunen måste för att den nämnda föreskriften i lagen skall bliva uppfylld åtföljas av kyrkorådets årligen återkommande förordnande för den borgerliga kommunens kassaförvaltare att även vara församlingens kassaförvaltare.

Enligt kommitténs förmenande bör församlingen likaväl som den borgerliga kommunen få ordna kassaförvaltning och räkenskapsföring på annat sätt än genom en årligen tillsatt kassaförvaltare. En mera varaktig ordning torde mången gång vara att föredraga. Därför har i förslaget till lagtext (62 § andra stycket) den tidigare föreskriften om kyrkorådets skyldighet

att årligen utse kassaförvaltare modifierats efter mönster av KomL så att sådan skyldighet ej skall föreligga där medelsförvaltningen är ordnad på ett sätt som gör sådan kassaförvaltare obehövlig. Genom stadgandet får församlingen rätt att ordna kassaförvaltningen på sätt som i det särskilda fallet framstår som mest ändamålsenligt, antingen att låta en årligen utsedd kassaförvaltare handha kassa- och räkenskapsgöromålen eller att på ett mera varaktigt sätt överlämna dessa förvaltningsbestyr till en särskilt anställd befattningshavare, bank, borgerlig kommun el. dyl. Det bör emellertid understrykas att ett överlämnande till den borgerliga kommunen självfallet icke kommer att innebära någon befogenhet för denna att godkänna utgifter till betalning eller att besluta om utanordning av medel. De befogenheter som härvidlag må tillkomma kyrkorådet kan av detta överlåtas endast enligt reglerna för rådets delegationsrätt, varom mera nedan. Det kan vidare måhända förtjäna påpekas att församlingens medel måste redovisningsmässigt hållas åtskilda från övriga av den borgerliga kommunen omhänderhavda medel.

I förslaget till församlingslag har icke intagits någon motsvarighet till stadgandet i 55 § LFS, enligt vilket envar ledamot av kyrkorådet ansvarar gemensamt med de övriga för de medel rådet har under sin förvaltning ävensom för de säkerhetshandlingar, mot vilkas antaglighet han icke gjort anmärkning till protokollet. I stället har i 63 § efter mönster av KomL intagits en erinran om det ansvar som enligt allmän lag är förenat med uppdraget som ledamot av kyrkorådet. I detta sammanhang må anmärkas att kyrkoherden enligt 24 kap. 24 § kyrkolagen skall bära försorg för kyrkans egendom i löst och fast samt räkenskapen över inkomst och utgift. Enligt detta stadgande torde kyrkoherden vara skyldig att övervaka räkenskapsföringen över de medel som kyrkorådet omhänderhar för lokalkyrkans räkning. Denna övervakningsplikt kommer icke att upphöra därigenom att räkenskapsföringen överlämnas exempelvis till borgerlig kommun.

Vad härefter angår centralisering av medelsförvaltningen finns härom inga bestämmelser i LFS. Såvitt rör sådana nämnder och styrelser som utses *utan föranledande av bestämmelser i speciallagstiftning,* kan ett centralt handhavande av medelsförvaltningen åvägabringas genom att den ovannämnda bestämmelsen om utseende av kassaförvaltare med den därtill knutna möjligheten att ordna medelsförvaltningen på annat sätt utsträckes till att avse även andra nämnder än kyrkorådet. Denna reglering framgår av lagförslagets 65 §.

Kommittén har icke ansett det vara erforderligt att i lagförslaget intaga någon motsvarighet till KomL:s bestämmelser om vad reglemente för kommunens styrelse må innehålla. Den möjlighet som den borgerliga kommunen har att i reglemente bestämma om centralisering till styrelsen av medelsförvaltning som *enligt särskilda författningar* tillkommer andra kommunala nämnder har för närvarande ingen större aktualitet inom försam-

lingsstyrelsen. För församlingarnas vidkommande är det endast särskild boställsstyrelse som är reglerad i annan författning än LFS. Beträffande boställsstyrelses organisation och arbetsformer torde vad som gäller för kyrkoråd vara analogt tillämpligt, därest annat icke är föreskrivet. Då några särskilda författningsbestämmelser icke finns om boställsstyrelsens kassarörelse och räkenskapsföring, synes därför de motsvarande bestämmelserna för kyrkorådet kunna tillämpas. Följaktligen torde enligt vad som föreslagits beträffande kyrkorådets medelsförvaltning vederbörande församling eller pastorat äga att ordna boställsstyrelsens kassa- och räkenskapsgöromål på ett sätt som gör särskild kassaförvaltare obehövlig. Det kan emellertid vara lämpligt att församlingslagen innehåller uttrycklig föreskrift om att även specialreglerade nämnders medelsförvaltning kan sammanföras med kyrkorådets. För ett sådant sammanförande torde icke vara erforderligt att föreskriva bestämmelser i ett av länsstyrelsens prövning underkastat reglemente. På grund härav har i 64 § 1 mom. förslaget till församlingslag stadgats att kyrkofullmäktige eller kyrkostämma må besluta att med kyrkorådets medelsförvaltning skall sammanföras medelsförvaltning, som enligt särskilda författningar tillkommer andra församlingens nämnder.

Vad slutligen angår delegationsrätten är det självfallet önskvärt att kyrkorådet i likhet med den borgerliga kommunens styrelse erhåller en sådan rätt, vilken lämpligen bör få samma omfattning som enligt KomL. Denna delegationsrätt synes dock icke heller behöva fixeras i ett reglemente, utan det torde vara tillfyllest att kyrkofullmäktige eller kyrkostämman fattat beslut att tillerkänna kyrkorådet sådan rätt. En bestämmelse om delegationsrätten återfinnes i 64 § 2 mom. förslaget till församlingslag.

Församlingens övriga nämnder

I LFS talas på sina ställen om styrelser, nämnder eller personer, som är utsedda för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr. Sålunda säges i 3 § tredje stycket att förvaltning och verkställighet tillkommer bl. a. de nämnda organen. Av 41 § framgår att församlingen kan uppdraga verkställigheten av kyrkostämmans eller kyrkofullmäktiges beslut åt dylika särskilt därtill utsedda organ. I sistnämnda lagrum stadgas ytterligare att kyrkorådet har överinseende över de för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr utsedda styrelsers, nämnders eller personers förvaltning. Utöver förvaltning och verkställighet ankommer på ifrågavarande organ ytterligare en uppgift, nämligen beredningen av de ärenden vari kyrkostämman eller kyrkofullmäktige skall fatta beslut. Även särskilda beredningsutskott kan tillsättas, vilket framgår bl. a. av bestämmelserna i 17 § om beredning av ärenden.

Några regler för tillsättningen av ifrågavarande organ meddelas icke i lagen; ej heller finns där några bestämmelser om särskilda styrelsers, nämn-

ders eller beredningars inre organisation och verksamhetsformer. Här bortses då från biblioteksstyrelsen, varom gäller att bestämmelserna angående kyrkoråd skall, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar äga motsvarande tillämpning. De spridda stadganden, vari de åsyftade styrelserna, nämnderna eller beredningarna beröres, avser i huvudsak dessa organs förhållande till kyrkostämma, kyrkofullmäktige och kyrkoråd, såsom bestämmelserna om beredningstvång (17 och 38 §§), närvarorätt för ordförande i styrelse, nämnd eller beredning vid kyrkofullmäktiges behandling av ärende som beretts av vederbörande organ (37 §), bestämmande av ersättning åt ledamot (22 och 38 §§) samt skyldighet att föra räkenskaper och avge redovisning för omhänderhavda medel (62 §).

Beträffande vissa förvaltningsuppgifter och sättet för deras handhavande finns föreskrifter i andra författningar än LFS. Sålunda innehåller ecklesiastika boställsordningen bestämmelser om förvaltningen av prästgård och löneboställe. För denna förvaltning kan ett särskilt organ tillsättas, nämligen särskild boställsstyrelse, om vars sammansättning boställsordningen meddelar vissa bestämmelser (se nedan s. 235).

I 1930 års borgerliga kommunallagar fanns i stort sett samma regler som i LFS angående särskilda styrelser och nämnder. — I KomL sammanfattas dessa organ under beteckningen kommunens övriga nämnder. En uppdelning av ifrågavarande förvaltningsorgan har i lagen gjorts med hänsyn till att beträffande vissa förvaltningsuppgifter och sättet för deras handhavande bestämmelser finns meddelade i specialförfattningar vid sidan av KomL — specialreglerad förvaltning. De åsyftade författningarna föreskriver ofta att förvaltningen skall ombesörjas av en speciell nämnd eller styrelse. I andra fall åter lämnar författningarna kommunen valfrihet mellan att utse ett särskilt organ för uppgiften och att uppdraga uppgiften åt en redan bestående kommunal myndighet. I KomL utsäges nu att angående utseende av nämnder för vissa i särskilda författningar angivna förvaltnings- och verkställighetsbestyr skall gälla vad därom för varje fall finns stadgat.

Den andra huvudtypen av förvaltningsorganen utgöres av sådana nämnder som kommunen tillsätter utan föranledande av bestämmelser i specialagstiftning — nämnder för oreglerad förvaltning. Härom stadgas i KomL att kommun må för handhavande av andra särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr än som avses i nyssnämnda stadgande tillsätta de nämnder som finnes erforderliga.

Beträffande sistnämnda organ — alltså nämnderna för oreglerad förvaltning — innehåller KomL vissa stadganden angående tillsättning och organisation. Sålunda föreskrives att de bestämmelser om den proportionella valmetodens användning, vilka gäller i fråga om val av bl. a. kommunens

styrelse, skall vara tillämpliga även vid val av sistnämnda slag av nämnder. För dessa nämnder gäller även i åtskilliga hänseenden samma organisatoriska föreskrifter som för kommunens styrelse. Överensstämmande regler gäller sålunda om bestämmande av ordningen för suppleanternas inkallande till tjänstgöring i det fall att suppleantvalet ej sker proportionellt, suppleants inträde som ledamot samt suppleanternas tjänstgöring i övrigt. Vidare överensstämmer föreskrifterna om tid och ställe för sammanträde, om beslutmässighet och jäv samt om förfarandet vid fattande av beslut. Bestämmelserna om förande av styrelsens protokoll, protokollets justering och justeringens tillkännagivande gäller ävenledes för nämnderna, likaså reglerna om kungörande av ställe och tid för mottagande av framställningar m. m., ävensom om den befattning ordföranden i styrelsen har att taga med skriftväxling samt vården och förtecknandet av handlingar. Bestämmelserna om utseende av kassaförvaltare har även utsträckts till att avse övriga nämnder. Den i lagen intagna erinringen om allmän lags tillämplighet i fråga om ansvar och skadeståndsskyldighet för ledamot av styrelsen har avseende också å ledamöter av övriga nämnder. Vidare ger lagen möjlighet för nämnd att delegera beslutanderätt enligt samma grunder som gäller för styrelsen, dock med den skillnaden att delegationsrätten icke behöver föreskrivas i reglemente utan kan tillerkännas nämnd genom ett fullmäktigebeslut. Slutligen meddelas en bestämmelse enligt vilken nämnd kan successivt överlämna protokoll och övriga handlingar till styrelsen för arkivering.

De nämnder som beröres av ovan angiven reglering är, såsom nämnts, sådana fakultativa, enbart på kommunallagsgrund tillsatta nämnder, som har till uppgift att handha oreglerad förvaltning ävensom verkställighet. Utanför regleringen faller alla rent beredande organ ävensom alla nämnder för specialreglerad förvaltning.

Beträffande de av regleringen berörda nämnderna har fullmäktige frihet att bestämma över nämndens sammansättning — något minimiantal för ledamöter är ej stadgat och ej heller tvång att utse suppleanter —, mandatperiodernas längd, begynnelse och slut, successiv förnyelse m. m., över vem som skall utse ordförande i nämnder och rörande formerna för nämnders eventuella medelsförvaltning.

Kommittén, som anser att samlande och grundläggande bestämmelser bör meddelas även för de organ inom församlingsstyrelsen som är erforderliga för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr, föreslår en reglering av dylika nämnders arbetssätt m. m. som överensstämmer med vad som gäller enligt KomL. De ovan berörda organisatoriska föreskrifterna beträffande nämnder för oreglerad förvaltning har i enlighet härmed överförts till förslaget till församlingslag (65 §). — I 25 § sista stycket har upptagits föreskrift om den proportionella valmetodens användning vid val av nämnder för oreglerad förvaltning.

Efter förebild i KomL har vidare i 65 § utsagts att angående nämnder för specialreglerad förvaltning (såsom boställsstyrelse) skall gälla vad därom för varje fall finns stadgat.

Vissa för beslutande och administrativa organ gemensamma frågor

Valbarhet till församlings förtroendeuppdrag samt avsägelsegrunder

Rörande de *allmänna villkor* som skall vara uppfyllda för att någon skall kunna väljas till innehavare av förtroendeuppdrag i församlings beslutande eller administrativa organ och bibehålla uppdraget under mandattiden finns i LFS följande bestämmelser.

I 12 § första stycket stadgas att i församling, där kyrkofullmäktige icke finns, kyrkostämmans ordförande och vice ordförande skall utses bland de röstberättigade som är boende inom församlingen och uppnått tjugotre års ålder. Enligt andra stycket av samma paragraf kan ej den vara ordförande eller vice ordförande som är omyndig, i konkurstillstånd eller av allmänna fattigvården omhändertagen för varaktig försörjning. Av de nämnda kvalifikationsgrunderna plägar de i första stycket stadgade benämnas valbarhetsvillkor, medan de som framgår av andra styckets begränsande avfattning brukar kallas behörighetsvillkor.

Enligt 29 § första stycket skall dessa bestämmelser äga motsvarande tillämpning å kyrkofullmäktig.

För ledamöter och suppleanter i kyrkorådet gäller enligt 44 § samma regler; här tillkommer emellertid som ytterligare valbarhetsvillkor att vederbörande kan anses vilja främja församlingslivet.

I fråga om *ämbets- och tjänstemäns behörighet* finns i 29 § andra stycket den inskränkande bestämmelsen att vissa personer icke må vara kyrkofullmäktige, nämligen landshövding, landssekreterare, landskamrerare, länsassessor eller biskop, ej heller den som tillhör församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjänte. Enligt 44 § är de nämnda ämbets- och tjänstemännen icke heller valbara till ledamot eller suppleant i kyrkorådet.

I fråga om ledamotskap av nämnder eller styrelser, som enligt lagen utses för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr, finns inga obehörighetsgrunder av nu berörda slag stadgade.

I princip föreligger skyldighet för den som är valbar att mottaga församlingens förtroendeuppdrag. För att vinna befrielse härifrån måste man kunna åberopa någon av de särskilda *avsägelsegrunder* som lagen upptager. Sådana grunder finns stadgade för kyrkostämmans ordförande och vice

ordförande i 12 § tredje stycket, och de där meddelade bestämmelserna skall enligt 29 och 44 § äga motsvarande tillämpning å kyrkofullmäktig, respektive ledamot och suppleant i kyrkorådet. Enligt dessa bestämmelser må ej annan avsäga sig uppdrag än a) ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning är hindrad att fullgöra uppdraget, b) den som uppnått sextio års ålder, c) den som eljest uppger hinder vilket godkännes av kyrkostämman respektive kyrkofullmäktige, eller d) vid valet den som de fyra senaste åren, det år då valet sker inberäknat, innehaft uppdraget.

De regler för valbarhet och rätt till avsägelse, för vilka nu redogjorts, är i huvudsak överensstämmande med vad som före KomL:s ikraftträdande gällde i fråga om förtroendeuppdragen i de borgerliga kommunernas beslutande och administrativa organ enligt 1930 års kommunallagar. Bortsett från det för kyrkorådsledamöter gällande speciella valbarhetsvillkoret att vederbörande kan anses vilja främja församlingslivet, är överensstämmelsen beträffande de allmänna valbarhets- och behörighetsvillkoren fullständig. De ovannämnda ämbets- och tjänstemännen, med undantag av biskop, var obehöriga att vara stadsfullmäktige eller ledamöter av kommunalnämnd. Beträffande avsägelsegrunderna rådde full överensstämmelse.

KomL:s motsvarande bestämmelser innefattar vissa betydelsefulla ändringar. Numera skall alla de kvalifikationer som stipuleras för visst förtroendeuppdrag — detta gäller både de allmänna bestämmelserna och reglerna om ämbets- och tjänstemäns innehav av dylikt uppdrag — föreligga alltifrån valtillfället och under hela uppdragstiden. Den förutvarande uppdelningen i särskilda valbarhets- och behörighetsvillkor, vilken var ägnad att vålla svårigheter vid tillämpningen, har sålunda försvunnit, och alla villkor betecknas som valbarhetsvillkor. För att fullt klargöra att de föreskrivna kvalifikationerna skall föreligga under hela uppdragstiden, har uttryckligen stadgats att den som efter valet kommer i den ställning, att han ej längre är valbar, omedelbart skall frånträda sitt uppdrag.

I fråga om de allmänna valbarhetsvillkoren har det förutvarande fattigvårdshindret utgått.

Såvitt angår utformningen av de särskilda valbarhetshindren för ämbets- och tjänstemän har den ledande principen ansetts vara att icke utestänga ämbets- och tjänstemän från rätten att utöva kommunala förtroendeuppdrag i andra fall än när särskilt starka skäl därför föreligger med hänsyn till ämbetets eller tjänstens speciella art och natur. Den i KomL genomförda liberaliseringen av de förutvarande bestämmelserna bör — såsom i motiven framhålles — dock icke uppfattas som en generell anvisning hur kommuner skall förfara i de enskilda fall då fråga uppkommer att utse ämbets- eller tjänstemän till innehavare av kommunalt förtroendeuppdrag. Det bör

ankomma mindre på lagstiftaren än på de väljande församlingarna att bedöma lämpligheten av att besätta förtroendeposter med tjänstemän.

Med angivna utgångspunkt har skäl icke ansetts föreligga att bibehålla obehörigheten för vissa statliga befattningshavare, bland annat — och såvitt för församlingsstyrelselagstiftningen är av intresse — för länsassessor.

Betydelsefullare är de nya obehörighetsregler som berör de kommunala tjänstemännen. Beträffande dessa har redovisningsskyldighet slopats såsom obehörighetsgrund. Omhänderhavandet av medel och den därmed förbundna redovisningsplikten har nämligen icke ansetts utgöra tillräcklig anledning att utesluta någon från att tillhöra det organ inför vilket redovisningsskyldighet föreligger. Även hänvisas i motiven till de svårigheter som framträtt i rättspraxis att ge en enhetlig tolkning åt begreppet redovisningsskyldighet.

I stället har stadgats obehörighet för två kategorier kommunala tjänstemän. Den ena utgöres av befattningshavare som till följd av sina tjänsteåligganden intager den ledande ställningen inom den kommunala förvaltningsorganisationen i dess helhet. Det är alltså här fråga om samma befattningshavare vilka, såsom tidigare berörts, tillerkänts rätt att närvara och deltaga i fullmäktiges överläggningar. Såsom skäl för att den främste befattningshavaren icke bör inneha kommunalt förtroendeuppdrag har i motiven framhållits att hans i tjänsten förvärvade erfarenhet bör tillföras de kommunala myndigheterna — fullmäktige såväl som nämnder — av befattningshavaren enbart i egenskap av kommunens tjänsteman och icke tillika såsom ledamot av vederbörande organ. Kommunens främste tjänsteman bör stå neutral i förhållande till olika partiriktningar, åtminstone såtillvida att han icke företräder någon viss riktning såsom ledamot av kommunal representation eller nämnd.

Den andra kategorien av kommunala befattningshavare som beröres av KomL:s obehörighetsregler är cheferna för de kommunala verken. Sådan chefstjänsteman må icke tillhöra den nämnd — kommunens styrelse eller annan nämnd — till vars förvaltningsområde verket hör. Såsom skäl härför hänvisas i motiven till angelägenheten av att den för verkets omedelbara ledning tillsatte tjänstemannen i ansvarighetshänseende intager en klar ställning i förhållande till nämnden. Dubbelställningen av förtroendeman och tjänsteman kan lätt leda till en sammanblandning av vederbörandes befogenheter och åligganden i den ena eller andra egenskapen.

I fråga om rätt till avsägelse från kommunalt uppdrag stadgar KomL en ovillkorlig avsägelserätt blott för den som fyllt sextio år. I övriga fall ankommer det på fullmäktige att pröva gjorda avsägelser. Genom den nya lagen har alltså avskaffats den ovillkorliga avsägelserätt som tidigare tillkom dels ämbets- eller tjänsteman som av sin befattning var hindrad att fullgöra uppdraget, och dels den som innehaft uppdraget de fyra senaste åren.

Då det gäller att anpassa församlingsstyrelselagstiftningens bestämmelser om valbarhet till förtroendeuppdrag efter KomL:s motsvarande stadganden är det till en början klart att den i KomL genomförda enhetliga behandlingen av valbarhets- och behörighetsvillkoren också bör tillämpas i församlingslagen. För innehav av de kyrkokommunala förtroendeuppdragen bör alltså i lagen fastslås att samtliga kvalifikationer skall föreligga icke blott vid valtillfället utan också under hela uppdragstiden. Till lagförslaget (10 § tredje stycket och 34 § tredje stycket) har därför överförts den förenämnda regeln i KomL att den som efter valet kommer i den ställning att han ej längre är valbar omedelbart skall frånträda sitt uppdrag.

I fråga om de allmänna valbarhetsgrunderna bortfaller det s. k. fattigvårdsstrecket såsom följd av den nya lagen om socialhjälp, vilken lag ersatt fattigvårdslagen.

Beträffande de särskilda valbarhetshindren för ämbets- och tjänstemän föranleder en anpassning till KomL att hindret för länsassessorer utgår.

Vad härefter angår det för »församlingens redovisningsskyldiga och avlönade betjänte» gällande förbudet att tillhöra kyrkofullmäktige och kyrkoråd, torde enahanda skäl, som föranlett slopandet i KomL av redovisningsskyldighet som valbarhetshinder, kunna åberopas för en motsvarande reform i församlingsstyrelselagstiftningen. Förbudet drabbar — ehuru stadgandets formulering icke är fullt otvetydig — endast den som är både redovisningsskyldig gentemot församlingen och avlönad av densamma. Enligt rättspraxis har obehörighet på grund av redovisningsskyldighet ansetts föreligga, då befattningshavaren enligt instruktion eller eljest har egentlig medelsförvaltning. Så är fallet exempelvis med kyrkokamrerare (RÅ 1932 not E. 9) och var i regel även förhållandet beträffande klockare (RÅ 1943 not. E 11; jfr 1947 ref. 6). I analogi med praxis från den borgerliga kommunen kan väl antagas att obehörighet på grund av redovisningsskyldighet även föreligger för den som — utan att själv ha medel om hand — äger en mera allmän utanordningsrätt (jfr kommunallagsmotiven, SOU 1952: 14 s. 218). Däremot inträder icke obehörighet endast på den grund att någon i sin befattning har att omhändertaga och vårda församlings- eller kyrkoegendom (RÅ 1947 not. E. 11; kyrkovaktmästare som innehade nycklarna till kyrkan och sakristian samt omhänderhade och vårdade viss kyrkans egendom ansågs icke på den grund vara redovisningsskyldig, varför han var valbar till kyrkofullmäktig).

Medan det icke torde finnas anledning att beträffande redovisningsskyldighetens slopande som obehörighetsgrund avvika från KomL:s reglering, kan det däremot vara tveksamt i vad mån det är behövligt att i församlingsstyrelselagstiftningen införa motsvarigheter till de nya bestämmelserna i KomL enligt vilka vissa ledande kommunaltjänstemän uteslutes från medlemskap i kommunernas organ. Som nyss nämnts ställes kommunens främste befattningshavare utanför fullmäktige och de kommunala förvaltnings-

organen. Såsom framhålles i motiven åsyftar bestämmelsen den ledande och samordnande kraften i den kommunala administrationen i dess helhet. Redan i ett tidigare sammanhang (ovan s. 63) har kommittén framhållit att någon fullt jämförbar befattningshavare sällan finns i församlingarna. Beskrivningen kan leda tanken på pastor, men om honom är det i detta sammanhang icke fråga. I kyrkliga kommuner med särskilt omfattande administration — såsom i de större och medelstora städerna — har väl kyrkokamreraren en ställning som närmast motsvarar vad som åsyftas i KomL, men jämförelsen mellan kyrkokamrer och exempelvis kommunalkamrer blir dock tämligen haltande, bland annat just på grund av den ställning som pastor i följd av sitt ämbete intar i den kyrkliga kommunen. — Ett motsvarande valbarhetshinder i församlingslagen skulle i det stora flertalet församlingar komma att sakna all betydelse. I det jämförelsevis ringa antal fall där regeln skulle bli tillämplig kan det enligt kommitténs mening överlåtas till de väljande församlingarna att bedöma lämpligheten att en tjänsteman med ifrågavarande ställning tillhör kyrkofullmäktige. Från kyrkorådet torde han i allt fall bli utesluten enligt den regel som härnäst kommer att behandlas. Det ifrågavarande valbarhetshindret har därför icke fått någon motsvarighet i kommitténs lagförslag.

Den andra gruppen kommunala tjänstemän som omfattas av KomL:s obehörighetsregler är som nämnts cheferna för de kommunala verken. Förbudet gäller här endast ledamotskap i den nämnd till vars förvaltningsområde verket hör. En motsvarande regel bör enligt kommitténs mening införas i församlingsstyrelselagstiftningen och alltså få till innebörd att föreståndare för någon församlingens förvaltningsgren icke må vara ledamot eller suppleant i den nämnd — kyrkorådet eller annan nämnd — som förvaltningsgrenen är underställd. En förutsättning för regelns tillämplighet måste dock vara att vederbörande är att betrakta som tjänsteman i församlingen. Han skall vara anställd i församlingens tjänst och uppbära lön. Härvidlag torde det böra sakna betydelse om tjänsten är en heltidstjänst eller icke. Även å deltidstjänst bör regeln kunna tillämpas. Däremot måste från regelns tillämplighet uppenbarligen undantagas förtroendeuppdrag, även där uppdraget är förenat med arvodesersättning. Ser man på vilka tjänstemän som i församling kommer att drabbas av förbudet är kretsen givetvis ganska begränsad i jämförelse med förhållandet i de borgerliga kommunerna. Förbudet torde i församling komma att främst avse den tjänsteman som har huvudansvaret för medelsförvaltningen, i regel kyrkokamrer eller annan motsvarande befattningshavare. Med hänsyn till församlingsuppgifternas jämförelsevis begränsade omfattning förekommer det mindre ofta att speciella uppgifter ombesörjes av en fristående förvaltningsenhet under särskild ledning. Ett icke sällan förekommande exempel är dock kyrkogårdsförvaltningen. Om denna är underställd särskild kyrkogårdsnämnd, blir kyrkogårdsföreståndaren obehörig att tillhöra nämnden, men

om sådan nämnd icke finns innebär regeln att han ej kan vara ledamot eller suppleant i kyrkorådet.

För ledamotskap i kyrkoråd uppställes i 44 § LFS ett särskilt valbarhetsvillkor av innehåll att endast den som kan anses vilja främja församlingslivet må väljas till ledamot eller suppleant i kyrkorådet. Ehuru frågan om detta villkors bibehållande icke äger omedelbart samband med församlingsstyrelselagstiftningens anpassning till KomL, kan det vara lämpligt att behandla frågan i detta sammanhang.

En viss motsvarighet till stadgandet fanns redan i 1862 års kyrkostämmoförordning, vari föreskrevs att till ledamöter i kyrkorådet skulle utses för gudsfruktan och nit kända män och kvinnor. I kyrkofullmäktigsakkunnigas förslag (SOU 1923: 4) medtogs icke något liknande stadgande. De sakkunniga anförde att stadgandets karaktär var svävande och hade uppfattats på olika sätt. Stundom hade det tolkats såsom innefattande ett särskilt villkor för valbarhet utöver de eljest gällande, men stundom endast som ett råd eller ett påpekande. Enligt de sakkunnigas mening var sistnämnda åsikt den riktiga. Från denna utgångspunkt ansåg de sakkunniga att det — utan särskilt stadgande i lagen — kunde anförtros åt de väljande att själva tillse att den fullt naturliga fordran som uttalades i stadgandet blev beaktad vid valet.

I propositionen (1930: 100) uttalade departementschefen att det syntes nödvändigt att uppställa ett behörighetsvillkor som från medlemskap i kyrkorådet uteslöt personer vilka uppenbarligen var direkt fientliga mot religionen och kyrkan. Emellertid kunde man icke stanna därvid. Kyrkorådet hade bland annat att i avseende å religionens och sedernas vård vaka över efterlevnaden av därom gällande författningar. För att kyrkorådet skulle kunna rätt fylla denna sin uppgift var det nödvändigt att dess ledamöter också hade ett levande intresse att främja kyrkans syften. Med hänsyn härtill föreslog departementschefen såsom behörighetsvillkor för ledamot i kyrkorådet att han visat intresse att främja det kyrkliga församlingslivet.

På förslag av konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31) fick stadgandet den slutgiltiga lydelsen att endast den som kan anses vilja främja församlingslivet kan väljas till ledamot eller suppleant i kyrkorådet.[1]

[1] I LFS enligt dess före den 1 jan. 1955 gällande lydelse förekommer en liknande bestämmelse beträffande ledamöter i skolrådet, för vilka kräves att de kan anses vilja befordra skolväsendet. Bestämmelsen äger alltjämt giltighet för de kvarvarande kyrkliga skoldistrikten. Samma villkor finns för ledamot i folkskolestyrelse enligt lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner, samt för ledamot i särskild skolstyrelse enligt lagen den 6 juni 1952 om särskild skolstyrelse i vissa fall. I den nya skolstyrelselagen, som träder i kraft den 1 juli 1958, har någon motsvarande bestämmelse icke upptagits. Skolstyrelseutredningen (SOU 1955: 31) förordade kompetenskravet »kan anses vilja befrämja skolväsendets utveckling», men departementschefen ansåg icke erforderligt att uttryckligen uppställa ett sådant krav (prop. 1956: 182).

I detta sammanhang må anmärkas att lagen den 27 juni 1954 om nykterhetsvård icke heller innehåller något jämförligt kompetenskrav för nykterhetsnämnds ledamöter. Alkoholistvårds-

Stadgandet förutsätter enligt ordalydelsen ett positivt intresse för församlingslivet, ett krav som emellertid ej synes ha erhållit någon särskild effekt i rättspraxis. Till ledamot av kyrkorådet har ansetts valbar medlem av baptistsamfund (RÅ 1932 ref. 68), likaså person ansluten till det kommunistiska partiet (RÅ 1934 not. E. 97). Vid stadgandets tillämpning har medlem av svenska kyrkan utan vidare ansetts valbar, och intresset för församlingslivet har presumerats. Någon motsatsbevisning i sistnämnda hänseende är i praktiken knappast möjlig.

Med den tolkning stadgandet givits i rättspraxis har det närmast fått karaktären av en anvisning till de väljande. I övrigt har stadgandet kommit att sakna praktisk betydelse. Det synes riktigast att överlämna åt de väljande att avgöra vem som kan anses lämplig att företräda dem i kyrkorådet.

På skäl som närmare utvecklas i betänkandets femte kapitel (s. 202 f) har kommittén föreslagit att i det lagrum, som behandlar kyrkorådets kompetens, införes en bestämmelse att kyrkorådet skall ha omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling (51 § första stycket i förslaget till församlingslag). Då kyrkorådets verksamhet med avseende å församlingslivet kommer till direkt uttryck i lagen, måste det anses självfallet att endast sådana personer, som har intresse för församlingslivets utveckling, bör inväljas i kyrkorådet. En anvisning härom till de väljande innefattas sålunda i själva kompetensbestämmelsen för kyrkorådet, och något särskilt valbarhetsvillkor motsvarande det i 44 § LFS upptagna torde icke behöva uppställas. Kommittén har därför icke gett ifrågavarande stadgande någon motsvarighet i lagförslaget.

Vad slutligen angår rätten till avsägelse från förtroendeuppdrag inom församlingen anser kommittén att densamma bör utformas på samma sätt som skett i KomL. Ovillkorlig avsägelserätt har därför i lagförslaget tillerkänts endast den som uppnått sextio års ålder. Den som eljest vill lämna sitt förtroendeuppdrag har att begära kyrkofullmäktiges, respektive kyrkostämmans samtycke därtill. Såsom framhållits i propositionen (1953: 210) med förslag till KomL torde dock härvid icke en helt fri prövningsrätt föreligga, då man icke synes kunna vägra att godkänna en avsägelse som grundas på styrkt sjukdom.

Kallelser och tillkännagivanden

Om kallelse till kyrkostämma och kyrkofullmäktigsammanträde ges föreskrifter i 16 och 35 §§ LFS. Här upptages fyra olika former för kallelse,

utredningen (SOU 1948: 23) föreslog att såsom villkor för valbarhet till nykterhetsnämnd skulle gälla att vederbörande vore känd för nyktert levnadssätt och intresse för nykterhetsvård. Även i det till lagrådet remitterade departementsförslaget föreslogs att som en särskild kvalifikation för ledamotskap uppställdes intresse för nykterhetsvård. Lagrådet ställde sig emellertid avvisande till förslaget i denna del och framhöll bl. a. att förslaget icke syntes beakta att intresset hos en i övrigt lämplig person kan väckas eller växa med uppgiften. I propositionen till riksdagen (1954: 159) uteslöts valbarhetsvillkoret.

nämligen kungörande i kyrka, anslag inom församlingen, tillkännagivande i tidning samt — i fråga om kyrkofullmäktigsammanträde — personliga kallelser.

Kungörande i kyrkan skall äga rum minst en vecka före stämman eller sammanträdet. För ärende som fordrar skyndsam handläggning är med vissa förbehåll medgiven en kortare kungörelsetid. Den i LFS föreskrivna uppläsningen av kungörelsen från predikstolen har, enligt lag den 13 mars 1942 med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka, ersatts med ett anslagsförfarande, som innebär att före gudstjänstens början ett anslag med kungörelsens rubrik eller kort uppgift om dess innehåll uppsättes i vapenhuset eller å annan lämplig plats i eller invid kyrkan. Å anslaget tillkännages även att kungörelsen under den närmaste veckan finns tillgänglig för allmänheten å pastorsexpeditionen eller annat ställe som bestämts av vederbörande präst. Enligt utfärdade tillämpningsföreskrifter till nämnda lag skall anslag ske genom att rubriken eller uppgiften införes i en uppsatt förteckning.

Vidare skall kungörelsen anslås på plats eller platser inom församlingen som stämman respektive fullmäktige för ändamålet bestämt.

Dessutom bör, om ej stämman respektive fullmäktige beslutar annat med två tredjedelars majoritet, annonsering ske i en eller flera ortstidningar, såvida ej hinder möter däremot på grund av att ärende fordrar skyndsam handläggning. Om utväljande av de tidningar i vilka tillkännagivande skall införas meddelas vissa föreskrifter, som avser att tillförsäkra även minoritetsgrupper inflytande på urvalet. Införandet bör om möjligt ske minst en vecka före sammanträdet.

Slutligen gäller beträffande kallelse till kyrkofullmäktigsammanträde att skriftlig kallelse såvitt möjligt bör senast fyra dagar förut delges envar fullmäktig eller översändas till honom med posten.

Kungörelse och kallelse skall innehålla uppgift — förutom å tid och ställe för sammanträdet — även å överläggningsärendena. Tillkännagivande i tidning skall emellertid, om stämman eller fullmäktige ej beslutat annat, innehålla underrättelse endast om de viktigare ärenden som icke enligt lag skall förekomma på sammanträdet.

Av de berörda fyra formerna för kallelse utgör endast den förstnämnda formen — kungörandet genom prästen — en oundgänglig förutsättning för att kyrkostämma eller kyrkofullmäktigsammanträde skall kunna hållas.

Offentliggörande av kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges beslut skall enligt 23 och 38 §§ LFS ske genom att justeringen av stämmans respektive fullmäktiges protokoll tillkännages från predikstolen i kyrkan nästa söneller helgdag då gudstjänst hålles. Enligt 51 § skall tillkännagivande om verkställd justering av kyrkorådets protokoll ske i enahanda ordning. Till följd av bestämmelserna i den förutnämnda lagen av den 13 mars 1942 har uppläsningen från predikstolen ersatts med det i nämnda lag angivna

anslagsförfarandet. Dagen för justeringens tillkännagivande bildar enligt 68 § LFS utgångspunkt för tiden för anförande av besvär över stämmans och fullmäktiges beslut och enligt 71 § i allmänhet för motsvarande tid beträffande beslut av kyrkoråd.

De anförda bestämmelserna överensstämmer med vad som enligt 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet gällde i fråga om kallelse till kommunalstämma och kommunalfullmäktigsammanträde samt offentliggörande av de landskommunala organens beslut. För städerna gällde i väsentliga hänseenden andra regler.

Genom KomL har det tidigare å landet föreskrivna kyrkokungörandet avskaffats och ersatts med ett för land och stad gemensamt publikationsförfarande. Detta har fått formen av ett anslag på en av kommunen själv på lämplig plats anordnad och omhänderhavd anslagstavla (»kommunens anslagstavla»). Denna publikationsform har sin främsta betydelse genom den speciella rättsliga innebörd som tillagts densamma. Vad gäller kungörande av fullmäktigsammanträde utgör anslag å ifrågavarande anslagstavla en konstitutiv form för tillkännagivandets spridande bland allmänheten. Underlåtenhet att anslå kungörelse om sammanträde medför sålunda att sammanträdet blir olagligt och därvid fattade beslut ogiltiga, i den mån besvär anföres. Dagen för tillkännagivande om verkställd justering genom anslag å tavlan bildar i sin tur utgångspunkten för beräknande av besvärstid i fråga om fullmäktiges och andra kommunala organs beslut.

I den mån fullmäktige så beslutar, skall kungörelse om fullmäktigsammanträde anslås även på andra platser, men i detta fall utgör underlåtenhet att anslå kungörelse intet hinder för sammanträdes hållande.

Vidare har i KomL stadgats att kungörelse om sammanträde obligatoriskt skall införas i en eller flera ortstidningar. Fullmäktige kan således icke med viss majoritet besluta underlåta annonsering. Annonsen skall, om fullmäktige så bestämt, innehålla uppgift å de ärenden som skall behandlas. Med denna ordning är det — såsom framhölls i propositionen (1953: 210) — möjligt för fullmäktige att bestämma exempelvis att annonsen skall upptaga de viktigare ärenden som skall förekomma vid sammanträdet eller innehålla ett sammandrag i någon form av den fullständiga kungörelse som anslås på kommunens anslagstavla.

Vid sidan av det offentliga kungörandet av fullmäktigsammanträde genom anslag och annonsering, vilket främst riktar sig till allmänheten, skall kallelse utgå till envar fullmäktig i den formen att kungörelsen överbringas till ledamoten. Detta må ske genom att kungörelsen antingen delges eller översändes med posten. Delgivning skall normalt äga rum senast fyra dagar före sammanträde. Anlitas posten, skall kungörelsen avsändas så tidigt att den kan antagas komma vederbörande tillhanda inom nämnda tid.

I avseende å särskilt brådskande ärenden stadgas att sammanträde för

behandling av dylikt ärende må hållas om kungörelse anslagits å kommunens anslagstavla senast söckendagen före sammanträdet och delgetts envar fullmäktig senast nämnda dag eller avsänts med posten så tidigt att den kan antagas ha kommit vederbörande tillhanda inom berörda tid.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas det i KomL upptagna stadgandet att fråga som fordrar skyndsam handläggning må, fastän den ej angetts i kungörelsen om sammanträdet, företagas till avgörande, där samtliga fullmäktige beslutar att den skall upptagas.

Någon tvekan torde icke behöva råda om önskvärdheten av att KomL:s bestämmelser om kallelser och tillkännagivanden göres tillämpliga även för församlingarnas vidkommande. Samtliga ifrågavarande bestämmelser har överförts till förslaget till församlingslag.

Det från KomL övertagna publikationsförfarandet innebär bland annat att även församlingen skall ha en särskild anslagstavla, som lämpligen bör förses med beteckning såsom »X församlings anslagstavla». På tavlan skall anslås kungörelser om kyrkostämma och kyrkofullmäktigsammanträde ävensom tillkännagivanden om justering av stämmans och fullmäktiges ävensom kyrkorådets och övriga nämnders protokoll. Ansvaret för anslåendet kommer att i första hand åvila ordföranden i vederbörande organ, men denne kan överlämna åt annan att på ordförandens ansvar ombesörja anslagsbestyren. Angående tavlans placering meddelas ej annan föreskrift än att den skall anordnas på lämplig plats. En sådan plats är väl ofta förrummet eller hallen till församlingshus eller sockenstuga, men det kan i en del fall befinnas lämpligt placera tavlan i eller invid kyrkan.

I kommitténs lagförslag återfinnes de berörda publikationsbestämmelserna i 17 § angående kyrkofullmäktigsammanträde och i 36 § angående kyrkostämma. — Om avgörande av fråga, som fordrar skyndsam handläggning, stadgas i 24 § andra stycket (39 §). — Reglerna om tillkännagivande av protokollsjustering har införts i 27 och 60 §§. Till 27 § hänvisas i 39 §, och till 60 § hänvisas i 65 §.

Jäv vid församlingsorganens sammanträden

LFS innehåller ingen annan jävsregel än föreskriften i 61 § att den som är redovisningsskyldig till församlingen icke må deltaga i val av revisor för granskning av förvaltning, för vilken han har att redovisa, eller i beslut med anledning av granskningen. Motsvarande föreskrift fanns i 1930 års borgerliga kommunallagar. Liksom fallet var i sistnämnda lagar finns i LFS inga allmänna jävsregler, vare sig för fullmäktige och stämmodeltagare eller för ledamöter i de administrativa organen. I församlingen utgör alltså den omständigheten att man personligen beröres av ett ärendes utgång intet rättsligt hinder mot deltagande i ärendets handläggning och avgörande.

Medan det var vanligt att de borgerliga kommunerna själva intog jävsbestämmelser i arbetsordningar och instruktioner för de kommunala organen, synes någon motsvarighet härtill knappast ha förekommit inom församlingarna.

Av rättspraxis att döma — härvidlag måste självfallet beaktas även tidigare rättsfall från de borgerliga kommunerna — torde ledamöterna i församlingens beslutande organ icke vara underkastade några andra jävsregler än den ovannämnda föreskriften rörande behandlingen av revisionsfrågor. Beträffande församlingens administrativa organ har emellertid trots avsaknaden av föreskrifter i lag eller reglemente vissa jävsprinciper ansetts böra iakttagas. Ett beslut av kyrkoråd att utarrendera en församlingens fastighet har sålunda av regeringsrätten upphävts såsom ej i laga ordning tillkommet, enär en ledamot av kyrkorådet tillåtits deltaga i behandlingen av utarrenderingsfrågan, oaktat ett av honom avgivet arrendeanbud förelegat till prövning (RÅ 1942 ref. 50).

Genom KomL har införts en allmän jävsregel, vilken gäller för ledamöter i samtliga de kommunala organ som tillsättes enligt lagen. Enligt denna regel må fullmäktig respektive ledamot av nämnd eller styrelse icke deltaga i ärende, som personligen rör honom eller någon sådan honom närstående som avses i rättegångsbalkens bestämmelser om domarjäv (RB 4 kap. 13 § 2). De där avsedda närstående utgöres av make — nuvarande eller tidigare —, trolovad, släktingar i rätt upp- eller nedstigande led, syskon, vissa släktingar i annat sidoled samt personer, i förhållande till vilka visst svågerlag föreligger. Även den till vilken ledamoten står i adoptivförhållande räknas hit. — Denna allmänna jävsregel kompletteras för nämndernas del med ett förbud för ledamot att närvara under handläggningen av ärende vari han är jävig.

Såsom i motiven till KomL understrukits är det för jävsbestämmelsens tillämpning å viss ledamot av fullmäktige eller nämnd icke en ovillkorlig förutsättning att ledamoten respektive den honom närstående är särskilt omtalad i ärendet. Även om detta icke är fallet, kan omständigheterna stundom vara sådana att ärendet får anses röra vederbörande personligen. I propositionen framhölls i anslutning härtill, att man icke av regleringen nödvändigtvis synes behöva draga den slutsatsen att ledamot skulle äga att utan annan inskränkning än den som kommer till omedelbart uttryck i bestämmelsens ordalag deltaga i alla förekommande ärenden. Något hinder för en rättsutveckling, enligt vilken inom jävsområdet föres fall, som med avseende å jävsregelns anda och syfte är fullt jämförbara med de särskilt reglerade fallen kunde departementschefen sålunda icke finna.

I propositionen framhölls vidare, att bestämmelserna om jäv icke täcker alla de fall där en ledamot kan tänkas sätta eget eller annans intresse framför kommunens vid ställningstagande i viss fråga. Det torde emellertid

— enligt vad departementschefen anförde — kunna antagas att förhandenvaron av denna regel ofta skall förmå ledamot att vid en intressekollision av ifrågakommande slag hellre frivilligt avstå från att deltaga i ärendet än att ådraga sig misstanken att handla i eget eller annans enskilda intresse. Regeln kunde på detta sätt utanför sitt egentliga verksamhetsområde få en effekt, som vore värdefull för samarbetet inom organen samtidigt som den vore ägnad att utåt stärka förtroendet för kommunalförvaltningen.

Det torde utan vidare få anses klart att den lösning som jävsfrågan sålunda fått i KomL även bör godtagas för församlingsstyrelsens vidkommande. I kommitténs förslag till lagtext har därför motsvarande regler införts (19 och 32 §§; till förstnämnda paragraf hänvisas i 58 § och till 58 § hänvisas i 65 §).

Församlingens drätsel

Bestämmelsernas systematiska uppställning

I LFS finns de viktigaste bestämmelserna om församlingens drätsel i lagens femte kapitel »Om avgifter och räkenskaper». Här har bestämmelser om avgifter till församlingen sammanförts med stadganden om utgifts- och inkomststat, räkenskaper och revision. Sålunda behandlar 57 och 60 §§ beskattningsrätten. 58 och 59 §§ reglerar utgifts- och inkomststatens uppställning samt statförslagets upprättande och fastställelse. 62 § innehåller bestämmelser om skyldighet för kyrkorådet ävensom särskild styrelse att föra räkenskaper och hålla dem tillgängliga för revisorerna. Om revisionen meddelas föreskrifter i 61 och 63—65 §§.

Bestämmelser om drätseln och därmed sammanhängande ämnen meddelas emellertid även på andra ställen i lagen. I 20 § 3 mom. stadgas att anslagsbeslut skall innehålla föreskrift om på vad sätt anslaget skall täckas. 54 § innehåller regler om omhänderhavande och placering av församlingens medel. I 53 § andra stycket finns bestämmelse om utseende av kassaförvaltare. I lagens sjätte kapitel finns slutligen bland stadgandena om underställning vissa bestämmelser som angår drätseln. Av vikt är särskilt dels den allmänna regeln i 66 § att beslut om upptagande av lån eller ingående av borgen skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, och dels de undantagsbestämmelser om s. k. underställningsfri lånerätt, som meddelas i anslutning härtill.

Före den 1 januari 1955 fanns för församlingens drätsel betydelsefulla stadganden även i särskild lagstiftning, nämligen i lagen den 6 december 1946 om kommunal fondbildning samt i lagen den 12 juni 1936 angående användning i vissa fall av kommun eller annan samfällighet tillhörig egen-

dom. I fondbildningslagen reglerades församlingens rätt att avsätta medel till fond och att taga fonderade medel i anspråk. 1936 års lag innehöll förbud mot förbrukning för löpande behov av vissa församling tillhöriga medel. Bestämmelserna i dessa båda lagar, vilka före ikraftträdandet av KomL gällde även för de borgerliga kommunerna, har inarbetats i KomL, och genom de ändringar i LFS, vilka trädde i kraft den 1 januari 1955, har KomL:s regler i berörda ämnen gjorts tillämpliga även på församlingarna. I samband därmed har 1946 och 1936 års lagar upphävts.

1930 års borgerliga kommunallagar innehöll visserligen ett kapitel om drätseln, medan skattskyldigheten behandlades i ett särskilt kapitel, men även i dessa lagar fanns stadgandena om de med drätseln sammanhängande ämnena spridda på olika ställen på ett sätt som nära överensstämde med församlingsstyrelselagstiftningen. — I KomL har emellertid dessa stadganden sammanförts och systematiserats. Sålunda har i lagens fjärde kapitel under särskilda underrubriker upptagits bestämmelser bland annat om utgifts- och inkomststat, fondbildning, lånerätt, medelsförvaltning och revision. I samband därmed har vissa ändringar av saklig natur vidtagits.

Såvitt gäller den systematiska uppställningen har kommittén ansett det angeläget att församlingsstyrelselagstiftningen bringas i överensstämmelse med KomL. Därför har i förslaget till församlingslag de skatterättsliga bestämmelserna upptagits i ett särskilt kapitel »Om församlingsskatt», varjämte drätselbestämmelserna sammanförts till ett kapitel »Om församlingens drätsel», däri förekommer samma underavdelningar som i motsvarande kapitel i KomL.

Även i sina enskildheter synes bestämmelserna om församlingens drätsel i allt väsentligt kunna utformas efter mönster av motsvarande bestämmelser i KomL. Detta betyder en omdaning och utbyggnad av de nuvarande stadgandena framför allt i formellt men även i sakligt hänseende. De mera betydelsefulla sakliga ändringarna kommer att i korthet beröras i den följande framställningen. Därvid kan dock bortses från de stadganden — avseende fondbildningsreglerna och vad därmed äger omedelbart samband — som redan gjorts tillämpliga på församlingarna genom lagen den 21 maj 1954 (nr 296).

Skydd för församlingens förmögenhet

Den sedan länge normgivande principen i kommunal hushållning, att en generation icke får förbruka vad föregående generationer hopbragt till sina efterkommandes gagn, har i KomL lagfästs i ett allmänt stadgande att kommunens fasta och lösa egendom bör så förvaltas att dess förmögenhet icke minskas (50 § första stycket). Angående den närmare innebörden av detta

stadgande hänvisas till kommunallagskommitténs motiv (SOU 1952: 14 s. 265 ff) och uttalande av departementschefen vid framläggandet av förslaget till KomL (prop. 1953: 210 s. 162 ff).

Stadgandet kompletteras av andra bestämmelser i KomL, såsom fondbildningsreglerna (55—57 §§) och de bestämmelser som ersatt stadgandena i den tidigare nämnda lagen av den 12 juni 1936 och som rör användningen av vad som uppburits i vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång (50 § andra och tredje styckena). Såsom förut nämnts är dessa stadganden redan enligt gällande lag tillämpliga på församlingarna. Ett verksamt förmögenhetsskydd utgör även bestämmelserna i 60 § KomL om skyldighet att underställa Kungl. Maj:t vissa lånebeslut, vilka bestämmelser har sin motsvarighet i 66 § LFS.

Det i KomL upptagna allmänna stadgandet om skydd för den kommunala förmögenheten bör självfallet gälla även med avseende å församlingarna, och ett motsvarande stadgande har därför medtagits bland de inledande bestämmelserna i lagförslagets drätselkapitel (68 § första stycket). I anslutning härtill följer i samma paragrafs andra och tredje stycken de nyssnämnda bestämmelserna om ianspråktagande av vissa medel.

Lånerätten

Gällande bestämmelser om församlings rätt att upptaga lån — varmed jämställes ingående av borgen — återfinns i LFS bland stadgandena om underställning. Såsom huvudregel gäller enligt 66 § 1 mom. att beslut om lån eller borgen skall för att vinna bindande kraft underställas Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse. Från regeln finns undantag meddelade i samma paragrafs 2 mom. Enligt de där upptagna bestämmelserna, som avser den s. k. underställningsfria lånerätten, äger församling — utan att Kungl. Maj:ts fastställelse av beslutet erfordras — att taga upp lån motsvarande sammanlagt hälften av den summa som vid ingången av löpande år utgör församlingens fordran å avgifter hos statsverket enligt 60 § LFS. Lånet skall vara ställt att återbetalas inom fem år och skall, om lånetiden är mer än ett år, årligen avbetalas. Eftersom storleken av församlings nyssnämnda fordran hos statsverket är beroende av bland annat utdebiteringen per skattekrona inom församlingen, regleras sålunda lånerätten efter skattetryckets höjd. — Vid förvärv av intecknad fast egendom har församling rätt att utan underställningsskyldighet övertaga betalningsansvaret även för sådan i egendomen intecknad gäld som är ställd att betalas inom längre tid än fem år eller i annan ordning.

Den underställningsfria lånerätten beskäres i större eller mindre grad genom en bestämmelse att lånerätten skall anses vara tagen i anspråk, om församlingen jämlikt fondbildningsreglerna nyttjar medel från annan för-

samlingen tillhörig fond än kassaförlagsfond i stället för belopp som församlingen äger upplåna.

Även enligt 1930 års borgerliga kommunallagar gällde som huvudregel att lånebeslut skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. Den underställningsfria lånerätten var emellertid annorlunda konstruerad för de borgerliga kommunerna än för församlingarna. Reglerna härom undergick under lagarnas giltighet vid ett par tillfällen betydelsefulla ändringar. Sin slutgiltiga utformning erhöll bestämmelserna — enligt förslag av kommunallagskommittén (SOU 1952: 14) — genom de lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 1953. De dessförinnan (sedan 1938) gällande reglerna innebar att kommun ägde att utan underställning upptaga lån med en löptid av högst *ett år* intill ett belopp som stod i visst förhållande till *skatteunderlaget* i kommunen, nämligen så att sammanlagda lånebeloppet fick motsvara för stad, som ej deltog i landsting, högst fyra gånger antalet skattekronor samt i annan kommun högst tre gånger samma antal. Därutöver ägde kommunen att utan underställning upptaga lån — att återbetalas inom *fem år* och, därest lånetiden var mer än ett år, årligen avbetalas — till ett sammanlagt belopp som varierade med utdebiteringen i kommunen. Sistnämnda lånerätt var sålunda beroende av *skattetryckets höjd.*

På samma sätt som gäller för församlingarna beskars kommunernas underställningsfria lånerätt, om kommunen i stället för belopp som den ägde upplåna nyttjade fondmedel. Beträffande kommuns rätt att vid förvärv av egendom övertaga betalningsansvaret för i egendomen intecknad skuld gällde ävenledes samma regel som enligt vad tidigare sagts gäller för församling.

Den 1953 vidtagna omläggningen av reglerna för de borgerliga kommunernas underställningsfria lånerätt innebär bland annat att kommunerna får utnyttja sina fonder utan att detta, såsom tidigare var fallet, inkräktar på lånerätten. Därigenom bragtes den sammankoppling mellan upplåning och fondbildning, som på ett besvärande sätt komplicerat den kommunala redovisningen och även i övrigt visat sig vara mindre lämplig, att upphöra. Eftersom kommunerna skulle kunna nyttja sina fondmedel utan att detta återverkade på lånerätten, ansågs det onödigt att bibehålla bestämmelserna om den av *skattetrycket* beroende lånerätten, vilka bestämmelser för övrigt kommit att alltmer förlora sin betydelse på grund av de under senare tid höjda kommunalskatterna. Den tidigare lånerätten, såväl den ettåriga som den femåriga, ersattes därför med en ny, av skattetrycket oberoende lånerätt, vars omfattning bestämdes uteslutande av *skatteunderlaget.* För att en i enlighet härmed konstruerad lånerätt icke skulle komma att beskäras genom den av 1950 års riksdag beslutade höjningen av de kommunala ortsavdragen, vilken höjning medförde ett minskat skatteunderlag, befanns det erforderligt att höja lånerätten. Enligt KomL, vari de nu beskrivna lånereglerna inarbetats (58 §), motsvarar lånerätten sju kronor per skattekrona

i stad, som ej deltager i landsting, och fem kronor per skattekrona i övriga kommuner. Lån som upptagits med stöd av denna lånerätt skall återbetalas inom fem år.

De skäl som föranlett den nuvarande regleringen av de borgerliga kommunernas underställningsfria lånerätt kan väl icke i allo åberopas för en motsvarande omreglering såvitt gäller församlingarna. Klart torde emellertid till en början vara att anledning saknas att för församlingarnas del bibehålla sammankopplingen mellan upplåning och fondbildning. Den gällande bestämmelsen i 66 § 2 mom. LFS, att lånerätten skall anses vara tagen i anspråk om församling nyttjar fondmedel i stället för medel som församlingen äger upplåna, bör därför utgå.

Huru — bortsett härifrån — reglerna bör utformas kan vara tveksamt. Av principiella skäl torde det emellertid vara riktigare att lånerätten grundas enbart på skatteunderlaget i församlingen och ej därjämte på skattetryckets höjd. För en sådan ordning talar även önskvärdheten av att enhetliga regler härutinnan gäller för kyrkliga och borgerliga kommuner. Det kan för övrigt sägas att de för församlingarna gällande bestämmelserna icke är tillfredsställande såtillvida att det i praktiken är ganska svårt att räkna ut församlings fordran hos statsverket enligt 60 § LFS, en uträkning som nu göres av den borgerliga kommunens styrelse. Sammankopplingen av församlingens lånerätt med dess fordran hos statsverket medför för övrigt att församling vid sjunkande skatteunderlag riskerar att få den underställningsfria lånerätten beskuren på ett orimligt sätt. En ändring av dessa bestämmelser synes därför i vart fall vara befogad.

En möjlighet som därvid erbjuder sig är att reglera lånerätten för församlingarna på samma sätt som för landstingen. Enligt landstingslagen gäller att landstingen har rätt att i obegränsad omfattning upptaga lån, ställda på återbetalning inom fem år. En motsvarande reglering för församlingarna, som alltså skulle innebära att något maximibelopp för lånerätten icke föreskrevs, skulle emellertid komma att medföra att lånerätten utvidgades på ett sätt som vid jämförelse med förhållandena i de borgerliga kommunerna skulle framstå som mindre motiverat. Omfattningen av verksamheten i sistnämnda kommuner är regelmässigt avsevärt större än i församlingarna, och de borgerliga kommunerna har därför i allmänhet större behov av lån än dessa. Det kan också sägas att tidsbegränsningen (fem år) måhända icke alltid är en tillräcklig spärr mot vittsvävande investeringsprojekt; församlingarna bör med andra ord icke kunna utan vidare ge sig in på företag, finansierade med lån som det kan bli svårt att betala inom fem år. Kommittén anser därför att lånerätten bör vara maximerad till beloppet.

De nuvarande reglerna ger såvitt av inhämtade upplysningar kan bedömas ett tillräckligt utrymme för församlingarnas behov av att utan un-

derställning upptaga lån. En anpassning efter KomL:s bestämmelser i här ifrågavarande hänseende blir med de nämnda utgångspunkterna därför väsentligen en fråga om att bestämma lånerättens omfattning efter antalet skattekronor på sådant sätt att de nuvarande lånemöjligheterna icke inskränkes. Därvid får då hänsyn tagas till den minskning av församlingarnas lånebehov som inträder om — såsom nyss föreslagits — församlingarna får nyttja egna fondmedel utan att den underställningsfria lånerätten därigenom påverkas. Vid övervägande av de härmed sammanhängande spörsmålen anser sig kommittén böra föreslå att lånebeloppet i princip fastställes till ett sammanlagt belopp som för varje å församlingen belöpande skattekrona motsvarar en utdebitering av en krona. Det högsta sammanlagda lånebeloppet för år skulle sålunda bli lika med antalet skattekronor i församlingen. En i enlighet med detta förslag reglerad lånerätt torde i allmänhet icke komma att medföra någon minskning av den nuvarande lånerättens omfattning. I många församlingar, där utdebiteringen brukar hålla sig omkring 70—80 öre per skattekrona, skulle lånerätten komma att icke oväsentligt vidgas. Det bör dessutom beaktas att den fria lånerätten blir större om församlingar bildar partiell kyrklig samfällighet. Omfattningen av samfällighets fria lånerätt blir nämligen, såsom nedan framhålles, beroende på sammanlagda antalet skattekronor i de till samfälligheten hörande församlingarna.

I en del församlingar — särskilt småförsamlingar med en utdebitering av omkring tre kronor per skattekrona — skulle enkronasregeln emellertid kunna medföra en inskränkning i förhållande till den gällande lånerätten. Eftersom småförsamlingarna som regel icke har tillgång till fondmedel i samma utsträckning som de större församlingarna, skulle minskningen av lånerätten där icke heller komma att kompenseras genom att fondmedel får användas utan återverkan på lånerätten. Därför bör — särskilt med tanke på de småförsamlingar där sålunda enkronasregeln icke kommer att innebära en tillfredsställande lånerätt — regeln kompletteras med en bestämmelse som ger församling möjlighet att hos Kungl. Maj:t begära en utökning av den fria lånerätten. En förebild härtill erbjuder stadgandet i 80 § KomL om municipalsamhälles underställningsfria lånerätt. Stadgandet innebär att Kungl. Maj:t må, då synnerliga skäl föreligger, fastställa annan grund för beräkningen av samhällets fria lånerätt. Beslut härom må meddelas efter ansökan av municipalsamhälle och avse ett eller flera — dock högst fem — år. En motsvarande bestämmelse för församlingarnas del bör enligt kommitténs mening ges den innebörden att Kungl. Maj:t må kunna, i den mån så befinnes skäligt, meddela ett generellt tillstånd för församlingen att upptaga lån intill ett belopp som motsvarar viss högre utdebitering än en krona per skattekrona, exempelvis två eller tre kronor per skattekrona. Medgivande härom bör vara begränsat till att avse viss tid, vilken lämpligen icke bör överstiga 10 år.

Det återstår så att bedöma huru de föreslagna bestämmelserna skulle påverka lånerätten inom pastoraten och de kyrkliga samfälligheterna. Samfälligheterna är att betrakta som självständiga kommuner och har sålunda egen utdebiteringsrätt. Enligt LFS äger vad som i lagen stadgas om församling i princip tillämpning å samfällighet, och någon ändring härutinnan föreslår kommittén icke. Omfattningen av samfälligheternas lånerätt blir sålunda beroende på sammanlagda antalet skattekronor i de i samfälligheten ingående församlingarna.

Enligt vad som framgår av redogörelsen i betänkandets sjätte kapitel föreslår kommittén att i flerförsamlingspastorat ingående församlingar skall utgöra samfällighet för vården av pastoratsangelägenheterna. Därest kommitténs förslag härom genomföres, kommer sådant pastorat att i lånehänseende få samma ställning som övriga samfälligheter. Vad slutligen angår enförsamlingspastorat kan det ifrågasättas om församling som utgör eget pastorat skulle ha behov av en mera omfattande lånerätt än andra församlingar med hänsyn till de särskilda pastoratsangelägenheterna som ankommer på sådan församling utöver densammas övriga angelägenheter. Då emellertid lånerätten enligt de nu gällande reglerna synes vara väl tillfyllest även för nu ifrågavarande slag av församlingar samt de av kommittén föreslagna bestämmelserna icke som regel medför någon minskning av lånerätten, har kommittén ansett det icke vara erforderligt att föreslå några särbestämmelser för enförsamlingspastoraten.

Medelsförvaltning och revision

Om församlingarnas medelsförvaltning — d. v. s. åtgärder för omhänderhavande, placering och redovisning av medel — finns bestämmelser meddelade på spridda ställen i LFS.

Enligt 54 § skall penningar eller värdehandlingar, som för församlingens räkning innehas av kyrkorådet, så förvaras att de icke sammanblandas med andra penningar eller värdehandlingar. Penningmedel som ej erfordras för verkställande av nära förestående utbetalningar skall för församlingens räkning insättas hos bank — varmed här avses jämväl centralkassa för jordbrukskredit — eller å postgirokonto. Enligt lagens förarbeten hindrar dessa bestämmelser icke att medel, som ej direkt erfordras i församlings rörelse, placeras på annat sätt mot fullt betryggande säkerhet (konstitutionsutskottets utlåtande 1930: 31 s. 27, jämfört med utskottets utlåtande 1930: 30 s. 23). — Angående placering av fondmedel skall enligt nämnda lagrum vad i 61 § andra stycket KomL är stadgat om penningmedels placering äga motsvarande tillämpning.

Räkenskapsföringen behandlas i 62 § LFS, enligt vilken paragraf det åligger kyrkorådet ävensom särskild styrelse att i enlighet med givna föreskrifter föra räkenskaper över sin förvaltning och avsluta dem för kalender-

år. Räkenskaperna skall årligen senast den 1 mars hållas tillgängliga för revisorerna.

Om revision stadgas i 61 § att kyrkostämman eller kyrkofullmäktige skall årligen utse två eller flera revisorer samt lika många suppleanter för granskning av det nästföljande årets förvaltning. Den vilken såsom ledamot av kyrkorådet eller eljest är redovisningsskyldig till församlingen må icke väljas till revisor eller revisorssuppleant för granskning av förvaltning för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor eller revisorssuppleant för granskning av sådan förvaltning eller i beslut med anledning av granskningen. Revisorerna äger att när som helst inventera församlingens kassor och övriga tillgångar samt taga del av räkenskaper och andra handlingar som berör förvaltningen.

I 63 § föreskrives att revisionsberättelsen skall senast den 1 april avlämnas till kyrkostämmans ordförande. (I församling med kyrkofullmäktige är enligt 12 § fjärde stycket fullmäktiges ordförande även ordförande i stämman.) Över framställda anmärkningar skall vederbörandes förklaringar infordras så tidigt att de jämte revisionsberättelsen kan framläggas till granskning och avgörande å ordinarie kyrkostämma eller kyrkofullmäktigsammanträde, som hålles före utgången av maj månad. På beslut av stämman eller fullmäktige ankommer det enligt 64 § därefter om framställd anmärkning skall förfalla och ansvarsfrihet för förvaltningen meddelas eller laga åtgärd för bevarande av församlingens rätt skall vidtagas. Anställes ej talan å den förvaltning revisionsberättelsen avser inom ett år efter det berättelsen framlades å stämma eller fullmäktigsammanträde, skall så anses som om ansvarsfrihet blivit beviljad.

Slutligen stadgas i 65 § att genom bestämmelserna i 61—64 §§ ändring ej göres i föreskrifterna om särskild revision av kyrkoräkenskaper. I stadgandet, som hade sin motsvarighet redan i 1862 års kyrkostämmoförordning, erinras om den revision som enligt gällande föreskrifter tillkommer högre myndighet såsom domkapitel och biskop och som närmast avser kontroll över kyrkoherdens skyldighet att föra räkenskaper över kyrkans inkomster och utgifter liksom inventarium över dess egendom. Tillsynen över denna kyrkoherdens förvaltning utövas av biskop och prost vid installationer och visitationer. I denna form sker emellertid ingen löpande revision utan sådan utövas av församlingens revisorer enligt bestämmelserna i LFS. — I detta sammanhang må även nämnas den inventering av kyrkoarkiv, som enligt kungörelsen den 15 november 1946, nr 705, företages av kontraktsprosten när prästerlig befattningshavare som förestår kyrkoarkiv frånträder tjänsten eller erhåller längre tids tjänstledighet. Vidare märkes de i kungörelsen den 11 december 1942 (nr 929) angående vården av vissa kyrkliga inventarier meddelade bestämmelserna om kontroll över förvaltningen av ifrågavarande inventarier. — I kollektkungörelsen den 30 december 1953, nr 739, (ändrad genom kungörelse den 17 december

1954, nr 815,) finns slutligen föreskrifter om bokföring och redovisning av influtna kollektmedel.

Enligt 1930 års borgerliga kommunallagar var medelsförvaltningen inom de borgerliga kommunerna reglerad på i huvudsak enahanda sätt som enligt LFS, bortsett givetvis från den nyssnämnda, i 65 § LFS avsedda revisionen av kyrkoräkenskaperna. Ehuru kraven på ett ändamålsenligt räkenskapsväsen och en effektiv kontroll över användningen av de kommunala medlen stigit under de senare decennierna, ansågs det vid tillkomsten av KomL icke möjligt att annat än i begränsad utsträckning tillgodose behovet av en rationell ordning på förevarande område genom bestämmelser i lagen. Endast smärre ändringar och kompletteringar vidtogs.

Det förutvarande förbudet mot sammanblandning av penningar och värdehandlingar, som kommunalnämnd eller drätselkammare innehade för kommunens räkning, med andra penningar och värdehandlingar har enligt KomL utsträckts att avse alla medel som kommunala organ innehar för kommunens eller annans räkning. I fråga om medlens placering innehåller KomL en för såväl fondmedel som övriga medel enhetlig bestämmelse av innehåll att penningmedel som icke erfordras för nära förestående utbetalningar skall för kommunens räkning insättas hos bank eller centralkassa för jordbrukskredit eller å postgirokonto eller anbringas i sådana tillgångar, i vilka förmyndare äger utan överförmyndarens tillstånd anbringa omyndigs medel. Skulle behov föreligga av annan placering, har kommunen att inhämta länsstyrelsens medgivande därtill.

Rörande den kommunala bokföringen stadgas i KomL följande. Kommunens styrelse skall föra fortlöpande räkenskaper över de medel den har om händer. Annan medelsförvaltande nämnd skall föra räkenskaper enligt de anvisningar kommunens styrelse meddelar och årligen före den 1 mars, där styrelsen icke bestämmer annan tid, avlämna redovisning till styrelsen för sin förvaltning under nästföregående kalenderår. Därefter har styrelsen att sammanfatta och avsluta kommunens räkenskaper för året. Detta skall ske inom tid som fullmäktige bestämmer, dock senast före den 1 april.

Beträffande den kommunala revisionen innefattar KomL — utom ändrade jävsregler och uttryckliga bestämmelser om ansvar och skadeståndsskyldighet för revisorerna — att minimiantalet revisorer höjts från två till tre, att revisorernas inventeringsrätt utvidgats att avse icke blott kommunens kassor utan alla av de kommunala organen omhänderhavda medel, samt att föreskrifter införts om innehållet i revisionsberättelse, vilken bland annat skall inrymma särskilt uttalande i ansvarsfrihetsfrågan. Revisionsberättelsen skall inom tid, som bestämmes av fullmäktiges ordförande, avlämnas till honom. Tidsfristen för revisionsberättelsens framläggande och behandling hos fullmäktige utlöper vid utgången av juni månad, fullmäktige dock förbehållet att bestämma senare datum.

De genom KomL införda ändringarna och kompletteringarna har i allt väsentligt överförts till kommitténs lagförslag (78—83 §§). De enda sakliga avvikelser som lagförslaget innefattar vid jämförelse med KomL:s motsvarande bestämmelser avser tidsfristerna för revisionsberättelsens avlämnande samt för densammas framläggande och behandling hos kyrkofullmäktige eller kyrkostämman. I förstnämnda hänseende har — till skillnad från KomL enligt vilken såsom nämnts fullmäktiges ordförande bestämmer den tid inom vilken berättelsen skall avlämnas — föreslagits att berättelsen skall avlämnas senast den 1 maj, vilket innebär en månads förlängning av tidsfristen i förhållande till nu gällande bestämmelse. Beträffande revisionsberättelsens framläggande och avgörande har kommittén ansett att detta alltid bör äga rum före utgången av juni månad, varför något förbehåll för fullmäktige eller stämman att besluta senare datum icke lämnats i förslaget. (Lagförslagets 82 §.)

Besvärsreglerna

Om klagan över de kyrkokommunala organens beslut och om fullföljd av sådan klagan finns bestämmelser meddelade i 68—71 §§ LFS.

Vad angår beslut av *kyrkostämma eller kyrkofullmäktige* äger enligt 68 § medlem av församling, som ej nöjes åt sådant beslut, att söka rättelse däri genom besvär, om beslutet icke tillkommit i laga ordning, står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet som fattat beslutet, eller kränker hans enskilda rätt eller eljest vilar på orättvis grund. Besvären skall jämte det överklagade beslutet inges till länsstyrelsen eller domkapitlet allt efter målets beskaffenhet. *Domkapitlet* är besvärsmyndighet *dels* i mål som avses i 2 § a), b), d), h) och k), d. v. s. mål som avser åtgärder till främjande av församlingsvården och särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande, tillsättande och avskedande av kyrkobetjänte, kyrkomedels användande, åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten samt upprättande och underhåll av församlingsbibliotek, *dels ock* i mål som rör val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd och biblioteksstyrelse samt mål rörande granskning av kyrkorådets eller biblioteksstyrelsens räkenskaper. I andra mål än de nu nämnda är *länsstyrelsen* besvärsmyndighet. — Besvärstiden är trettio dagar räknat från dagen för tillkännagivandet i kyrkan om verkställd justering av det över beslutet förda protokollet. Den som klagar har att dels vid besvären foga bevis om dagen då tillkännagivandet om justering ägde rum och dels inom fjorton dagar efter besvärstidens utgång till kyrkostämmans, respektive kyrkofullmäktiges ordförande inge diariebevis över att han besvärat sig. Om klaganden försummar något av vad sålunda föreskrivits, må det över-

klagade beslutet gå i verkställighet. — Ifall ärendet är av den beskaffenhet att detsamma kan anses höra till gemensam behandling av länsstyrelsen och domkapitlet, bör dessa myndigheter ge varandra del av besvären.

Beträffande förfarandet och prövningen hos länsstyrelsen och domkapitlet innehåller 69 § följande stadganden. Går besvären ut på att beslutet icke tillkommit i laga ordning eller att det står i strid mot allmän lag eller författning eller annorledes överskrider deras befogenhet som fattat beslutet, äger den prövande myndigheten, där besvären finnes böra godkännas, att förbjuda beslutets verkställighet. Grundas besvären på att klagandens enskilda rätt blivit kränkt genom beslutet, och blir besvären godkända, gäller rättelsen till förmån för den som klagat, men beslutet står i övrigt fast; dock må den prövande myndigheten förordna om upphävande av beslutet i dess helhet, om beslutet finnes strida mot allmän lag eller författning eller eljest vila på orättvis grund.

Angående klagan över länsstyrelsens eller domkapitlets utslag innehåller LFS endast en allmän erinran i 70 § att i avseende å tid och sätt för sökande av ändring i sådant utslag gäller vad som efter varje måls beskaffenhet är särskilt stadgat. Vad klagande härvidlag har att iakttaga framgår av den besvärshänvisning som åtföljer utslaget. Som regel skall besvären fullföljas hos *Kungl. Maj:t* därvid avgörandet tillkommer antingen regeringsrätten eller Kungl. Maj:t i statsrådet. I vissa fall skall emellertid besvären fullföljas hos och avgöras av kammarkollegiet eller kammarrätten. *Kammarkollegiet* har sålunda prövningsrätten i besvärsmål om »huru och till vad belopp prästerskapets och kyrkobetjäningens löningsrättigheter på landet ävensom i stad, då frågan tillika rörer landet, skola utgöras» (2 § i instruktion för kammarkollegiet den 27 juni 1929). Över kammarkollegiets beslut kan klagan sedan fullföljas hos Kungl. Maj:t. — *Kammarrätten* skall upptaga och avgöra besvär i »mål om avlöningsförmån, såvitt förmånen enligt fastställd stat eller annan gällande föreskrift skall utgå under sådana förhållanden, att fråga, huruvida förmånen rätteligen åtnjutits, författningsenligt kan såsom anmärkningsmål komma under kammarrättens prövning» (1 § i kungörelsen den 12 december 1924 med föreskrifter ang. fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m.). Vidare har kammarrätten att upptaga besvär över utslag meddelade av konsistorierna eller av länsstyrelserna och konsistorierna gemensamt i frågor om orätt förvaltning av eller bristande redovisning för kyrkors medel (1 § i instruktion för kammarrätten den 18 december 1942). Över kammarrättens utslag i mål om avlöningsförmåner får klagan icke fullföljas (3 § i nyssnämnda kungörelsen den 12 december 1924). Däremot kan kammarrättens utslag i frågor om förvaltning av kyrkomedel överklagas hos Kungl. Maj:t.

Vad härefter angår *församlingens administrativa organ* avser besvärsreglerna i LFS endast beslut av kyrkoråd. Bestämmelserna härom (71 §) inledes med ett stadgande enligt vilket för besvärs anförande mot beslut av

kyrkoråd i sådana mål och ärenden, vilka kyrkorådet på grund av föreskrifter i särskilda författningar har att handlägga, gäller vad i dessa författningar för varje fall finnes stadgat. Den talan som föres enligt sådana särbestämmelser benämnes vanligen *förvaltningsbesvär,* till skillnad från det i LFS och övriga kommunallagar reglerade besvärsinstitutet som plägar kallas *kommunalbesvär.* Ett exempel på i lagrummet avsedda särskilda författningar utgör kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950, som innehåller regler för klagan över kyrkoråds beslut om tillsättning av organisttjänst. Besvärsmyndighet vid sådan klagan är domkapitlet. Besvär över tillsättningen må anföras av medlem av församlingen ävensom av envar på förslaget till tjänsten uppförd sökande. Angående besvärsförfarandet gäller vad som är stadgat rörande besvär över kyrkostämmobeslut; dock räknas besvärstiden för sökande från den dag då han erhållit del av beslutet. (33 § kyrkomusikerstadgan.)

Rörande talan mot kyrkorådsbeslut i övriga ärenden, d. v. s. sådana som ankommer på kyrkorådet enligt lagens allmänna regler, gäller enligt 71 § andra och tredje styckena att där medlem av församlingen ej nöjes åt dylikt beslut, som icke är av rent förberedande eller verkställande art, reglerna om besvär över kyrkostämmo- och kyrkofullmäktigebeslut skall äga motsvarande tillämpning. Där beslutet rör uteslutande enskild persons förhållande, skall dock tiden för talans fullföljande räknas från den dag då beslutet genom utdrag av protokollet delgavs klaganden. Beslut må utan hinder av förd klagan gå i verkställighet, där icke den prövande myndigheten annorledes förordnar.

Ehuru såvitt gäller de administrativa organen lagens regler endast avser besvär över beslut av kyrkorådet, har enligt rättspraxis besvär ansetts kunna föras även mot beslut av styrelser och nämnder som församling med stöd av sin i lagen grundade befogenhet tillsatt för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Sålunda har beslut av kyrkogårdsnämnd ansetts kunna överklagas (RÅ 1934 not. E. 60). Detsamma måste anses gälla i fråga om beslut av förvaltningsorgan som tillsatts med stöd av specialförfattning, under förutsättning att specialförfattningen saknar tillämpliga besvärsregler. Ett sådant organ är särskild boställsstyrelse, varom bestämmelser meddelas i 3 § ecklesiastika boställsordningen. — Beträffande klagan över beslut av ifrågavarande administrativa organ torde de i LFS meddelade besvärsreglerna vara analogt tillämpliga.

Besvärsreglerna i 1930 års borgerliga kommunallagar överensstämde såvitt gällde beslut av *stämma* (allmän rådstuga) *och fullmäktige* i stort sett med motsvarande regler i LFS. Olikheterna inskränkte sig huvudsakligen till bestämmelserna om hos vilken myndighet klagan skulle föras. Enligt de borgerliga kommunallagarna var i alla mål länsstyrelsen besvärsmyndighet i första instans och Kungl. Maj:t i andra.

Beträffande de *administrativa organen* avsåg besvärsreglerna i de borgerliga kommunallagarna — i likhet med vad fallet är i LFS — endast beslut av det centrala förvaltningsorganet (kommunalnämnd eller drätselkammare). I fråga om sådana beslut fanns motsvarande stadgande som i 71 § första stycket LFS om förvaltningsbesvär. Såvitt gällde kommunalbesvär var reglerna olika för landskommuner och städer utan magistrat å ena sidan samt magistratsstäder å den andra. För det förstnämnda slaget av kommuner gällde i stort sett samma regler som enligt 71 § andra och tredje styckena LFS (se ovan). För magistratsstäderna åter gällde om besvärs anförande mot drätselkammarens beslut vad i drätselkammarens reglemente var bestämt. Innehöll reglementet dylika bestämmelser, stadgade de i allmänhet att besvär skulle anföras hos magistraten, men det förekom också att länsstyrelsen var besvärsinstans. Om besvärsregler saknades i reglementet, kunde klagan enligt praxis föras hos magistraten.

Genom den nya kommunallagen har magistratens ställning som besvärsmyndighet upphört i likhet med magistratens kommunala uppgifter i övrigt. Bortsett härifrån innebär kommunallagen ingen genomgripande ändring i det kommunala besvärsinstitutet. Besvärsreglerna har kompletterats och förtydligats på en del punkter, varjämte vissa ändringar vidtagits i syfte att vinna enhetlighet och att fullständiga bestämmelserna i överensstämmelse med rättspraxis. Sålunda har genom uttrycklig bestämmelse fastslagits att besvärsrätten avser beslut icke blott av fullmäktige, kommunalnämnd och drätselkammare utan av de kommunala organen över huvud, såvida ej annat är särskilt stadgat. En enhetlig besvärstid av tre veckor har införts i alla instanser; dock åtnjuter menighet vid fullföljdstalan två veckors längre frist. Som förut berörts vid redogörelsen för kommunallagens bestämmelser om kommunal anslagstavla skall besvärstiden vid klagan över de kommunala organens beslut räknas från den dag då protokollsjustering tillkännagivits å anslagstavlan. Föreskrifterna om insändande av diariebevis till det representativa organets ordförande har utmönstrats, liksom bestämmelserna att klagan icke hindrar verkställighet av de administrativa organens beslut »där icke den prövande myndigheten annorledes förordnar». Länsstyrelsen äger enligt kommunallagen i varje besvärsmål meddela verkställighetsförbud, om skäl därtill är.

En nyhet i kommunallagen är vidare att det öppnats möjlighet för kommun att tillsätta en särskild nämnd med uppgift att upptaga och avgöra besvär över förvaltningsorganens beslut om tillsättande eller förordnande å kommunal tjänstebefattning eller entledigande från sådan befattning eller om disciplinär åtgärd mot befattningshavare. Reglemente för dylik besvärsnämnd antages av fullmäktige, och beslut därom skall underställas länsstyrelsens prövning. Hos besvärsnämnden kan klagan föras icke blott på vanliga kommunalbesvärsgrunder utan även på materiell grund, och besvärsrätten

är ej begränsad till kommunmedlem. För klagan över besvärsnämndens beslut gäller de vanliga kommunala besvärsreglerna.

Kommittén anser att de berörda ändringarna i kommunallagen bör — med undantag av stadgandena om kommunal besvärsnämnd — i tillämpliga delar få motsvarighet även för församlingarna. I kommitténs lagförslag har därför uttryckligen fastslagits att besvärsrätt föreligger — utom beträffande beslut av kyrkofullmäktige, kyrkostämma och kyrkoråd — även i fråga om beslut av församlingens särskilda nämnder, i den mån klagorätten ej är reglerad i särskild författning. Tiden för anförande av besvär har satts till tre veckor vid klagan i alla instanser, dock med rätt för menighet som klagar hos Kungl. Maj:t att åtnjuta två veckors längre frist. Vid klagan över församlingsorgans beslut skall enligt förslaget besvärstiden räknas från den dag protokollsjusteringen tillkännagivits på församlingens anslagstavla. Skyldigheten för klagande att till stämmans eller fullmäktiges ordförande inge diariebevis har borttagits. Vidare har stadgandet att kyrkorådets beslut må utan hinder av förd klagan verkställas, där icke den prövande myndigheten annorledes förordnar, ersatts med en bestämmelse att den prövande myndigheten äger att vid besvär meddela verkställighetsförbud om skäl därtill är.

En bestämmelse om möjlighet för församlingarna att tillsätta besvärsnämnd skulle enligt kommitténs uppfattning vara av ringa praktisk betydelse. Som regel har församling att tillsätta endast ett litet antal befattningshavare. Tillsättningen sker för närvarande i regel av kyrkorådet, och där så är förhållandet synes en besvärsnämnd vara obehövlig. Endast i ett jämförelsevis ringa antal kyrkliga kommuner har förvaltningsorganisationen en sådan omfattning att besvärsinstitutet skulle kunna få någon egentlig uppgift att fylla. I kommitténs lagförslag har därför icke intagits någon motsvarighet till kommunallagens bestämmelser om besvärsnämnd.

Ehuru frågan om vilken myndighet som skall ha att pröva besvär över de kyrkokommunala organens beslut ligger något vid sidan om besvärsreglernas anpassning till kommunallagen, kan det vara lämpligt att i detta sammanhang behandla även denna fråga. Till skillnad från vad fallet är i de borgerliga kommunerna överklagas de kyrkokommunala besluten såsom redan nämnts antingen hos länsstyrelsen eller hos domkapitlet, därvid målets beskaffenhet avgör vilken av dessa båda myndigheter som har att upptaga och pröva besvären. Fördelningen av målen mellan länsstyrelse och domkapitel, för vilken inledningsvis närmare redogjorts och vilken i sina huvuddrag går tillbaka ända till 1843 års sockenstämmoförordning, synes ha bestämts närmast med utgångspunkt från den principen att ärenden som icke är av direkt kyrklig natur bör prövas av länsstyrelsen. Sistnämnda myndighets prövningsrätt får ses i samband med vissa i länsstyrelseinstruk-

tionen den 5 juni 1953 omnämnda uppgifter för länsstyrelserna, nämligen att pröva och avgöra frågor om skyldighet att anskaffa och underhålla allmänna byggnader med tillhörande inventarier ävensom sådana allmänna platser som bör anordnas av menighet, att i den mån det icke närmast ankommer på annan ämbetsmyndighet tillse att sådan inom länet befintlig fast och lös egendom som tillhör staten eller varöver staten eljest har vård och inseende icke vanvårdas eller obehörigen disponeras, samt att pröva och avgöra tvister om huru och till vilket belopp prästerskapets och kyrkobetjäningens löningsrättigheter skall utgöras (6 § p. 1, 6 och 8 i länsstyrelseinstruktionen).

Länsstyrelsens prövningsrätt i kyrkokommunala mål har i rättspraxis kommit att få en större omfattning än vad bestämmelserna därom i LFS kan synas ge vid handen. Enligt lagen skall mål som rör frågor om »kyrkomedels användande» (2 § d) avgöras av domkapitlet. Å andra sidan ankommer det på länsstyrelsen att pröva besvär i mål rörande »avgifter till kyrka jämte dithörande anstalter» (2 § g). Till sistnämnda grupp av mål hör alltså mål angående åtgärder vilka förutsätter anslag av utdebiterade medel. Någon gräns mellan de båda grupperna av mål har emellertid icke varit möjlig att upprätthålla i praxis, beroende på att lokalkyrkans kassa och den kyrkokommunala kassan icke längre hålles skilda. I stället har till länsstyrelsens prövning kommit att hänföras mål angående alla åtgärder som berör församlingens ekonomi. Vidare har bestämmelsen att mål om avgifter till kyrka och dithörande anstalter skall prövas av länsstyrelsen kommit att innefatta en begränsning av domkapitlets befogenhet att upptaga mål om »åtgärder till främjande av församlingsvården» (2 § a). Eftersom beträffande alla församlingens angelägenheter utdebiteringsrätten hänförts till länsstyrelsens prövning, har länsstyrelsen ansetts skola också inom området för församlingsvården avgöra mål om åtgärder vilka förutsätter anslag av utdebiterade medel.[1]

Över huvud får den i LFS givna uppdelningen av målen mellan länsstyrelse och domkapitel anses vila å så lös och osäker grund att det enbart av den anledningen föreligger skäl att taga frågan om instansordningen under omprövning. Men härtill kommer att en revision av bestämmelserna om församlingens kompetens, varom kommittén framlägger förslag i det följande kapitlet av detta betänkande, nödvändiggör en omreglering av ifrågavarande besvärsbestämmelser. Den uppräkning av församlingsangelägenheterna som av kommittén föreslås skola ersätta uppräkningen i 2 § LFS är visserligen icke avsedd att innebära någon genomgripande ändring i församlingens kompetens utan har i stort sett endast till syfte att på ett adekva-

[1] Jfr *RÅ 1950 not. E. nr 53:* Församling anslog medel såsom garantibelopp för anordnande av kyrkskjutsar med bussar. Efter besvär hos länsstyrelsen översände denna myndighet handlingarna i målet till domkapitlet. Regeringsrätten fann emellertid att församlingens beslut rörde fråga som avses i 2 § g) LFS samt förordnade därför att handlingarna skulle överlämnas till länsstyrelsen för prövning och avgörande.

tare sätt ange församlingens olika verksamhetsgrenar. Uppräkningen har emellertid av kommittén ansetts böra begränsas till att i huvudsak omfatta blott sådana verksamhetsgrenar som förutsätter anslag av utdebiterade medel (se s. 120). Därest bestämmelserna om församlingens kompetens utformas i enlighet med kommitténs förslag, kan den i LFS använda metoden för angivande av målens fördelning mellan länsstyrelse och domkapitel icke bibehållas.

Om den nuvarande uppspaltningen av målen på två skilda besvärsmyndigheter ersattes med en enda besvärsväg, skulle vinnas en i och för sig önskvärd enhetlighet i fullföljdsreglerna. För en sådan ordning talar också det förhållandet att det stora flertalet av församlingsangelägenheterna kräver medelsanslag och besvären därför också bör prövas av en och samma myndighet. Att i så fall länsstyrelsen bör vara besvärsmyndighet synes vara givet, eftersom länsstyrelsen för närvarande har att pröva besvär i anslagsfrågor och någon ändring härutinnan icke torde kunna ifrågakomma.

Kommittén har emellertid icke ansett sig böra föreslå en så långtgående ändring av den bestående ordningen att domkapitlets ställning som besvärsmyndighet helt komme att upphöra. Visserligen bör enligt kommitténs mening intresset av enhetlighet i fullföljdsreglerna tillgodoses på det sätt att länsstyrelsen får pröva samtliga besvär över beslut av församlingens representativa organ (kyrkofullmäktige och kyrkostämma). Såvitt gäller dylika beslut föreslår alltså kommittén att domkapitlets ställning som besvärsmyndighet skall upphöra. Kommittén förutsätter därvid att länsstyrelsen bereder domkapitlet tillfälle att yttra sig i alla mål där domkapitlets hörande kan vara av betydelse. Vad åter angår de administrativa organens beslut anser sig kommittén icke böra förorda en sådan ordning. Vissa av de uppgifter, som tillkommer kyrkoråd och i förekommande fall även andra församlingens nämnder, kan nämligen sägas vara av så utpräglat kyrklig natur att skäl får anses föreligga att bibehålla domkapitlet som besvärsmyndighet i dylika frågor. Främst kommer här åtskilliga angelägenheter som sammanhänger med församlingsvården i blickpunkten. De flesta av hithörande uppgifter innebär visserligen att utdebiterade medel måste tagas i anspråk, och där så är fallet bör länsstyrelsen liksom enligt gällande rätt vara besvärsmyndighet. Men inom ifrågavarande område finns utrymme för ett flertal åtgärder, avseende främjande av gudstjänstlivet och den kristna kärleksverksamheten, vilka åtgärder icke kräver något ianspråktagande av sådana medel. Det synes vara naturligt att dylika frågor även i fortsättningen får prövas av domkapitlet. Men även en del andra angelägenheter kan sägas ha en sådan karaktär att besvärsprövningen bör tillkomma domkapitlet. Hit kan räknas upplåtelse av gudstjänstlokal, i den mån det tillkommer församlingen att besluta härom (se betänkandets femte kapitel s. 204 ff). Vidare torde frågor om upplåtelse av gravplats kunna hänföras till domkapitlets prövning, vilket visserligen skulle komma att innebära en

utvidgning av domkapitlets nuvarande besvärskompetens men som kan vara motiverat med hänsyn till att församlingens begravningsplats får anses höra till de kyrkliga lokaliteterna. — Vad sedan angår tillsättande och avskedande av kyrkobetjänte kan väl den nuvarande ordningen, enligt vilken domkapitlet har att pröva besvär i dylika frågor, icke i allo lämnas orubbad. Enligt kommitténs mening bör länsstyrelsen ha prövningsrätten i fråga om utseende av exempelvis kyrkokamrer eller skrivbiträde å pastorsexpeditionen. Men såvitt gäller sådana tjänster som är knutna till de kyrkliga lokaliteterna synes domkapitlet böra bibehållas som besvärsmyndighet. Till domkapitlet bör sålunda gå frågor om utseende och entledigande av kyrkvaktmästare och kyrkogårdsföreståndare — ävensom av klockare där sådana alltjämt finns. Även beträffande disciplinära åtgärder bör en motsvarande kompetensfördelning råda.

Besvärsbestämmelserna i kommitténs lagförslag (90—92 §§) har utformats i enlighet med de synpunkter för vilka nu redogjorts. Beträffande kompetensfördelningen mellan länsstyrelse och domkapitel innebär alltså förslaget att besvär över beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skall, där ej annat är särskilt föreskrivet, anföras hos länsstyrelsen (90 § 1 mom.). Detsamma föreslås gälla i fråga om besvär över beslut av kyrkoråd eller annan församlingens nämnd, dock att besvären skall anföras hos domkapitlet då beslutet avser vissa i lagen särskilt angivna frågor (90 § 2 mom.). — I övrigt har besvärsbestämmelserna i lagförslaget avfattats i nära anslutning till kommunallagens motsvarande bestämmelser.

KAPITEL 3

FÖRSAMLINGENS KOMPETENS

Historisk översikt[1]

Utvecklingen före 1817

Den kyrkliga verksamheten har alltsedan kristendomen fick fäste i vårt land varit knuten till den territoriella församlingen eller *socknen*. Redan dessförinnan förekom emellertid enligt nyare forskningar en sockenindelning i vissa delar av landet, därvid socknen bestod av området för den menighet som besökte samma tingsplats och sannolikt även samma kultplats.

Socknarna anslöt sig i huvudsak till den naturliga bygdeindelningen. Ofta hade sockenmenigheten genom samfällt arbete och tillskott byggt kyrkan, försett den med inventarier och iordningställt prästboställe. Såsom en följd härav framträder menighetens deltagande i förvaltningen av den kyrkliga förmögenheten och inflytande vid prästtillsättning.

I våra landskapslagar framstår sockenmenigheten som självverksam med huvudsaklig uppgift att sörja för byggnad och underhåll av kyrka samt att avlöna präst och klockare. Beslutanderätten utövades på landet av *sockenstämma*, där de jordägande sockenmännen sammankom under kyrkoherdens ordförandeskap och avgjorde de kyrkliga ärendena. Även i städerna, som i regel bildade egna socknar, förekom sockenstämmor, men vanligen utövades beslutanderätten där av ett representativt organ, *kyrkorådet*.

Utöver de nämnda åliggandena hade sockenmenigheten — där icke konungen eller enskild var patronus — även en annan uppgift, nämligen att föreslå präst, en rättighet som så småningom utvecklades till en formlig valrätt.

Under 1600-talet började socknarna medverka vid upprätthållandet av kyrkotukten, och därigenom kom sockenförvaltningen att innefatta även ett moment av rättskipning. Denna utveckling kan ledas tillbaka till ett av prästeståndet vid 1611 års riksdag fattat beslut »att obotfärdiga syndare, som ej lyda prästerskapets förmaningar, skola bannlysas med prostens, kyrkoherdens och församlingens dom och samtycke». Bestämmelser om »sockentukten» inflöt sedan i de prästerliga privilegierna (1650, 1675, 1723). I 1723 års privilegier stadgas det härom:

[1] Den historiska översikten följer i huvudsak *Erik Schalling*, Den lantkommunala författningsregleringens historia (SOU 1944: 37). — Ang. socknens uppkomst se *Gerhard Hafström*, Sockenindelningens ursprung (i Festskrift till Nils Ahnlund 1949). — Om sockenstämman enligt 1686 års kyrkolag se *Sven Kjöllerström*, Karl XI och sockenstämman (i Statsvetenskaplig tidskrift 1955 s. 109).

Förefallande mål, för vilka lagen ej egentligen något straff utsätter, eller så grova att de äntligen böra komma under domaren, såsom ogudaktighet i husen, förargelse och försummelse i gudstjänsten, må kyrkoherden med någon av de förnämste i församlingen och sexmännen i sockenstugan slika obetänksamma personer deras elaka förhållande föreställa och, om de därmed ej avstå, överlägga saken samt sedan låta den vanartige en eller flere söndagar av kyrkovaktaren med läns-, fjärdings- eller sexmännens tillhjälp uti stocken utanför kyrkodörren sätta eller ock efter omständigheterna med arbete till kyrkan eller penningeböter såsom den sista varningsgraden belägga. Framhärdar en sådan ändå i ondska, angives saken i sitt foro. Skulle kronobetjänterna ej räcka prästerskapet häri handen, åligger landshövdingen att hålla dem därtill.

På landsbygden förekom sockentuktsmålen — trots det nu återgivna stadgandet i privilegierna — vanligen på allmän sockenstämma, medan sådana mål i städerna i regel handlades av kyrkorådet.

I de prästerliga privilegierna erkändes prästerskapets rätt att hålla sockenstämmor. I princip förutsattes enhällighet för menighetsbesluten. Enligt 1697 års resolution på prästerskapets besvär medförde förfallolös utevaro bundenhet vid överenskommelser som träffades på kyrkostämma. Menighetens deltagande i stämmorna uppfattades mera som en skyldighet än en rättighet och torde huvudsakligen ha erfordrats för beslut om behövliga arbeten och anskaffande av medel därtill samt för kontroll av medelsdispositionen.

Efter hand vidgades sockenstämmans kompetens. Den angavs i 1723 års privilegier såsom närmast avseende »kyrkans angelägenheter och vad till kyrkodisciplinen hörer», men därjämte skulle förekomma — utom frågor om kyrko- och prästgårdsbyggnad — »flera enskilda ekonomiska mål . . . församlingens tarvor och beställningar angående». Med sådana enskilda ekonomiska mål avsågs t. ex. fattigvårds-, hälsovårds- och undervisningsfrågor samt frågor om anställande av sockenhantverkare, om hållande av sockenmagasin och om löneavtal med prästerskapet.

Det kan här tilläggas att 1686 års kyrkolag innehåller vissa stadganden som återspeglar den kyrkokommunala kompetensens utveckling inom församlingsvårdens område. I kyrkolagens 17 kap. 1 § föreskrives sålunda att »predikoämbetet skall både med lära och leverne underrätta sina åhörare, huru högt det angeläget är, att de beflita sig om kristliga kärleksverk, ibland vilka de sjukas och anfäktades besökande, tröst och skötsel icke äro de ringaste». I 28 kap. behandlas närmare de skyldigheter församlingen har gentemot fattiga och sjuka.

1817 års sockenstämmoförordning

År 1810 tillsattes en kommitté med uppdrag att granska stadgandena angående sockenstämmor samt uppgöra förslag till en allmän författning om

allt vad därtill hörde. Kommitténs betänkande avgavs 1815 och ligger i huvudsak till grund för *förordningen den 26 februari 1817 angående sockenstämmor och kyrkoråd*. Förordningen gällde närmast landsbygden. I fråga om de städer, där sockenstämmor mera sällan hölls, skulle iakttagas vad dittills kunde vara stadgat och kyrkorådet av församlingen uppdraget.

Enligt förordningen betraktades socknen — i motsats till vad tidigare varit fallet — som en juridisk person med egna tillgångar, skilda från medlemmarnas. Socknens förvaltningsuppgifter angavs genom en exemplifiering (se *bilaga A*). Någon utsträckning av kompetensområdet var ej avsedd. I fråga om sockenstämmans domsmyndighet anförde kommittén att denna under gången tid antingen av sig själv upphört eller överflyttats till pastor och några av församlingens medlemmar under namn av kyrkoråd. Kyrkorådet borde bibehållas för handhavande av kyrkodisciplinen samt vad till religionens och sedernas vård hörde. Detta blev också kyrkorådets enda uppgift enligt förordningen, en uppgift som även innefattade rätt att i vissa fall ådöma straff.

1843 års författningar

1817 års förordning ersattes av tre förordningar av den 29 augusti 1843, nämligen *förordningen om sockenstämmor i riket, förordningen om kyrkoråd* (vilka båda författningar gällde såväl för städerna, med undantag av Stockholm, som för landet) samt *förordningen om sockennämnder å landet.*

1843 års sockenstämmoförordning stadgar att till stämmans handläggning hör mål som rör kyrkans vård samt socknens hushållning och allmänna angelägenheter. Uppgifterna anges genom en exemplifiering (se *bilaga A*). Uppräkningen avviker på en del punkter från den som 1817 års förordning innehåller. Till en del är avvikelserna föranledda av 1842 års skollagstiftning, enligt vilken folkskoleväsendet blivit en socknarnas obligatoriska förvaltningsuppgift.

1843 års förordning om kyrkoråd överensstämmer i stort sett med de i 1817 års förordning meddelade stadgandena om kyrkoråd. Kyrkorådet förblev sålunda i huvudsak ett organ för kyrkotuktens upprätthållande; rätt att döma till ansvar tillkom dock ej längre kyrkorådet. Sistnämnda befogenhet tillades i stället sockennämnden, vilken enligt *sockennämndsförordningen* skulle ha att »handhava och tillämpa de överenskommelser till befordrande av allmän ordning och sedlighet, som i sockenstämma blivit fattade». Sockennämnden skulle vidare bland annat ha inseende över allmänna hälsovården, varjämte sockenstämman kunde åt nämnden uppdraga »sådana gemensamma ekonomiska angelägenheter, vilka icke tillhöra ämbets- och tjänstemans befattning».

1862 års kommunallagstiftning

Tanken att särskilja de borgerliga och de kyrkliga elementen i sockenförvaltningen, som redan tidigare i olika sammanhang framförts[1] och vad landet beträffar i begränsad utsträckning kommit till uttryck i uppdelningen av förvaltningsbestyren på kyrkoråd och sockennämnd, upptogs av den 1858 tillsatta kommunallagskommittén, vars den 31 oktober 1859 avgivna betänkande ligger till grund för de tre förordningarna av den 21 mars 1862, nämligen *förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad* och *förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd.*

Kommittén anförde angående klyvningen av sockenstämman:

Kommitterade hava — — — ansett den *borgerliga kommunalstämman* och den *kyrkliga stämman* böra särskiljas; — — — Vardera av dessa stämmor, båda utgående från alldeles olika grunder, kan därigenom utbildas i överensstämmelse med sin särskilda princip, — — — Den kyrkliga stämman har i själva verket med den borgerliga kommunens till sin princip så litet gemensamt, att den förening eller korporation, vars organ den är, icke ens, rätteligen uppfattad, själv utgör någon kommun, utan däremot endast en kyrkoförsamling utan något nödvändigt territoriellt samband. Intet bevisar detta bättre eller gör det åskådligare än det förhållande, att inom samma borgerliga kommun flera självständiga kyrkoförsamlingar kunna finnas och i verkligheten finnas, en var, enligt den protestantiska kyrkans fordringar, med sin särskilda kyrkostämma såsom organ för lekmännens deltagande i vården om kyrkans angelägenheter. Just detta av reformatorerna fordrade deltagande utgör grunden för kyrkostämmans tillvaro, då däremot den borgerliga kommunalstämman äger sin grund och sitt berättigande uti själva statsförvaltningens behov. Att kommunen och kyrkoförsamlingen i de jämförelsevis flesta fall sammanfalla i ett, är visserligen en faktisk sanning, men ändrar ej i något avseende den anförda olikheten i deras princip och betydelse, och även om kommunen och kyrkoförsamlingen, vad området angår, skulle sammanfalla i ett, följer dock därav ej, att alla medlemmar av den ena även kunna vara medlemmar av den andra.

Särskiljande är emellertid ej upphävande; och lika viktigt det är, att den borgerliga kommunens verksamhet får utveckla sig för sig och på sin egen väg, lika mycket av vikt ur kyrklig synpunkt är det, att kyrkostämman bibehålles för sig. Den är till sin grund ett väsentligt moment i vår kyrkoförfattning, som, i likhet med den protestantiska kyrkans grundsatser i avseende å de henne tillhörande kyrkliga samfunds organisation i allmänhet, fordrar församlingarnas samverkan med prästerskapet vid vården av deras religiösa och kyrkliga angelägenheter, och väl tillåter förverkligandet av denna samverkan under olika former, men icke frånvaron av all sådan. Den är dessutom till sin tillvaro uti de för prästerskapet utfärdade privilegier bekräftad, och torde så mycket hellre böra upprätthållas, som den uti sig innesluter frön, ur vilka ytterligare bildningar för kyrkans väl och förkovran kunna uppdragas.

De på den borgerliga kommunen ankommande uppgifterna anges i förordningarna om kommunalstyrelse endast med orden »gemensamma ord-

[1] Se t. ex. reservation av professorn P. E. Bergfalk till kyrkolagskommitténs år 1839 avgivna förslag till förordning om sockenstämma och kyrkoråd samt kyrkolagskommitterades år 1846 avgivna betänkande med förslag till kyrkolag m. m.

nings- och hushållningsangelägenheter». Att uppräkna dessa angelägenheter ansåg kommittén principiellt oriktigt. Kommittén tillägger att »ett försök till ett sådant uppräknande skulle dessutom icke hava lyckats, emedan det, i följd av själva den mångsidighet som ligger i allt slags förvaltande verksamhets natur, varken hade kunnat bliva fullständigt eller omfatta alla de särskildheter, som därmed ägde samband».

Principen för avgränsningen mot den kyrkliga kommunen framgår av 7 § förordningen om kommunalstyrelse på landet, där det stadgas:

Alla de ärenden, som enligt särskilda författningar nu äro till sockenstämmans handläggning hänvisade, ävensom de övriga angelägenheter, vilka kommunen såsom sådan äger att vårda, skola till överläggning och beslut i kommunalstämma upptagas, dock med undantag av sådana angelägenheter, om vilka särskilt stadgas, att de till behandling å kyrkostämma skola upptagas.

I enlighet härmed bestämmes i *kyrkostämmoförordningen* den kyrkliga kommunens kompetensområde — efter att i 1 § ha angetts avse vården av kyrkans och folkskolans angelägenheter — närmare genom en uppräkning i 2 § (se *bilaga A*).

I fråga om bestämmandet av kyrkostämmans befogenheter yttrar kommittén:

Så betänkligt det än må vara att punktvis söka uppställa de ärenden och frågor, som må göras till föremål för överläggningar på ett lagligen organiserat möte, vars allmänna karaktär är bestämd, hava kommitterade likväl i betraktande av omständigheterna funnit sig icke kunna undgå att här välja en sådan form för sakbestämmandet, enär de ärenden av dels borgerlig dels kyrklig natur, som hittills tillhört sockenstämman, nu på särskilda fält borde överföras. De ärenden, vilka sålunda uppställda, under 2 § upptagas, torde likväl alla befinnas vara sådana, som från kyrkan hava sin upprinnelse och avse församlingen såsom ett yttre kyrkosamfund. De överensstämma huvudsakligen ock med dem av ifrågavarande beskaffenhet, som hittills varit såsom sådana betraktade och därför även uti 1843 års förordning om sockenstämmor, med anledning av dessa stämmors ursprungliga betydelse, främst bland dithörande frågor uppräknas.

Kommittén tillägger, att i socknar eller kommuner, där kommunen och kyrkoförsamlingen utan territoriell inskränkning sammanföll i ett och medlemmarna av den ena tillika var medlemmar av den andra, dessa angelägenheter väl även kunde avhandlas i kommunalstämma. Men då, där dessa förutsättningar icke var för handen, sådana frågor uppenbarligen måste tillhöra kyrkostämma och till följd av de för kyrkostyrelsen gällande fundamentala grundsatser, enligt vilka nödiga hus för lärans predikande och gudstjänstens upprätthållande icke fick saknas, det i alla händelser måste tillkomma församlingens präst att i dessa angelägenheter föra ordet, hade hithörande frågor liksom dittills fått sin plats på det område, dit de principiellt hörde. Vad sedan angick folkskoleundervisningen och dithörande anstalter hade de redan anförtrotts åt de särskilda kyrkosamfunden, prästerskapet och domkapitlen. Den allmänna fattigvården kunde ej upptagas i

detta sammanhang, sedan den till följd av nyare lagar blivit hänvisad till den borgerliga kommunens omsorger.

Utvecklingen efter 1862

De viktigaste förändringarna i fråga om kyrkostämmans befogenheter under tiden från 1862 och till 1930 års kommunallagstiftning sammanhänger med utvecklingen på barnavårdens samt skolväsendets och biblioteksväsendets områden.

Genom lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn sammankopplades där avsedda barnavårdsärenden med skolväsendet genom att skolråden, där särskilda barnavårdsnämnder ej utsågs, fick hand om tillsynen över dithörande angelägenheter. Dessa kom därigenom att sortera under kyrkostämmorna, varom uttrycklig bestämmelse infördes i 2 § kyrkostämmoförordningen.

Sedermera stadgades i 1909 års lag angående folkskoleväsendet i vissa städer att, där lagen blev tillämplig, såväl folkskoleväsendet som vården om vanartade och i sedligt avseende försummade barn skulle utgöra en den borgerliga kommunens angelägenhet.

I samband med tillkomsten av 1924 års barnavårdslagstiftning, varigenom den borgerliga kommunen blev huvudman för barnavården, utmönstrades restlöst ur kyrkostämmoförordningen vad där fanns stadgat om kyrkostämmans behörighet på ifrågavarande område.

År 1905 infördes — i samband med tillkomsten av bestämmelser om statsbidrag till biblioteksverksamheten — ett tillägg till 2 § kyrkostämmoförordningen, varigenom till kyrkostämmans handläggning hänfördes även frågor om församlingsbibliotek.

Här må även erinras om Kungl. Maj:ts cirkulär den 29 oktober 1886 ang. användande av kyrkokassas medel, i vilket cirkulär framhålles församlingens rätt att själv besluta om användande av den egentliga kyrkokassans medel till allt som avser lokalkyrkans behov och ändamål.

Gällande bestämmelser och deras tillkomst

Nu gällande bestämmelser om församlings kompetens finns i 1 och 2 §§ församlingsstyrelselagen (angående de i sistnämnda paragraf angivna uppgifterna se *bilaga A*). Sedan lagens tillkomst har kompetensbestämmelserna varit föremål för ändringar endast vid två tillfällen. Ändringarna har föranletts dels av kyrkomusikerorganisationens genomförande, som medförde vissa tillägg (genom lag den 2 juni 1950, nr 283) i andra paragrafens uppräkning av de kyrkliga angelägenheterna, och dels av folkundervisningens

slutgiltiga överförande till den borgerliga kommunen, i samband varmed alla bestämmelser som rörde folk- och fortsättningsskoleväsendet utmönstrades ur församlingsstyrelselagen (enligt lag den 21 maj 1954, nr 296).

Uppräkningen i 2 § överensstämmer, såvitt gäller de kyrkliga angelägenheterna, i sak på väsentliga punkter med motsvarande bestämmelser i 1862 års kyrkostämmoförordning och är liksom dessa i princip avsedd att vara uttömmande. Någon motsvarighet till det stadgande, som till församlings kompetensområde hänför »åtgärder till främjande av församlingsvården», fanns dock icke i 1862 års förordning. Av i viss mån samma innebörd var emellertid bestämmelsen i 1843 års sockenstämmoförordning 9 § 1 mom. 10, enligt vilken till sockenstämmans handläggning hörde avgifters bestämmande — utom till kyrka, skola, fattig- och hälsovård — även till andra fromma ändamål (se *bilaga A*).

Kyrkofullmäktigsakkunniga angav i sitt förslag till församlingsstyrelselag (SOU 1923: 4) området för församlingens kompetens genom en uppräkning, vilken i sak ej skilde sig från innehållet i 2 § kyrkostämmoförordningen utom såtillvida som skolfrågorna uteslutits samt vården om angelägenheter rörande begravningsplatser, om Kungl. Maj:t för särskilt fall förordnade, skulle tillkomma den borgerliga kommunen.

Om metoden för angivande av församlingens befogenheter yttrade de sakkunniga:

I den nuvarande kyrkostämmoförordningen förekommer i § 2 en uppräkning av vad till kyrkostämmans handläggning hörer. Någon sådan uppräkning förekommer däremot icke i de bägge förordningar, som reglera den borgerliga kommunens självstyrelse. Men då i förevarande fall är fråga om en kommun av mera speciell karaktär, torde en uppräkning av de ärenden, som falla inom området för dennas verksamhet, alltjämt vara av behovet påkallad. I överensstämmelse härmed och såsom en närmare förklaring till vad som i § 1 avses med uttrycket »kyrkliga angelägenheter» har i förevarande paragraf införts en uppräkning av vad med kyrkliga angelägenheter skall förstås.

Även i det inom eckesiastikdepartementet år 1929 uppgjorda *lagutkastet* intogs en liknande uppräkning.

I *yttranden* över sistnämnda utkast anmärktes från flera håll att nyare grenar av kyrklig verksamhet såsom diakoni, frivilligt församlingsarbete, ungdomsverksamhet m. m. icke medtagits i uppräkningen.

Länsstyrelsen i Uppsala län anförde härom:

Då för angivande av omfattningen av den kyrkliga kommunens uppgifter och befogenhet i lagen meddelades förteckning å de skilda angelägenheter och ärenden, vilkas handhavande tillkomme kyrkoförsamlingen, vore det givetvis angeläget, att förteckningens olika rubriker icke avfattades så snävt, att från kyrkoförsamlingens omvårdnad utestängdes några angelägenheter, som enligt sakens natur hörde dit. Mot den i förevarande paragraf intagna förteckningen kunde i sådant hänseende anmärkas, att icke under någon av däri angivna rubriker syntes kunna inordnas ens en så betydelsefull kyrklig angelägenhet, som den kyrkliga diakonin numera utgjorde. Den på det kyrkliga området pågående utveck-

lingen torde hava medfört och kunde lätteligen komma att medföra även andra nya uppgifter, för vilka en kyrkoförsamling icke borde eller kunde stå likgiltig, men som församlingen icke skulle hava möjlighet att upptaga eller stödja, därest dess befogenhet vore ovillkorligen begränsad till de i utkastet uppräknade frågorna, så preciserade som nu vore fallet.

Departementschefen yttrade i detta sammanhang:

I likhet med kyrkofullmäktigsakkunniga finner jag lämpligt, att i lagen intages en uppräkning av de frågor, som falla inom ramen för församlingarnas självstyrelse. Denna uppräkning torde böra i huvudsak ansluta sig till förteckningen i kyrkostämmoförordningens § 2. Mot innehållet i nämnda förteckning och framför allt mot dess uppställning kunna visserligen framställas en del anmärkningar, men det synes icke lämpligt att i detta sammanhang företaga en genomgripande omarbetning av förteckningen. En del ändringar torde emellertid vara påkallade. Sålunda bör vid förteckningens uppställande hänsyn tagas till de nya former för församlingsverksamhet, som så småningom vuxit fram. På grund härav bör en antydan givas om den kyrkliga diakonin, det frivilliga församlingsarbetet, ungdomsverksamheten med mera. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom, att bland de kyrkliga angelägenheterna upptagas frågor om »åtgärder för främjande av församlingsvården».

Under remissbehandlingen föreslogs att området för församlingens byggnadsverksamhet borde anges i anslutning till bestämmelserna i 29 § kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet, i vilken författning — utom kyrka — nämnes kapell, gravkor eller begravningskapell, klockstapel samt församlingshus eller annan för kyrkligt ändamål avsedd byggnad.

Departementschefen förklarade i anledning därav att bland byggnader, vilkas uppförande och underhåll åligger församling, upptagits jämväl församlingshus men att skäl ej syntes föreligga att mera fullständigt uppräkna omförmälda byggnader.

I anledning av från några remissinstanser framförda förslag att bland de i 2 § uppräknade angelägenheterna även borde upptagas val av ledamöter i kyrkoråd och skolråd anförde departementschefen:

Då den förevarande uppräkningen avser att angiva den yttre gränsen för församlingens verksamhet, synes det ej lämpligt att här upptaga sådana frågor, som angå församlingens inre organisation eller formerna för dess förvaltning. Dylika frågor falla naturligen, där ej annat är stadgat, utan vidare inom församlingens kompetensområde. Därest här skulle uppräknas till exempel frågor om val av ledamöter i kyrkoråd och skolråd eller om revision av församlingens räkenskaper, borde förteckningen även upptaga ett flertal andra frågor, såsom angående införande eller avskaffande av kyrkofullmäktige, om ställe för kyrkostämmas hållande och om valkretsindelning.

Sin slutliga avfattning fick 1 och 2 §§ av *konstitutionsutskottet* (utlåtande 1930: 31). Utskottet utbytte i 1 § det i propositionen förekommande uttrycket »vårda sina medlemmars gemensamma kyrkliga angelägenheter» mot orden »vårda sina gemensamma kyrkliga angelägenheter». Vidare före-

tog utskottet beträffande 2 § »en mera omfattande omrubricering av redaktionell natur».

Såsom förut nämnts vidtogs år 1950 i samband med kyrkomusikerorganisationens genomförande vissa ändringar i 2 §. Av ändringarna är i förevarande sammanhang av särskilt intresse att genom ett tillägg till punkten a) till kyrkliga angelägenheter hänfördes frågor om »särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande».

I proposition 1950: 231 motiverade *departementschefen* nämnda tillägg med att inom detsamma rymdes församlingens befogenhet att för speciella kyrkomusikaliska uppgifter mer eller mindre stadigvarande anlita annan kyrkomusiker än som avsågs i kyrkomusikerlagen. Anställandet av dylik »församlingsmusiker» kom enligt departementschefen givetvis att vara en rent kyrkligt kommunal angelägenhet.

Rörande tillägget återges i propositionen följande uttalande av *1942 års kyrkomusikerutredning* (SOU 1946: 50):

Kyrkoförsamlingarnas rätt att besluta om vissa sedvanligt förekommande anordningar för kyrkomusikens uppehållande (såsom om kyrkokör och dylikt) anses väl i allmänhet kunna grundas å bestämmelsen under 2 § punkten a), enligt vilken till församlingens gemensamma kyrkliga angelägenheter skola räknas åtgärder till främjande av församlingsvården. Församlings befogenhet att för bestridande av kostnad för sådana åtgärder anskaffa därför erforderliga medel genom uttaxering grundas återigen å bestämmelsen i punkten g) enligt vilken församling har att besluta om avgifter till kyrka jämte dithörande anstalter. Man har emellertid att beakta, att med uttrycket »åtgärder till främjande av församlingsvården» närmast syftas på angelägenheter av viss speciell natur, sammanhörande med församlingarnas kyrkligt-sociala verksamhet (se härom närmare proposition 1930: 100 och Förvaltningsrättslig tidskr. 1940 s. 86 o. f.). Det kan väl också med visst fog sättas i fråga, huruvida exempelvis de numera — särskilt inom större stadsförsamlingar — icke sällan förekommande initiativen till anordnande av s. k. kyrkokonserter, vid vilka medverka av församlingen engagerade och av denna med uttaxerade medel honorerade solister, kunna betraktas såsom enligt församlingsstyrelselagarna i deras gällande avfattning lagenliga. Å andra sidan äro naturligtvis dessa församlingarnas initiativ till dylika utbyggnader på det kyrkomusikaliska området i hög grad tacknämliga och värda all uppmuntran. Önskligt är dock, att även den formella kompetensregleringen i dessa hänseenden blir otvetydig. Ett ytterligare skäl för ett förtydligande tillägg i lagregleringen på hithörande punkt föreligger, om det av kyrkomusikerutredningen framförda förslaget beträffande den »fria» musikundervisningen blir av statsmakterna godtaget. Att denna undervisning skulle komma att omedelbart och verksamt främja ett rent kyrkligt församlingsintresse har av kyrkomusikerutredningen ingående påvisats. Angeläget är emellertid, att även denna kyrkomusikerns verksamhetsgren får i församlingsstyrelselagen sin formellt-legala täckning. — Det av kyrkomusikerutredningen i här angivet syfte föreslagna tillägget i uppräkningen av de angelägenheter, som tillhöra församlings kompetensområde, har givits avfattningen »särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande».

Fråga om överförande av beslutanderätten i församlings ekonomiska angelägenheter till borgerlig kommun

Redan före tillkomsten av 1930 års församlingsstyrelselag väcktes frågan om ett överförande till den borgerliga kommunen av beslutanderätten i församlingens ekonomiska angelägenheter. Vid 1919 års riksdag framlades sålunda en motion av herrar Ulrik Leander och Ola Jeppsson (II: 38), i vilken begärdes att det åt särskilda sakkunniga (kyrkofullmäktigsakkunniga) givna uppdraget att utreda frågan om representativt system inom den kyrkliga kommunen måtte utsträckas till att avse huruvida icke alla kostnader för kyrkliga ändamål och för folkskoleväsendet borde beslutas och handhas av den borgerliga kommunens organ. Motionen tillstyrktes av konstitutionsutskottet såtillvida att utskottet hemställde om riksdagsskrivelse med anhållan om utredning av frågan. I utskottsutlåtandet (nr 17) framhölls hurusom den förefintliga dualismen mellan borgerlig och kyrklig kommun åstadkommit svårigheter att avväga kommunens utgifter med hänsyn till kommunmedlemmarnas skatteförmåga. Vidare anfördes i utlåtandet bland annat:

> Granskas närmare de utgifter, vilka äro av kyrklig natur, synes uppenbart, att grundade skäl knappast kunna göras gällande mot att överföra beslutanderätten över vissa sådana utgifter till den borgerliga kommunen. Sålunda torde bland annat frågor om utgifter för anläggning och underhåll av kyrkogård, vilka icke endast beröra medlemmar av statskyrkan utan även övriga statsmedborgare, böra handläggas och avgöras av de borgerliga myndigheterna. — — — Var gränsen skall sättas mellan de kyrkliga utgifter, som böra överföras till den borgerliga kommunen, och de kyrkliga utgifter, som uteslutande böra vara en den kyrkliga kommunens angelägenhet, torde icke utan en mera ingående undersökning kunna avgöras.

Motionen bifölls i andra kammaren, medan den däremot avslogs i första. Kungl. Maj:t uppdrog emellertid åt kyrkofullmäktigsakkunniga att utreda och avge förslag även rörande ifrågavarande spörsmål. De sakkunniga framhöll i sitt år 1922 avgivna betänkande (SOU 1923: 4) att ett överförande av beslutanderätten i församlingarnas ekonomiska angelägenheter till borgerlig kommun skulle i flera hänseenden medföra betydande svårigheter. Historiskt och principiellt skulle en sådan anordning enligt de sakkunnigas uppfattning betyda ingenting mindre än en fullständig återgång till förhållandena inom primärkommunerna före 1862 års stora reform. De omständigheter, som just bidrog till att göra den gamla ordningen ohållbar och i stället medverkade till att åvägabringa den skilsmässa mellan kyrklig och borgerlig kommun, som 1862 kom till stånd, hade, sades det, icke i någon mån försvagats utan fastmera tillvuxit i styrka. Efter en närmare granskning av de problem en överflyttning skulle föra med sig kom de sakkunniga till det resultatet att någon allmän överflyttning av ärenden från kyrklig till borgerlig kommunalmyndighet icke borde äga rum. Enligt de sakkunnigas me-

ning uteslöt detta däremot icke att en annan fördelning av arbetsuppgifterna mellan den kyrkliga och den borgerliga kommunen kunde förordas. I detta hänseende föreslog de sakkunniga en överflyttning från den kyrkliga till den borgerliga kommunen av ärenden rörande folkskole- och fortsättningsskoleundervisningen jämte dithörande anstalter, barnavårdsärenden och ärenden rörande biblioteksväsendet. Beträffande frågor rörande ordnande av begravningsplatser stannade de sakkunniga för att sådana ärenden borde handläggas inom den kyrkliga kommunen. Beträffande budgetärendens behandling föreslog de sakkunniga viss gemensamhet mellan den kyrkliga och den borgerliga kommunen.

Såsom förut nämnts överflyttades år 1924 den samhälleliga barnavårdsverksamheten till den borgerliga kommunen.

Vid 1929 års kyrkomöte var frågan om förhållandet mellan den kyrkliga och den borgerliga kommunen föremål för behandling. Kyrkomötet hemställde (skrivelse nr 22) — i anslutning till en vid kyrkomötet väckt motion av herr Hjalmar Holmquist m. fl. (nr 37) — att Kungl. Maj:t ville vid det slutliga utarbetandet av förslag till lag om församlingsstyrelse tillse att inga åtgärder vidtogs, som kunde vara ägnade att försvaga den kyrkliga församlingens dittillsvarande självständighet eller försvåra strävandena att göra henne alltmera skickad att lösa de henne påvilande uppgifterna, särskilt i fråga om det inre församlingsarbetet.

I samband med 1930 års proposition (nr 100) — i vilken en fakultativ överflyttning av skolärendena från den kyrkliga till den borgerliga kommunen motiverades med att bättre reda och enhetlighet komme att uppnås vid det kommunala budgetarbetet om skolutgifterna behandlades tillsammans med övriga större kommunala utgiftsposter, samt att det kyrkliga livet skulle främjas om prästerna befriades från ansvaret för skolväsendet och därav följande omfattande administrativa göromål — framlades bland annat en motion av herr Johan Nilsson i Malmö (I: 299), vari hemställdes om riksdagsskrivelse med anhållan om utredning och förslag om den borgerliga kommunens övertagande av beslutanderätten rörande församlingens alla utgifter och ekonomiska frågor i övrigt. Konstitutionsutskottet fann i utlåtande (1930: 31) en dylik överflyttning innebära en återgång till förhållandena före 1862 års kommunalförordningar och ytterligare komplicera den kommunala förvaltningen, varför utskottet avstyrkte motionen, vilken också avslogs av riksdagen.

År 1942 genomfördes vissa ändringar i den särskilda lagen om församlingsstyrelse i Stockholm. Kammarrådet Tom Wohlin, som förordnats att utreda och avge förslag rörande regleringen av församlingsindelningen i Stockholm, hade i betänkande (SOU 1940: 1) förordat en total kyrklig samfällighet i ekonomiskt hänseende av stadens territoriella församlingar eller ock en överflyttning av de kyrkliga ekonomiska angelägenheterna till den borgerliga kommunens beslutande organ. Till stöd härför hade åberopats

bland annat en inom huvudstaden rådande dualism i avseende å anslagsbeviljandet, i det att för en icke obetydlig del av socialvården därstädes anslag förekom både av församlingarna och av stadsfullmäktige. I ett av den sedermera tillkallade utredningsmannen, professor Åke Hassler avgivet betänkande (SOU 1941: 31) förordades emellertid en partiell kyrklig samfällighet i Stockholm. Hassler ansåg att förekomsten av anslagsbeviljande för sociala ändamål både å församlingarnas sida och av den gemensamma borgerliga kommunen icke innebar några praktiska olägenheter utan fastmera hade församlingarnas åtgöranden härutinnan betytt en värdefull komplettering av stadsfullmäktiges anslagsverksamhet på ifrågavarande område. Det av Hassler utarbetade förslaget lades sedermera till grund för statsmakternas beslut.

Frågan om en ändrad kompetensfördelning mellan kyrklig och borgerlig kommun väcktes ånyo vid 1943 års riksdag genom en motion av herr Lundberg i Uppsala (II: 10). Motionen avstyrktes av konstitutionsutskottet (fem ledamöter reserverade sig) och avslogs av riksdagen utan votering. Utskottet yttrade i sitt utlåtande (nr 1):

Motionären har icke angivit hur han tänkt sig den ifrågasatta uppdelningen av församlingarnas angelägenheter genomförd. För utskottet står det klart, att den skulle erbjuda stora, måhända oöverstigliga svårigheter. I varje fall skulle tankens genomförande medföra, att blott ett ganska litet antal ärenden bleve kvar under församlingarnas vård. Att för dessa frågor bibehålla en särskild kyrklig kommunal organisation skulle emellertid icke gärna kunna komma i fråga. Ett beträdande av den av motionären föreslagna vägen skulle därför få till följd den kyrkliga kommunens försvinnande och uppgående i den borgerliga. En åtgärd med sådana konsekvenser — vilka motionären för övrigt knappast torde ha tagit i betraktande — kan utskottet för sin del ej tillstyrka.

Vid 1949 års riksdag återkom herr Lundberg, nu med nio medmotionärer, till frågan (motion II: 54). Konstitutionsutskottet avstyrkte motionen (utlåtande nr 15) och hänvisade därvid i första hand till vad utskottet anfört 1943. Därjämte påpekades, att vid beslutandet av kommunindelningsreformen förutsatts att ett motsvarande sammanförande av församlingar till storförsamlingar icke skulle ifrågakomma. Utskottet fortsatte:

Vidhålla statsmakterna denna uppfattning, är redan av praktiska skäl ogörligt att nu låta den borgerliga kommunen övertaga den kyrkliga kommunens beslutanderätt i ekonomiska frågor. Skulle åter storförsamlingar utbildas, som sammanfölle med de nya storkommunerna, innebure det ett upprivande av pastoratsgränserna, vilket i sin tur skulle åstadkomma synnerliga komplikationer både i fråga om den ecklesiastika jordens förvaltning och prästerliga befattningshavares ställning.

Mot utskottets utlåtande reserverade sig fem utskottsledamöter utan att avge något yrkande. Riksdagen avslog även denna motion.

Vid 1955 års riksdag framställde herr Lundberg, denna gång med 29 medmotionärer, ånyo motion i frågan (II: 1) och hemställde om riksdagsskri-

velse med anhållan om en skyndsam utredning med uppdrag att ompröva huruvida och i vilken omfattning ekonomiska angelägenheter, jämväl i vad de avser kyrkliga ändamål, må kunna handläggas av den myndighet som äger besluta om den borgerliga kommunens ekonomiska angelägenheter, och att framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda, samt vidare utreda frågan om den kyrkliga kommunens samhälleliga och rättsliga ställning i dess helhet. En likalydande motion väcktes i första kammaren av herr Einar Eriksson med fyra medmotionärer (I: 9). I motionerna anfördes bland annat:

Utvecklingen själv har skapat en situation, där starka skäl tala för en »återgång» till att samtliga kommunala angelägenheter och beskattningsrätten handhavas av ett och samma beslutande organ, nämligen stads- eller kommunalfullmäktige.

De kyrkliga frågorna kunna handhavas av ett kyrkoråd eller kyrkostyrelse, som tillsättes av stads- eller kommunalfullmäktige. Kyrkofullmäktige och kyrkostämma skulle alltså uppgå i stads- och kommunalfullmäktigeorganisationerna. För detta tala icke blott ekonomiska och organisatoriska utan jämväl valtekniska skäl. Vid senaste kyrkofullmäktigevalet voro intresset och valdeltagandet minimala. Med ledning av kommunalvalets röstsiffror uppdelades exempelvis på ett flertal platser kandidaterna från partierna på gemensamhetslistor, och valet blev ett formellt men icke ett reellt val. Det ringa antalet valdeltagare gav slumpartade resultat. — — — Kyrkans olika arbetsuppgifter och kyrkofullmäktiges beskattningsrätt äro av sådan vikt, att det icke ur någon synpunkt kan vara angeläget att vidmakthålla ett system, där slumpen kan bli utslagsgivande.

En del praktiska svårigheter, som förr kunnat anföras mot en sammanslagning, ha bortfallit; de kvarstående kunna givetvis skapa övergångsirritation men äro icke av den storleksordning att de utgöra ett hinder. Storkommunreformen är genomförd; att de kyrkliga samfälligheterna och att församlings och den borgerliga kommunens gränser icke alltid sammanfalla är inget oöverkomligt hinder; att främmande trosbekännare eller personer som utträtt ur statskyrkan ha rösträtt vid stads- och kommunalfullmäktigeval kan icke vara av större betydelse, då det exempelvis kan föreskrivas att ledamöter i kyrkoråd eller kyrkostyrelse skola tillhöra statskyrkan. Det stora antalet röstberättigade tillhör statskyrkan, men om någon av de röstberättigade eller fullmäktige skulle utträtt, torde detta icke tillmätas större betydelse än att riksdagens ledamöter eller regeringen — med undantag av den regeringsledamot som är föredragande i vissa kyrkliga frågor — icke behöva tillhöra statskyrkan men ändock deltaga i beslut angående kyrkliga frågor av vida större betydelse än dem, som förekomma inom en kommun.

I utlåtande (nr 4) i anledning av motionerna anförde konstitutionsutskottet:

Förevarande motioner ha samma syfte som de 1943 och 1949 behandlade. Utskottet anser liksom vid behandlingen av de tidigare motionerna, att ett beträdande av den i motionerna föreslagna vägen skulle få till följd den kyrkliga kommunens försvinnande och uppgående i den borgerliga. De skäl, som åberopades för folkundervisningens överflyttning till den borgerliga kommunen, kunna nämligen icke utan vidare åberopas för en fortsatt överflyttning dit av de ärendegrupper, som fortfarande höra till den kyrkliga kommunen. Deras karaktär är rent kyrklig och deras omfattning är ej heller större än att också en överflyttning i begränsad utsträckning allvarligt måste äventyra den kyrkliga kommunala organisationens

existens. Ej heller kan det, sedan skolärendena nu i princip helt överflyttats till den borgerliga kommunen, pekas på någon speciell grupp av kyrkokommunala ärenden, som med större fördel skulle kunna handläggas av den borgerliga kommunen.

Motionärerna ha vidare enligt utskottets mening underskattat de svårigheter, som en sammanslagning av den kyrkliga och den borgerliga kommunen skulle föra med sig. Det sönderbrytande av den nuvarande församlingsindelningen, som skulle bliva en konsekvens av motionärernas resonemang, komme utan tvivel att skapa utomordentligt komplicerade problem. Bland rent faktiska svårigheter må pekas på de invecklade kyrkliga äganderättsförhållandena, som icke kunna undgå att rubbas vid ett avskaffande av den kyrkliga kommunens förvaltningsorgan.

Härtill kommer, att motionärerna näppeligen påvisat några påtagliga nackdelar med den nuvarande organisationen. Den dubbla budgetbehandlingen torde knappast vålla kommunmedlemmarna nämnvärda olägenheter. Samverkan under hand mellan kyrklig och borgerlig kommun vid budgetbehandlingen har för övrigt visat sig kunna komma till stånd utan uttrycklig författningsföreskrift. Möjligheterna att genom kyrkokommunala val påverka de kyrkliga organens sammansättning torde utgöra fullt tillräckligt korrektiv mot olämplig handläggning av kyrkliga budgetfrågor.

Vad sålunda anförts finner utskottet i och för sig utgöra tillräcklig anledning att avstyrka förevarande motioner. Under erinran tillika om att pastoratsindelningssakkunnigas utredning ännu icke lett till någon Kungl. Maj:ts åtgärd samt att församlingsstyrelsekommitténs utredning icke avslutats får utskottet därför hemställa, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Tre av utskottets ledamöter anförde reservation och påyrkade en riksdagsskrivelse i enlighet med motionärernas hemställan.

Även dessa båda motioner avslogs av riksdagen.

I detta sammanhang må erinras därom att pastoratsindelningssakkunniga i sitt år 1953 avgivna betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för den territoriella pastoratsindelningen m. m. (SOU 1953: 11) eftersträvat en anknytning av pastoratsindelningen till den nya kommunindelningen antingen i form av kongruens mellan storkommun och pastorat eller genom inpassning av flera pastorat inom en kommuns ram eller på det sätt att ett pastorat får omfatta flera kommuner. Avvikelser härifrån hade dock av de sakkunniga ansetts kunna av olika skäl bli nödvändiga, varigenom alltså pastoratsgräns i vissa fall kunde komma att skära en borgerlig kommuns gräns. Statsmakterna har emellertid ännu icke tagit ståndpunkt till de sakkunnigas förslag.[1]

Kommitténs förslag

Inledande anmärkningar

Gränserna för församlings kommunala kompetens bör bestämmas med hänsyn till det syfte församlingen har att fullfölja. Detta syfte är att möjlig-

[1] Sedan detta betänkande lämnats till tryckning har Kungl. Maj:t i prop. 1957: 153 förelagt riksdagen förslag rörande bl. a. ny pastoratsindelning i huvudsaklig anslutning till vad de sakkunniga förordat, och har även däri understrukits vikten av en anknytning av pastoratsindelningen till den gällande kommunindelningen.

göra och främja kyrkans gärning, vilken främst består i ordets förkunnelse genom predikan och själavård samt i därtill knuten kärleksverksamhet. Kyrkan verkar härvid genom sitt prästerskap och genom lekmän inom församlingen. Församlingens kyrkokommunala uppgift är att sörja för organisatoriska och ekonomiska betingelser för kyrkans gärning.

Församlingen och den borgerliga kommunen verkar vid sidan av varandra för skilda ändamål. De är båda — var inom sitt område — utrustade med anslags- och utdebiteringsrätt. I den mån en viss verksamhet genom lag eller sedvänja ankommer å endera kommunen är den andra i princip förhindrad att utdebitera medel för ändamålet. Kommittén utgår från att denna principiella ordning alltjämt skall bestå och att församlingen även framdeles skall äga rätt att själv anslå och i mån av behov utdebitera medel till ändamål, som faller inom ramen för dess verksamhet. Kommittén har därför ej funnit anledning att biträda den vid några tillfällen motionsvis i riksdagen framförda men avvisade tanken att till den borgerliga kommunen överföra beslutanderätten i fråga om församlings ekonomiska angelägenheter.

Frågan om församlings kompetens blir därför i nu förevarande sammanhang väsentligen en fråga om vilken verksamhet församling äger bedriva eller stödja *med utdebiterade medel.* Vid sidan härav ligger sådan församlingsverksamhet som icke kräver ianspråktagande av sådana medel. Frågan berör icke heller den verksamhet församling kan utöva med stöd av kollektmedel, donerade medel och andra frivilliga bidrag. Området för sistnämnda verksamhet bestäms ej i första hand av församlingsstyrelselagen. Avgörande är i stället, såvitt angår kollektmedel, det inom ramen för gällande kollektkungörelse bestämda kollektändamålet samt, i fråga om donerade medel och andra frivilliga bidrag, de ändamålsbestämmelser som vederbörande gåvourkund må innehålla eller som eljest må ha meddelats. Församling kan därför på grund av tillgång till kollektmedel eller andra frivilliga bidrag ha möjlighet att verka utanför de gränser som församlingsstyrelselagen uppdrar för dess kompetens.

För församlings anslagsrätt gäller vissa vedertagna principer, som är gemensamma för alla kommuner. All samhällelig verksamhet måste präglas av planmässighet och objektivitet. Där församling inom ramen för sin beslutanderätt utger bidrag eller understöd, får verksamheten icke framstå som ett *obehörigt* gynnande av enskilda församlingsmedlemmars särskilda intressen eller behov. Enligt allmänna regler får vidare församling liksom andra kommuner icke *i spekulativt syfte* driva eller stödja en verksamhet.

Metoden för angivande av kompetensen

Området för församlingens kompetens anges i 1 § församlingsstyrelselagen i dess fr. o. m. den 1 januari 1955 gällande lydelse såsom vården av församlingens »gemensamma kyrkliga angelägenheter, såvitt icke handha-

vandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan». Till 1 § ansluter sig 2 §, i vilken genom en i princip uttömmande uppräkning anges vad som i lagen avses med kyrkliga angelägenheter.

Såsom det föregående ger vid handen går denna metod att bestämma församlings kompetensområde tillbaka till 1862 års kommunallagstiftning, genom vilken de förut till sockenstämman hörande ärendena delades upp mellan en borgerlig och en kyrklig kommun. Genom att därvid på sätt förut nämnts till den borgerliga kommunen hänfördes de ärenden, som ej tillades den kyrkliga, blev det nödvändigt att använda uppräkningsmetoden för att avgränsa församlingens kompetensområde från den borgerliga kommunens.

I 1930 års borgerliga kommunallagar angavs såsom fallande inom den borgerliga kommunens kompetens vården av kommunens »gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan». Därjämte förekom en erinran om att angående vården om kyrkliga angelägenheter samt folk- och fortsättningsskoleväsendet var särskilt stadgat. Enligt den nya kommunallagens bestämmelser om borgerlig kommuns kompetens, vilka i sak överensstämmer med de tidigare gällande borgerliga kommunallagarnas regler i ämnet, sådana de utformats genom en 1948 vidtagen lagändring, tillkommer det borgerlig kommun att »vårda sina angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan». I samband med denna bestämmelses tillkomst borttogs även den nyssnämnda hänvisningen till den särskilda lagstiftningen rörande vården om kyrkliga angelägenheter samt folk- och fortsättningsskoleväsendet. Kommunallagskommittén (SOU 1947: 53) ansåg att behov av en sådan hänvisning ej vidare förelåg. Med den valda metoden för angivandet av den borgerliga kommunens kompetens följer, såsom även framhållits av kommunallagskommittén och chefen för inrikesdepartementet, att — i den mån kommunens befogenheter icke regleras i särskilda författningar — det måste bli en uppgift för rättstillämpningen att närmare ange gränserna för den kommunala verksamheten.

Då det gäller att välja den metod, efter vilken området för församlingens kompetens skall bestämmas, skulle måhända något avgörande hinder icke möta mot att gå till väga på samma sätt som skett i fråga om den borgerliga kommunen. Det läte sig möjligen tänkas att även i vad gällde församlingarna nöja sig med en allmän kompetensbestämmelse och överlåta åt praxis att med stöd av vägledande uttalanden i motiven uppdraga gränserna för deras kompetens. Det torde emellertid för församlings del icke vara något att vinna på att begagna denna metod. I motsats till vad som gäller i fråga om den borgerliga kommunen är nämligen församlings kompetens begränsad till ett jämförelsevis snävt område, varför det ej bör möta större svårigheter att ange detta kompetensområde genom en uppräkning av dithörande

angelägenheter. Ej heller finns för församling *samma* behov av elasticitet med avseende å kompetensområdets gränser som beträffande borgerlig kommun. Då härtill kommer att enumerationsprincipen otvivelaktigt skapar större klarhet i fråga om kompetensen, synes intet skäl finnas att nu frångå denna hävdvunna princip.

Det torde emellertid få anses ligga i sakens natur att en uppräkning — även om den i princip avses vara uttömmande — svårligen kan ange församlingens uppgifter i detalj. Men även om det skulle vara möjligt att åstadkomma en sådan fullständigt uttömmande uppräkning, kan det ifrågasättas om detta skulle vara lämpligt med hänsyn till den hämmande inverkan på församlingsverksamhetens utveckling, som det vore ägnat att medföra. Det synes nämligen önskvärt att ett visst utrymme lämnas för nya initiativ från församlingens sida. Kommittén anser att detta intresse, med bibehållande av enumerationsprincipen, kan tillgodoses genom att vid angivande av församlingens uppgifter väljes framför allt på församlingsvårdens område tämligen vida formuleringar. Över huvud kan enligt kommitténs mening kravet på ett fullständigt angivande av församlingens befogenheter ej drivas längre än att dess olika verksamhetsgrenar anges i uppräkningen genom allmänna samlingsrubriker. Denna uppräkning bör därjämte med hänsyn till vad inledningsvis framhållits begränsas till att i huvudsak innefatta endast sådana verksamhetsgrenar som naturligen förutsätter anslag av inom församlingen utdebiterade medel. Någon närmare uppräkning av frågor som enbart avser ordningen eller formerna för utnyttjande av särskilda församlingens tillhörigheter (såsom vidmakthållande av ordning under gudstjänsten, fördelning av bänkrum i kyrkan, upplåtelse av gravplats eller begagnande av kyrkklockor m. m.) anser kommittén således ej böra ifrågakomma, liksom ej heller någon uppräkning av särskilda åtgärder i övrigt som det självfallet måste tillkomma församlingen att besluta om (t. ex. om anställande av för församlingsverksamheten behövliga befattningshavare).

Uppräkningen bör i enlighet härmed — såsom ock av chefen för ecklesiastikdepartementet påpekades vid framläggande av förslaget till 1930 års församlingsstyrelselag — endast ange den yttre gränsen för församlingens verksamhet. Detta bör enligt kommitténs mening medföra ej blott att från uppräkningen uteslutes frågor som rör församlingens inre organisation och formerna för dess förvaltning, utan även att rätten till utdebitering för församlingen eller till medelsanskaffning i andra former här lämnas åsido.

En fråga som i detta sammanhang uppställer sig är om ett genomförande av enumerationsprincipen kräver att alla församlingens här ifrågavarande verksamhetsgrenar anges direkt i lagen eller om man ej beträffande sådana församlingens angelägenheter som regleras i speciella författningar kan nöja sig med en hänvisning i lagen till dessa. En sådan hänvisning saknas för närvarande i församlingsstyrelselagen, oaktat det i åtminstone ett betydelsefullt fall förekommer att församling i specialförfattning tillagts uppgifter

som icke kan hänföras till någon av de i lagens 2 § uppräknade angelägenheterna. Här syftas på bestämmelsen i 30 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946, enligt vilken bestämmelse församling har att tillhandahålla pastor inventarier, materiel och vad övrigt erfordras för kyrkobokföringen ävensom tjänstetelefon samt, där förhållandena så påkallar, skrivbiträde. Att låta uppräkningen av församlingens angelägenheter omfatta även dylika i speciella författningar reglerade uppgifter är enligt kommitténs mening icke alldeles oundgängligt. För ett sådant förfaringssätt torde emellertid kunna åberopas det praktiska skälet att man genom en fullständig uppräkning av församlingens angelägenheter ger en klarare och mera överskådlig bild av församlingens kompetensområde. Detta skäl anser kommittén väga så tungt — ej minst för den praktiska tillämpningens skull — att systemet med en i princip fullständig uppräkning av församlingsangelägenheterna i själva lagen bör väljas trots den därmed förbundna nackdelen att ändring i densamma då kommer att krävas om församling i specialförfattning tillägges uppgift som ej kan föras in under någon av de uppräknade angelägenheterna.

För att syftet med uppräkningen skall uppnås bör dock ej krävas att denna upptar även sådana i specialförfattning reglerade församlingsangelägenheter som är av mera perifer natur eller eljest kan anses vara av mindre betydelse för församlingens verksamhet. Av sådan natur är exempelvis de bestyr med utseende av ombud av olika slag som i specialförfattningar uppdragits åt den kyrkliga kommunen, såsom utseende av delegerade för val av elektorer enligt kyrkomötesförordningen och utseende av ombud för val av lekmannaledamot i domkapitlet enligt domkapitelslagen. Beträffande dessa och liknande angelägenheter synes det vara tillfyllest att i uppräkningen hänvisa till speciallagstiftningen, vilket i någon mån minskar den förut påvisade olägenheten med en fullständig uppräkning.

Det synes önskvärt att lagen även i övrigt ger en antydan om att vid sidan av densamma kan finnas bestämmelser som ytterligare reglerar församlingens verksamhet. Kommittén förordar därför att i den nya lagen intages en bestämmelse av motsvarande innebörd som den vilken för de borgerliga kommunernas del införts i kommunallagen i syfte att erinra om den för dem gällande speciallagstiftningen. Sistnämnda bestämmelse lyder: »Angående vissa kommunala angelägenheter är särskilt stadgat.» Såsom kommunallagskommittén framhållit hänsyftar denna bestämmelse såväl på föremålen för den speciellt reglerade verksamheten som på ordningen och sättet för verksamhetens handhavande i den mån särskilda föreskrifter finns meddelade därom. Därest — som kommittén föreslår — motsvarande bestämmelse för församlingen avfattas på liknande sätt, får den enahanda innebörd. Den kommer då även att erinra om exempelvis de utanför lagen förefintliga stadganden som reglerar den kyrkliga kommunens befattning med pastoratsangelägenheter.

Den uppräkning av församlingens angelägenheter som sålunda bör ingå i lagen bör enligt kommitténs mening såsom hittills ansluta sig till en bestämmelse vari den allmänna karaktären av församlingens kompetensområde anges. I den gällande lagen har bestämmelsen avfattats så att församling säges äga att själv vårda sina gemensamma kyrkliga angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Ordalagen ger vid handen att angelägenheternas handhavande tillkommer församlingen som en rättighet. Någon däremot svarande skyldighet föreligger icke enligt lagen. Däremot finns i specialförfattningar bestämmelser av sådan innebörd beträffande en del av de ifrågavarande uppgifterna, såsom i fråga om prästerskapets och kyrkomusikers avlönande samt byggande och underhåll av prästgård. Men även i vissa andra fall än de nu åsyftade får församlingen — oaktat särskilda föreskrifter därom icke finns — anses ha icke blott rätt utan också skyldighet att ombesörja angelägenheten. Sålunda kan byggande av kyrka komma att utgöra en obligatorisk uppgift för församling.

Kommittén avser icke att i sak föreslå någon ändring av den allmänna kompetensbestämmelsen. I detta sammanhang må emellertid erinras om den ändring som för de borgerliga kommunernas del vidtagits genom borttagandet av ordet gemensamma i sammanställningen »kommunens gemensamma angelägenheter». Till grund för nämnda ändring låg i första hand en önskan att undanröja det hinder för kommunernas rörelsefrihet som ordet gemensamma i rättstillämpningen kommit att innebära genom att däri inlagts krav på att en kommunal åtgärd måste ha kommit ett större flertal kommunmedlemmar till godo. Genom borttagandet av ordet gemensamma har åsyftats att låta gemensamhetsintresset ersättas av samhällsintresset såsom normerande för kommunens kompetens eller för att citera kommunallagskommittén (SOU 1947: 53):

> Befinnes det med hänsyn till arten av ett visst ändamål vara ett allmänt intresse, att en kommun främjar ändamålet, bör kommunen vara berättigad därtill, även om åtgärden kommer blott en mindre del av kommunens område eller ett mindretal av dess medlemmar direkt till godo.

Såsom kommunallagskommittén framhållit synes förekomsten av ordet gemensamma i kompetensbestämmelsen för *församling* icke ha lagt några större hinder i vägen för församlings verksamhet. Det förut nämnda skälet för borttagandet av ifrågavarande ord ur den borgerliga kommunens kompetensbestämmelse kan därför ej anses ha motsvarande betydelse för församlings del. Ordet gemensamma infördes i 1930 års församlingsstyrelselag närmast för att ernå överensstämmelse med de borgerliga kommunallagarnas kompetensbestämmelser.

Mot uttrycket »församlingens gemensamma angelägenheter» kan emellertid rent språkligt göras samma invändning som kommunallagskommittén i detta hänseende framfört mot uttrycket »kommunens gemensamma

ordnings- och hushållningsangelägenheter». Kommittén har nämligen påpekat att ordet gemensam logiskt sett icke kan hänföras till ett singulärt subjekt även om detta betecknar ett kollektiv. Kommunallagskommittén anför i detta sammanhang bland annat:

Användningen av dylika uttryckssätt vid tiden för kommunalförordningarnas tillkomst kan möjligen förklaras av att kommunens karaktär av en rättslig enhet, en juridisk person, då ännu icke helt trängt igenom i det allmänna medvetandet och den rättsliga terminologien. Dessa rönte måhända fortfarande inflytande av det gamla menighetsbegreppet, som byggde på medlemmarnas samäganderätt till gemensamma tillgångar och som åtminstone principiellt krävde enhällighet för fattande av beslut rörande dessa tillgångar. För modernt språkbruk eller i varje fall för den nutida juridiska terminologien äro sådana uttryckssätt som de nu nämnda främmande. Bruket av ordet gemensam i uttrycket kommuns gemensamma angelägenheter är ur nämnda synpunkter lika omotiverat som i vändningar sådana som bolags eller förenings gemensamma angelägenheter.

På grund av de erinringar som sålunda kan göras mot uttrycket »församlingens gemensamma angelägenheter» bör denna sammanställning undvikas i lagtexten. Redan däri att en angelägenhet anges som församlingens måste anses ligga ett krav på att angelägenheten skall vara gemensam för församlingens medlemmar i den meningen att den sträcker sig utanför den enskilde församlingsmedlemmens sfär. Borttagandet av ordet gemensamma ur kompetensbestämmelsen kan därför ej innebära någon praktiskt betydelsefull utvidgning av församlingens kompetensområde.

Mot den nuvarande bestämmelsen att församling äger vårda »sina gemensamma *kyrkliga* angelägenheter» kan riktas även en annan erinran. I själva församlingsbegreppet ligger att församlingens uppgift är att vårda kyrkliga angelägenheter. Ordet kyrkliga i det nämnda stadgandet är därför obehövligt. Därtill kommer att ordet kyrkliga här kan sägas vara i viss mån oegentligt, eftersom åtminstone en av de å församling ankommande angelägenheterna — nämligen folkbokföringen — icke är av uteslutande kyrklig natur. Av nämnda skäl anser kommittén det vara tillfyllest att församlingen säges äga vårda sina angelägenheter.

Om församling förklaras äga vårda »sina» angelägenheter, borde — såsom kommunallagskommittén påpekat i fråga om motsvarande bestämmelse beträffande de borgerliga kommunerna — tillägget »såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan» strängt taget vara överflödigt. Kommunallagskommittén yttrar i detta sammanhang bland annat:

Det kan nämligen sägas, att till »sina angelägenheter», d. v. s. kommuns angelägenheter, över huvud icke höra sådana uppgifter, vilkas handhavande enligt gällande författningar tillkommer annan, och att ett uttryckligt undantagande av dessa uppgifter sålunda är meningslöst. Då det emellertid enligt kommitténs mening är angeläget, att ifrågavarande avgränsning av den kommunala verksamheten alltjämt erhåller ett klart och otvetydigt uttryck i lagtexten, har kommittén ansett den nuvarande bestämmelsens avfattning böra bibehållas i denna del.

Det skäl som kommunallagskommittén sålunda anfört för ifrågavarande tilläggs bibehållande i kommunallagen äger i motsvarande mån giltighet när det gäller församlingarna. Även i den för dem tillämpliga lagen bör därför ingå ett tillägg av liknande innebörd. Med hänsyn till att församlings rätt att vårda sina angelägenheter är beskuren även genom bestämmelser i själva lagen, såsom i fråga om angelägenhet som av församlingar överlåtits å kyrklig samfällighet, har ifrågavarande tillägg i kommitténs lagförslag givits lydelsen »där ej annat följer av denna lag eller särskild författning».

De särskilda församlingsangelägenheterna

Såsom förut nämnts bör enligt kommitténs mening församlingens olika uppgifter anges i lagen genom allmänna samlingsrubriker enligt i huvudsak samma metod som kommit till användning i den nu gällande församlingsstyrelselagen. Av uppräkningen kommer sålunda att framgå den yttre gränsen för församlingens verksamhet.

Då det i den översikt över församlingsuppgifterna som här följer talas om församlingens angelägenheter, inbegripes härunder även sådana angelägenheter vilka enligt särskilda författningar (exempelvis ecklesiastika boställsordningen med tillämpningsförfattningar) ankommer på pastorat att handha och vilka är att betrakta som gemensamma för de i pastoratet ingående församlingarna (de s. k. pastoratsangelägenheterna). Angående omfattningen av sistnämnda slag av angelägenheter hänvisas till framställningen i betänkandets sjätte kapitel. Enligt vad där närmare utvecklas (s. 244 ff) föreslår kommittén att flerförsamlingspastorat skall utgöra obligatorisk kyrklig samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna. Såvitt angår dylikt pastorat kommer härigenom, i den mån ej annat är stadgat, att i tillämpliga delar gälla vad i lagen stadgas om församling (4 § sista stycket i lagförslaget). Beträffande enförsamlingspastorats handhavande av sina pastoratsangelägenheter torde detta icke behöva särskilt utsägas i lagen. Redan den gällande lagen förutsätter att de för församling givna reglerna är i huvudsak tillämpliga såväl å enförsamlingspastorat som å sådant flerförsamlingspastorat som ej utgör kyrklig samfällighet.

I fråga om de särskilda angelägenheter som församling har att vårda föreslår kommittén att folkbiblioteksväsendet undantages från församlingens kompetens. Härom hänvisas till ett senare avsnitt av detta kapitel (s. 142 ff). Vidare föreslår kommittén uttrycklig bestämmelse om möjlighet att från församlings kompetens även undantaga vad som rör begravningsplats (se därom s. 132). Kommittén har härjämte särskilt upptagit till övervägande frågan om vad som bör inrymmas under vad i den gällande lagen betecknas som åtgärder till främjande av församlingsvården (2 § a), och kommitténs överväganden och förslag i detta spörsmål redo-

visas nedan s. 145 ff. I övrig har kommittén icke avsett att i sak göra någon ändring beträffande församlingens kompetens sådan denna anges i 2 § församlingsstyrelselagen enligt denna paragrafs lydelse från och med den 1 januari 1955. Det har härvidlag huvudsakligen gällt att genom en omformulering finna adekvatare uttryck för församlingens olika verksamhetsgrenar.

Till de angelägenheter som av ålder tillkommit församlingen hör *anskaffande av för kyrkligt ändamål avsedd egendom samt vård om och hushållning med sådan egendom*. Ifrågavarande egendom kan antingen tillhöra församlingen själv eller ägas av lokalkyrkan såsom ett särskilt rättssubjekt. Församlingens hithörande uppgifter har i det lagrum (3 § 2 mom.) i förslaget till lagtext som motsvarar 2 § församlingsstyrelselagen angivits under punkten a). Då det där talas om anskaffande och vård av egendomen åsyftas i främsta rummet församlingens befogenhet att anslå medel till ifrågavarande ändamål, medan hushållningen närmast tar sikte på församlingens drätsel, varom närmare bestämmelser meddelas i lagförslagets sjätte kapitel. Den omständigheten att i lagtexten talas om egendomens anskaffande och vård får lika litet som den gällande lagens uttryck »byggande och underhåll» fattas som ett uttryck för att församlingen icke skulle äga att — med iakttagande av de särskilda bestämmelser som därom kan vara meddelade — även avyttra egendomen.

Bland den egendom som församlingen har att anskaffa och vårda må särskilt nämnas kyrka, begravningsplats, församlingshus och tjänstebostäder för befattningshavare.

Ehuru byggande och vård av *kyrka* är en församlingsangelägenhet av central betydelse, kan kyrka uppföras även av annan än församling, såsom av förening, stiftelse eller enskild man. I vart fall erfordras Kungl. Maj:ts tillstånd (kyrkolagen 27 kap. 1 §). Närmare bestämmelser om kyrkobyggande finns meddelade i kungörelsen den 26 november 1920 (nr 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet, vilken författning bland annat även reglerar uppförandet av andra för kyrkliga ändamål avsedda byggnader. — Till vården om kyrkan är självfallet att hänföra nödiga underhålls- och reparationsarbeten. Beträffande kyrkans användning föreligger för närvarande betydelsefulla inskränkningar i församlingens befogenheter, eftersom det i princip anses tillkomma pastor att bestämma om dispositionen av kyrkorummet. Härom hänvisas till framställningen i betänkandets femte kapitel.

Vad angår anskaffande och vård av *begravningsplats* — vilket är en församlingens angelägenhet utom i Stockholm, där kyrkogårdsväsendet som regel utgör en för hela staden gemensam angelägenhet vilken den borgerliga kommunen har att ombesörja — har kommittén såsom redan nämnts ansett skäl föreligga att öppna en möjlighet för Kungl. Maj:t att i det särskilda fal-

let förordna att angelägenheten även annorstädes än i Stockholm skall tillkomma den borgerliga kommunen. Härom vill kommittén återkomma i ett senare avsnitt av detta kapitel (s. 132).

Beträffande *tjänstebostäder* för befattningshavare märkes att byggande och underhåll av prästgård enligt därom särskilt meddelade bestämmelser (3 § prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951, nr 570, samt 7—20 §§ ecklesiastika boställsordningen) utgör pastoratsangelägenheter, vilket alltså innebär att uppgifterna i ett flerförsamlingspastorat tillkommer de i pastoratet ingående församlingarna såsom gemensamma angelägenheter. — Om tjänstebostad åt kyrkomusiker innehåller kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950 (nr 375) bestämmelser, enligt vilka församlingen har att i vissa fall tillhandahålla sådan bostad (stadgans 51 och 60 §§).

Förutom de angivna slagen av fast egendom ankommer det å församlingen att anskaffa och vårda annan för kyrkligt ändamål avsedd egendom, vare sig fast eller lös. Härunder är alltså att hänföra bland annat vad som i gällande lag (2 § f) inbegripes under »vad till sådan byggnad (d. v. s. kyrka, församlingshus och tjänstebostäder) hör», såsom inventarier.

Hushållningen med kyrkans och församlingens tillhörigheter är en församlingsangelägenhet av central betydelse och omnämnes för närvarande i 2 § under e) i församlingsstyrelselagen, där det talas om »hushållning med och vård om kyrkans egendom ävensom församlingen tillhörig, för kyrkliga ändamål avsedd egendom». Församlingen handhar förvaltningen icke blott av församlingens egna tillhörigheter utan även av den s. k. kyrkoegendomen, som tillhör lokalkyrkan. Denna lokalkyrkans egendom kan utgöras av själva kyrkobyggnaden med vad därtill hör, kyrkohemman och annan fast egendom ävensom lös egendom såsom inventarier, donationer och kassor av olika slag.

Till församlingens uppgifter är vidare att hänföra *avlönande av befattningshavare och annan personal.* Härom talas i den gällande lagens 2 § under c), varest frågor om prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes löneförmåner anges utgöra angelägenheter som församlingen enligt 1 § har att ombesörja. För församlingsprästernas och kyrkomusikernas avlönande har pastoratet att svara, och omfattningen av dessa åliggande är reglerad i särskilda författningar (se härom redogörelsen för pastoratsangelägenheterna i betänkandets sjätte kapitel). Angående avlöning till andra befattningshavare och annan personal äger den kyrkliga kommunen att fritt besluta.

Såsom tidigare nämnts åligger det församlingen att tillhandahålla pastor vad som erfordras för kyrkobokföringen. Ifrågavarande *åtgärder för tillgodoseende av kyrkobokföringens behov* finns icke omnämnda i församlingsstyrelselagens uppräkning av de kyrkliga angelägenheterna. Då frågor härom emellertid icke kan anses vara av perifer natur, bör de enligt tidigare angivna riktlinjer för angivande av församlingens kompetens ha sin plats

i uppräkningen. Enligt vad kommittén i ett senare sammanhang föreslår skall de hithörande bestyren åligga pastoratet och icke som för närvarande mestadels församlingen (betänkandets sjätte kapitel).

Vidare har i lagförslaget bland de inom församlingens kompetens fallande angelägenheterna angetts frågor om *särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården.* De hithörande befogenheterna hänför sig huvudsakligen till vad som i gällande lag betecknas som »åtgärder till främjande av församlingsvården». I den av kommittén föreslagna bestämningen torde emellertid även kunna inbegripas de i församlingsstyrelselagen särskilt omnämnda angelägenheterna »särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande», »åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten» samt »fördelning av bänkrum i kyrkan». — En närmare framställning av vilka frågor som enligt kommitténs uppfattning bör inom ifrågavarande område höra till församlings kompetens lämnas i ett senare avsnitt av detta kapitel (s. 145 ff).

Slutligen har i uppräkningen av församlingsangelägenheterna intagits en hänvisning till sådana angelägenheter som enligt särskilda författningar ankommer på församlingen.

Med de nämnda uppgifterna torde uppräkningen av församlingens olika verksamhetsgrenar få anses vara i princip fullständig. Eftersom uppräkningen är avsedd att endast ange den yttre gränsen för församlingsverksamheten, har såsom förut nämnts i uppräkningen ansetts kunna uteslutas frågor om den inre organisationen och om formerna för förvaltningen. Av samma skäl har icke heller medtagits församlingens utdebiteringsrätt.

Anskaffande och vård av begravningsplats

Enligt 2 § j) församlingsstyrelselagen hör frågor om anskaffande och ordnande av begravningsplatser till de angelägenheter som församling äger vårda. Stadgandet saknar motsvarighet i församlingsstyrelselagen för Stockholm, varest i motsvarande lagrum (2 §) hänvisas till vad om vården av vissa kyrkogårdar är särskilt stadgat. Hänvisningen avser förordningen den 16 maj 1924 (nr 135) om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm, genom vilken författning förordnats att vården av de Stockholms stad tillhöriga eller åt staden upplåtna kyrkogårdar skall utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att besörja.

Under äldre tider var såväl i stad som på landet kyrkogården den allmänna begravningsplatsen, och med kyrkogården avses då platsen kring eller omedelbart invid kyrkobyggnaden, vilken plats — liksom själva kyrkan — av ålder betraktats som helgat rum. I kyrkolagens 18 kapitel föreskrevs att »kyrkogårdarna måste väl ombyggas och väl stängda och hederligen hållas för deras skull som där vila; fördenskull åligger församlingens

ledamöter var för sig att erlägga vad till kyrkogårdsbyggnaden behöves». När i början av 1800-talet begravning i kyrkorna och på de gamla kyrkogårdarna inne i städerna upphörde, anskaffades i stället begravningsplatser utanför städerna, och dessa har (utom beträffande vissa kyrkogårdar i Stockholm) förblivit under församlingens vård. På landsbygden åter användes i flertalet fall alltjämt kyrkogårdarna som begravningsplats.

Kyrkolagens 18 kapitel ersattes av lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning. Sistnämnda lag kom icke att innehålla några närmare bestämmelser om begravningsplatser, men lagen förutsätter att dylik plats skall finnas för församlingens behov. Oaktat någon skyldighet för församling att anordna begravningsplats icke finns föreskriven, torde länsstyrelsen äga förelägga församling att vid vite anskaffa sådan.

De närmare bestämmelserna om anordnande av begravningsplatser är numera meddelade genom borgerlig lagstiftning. Hygieniska och hälsovårdande synpunkter har varit bestämmande vid regleringen. Sålunda innehåller hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 utförliga föreskrifter om de krav som från sanitär synpunkt måste uppfyllas vid anordnande av begravningsplats (25 och 51 §§). Hälsovårdsnämnden skall höras innan tillåtelse meddelas att anlägga ny begravningsplats eller utvidga förut befintlig sådan. Bestämmelser om anläggande av begravningsplats finns vidare meddelade i kungörelsen den 26 november 1920 (nr 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (29—32 §§). Enligt dessa bestämmelser må förslag till anläggning, utvidgning eller annan icke oväsentlig förändring av kyrkogård eller begravningsplats icke av församling bringas till utförande eller på för arbetets utförande bindande sätt förberedas, innan förslaget blivit fastställt av byggnadsstyrelsen. Ansökning om fastställelse av dylikt förslag skall — åtföljd av erforderliga ritningar och beskrivningar angående planläggningen — inges till byggnadsstyrelsen, som inhämtar yttrande från vederbörande domkapitel och länsstyrelse, vilken sistnämnda har att i ärendet höra hälsovårdsnämnd och förste provinsialläkare eller stadsläkare. Vederbörande pastor är pliktig tillse att ifrågavarande åtgärd (anläggning m. m.) icke vidtages utan föreskrivet medgivande (37 §), och församlingens verkställande organ skall öva tillsyn över arbetenas riktiga utförande i enlighet med givna föreskrifter (38 §).

1894 års ännu gällande jordfästningslag förutsätter att begravningsplats, innan densamma begagnas, blivit i behörig ordning invigd. Invigningen förrättas i enlighet med kyrkohandbokens föreskrifter av biskopen eller den präst, han därtill förordnar.

Såsom i det föregående antytts framfördes redan i samband med tillkomsten av gällande församlingsstyrelselag ett reformförslag angående handhavandet av begravningsplatserna. Kyrkofullmäktigsakkunniga före-

slog i sitt betänkande (SOU 1923: 4) att möjlighet borde finnas att uppdraga denna angelägenhet åt den borgerliga kommunen. De sakkunniga yttrade härom i betänkandet:

Enligt den mening, som omfattas av de sakkunniges flertal, bör frågan om begravningsplats principiellt anses vara av borgerlig natur. Såsom grund för ett sådant betraktelsesätt kan ett flertal omständigheter andragas. Närmast till hands ligger att påpeka det sakförhållandet, att en begravningsplats är behövlig för alla utan anseende till religiös uppfattning. Vidare kan erinras om det intima samband, som frågan om begravningsplats har med allmänt hygieniska spörsmål, vilkas borgerliga karaktär av ingen torde förnekas. Slutligen må ihågkommas, att främmande trosbekännare tillika med de personer, som utträtt ur kyrkan, fortfarande till viss del erlägga avgifter för kyrkliga behov, däribland även för begravningsplatsers anläggning och underhåll. Inom kyrkoförsamlingen äga de dock icke inflytande vid avgörandet av hithörande frågor, vilket däremot bleve fallet, om dessa frågor flyttades över till den borgerliga kommunen.

Av de synpunkter, som kunna andragas mot nyss anförda argument, torde visserligen pieteten mot hävdvunnen ordning, enligt vilken begravningsplatserna ansetts böra falla under den kyrkliga församlingens vård, förtjäna allt möjligt beaktande. Men av avgörande vikt torde vara, att betydande praktiska svårigheter resa sig mot en allmän överflyttning av ärenden av ifrågavarande natur till den borgerliga kommunen.

I flertalet fall, särskilt på landsbygden, lärer man kunna utgå ifrån, att begravningsplatsen tillika utgör kyrkans tomtplats. Kyrkan och tomten varpå den är byggd, tillhöra den kyrkliga organisationen. Ett överförande av äganderätten till enbart tomtplatsen från den kyrkliga till den borgerliga kommunen kan icke ifrågasättas; kyrkan och dess tomt höra oskiljaktigt tillsammans. Men om så är förhållandet, lärer även vården om och dispositionsrätten över den å kyrkotomten befintliga begravningsplatsen böra förbliva hos de kyrkliga styrelse- och förvaltningsorganen. I annat fall skulle lätt förvecklingar, jämväl av rättslig art, kunna uppstå, när frågor uppkomme om platsens ordnande, om ny- eller tillbyggnad av kyrka eller klockstapel, om inhägnad, om ledningar för belysning, vatten o. d. för antingen kyrkans eller begravningsplatsens behov med flera liknande angelägenheter. Kyrka, tomt och begravningsplats höra i många, kanske de flesta fall, särskilt på landsbygden, så nära tillsammans, att ett särskiljande av ägande- och dispositionsrätten och dessas fördelande på kyrklig och borgerlig kommun och skilda kommunala styrelse- och förvaltningsorgan icke ur vare sig juridisk eller praktisk synpunkt i allmänhet torde kunna äga rum.

Naturligt är, att i städer, där begravningsplatsen är belägen utanför stadens planlagda område och således skild från dess kyrka eller kyrkor, en sådan för sig belägen begravningsplats ställes under förvaltning av den borgerliga kommunen. Denna anordning innebär ingenting nytt. I vissa större städer tillämpas redan nu ett sådant förfaringssätt. För huvudstadens del vilja de sakkunniga härutinnan hänvisa till kungl. förordningen om kyrkogårdsnämnd i Stockholm den 29 april 1886 med därtill hörande tilläggsförfattningar.

Även i en eller annan landskommun, som har en särskild, från kyrkan avlägset belägen begravningsplats, exempelvis vid ett i församlingens utkant beläget industrisamhälle, kunna förhållandena vara sådana, att motsvarande anordningar böra vidtagas. De sakkunniga hava därför, med bibehållande i övrigt av bestämmelsen, att hithörande frågor skola handläggas av kyrkostämman, i sitt förslag infört det stadgandet, att Kungl. Maj:t skall kunna för särskilt fall förordna, att vården om dessa angelägenheter skall tillkomma den borgerliga kommunen.

I det remissyttrande över 1929 års departementsutkast, som avgavs av styrelsen för svenska stadsförbundet, erinrades att styrelsen i yttrande över religionsfrihetssakkunnigas betänkande uttalat sig för en lagstiftning som medgav städerna att lägga förvaltningen av begravningsplatserna under den borgerliga kommunen. I den mån eldbegängelsen kom till större användning, syntes enligt styrelsens mening med denna begravningsform sammanhängande förhållanden lättare kunna ordnas genom den borgerliga kommunen.

Departementschefen förklarade i propositionen (1930: 100) att frågan icke borde i förevarande sammanhang upptagas till avgörande. Som skäl angavs att frågan sammanhängde med spörsmål som berördes i religionsfrihetssakkunnigas betänkande och att detta betänkande icke utan ytterligare omprövning kunde läggas till grund för lagstiftning.

Frågan om begravningsplatsernas handhavande kan i viss mån sägas ha samband med de olika former i vilka jordfästning och begravning kan äga rum. I 1894 års jordfästningslag behandlas jordfästning endast av avliden som tillhört svenska kyrkan. Enligt lagens ursprungliga lydelse var kyrklig jordfästning av sådan avliden obligatorisk. Under 1926 och 1951 vidtogs omfattande ändringar i lagen. Vid förstnämnda tillfälle infördes möjlighet till begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning för sådana fall då den avlidne skriftligen förordnat därom eller det begärdes av hans närmaste anhöriga eller av dem som eljest stod den avlidne nära. I samband därmed infördes i lagen även bestämmelser om klockringning och upplåtande av kyrka vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning. De år 1951 vidtagna ändringarna i lagen, vilka genomfördes i samband med antagandet av den nya religionsfrihetslagen den 26 oktober 1951, avsåg bland annat att någon särskild framställning icke skulle behöva göras för att begravning skulle få ske utan jordfästning i kyrkans ordning; de förutvarande bestämmelserna härom ersattes med ett stadgande som har till syfte att sörja för att den avlidnes önskan i fråga om jordfästning blir respekterad.

Mot den utformning som jordfästningslagen sålunda erhöll framställdes kritik vid 1951 års riksdag, vars särskilda utskott i utlåtande (nr 1) bland annat framhöll att lagen i huvudsak avsåg endast sådana fall då den avlidne tillhört svenska kyrkan och att lagen var svårbegriplig på grund av denna begränsning i dess tillämplighet. Medan lagen, såvitt angick avliden som tillhört kyrkan, innehöll föreskrifter om dödsfallets kungörande vid högmässa, om klockringning och om att kyrkan under vissa förutsättningar fick upplåtas vid begravningen även om därvid icke förekom jordfästning i svenska kyrkans ordning, var dessa frågor oreglerade då det gällde avliden som icke tillhört kyrkan. Vidare innehöll lagen icke heller

några bestämmelser om jordfästning i svenska kyrkans ordning för sådana fall då den avlidne icke tillhört kyrkan. Enligt utskottets mening var en omarbetning av jordfästningslagen önskvärd.

Även vid 1951 års kyrkomöte framfördes vissa erinringar mot lagen (kyrkolagsutskottets utlåtande nr 20), och kyrkomötet beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en omarbetning (kyrkomötets skrivelse nr 39).

Enligt Kungl. Maj:ts år 1952 lämnade bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet samma år en utredningsman med uppdrag att verkställa den utredning som riksdagen och kyrkomötet funnit önskvärd. I direktiven för utredningen framhölls bland annat att vissa av lagens bristfälligheter sammanhänger med att jordfästningslagen har en begränsad tillämpning, varför det borde utredas i vad mån lagens regler kunde ersättas av stadganden med en allmännare giltighet; även i övrigt borde sambandet med frågor som nu ej behandlades i lagen beaktas.

I egenskap av utredningsman avgav presidenten Mauritz Wijnbladh år 1955 betänkande med förslag till lag ang. jordfästning och gravsättning m. m. (SOU 1955: 36). De i lagförslaget upptagna bestämmelserna om jordfästning begränsas — i likhet med vad fallet är i den gällande lagen — till att avse förutsättningarna för jordfästning i svenska kyrkans ordning. Men bestämmelserna har å andra sidan avseende å såväl medlemmar av svenska kyrkan som dem vilka icke tillhörde kyrkan. Vid bestämmelsernas utformande har den ledande grundsatsen varit att den avlidnes vilja i fråga om jordfästningen skall vara avgörande. Vad till en början angår medlem av svenska kyrkan presumeras att han avsett att hans jordfästning skall äga rum i kyrkans ordning, varför som huvudregel föreslås att han skall jordfästas i sådan ordning. Om han emellertid skriftligen förordnat att jordfästning i svenska kyrkans ordning icke skall ske eller om den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen på annan grund finner uppenbart att den avlidnes önskan varit att sådan jordfästning skall underlåtas, skall enligt förslaget förfaras i enlighet därmed. I fråga om barn som avlidit före 15 års ålder föreslås att det skall tillkomma föräldrarna eller dem som är i deras ställe att avgöra huruvida jordfästning i svenska kyrkans ordning skall ske. — Vad åter angår avliden som icke tillhörde svenska kyrkan har presumerats att han icke velat jordfästas i kyrkans ordning. Endast under vissa förutsättningar må enligt förslaget sådan jordfästning ske, nämligen efter framställning av den som enligt vad nyss sagts ombesörjer begravningen samt den avlidne uppenbarligen önskat dylik jordfästning eller eljest skäl därtill är. — Lagförslaget innehåller vidare bestämmelser om dödsfalls tillkännagivande i kyrkan, om varest jordfästningsakten skall äga rum samt om gravsättningen m. m., bestämmelser vilka ävenledes föreslås skola gälla ej blott då den avlidne var medlem av svenska kyrkan utan också då den avlidne icke tillhörde kyrkan.

Statsmakterna har ännu icke tagit ställning till detta utredningsmannens förslag.[1]

Såvitt kommittén kunnat finna har den nuvarande ordningen med församlingen som huvudman för begravningsplatserna icke medfört några olägenheter av betydelse. Begravningsplatsernas vård och förvaltning har ett nära samband med den kyrkliga kommunens övriga uppgifter, och församlingsorganen får anses äga förtrogenhet med de stundom ömtåliga spörsmål som uppkommer inom gravrättens område. Icke heller de till begravningsplatsernas förvaltning hörande ekonomiska frågorna är till sin natur artskilda från vad som i övrigt sedan gammalt tillhör församlingens gerlig kommun skulle för övrigt stöta på svårigheter, särskilt med tanke hushållning. Jordfästning och vad därtill hör har i det stora flertalet fall en kyrkligt-religiös prägel, och så torde det komma att förbli även i framtiden. Flera skäl talar därför för ett bibehållande av den nuvarande ordningen. Ett generellt överförande av ifrågavarande angelägenhet till borgerlig kommun skulle för övrigt stöta på svårigheter, särskilt med tanke på det förhållandet att de gamla kyrkogårdarna omkring eller invid en kyrka alltjämt i mycket stor utsträckning användes som begravningsplatser på landsbygden.

Å andra sidan torde det icke kunna förnekas att de spörsmål som sammanhänger med anläggande och vård av nya begravningsplatser — kommittén tänker härvidlag särskilt på begravningsplatserna i större samhällen — understundom är sådana att det kan synas lämpligare att låta borgerlig kommun få övertaga ansvaret. De ekonomiska frågornas storleksordning kan motivera en sådan anordning. Vidare kan stadsplaneringen beröras genom att mark måste reserveras för begravningsplatser. Den utveckling som i Stockholm lett till att den borgerliga kommunen berättigats övertaga handhavandet av begravningsplatserna synes härvidlag vara värd att beakta.

Om sålunda — som kommittén vill förorda — den nuvarande ordningen bör i princip bibehållas, bör det av nyssnämnda skäl beredas en möjlighet att, där så i särskilda fall befinnes påkallat, låta borgerlig kommun övertaga handhavandet av begravningsplatserna. Det synes lämpligen kunna tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma när så skall ske. Kungl. Maj:t bör då även — om förhållandena så påkallar — kunna föreskriva att handhavandet av endast viss eller vissa begravningsplatser skall tillkomma den borgerliga kommunen, medan exempelvis kyrkogården skall kvarbli under församlingen. Överflyttningen bör rimligtvis som regel endast avse i bruk varande begravningsplats.

I enlighet med vad nu sagts har i kommitténs lagförslag frågor om anskaffande och vård av begravningsplats angetts tillhöra församlingens angelägenheter såvida ej Kungl. Maj:t för särskilt fall förordnat att vården därom skall tillkomma den borgerliga kommunen (3 § 2 mom.).

[1] Sedan betänkandet lämnats till tryckning har Kungl. Maj:t i prop. 1957: 171 förelagt riksdagen förslag till ny jordfästningslag.

Församlingsbibliotek

Bland de i församlingsstyrelselagen nämnda församlingsangelägenheterna märkes upprättande och underhåll av församlingen tillhörigt folkbibliotek (församlingsbibliotek) samt lokal för och avgifter till sådant bibliotek (2 § k och l). Församling äger sålunda — likaväl som den borgerliga kommunen — att vara huvudman för folkbibliotek, vilket därvid benämnes församlingsbibliotek.

Församlingsbiblioteken har som regel utvecklats ur sockenbiblioteken. Sockenbibliotek omnämndes i 1842 års stadga angående folkundervisningen i riket, i vilken författning prästerskapet ålades att »för underhållandet av de i skolan förvärvade kunskaper och synnerligen för befrämjandet av en sann kristlig bildning» uppmuntra till inrättande och begagnande av sockenbibliotek samt att föreslå därtill tjänliga böcker. I 1862 års kommunalförordningar fanns ursprungligen ingen föreskrift om huruvida biblioteksärendena skulle höra till den borgerliga eller kyrkliga kommunen. Under slutet av 1800-talet anknöts emellertid biblioteksväsendet till skolrådet genom att i 1897 års stadga angående folkundervisningen i riket intogs ett stadgande att skolrådet borde »befrämja inrättandet och begagnandet av socken- och skolbibliotek samt tillse att lämpliga böcker därtill anskaffas».

Frågan om biblioteksväsendet togs upp vid 1905 års riksdag. I proposition (nr 47) till riksdagen föreslogs att sockenbiblioteken skulle föras under kyrkostämmans och kyrkorådets handläggning och vård, vilket förslag biträddes av sammansatta stats- och första lagutskottet. Med bifall till en av herr Daniel Persson i Tällberg i utskottet avgiven reservation förklarade emellertid riksdagen — i samband med att den anvisade understöd åt folkbiblioteken för bokinköp — att det borde överlämnas åt vederbörande samhällen att själva bestämma under vilken myndighet deras bibliotek skulle lyda. Vidare beslöt riksdagen att införa bestämmelser om församlingsbibliotek i 1862 års kyrkostämmoförordning. Ärenden angående församlingsbibliotek sammankopplades därvid med ärenden angående folkundervisningen. I 2 § angavs sålunda såsom hörande till kyrkostämmas handläggning frågor om »folkskoleundervisningen och dithörande anstalter jämte församlingsbibliotek, vilka kunde utgöras av eller i sig innefatta skolbibliotek». Förvaltningen och vården av församlingsbibliotek skulle tillkomma skolrådet, därest icke kyrkostämman begagnade sig av den nu öppnade möjligheten att utse särskild biblioteksstyrelse.

Någon ändring i fråga om handhavandet av församlingsbiblioteken vidtogs icke i samband med att folkskoleväsendet i vissa städer genom den i ett tidigare sammanhang nämnda lagen av år 1909 överfördes till den borgerliga kommunen. Även i de städer där denna lag blev tillämplig behöll

sålunda församlingarna sina bibliotek, även i den mån de utgjorde eller innefattade skolbibliotek.

Vid sidan av församlingsbibliotek, som alltså hörde till den kyrkliga kommunen, uppväxte kommunbibliotek, understödda av den borgerliga kommunen, och förenings- eller studiecirkelbibliotek, vilka upprätthölls av enskilda folkbildningsorganisationer eller andra ideella föreningar.

Genom 1905 års kungörelse angående understöd åt folkbibliotek skapades möjlighet för församlingsbibliotek, kommunbibliotek och vissa föreningsbibliotek att få statsunderstöd. Kungörelsen ersattes 1912 av en ny kungörelse angående understödjande av folkbiblioteksväsendet. I sistnämnda kungörelse infördes — med hänsyn till villkoren för statsbidrag — en indelning av biblioteken, enligt vilken särskildes följande slag av bibliotek:

1) *folkbibliotek,* vartill hänfördes såväl församlingsbibliotek i egentlig mening som kommunbibliotek och vissa föreningsbibliotek;

2) *skolbibliotek,* vilka alltså i motsats till vad fallet var enligt kyrkostämmoförordningen ej räknades in under församlingsbiblioteken; samt

3) *studiecirkelbibliotek.*

Indelningen i folkbibliotek och skolbibliotek upprätthålles även i senare kungörelser på detta område, medan studiecirkelbiblioteken begreppsmässigt hänföres till folkbiblioteken.[1]

I sitt betänkande (SOU 1923: 4) föreslog kyrkofullmäktigsakkunniga att ärenden rörande folkundervisningen skulle överflyttas till den borgerliga kommunen. De sakkunniga fann att sambandet mellan skolan och de allmänna folkbildningssträvandena gjorde det naturligt att vid en sådan överflyttning även biblioteksärendena flyttades över, och de sakkunniga föreslog därför att så skedde. Såsom motivering för sitt förslag härutinnan åberopade de sakkunniga att såväl församlingsbiblioteken i egentlig mening som skolbiblioteken från början tillkommit »under omsorgen om att göra skolans undervisning så fruktbärande som möjligt» samt att ett nära samband alltjämt bestod mellan nämnda församlings- och skolbibliotek. Det skulle — enligt de sakkunnigas mening — uppenbart vara till gagn om kommunernas biblioteksväsen kom under en enhetlig ledning.

I 1929 års departementsutkast till församlingsstyrelselag föreslogs i motsats till i sakkunnigförslaget att överflyttningen av skolärendena gjordes fakultativ. I utkastet hänfördes till ärenden rörande folkundervisningen »folkskol- och fortsättningsskolundervisningen samt dithörande anstalter jämte församlingsbibliotek, däri inbegripet skolbibliotek». Utkastet innebar alltså att biblioteksärendena följde skolärendena.

[1] Kungörelsen den 24 januari 1930 (nr 15) ang. understödjande av folkbiblioteksväsendet, kungörelsen den 30 juni 1955 (nr 540) ang. statsbidrag till folkbiblioteksväsendet samt kungörelsen sistnämnda dag (nr 506) ang. statsbidrag till skolbibliotek.

I yttrande över utkastet påpekade emellertid skolöverstyrelsen att enligt den då gällande kungörelsen angående understöd av folkbiblioteksväsendet understöd utgick dels till folkbibliotek, vilket kunde tillhöra kyrklig eller borgerlig kommun eller lokal förening, dels till skolbibliotek av olika slag. Ett skolbibliotek i den mening, vari sistnämnda kungörelse använde ordet, kunde icke utgöra en underavdelning av folkbiblioteket.

I propositionen (1930: 100) föreslogs liksom i utkastet att överflyttningen av skolärendena ej skulle vara obligatorisk. I fråga om biblioteksväsendet avvek emellertid propositionen från utkastet dels därigenom att i anledning av skolöverstyrelsens påpekande skillnad gjordes mellan skolbibliotek och församlingsbibliotek, och dels därigenom att en överflyttning av skolärendena till borgerlig kommun ej medförde att även ärendena rörande församlingsbibliotek flyttades över. Skillnaden mellan skolbibliotek och församlingsbibliotek markerades i propositionen genom att bland församlingens angelägenheter upptogs under skilda littera dels »folk- och fortsättningsskolundervisningen samt dithörande anstalter, däri inbegripet skolbibliotek», och dels »upprättande och underhåll av församlingen tillhörigt folkbibliotek (församlingsbibliotek)». — Såsom motivering till att en överflyttning av skolärendena till borgerlig kommun ej borde avse även ärenden rörande församlingsbibliotek anfördes i propositionen följande.

Emellertid kan det starkt ifrågasättas, huruvida sådant samband består mellan folkundervisningen och biblioteksväsendet, att ett överflyttande av den förra till den borgerliga kommunen bör innebära ett överförande jämväl av det senare. Naturligen skulle det bidraga till vinnande av en viss reda och framför allt till främjande av den enhetlighet i budgetbehandlingen, som åsyftas med skolärendenas överflyttning, därest denna alltid skulle omfatta även biblioteksfrågorna, men å andra sidan synes det önskligt, att största möjliga frihet beredes för biblioteksväsendets ordnande. Folkbiblioteken böra sålunda liksom hittills kunna omhänderhavas av den kyrkliga eller den borgerliga kommunen oberoende av vem förvaltningen av skolväsendet tillkommer. Särskild föreskrift om möjlighet att överflytta folkbibliotek torde icke krävas, då sådant bibliotek som nämnts redan kan innehavas av den borgerliga kommunen. Detta förhållande har tydligt utmärkts genom att i kap. 1 § 2 i förslaget till lag om församlingsstyrelse församlings befattning med folkbiblioteksväsendet begränsats till församlingen tillhörigt sådant bibliotek. Med hänsyn till det anförda torde några föreskrifter om folkbibliotek i detta sammanhang icke böra meddelas. Såsom skolöverstyrelsen framhållit lärer ej heller rörande skolbibliotek erfordras särskilda bestämmelser. Sådant bibliotek är nämligen att hänföra till de för skolväsendet avsedda anstalterna och frågor därom handläggas, där ej annat föreskrives, i den ordning, som tillämpas för övriga skolfrågor.

Vid riksdagsbehandlingen 1930 yrkades motionsvis att i de fall, då skolärendena överflyttades till den borgerliga kommunen, församlingen icke skulle få befattning med folkbiblioteket. Konstitutionsutskottet underströk emellertid i sitt utlåtande (1930: 31) de av departemenschefen i propositionen anförda synpunkterna, och på utskottets hemställan följde riksdagen i denna del propositionen.

I enlighet härmed avser *1930 års lag om skolstyrelse i vissa kommuner* endast folk- och fortsättningsskoleväsendet, varunder emellertid skolbibliotek är att hänföra.

I fråga om förvaltningen av församlingsbibliotek anslöt sig 1929 års departementsutkast i sak till de regler som kyrkostämmoförordningen innehöll i ämnet.

I sitt yttrande över utkastet i denna del anförde skolöverstyrelsen bland annat:

Enligt nuvarande bestämmelser liksom enligt utkastet handlades ärenden rörande folkbibliotek tillhörande kyrklig kommun normalt av skolrådet, dock med rätt för församlingen att, där så funnes lämpligt, utse särskild biblioteksstyrelse under det att särskild biblioteksstyrelse alltid utsåges för folkbibliotek tillhörande borgerlig kommun. Överstyrelsen ansåge för sin del, att tiden nu vore inne att vidtaga vissa förändringar i berörda föreskrifter.

Med den utveckling folkbiblioteksväsendet under senare åren nått och de starkare krav, som efter hand komme att ställas på dessa bibliotek, särskilt med hänsyn till den av 1929 års riksdag beslutade omorganisationen på området, borde det enligt överstyrelsens mening föreskrivas som regel, att även i de fall, då folkbiblioteket tillhörde kyrklig kommun, för dess skötsel tillsattes en särskild biblioteksstyrelse, varigenom man vunne en garanti för att de betydelsefulla folkbiblioteksfrågorna komme att handläggas av personer med särskilt intresse för och kännedom om dithörande angelägenheter. Skolbiblioteken borde däremot alltjämt sortera under den myndighet, som handlade ärenden angående vederbörande skoltyp, folkskolornas bibliotek till exempel under skolråd o. s. v.

Vissa skäl kunde enligt överstyrelsens mening anföras för att regeln om särskild biblioteksstyrelse gjordes absolut. Därför talade bland annat hänsynen till analogien med handläggandet av ärenden rörande folkbibliotek tillhörigt borgerlig kommun. I sistnämnda fall ansåge sig överstyrelsen nämligen bestämt böra avråda från en sådan ändring i de nuvarande förhållandena, att folkbiblioteksärenden skulle kunna sortera under folkskolestyrelsen. Å andra sidan ville överstyrelsen framhålla, att det givetvis funnes fall, särskilt i mindre kommuner, då det under alla omständigheter skulle ligga närmast till hands att alltjämt låta samma personer inträda i skolråd och biblioteksstyrelse, detta framför allt om folkbiblioteket vore inrymt i folkskolans lokaler. Under sådana omständigheter hade överstyrelsen intet att invända mot att i dylika fall möjlighet alltjämt medgåves församling att besluta, att folkbiblioteksärenden skulle handläggas av skolrådet.

I propositionen (1930: 100) anförde departementschefen beträffande denna punkt:

Ej heller torde tillräckliga skäl föreligga att biträda förslaget om obligatoriskt införande av biblioteksstyrelse. Skolöverstyrelsen har själv medgivit, att det i vissa fall, särskilt i mindre församlingar, måste anses ligga närmast till hands, att biblioteksärendena handläggas av skolrådet. Vid sådant förhållande kan en ändring i gällande bestämmelser knappast anses påkallad. Visserligen kan det göras gällande, att i sak någon större olikhet icke föreligger mellan den föreslagna ordningen och det nu tillämpade systemet, men de förordade nya bestämmelserna skulle — särskilt i den utformning de erhållit i skolöverstyrelsens förslag —

kunna medföra en avsevärd ökning av det redan förut stora antalet kommunala styrelser och nämnder.

Riksdagen följde i denna del propositionen. I enlighet härmed stadgades i 41 § församlingsstyrelselagen att det tillkom skolrådet att handha förvaltningen och vården av församlingsbibliotek. Församling fick dock enligt 40 § möjlighet att, där så befanns erforderligt, utse en särskild biblioteksstyrelse för handhavandet av biblioteksärendena. Beträffande sådan styrelse skulle jämlikt sistnämnda paragraf, i den mån ej annat var föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i lagen stadgades angående skolråd.

Enligt 1912 års kungörelse angående understödjande av folkbiblioteksväsendet kunde statsunderstöd utgå »till kyrklig eller borgerlig kommun, till sammanslutning av kommuner eller till lokal förening för upprättande och underhåll av *ett* folkbibliotek eller ett system av sådana (centralbibliotek med filialer) inom en och samma kommun eller sammanslutning av sådana». Även om områdena för församling och borgerlig kommun sammanföll, synes understöd enligt kungörelsen ha utgått både till församlingen och till den borgerliga kommunen för vardera ett folkbibliotek. Folkbildningssakkunniga föreslog emellertid (SOU 1924: 5) att endast ett folkbibliotek eller system av sådana bibliotek i varje borgerlig kommun skulle få statsanslag. Härom anförde departementschefen i proposition (nr 141) till 1929 års riksdag, att de sakkunnigas förslag innebar för en del större städer, där den borgerliga kommunen bestod av ett flertal församlingar, en ej oviktig skärpning av då gällande föreskrifter, enligt vilka antingen kyrklig eller borgerlig kommun kunde utgöra området för ett folkbiblioteks verksamhet, men att den ifrågasatta ändringen syntes vara en rimlig konsekvens av den väsentliga ökning av understödsmaximum som då föreslogs. I överensstämmelse med detta uttalande stadgades i 1930 års kungörelse angående understödjande av folkbiblioteksväsendet, att inom området för en och samma borgerliga kommun endast ett bibliotek eller system av bibliotek (huvudbibliotek med filialer) kunde erhålla statsunderstöd. Efter framställning av skolöverstyrelsen vidtogs emellertid år 1933 den ändringen i 1930 års kungörelse, att Kungl. Maj:t efter särskild ansökan av biblioteksstyrelse kunde förklara visst bibliotek, beläget i kommundel som utgör egen församling eller i annat avseende utgör en särskild kommunal enhet, berättigat att uppbära statsunderstöd utan hinder av att även annat statsunderstött kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek finns i samma kommun. Samma regler återfinnes i den nu gällande kungörelsen den 30 juni 1955, nr 540, angående statsbidrag till folkbiblioteksväsendet.

I sitt år 1949 avgivna betänkande (SOU 1949: 28) föreslog *folkbiblioteksakkunniga* ändrade regler för statsbidrag till folk- och skolbibliotek. Om

folkbibliotekens uppgifter och organisation framförde de sakkunniga följande principiella synpunkter:

Man har på olika sätt sökt formulera, vad som är folkbibliotekens uppgift. Man kan se saken från låntagarens sida och göra gällande, att folkbiblioteksväsendet har till uppgift att göra det möjligt för en låntagare att utan dröjsmål och utan alltför betungande formaliteter som lån erhålla den litteratur, han kan behöva för sin enskilda utbildning, sitt arbete och sin förströelse. Man kan se saken från samhällets sida och säga, att folkbiblioteksväsendets uppgift är att medverka till skapandet av kunniga och dugliga medborgare. Det är en angelägenhet för demokratien, att den enskilde medborgaren fritt kan bilda sig en mening angående de olika förhållanden, som han möter. Det är en angelägenhet för de statsmakter, som uppdragit riktlinjerna för skolans fostrande arbete, att medborgaren även efter skoltidens slut kan på egen hand fullfölja sitt kunskapsinhämtande och sin yrkesutbildning med hjälp av bibliotekets böcker. Det är en angelägenhet för samma statsmakter, att den vetenskapliga forskningens resultat skall nå fram till var och en, som har möjlighet att nyttiggöra dem i ena eller andra avseendet. Det kan slutligen med skäl betraktas som ett statligt intresse, att medborgarna erhåller tillgång till god och sund förströelseläsning, som kan ge fritiden ett värdefullt innehåll.

Från de här anförda utgångspunkterna föreligger inte längre skäl att betrakta biblioteksverksamheten som en mer eller mindre enskild angelägenhet, låt vara understödd av staten. Den biblioteksverksamhet, som i så många fall grundlagts och hållits levande tack vare enskilda uppoffringar, kan göra anspråk på att det allmänna fullföljer arbetet. Det bör bli en statens uppgift att organisera biblioteksverksamheten så, att varje medborgare under såvitt möjligt lika villkor kommer i åtnjutande av de fördelar den erbjuder.

En följd av denna grundsyn på folkbibliotekets uppgift måste bli, att biblioteksverksamheten blir obligatoriskt genomförd över hela landet — obligatoriskt i realiteten om än inte formellt. Biblioteken måste erhålla sådana resurser, att de angivna uppgifterna kan fyllas. Den hittillsvarande splittringen måste försvinna. Biblioteksorganisationen måste samtidigt utbyggas så att den når alla grupper av medborgare, även sådana som av olika skäl inte kan komma i kontakt med de allmänna folkbiblioteken: sjukhuspatienter, militär personal, sjömän, av samhället omhändertagna personer.

De sakkunniga framhöll i detta sammanhang vidare att starka skäl kunde anföras för att staten ensam skulle bära de väsentligt ökade kostnader för folkbiblioteksväsendet, som det uppställda programmet kräver, men att de sakkunniga stannat för förslaget att kostnaderna skall delas mellan stat och kommun framförallt av det skälet att de sakkunniga önskat bibehålla kommunen som huvudman för biblioteksverksamheten.

De sakkunniga anförde ytterligare såvitt i detta sammanhang är av intresse:

För närvarande utgår statsunderstöd dels till kommunala och med dem likställda, av lokala föreningar upprättade folkbibliotek, dels till biblioteksverksamhet i sammanhang med studiecirkelarbete. De kommunala biblioteken kan vara upprättade antingen av den borgerliga eller den kyrkliga kommunen. Som antytts i det föregående, räknar vi med att i framtiden endast kommunen skall kunna erhålla bidrag för folkbiblioteksverksamhet, och med kommunen förstår

vi i detta sammanhang den borgerliga kommunen. Vi räknar alltså med att det fåtal bibliotek, som äges av kyrkliga kommuner eller av lokala biblioteksföreningar, skall övertagas av vederbörande borgerliga kommuner. Som vidare framgår av det särskilda avsnittet nedan om studiecirkelbiblioteken, räknar vi med en successivt genomförd kommunalisering av dessa.

— —

Om man räknar med att kommunerna skall vara huvudmän för folkbiblioteksverksamheten, uppställer sig frågan, om kommunerna skall åläggas att upprätta bibliotek. Kravet på obligatoriska folkbibliotek är sakligt starkt motiverat. Under senare år har uppfattningen om folkbiblioteken som självklara komplement till det obligatoriska skolväsendet allt mera gjort sig gällande såväl i vårt land som i våra nordiska grannländer och den anglosachsiska världen. I Norge har kravet på obligatoriska folkbibliotek redan tillgodosetts genom den nya biblioteksförfattning, som träder i kraft den 1 juli 1949. Med den ståndpunkt, som vi intagit till frågan om ett förstatligande av biblioteksväsendet, synes det emellertid icke motiverat att ålägga kommunerna att upprätta folkbibliotek. Resultatet torde bli detsamma, om man genom statsbidrag gör det ekonomiskt möjligt för varje kommun att organisera en biblioteksverksamhet. Folkbibliotekens nuvarande fördelning är för övrigt sådan, att efter kommunindelningsreformens genomförande nästan undantagslöst åtminstone ett bibliotek av folkbiblioteksskaraktär kommer att finnas i varje kommun.

De sakkunniga framhöll att utbyggnaden av folkbiblioteksväsendet icke kunde genomföras i ett sammanhang utan måste ske i etapper.

De sakkunnigas förslag till utformning av statsbidraget till folkbiblioteken har ännu icke förverkligats. I avbidan härpå beslöts vid 1955 års riksdag en teknisk omläggning av bidragsbestämmelserna i förenklingssyfte och med viss anknytning till de grunder på vilka sakkunnigförslaget bygger.[1] Omläggningen har medfört att 1930 års kungörelse angående understödjande av folkbiblioteksväsendet ersatts av en kungörelse den 30 juni 1955 (nr 540) angående statsbidrag till folkbiblioteksväsendet, vilken trätt i kraft den 1 januari 1956. Enligt sistnämnda kungörelse må statsbidrag för upprättande och underhåll av folkbibliotek utgå till kommun eller församling eller sammanslutning av kommuner eller församlingar, ävensom — under vissa förutsättningar — till lokal förening såsom ägare av folkbibliotek. Såsom förut nämnts må emellertid, såvitt avser en och samma kommun, statsbidrag utgå endast för ett bibliotek eller ett system av bibliotek (huvudbibliotek med filialer), därest icke Kungl. Maj:t efter särskild ansökan medger att för visst bibliotek, beläget i kommundel som utgör egen församling eller eljest bildar särskild kommunal enhet, statsbidrag må åtnjutas utan hinder av att sådant bidrag utgår även för annat kommunalt eller därmed likställt folkbibliotek.

Genom kommunindelningsreformen minskades möjligheterna att erhålla statsbidrag för församlingsbibliotek. Eftersom bidrag utgår till i princip

[1] Vid samma års riksdag beslöts även en skolbiblioteksreform, som kommit till uttryck i kungörelsen den 30 juni 1955 (nr 506) ang. statsbidrag till skolbibliotek.

endast *ett* folkbibliotek inom en och samma borgerliga kommun, blir följden att — om ett församlingsbibliotek i en flerförsamlingskommun åtnjuter statsbidrag — sådant bidrag icke utan Kungl. Maj:ts medgivande kan utgå till bibliotek i kommunens övriga församlingar. Ett dylikt medgivande begärdes år 1952 av styrelsen för Nysunds församlingsbibliotek, som hos Kungl. Maj:t anhöll att biblioteket måtte förklaras berättigat att fortfarande erhålla statsbidrag. Nysunds församling bildar tillsammans med Kvistbro och Skagershults församlingar Svartå storkommun. I anledning av ansökningen avgav skolöverstyrelsen utlåtande, vari anfördes bland annat.

I samband med den nya kommunindelningen har en sammanslagning nästan undantagslöst skett av biblioteken i de tidigare självständiga kommuner, som uppgått i en storkommun. I de fall, där den kyrkliga kommunen stått som ägare till ett tidigare fristående bibliotek, har detta överlämnats till den borgerliga kommunen. För biblioteksverksamheten har detta sammanförande av biblioteken till större enheter inneburit avsevärda fördelar. Det har medgivit, att bokresurserna i kommunen kunnat utnyttjas bättre; genom det ökade ekonomiska stöd, som storkommunen kan lämna, har vidare förutsättningar skapats för en bättre skötsel av biblioteken. I några undantagsfall har man inom de tidigare fristående biblioteken ställt sig tveksam inför omorganisationen. Det har framförallt rört sig om bibliotek, som ägts av den kyrkliga kommunen; av olika — framför allt känslobetonade — skäl har man funnit ett överlämnande till den borgerliga kommunen mindre önskvärt. I ett par fall har man därvid föredragit att fortsätta biblioteksverksamheten på samma sätt som tidigare men utan att begära statsunderstöd. ——— De samarbetsproblem, som naturligt nog blivit en följd av kommunindelningsreformen, torde utan större svårigheter kunna lösas likaväl på biblioteksområdet som inom andra delar av den kommunala förvaltningen.

Kungl. Maj:t fann ansökningen icke föranleda någon åtgärd.

Även i ett annat likartat fall har Kungl. Maj:t under senare år avslagit ansökan om statsunderstöd (Västra Karaby församlingsbibliotek).

De ändringar, som den 21 maj 1954 vidtogs i församlingsstyrelselagen och som bland annat innebar att alla bestämmelser rörande folk- och fortsättningsskoleväsendet utmönstrades ur lagen, berörde även lagens regler om församlingsbibliotek. Ändringsförslag framlades i en av kommittén den 1 december 1953 till chefen för ecklesiastikdepartementet avgiven promemoria, vari kommittén förklarade sig ej vara beredd att i förevarande sammanhang föreslå en slutlig lösning av frågan om handhavandet av församlingsbiblioteken utan inskränkte sig till att föreslå ett provisorium, som föranleddes därav att bestämmelserna om skolråd borttogs ur lagen. Av alternativen att låta församlingsbiblioteken handhas av kyrkoråden eller att ålägga de församlingar, där bibliotek finns, att tillsätta särskild biblioteksstyrelse förordade kommittén den senare åtgärden. Kommittén fann

detta så mycket mera motiverat som redan den då gällande ordningen innebar att — fastän intet uttryckligt stadgande därom fanns — vården om församlingsbibliotek i församling, som saknade skolråd, måste utövas av särskilt utsedd biblioteksstyrelse.

I avgivet yttrande över kommitténs förslag anförde skolöverstyrelsen bland annat:

Att nu behålla bestämmelserna om församlingsbibliotek i församlingsstyrelselagen, låt vara som ett kortvarigt provisorium, samtidigt som bestämmelserna om skolväsendet uteslutes, måste inge starka betänkligheter. Betänkligheterna synes så mycket större, som biblioteksärendena blir de enda ärenden av icke-kyrklig natur, som faller under församlingens kompetens. Därtill kommer, att bortfallet av stadgandena angående skolråd medfört, att särskilda bestämmelser angående biblioteksstyrelses sammansättning etc. måst infogas i lagen. Med hänsyn till att för närvarande endast ett 40-tal församlingsbibliotek är i verksamhet och antalet minskar för varje år, hade det varit riktigare att redan nu överföra stadgandena angående församlingsbibliotek till en övergångsbestämmelse av innehåll, att biblioteksstyrelse skall utses i församling, där församlingsbibliotek finnes upprättat, och att för denna styrelse skall i tillämpliga delar gälla, vad i 1930 års församlingsstyrelselag är stadgat angående skolråd. Med hänsyn till att församlingsstyrelsekommittén enligt sina direktiv bland annat har att förutsättningslöst undersöka frågan om bibehållande i en eller annan form av församlingarnas befogenheter med avseende å församlingsbiblioteken eller dessas restlösa överflyttande på den borgerliga kommunen och då kommitténs nu framlagda förslag endast avser ett provisorium avstår överstyrelsen emellertid från att i detta sammanhang påyrka uteslutning ur församlingsstyrelselagen av bestämmelserna om församlingsbibliotek. Överstyrelsen vill dock framhålla, att överstyrelsen finner det angeläget, att frågan om församlingsbibliotekens överförande till den borgerliga kommunen snarast möjligt upptages till prövning och avgörande.

Departementschefen förklarade i propositionen (1954: 207) att han ansåg sig i förhandenvarande läge böra tillstyrka vad kommittén föreslagit i denna del.

I överensstämmelse härmed stadgas nu i 40 § församlingsstyrelselagen — enligt dess från och med den 1 januari 1955 gällande lydelse — att särskild biblioteksstyrelse skall utses i alla församlingar där församlingsbibliotek finns. Om biblioteksstyrelsens sammansättning och arbete meddelas nu föreskrifter i 46 § 2 mom. och 50 § andra stycket genom att vad där tidigare stadgats om skolråd gjorts tillämpligt på biblioteksstyrelse. En konsekvens av att biblioteksstyrelse blivit obligatorisk i församling med församlingsbibliotek är att särskild utgifts- och inkomststat av biblioteksstyrelsen alltid måste uppgöras för sådant bibliotek (58 och 59 §§). Slutligen kan nämnas att de nu berörda lagändringarna icke äger tillämpning beträffande de församlingar som under en övergångstid fortfarande skall handha folk- och fortsättningsskoleväsendet. För dessa församlingar gäller enligt övergångsbestämmelser församlingsstyrelselagens förutvarande regler om handhavandet av församlingsbiblioteken.

Kommittén

Såsom framgår av den föregående redogörelsen har förslag vid olika tillfällen framställts att överföra folkbiblioteksväsendet i dess helhet till den borgerliga kommunen. Därvid har intresset för biblioteksväsendets utveckling varit avgörande. Att biblioteksväsendet inom en och samma borgerliga kommun står under enhetlig ledning måste ur biblioteksynpunkt uppenbarligen innebära avsevärda fördelar, för vilka här icke torde behöva redogöras. Ur kyrkliga synpunkter torde några bärkraftiga skäl knappast kunna anföras för ett bibehållande av folkbibliotek under den kyrkliga kommunens vård. Sedan det obligatoriska skolväsendet i princip överförts till den borgerliga kommunen, utgör församlingsbibliotekens underhåll den enda kvarstående församlingsangelägenhet som ej alls är av kyrklig karaktär. Gällande bestämmelser om statsbidrag till folkbiblioteken har i förening med den nya borgerliga kommunindelningen medfört att församlingsbiblioteken under senare år starkt minskat i antal genom att biblioteken inom en och samma storkommun sammanslagits. Medan det år 1943 fanns 328 statsunderstödda församlingsbibliotek utgörande 22,8 procent av totala antalet statsunderstödda folkbibliotek, hade tio år senare — den 1 januari 1953 — antalet nedgått till 51 stycken eller 5,6 procent. Under de sista åren har antalet statsunderstödda församlingsbibliotek ytterligare minskat och utgjorde enligt tillgängliga uppgifter den 1 januari 1956 endast 30 (se *bilaga B)*. Härjämte finns ett antal icke statsunderstödda församlingsbibliotek. Ett upphävande av församlings rätt att hålla folkbibliotek framstår som i praktiken föga genomgripande för församlingarna och får betraktas som ett led i den pågående utvecklingen av folkbiblioteksväsendet.

Kommittén föreslår att upprättande och underhåll av församlingsbibliotek icke vidare skall vara en församlingsangelägenhet. I lagförslagets uppräkning av församlings angelägenheter har därför icke medtagits någon motsvarighet till bestämmelserna i nuvarande lagens 2 § under punkterna k) och l). En följd härav blir då att församling icke längre kan för biblioteksverksamhet bevilja anslag av utdebiterade medel. Icke heller kommer statsbidrag att kunna beviljas för dylikt ändamål.

Beträffande frågan huru skall förfaras med de nu existerande församlingsbiblioteken förefaller det naturligt att dylikt bibliotek överlämnas till den borgerliga kommunen. Därför kunde det övervägas att — i analogi med med vad som föreskrives i 22 § andra stycket lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner — införa ett stadgande att kommunen skall övertaga de rättigheter församlingen har till egendom och medel som anslagits till eller användes för folkbiblioteksväsendet, ävensom ikläda sig skyldighet att fullgöra de förbindelser i fråga härom för vilka församlingen häftar. Mot ett sådant stadgande skulle emellertid invändningar med visst fog kunna riktas. Det måste nämligen beaktas att i donationer till försam-

ling eller kyrka stundom ingår boksamlingar som enligt donationsbestämmelserna måste kvarbli hos församlingen. Men även bortsett härifrån skulle det åsyftade stadgandet medföra ett måhända opåkallat upphävande av församlingarnas rätt att förfoga över sina boksamlingar. Kommittén anser sig därför icke böra föreslå någon bestämmelse om skyldighet för församlingarna att överlämna de nu befintliga församlingsbiblioteken till de borgerliga kommunerna. Hinder bör alltså icke möta för församling att behålla sitt bibliotek om församlingen så skulle önska. Värdet av ett sådant hos församlingen kvarstående bibliotek torde så småningom komma att förringas, eftersom möjligheterna att förnya bokbeståndet och bestrida övriga med biblioteksverksamheten förenade kostnader blir avsevärt reducerade.

Då enligt kommitténs förslag upprättande och underhåll av folkbibliotek från att ha varit en angelägenhet, som kunnat ombesörjas såväl av församlingen som den borgerliga kommunen, uteslutande kommer att bli en den borgerliga kommunens angelägenhet, uppställer sig frågan huruvida församling bör kunna utöva särskilt inflytande över biblioteksverksamheten i den borgerliga kommunen. Spörsmålet har berörts av centralbibliotekarien Ragnar Ljung i en artikel i tidskriften »Vår kyrka» för år 1951, där det på tal om överförande av församlingsbibliotek till borgerlig kommun heter:

> Men givet är att församlingen och kyrkan bör se till att deras intressen av t. ex. religiös litteratur blir väl tillgodosedda vare sig det sker genom representation i styrelsen eller bildandet av en förening, bibliotekets vänner, som förser biblioteket med den önskade litteraturen. Det ingår dock i det kommunala bibliotekets skyldigheter att förse var medborgare, vem han än är och var han än bor i kommunen med just de böcker han eller hon önskar.[1]

Enligt kommitténs uppfattning synes det vara av vitalt intresse för folkbiblioteken att de vid valet av sitt bokbestånd är obundna och har full frihet åt alla håll. Biblioteksstyrelsen har att tillse att biblioteket är så allsidigt sammansatt som möjligt. Detta innebär att i biblioteket även skall ingå ett representativt bestånd av religiös och jämförlig litteratur. Om i församlingen framträder några önskemål beträffande anskaffande av sådan litteratur, torde det kunna förväntas att biblioteksstyrelsen så långt det är möjligt tillmötesgår dessa. Något behov att tillförsäkra församling inflytande över biblioteksverksamheten torde därför knappast finnas i praktiken.

Kommittén har heller icke ansett skäl föreligga att för tillgodoseende av ett dylikt inflytande föreslå någon särskild representationsrätt för församlingen i den borgerliga kommunens biblioteksstyrelse. Mot ett sådant system skulle åtskilliga invändningar kunna resas, bland annat att man kunde förutse att även andra intressen skulle anse sig ha lika rätt att bli representerade i styrelsen. Ett organ med representanter såväl för den bor-

[1] *Ragnar Ljung*, Biblioteksväsendet i storkommunerna. (»Vår kyrka» årg. 1951 nr 15.)

gerliga som för den kyrkliga kommunen komme för övrigt att innebära ett avsteg från gällande kommunalrättsliga principer.[1]

Vad härefter angår frågan huruvida församling borde beredas möjlighet att inverka på folkbibliotekets verksamhet på det sätt att församlingen skulle äga överlämna viss litteratur till biblioteket med skyldighet för detta att hålla litteraturen tillgänglig för utlåning skulle en sådan befogenhet för församlingen kunna leda till mindre önskvärda konsekvenser för folkbiblioteken. För närvarande torde praxis vara att biblioteken icke emottager bokdonationer som är förbundna med särskilda villkor. Regeln torde i stället vara att bibliotek gör förbehåll om att med sitt bokbestånd införliva endast sådana delar av donationen som har direkt intresse för bibliotekets verksamhet. Någon ändring härutinnan vill kommittén icke ifrågasätta. Icke heller bör enligt kommitténs mening församling kunna genom anslagsdirektiv föreskriva att viss litteratur av angivet slag anskaffas och tillhandahålles i biblioteket. Det kunde i båda fallen befaras att krav på motsvarande rätt skulle framföras från andra håll där man kanske hade ett ensidigt intresse för ett visst slags litteratur (exempelvis av starkt intolerant karaktär) och gärna önskade få möjlighet att genom folkbiblioteken bereda denna spridning. Vad tidigare sagts om vikten av att folkbiblioteken vid val av litteratur står obundna talar mot att tillerkänna församling någon av de nu nämnda befogenheterna. Beträffande anslagsrätten måste vidare framhållas att det — med hänsyn till angelägenheten av en tydlig kompetensgräns mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunen — icke kan vara önskvärt att församling medges rätt att anslå medel till en den borgerliga kommunens anordning.

Det kyrkliga intresset med avseende å folkbiblioteksväsendet synes enligt kommitténs mening böra begränsas till den självklara rätten att göra framställningar till den borgerliga kommunens biblioteksstyrelse i frågor om bibliotekets bok- och tidskriftsbestånd. Kommittén vill emellertid i detta sammanhang understryka vikten av att biblioteksstyrelsen, som det bör åligga att tillse att folkbiblioteket får en allsidig sammansättning, välvilligt beaktar församlingens berättigade intresse av ett representativt bestånd av

[1] Beträffande möjligheten ur kommunalrättslig synpunkt att tillskapa organ med representanter såväl för den borgerliga som för den kyrkliga kommunen kan hänvisas till ett avgörande av regeringsrätten (refererat i RÅ 1936 nr 53), av vilket framgår att sådan möjlighet icke ansetts föreligga. Kommunalfullmäktige förklarades där sakna rätt att åt ett organ, vars medlemmar delvis skulle utses av kyrkorådet, uppdraga bestyret med upplåtelse till utomstående av en samlingslokal, belägen i en den borgerliga kommunen tillhörig byggnad men avsedd att begagnas gemensamt av den borgerliga och den kyrkliga kommunen. I målet åberopades ett utlåtande av professorn Halvar Sundberg, vari det bl. a. heter:

»En interkommunal samverkan med gemensamma kommunala organ har hittills i kommunalrätten ansetts blott kunna åstadkommas i den offentligrättsliga sammanslutningens form, exempelvis genom bildandet av kommunalförbund, eller genom offentligrättslig interkommunal samverkan. Den senare formen av samverkan är allenast möjlig med stöd av en offentlig författning, som giver eller möjliggör den närmare regleringen av exempelvis revision och ansvarsutkrävande, enär kommunerna enligt kommunallagarna väl kunna tillsätta var sina styrelser, nämnder eller personer för egna särskilda förvaltningsbestyr men icke — utom såvitt avses för flera kyrkokommuner gemensamma ärenden — skapa gemensamma organ.»

religiös och liknande litteratur. Härutöver föreligger givetvis möjligheten för församlingens medlemmar att verka för att i biblioteksstyrelsen inväljes personer som tillvaratar även församlingens intressen i dessa frågor.

Det kan slutligen tilläggas att det enligt kommitténs förslag icke skulle i och för sig möta något hinder för församling att inom ramen för församlingens uppgifter för främjande av församlingsvården tillgodose intresset av tillgång inom församlingen till religiös och annan uppbyggelselitteratur på det sätt att sådan litteratur anskaffas till exempelvis ungdoms- eller andra lokaler i församlingshus och hålles där tillgänglig för lokalernas klientel. Det blir i så fall emellertid icke fråga om något församlingsbibliotek i nu gällande mening. Till frågan om lämpligheten av dylika för begränsade syften avsedda boksamlingar vill kommittén återkomma i ett senare sammanhang (se. 152 f.).

Församlingsvården

Såsom framgår av den rättsfallsöversikt, vilken såsom *bilaga C* fogats vid betänkandet, har särskilt inom de grenar av församlingsverksamheten som närmast ansetts vara att hänföra till »åtgärder till främjande av församlingsvården» uppstått tveksamhet angående gränsdragningen mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunens kompetens, i det att församlingar i ett flertal fall bedrivit en verksamhet eller främjat ändamål som i rättspraxis ansetts falla utanför deras befogenhet. Den undersökning över vissa församlingars anslagspraxis, som kommittén företagit och som fogats vid betänkandet såsom *bilagor D* och *E*, visar att framför allt i Stockholmsförsamlingar men även i viss utsträckning i andra församlingar anslag alltjämt lämnas för dylika ändamål. Av nämnda undersökning framgår även att bland församlingarna i växlande omfattning förekommer anslag till ändamål, i fråga om vilka församlingarnas befogenhet visserligen icke synes ha blivit föremål för regeringsrättens prövning men där det starkt kan ifrågasättas om församlingarnas åtgärder överensstämmer med gällande lag sådan den tolkats i rättspraxis. Behovet av en klarare gränsdragning mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunens kompetens är därför på detta område särskilt påtagligt.

Församlingsvård i inskränkt mening

Vid införandet av den nuvarande bestämmelsen om församlings befogenhet att vidtaga »åtgärder till främjande av församlingsvården» angavs dess syfte vara att ge en antydan om de nya former för församlingsverksamhet som så småningom vuxit fram. Därvid pekades särskilt på den kyrkliga diakonien, det frivilliga församlingsarbetet och ungdomsverksamheten. Men bestämmelsen har väl ej enbart varit avsedd att täcka dessa sidor av den kyrkliga verksamheten. Därunder synes enligt sakens natur även rymmas

vad man skulle kunna kalla församlingsvård i inskränkt bemärkelse, det vill säga vad som har samband med *främjandet av gudstjänstlivet och den prästerliga förkunnelsen.* Dit torde även naturligen höra främjandet av vad som med ett gemensamt namn plägar kallas *de kyrkliga handlingarna* (dop, konfirmation, vigsel och jordfästning). Såsom exempel på hithörande angelägenheter, vilka även före tillkomsten av församlingsstyrelselagen otvivelaktigt ansetts falla inom församlings kompetens, kan nämnas anordningar för kyrkosång, kyrkans prydande med blommor och ljus, anordnande av församlingsaftnar och andaktsstunder, anskaffande av psalmböcker för kyrkan och av litteratur för konfirmandundervisningen samt utdelande av biblar, psalmböcker och annan uppbyggelselitteratur till konfirmander.

Hit hör även särskilda åtgärder för främjande av konfirmandundervisningen, exempelvis lämnande av bidrag till *konfirmanders resor* till den ort där konfirmandundervisningen bedrives. I vissa fall, särskilt i Norrlandsförsamlingar där de stora avstånden skapar särskilda svårigheter, synes församlingen böra vara berättigad att med utdebiterade medel betala även kostnader för *inackordering av konfirmanderna.*

Mera tveksamt synes det vara huruvida församling, såsom också sker på sina håll, bör äga utdebitera medel till *beklädnad av behövande konfirmander.* Denna åtgärd kunde ju visserligen också sägas i sin mån underlätta ungdomens deltagande i konfirmandundervisningen. En dylik utdebitering komme dock, i jämförelse med nyss nämnda åtgärder i liknande syfte, att till sina verkningar sträcka sig utöver vad som omedelbart betingas av ändamålet med densamma, i det att konfirmationsklädernas användning ju ej bleve begränsad till tiden för konfirmationen. Samtidigt som åtgärden i sin mån befrämjar deltagande i konfirmationen tillgodoser den uppenbarligen ett därutöver föreliggande behov av sådan art att understöd bör ifrågakomma endast i den ordning som gällande bestämmelser om socialhjälp anvisar. Kommittén anser därför att den hjälp som kan vara erforderlig för beklädnad av konfirmander i första hand bör lämnas i form av socialhjälp. Där så anses önskvärt bör det ej möta något hinder att bidraget förmedlas av vederbörande präst, varigenom bidragets socialvårdande karaktär mildras. Det kan vidare framhållas att den nya lagen om socialhjälp — till skillnad från förutvarande regler om fattigvårdsunderstöd — starkt begränsat återbetalningsskyldigheten i fråga om erhållen hjälp samt att socialnämnden äger meddela eftergift där sådan skyldighet enligt lagens bestämmelser föreligger. Det kan förutsättas att kommunen endast i undantagsfall gör sin eventuella ersättningsrätt gällande. För församling, som ej anser tillräckligt med de understödsformer som sålunda står till buds, återstår alltid möjligheten att genom kollektmedel eller andra för ändamålet tillgängliga gåvomedel fylla ut vad som brister.

Såsom sammanfattande benämning på de angelägenheter av här förut berörd art, som enligt kommitténs mening faller inom församlings kompetens, har kommittén valt uttrycket »särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt». Uttrycket är därvid taget i en så vid bemärkelse att därunder rymmes även de kyrkliga handlingarna.

Såsom exempel på uppgifter som hör till denna grupp bör — utöver de redan anförda — särskilt framhållas de olika åtgärder som från församlingarnas sida kan vidtagas för att underlätta kyrkobesök, såsom *ordnande av parkeringsplatser vid gudstjänstlokalerna* samt *anordnande av kyrkbussar,* varvid för det sistnämnda dock synes böra fordras att åtgärden framstår såsom speciellt påkallad av hänsyn till de lokala förhållandena. En blivande pastoratsindelningsreform kan tänkas komma att, i enlighet med vad 1953 års kyrkomöte förordat, aktualisera frågan om att bereda möjlighet för församling att — till reducerande av de fall där sammanlysning av gudstjänst bleve nödvändig — mot särskild ersättning *anlita präst från annat pastorat.*[1] Därest detta medgives församling torde även en sådan fråga få anses röra åtgärd till främjande av gudstjänstlivet. Härtill är — såsom tidigare nämnts — även att hänföra vissa i gällande lag särskilt uppräknade angelägenheter såsom *»särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande»* och *»åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten».* Någon anledning att i lagtexten särskilt ange här omnämnda angelägenheter föreligger likväl ej.

Den egentliga församlingsvården

För avgränsningen av det nu behandlade området torde vad ovan anförts vara tillräckligt. Området är till sin natur så klart kyrkligt att några kompetenskonflikter endast i undantagsfall synes kunna uppkomma. Då det däremot gäller att ange gränserna för församlings kompetens inom den egentliga församlingsvårdens fält möter större svårigheter. Här åsyftas närmast de åtgärder av olika slag som församling kan vidtaga till främjande av ungdomsvård samt hjälpverksamhet bland gamla, sjuka och nödställda.

Ifrågavarande åtgärder kan vara av vitt skilda slag men de kan alltid hänföras till endera av två huvudtyper, varav den ena innefattar åtgärder som går ut på *drivande* av en verksamhet, t. ex. en församlingens ungdomsgård, samt den andra typen omfattar åtgärder som avser ett *stödjande* av en verksamhet som drives av annan än församlingen. Någon principiell skillnad ur kompetenssynpunkt föreligger emellertid icke mellan de båda typerna av åtgärder; faller verksamhetens ändamål utanför ramen för församlings anslagsbeviljande makt, kan församlingen uppenbarligen varken driva eller stödja verksamheten.

[1] Jfr särskilda utskottets vid 1953 års kyrkomöte betänkande nr 1 s. 19 ff.

Beträffande *ungdomsvården* och *hjälpverksamheten bland gamla, sjuka och nödställda* rör sig församlings verksamhet på områden, inom vilka den borgerliga kommunen efter hand kommit att övertaga allt flera uppgifter som från början ansetts vara rent kyrkliga. Detta gäller särskilt i fråga om fattigvård och sjukvård, barna- och ungdomsvård samt beträffande folkundervisningen. Det är därför ej ägnat att förvåna att osäkerhet här yppat sig angående gränserna för församlings kompetens. Det framstår därför som särskilt angeläget att på detta område söka åstadkomma en klarare gränsdragning. Emellertid är det enligt kommitténs mening ej lämpligt eller ens möjligt att göra detta genom att i lagtexten exakt bestämma församlingens befogenheter härvidlag. Just inom detta fält synes nämligen den kyrkliga verksamheten befinna sig i fortgående utveckling och söka sig fram på delvis nya vägar. Avgränsningen bör därför allra minst här göras så snäv att verksamheten låses fast i sina nuvarande former, utan ett visst utrymme bör på detta område lämnas för de nya initiativ som utvecklingen kan göra motiverade. Detta syfte anser kommittén bäst uppnås genom att i lagtexten endast anges den allmänna ram inom vilken den ifrågavarande verksamheten måste hålla sig. Den närmare innebörden av kompetensregleringen på detta område bör liksom hittills i sista hand överlämnas åt rättspraxis att i förekommande fall tolka. Praxis bör därvid ha jämförelsevis stor frihet att anpassa sin ståndpunkt efter förhållandena i det särskilda fallet och med beaktande av den kyrkliga verksamhetens utveckling.

Såsom kommittén inledningsvis framhållit arbetar kyrkan såväl omedelbart genom ordets förkunnelse som genom utövande av den därtill anknutna kristna kärleksverksamheten. Under sistnämnda begrepp faller främst vad som kan betecknas som *diakoni* i vedertagen mening, d. v. s. kyrkans hjälpverksamhet bland gamla, sjuka och nödställda. Denna verksamhet ter sig mången gång utåt som ren socialvård, i synnerhet i de fall då den tager sig uttryck i meddelande av sjukvård. Den utövas i stor utsträckning genom av församlingarna anställda diakonissor. Ett ej obetydligt antal av de vid diakonissanstalterna utbildade diakonissorna står emellertid i de borgerliga kommunernas tjänst för handhavande av uppgifter inom den allmänna sjuk- och socialvården. Den verksamhet som en sådan diakonissa utövar skiljer sig i många fall ej från den som bedrives av en i församlingstjänst anställd diakonissa. Diakonien låter sig i själva verket ej särskiljas från socialvård i egentlig mening genom något yttre kriterium. Skillnaden mellan diakoni och socialvård ligger i stället i de olika syften som de fullföljer och de olika bevekelsegrunderna för dem. I motsats till socialvården syftar nämligen diakonien ytterst till själavård och ej i främsta rummet till meddelande av sjukvård eller fyllande av timliga behov. Det som speciellt utmärker diakonien är att den till sitt väsen bottnar i det kristna tjänarsinnet och att dess uppgift är att ge uttryck åt »den aktiva kristna kärleksgärningen som en källa till andligt liv och en form för evangeliets

förkunnelse».[1] Som ett för diakonien väsentligt drag har även framhållits att den »vädjar till offersinnet».[1] Även de som är verksamma inom socialvården kan givetvis vara besjälade av denna för diakonien utmärkande anda men i motsats till vad som gäller i fråga om diakonien är detta ej något särtecken. Diakonien ger därför något utöver vad den egentliga socialvården i allmänhet kan ge och har därför som kyrklig verksamhetsgren en uppgift vid sidan av socialvården.

Såsom från kyrkligt håll framhållits kan emellertid den statliga och kommunala socialvårdens utveckling göra en viss omorientering av den diakonala verksamheten behövlig.[2] Med understrykande härav anser kommittén att det liksom hittills bör tillkomma församling att vidtaga åtgärder till främjande av den hjälpverksamhet bland gamla, sjuka och nödställda som inom församlingen bedrives i diakoniens form. Med hänsyn till diakoniens karaktär av en till offersinnet vädjande kärleksgärning finner kommittén det emellertid principiellt oriktigt att, såsom nu på sina håll synes ske, församlings stöd till den diakonala verksamheten tager den formen att medel utdebiteras för att utdelas som direkta understöd till behövande inom församlingen. I den mån behov av sådana understöd från kyrkans sida anses föreligga bör de täckas med kollektmedel, donationsmedel eller andra frivilliga bidrag. Såsom exempel på åtgärder, som enligt kommitténs mening ligger inom ramen för församlings befogenheter på detta område, kan nämnas anställande av diakonissor, diakoner eller andra dylika medhjälpare samt tillhandahållande av lokaler och vad som i övrigt erfordras för deras verksamhet, stödjande av kyrkliga sjukvårdsföreningar och andra sammanslutningar med diakonalt syfte samt anordnande av »de gamlas dag» eller liknande sammankomster. I detta sammanhang kan nämnas att inom vissa församlingar såsom ett led i själavården bland de gamla synes ingå inrättande av sommarhem där åldringar för en kortare tid mottages för vila och rekreation. Därest sådant hem står under ledning av och kontinuerligt besökes av präst i församlingen eller annan i församlingsvården verksam medlem av församlingen och hemmet har till syfte att bereda tillfälle till själavård bland de gamla, anser kommittén verksamheten ligga inom församlingens kompetens. Skulle emellertid de angivna förutsättningarna brista, träder det rent socialvårdande momentet i verksamheten i förgrunden och därmed bör församlingen principiellt vara obehörig att driva densamma.

Den princip åt vilken här getts uttryck bör enligt kommitténs mening vara avgörande för gränsdragningen mellan den borgerliga och den kyrkliga kommunen inom hela det område som församlingsvården omspänner.

[1] *Brilioth*, Svensk kyrkokunskap, 1946, s. 419.
[2] Utredningsnämndens vid 1951 års kyrkomöte betänkande nr 4 s. 53.

Förutsättning för församlings *befogenhet att driva eller stödja en verksamhet av social karaktär* bör alltså vara att denna syftar till själavård och att den sociala sidan av verksamheten träder i bakgrunden för detta syfte. Där så ej kan sägas vara fallet, bör angelägenheten i fråga falla utanför ramen för församlingens verksamhet. Av denna grund anser kommittén att församling bör vara obehörig att anslå medel exempelvis till hemsysterverksamhet eller direkt nykterhetsvårdande åtgärder. Icke heller torde det böra tillkomma församling att driva verksamhet, som har till syfte att ombesörja begravningar eller verkställa boutredningar eller att stödja företag som ägnar sig åt dylik verksamhet. Ännu mindre bör givetvis församling äga att stödja den allmänna verksamheten vid någon till den borgerliga socialvården anknuten inrättning eller eljest inom församlingen verkande borgerligt-social institution. Däremot bör det, i likhet med vad för närvarande torde gälla, även i fortsättningen vara tillåtet för församling att genom anslag stödja en i och för sig inom församlingens kompetens liggande verksamhet vid sådana institutioner.

Dessa synpunkter bör således vara vägledande även då det gäller att uppdraga gränserna för församlings kompetens inom den gren av den kyrkliga verksamheten, som speciellt är inriktad på barn och ungdom. Traditionella former för denna verksamhet är — utom för barn och ungdom avsedda gudstjänster ävensom konfirmation — *söndagsskolearbetet* och *den kyrkliga föreningsverksamheten*. Sistnämnda verksamhet förekommer såväl bland barn före konfirmationsåldern som bland konfirmander och äldre ungdom. I förra fallet utgör den vanligen en påbyggnad av söndagsskolan i form av exempelvis juniorföreningar eller juniorklubbar, medan den i senare fallet — under benämningar såsom konfirmandringar, ungdomskretsar o. dyl. — oftast syftar till att bibehålla den kontakt mellan kyrkan och ungdomen som skapats genom konfirmationen. Utmärkande för den nu åsyftade kyrkliga föreningsverksamheten är att den — liksom givetvis i ännu högre grad söndagsskola och konfirmation — väsentligen är ett led i den gren av kyrkans verksamhet som ovan angivits som ordets förkunnelse. Även om i föreningsverksamheten kan ingå andra moment, vilka i och för sig saknar religiös karaktär — såsom scouting, slöjd, gymnastik, idrott och lägerliv — eller icke behöver ha denna karaktär — såsom studiearbete och körverksamhet — intager dock den religiösa uppbyggelsen i form av direkt förkunnelse en central plats i verksamheten. Att densamma därför bör falla inom ramen för församlings kompetens finner kommittén lika självklart som att åtgärder till främjande av söndagsskolearbetet hör dit.

Vid sidan av den nu behandlade formen av ungdomsverksamhet, vilken alltså är av sluten karaktär, har under senare år — framför allt i stads-

församlingar — framvuxit en typ av öppen ungdomsvård vilken fått ett av sina mest karakteristiska uttryck i *hemgårdsrörelsen*. Dennas bärande idé är att kyrkan bör möta ungdomen på dess egen mark och söka anknytning till dess intressen samt att detta syfte bör förverkligas genom inrättande av hemgårdar, öppna för all församlingens ungdom oberoende av om den tillhör någon kyrklig förening. Hemgården är alltså avsedd att vara en plats där församlingens ungdom kan träffas och ägna sig åt sina intressen vare sig dessa har religiös karaktär eller icke. I motsats till vad som gäller i fråga om den kyrkliga föreningsverksamheten ingår i hemgårdsarbetet ej oundgängligen något moment av direkt religiös natur. Det sätt på vilket ungdomen sysselsättes på hemgårdarna är emellertid ägnat att göra ungdomen mottagligare för både moralbildande fostran i allmänhet och kyrklig förkunnelse. Hemgårdarna arbetar också ofta i intim kontakt med de kyrkliga ungdomsföreningarna. Erfarenhetsmässigt övergår en del av den ungdom som besöker hemgårdarna så småningom till det kyrkliga föreningslivet. I den meningen kan hemgårdarna alltså sägas fullfölja ett religiöst syfte. Men även bortsett härifrån har hemgårdarna ansetts kunna motiveras som en kyrklig verksamhetsgren. Man har nämligen på sina håll velat betrakta dem som en form av diakoni, en kyrkans hjälp åt ungdomen i kampen mot de moralupplösande krafterna.[1] Lika litet som den hjälpverksamhet en diakonissa utövar behöver vara förbunden med något moment av direkt religiös påverkan, lika litet behöver — har det framhållits — något sådant moment ingå i den hjälp kyrkan genom hemgårdarna lämnar ungdomen. I ena som i andra fallet bör — menar man — kyrkans verksamhet »ha den enkla, oreflekterade kärlekstjänstens karaktär». Kommittén finner också för sin del skäl tala för att den vid hemgårdarna bedrivna ungdomsvården bör anses till viss del diakonalt betingad, nämligen till den del som verksamheten i likhet med diakonien i vedertagen bemärkelse syftar till själavård. Liksom församling i enlighet med vad förut sagts bör vara befogad att stödja den diakonala verksamheten bland gamla, sjuka och nödställda inom församlingen bör den därför även under vissa betingelser ha befogenhet att driva eller stödja en ungdomsverksamhet av hemgårdskaraktär. En förutsättning härför bör sålunda vara att verksamheten står under kyrklig ledning eller i varje fall står under insyn av eller drives i nära samarbete med församlingen samt att den över huvud drives i kyrklig anda. Ofta torde hemgården vara inrymd i församlingshus. Där så ej är fallet, får hemgården ändå anses avse en utbyggnad av den i församlingshuset bedrivna verksamheten.

Efter liknande synpunkter som i fråga om hemgårdar bör enligt kommitténs mening spörsmålet om församlings behörighet att inrätta *sommarhem*

[1] *Sture Fjellander*, Diakoni och förkunnelse i kyrkans ungdomsarbete (Ny kyrklig tidskrift 1946 s. 169 ff). *John Nilsson*, Kyrklig ungdomstjänst (Sv. kyrkans diakonistyrelses bokförlag 1949).

för ungdom bedömas. Ett sådant sommarhem bör alltså i princip vara jämställt med hemgård eller söndagsskola, i det att samma verksamhet som kan bedrivas i en hemgård eller i en söndagsskola också bör kunna förekomma å ett sommarhem. Däremot synes det ej vara med sommarhemmets syfte förenligt att detsamma användes som ett allmänt semesterhem där församlingens ungdom kan bo under sin semester, lika litet som det bör ifrågakomma att bostad annat än tillfälligt upplåtes i hemgården.

Den diakonalt inriktade ungdomsvården kan emellertid taga sig även andra uttryck än nu nämnts. Särskilt i större städer förekommer ett med kyrkligt stöd bedrivet *hjälparbete* vilket företrädesvis avser kvinnlig ungdom och *vars syfte är att taga hand om sådana unga som ej ha ordnade arbets- och hemförhållanden* och som löper fara att moraliskt förfalla. I sådan verksamhet ingår stundom även drivande av ett hem, i vilket de unga mer eller mindre tillfälligt får en bostad. I den mån ett sådant hem ej endast är avsett att bereda bostad åt de unga utan ger dem något därutöver i form av kyrklig hemmiljö och personlig omvårdnad i kyrklig anda, bör det enligt kommitténs mening ej föreligga något lagligt hinder för församling att stödja en sådan verksamhet.

Inom den nu uppdragna ramen för den kyrkliga ungdomsverksamheten bör församling äga vidtaga åtgärder till *uppmuntran av frivilligt studiearbete bland ungdomen* antingen det bedrives i studiecirkelns form eller tager sig uttryck i enskilda studier. Som ett led i denna verksamhet kan — i likhet med vad som för närvarande inom vissa församlingar förekommer — tänkas ingå även inrättande av särskilda ungdomsbibliotek i studiecirklarnas tjänst ävensom upplåtande av lokaler för studiearbetet och tillhandahållande av ledare. Av vad förut anförts torde visserligen framgå att det ej borde krävas att nyssnämnda ungdomsbibliotek skall vara begränsade till litteratur av direkt uppbyggande karaktär utan att de — liksom studiearbetet — principiellt borde kunna spänna över ungdomens hela intressesfär. Det bör dock i detta sammanhang framhållas att fristående studiecirkelbibliotek är ägnade att medföra en splittring av biblioteksväsendet och en misshushållning med de bokliga och ekonomiska resurserna, varför man under senare tid strävat efter att såvitt möjligt samordna den lokala biblioteksverksamheten.[1] Tendensen går med andra ord i riktning mot att de kommunala folkbiblioteken skall svara för studiecirklarnas bokförsörjning. Från bibliotekssynpunkt är det givetvis önskvärt att antalet mindre väl utrustade studiecirkelbibliotek icke ökas utan att de tillgängliga resurserna samlas hos de kommunala biblioteken. Det måste också från kyrklig synpunkt framstå som angelägnare att litteratur av kyrkligt intresse finns tillgänglig i de kommunala biblioteken än att litteraturen tillhandahålles

[1] Jfr de folkbiblioteksakkunnigas betänkande (SOU 1949: 28) s. 59 ff.

ett fåtal i ett specialbibliotek. Med hänsyn till det sagda torde församlingarnas stöd till studieverksamheten bland ungdomen böra inriktas främst på tillhandahållande av lokaler och ledare för studiearbetet samt på bidrag till studiematerial (såsom s. k. grundböcker, vilka deltagarna i studiearbetet får behålla).

Då det här talats om uppmuntran av det frivilliga studiearbetet som ett led i den kyrkliga *ungdomsverksamheten* har icke förbisetts att studiecirklarna står öppna icke blott för ungdom utan även för äldre. Såvitt angår stöd åt studiearbetet bland andra än ungdomen måste församlingens befogenheter dock anses böra begränsas till cirklar för bibelstudier o. dyl. Något utrymme finns här icke för studiecirklar i andra ämnen än sådana som sammanhänger med den kyrkliga verksamheten i traditionell mening.

Liknande synpunkter som de, vilka anförts om studiecirkelverksamheten, bör enligt kommitténs mening också läggas å korrespondensundervisning.

I detta sammanhang vill kommittén särskilt understryka vikten av att den kyrkliga ungdomsverksamheten särhålles från *undervisningsväsendet*. Genom de ändringar som från och med den 1 januari 1955 vidtagits i församlingsstyrelselagen har den obligatoriska folkundervisningen i princip helt upphört att vara en församlingens angelägenhet. Av församlings obehörighet på skolväsendets område följer omedelbart att församling ej äger lämna bidrag vare sig till direkta undervisningsändamål eller till andra med undervisningsväsendet sammanhängande ändamål, såsom skolbarnsbeklädnad, elevstipendier, premier, skolresor, utflykter, skollovskolonier o. dyl. Vad studiestipendier beträffar kan kommittén även hänvisa till att kommunallagskommittén i ett utlåtande, till vilket chefen för inrikesdepartementet och riksdagen anslutit sig, betonat stipendieunderstödens karaktär av ett led i kommunens undervisningsvårdande verksamhet.[1]

I nära samband med nu berörda spörsmål står frågan om församlings rätt att stödja *folkhögskoleverksamhet*. Sådant stöd synes nu på sina håll förekomma i form av anslag såväl till den allmänna verksamheten vid en folkhögskola som till studiestipendier. Sålunda utgick exempelvis under år 1953 anslag från församlingar i Växjö stift till verksamheten vid den av S:t Sigfrids stiftelse drivna folkhögskolan i stiftet med sammanlagt 24 530 kronor. I stiftelsens inkomster ingick i övrigt bl. a. kollektmedel ca 13 000 kronor, andra gåvomedel ca 30 000 kronor, statsbidrag för lärarelöner och elevstipendier ca 103 500 kronor, bidrag från landsting 30 000 kronor samt anslag från Växjö stad 5 000 kronor.

Motivet för församling att understödja en på kyrklig grund stående folkhögskola är uppenbarligen att dess verksamhet anses vara av betydelse för församlingens ungdomsarbete. Därvid fästes huvudvikten vid att en sådan skola — utöver det kunskapsstoff som en folkhögskola i allmänhet med-

[1] SOU 1947: 53 s. 87.

delar — är avsedd att ej minst genom den anda i vilken den arbetar ge sina elever en kristen livsstil. Då en församling anser angeläget att främja verksamheten vid en sådan skola kan syftet vara tvåfaldigt. Närmast tänker man väl på det gagn den medför för eleverna själva genom den fostran i kristen anda som bibringas dem. Men därutöver menar man att skolans verksamhet även indirekt kan vara till nytta för församlingens ungdomsarbete på så sätt att den fostran eleverna fått vid skolan i och för sig gör dem särskilt lämpliga som ungdomsledare eller andra medhjälpare i ungdomsarbetet i församlingen.

Enligt folkhögskolestadgan den 14 december 1951, nr 835, som gäller för statsunderstödda folkhögskolor, avser folkhögskola »att åt vuxen ungdom meddela allmän medborgerlig bildning, varvid väsentlig vikt skall läggas vid en väckande, till personligt tankeliv och sedlig styrka fostrande undervisning och särskild hänsyn tagas till att eleverna lära känna sin bygd och sitt land, dess historiska utveckling och nuvarande samhällsförhållanden, dess andliga och materiella hjälpkällor. Så långt med dessa syften är förenligt, bör undervisningen därjämte hava till uppgift att bibringa eleverna sådana praktiska kunskaper och färdigheter, som kunna giva dem ökad duglighet för deras levnadsyrke.» Folkhögskola skall enligt samma stadga stå under insyn av skolöverstyrelsen, som har att fastställa reglemente för densamma. Reglementet skall innehålla bland annat bestämmelser om förhållandet mellan skolan och den eller de korporationer som svarar för dess uppehållande. I kungörelsen om statsbidrag till avlönande av lärare vid folkhögskolor den 14 december 1951, nr 837, stadgas som villkor för statsbidrag bland annat att Kungl. Maj:t skall ha förklarat skolan berättigad till statsunderstöd samt att landsting, annan kommun, hushållningssällskap eller enskild tillskjuter vad som utöver statsbidraget erfordras för skolverksamhetens behöriga bedrivande. Med »annan kommun» torde i detta sammanhang avses endast borgerlig kommun. Författningen synes alltså ej räkna med församling som huvudman för folkhögskola.

Vid bedömande av frågan huruvida församling bör äga befogenhet inom nu ifrågavarande område kan man enligt kommitténs mening icke bortse från att folkhögskolans uppgift — sådan den kommer till uttryck i folkhögskolestadgan — i främsta rummet är att meddela undervisning syftande till allmän medborgerlig bildning. Såsom något för folkhögskolan väsentligt är således att den fullföljer ett allmänt folkuppfostrande syfte. Det ter sig mest naturligt att ur kompetenssynpunkt anse den i princip vara likställd med andra anstalter i folkundervisningens tjänst. Om man i fråga om andra grenar av folkundervisningen anser att dessa bör vara en exklusivt borgerlig angelägenhet, är det svårt att motivera en annan ordning beträffande folkhögskolor. Med hänsyn till vad nu anförts anser kommittén att folkhögskoleverksamhet — i likhet med folkundervisningen i övrigt — bör ligga utom ramen för församlings kompetens. Detta innebär således

att församling bör vara obehörig ej endast att själv utöva folkhögskoleverksamhet utan även att av utdebiterade medel bevilja anslag till stiftelse eller annan institution, som driver folkhögskola, för denna dess verksamhet eller eljest till därmed sammanhängande ändamål, såsom till folkhögskolestipendier o. dyl.

Den kyrkliga verksamheten bland barn tager sig — framför allt i Stockholmsförsamlingar — även uttryck i att församling med utdebiterade medel driver eller stödjer *barnhem, barnkrubbor, daghem, småbarnskolonier och liknande inrättningar.* Sådan verksamhet har genom 1924 års barnavårdslagstiftning utan inskränkning hänförts till den borgerliga kommunens kompetens. Den fullföljer också enligt kommitténs mening ett så klart socialvårdande syfte att något utrymme för församlings utdebiteringsrätt på detta område ej kan vara motiverat.

Utöver de här nämnda formerna för församlings verksamhet på församlingsvårdens område förekommer givetvis många andra former och nya kan efterhand tillkomma. Kommittén har ej heller eftersträvat att här ge en uttömmande redogörelse härför utan har endast avsett att lämna anvisning på de viktigaste typfallen och hur de enligt kommitténs mening bör bedömas. Ett genomgående drag i all verksamhet som församling äger stödja bör — såsom förut framhållits — vara att den är inriktad antingen på ordets förkunnelse eller på utövande av därtill knuten kärleksverksamhet. De former av församlingsvårdande verksamhet som hör till den förstnämnda kategorien torde samtliga kunna föras in under uttrycket »åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt». Samtliga de övriga åtgärder som församling bör vara befogad att vidtaga på församlingsvårdens område kan enligt kommitténs mening sammanfattas under uttrycket »åtgärder till främjande av den kristna kärleksverksamheten». Såsom torde framgå av vad förut anförts avses därvid med sistnämnda begrepp all själavårdande verksamhet som ej direkt tager formen av förkunnelse. Det innefattar med andra ord all verksamhet som kan sägas vara diakonalt betingad i detta ords vidaste bemärkelse. Därunder rymmes även ungdomsverksamheten till den del den ej är att anse som en form av förkunnelse. Det skulle därför egentligen ej vara nödvändigt att i lagtexten särskilt upptaga ungdomsvården. Då denna emellertid är en av huvudgrenarna av den kyrkliga verksamheten, har kommittén ansett det lämpligt att vid sidan av kärleksverksamheten uttryckligen nämna ungdomsvården.

Den lokala kompetensen

Såvitt gäller borgerlig kommun har en given begränsning i fråga om dess verksamhet ansetts ligga däri att de samhälleliga angelägenheter som kan

bli föremål för kommuns omvårdnad måste vara lokaliserade till kommunen eller med andra ord att det allmänna intresse som tillgodoses genom den kommunala åtgärden hänför sig till den egna kommunen (SOU 1947: 53 s. 69). En liknande regel bör i princip gälla även för den kyrkliga kommunen. Den har i lagtexten uttryckts på det sättet att församling förklaras äga vårda »sina» angelägenheter. Församling bör alltså principiellt vara obehörig att stödja ett ändamål som hänför sig exempelvis till svenska kyrkan i dess helhet eller till annan församling.

Den angivna regeln har emellertid för de borgerliga kommunernas del ej ansetts utgöra hinder för dem att anslå bidrag till de interkommunala förbunden, varmed avses landskommunernas förbund och liknande sammanslutningar. Skälet härtill är givetvis att dessas verksamhet ansetts vara till direkt nytta för kommunerna. På samma sätt bör den kyrkliga kommunen vara oförhindrad att stödja en även utanför densamma verkande organisation under förutsättning att denna fullföljer syften som kan sägas vara direkt gagneliga för den kyrkliga kommunens egen verksamhet. Utifrån dessa synpunkter bör man enligt kommitténs mening bedöma delar av den anslagsgivning som enligt vad som framgår av de vid betänkandet fogade *bilagorna D* och *E* i ej obetydlig utsträckning förekommer i församlingarna för ändamål som även sträcker sig utanför desamma.

En förutsättning för att församling över huvud skall äga stödja en verksamhet som ej omedelbart har församlingen till föremål är givetvis att *verksamheten är av sådan art att den i och för sig ligger inom ramen för församlingens kompetens.* På grund av detta villkor bör det således vara uteslutet för församling att utdebitera medel till institutioner med övervägande socialvårdande syfte eller vilkas verksamhet faller inom undervisningsväsendet. Såsom exempel på ändamål, vilka sålunda otvetydigt faller utom församlings kompetens, kan nämnas direkt nykterhetsvård samt folkhögskoleverksamhet.

Såsom framgår av den i föregående avsnitt lämnade framställningen kan det i andra fall stundom vara svårt att avgöra huruvida det kyrkliga inslaget i eller intresset av viss verksamhet skall anses tillräckligt starkt för att motivera anslag av utdebiterade medel för ändamålet. När i dylika fall verksamheten ej hänför sig till en enstaka församling utan har en annan och mer vittsyftande karaktär, måste — för att anslag för verksamheten skall anses falla inom församlings kompetens — det vara särskilt klart dokumenterat att verksamheten är till uppenbar nytta för det lokala församlingsarbetet. Men även där verksamheten i en institution i och för sig otvetydigt faller inom den enskilda församlingens kompetens måste ett beaktande av den förut nämnda lokaliseringsprincipen medföra begränsningar i församlings befogenheter.

Av de institutioner, vilka utöver ramen för den enskilda församlingen

bedriver en till sin art klart kyrklig verksamhet, torde därför — om man bortser från stifts- och kontraktsorganisationer — endast ett relativt fåtal uppfylla kravet att deras verksamhet skall vara till direkt nytta för den enskilda församlingens egen verksamhet. Som ett exempel på en institution som enligt kommitténs mening hör dit kan nämnas *Svenska kyrkans diakonistyrelse*. Denna är ett centralorgan för kyrkans fria verksamhet och har enligt sina stadgar »att i samarbete med präster och lekmän inom församlingarna och i samförstånd med stiftsstyrelserna verka för en rikare utveckling av församlingslivet och den kristliga kärleksverksamheten inom svenska kyrkan». Av omedelbar nytta för församlingarna torde främst vara det bistånd som styrelsen lämnar i form av råd och praktiska hjälpmedel för söndagsskola, ungdomsarbete och övrig församlingsverksamhet. Ett för församlingarna gagneligt syfte tjänar emellertid även den utbildning av lekmannakrafter i det kyrkliga församlingsarbetet (exempelvis söndagsskollärare och juniorledare) som bedrives i diakonistyrelsens regi, framför allt vid Lekmannaskolan. Diakonistyrelsens verksamhet finansieras delvis genom bidrag från kyrkofonden, men i övrigt har styrelsen att lita till kollekter och andra frivilliga gåvor för att kunna fullgöra sina uppgifter. Med hänsyn till den betydelse för de enskilda församlingarna som diakonistyrelsens verksamhet har, anser kommittén att församlingarna bör ha befogenhet att stödja styrelsens verksamhet ej blott med kollekter utan även med utdebiterade medel. Såsom framgår av de i *bilaga C* omnämnda rättsfallen anses också för närvarande anslag till diakonistyrelsen vara tillåtna.

Något mera tveksamt kan det måhända vara huruvida församling skall anses ha rätt att med utdebiterade medel stödja *diakonianstalternas* verksamhet för utbildning av diakonissor och diakoner. Vad som kan ge anledning till tvekan beträffande församlings kompetens härvidlag är det förhållandet att de vid anstalterna utbildade i icke ringa utsträckning får sin verksamhet förlagd inom den borgerliga socialvården, diakonissorna såsom distriktssköterskor, föreståndarinnor å barnhem, sjukhem och ålderdomshem o. dyl. samt diakonerna i liknande befattningar inom öppen eller sluten socialvård. Med hänsyn till utbildningens betydelse för den egentliga socialvården är det naturligt att staten svarar för en väsentlig del av kostnaderna för diakonianstalternas verksamhet. Församlingarnas omedelbara intresse av att tillgången på diakonissor och diakoner för församlingstjänst tryggas kan dock enligt kommitténs mening anses motivera en rätt för församlingarna att stödja verksamheten. Denna ståndpunkt överensstämmer även med nyare rättspraxis. Sålunda har anslag med mindre belopp godkänts till diakonissanstalt (RÅ 1956 ref. 17; se betänkandets *bilaga C*).

Mindre anslag har även godkänts till *Diakoniens centrala råd,* vilket är ett samarbetsorgan för diakonianstalterna och som har till uppgift att söka samordna frågor angående utbildningen vid anstalterna, starta gemensamma

insamlingar till förmån för anstalternas arbete bland barn, ungdomar, åldringar, kroniskt sjuka m. fl. samt verka för diakoniens stärkande i svenska kyrkan. (Regeringsrättens nyssnämnda utslag.)

Ett typiskt exempel på kyrklig verksamhet, som å andra sidan saknar den nu åsyftade anknytningen till den enskilda församlingen och därför ej bör kunna stödjas av denna, erbjuder enligt kommitténs mening *den yttre missionen*. Samma är förhållandet med *det internationella ekumeniska arbetet*.

I fråga om de kyrkliga *institutioner som verkar inom stiftets eller kontraktets ram* synes den ovan angivna förutsättningen för ett stöd från de särskilda församlingarnas sida oftare vara för handen. De institutioner som här avses är av skilda slag, men de har det gemensamt att de tillkommit helt på frivillighetens väg och att deras verksamhet ej är legalt reglerad. Främst bland dem kan nämnas *stiftsråden*, vilka finns i samtliga stift. De är avsedda att vara centralorgan för det fria församlingsarbetet inom stiftet och har som en allmän uppgift att vidtaga åtgärder för att främja och sammanhålla detta arbete, t. ex. genom rådgivning, anordnande av instruktionskurser o. dyl. Inom vissa stift har de därjämte fått speciella uppgifter t. ex. inom ungdomsvårdens, soldatvårdens och sjömansvårdens områden. Ofta är emellertid för ombesörjande av sådana uppgifter inrättade särskilda organ vid sidan av stiftsråden, såsom ungdomsråd, sjömansvårdsråd och liknande. Den stiftsvis bedrivna sjömansvården torde vanligen ske genom anordnande av gudstjänster och samkväm för sjömän i hamnar inom stiftet men även genom biblioteksverksamhet. Där soldatvård förekommer inom stiften, är den i allmänhet samlad till soldathem. Sådana drives i några fall direkt av stiftsråd men vanligen av förening eller stiftelse. Den inom stiftets ram bedrivna ungdomsverksamheten — antingen den handhas av stiftsrådet eller av ett särskilt ungdomsråd — tager sig vanligen uttryck i anordnande av kurser, läger eller andra möten för ungdom samt instruktionskurser för medhjälpare i det kyrkliga ungdomsarbetet. Som centrum för stiftets ungdomsarbete finns i samtliga stift en stifts- eller ungdomsgård, som på sina håll drives direkt av stifts- eller ungdomsrådet men i de flesta fall handhas av en stiftelse. För samordning och organiserande av kyrkligt bildningsarbete inom stiftet finns i allmänhet ett stiftets bildningsförbund, till vilket de inom stiftets församlingar verksamma ungdomsföreningar, som har studiecirkel- och biblioteksverksamhet på sitt program, kan vara anslutna. Inom samtliga stift förekommer vidare kyrkosångsförbund eller liknande sammanslutningar med uppgift att verka för kyrkosångens höjande.

Av den nu lämnade redogörelsen för den inom stiften bedrivna verksamheten torde framgå att denna till en mycket väsentlig del är av den art att den kan sägas vara till direkt nytta för arbetet i den enskilda församlingen i stiftet. Så får exempelvis i regel anses vara fallet med stiftsråd, ungdoms-

råd, stiftsgård, bildningsförbund och kyrkosångsförbund. I den mån verksamheten har den angivna karaktären bör det alltså vara möjligt för församling att understödja densamma med utdebiterade medel. Om en institution — såsom kan vara fallet med stiftsråd — fullföljer flera olika syften, bör emellertid som villkor för sådant stöd gälla att församlingarnas bidrag ej får användas för andra ändamål än sådana som direkt gagnar deras verksamhet. Detta får betydelse exempelvis när det gäller stiftsråds sjömansvårdande verksamhet. Till frågan om församlings behörighet att stödja sjömansvård och soldatvård återkommer kommittén emellertid nedan.

Vad nu sagts om församlings rätt att utdebitera bidrag till den stiftsvis bedrivna verksamheten äger motsvarande tillämpning när det gäller det fria kyrkliga arbetet inom kontraktets ram. Sådant arbete synes — särskilt på ungdomsvårdens område — förekomma inom de flesta stift, vanligen med ett *kontraktsråd* eller kontraktsungdomsråd som samlande organ. Detta har därvid inom kontraktet uppgifter av liknande art som stiftsrådet eller stiftsungdomsrådet har inom stiftet.

För att en församling skall ha befogenhet att stödja en utom densamma bedriven verksamhet måste fordras att verksamheten på sätt nyss utvecklats är till direkt nytta för den kyrkliga verksamheten inom församlingen. Att den är eller kan vara till gagn endast för ett mindretal av församlingens medlemmar är sålunda ej tillräckligt. Eljest skulle gränserna för församlings lokala kompetens bli i hög grad svävande, i det att en församling då skulle kunna stödja snart sagt vilken kyrklig verksamhet som helst inom en annan församling så snart det kunde anses att verksamheten kunde komma att vara till nytta för någon av medlemmarna i den stödjande församlingen. Det skulle då vara möjligt exempelvis för vilken landsortsförsamling som helst att anslå medel till en i Stockholm bedriven kyrklig verksamhet under motivering att den kunde bli till gagn för någon församlingsmedlem under vistelse i Stockholm. En så vidsträckt kompetens för den enskilda församlingen vill kommittén ej förorda.

Emellertid kan undantagsfall tänkas förekomma där även enligt kommitténs mening en inom en viss församling bedriven verksamhet kan vara av sådan betydelse för medlemmar i en annan församling att ett stödjande av verksamheten från sistnämnda församlings sida kan framstå som befogat. Så kan det till exempel vara motiverat att en församling i Stockholms omedelbara närhet, vars medlemmar i stor utsträckning har sitt arbete förlagt till Stockholm eller eljest regelbundet uppehåller sig där, lämnar stöd till någon religiös institution i Stockholm, vars verksamhet på så sätt kommer även den utanför Stockholm liggande församlingens medlemmar direkt till godo. Över huvud torde den omständigheten att medlemmar i en församling mera stadigvarande betjänas av en kyrklig anordning inom en annan — vanligen angränsande — församling få anses utgöra en giltig an-

ledning för den förstnämnda församlingen att anslå bidrag till den ifrågavarande anordningen. Att uttömmande ange de fall då ett stödjande av en verksamhet inom annan församling sålunda bör vara tillåtet anser kommittén icke möjligt. Såsom allmän förutsättning för församlingens behörighet härvidlag bör emellertid enligt kommitténs mening gälla att den understödda verksamheten är till stadigvarande nytta för ett icke ringa antal av församlingens medlemmar. I sakens natur torde ligga att detta i regel ej kan sägas bli fallet annat än om församlingarna är belägna tämligen nära varandra.

I detta sammanhang finner kommittén anledning att särskilt beröra frågan om församlings behörighet inom *sjömansvårdens* område. I flera svenska hamnar bedrives av församling eller med dess stöd sjömansvård framför allt i den formen att läsrum för sjömän inrättas, där tidningar, tidskrifter och annan litteratur tillhandahålles besökande sjömän och där även viss religiös verksamhet, t. ex. andaktsstunder, plägar förekomma. Denna verksamhet är således ej närmast avsedd för medlemmarna i den församling där verksamheten bedrives utan för alla sjömän som besöker hamnen. Det möter enligt kommitténs mening intet lagligt hinder mot att församling bedriver eller stödjer en dylik sjömansvårdande verksamhet inom församlingen, eftersom verksamheten i och för sig är av den art att den faller inom församlings kompetens. Emellertid torde det i viss utsträckning förekomma att en sådan verksamhet stödjes ej blott av den församling där den bedrives utan även av andra församlingar. Stödet från sistnämnda församlingar motiveras då med att sjömän, hemmahörande i dem, kan tänkas besöka hamnen och därigenom får tillfälle att draga nytta av de sjömansvårdande anordningarna där. På det sättet skulle alltså varje församling, vars medlemmar i någon nämnvärd grad ägnar sig åt sjömansyrket, kunna sägas ha ett intresse att främja den sjömansvård som bedrives i de svenska hamnarna, åtminstone i dem som mera regelbundet besökes av sjömän från församlingen. Detta intresse är emellertid ej begränsat till att avse endast de svenska hamnarna utan kan med samma fog åberopas som motivering för ett stödjande av den sjömansvård som svenska kyrkan bedriver utom riket. Att församling bör äga främja endast sådan verksamhet som utövas inom riket finner kommittén emellertid ligga i sakens natur. Vad den inländska sjömansvården beträffar anser kommittén att den sjömansvård som bedrives i en församling endast mera sällan kan ha den speciella anknytning till en viss annan församling som i det föregående angivits som en förutsättning för att församling skall äga stödja en inom annan församling utövad verksamhet. Någon rätt för församling att utdebitera medel till sjömansvård utom församlingen — vare sig direkt eller exempelvis genom stöd till ett stiftsorgan som bedriver sjömansvård — bör således enligt kommitténs mening i regel ej finnas.

Av det sagda följer utan vidare att församling ej heller bör vara befogad att med utdebiterade medel stödja *Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse* såvitt avser dess verksamhet utom riket. Emellertid bedriver sjömansvårdsstyrelsen genom sitt utskott för sjömansvård i hemlandet även viss verksamhet av betydelse för sjömansvården i de svenska hamnarna. Denna gren av verksamheten är främst inriktad på att samordna och effektivisera denna sjömansvård och tager sig bland annat uttryck i anordnande av konferenser för sjömansvårdsarbetare, understödjande av föreläsnings- och studiearbete bland sjömän, lämnande av anslag till modernisering av läsrum och driftsbidrag till läsrumsverksamhet samt utsändande av en särskild sjömanstidning till läsrummen. Då utskottets verksamhet sålunda åtminstone i viss utsträckning synes kunna vara till direkt nytta för den inom de enskilda församlingarna bedrivna sjömansvården genom att tillgodose ändamål som dessa ej direkt kan fylla, anser kommittén att ifrågavarande verksamhet bör kunna främjas av de församlingar inom vilka sjömansvård bedrives.[1]

När det gäller frågan om församlings rätt att stödja *soldathemsverksamhet* i annan församling torde kravet på att verksamheten skall vara till stadigvarande nytta för förstnämnda församlings medlemmar oftare vara uppfyllt än vad kan antagas vara fallet i fråga om sjömansvården. Om värnpliktiga från en viss församling regelmässigt uttages till tjänstgöring vid ett visst truppförband, bör det sålunda icke möta något hinder för församlingen att bidraga till driften av ett för dem tillgängligt soldathem å förbandets förläggningsort.[1]

[1] Jfr rättsfallet RÅ 1956 ref. 17, omnämnt i *bilaga C*.

KAPITEL 4

UTÖVANDET AV FÖRSAMLINGS BESLUTANDERÄTT

Enligt 4 § LFS skall i församling med mer än 1 500 invånare den församlingen tillkommande beslutanderätten, utom i vissa i 5 § angivna frågor, uppdragas åt kyrkofullmäktige. Från denna regel må Kungl. Maj:t förordna om undantag beträffande församling som ingår i kyrklig samfällighet. I församling med 1 500 invånare eller därunder utövas beslutanderätten av församlingens röstberättigade medlemmar å kyrkostämma. Stämman äger dock uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige.

Vad nu sagts gäller icke församling som ingår i s. k. total samfällighet, d. v. s. samfällighet som omfattar alla de i LFS avsedda angelägenheterna. Såsom framgår av redogörelsen i betänkandets sjätte kapitel skall de i en dylik samfällighet ingående församlingarna författningsenligt sakna egna såväl representativa som administrativa organ och församlingarnas beslutanderätt utövas av samfällighetens representativa organ (jfr 1 § andra stycket LFS). Den ovannämnda befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om undantag från den allmänna regeln om beslutanderättens utövande genom fullmäktige avser sålunda endast församling som ingår i s. k. partiell samfällighet.

Om två eller flera församlingar bildar en kyrklig samfällighet för vården av de i LFS avsedda angelägenheterna eller vissa av dem, skall enligt 1 § andra stycket beträffande sådan samfällighet, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i lagen stadgas om församling. Den samfälligheten tillkommande beslutanderätten skall sålunda i samfällighet med mer än 1 500 invånare utövas av kyrkofullmäktige samt i samfällighet med lägre befolkningstal av kyrkostämma, därest icke denna beslutar uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige. — I ärende som är gemensamt för två eller flera församlingar, vilka icke utgör en samfällighet, utövas beslutanderätten enligt 3 § andra stycket å gemensam kyrkostämma med församlingarna.

Enligt 5 § har kyrkostämman att besluta i vissa frågor, beträffande vilka beslutanderätten lagligen icke kan uppdragas åt kyrkofullmäktige. De ärenden som enligt detta lagrum är förbehållna stämman är — om här bortses från frågor om ställe för stämma och om sättet för stämmas kungörande — dels ärenden för vilkas avgörande gäller särskilda bestämmelser om rösträtt, dels ärenden som är gemensamma för två eller flera församlingar, som icke utgör kyrklig samfällighet, och vilka ärenden enligt vad ovan sagts skall handläggas å gemensam kyrkostämma med församlingarna, och dels

slutligen frågor om införande och avskaffande av kyrkofullmäktige samt om kyrkofullmäktiges antal.

I 1862 års kommunalförordningar utformades fullmäktigsystemet för den borgerliga kommunen, men systemet bereddes ingen plats i kyrkostämmoförordningen eftersom det icke ansågs förenligt med den rådande uppfattningen av församlingen såsom en rent religiös enhet. När fråga om behov av en fullmäktiginstitution för den kyrkliga kommunen sedermera väckts och åt kyrkofullmäktigsakkunniga uppdragits att göra utredning därom, fann de sakkunniga (SOU 1923: 4) att behovet icke kunde prövas alldeles på samma sätt som när det gällde den borgerliga kommunen. Beträffande den kyrkliga kommunen var det långt svårare att bestämt fastslå att vid ett visst medlems- eller invånarantal behov inträdde av fullmäktiginstitutionen. Behovet berodde, förutom på avstånd och kommunikationer inom församlingarna, även på intresset för församlingsangelägenheterna på olika orter. Där intresset var starkt och levande, kunde åtminstone i mindre församlingar stämman ha berättigande; där intresset åter var mindre utpräglat eller mera ojämnt fördelat, var fullmäktiginstitutionen att föredraga. De sakkunniga förordade därför ett fakultativt införande av kyrkofullmäktige.

Genom 1930 års lag om församlingsstyrelse gjordes emellertid införande av kyrkofullmäktige obligatoriskt vid visst invånarantal i församling. Församlingarna behandlades såsom kommunala enheter, blott mindre uppgiftsbelastade än de borgerliga kommunerna. Befolkningssiffran ansågs i allmänhet vara en god mätare på omfattningen av församlingens verksamhet. Det befolkningstal, vid vars överskridande fullmäktiginstitutionen blev obligatorisk, sattes i lagen till 5 000.

Genom lagändring år 1942 sänktes det avgörande befolkningstalet till det nu gällande, d. v. s. 1 500. Den vidgade skyldigheten att utse kyrkofullmäktige medförde — enligt vad som framhölls av konstitutionsutskottet vid 1942 års riksdag — att fullmäktiginstitutionen blev obligatorisk bland annat i flertalet av de till ytvidden stora församlingarna i Bergslagen, Värmland, Dalarna och Norrland, där avstånden försvårade ett mera allmänt deltagande i stämmorna.

Fullmäktigsystemet i de borgerliga kommunerna

Den naturliga utgångspunkten vid övervägande av frågan om en ändring av de gällande bestämmelserna i riktning mot en vidgad användning av fullmäktigsystemet är den utveckling som ägt rum inom de borgerliga kommunerna och som där lett till kommunalstämmans och allmänna rådstugans avskaffande.

Enligt 1862 års kommunalförordning för landet utövades kommunens beslutanderätt å kommunalstämma eller genom kommunalfullmäktige; dock var beslutanderätten i bland annat vissa frågor av ekonomisk natur städse förbehållen stämman. Fullmäktiginstitutionen var ingenstädes obligatorisk. För stad med högst 3 000 invånare gällde enligt den stadskommunala förordningen att beslutanderätten kunde utövas vid allmän rådstuga eller genom fullmäktige, medan för större städer fullmäktiginstitutionen var obligatorisk. År 1918 gjordes systemet med fullmäktige obligatoriskt i landskommun med över 1 500 invånare, och samtidigt blev gränsen för stads övergång till fullmäktigsystem nedsatt till samma tal.

År 1938 sänktes det avgörande befolkningstalet till 700 för såväl landskommuner som städer. Ändringen föranleddes av en vid detta års riksdag väckt motion, vari hemställdes att fullmäktiginstitutionen gjordes obligatorisk i samtliga borgerliga kommuner. Över motionen bereddes Svenska landskommunernas förbund av konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig. Förbundet förebragte i sitt avgivna yttrande utredning om i vilken utsträckning landskommuner frivilligt övergått till fullmäktigsystem. Härjämte anförde förbundet bland annat följande:

Det råder intet tvivel om att fullmäktigsystemet i det stora hela innebär betydande fördelar för de allra flesta kommuner. På ett helt annat sätt än stämmosystemet garanterar det konsekvens och kontinuitet i den kommunala förvaltningen, i det att överraskningar och kupper från de olika partigrupperna i kommunen därigenom försvåras. Detta gäller även små och medelstora kommuner. Å andra sidan finns det på vissa håll bland de röstberättigade en bestämd önskan att själva direkt få utöva medbestämmanderätt i de kommunala angelägenheterna; intresset för kommunen och ansvarskänslan för en rätt vård av dess uppgifter hålles därigenom vid starkt och kraftigt liv. Att draga gränsen för det obligatoriska införandet av fullmäktigsystemet så, att det tillfredsställer alla, är icke möjligt. Men styrelsen har den uppfattningen, att den nuvarande gränsen (1 500 invånare) är väl hög. I många kommuner med ett invånarantal under denna gräns kan stämmosystemet vålla avsevärda olägenheter och borde icke bibehållas. Nu kan ju sägas, att det står kommunen öppet att i så fall införa fullmäktige, men detta kan i åtskilliga fall vara ganska svårt och föranleda bittra meningsbrytningar och strider. Och på sina håll kan det bli upprepade kastningar fram och tillbaka från stämmosystemet till fullmäktigsystemet med all den osäkerhet och olägenhet, som dylik brist på stabilitet medför. Det synes därför, som om det fördelaktigaste vore att göra fullmäktiginstitutionen obligatorisk i större utsträckning än nu är fallet. Man kunde säkerligen med fördel och utan olägenhet sänka folkmängdsgränsen till åtminstone 700 à 800 invånare.

Konstitutionsutskottet anförde i sitt utlåtande (1938: 9), att av den av landskommunernas förbund förebragta utredningen torde framgå att tiden kunde anses vara inne att sänka det befolkningstal, vid vilket fullmäktiginstitutionen skulle vara obligatorisk i borgerlig landskommun, samt att fullmäktigsystemet syntes i anslutning till förbundets uttalande lämpligen böra göras obligatoriskt i sådan kommun med mera än 700 invånare. Även om en motsvarande lagändring för städernas vidkommande icke var av

omedelbar betydelse, eftersom samtliga städer övergått till fullmäktigsystemet, fann utskottet den strävan efter likformighet mellan kommunallagarna för land och stad, som kommit till uttryck i 1930 års lagstiftning i ämnet, föranleda till att samma ändring vidtogs i lagen om kommunalstyrelse i stad. — Vad konstitutionsutskottet sålunda föreslagit antogs av 1938 års riksdag.

Genom 1953 års kommunallag avskaffades kommunalstämman och allmänna rådstugan. Dessförinnan hade genom kommunindelningsreformen de legala förutsättningarna för beslutanderättens utövning på kommunalstämma nästan fullständigt försvunnit, och av städerna hade ingen så lågt befolkningstal som 700, varför anledning icke fanns att vid lagens tillkomst taga upp någon principdiskussion om formerna för beslutanderättens utövning i de borgerliga kommunerna. Det befanns tillräckligt att konstatera att tillämpningsområde praktiskt taget saknades för bestämmelser om kommunalstämma och allmän rådstuga.

Tidigare synpunkter på folkmängdsgränsen

Innan kommittén går att framlägga de skäl som enligt kommitténs uppfattning talar för en utvidgning av fullmäktigsystemet i församlingarna, skall här i korthet redovisas de synpunkter som framförts då frågan var denna gräns bör dragas tidigare varit föremål för övervägande.

I propositionen med förslag till lagen om församlingsstyrelse (1930: 100) framhöll chefen för ecklesiastikdepartementet att det syntes lämpligt att den befolkningssiffra, vid vilken införandet av fullmäktigsystem i församlingarna borde vara obligatoriskt, bestämdes något högre än den för de borgerliga kommunerna då gällande, d. v. s. 1 500. Med hänsyn till antalet och beskaffenheten av förekommande ärenden torde i regel starkare behov av fullmäktige i församling inträda först vid en högre befolkningssiffra än i borgerlig kommun. Dessutom var det för vidmakthållandet av intresset för kyrka och skola av särskild vikt att församlingsmedlemmarna, så långt det var möjligt, fick tillfälle att personligen taga del i förvaltningen. Departementschefen föreslog därför att det avgörande befolkningstalet bestämdes till 3 000.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31) hänvisade till att enligt utskottets förslag skolärendena i det övervägande flertalet församlingar med över 1 500 invånare skulle överflyttas till den borgerliga kommunen, och ansåg därför att det avgörande befolkningstalet kunde sättas högre än vad departementschefen föreslagit. Utskottet, som erinrade om att mindre församlingar hade möjlighet att om de fann lämpligt övergå till fullmäktigsystem, föreslog att gränsen sattes vid ett befolkningstal av 5 000. — Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

I skrivelse den 12 mars 1939, nr 109, hemställde emellertid riksdagen att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan om utsträckt till-

lämpning av fullmäktigsystemet enligt församlingsstyrelselagen på sätt närmare angavs i ett av konstitutionsutskottet avgivet utlåtande (1939: 5). I utlåtandet, som var föranlett av två inom riksdagen väckta motioner, anförde utskottet såvitt nu är i fråga bland annat följande:

Den nu vunna praktiska erfarenheten av kyrkofullmäktigsystemets verkningar under två valperioder bekräftar icke de farhågor, som på sin tid framfördes mot det representativa systemets utsträckning från den borgerliga till den kyrkliga kommunen. De skäl, som ligga till grund för den 1938 beslutade utvidgningen av det representativa systemets obligatoriska tillämpning inom de borgerliga kommunerna, kunna i huvudsak också åberopas för en liknande reform inom de kyrkliga. Med hänsyn till de kyrkliga ärendenas antal och beskaffenhet inträder dock behovet av representativt system här i allmänhet först vid ett högre befolkningstal än för den borgerliga kommunen. Särskilda skäl för införande av representativt system föreligga emellertid i de församlingar, i vilka skolärendena icke kunnat överföras till den borgerliga kommunen, därför att denna icke sammanfaller med vederbörande skoldistrikt. Ett slutligt ställningstagande till frågan, var gränsen för kyrkofullmäktigsystemets obligatoriska tillämpning skall dragas, tarvar en närmare utredning, vilken lämpligen synes böra verkställas genom Kungl. Maj:ts försorg.

Genom beslut den 5 april 1940 anbefallde Kungl. Maj:t kammarkollegiet att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Kollegiet avgav den 11 december 1941 utlåtande med utredning och förslag i ämnet.

Kammarkollegiet inhämtade från samtliga domkapitel utom Stockholms, från alla länsstyrelser samt från skolöverstyrelsen utlåtanden i förevarande ämne. En sänkning av gränsen för fullmäktigsystemets obligatoriska användning *tillstyrktes* av *eller föranledde icke någon erinran* från domkapitlen i Uppsala, Skara, Strängnäs, Västerås, Karlstad, Luleå och Visby, länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Nyköping, Linköping, Växjö, Kalmar, Visby, Halmstad, Vänersborg, Mariestad, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand, Umeå och Luleå samt skolöverstyrelsen. Det avgörande befolkningstalet föreslogs av en länsstyrelse till 2 000, av två domkapitel och 10 länsstyrelser till 1 500 samt av ett domkapitel och fem länsstyrelser till 700, d. v. s. det tal som sedan 1938 gällde för de borgerliga kommunerna. Ett domkapitel slutligen uttalade att talet ej borde sättas så lågt som till 700. — Såsom skäl för ökad användning av fullmäktigsystemet angavs i utlåtandena bland annat det genomgående ringa intresset för deltagande i kyrkostämmorna och vidare att å kyrkostämma möjlighet förelåg att genom överraskning framdriva mindre väl övertänkta beslut, att en tillfällig kyrkostämmomajoritet kunde uppriva redan fattade beslut, samt att i motsats härtill fullmäktigsystemet främjade kontinuitet och ansvarskänsla vid handläggning av frågorna.

En sänkning av gränsen *avstyrktes* av domkapitlen i Linköping, Växjö, Lund och Härnösand samt länsstyrelserna i Jönköping, Malmö och Östersund. Till stöd härför framhölls bland annat det önskvärda i att personer som intresserade sig för någon viss fråga icke utestängdes från deltagande

i dennas handläggning, faran för församlingslivets politisering genom införande av fullmäktige, där sådana dittills icke funnits, samt att något verkligt behov av fullmäktige med hänsyn till ärendenas beskaffenhet icke förelåg.

En av kammarkollegiet på grundval av uppgifter från pastorsämbetena upprättad sammanställning visade ett för hela riket gällande medeltal deltagare i kyrkostämmorna under åren 1937—1939, motsvarande 3,2 procent av de röstberättigade. Av sammanställningen, som grundade sig på uppgifter byggda på i efterhand gjord uppskattning av antalet stämmodeltagare, framgick att procenttalet deltagare varierade i hög grad för de olika församlingarna, samfälligheterna och skoldistrikten, så att en enhet kunde utvisa en tillslutning av i medeltal nära 50 procent, medan motsvarande medeltal för flera andra enheter utgjorde endast 0,1 procent. Även om man jämförde olika stämmor inom samma församling hade i regel deltagarantalet växlat starkt. Stämmor som handlagt skolärenden hade varit flitigare besökta än andra; riksmedeltalet deltagare för dem var 4,9 procent av de röstberättigade. I övervägande flertalet församlingar hade alla eller flertalet beslut å kyrkostämma fattats med acklamation; dock fanns härvidlag markerade undantag i det att i åtskilliga kyrkliga kommuner alla eller nästan alla beslut tillkommit genom omröstning.

Den minskning i deltagandet i kyrkostämmorna som var tydligt märkbar vid jämförelse med förhållandena före år 1918, då deltagarantalet torde ha uppgått till i genomsnitt inemot 9 procent, ansåg kammarkollegiet i första hand vara att tillskriva den omständigheten att de röstberättigades antal genom 1918 års rösträttsreform flerdubblats. De nytillkomna kunde knappast ha så starkt eget intresse av besluten som den tidigare kretsen av röstberättigade. Kollegiet ansåg sig emellertid kunna påvisa åtskilliga andra orsaker till det svaga deltagandet. I många fall låg förklaringen, anförde kollegiet, säkerligen i ett så stort förtroende för kyrkorådet eller skolrådet att stämmans uppgift närmast uppfattats vara att bekräfta rådets bedömande. I andra fall — såsom i Norrland med dess vidsträckta och ofta folkrika socknar — kunde avstånd och dåliga kommunikationer ha spelat den största rollen. I andra fall åter måste man räkna med ren likgiltighet för den kyrkliga kommunens angelägenheter. — Det stora antalet med acklamation fattade beslut betraktade kollegiet som en följd av bristande intresse för stämmorna. Uppgifterna gjorde sannolikt att omröstning sällan förekom annat än vid val. Om sådana ej varit anförtrodda åt stämmorna, skulle deltagarsiffrornas medeltal säkerligen varit lägre. — Kollegiet fann att lättheten att deltaga i stämmorna ofta gav de närmast boende möjlighet att särskilt tillgodose sina, icke alltid med kommunens bästa sammanfallande intressen. Någon allmän förekomst av svårare missförhållanden hade kollegiet dock icke kunnat konstatera.

Sammanfattningsvis uttalade kammarkollegiet, att den kyrkligt kommu-

nala organisationen icke borde utbyggas onödigtvis, särskilt som införandet av kyrkofullmäktiginstitutionen i allmänhet kom att medföra ökade förvaltningskostnader samt länsstyrelsernas betungande med röstsammanräkningar. De skäl som beträffande de borgerliga kommunerna motiverat den 1938 företagna sänkningen från 1 500 till 700 av det avgörande befolkningstalet syntes icke vara direkt tillämpliga i fråga om kyrklig kommun. Kollegiet stannade därför vid att förorda en sänkning till talet 1 500.

I propositionen (1942: 247) uttalade chefen för ecklesiastikdepartementet att det framför allt var i de större församlingarna som stämmosystemet fungerat mindre tillfredsställande och icke givit riktiga uttryck för församlingsviljan. Som grund för en utvidgning av fullmäktigsystemets tillämpningsområde räckte emellertid ej att en sådan reform befanns medföra fördelar för församlingsvården. Fördelarna måste också vara av den betydelse att de — med hänsyn tagen också till församlingsangelägenheternas antal och vikt — vägde tyngre än de kostnader för församlingarna och den arbetsbelastning för länsstyrelserna som systemet förde med sig. Vidare måste det vara klart att jämförliga fördelar icke kunde vinnas på mindre ingripande eller mindre kostsamt sätt. Förutsättningar för en reform syntes föreligga beträffande de större bland de församlingar som var i fråga. I dessa fick församlingsangelägenheterna anses vara av den omfattning att de motiverade en reform, även om skolärendena överflyttats till den borgerliga kommunen.

Departementschefen anförde vidare, att det kunde synas tveksamt var gränsen för fullmäktigsystemets obligatoriska tillämpning borde dragas. Med hänsyn till antalet och beskaffenheten av de ärenden, vari de kyrkliga kommunerna hade att besluta, förelåg behov av fullmäktige i dem i allmänhet först vid ett högre befolkningstal än för de borgerliga kommunerna. Dessutom hade stämmosystemet större berättigande i kyrkliga än i borgerliga kommuner. Vad kammarkollegiet anfört till stöd för sitt förslag att sätta gränsen vid ett invånarantal av 1 500 föreföll departementschefen övertygande. Han framhöll även att kammarkollegiets förslag överensstämde med åsikten hos det övervägande flertalet av de hörda myndigheterna.

Konstitutionsutskottet förklarade i sitt utlåtande (1942: 12), att utskottet fann det i propositionen föreslagna invånarantalet 1 500 vara väl avvägt och tillstyrkte en lagändring härom.

Uppgifter om antalet deltagare i kyrkostämmorna

För att få en uppfattning om tillslutningen till kyrkostämmorna har kommittén inhämtat uppgifter om antalet stämmodeltagare. Uppgifterna, som sammanställts i tablån *bilaga F*, avser år 1953 och har lämnats av de 1 285 församlingar som då hade en folkmängd å högst 1 500 invånare och vari kyrkofullmäktige icke fanns. I tablån har såsom en församling även

räknats församlingar som ingår i s. k. total kyrklig samfällighet eller som eljest ej har egna beslutande organ.

Sammanställningen visar att medeltalet deltagare i kyrkostämmorna var endast 2—5 i 294 församlingar. 691 eller mer än hälften av församlingarna hade ett medeltal av 6—10 deltagare. I 76,7 procent översteg alltså medeltalet icke 10. Endast 300 församlingar eller 23,3 procent hade ett högre medeltal än 10 deltagare.

Jämför man deltagarantalet i de olika grupper, i vilka församlingarna alltefter folkmängden indelats i tablån, är det påfallande att de folkrikare församlingarna icke i högre grad visar en större tillslutning till stämmorna än de övriga. Av de 201 församlingar, som har mellan 1 000 och 1 500 invånare, hade endast 61 församlingar eller 30,3 procent flera än i medeltal 10 stämmodeltagare, medan medeltalet deltagare i 115 församlingar var mellan 6 och 10 samt i 35 församlingar blott 2—5.

Beträffande de i *bilaga F* redovisade uppgifterna om medeltalet stämmobesökare i församlingar med olika invånarantal må här slutligen anmärkas att den redovisade statistiken icke är fullt jämförbar med de av kammarkollegiet år 1941 lämnade uppgifterna, vilka avsåg deltagarantalet i förhållande till antalet röstberättigade (s. 167). Av de till kommittén lämnade uppgifterna kan därför icke utan vidare utläsas huruvida tillslutningen till stämmorna minskat sedan 1941, men en tendens härtill synes vara märkbar. Antalet röstberättigade står nämligen i tämligen konstant relation till invånarantalet (omkring två tredjedelar).

Enkät bland församlingarna angående folkmängdsgränsen

I samband med de nämnda uppgifternas inhämtande har kommittén även gjort en enkät bland de församlingar, som har högst 1 500 invånare, rörande församlingarnas inställning till frågan huruvida den gällande folkmängdsgränsen, 1 500 invånare, för obligatoriskt införande av kyrkofullmäktige borde sänkas och om i så fall gränsen borde sättas vid befolkningstalet 1 000, 700 eller 500 eller kyrkofullmäktige obligatoriskt införas oavsett folkmängdens storlek. Vidare har uttalande begärts om huruvida kyrkostämma i församling, där kyrkofullmäktige infördes, borde bibehållas för avgörande av visst eller vissa slags ärenden.

Svar på dessa frågor har inkommit från 1 488 församlingar med en folkmängd å högst 1 500 invånare. Svaren har redovisats i tablån *bilaga G*. Det stora flertalet församlingar eller 1 099 har uttalat sig för ett bibehållande av den nuvarande gränsen vid befolkningstalet 1 500, medan 185 församlingar ansett att en sänkning av gränsen är önskvärd. Slutligen har 204 församlingar förklarat att fullmäktigsystemet bör göras obligatoriskt i alla församlingar oavsett folkmängden. — Av de församlingar som uttalat sig

för en sänkning av gränsen har omkring hälften eller 93 satt gränsen vid befolkningstalet 1 000, en vid 800, 51 vid 700 samt 40 vid 500.

Såsom framgår av tablån är vad nu sagts om församlingarnas önskemål i det övervägande flertalet fall (1 308) grundat på uttalanden av kyrkostämmor och endast i ett jämförelsevis ringa antal fall (180) på uttalanden av kyrkofullmäktige. Det förefaller vara ganska förklarligt att det stora flertalet kyrkostämmor uttalar sig för stämmosystemets bibehållande; vid en motsatt uppfattning hos stämman måste ju den frågan ligga nära varför icke stämman beslutat att införa fullmäktige i församlingen. De avgivna svaren torde därför böra tillmätas endast en begränsad betydelse. Det bör dock beaktas att ett icke obetydligt antal församlingar önskar en sänkning av den gällande gränsen; icke mindre än 389 församlingar — därav 129 med fullmäktige och 260 med stämma som beslutande organ — har uttalat sig för en ändring, och av dessa har, som nämnts, 204 församlingar föreslagit att fullmäktigsystemet göres obligatoriskt oavsett folkmängden.

Av de församlingar som förordat ändring har ett tiotal motiverat sitt ställningstagande. Som skäl har anförts framför allt den ringa tillslutningen till stämmorna. En församling uppger att det ofta endast är kyrkorådets ledamöter som infinner sig. Från annat håll säges att stämmorna under senare tider blivit — frånsett någon enstaka gång — ganska överflödiga; de hålles för att uppfylla lagens bestämmelser och har i de flesta fall fått karaktären av en ren formsak. Det ringa deltagandet beror icke, uppges det vidare, på bristande intresse för kyrkliga ting utan är att tillskriva det förtroende som kyrkorådet förskaffat sig; genom kyrkorådets ledamöter får församlingsborna under hand kännedom om de aktuella frågorna inom det kyrkliga livet. — På sina håll anses att stämmorna är tämligen oberäkneliga; besluten där blir icke sällan beroende av tillfälliga hänsynstaganden. Tillfälliga stämmobesökare, som genom agitation förmåtts infinna sig, vållar att beslut i ett och samma ärende den ena gången fattas i en riktning, en annan gång i rakt motsatt riktning. Häremot ställes i några uttalanden den större känsla av ansvar för de kyrkliga frågorna varunder kyrkofullmäktige arbetar.

Även de församlingar som uttalat sig för ett bibehållande av den nuvarande folkmängdsgränsen har i en del fall närmare motiverat sin uppfattning. Man anser att på grund av ärendenas merendels enkla beskaffenhet och ringa omfattning något behov av fullmäktige icke finns. Man framhåller vidare att stämmorna står mera fria gentemot partipolitiken och bevistas av personer som har ett verkligt intresse för de kyrkliga frågorna, medan i motsättning härtill kyrkofullmäktige ofta nog väljes efter partipolitiska linjer så att även personer som icke har något positivt intresse för kyrkans angelägenheter inväljes, vilket blir till förfång för de kyrkliga intressena. Stämman är en mer demokratisk institution än fullmäktige därför att församlingsborna har möjlighet att å stämmorna direkt göra sin mening gäl-

lande. Om denna rätt berövas dem, kommer det att menligt påverka intresset för det kyrkliga arbetet. Kyrkostämmorna såsom de enda kvarvarande direkta folkförsamlingarna bör icke utan vägande skäl inskränkas. Att stämmorna ofta besökes endast av ett fåtal personer beror på församlingens förtroende för kyrkorådets beredning av ärendena. Då ärenden av större vikt skall behandlas å stämma, är besöksfrekvensen en helt annan. — Frågan om stämma eller fullmäktige har, framhålles det vidare, en icke oväsentlig ekonomisk betydelse, särskilt för småförsamlingarnas vidkommande. Om fullmäktige införes, kommer jämförelsevis stora belopp att utgå i ersättning för fullmäktiges resekostnader och i traktamentsersättning, vilket även kan påverka kyrkorådsledamöternas anspråk på motsvarande ersättning. Fullmäktigsammanträdena skulle komma att åsamka kostnader som ofta icke stod i rimlig proportion till betydelsen av de enkla ärenden som förelåg och vilkas behandling endast tog några minuter. Småförsamlingarna med sin ofta svaga ekonomi och höga utdebitering tål inga onödiga ekonomiska bördor. Om förvaltningsapparaten fördyras, kommer det att menligt inverka på församlingarnas möjligheter att sörja för ett tillfredsställande underhåll av kyrkor och lokaler för församlingsarbetet. — Slutligen påpekas att de församlingar som anser fullmäktigsystemet vara att föredraga har frihet att övergå till ett sådant system.

Kommittén

De i enkätsvaren anförda skälen för och emot en ändring av de gällande bestämmelserna för fullmäktigsystemets obligatoriska användning är såsom synes i huvudsak desamma som redan tidigare framkommit då en utvidgning av systemet varit föremål för övervägande. Det är emellertid tydligt att de företräden som en fullmäktiginstitution får anses besitta i jämförelse med stämma och vilka företräden även framhållits i samband med fullmäktigsystemets införande och successiva utsträckande inom de borgerliga kommunerna gör sig särskilt starkt gällande i kommuner med högre befolkningstal, medan i småkommunerna nackdelarna med fullmäktigsystemet torde få anses överväga fördelarna.

För församlingarnas del finns ingen motsvarighet till den utveckling som särskilt genom kommunindelningsreformen lett till att de borgerliga småkommunerna försvunnit. Ett jämförelsevis stort antal församlingar har ringa folkmängd. Av tablån i *bilaga H,* som redovisar folkmängdssiffrorna i församlingarna vid 1953 års ingång, framgår att av rikets 2 545 församlingar icke mindre än 607 församlingar hade en folkmängd ej överstigande 500 invånare (därav sju med under 100 invånare), 304 församlingar hade 501—700 invånare, 332 församlingar 701—1 000 invånare, 387 församlingar 1 001—1 500 invånare samt 915 församlingar över 1 500 invånare. Sedan dess har

någon förskjutning av betydelse icke ägt rum beträffande de anförda folkmängdstalen.

Såvitt gäller småförsamlingarna lär med hänsyn till ärendenas omfattning något större behov av fullmäktige i allmänhet icke föreligga. Även praktiska skäl talar här mot ett obligatoriskt fullmäktigsystem. Dessa församlingar bör enligt kommitténs uppfattning alltjämt ha frihet att välja mellan stämma och fullmäktige, och tanken på att göra fullmäktigsystemet obligatoriskt oavsett folkmängden har därför av kommittén ansetts böra avvisas.

Var gränsen för obligatoriskt införande av fullmäktige skall dragas är en avvägningsfråga. Det är givetvis omöjligt att med bestämdhet påstå att behov av fullmäktige inträder vid överskridande av en viss folkmängdssiffra eller att fördelarna av fullmäktigsystemet då överväger nackdelarna i sådan mån att systemet bör vara obligatoriskt. Den ovannämnda enkäten hos församlingarna ger föga ledning vid bestämmande av gränsen. Då kommittén anser en sänkning av den nu gällande gränsen vara motiverad, grundas detta huvudsakligen på det svala intresse för deltagande i stämmor som konstaterats genom de inhämtade uppgifterna. Den ringa tillslutningen till kyrkostämmorna måste inge farhågor för att åtminstone i de större av de församlingar, där beslutanderätten nu utövas av kyrkostämma, församlingsviljan icke kommer till uttryck vid stämmorna. En sänkning av gränsen ända till befolkningstalet 700, som för de borgerliga kommunerna gällde från 1938 till nya kommunallagens införande, torde emellertid icke vara påkallad. Såsom framgår av departementschefens uttalande 1942 har stämmosystemet ansetts äga större berättigande i kyrkliga än i borgerliga kommuner samt behov av fullmäktige i församlingarna ansetts med hänsyn till ärendenas art och omfattning i allmänhet inträda först vid ett något högre befolkningstal än i de borgerliga kommunerna. Kommittén har därför stannat vid att förorda att gränsen drages vid ett invånarantal av 1 000. (6 § förslaget till församlingslag.)

För närvarande är såsom förut nämnts relationen mellan antalet invånare och antalet röstberättigade i en församling tämligen konstant, men kommittén är medveten om att relationen kan komma att förändras om utträde ur kyrkan blir vanligare än vad nu är fallet. Kommittén anser likväl att den angivna gränsen vid 1 000 invånare är lämplig.

Den föreslagna sänkningen av gränsen från 1 500 till 1 000 skulle, med utgångspunkt från folkmängdssiffrorna vid 1953 års ingång, komma att beröra 387 församlingar, varav dock omkring en tredjedel torde ha frivilligt övergått till fullmäktigsystem.

Vad härefter angår frågan om kyrkostämmans bibehållande i församling som har kyrkofullmäktige, har vid den ovannämnda enkäten (*bilaga G*) flertalet av de församlingar som uttalat sig härom icke funnit skäl för ett sådant bibehållande. Av 1 018 församlingar som besvarade denna fråga för-

klarade 759 att stämman icke borde bibehållas, medan 259 församlingar ansåg att stämman borde finnas vid sidan av fullmäktige, varvid stämmans verksamhetsområde synes ha ansetts böra i huvudsak överensstämma med vad som för närvarande gäller enligt 5 § LFS.

Inledningsvis har i detta kapitel omnämnts de ärenden beträffande vilka beslutanderätten enligt sistnämnda lagrum är förbehållen kyrkostämma i församling som har kyrkofullmäktige. Den första gruppen av de hithörande ärendena avser ärenden för vilkas avgörande gäller särskilda bestämmelser om rösträtt. Stadgandet syftar på sådana ärenden som förutsätter avgifter vilka enligt gällande författning skall utgå endast av i mantal satt jord eller av annan fastighet och i vilka ärenden ej andra må deltaga än de som innehar sådan jord eller fastighet (9 § tredje stycket LFS). Vid tiden för lagens tillkomst fanns ännu en del pastorat, för vilka löneregler jämlikt 1910 års prästerliga lönelagstiftning icke trätt i tillämpning, och i följd därav var de anförda bestämmelserna av betydelse med hänsyn till den gällande tiondeavskrivningslagen. Då denna reglering nu är fullt genomförd, saknar bestämmelserna betydelse och bör därför utgå ur lagen.

Den andra gruppen av de i 5 § LFS angivna ärendena avser ärenden som är gemensamma för två eller flera församlingar vilka icke utgör kyrklig samfällighet. I dylika ärenden utövas beslutanderätten enligt 3 § andra stycket å gemensam kyrkostämma med församlingarna oavsett huruvida fullmäktige finns i de berörda församlingarna. Till denna grupp av ärenden vill kommittén återkomma i ett senare sammanhang (betänkandets sjätte kapitel). Här kan endast förutskickas att gemensam stämma såsom beslutande organ i fråga om sådana gemensamma ärenden ansetts av kommittén böra bibehållas. Eftersom den ifrågavarande bestämmelsen i 5 § emellertid endast är en hänvisning till vad som härom redan förut sagts i lagen, anser kommittén det icke erforderligt att vad 5 § härom innehåller ges någon motsvarighet i den nya lagen.

Vad angår de återstående av de i 5 § nämnda ärendena måste det uppenbarligen alltjämt tillkomma kyrkostämma att i församling, där fullmäktigsystemet icke är obligatoriskt, besluta i fråga om införande av kyrkofullmäktige. Någon särskild bestämmelse härom torde emellertid icke vara erforderlig, eftersom stämman vid tidpunkten för fattande av beslut i sådan fråga är det enda beslutande organet i församlingen. Då kyrkofullmäktige finns i församlingen, saknas anledning att låta en stämma avgöra fråga om fullmäktiginstitutionens fortsatta bestånd. Det bör vara förbehållet fullmäktige att bestämma härom. Har sålunda i församling invånarantalet nedgått till det för fullmäktigsystemets obligatoriska användning avgörande befolkningstalet eller därunder, bör kyrkofullmäktige själva få avgöra huruvida fullmäktige alltjämt skall finnas i församlingen. Likaså bör i församling, där fullmäktigsystemet icke är obligatoriskt men stämman beslutat uppdraga beslutanderätten åt fullmäktige, de sistnämnda och icke stämman få avgöra

om systemet skall bibehållas. För undvikande av kastningar mellan stämmo- och fullmäktigsystem gäller enligt den nuvarande lagen (4 § tredje stycket) att förslag om upphävande av beslut om fullmäktiges införande icke får väckas förrän fyra år förflutit sedan fullmäktige trätt i verksamhet. En motsvarande bestämmelse har givetvis sin plats att fylla även i den nya lagen.

Vad slutligen beträffar behandlingen av frågor om kyrkofullmäktiges antal bör det liksom enligt gällande regler ankomma på kyrkostämman att bestämma antalet då fullmäktigsystemet skall införas i församlingen. Därefter bör bestämmanderätten — i likhet med vad fallet är inom de borgerliga kommunerna — i regel tillkomma kyrkofullmäktige själva. I vissa fall bör dock — likaledes i analogi med förhållandena i de borgerliga kommunerna — länsstyrelsen fastställa antalet fullmäktige, nämligen dels vid nybildning av församling, som är av den storlek att fullmäktigsystemet är obligatoriskt, och dels då nytt val av fullmäktige skall äga rum i anledning av in- eller exkorporering. Kommittén föreslår att de bestämmelser, som föranledes av att länsstyrelsen sålunda i vissa fall skall ha att bestämma antalet, inflyter i lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning.

Av det sagda torde framgå att något utrymme för kyrkostämma icke finns i församling som har kyrkofullmäktige. Här bortses då från de fall då församling kan ha angelägenheter gemensamma med annan eller andra församlingar, beträffande vilka angelägenheter beslutanderätten kan tillkomma gemensam kyrkostämma med församlingarna.

KAPITEL 5

KYRKORÅDET

Historisk tillbakablick

Kyrkorådet såsom förvaltningsorgan och organ för det andliga livet i församlingen är en relativt sen företeelse i den kyrkliga självstyrelsens historia. Under medeltiden förvaltades kyrkans medel av de två kyrkvärdarna och prästen, vilka årligen avgav redovisning för sin förvaltning inför sockenstämman. Vid deras sida finner man tidigt av sockenstämman valda förtroendemän med uppgift att vaka över kyrkobyggnadens och prästgårdens underhåll. Sådana s. k. sexmän anlitades även som medhjälpare åt de statliga förvaltningsmyndigheterna för vissa uppgifter.

I 1650 års prästerliga privilegier tillerkännes församlingens kyrkvärdar och sexmän befogenheten att — jämte »församlingen i gemen» — beställa om kyrkornas inkomster och räkenskaper, kyrko- och prästgårdsbyggnad, kyrkodisciplinen samt »andra församlingen åliggande tarvor och beställningar».

Under mitten och senare hälften av 1600-talet började kyrkoråd, vari kyrkvärdarna och sexmännen ingick, att växa fram. Men varken 1686 års kyrkolag eller 1675 års prästprivilegier upptog några bestämmelser därom (de sistnämnda privilegierna upprepade bestämmelserna från 1650).

I 1723 års prästerliga privilegier gjordes en mera markerad åtskillnad mellan sockenstämman som det beslutande organet, å ena sidan, samt präst och kyrkvärdar å den andra. Kyrkotuktens handhavande överlämnades till ett organ bestående av »kyrkoherden med några av de förnämsta uti församlingen och kyrkans sexmän». Vidare säges att »uti städerna, där antingen kyrkoråd eller sockenstämma hålles, förfares därmed efter vanligheten», därvid kyrkorådens och »föreståndarnas» tillsättning skall ske »med kyrkoherdens och magistratens vetskap och överenskommande».

Den rättsliga regleringen erhöll kyrkorådet först genom 1817 års förordning angående sockenstämmor och kyrkoråd. Enligt denna förordning skulle, såväl i städerna som på landet, inrättas ett kyrkoråd, bestående av kyrkoherden som ordförande samt kyrkvärdarna och — efter socknens folkrikhet — minst fyra och högst åtta av socknens bofasta invånare, på landet valda av sockenstämman och i städerna tillsatta på samma sätt som kyrkvärdarna. Sexmännen, som förlorat sin ställning såsom socknens äldste eller fullmäktige och blivit ett slags sockenordningsmän, borde vara närva-

rande vid kyrkorådets sammanträden för att lämna upplysningar och sedermera verkställa rådets beslut. Kyrkorådets uppgifter angavs vara att handha kyrkodisciplinen och vad till religionens och sedernas vård hörde. I vissa fall kunde kyrkorådet döma till straff (böter eller arbete till kyrkan eller stockstraff). Någon uppgift som beredningsoch verkställighetsorgan för stämman tillkom icke kyrkorådet enligt denna förordning. — År 1828 utvidgades kyrkorådets befogenheter till att även omfatta inseendet över den allmänna hälsovården i socknen.

1843 års lagstiftning (se ovan s. 106) innebar en betydelsefull omorganisation av sockenförvaltningen, i det att det förutvarande kyrkorådet uppdelades på två skilda organ: kyrkoråd och sockennämnd. Till sockennämnden överfördes de borgerliga angelägenheterna hälsovård, allmän ordning och sedlighet, och den fick vidare till uppgift att efter sockenstämmans uppdrag ombesörja sådana gemensamma ekonomiska angelägenheter som icke tillhörde ämbets- eller tjänstemäns befattning. Kyrkorådet blev i huvudsak ett organ för kyrkotuktens upprätthållande. Kyrkorådet tillkom sålunda att handha kyrkodisciplinen och vad till religionens och sedernas vård hörde. Det ägde upptaga frågor om oordentligheter och oseder vid gudstjänst, försummelse av gudstjänsten, uteblivande från katekesförhör, oenighet i äktenskap, olydnad emot föräldrar samt vårdslösad barnauppfostran. I motsats till 1817 års förordning hade emellertid kyrkorådet icke rätt att döma till ansvar. — Kyrkorådets ledamöter skulle väljas — även i stad — av sockenstämman samt valet ske för två år i sänder.

Uppdelningen av kyrkliga och borgerliga angelägenheter på skilda organ fullföljdes i 1862 års kommunalförordningar, genom vilka sockenstämman försvann för att ersättas av kyrkostämman för den kyrkliga församlingens och kommunalstämman för den borgerliga kommunens angelägenheter. Förvaltande och verkställande organ blev på ena sidan kyrkoråd och skolråd samt på den andra sidan kommunalnämnd och drätselkammare. Enligt 1862 års förordning om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd fick kyrkorådet sålunda till uppgift icke blott att befatta sig med kyrkotukten och vården om kyrkans angelägenheter. Kyrkorådet skulle därjämte vara församlingens allmänna beredningsoch verkställighetsorgan. Det tillkom kyrkorådet att inom sitt kompetensområde ombesörja verkställighet av kyrkostämmans beslut i alla de fall där ej verkställigheten uppdragits åt vissa därtill utsedda personer, att ha överinseendet över av kyrkostämman för särskilda verkställighetsbestyr utsedda personers förvaltning, att till kyrkostämman göra de framställningar vilka omständigheterna kunde påkalla samt att avge de förberedande utlåtanden som kyrkostämman infordrade. Uppbörden av församlingsavgifter ankom emellertid icke på kyrkorådet utan å vederbörande kommunalnämnd eller drätselkammare.

Motsvarande verkställighetsoch beredningsuppgifter tilldelades skolrådet såsom organ för skolärendena. Skolrådet kunde sammanslås med kyrko-

rådet. I såväl kyrkoråd som skolråd var kyrkoherden självskriven ordförande. Ledamöter i kyrkorådet var församlingens kyrkvärdar samt så många för gudsfruktan och nit kända män som församlingen fann lämpligt utse; dock fick antalet ledamöter, ordföranden inräknad, icke understiga fem. Ledamöterna valdes för fyra års tid.

Kyrkostämmoförordningens stadganden om kyrkorådets uppgifter bibehölls oförändrade under förordningens hela giltighetstid. Beträffande kyrkorådets sammansättning må här endast anmärkas att kyrkvärdarna från år 1919 skulle väljas av och inom kyrkorådet.

Kyrkorådet enligt gällande rätt

Den allmänt kommunalrättsliga regel, enligt vilken beslutanderätten utövas av fullmäktige eller stämma samt förvaltning och verkställighet tillkommer nämnder och styrelser, har för den kyrkliga kommunens del blivit lagfäst i 3 § LFS, som sålunda utgör den grundläggande bestämmelsen om församlingens förvaltningsorganisation. I lagrummets tredje stycke stadgas, att förvaltning och verkställighet tillkommer kyrkoråd eller biblioteksstyrelse eller de andra styrelser, nämnder eller personer, som är utsedda för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr. Före lagändringen den 21 maj 1954, då de tidigare i lagen intagna bestämmelserna rörande folk- och fortsättningsskoleväsendet upphävdes, hörde även skolråd och fortsättningsskolestyrelse till de i lagrummet särskilt angivna förvaltningsorganen.

Redan genom det nu nämnda stadgandet kommer kyrkorådets ställning såsom församlingens *allmänna* förvaltnings- och verkställighetsorgan till uttryck; de övriga administrativa organ, som avses i stadgandet, har nämligen att vårda mera speciella angelägenheter. Kyrkorådets centrala ställning framgår än mera av lagens fjärde kapitel »*Om kyrkoråd m. m.*», vari meddelas utförliga bestämmelser om kyrkorådets uppgifter, liksom om dess organisation och verksamhetsformer. Även för biblioteksstyrelse gäller i huvudsak samma bestämmelser, däremot saknas här liksom eljest i lagen närmare regler om andra nämnder eller styrelser. Sådana organ kan utses på grund av stadganden i särskilda författningar. Ett exempel härpå är boställsstyrelsen, som enligt 3 § i ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 kan utses av pastorat för att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden, som eljest tillhör kyrkorådet. Även utan stöd av speciella författningsbestämmelser kan församling emellertid utse de organ »för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr», som församlingen finner lämpligt, därvid dylika organs befogenheter blir beroende av församlingens beslut.

Till en början skall här lämnas en kort översikt över *kyrkorådets organisation och arbetsformer* (40 samt 43—51 §§ LFS), varefter rådets närmare uppgifter enligt gällande lag kommer att behandlas.

Kyrkoråd skall finnas i varje församling. Två eller flera församlingar kan dock förena sig om gemensamt kyrkoråd. De kan även med bibehållande av sina särskilda kyrkoråd tillsätta ett gemensamt kyrkoråd för vård om viss eller vissa angelägenheter. Beslut om gemensamt kyrkoråd — liksom beslut om gemenskapens upphörande — måste fattas av varje församling för sig. Om församlingar bildar ett pastorat, skall vid sidan av de särskilda kyrkoråden alltid finnas ett gemensamt kyrkoråd (pastoratskyrkoråd) för vård om pastoratets angelägenheter, varmed i huvudsak avses förvaltning, utbetalning och redovisning av tillgångar avsedda för prästerskapets avlöning. — Därest Kungl. Maj:t förordnat att två eller flera församlingar skall utgöra en kyrklig samfällighet, gäller vad i LFS är stadgat för församling i tillämpliga delar för samfälligheten. På grund härav skall i varje samfällighet finnas ett gemensamt kyrkoråd, vanligen benämnt samfällda kyrkorådet (men i Göteborg och Norrköping kallat kyrkonämnd). Huruvida kyrkoråd även skall finnas i var och en av de i samfälligheten ingående församlingarna blir beroende av samfällighetens natur. Om samfälligheten är fullständig, d. v. s. omfattar alla i lagen avsedda angelägenheter (s. k. total samfällighet), saknar de särskilda församlingarna egen kyrkokommunal organisation, och de har sålunda inga egna kyrkoråd vid sidan av samfällighetens. Har samfälligheten däremot endast att sköta viss eller vissa angelägenheter (s. k. partiell samfällighet), bibehåller de särskilda församlingarna sina kyrkoråd för vården av de angelägenheter, som icke beröres av samfälligheten.

Ledamöterna i församlings kyrkoråd utses av församlingens representativa organ, d. v. s. av kyrkostämman eller, om kyrkofullmäktige finns, av dem. I samfällighet utses det samfällda kyrkorådet av samfällighetens representativa organ (stämma eller fullmäktige). Kyrkoråd, som är gemensamt för två eller flera församlingar som icke utgör samfällighet, utses av gemensam kyrkostämma med församlingarna; och detta alltså även om kyrkofullmäktige finns i samtliga eller någon av församlingarna. Pastoratskyrkoråd utses sålunda av gemensam kyrkostämma med församlingarna i pastoratet (den s. k. pastoratsstämman).

Ledamöter i kyrkorådet väljes till det antal, som befinnes lämpligt med hänsyn till församlingens (församlingarnas eller samfällighetens) vidd och folkmängd. Antalet ledamöter må dock, ordföranden medräknad, icke vara under fem eller över elva. Jämte ledamöterna må utses suppleanter till det antal, som befinnes lämpligt. Det blir alltså beroende av stämmans eller fullmäktiges beslut huruvida några suppleanter över huvud skall utses. Val av ledamöter och suppleanter skall ske enligt majoritetsmetoden, därest icke viss i lagen angiven minoritet begär att proportionellt valsätt skall tillämpas.

Då kyrkoråd skall utses för kyrklig samfällighet eller eljest för två eller flera församlingar gemensamt, bör det tillses att om möjligt envar av församlingarna blir företrädd i rådet.

Till ledamot eller suppleant i kyrkorådet må väljas endast den som är röstberättigad å kyrkostämma samt boende inom församlingen (församlingarna eller samfälligheten) och uppnått tjugotre års ålder ävensom kan anses vilja främja församlingslivet. Vad om obehörighet och rätt till avsägelse är stadgat om kyrkofullmäktig (se ovan s. 76 f) skall äga motsvarande tillämpning å ledamot eller suppleant i kyrkorådet.

Val av kyrkoråd skall förrättas i november eller december månad året näst efter det, då allmänna val av kyrkofullmäktige ägt rum. Kyrkorådet väljes för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skedde. Såvitt angår församling, där kyrkofullmäktige finns, förnyas således kyrkoråd och kyrkofullmäktige icke samtidigt, ty det gamla kyrkorådet kvarstår under fullmäktiges första tjänstgöringsår, och först i slutet av detta år väljes nytt kyrkoråd för fullmäktiges tre återstående tjänstgöringsår samt det därpå följande året. — Om en ledamot, som utsetts vid proportionellt val, avgår under sin tjänstgöringstid, inkallas den suppleant, som enligt den för suppleanterna bestämda ordningen bör inträda, och denne skall tjänstgöra under den tid, som återstått för den avgångne. Avgår däremot ledamot, som valts enligt majoritetsmetoden, anställes fyllnadsval för den återstående delen av tjänstgöringstiden. Om fyllnadsval finns särskilda bestämmelser.

Kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar är självskriven ordförande i församlings kyrkoråd och i pastoratskyrkoråd. Detsamma gäller i samfällighets kyrkoråd (samfällt kyrkoråd), därest de i samfälligheten ingående församlingarna tillhör samma pastorat. Vad åter angår samfällda kyrkorådet i samfällighet, som består av församlingar tillhörande *olika* pastorat, stadgas att domkapitlet förordnar en av församlingarnas kyrkoherdar eller annan inom någon av församlingarna tjänstgörande präst att vara ordförande och en annan sådan präst att vid hinder för honom föra ordet. Samma är förhållandet, där eljest församlingar tillhörande olika pastorat har gemensamt kyrkoråd.

Kyrkoherden såsom självskriven ordförande i församlings kyrkoråd kan förordna annan präst i församlingen att vara ordförande. Dylikt förordnande kan meddelas för visst sammanträde eller tills vidare; det kan också ges för bestämd kortare eller längre tid. Rätten att förordna annan präst till ordförande tillkommer endast kyrkoherden, icke den hans ämbete förvaltar. Kyrkoherdens nämnda rätt gäller icke ordförandeskapet i kyrkoråd i annex- eller kapellförsamling med särskilt anställd präst. Den sistnämnde — eller den hans tjänst förestår — skall nämligen föra ordet i sådan församlings kyrkoråd, när kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar icke är tillstädes. — Vad som sagts om kyrkoherdens rätt att förordna annan

ordförande i församlingskyrkorådet äger motsvarande tillämpning å kyrkoherde såsom ordförande i pastoratskyrkoråd ävensom i kyrkoråd, som eljest är gemensamt för församlingar tillhörande samma pastorat; kyrkoherden kan alltså förordna annan inom pastoratet (församlingarna) tjänstgörande präst att vara ordförande.

Beträffande ordförandeskapet i kyrkoråd gäller slutligen den bestämmelsen, att kyrkorådet äger utse en annan ledamot att för tillfället föra ordet, därest ordföranden är hindrad att inställa sig vid sammanträde.

Kyrkorådet skall sammanträda när ordföranden finner det nödigt eller minst halva antalet ledamöter för uppgivet ärende gör framställning därom.

Suppleanterna i rådet bör kallas till tjänstgöring i den mån det erfordras till följd av hinder för ledamot eller då det uppkommit ledighet efter ledamot, som utsetts enligt majoritetsmetoden, och denna ledighet ej kunnat fyllas. Uppkommer däremot ledighet i kyrkorådet efter ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inträder såsom förut nämnts vederbörande suppleant för att tjänstgöra under den tid, som återstått för den avgångne. — Suppleanterna har rätt att även eljest vara närvarande vid rådets sammanträden.

För att kyrkorådet skall vara beslutmässigt måste flera än hälften av rådets ledamöter, ordföranden medräknad, vara tillstädes. Vid förfallolös utevaro skall ledamot i rådet eller till tjänstgöring inkallad suppleant böta till kyrkokassan.

För omröstning inom kyrkorådet gäller samma regler som för kyrkofullmäktige. Beslut fattas således genom vanlig öppen omröstning med utslagsröst för ordföranden vid lika röstetal; dock skall val och tillsättande av tjänstebefattning ske med sluten omröstning och lottning verkställas vid lika röstetal. Protokoll föres av ordföranden eller på hans ansvar; justering kan enligt kyrkorådets bestämmande ske antingen genast eller vid nästa sammanträde eller också av ordföranden och minst två ledamöter, som utsetts därtill.

Om *kyrkorådets uppgifter* finns utförliga bestämmelser i 41 och 42 §§ LFS. Bestämmelserna ansluter sig på väsentliga punkter till de motsvarande stadgandena i 22 och 28 §§ i 1862 års kyrkostämmoförordning.

Enligt 41 § första stycket tillkommer det kyrkorådet att ombesörja kyrkans angelägenheter. Med kyrkans angelägenheter avses i detta sammanhang icke något annat än det i 1 och 2 §§ använda uttrycket kyrkliga angelägenheter eller med andra ord de angelägenheter, som innefattas i församlingens kompetens.[1] Ordet kyrka har här således icke den speciella innebörd som det har exempelvis i 2 § punkten e) och 56 § andra stycket, varest med kyrkans egendom respektive kyrkoegendom avses lokalkyrka såsom särskilt

[1] Uttrycket kyrkans angelägenheter återfinnes i motsvarande stadgande i 1862 års förordning, 22 §: »Kyrkorådet tillkommer — — — att vårda kyrkans angelägenheter». Jämför förordningens 1 §: »vården om kyrkans och folkskolans angelägenheter».

rättssubjekt tillhörig egendom. Medan folk- och fortsättningsskoleväsendet ännu var en församlingens angelägenhet, ställdes de kyrkliga angelägenheterna i motsättning till ärenden rörande skolväsendet, men numera har församlingen — bortsett från det fåtal församlingar som alltjämt handhar folk- och fortsättningsskoleväsendet — icke att sköta andra angelägenheter än kyrkliga, varför kyrkorådets ombesörjande av kyrkans angelägenheter i princip omspänner församlingens hela kompetensområde. Härvid är dock att beakta att på grund av särskilt stadgande i 40 § tredje stycket sådana angelägenheter som avser förvaltning och vård av församlingsbibliotek har undandragits från kyrkorådets kompetens och tillagts särskild biblioteksstyrelse.

De närmare uppgifter som tillkommer kyrkorådet såsom *kyrkligt organ* har i 41 § första stycket angetts genom exempel, varjämte stadgats skyldighet för rådet att även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter. I de anförda exemplen behandlas först kyrkorådets befogenheter med avseende å kyrkotukt och församlingsdisciplin. Det tillkommer sålunda kyrkorådet att i avseende på religionens och sedernas vård vaka över efterlevnaden av därom gällande författningar; att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänsten; samt att vaka över att kyrklig tvedräkt och söndring såvitt möjligt förhindras. I frågor som rör religionens och sedernas vård må kyrkorådet enligt 42 § söka förmå den felande till bättring genom allvarliga föreställningar och varningar; låter han sig ej rättas, kan rådet efter sakens beskaffenhet vidtaga den ytterligare åtgärd, som överensstämmer med lag och författningar. Samma stadganden fanns redan i 1862 års förordning, som dessutom innehöll en bestämmelse om rätt för kyrkorådet att vid äventyr av böter och viten kalla personer att inställa sig inför rådet. Vid tillkomsten av LFS upphörde denna möjlighet att tvinga någon till inställelse. Om den kallade icke kommer, måste således kyrkorådets föreställningar och förmaningar delges honom genom protokollsutdrag. I övrigt torde rådets befogenheter att ingripa inskränka sig till att göra anmälan till vederbörande myndighet.

Enligt 41 § första stycket tillkommer det vidare kyrkorådet att tillsätta och avskeda kyrkobetjänte. Kyrkobetjäningens löneförmåner bestämmes emellertid icke av kyrkorådet utan av det representativa organet (stämman eller fullmäktige). Anställande av kyrkomusiker är reglerat i kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950, och om tillsättande av kyrkovaktmästare finns bestämmelser meddelade i ett alltjämt gällande kungl. cirkulärbrev den 13 augusti 1823. Härom hänvisas till framställningen nedan s. 212.

Bland kyrkorådets i 41 § angivna uppgifter av *kyrkokommunal* natur märkes i främsta rummet beredning, förvaltning och verkställighet.

Kyrkorådet har enligt 41 § tredje stycket d) att *bereda* de till rådets verksamhet hörande ärenden, som skall förekomma till behandling å kyrkostämma eller hos kyrkofullmäktige. Närmare föreskrifter om beredning ges

i 17 §, som behandlar beredning av stämmans ärenden men som på grund av hänvisning i 38 § även gäller för ärenden hos fullmäktige. De ärenden som företages till avgörande av stämman eller fullmäktige skall vara vederbörligen beredda av kyrkorådet eller annan styrelse, nämnd eller beredning, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller också av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer. Stadgandet tolkas så, att beredning bör verkställas av varje organ vars verksamhetsområde beröres av ärendet. Vidare stadgas i 17 § att, innan ärende som beretts på annat sätt än av kyrkorådet företages till avgörande, tillfälle alltid skall lämnas kyrkorådet att avge yttrande över ärendet. Genom bestämmelsen åsyftas att uppnå enhetlighet i behandlingen av förekommande frågor och samordning i förvaltningen. Från beredningstvånget är enligt 17 § undantagna dels valärenden, dels ärenden som fordrar skyndsam handläggning och icke avser utgift eller anskaffande av medel därtill eller avhändande av församlingens egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Såsom av 17 § framgår kan särskilda beredningar tillsättas. I övrigt sker beredning inom sådana särskilda styrelser eller nämnder, som kan tillsättas antingen på grund av föreskrifter i speciallagstiftningen, såsom boställsstyrelse, eller enligt kyrkokommunens eget skön för särskilda ändamål, såsom kyrkogårdsnämnd. Organ av sistnämnda slag förekommer huvudsakligen i de större eller medelstora städernas samfälligheter eller eljest i kyrkokommuner med mera vittutgrenad organisation.

Kyrkorådet är det ledande organet för församlingens (pastoratets eller samfällighetens) *egendoms- och medelsförvaltning*. Om kyrkorådets hithörande befogenheter stadgas i 41 § första stycket e), att det tillkommer kyrkorådet att vårda församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom och handha de medel som skall användas för nämnda ändamål. Föremål för kyrkorådets omvårdnad anges här vara för kyrkliga ändamål avsedd församlingsegendom. Vad därmed avses framgår om man beaktar paragrafens före den 1 januari 1955 gällande lydelse. Skolrådet hade enligt andra stycket att utöva vården av och befattningen med folk- och fortsättningsskolan samt därmed sammanhängande angelägenheter ävensom handha förvaltningen och vården av församlingsbibliotek. Förvaltningen av annan församlingsegendom tillkom kyrkorådet, och för sistnämnda egendom har lagstiftaren valt beteckningen »församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom», som alltså satts i motsättning till skola och bibliotek. Sedan numera skolväsendet i princip överförts till den borgerliga kommunen, omfattar kyrkorådets förvaltning all församlingsegendom med undantag av eventuellt förefintligt församlingsbibliotek, som enligt stadgande i 40 § tredje stycket skall förvaltas av särskild biblioteksstyrelse.

Till kyrkorådets förvaltningsuppgifter hör även vården om den egentliga kyrkoegendomen, d. v. s. den egendom som tillhör kyrkan i egenskap av ett särskilt och från församlingen skilt rättssubjekt. Kyrkorådets hithörande

befogenheter innefattas jämte annat i stadgandet i 41 § första stycket f), vari föreskrives att det tillkommer kyrkorådet att »även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter». Att hit får hänföras bland annat vården om kyrkoegendomen framgår av en jämförelse med 56 § andra stycket, i vilket lagrum talas om »vård av kyrka och kyrkoegendom samt om medel, som stå under domkapitlets inseende». — Till kyrkoegendomen räknas först och främst själva kyrkobyggnaden — under förutsättning att den ej uppförts av församlingen eller eljest tillhör denna — med kyrkogård, klockstapel och annat, vidare de ecklesiastika boställena (prästgårdar och löneboställen) samt annan kyrkans fasta egendom, ävensom kyrkans lösa egendom såsom inventarier, donationsmedel, kollektmedel m. m. Om förvaltningen av kyrkoegendomen finns närmare föreskrifter i speciallagstiftningen (se härom *Wetterberg* Handbok i kyrkolagfarenhet, 1950, sid. 803 ff). Denna kyrkorådets förvaltning har ansetts vara i princip av exklusiv natur; förvaltningen kan således icke av kyrkostämman eller kyrkofullmäktige överflyttas till något annat förvaltningsorgan, såvida icke enligt särskilda bestämmelser i speciallagstiftningen öppnats möjlighet härtill, såsom fallet är beträffande de ecklesiastika boställena, vilkas förvaltning enligt det förut berörda stadgandet i 3 § ecklesiastik boställsordning kan uppdragas åt en särskild boställsstyrelse.

Om kyrkorådets uppgifter som medelsförvaltande organ finns närmare föreskrifter i lagens femte kapitel »Om avgifter och räkenskaper». Någon gemensam medelsförvaltning är icke föreskriven för den kyrkliga kommunens del. Kyrkorådet har således att föra räkenskaper över sin förvaltning, och samma skyldighet åligger de särskilda styrelserna i fråga om deras förvaltning (62 §). Räkenskaperna skall föras i enlighet med de direktiv som det representativa organet kan ha meddelat. — Icke heller är i lagen föreskrivet att gemensamt förslag till utgifts- och inkomststat skall upprättas för de förvaltande organens olika kassor. Kyrkorådet skall uppgöra statförslag »för kyrkan», och biblioteksstyrelsen för församlingsbiblioteket (59 §). Som regel upprättar dock kyrkorådet ett förslag till huvudstat. — Enligt 60 § skall kyrkorådet eller särskild styrelse lämna meddelande om beslutad utdebitering till kommunalnämnden på landet och drätselkammaren i stad samt från dessa myndigheter mottaga de församlingen tillkommande skattemedlen.

Angående kyrkorådets medelsförvaltning finns, utöver de nämnda stadgandena i femte kapitlet, bestämmelser i fjärde kapitlets 53 § andra stycket samt 54 och 55 §§. Enligt 53 § andra stycket skall kyrkorådet för varje kalenderår inom eller utom sig utse en kassaförvaltare. Stadgandet har ansetts icke betaga församlingen möjlighet att träffa avtal med den borgerliga kommunen om att denna genom sitt kommunalkontor eller genom kommunalnämnden skall sköta även församlingens medelsförvaltning. Om sådant avtal träffas, har lagrummet tillämpats så att den borgerliga kommunens

kassaförvaltare av församlingen utses till kyrkorådets kassaförvaltare. — I 54 § finns närmare föreskrifter om huru penningar och värdehandlingar skall förvaras samt penningmedel placeras. I 55 § regleras den ansvarighet för omhänderhavda medel och säkerhetshandlingar, vilken åvilar ledamöterna i kyrkorådet.

Kyrkorådets ställning såsom *verkställighetsorgan* är lagfäst i 41 § tredje stycket a), enligt vilket stadgande kyrkorådet har att, i vad på dess särskilda befattning ankommer, ombesörja verkställigheten av kyrkostämmans eller kyrkofullmäktiges beslut, i den mån ej sådan verkställighet uppdragits åt särskilt därtill utsedda styrelser, nämnder eller personer. Att vid sidan av kyrkorådet kan finnas andra organ med verkställande uppgifter framgår redan av det allmänna stadgandet i 3 § tredje stycket, vari såsom förvaltnings- eller verkställighetsorgan anges — jämte kyrkoråd och biblioteksstyrelse — »de andra styrelser, nämnder eller personer, som äro utsedda för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr». Som ovan framhållits avses med dylika styrelser och nämnder dels organ enligt specialförfattningar, såsom boställsstyrelse, dels organ som församlingen kan efter eget skön utse för särskilda uppgifter, såsom kyrkogårdsnämnd.

Kyrkorådets ledande ställning inom den kyrkokommunala förvaltningen kommer till särskilt uttryck i 41 § tredje stycket b), enligt vilket stadgande det åligger rådet att inom sitt förvaltningsområde ha överinseendet över den förvaltning som utövas av de för särskilda förvaltnings- och verkställighetsbestyr utsedda styrelserna, nämnderna eller personerna. Såsom verkställighetsorgan kan kyrkorådet sålunda antingen själv vidtaga erforderliga åtgärder eller tillse att sådana åtgärder vidtages av dem församlingen i vissa fall eller för särskilda ändamål utsett till verkställare. I händelse av försummelse från de särskilda verkställighetsorganens sida har kyrkorådet att begagna sig av den rådet enligt 41 § tredje stycket c) tillkommande befogenheten att hos kyrkostämman eller kyrkofullmäktige göra de framställningar eller förslag som påkallas av omständigheterna. Kyrkorådet har också möjlighet att anmäla försummelsen till åtal. Däremot har kyrkorådet ingen befogenhet att ge de särskilda organen direktiv om vilka åtgärder som skall vidtagas av dem.

Enligt 41 § tredje stycket e) åligger det vidare kyrkorådet att i alla till rådets förvaltningsområde hörande frågor, som angår församlingens egendom eller eljest dess gemensamma rätt, bevaka och utföra församlingens talan vid alla tillfällen, då icke särskilt ombud av församlingen förordnats för sådant ändamål. Kyrkorådets befogenhet att utan särskilt uppdrag av församlingen föra dess talan äger nära samband med rådets uppgifter såsom det ledande förvaltningsorganet. Det processuella representantskapet tillkommer sålunda kyrkorådet beträffande samtliga angelägenheter, som rådet har att taga befattning med, och vare sig fråga är om församlingens egendom eller om egendom som tillhör kyrkan. Såvitt gäller församlingens egen-

dom kan annan representant utses av det representativa organet. Då däremot är fråga om kyrkans egendom, har församlingen ansetts ej kunna utse någon annan representant.

Till de i 41 § särskilt angivna uppgifter som åligger kyrkorådet hör slutligen att avge infordrade betänkanden i församlingens angelägenheter.

Utöver de i LFS särskilt uppräknade uppgifterna har kyrkorådet jämlikt 41 § andra stycket att i enlighet med vad särskilda författningar föreskriver även taga befattning med andra angelägenheter, såsom beträffande kyrkomusikers anställande och verksamhet. Stadgandet tillkom i samband med kyrkomusikerorganisationens genomförande. På grund av de i viss mån särpräglade befogenheter som enligt kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950 tilldelades kyrkorådet befanns det lämpligt att i 41 § erinra om de uppgifter som enligt speciallagstiftningen ålåg rådet och därvid särskilt omnämna rådets befattning med ärenden som rörde kyrkomusikers anställande och verksamhet. I berörda stadga föreskrives att den närmare tillsynen över den kyrkomusikaliska verksamheten inom varje kyrkomusikerdistrikt skall tillkomma kyrkorådet och vederbörande kyrkoherde. Kyrkorådet har att förrätta val av organist, tillsätta vikarie å organisttjänst samt anställa biträdande kyrkomusiker och orgelspelare. Kyrkorådet skall vidare fastställa plan för bedrivande av den s. k. fria musikundervisningen samt bestämma grunder för antagande av elever vid sådan undervisning. Även i övrigt har kyrkorådet åtskilliga bestyr enligt kyrkomusikerstadgan.

Kyrkorådets befattning med kyrkomusikerärendena är såsom av 41 § andra stycket framgår endast ett — ehuru betydelsefullt — exempel på uppgifter som i särskilda författningar tilldelats rådet. Beträffande andra sådana befogenheter kan här nämnas ytterligare några exempel. Enligt lagen den 13 november 1936 om domkapitel, 4 § 2 mom., har pastoratskyrkoråd att utse ombud för val av ledamot och suppleant i domkapitel. — Enligt kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet, 38 §, skall vid byggande eller ändring av kyrka och andra för kyrkliga ändamål avsedda byggnader m. m. kyrkorådet eller annan, som å församlingens vägnar handhar verkställandet, tillse att arbetet utföres med skicklighet och noggrannhet samt att fastställda ritningar och behörigen givna föreskrifter följes. — Enligt kungörelsen den 28 september 1928 med vissa föreskrifter rörande taxeringsförfarandet, 1 § 2 mom., åligger det vederbörande kyrkoråd, därest särskild boställsstyrelse icke finnes, att fullgöra deklarationsskyldigheten i fråga om vissa ecklesiastika boställsfastigheter, och enligt samma kungörelses 2 § äger kyrkoråd som har att fullgöra nämnda skyldighet att hos prövningsnämnden överklaga taxeringsnämnds beslut rörande taxeringen, även om kyrkorådet icke jämlikt eljest gällande föreskrifter är befogat därtill. — Enligt kungörelsen den 8 december 1933 angående eldbegängelse, 13 §, må flyttning av aska som nedsatts efter eldbegängelse ske endast efter medgivande, såvitt avser flyttning inom viss

församling, av kyrkorådet samt eljest av länsstyrelsen efter kyrkorådets hörande. — Enligt prästlönereglementet den 29 juni 1951, 45 § 5 mom., har pastoratets kyrkoråd att utbetala de avlöningsförmåner till församlingsprästerna som pastoratet enligt prästlönekostnadslagen har att bestrida. — Enligt kungörelsen den 30 december 1953 angående kollekter, 3 §, beslutar kyrkorådet om upptagande av församlingskollekt och bestämmer i samband därmed såväl ändamålet med kollekten som när den skall upptagas. Enligt sistnämnda kungörelses 7 § har kyrkorådet att utöva en viss granskning av församlingskollekts användning.

Kommitténs förslag

Kyrkorådets allmänna ställning

De uppgifter som åvilar kyrkorådet är väsentligen av två skilda slag. Å ena sidan har kyrkorådet att handlägga ärenden och taga befattning med frågor, som har en direkt anknytning till gudstjänstlivet eller till församlingsvården i övrigt. Denna sida av kyrkorådets verksamhet kan sålunda sägas vara av utpräglat kyrklig natur, och den äger ett nära samband med vad som är det centrala i de prästerliga arbetsuppgifterna. De hithörande angelägenheterna saknar också motsvarighet inom den borgerliga kommunen. — Å andra sidan har kyrkorådet att ombesörja en mängd bestyr av övervägande administrativ och ekonomisk karaktär, vilka bestyr icke nämnvärt skiljer sig från dem som tillkommer den borgerliga kommunens motsvarande organ, kommunalnämnd och drätselkammare. Bland dessa kyrkokommunala uppgifter intar den ekonomiska förvaltningen den mest framträdande platsen.

Då det gäller att i en blivande lag bestämma kyrkorådets funktioner, inställer sig spörsmålet huruvida de uppgifter som för närvarande åvilar rådet fortfarande skall tillkomma detsamma eller om, på grund av uppgifternas ovannämnda skiftande natur, en uppdelning av desamma bör ske på så sätt att de angelägenheter som är av övervägande kyrklig natur hänföres till ett organ, samt de övriga bestyren — främst den ekonomiska förvaltningen — tilldelas ett annat. Att med angivna utgångspunkt göra en gränsdragning mellan de båda sidorna av kyrkorådets nuvarande verksamhetsområde skulle måhända icke i och för sig möta några större svårigheter. Det bör dock beaktas att kyrkorådets verksamhet såtillvida måste sägas vara ensartad som densamma — vare sig uppgifterna är av ena eller andra slaget — ytterst har samma mål, nämligen att befrämja det kyrkliga livet inom församlingen.

Spörsmålet om en uppdelning av kyrkorådets nuvarande uppgifter på skilda organ blir först och främst beroende av rent praktiska överväganden,

då det gäller att åstadkomma möjligast ändamålsenliga organisation för handhavandet av samtliga de hithörande bestyren. Vid regleringen av kyrkorådets ställning och funktioner inställer sig emellertid även en annan, med förevarande spörsmål sammanhängande fråga, nämligen den om pastors självskrivenhet såsom ordförande i rådet och över huvud som ledamot av detsamma. Då det nämligen enligt kommitténs mening får anses naturligt att pastor äger medinflytande då det gäller de ärenden som kan hänföras till den förstnämnda av de båda berörda grupperna, varvid här främst åsyftas omvårdnaden om församlingslivet, kan det å andra sidan ifrågasättas om detsamma också är fallet i fråga om de kyrkokommunala — särskilt de ekonomiska — angelägenheterna. De båda spörsmålen — om en uppdelning av kyrkorådets nuvarande verksamhetsområde på skilda organ och om pastors självskrivenhet i rådet — får anses ha sådant inbördes samband att de svårligen kan särskiljas.

Lämpligheten av att låta kyrkorådet behålla båda de berörda grupperna av uppgifter har i den offentliga diskussionen blivit ifrågasatt närmast med utgångspunkt från önskvärdheten att avlyfta från prästerna, främst kyrkoherden i dennes egenskap av självskriven ordförande i rådet, sådana arbetsuppgifter som kan sägas föga sammanhänga med prästtjänstens rent kyrkliga karaktär. Sålunda har kanslirådet N.-E. Brolin i ett särskilt yttrande till det av de pastoratsindelningssakkunniga avgivna betänkandet med förslag till allmänna riktlinjer för den territoriella pastoratsindelningen och församlingsprästerliga organisationen (SOU 1953: 11) framhållit önskvärdheten av att den prästerliga arbetskraften mera effektivt utnyttjades för den rent prästerliga församlingsverksamheten. För sådant ändamål förordar Brolin en översyn av församlingsstyrelselagarna i syfte att avskaffa prästernas *obligatoriska* bundenhet vid sådana kommunala uppdrag som icke har omedelbar betydelse för nämnda verksamhet. En sådan arbetsavlastning skulle, framhåller Brolin, främja förutsättningarna för en såväl från kostnadssynpunkt som sakligt sett bättre pastoratsindelning och -organisation.

I det frågekomplex som sålunda är för handen kommer kommittén att först behandla frågan om det utifrån praktiska synpunkter kan vara motiverat att göra en uppdelning av kyrkorådets nuvarande verksamhetsområde, varefter — i det följande avsnittet av detta kapitel — frågan om kyrkoherdens självskrivenhet blir föremål för kommitténs överväganden. Då emellertid Brolin i sitt berörda yttrande, som närmast gäller den sistnämnda frågan, framlägger vissa riktlinjer för en reform av församlingens förvaltningsorganisation, kan en redogörelse för dennes förslag och för de utlåtanden vari detsamma berörts redan nu vara på sin plats.

Brolin yttrar bland annat:

Då det måhända ej kan helt bortses från att kyrkoherdens eller i annexförsamling biträdande prästs befattning såsom *ordförande i församlingskyrkorådet* med

somliga på kyrkorådet ankommande angelägenheter (exempelvis i frågor om församlingsvården, om underhåll och skötsel av kyrka med dess inventarier, andra gudstjänstlokaler, pastorsexpedition, församlingshus och begravningsplatser samt om kyrkotukt o. dyl.) kan vara av visst värde för prästernas egentliga församlingsverksamhet, kan emellertid i förevarande sammanhang böra övervägas, om prästens självskrivenhet till ordförandeposten i församlingskyrkorådet i allt fall bör bibehållas. Detta skulle då — för vinnande av utredningens syfte — behöva förutsätta, att församlingens mera väsentliga ekonomiska angelägenheter överflyttas från kyrkorådet till annan nämnd (församlingsnämnd, respektive gemensam pastoratsnämnd). Detta måste åter i sin tur innebära, att denna nya nämnd finge karaktären av församlingens (respektive pastoratets gemensamma) verkliga styrelse och att kyrkorådet finge ställningen av en denna styrelse underordnad nämnd för speciella förvaltnings- och verkställighetsbestyr.

I samband med den av mig här skisserade församlingsstyrelsereformen torde eventuellt även böra undersökas lämpligheten av att den i ecklesiastik boställsordning (3 §) för närvarande anvisade fakultativa anordningen med *särskild boställsstyrelse* inordnades i församlingsstyrelselagen såsom en särskild nämnd för den ecklesiastika boställsförvaltningen, underordnad — åtminstone i sista hand — pastoratets gemensamma huvudorgan (styrelse). Där boställsförvaltningen är av ringa omfattning, kunde det möjligen tänkas, att till sådan boställsstyrelse undantagsvis finge utses blott en enda person, på sitt sätt motsvarande sådan boställsvärd, som redan nu på sina håll lärer förekomma. Genom att boställsstyrelsen sålunda bleve ett obligatoriskt organ, komme tydligt att markeras, att förvaltningsbestyren i avseende å prästgårdarna och löneboställena icke längre tillkomme kyrkorådet och att dessa bestyr alltså, för den händelse att kyrkorådet får prästerlig ordförande, ej vidare komme att belasta denne. Det synes emellertid önskvärt, att samtidigt överväges möjligheten av en decentralisering av själva handhavandet av den ecklesiastika boställsförvaltningen, så att detta bestyr kan lokaliseras till vederbörande församling. Boställsstyrelsen skulle för så fall bli en med kyrkorådet sidoordnad nämnd inom den enskilda församlingen i stället för en för pastoratet gemensam. Den komme därvid att i första hand vara underordnad sin församlings styrelseorgan och först via detta ansvarig inför pastoratets gemensamma organ. Vad beträffar kyrkorådet bleve givetvis detta, med sina härförut förordade begränsade uppgifter, i varje fall ett förvaltnings- och verkställighetsorgan enbart för respektive församling; för pastoratet komme icke att erfordras något gemensamt dylikt organ.

I några av de remissyttranden i anledning av pastoratsindelningssakkunnigas betänkande, vilka återges i Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 12 augusti 1953 (nr 2) med bifogat statsrådsprotokoll, har även berörts den av Brolin framförda tanken på ett överflyttande av vissa ärenden från kyrkorådet till särskild nämnd.

Domkapitlet i Uppsala yttrar bland annat:

De till de sakkunniga redovisade arbetstidsstudierna ger vid handen, att prästernas tid i icke ringa utsträckning upptages av administrativa uppgifter av kyrkokommunal karaktär, såsom de ecklesiastika boställs- och fondförvaltningarna, statförslagens beredande, medelsförvaltning m. m. Detta gäller givetvis främst kyrkoherden i hans egenskap av kyrkorådsordförande med allt vad därav följer av kommunalförvaltande uppgifter och ansvaret för deras rätta fullgörande. Dessa administrativa uppgifter lärer icke bliva mindre genom bildande av större pasto-

rat. Prästerskapets tid att mera helt ägna sig åt den själavårdande verksamheten torde bliva än mer beskuren. I synnerhet den fria kyrkliga verksamheten i dess olika och skiftande former, numera av så avgörande vikt och betydelse för kyrkans liv, lärer röna menlig inverkan av de ifrågasatta pastoratsbildningarna. Kyrkoherden är enligt lag ordförande i kyrkorådet och bör så förbliva. Domkapitlet vill sålunda inlägga en bestämd gensaga emot den reservationsvis framförda tanken, att kyrkorådets uppgifter skulle överflyttas till annan nämnd med karaktären av församlingens verkliga styrelse, varigenom kyrkorådet bleve denna styrelse underordnad. Härmed skulle kyrkoherden komma att i huvudsak förlora kontakten med de uppgifter, som kyrkorådet nu har och som så nära ansluter sig till den rent prästerliga verksamheten. Ordnandet av de kyrkliga administrativa uppgifterna på lämpligt sätt förutsätter förståelse för kyrkans egenart. Såvitt rör den ecklesiastika boställsförvaltningen kan pastorat uppdraga åt särskild boställsstyrelse att fullgöra de åligganden, som eljest tillhör kyrkorådet. Boställsstyrelse väljer inom sig ordförande. Genom tillsättande av en boställsstyrelse kan sålunda kyrkoherden synas bli befriad från ansvaret för denna verksamhet. Så är dock icke helt fallet. För beslut å kyrkostämma i ärenden av ifrågavarande art fordras nämligen beredning icke blott av boställsstyrelse utan även av kyrkoråd. Lättnaden i arbetsbördan blir under sådana förhållanden icke så stor, särskilt från synpunkten av att kyrkorådets ordförande är den ende av de medagerande, som handlar under tjänstemannaansvar.

Domkapitlet i Luleå anför:

Ett förverkligande av den tanke som här framförts eller att man genom att överflytta vissa angelägenheter — speciellt de ekonomiska — från kyrkorådet till annan nämnd skulle frigöra prästen i hans egenskap av kyrkorådsordförande från vissa arbetsuppgifter, kan befaras medföra, dels att det centrala, intresserade och aktiva inflytande i församlingslivet, som kyrkorådet alltmer kommit att utöva och som från skilda håll omvittnas såsom en synnerligen värdefull faktor, påtagligt försvagas, dels ock att prästen går förlustig den ofta värdefulla kontakten med församlingens praktiska angelägenheter. Domkapitlet, som anser angeläget att här antydda utveckling får fortsätta, måste avvisa varje anordning, som rubbar kyrkorådets ställning.

Länsstyrelsen i Kronobergs län finner en centralisering och rationalisering av prästernas administrativa arbetsuppgifter vara av synnerligen stor betydelse för en ändamålsenlig utformning av pastoratsindelningen. Länsstyrelsen anser att prästernas tjänsteuppgifter borde — såsom Brolin framhållit — göras till föremål för en särskild undersökning. Om prästerna befriades från vissa administrativa arbetsuppgifter, ökades möjligheterna att anknyta pastoratsindelningen till den nya borgerliga kommunindelningen. Pastoratens ekonomiska förvaltning kunde lämpligen centraliseras till den borgerliga kommunens huvudort, varigenom de kommunala tjänstemännen kunde anlitas för bokföring m. m.

Länsstyrelsen i Kalmar län tillstyrker den förordade översynen av församlingsstyrelselagarnas bestämmelser i vad de rör församlingskyrkorådets befogenheter och prästernas därvid förbundna arbetsuppgifter.

Allmänna svenska prästföreningen yttrar:

Historiskt och traditionellt är kyrkorådet insatt i ett församlingsvårdssamman-

hang. En glädjande tendens till ett kraftigare betonande härav hör med till dagens kyrkobild. En omorganisation som bryter denna utveckling och ger kyrkorådet »ställningen av en underordnad nämnd för speciella förvaltnings- och verkställighetsbestyr» medför en icke försvarlig utarmning av församlingslivet. I det särskilda yttrandet ifrågasättes att lösgöra pastor från vissa nu obligatoriska uppgifter inom församlingskyrkorådets arbetssfär. Berörda åligganden är intimt knutna till pastors församlingsvårdande uppgifter. Föreningen nödgas beteckna de här föreslagna åtgärderna såsom motiverade utifrån andra synpunkter än pastoralvårdens och såsom en tendens till förändring av kyrkoherdetjänstens karaktär från först och sist församlingsherdens till motsvarighet till en borgerlig kommunalförvaltningstjänst.

Kyrkomötets särskilda utskott yttrar i sitt i denna del av kyrkomötet (kyrkomötets skrivelse nr 34) godkända betänkande (nr 1), såvitt nu är i fråga:

Den av Brolin framförda meningen synes grunda sig på uppfattningen om kyrkorådet såsom främst ett kyrkokommunalt förvaltnings-, verkställighets- och beredningsorgan i likhet med kommunalnämnden eller motsvarande organ inom den borgerliga kommunen. Utskottet kan icke dela denna uppfattning. Enligt utskottets mening bör kyrkorådet betraktas såsom ett kyrkligt organ, med uppgift att vårda församlingslivet, varjämte det fungerar som församlingens främsta administrativa organ.

Behöver kyrkorådets ordförande tillfälligtvis avlastning i sitt arbete, bör han kunna erhålla sådan genom temporärt tillsatta utskott, kommittéer eller beredningar liksom genom att beredas erforderlig skrivhjälp. Prästens obligatoriska medverkan i den kyrkliga förvaltningen är av största betydelse för hans kontakt med församlingsborna och för hans möjlighet att överblicka och leda församlingsarbetet.

Kommittén

Det av Brolin framförda förslaget att dela upp kyrkorådets nuvarande funktioner på två skilda förvaltningsorgan har framställts med tanke på att man genom att befria pastor från sådana uppgifter som icke äger omedelbart samband med dennes egentliga själavårdande arbete skulle kunna åstadkomma bättre förutsättningar för en ändamålsenlig pastoratsindelning. Från kommitténs utgångspunkter måste emellertid frågan om en lämplig pastoratsindelning anses vara i viss mån av sekundär betydelse. Eftersom det för kommittén gäller att söka skapa en tillfredsställande förvaltningsorganisation för församlingen, blir frågan i första hand om det från förvaltningsmässiga synpunkter finns anledning att omgestalta kyrkorådets nuvarande verksamhetsområde. Innan kommittén vill taga ställning till denna fråga, skall här något diskuteras de olika möjligheter som kan ifrågakomma, om det skulle befinnas önskvärt att dela upp kyrkorådets nuvarande funktioner.

Enligt Brolins förslag skulle som huvudregel gälla att i varje församling skulle finnas dels ett kyrkoråd för det andliga livet och därmed sammanhängande angelägenheter, dels en församlingsnämnd för den ekonomiska

förvaltningen. Detta skulle helt visst i flertalet församlingar innebära en överorganisation. Det måste därför — särskilt med tanke på de talrika mindre församlingarna — i varje fall finnas en möjlighet för församlingen att besluta att kyrkorådet även skall fungera som församlingsnämnd. Genom en sådan ordning skulle varje församling själv få taga ställning till frågan om huru förvaltningen i detta hänseende lämpligen skulle ordnas.

Såsom ett alternativ till den av Brolin skisserade organisationen kan övervägas huruvida en möjlighet borde beredas församling att själv besluta om en uppdelning av kyrkorådets funktioner. Församling skulle i så fall få en i lagen reglerad möjlighet att bryta ut den ekonomiska förvaltningen från kyrkorådets verksamhetsområde och uppdraga denna åt ett särskilt organ, som kunde benämnas ekonominämnd eller drätselnämnd. Där församling begagnade sig av denna möjlighet, skulle kyrkorådet således ha kvar de rent kyrkliga uppgifterna samt lämpligen även vissa förvaltningsfunktioner, såsom vården av kyrkobyggnaden och annan egendom som äger samband med den kyrkligt-religiösa verksamheten. Inom ramen för sin verksamhet skulle kyrkorådet få använda de anslag som ställdes till dess förfogande samt äga anställa kyrkovaktmästare och annan personal, som är avsedd för kyrkobyggnaden eller annan sådan egendom som rådet förvaltar. All medelsförvaltning skulle däremot tillkomma det andra organet, ekonominämnden, som även skulle ha att vidtaga alla dispositioner i fråga om »finansförmögenheten». Dessutom kunde sådan ekonominämnd tänkas få hand om boställsförvaltningen. Församlingens statförslag skulle uppgöras av ekonominämnden, medan kyrkorådets befattning därmed skulle inskränkas till att rådet avlämnade sina anslagsäskanden till nämnden. Enligt den sålunda skisserade uppdelningen av uppgifterna bleve kyrkorådet och ekonominämnden sidoordnade organ, och intetdera organet skulle sålunda komma att framstå såsom församlingens styrelse.

Även om vissa skäl kan anföras för den ifrågasatta uppdelningen av kyrkorådets verksamhetsområde, synes det enligt kommitténs mening vara av väsentlig betydelse för en ändamålsenlig organisation av församlingens förvaltning att rådet intar en central ställning i församlingen. Denna kyrkorådets ställning som det samlande organet skulle uppenbarligen icke kunna bevaras, om de ekonomiska angelägenheterna undantogs från rådets verksamhetsfält. En sådan åtgärd bör därför icke förordas utan synnerligen vägande skäl. Emellertid torde något verkligt behov att uppdela förvaltningen å skilda organ i allmänhet icke föreligga. Församlingens verksamhet är icke så vittutgrenad som den borgerliga kommunens, och de uppgifter som för närvarande av ålder åvilar kyrkorådet har som regel en jämförelsevis begränsad omfattning. Såvitt gäller de talrika mindre församlingarna kan dessa uppgifter utan olägenhet handhas av ett och samma organ. Vad de större församlingarna beträffar kan det väl mången gång vara erforderligt med ett särskilt beredningsorgan för de ekonomiska angelägenheterna.

Men i samtliga församlingar bör kyrkorådet liksom för närvarande vara det organ som i sista hand har ansvaret för att alla förekommande ärenden får en allsidig beredning och behandling.

På grund av det anförda föreslår kommittén att kyrkorådet även i fortsättningen bibehåller sin centrala ställning inom församlingen med den dubbla uppgiften att handha omvårdnaden om församlingslivet och att vara församlingens främsta administrativa och ekonomiska organ.

Kyrkoherdens självskrivenhet i kyrkorådet

Kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i kyrkorådet leder sitt ursprung tillbaka till prästprivilegierna. I 1723 års privilegier nämndes för landsbygdens del icke uttryckligen kyrkorådet, men det talades där om att »kyrkoherden med några av de förnämsta uti församlingen och kyrkans sexmän må uti sockenstugan sammanträda». — Såväl enligt 1817 års sockenstämmoförordning som enligt 1843 års förordning om kyrkoråd var — såsom tidigare sagts — kyrkoherden, vilken sedan äldsta tider varit ordförande i sockenstämman, även kyrkorådets självskrivne ledare. Då sockenstämman genom 1862 års kommunalförfattningar uppdelades i kommunalstämma och kyrkostämma, övergick prästens självskrivenhet som ordförande i sockenstämman till ordförandeskapet i kyrkostämman. Även i kyrkorådet var han såsom förut självskriven ordförande. Självskrivenheten som ordförande i kyrkostämman borttogs först genom 1930 års lag om församlingsstyrelse.

Vid de nuvarande bestämmelsernas tillkomst var frågan om prästens ställning i församlingsstyrelsen föremål för övervägande.

I *kyrkofullmäktigsakkunnigas* betänkande (SOU 1923: 4) föreslogs att prästens självskrivenhet som ordförande i kyrkostämman skulle upphöra men att han fortfarande skulle vara självskriven ordförande i kyrkorådet. Självskrivenhetens upphörande i fråga om ordförandeskapet i kyrkostämman motiverades med att församlingens fria valrätt påfordrades av det åskådningssätt som på författningslivets övriga områden faktiskt brutit igenom. Till stöd för bibehållandet av prästens självskrivenhet till ordförandeskapet i kyrkorådet anfördes — utöver att historiska skäl talade därför — att kyrkorådet hade att utöva sådana funktioner att prästens ledning av dess arbete syntes i hög grad påkallad. De funktioner som här åsyftades var kyrkorådets åligganden att i avseende å vad till religionens och sedernas vård hör vaka över efterlevnaden av därom gällande författningar samt att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänsten. Beträffande kyrkoråd, gemensamt för församlingar tillhörande olika pastorat, föreslogs emellertid att kyrkorådet skulle äga att bland sina ledamöter utse ordförande.

De sakkunnigas förslag om självskrivenhetens borttagande i fråga om det beslutande organet mötte stark kritik särskilt från kyrkligt håll.

I *propositionen* (1930: 100) föreslogs bibehållande av självskrivenheten såväl i fråga om det beslutande organet som i fråga om kyrkorådet. Såvitt rörde kyrkorådet motiverades detta med att ordförandeskapet i kyrkorådet borde tillkomma kyrkoherden i kraft av hans ämbete. Departementschefen tillade att det, med hänsyn ej blott till den ställning som pastor intog i församlingen utan även till arten av de uppgifter vilkas fullgörande ankom på kyrkorådet, torde vara riktigt att han vore rådets självskrivne ordförande.

I flera *motioner* yrkades att självskrivenheten helt eller delvis skulle upphöra.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31) föreslog att ordförande i det beslutande organet skulle tillsättas genom val men att ordförandeskapet i kyrkorådet alltjämt skulle tillkomma kyrkoherden. I samband med att självskrivenhetens borttagande föreslogs i fråga om kyrkostämma och fullmäktige uttalade utskottet att möjlighet borde öppnas att utse kyrkoherden eller hans ställföreträdare till ordförande även om han icke vore röstberättigad, respektive fullmäktig. Denna möjlighet fann utskottet av särskild betydelse för landsförsamlingarna, då tillfälle därigenom skulle beredas dem att kunna utse en dugande och intresserad prästman till ordförande i stämman eller fullmäktige, vilken nyss inflyttat till församlingen och därför ännu icke förvärvat rösträtt å stämman eller kunnat väljas till fullmäktig. Utskottet tillstyrkte vidare upphävandet av kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i skolråd och hans självskrivna ledamotskap av folkskolestyrelse men förordade i samband därmed införande av en bestämmelse som gjorde det möjligt att utse kyrkoherden till ordförande även om han ej var ledamot i rådet eller styrelsen. Med hänsyn till pastors ämbetsställning och arten av de angelägenheter som handlades av kyrkostämma, kyrkofullmäktige, skolråd eller folkskolestyrelse föreslog utskottet att kyrkorådets ordförande, men däremot icke annan inom församlingen tjänstgörande prästman, skulle äga rätt påfordra kyrkostämmas hållande eller kyrkofullmäktiges sammankallande samt äga rätt yttra sig och framställa förslag i stämman, fullmäktige, rådet eller styrelsen, ändå att han icke vore röstberättigad, respektive ledamot. På detta sätt — förklarade utskottet vidare — undanröjdes också den invändning mot självskrivenhetens avskaffande som möjligen kunde göras med stöd av bestämmelsen i § 23 av gällande prästerliga privilegier att kyrkoherden äger hålla vissa stämmor med församlingen.

Beträffande ordförandeskapet i kyrkorådet yttrade utskottet att detta borde tillkomma kyrkoherden på grund av hans ämbetsställning enligt gällande kyrkolag. Utskottet uttalade vidare att det med hänsyn såväl till den ställning pastor intager i församlingen som till arten av de uppgifter vilkas

fullgörande ankommer på kyrkorådet torde för undvikande av motsättning mellan ämbetsförvaltning och självförvaltning vara riktigt att han även i fortsättningen kvarstod som rådets självskrivne ordförande. Utskottet erinrade i detta sammanhang om att kyrkorådet skulle i avseende å religionens och sedernas vård vaka över efterlevnaden av gällande författningar.

Efter tillkomsten av 1930 års församlingsstyrelselag har i riksdagen kyrkoherdens självskrivenhet i kyrkorådet behandlats i två motioner år 1955 (I: 121 av herr Einar Persson m. fl. samt II: 153 av herr Persson i Tandö). I dessa båda likalydande motioner anfördes att det stod i strid mot en demokratisk ordning att en person vore självskriven som ledamot eller ordförande i en kommunal nämnd. Vidare framhölls att det icke alltid torde förhålla sig så att en självskriven ordförande vore den mest lämplige för en så viktig post som ordförandeskapet i kyrkorådet. Motionärerna hemställde därför att bestämmelsen om kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i kyrkorådet måtte upphävas. — Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 5) ansåg att ett ställningstagande till denna fråga, vilken vore föremål för kommitténs utredning, borde anstå till dess resultatet av kommitténs arbete förelåg till bedömning. På utskottets hemställan föranledde motionerna icke till någon riksdagens åtgärd.

Kommittén

Såsom närmare kommer att utvecklas i det följande avsnittet av detta kapitel är en av kyrkorådets väsentligaste uppgifter att vara det ledande organet för det andliga livet i församlingen. På grund av det samband som föreligger mellan denna betydelsefulla del av kyrkorådets arbete och prästens gärning är det naturligt att kyrkoherden äger medinflytande i rådet. Han bör icke endast ha rätt att närvara, yttra sig och framställa förslag, utan han bör som ledamot av rådet deltaga i rådets avgöranden. Ehuru prästens medinflytande är av särskild betydelse då det gäller kyrkorådets rent kyrkliga verksamhet, vore det knappast motiverat eller ens — av praktiska skäl — tänkbart att göra någon inskränkning i prästens medverkan i fråga om de övriga ärenden som rådet har att handlägga.

Av kommitténs uppfattning, att kyrkoherden bör vara självskriven ledamot av kyrkorådet, följer icke att ordförandeskapet i rådet bör vara bundet vid en viss befattningshavare. För kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande skulle visserligen kunna anföras att det ledarskap på det andliga livets område, som tillkommer kyrkoherden såsom främste prästerlige befattningshavare i församlingen, svårligen kan skiljas från ledningen av kyrkorådet. Mot en sådan tankegång kan dock invändas att kyrkorådets verksamhet ingår som ett led i den kommunala självstyrelsen och att det bäst överensstämmer med principerna för denna självstyrelse att rådets

ordförande utses genom val i vanlig ordning. Ett annat argument för självskrivenheten kan tänkas vara att någon garanti för att kyrkorådets ordförande är solidarisk med kyrkans verksamhet eljest icke skulle kunna ernås. Detta skäl för självskrivenheten synes vara föga vägande, eftersom man icke torde behöva räkna med att en vald ordförande ej skulle vara solidarisk med kyrkan. De kvalifikationer på grund varav en präst blivit satt att vara församlingens herde är icke med nödvändighet sådana att de också gör honom lämplig att utöva ordförandeskapet i ett organ med viktiga kommunala uppgifter. Prästen kan vara en utmärkt förkunnare av kyrkans budskap och en god själasörjare och hans lämplighet för sitt kall kan därför vara odisputabel, men härav följer icke att han också är den som i församlingen är mest lämpad att föra ordet i kyrkorådet, för vilken post andra förutsättningar är av betydelse. I detta sammanhang kan det vara tillräckligt att peka på de betydelsefulla administrativa och ekonomiska uppgifter som ankommer på kyrkorådet och vilka uppgifter kräver ett omdöme och en erfarenhet i kommunala och ekonomiska angelägenheter som icke alltid kan finnas hos en kyrkans befattningshavare. Därmed är icke sagt att prästerna icke i stor utsträckning sköter även de med ordförandeskapet i kyrkorådet förbundna plikterna på ett föredömligt sätt. Om kyrkoherden har de för ordförandeskapet lämpliga förutsättningarna, torde han — om självskrivenheten bortfaller — ofta komma att väljas till ordförande, liksom det för närvarande icke är ovanligt att han väljes till fullmäktiges eller stämmans ordförande. Och det måste — såsom konstitutionsutskottet år 1930 anförde på tal om ordförandeskapet i stämma och fullmäktige — för kyrkoherden vara mera tillfredsställande att vara ordförande på grund av sina församlingsbors förtroende än i kraft av sitt ämbete.

Om ordförandeskapet i kyrkorådet anförtros en lekman, kommer prästens arbetsbörda att lätta och han blir i stånd att mera odelat inrikta sitt arbete på de områden som är närmare förbundna med den rent prästerliga gärningen. Ledamotskapet i kyrkorådet kommer likväl att på honom ställa särskilda krav på initiativförmåga, liksom hans kyrkliga erfarenhet kommer att vara av särskilt värde för rådets arbete.

Enligt kommitténs förslag skall sålunda kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i kyrkorådet upphöra och ordföranden i stället tillsättas genom val. Det synes lämpligt att även en vice ordförande i rådet utses. Liksom gäller beträffande den borgerliga kommunens styrelse är det enligt kommitténs uppfattning naturligt att valet av ordförande och vice ordförande tillkommer det representativa organet. Kyrkofullmäktige eller kyrkostämman får anses ha möjlighet att friare än kyrkorådet kunna bedöma vem som lämpligast bör anförtros ifrågavarande poster.

Till skillnad mot vad som gäller för kyrkorådets övriga ledamöter har kyrkoherden som självskriven ledamot icke någon vald suppleant, som kan

inträda i rådet vid förfall för honom. Frågan blir då om kyrkoherden skall tillerkännas rätt att sätta annan i sitt ställe. Kyrkoherdens personliga insats i kyrkorådets verksamhet får anses vara av sådant värde att han icke bör fritagas från skyldigheten att själv deltaga i rådets arbete. Det synes därför olämpligt att bereda honom möjlighet att förordna ersättare. På grund härav har i förslaget icke intagits någon motsvarighet till bestämmelsen i 46 § 1 mom. första stycket i den nu gällande lagen att kyrkoherden kan förordna annan präst i församlingen att ersätta honom i kyrkorådet. Som en följd härav bör kyrkorådets sammanträden icke förläggas till tider då kyrkoherden är upptagen av kyrkliga förrättningar eller av andra tjänsteåligganden. Lämpligt är att kyrkorådets ordförande, innan han utsätter tid för sammanträde, förvissar sig om att kyrkoherden är oförhindrad att närvara.

Medan sålunda enligt förslaget kyrkoherden kommer att sakna ersättare i moderförsamlingens kyrkoråd, bör när det gäller kyrkorådet i en till pastoratet hörande annexförsamling möjlighet finnas för annan präst än kyrkoherden att vara ledamot i dennes ställe. Annexförsamlingens kyrkoråd skulle därigenom kunna tänkas få en något självständigare ställning, och kyrkoherden skulle befrias från de med ledamotskapet förbundna resorna till sådant kyrkoråds sammanträden. Att automatiskt göra i annexförsamling tjänstgörande präst till självskriven ledamot av detta kyrkoråd torde emellertid vara mindre lämpligt. De inom ett pastorat verkande prästernas tjänstgöring är icke alltid knuten till viss församling. Därför bör valet stå mellan att ge kyrkoherden rätt att, då han önskar bli befriad från ledamotskapet i annexförsamlings kyrkoråd, förordna ersättare eller att denna angelägenhet överlämnas till domkapitlet. I valet mellan dessa båda alternativ har kommittén stannat för det förra. Såsom förman för de övriga i pastoratet tjänstgörande prästerna bör kyrkoherden kunna pröva lämpligheten av att annan präst än han själv ingår i kyrkorådet samt vaka över att det blir en för uppdraget skickad präst. Uppenbarligen bör endast i pastoratet fast anställd präst kunna ifrågakomma för uppdraget. Om en sådan präst har sin tjänstgöring knuten till annexförsamlingen, torde det i de flesta fall vara naturligt att låta denne vara ledamot i kyrkorådet. Men det kan av skilda anledningar, exempelvis då annexförsamlingens kyrka skall restaureras, tänkas att kyrkoherden önskar att själv vara ledamot under någon period.

Vad härefter angår den tid, för vilken förordnande att i kyrkoherdens ställe vara ledamot i annexförsamlings kyrkoråd bör kunna meddelas, talar åtskilliga skäl för att tiden icke sättes alltför kort. Genom kortvariga förordnanden för en präst skulle församlingen stundom kunna hindras att genom inval knyta honom mera varaktigt till kyrkorådet. Församlingen bör även ha möjlighet att välja den av kyrkoherden förordnade prästen till kyrkorådets ordförande, men förutsättningen härför är att prästen har ett

stadigvarande uppdrag som ersättare för kyrkoherden. Över huvud synes det vara önskvärt att prästens tjänstgöring i kyrkorådet blir av tämligen varaktig natur. Kommittén anser därför att uppdragstiden som regel bör vara lika lång som de övriga ledamöternas mandattid eller alltså fyra år. Tiden bör emellertid även sammanfalla med mandattiden för de andra ledamöterna. Om kyrkoherden vill under den löpande mandattiden förordna ersättare, bör förordnandet alltså avse endast tiden intill mandattidens utgång, för att sedan eventuellt följas av ett fyraårsförordnande. Något hinder behöver icke föreligga för att en präst, som under mandattiden kommer att avgå, förordnas för hela mandattiden, men det är uppenbart att förordnandet upphör i och med att han lämnar sin tjänst.

Kyrkoherdens självskrivenhet som ledamot i kyrkorådet kommer att gälla även beträffande kyrkoråd i samfällighet som består av församlingar tillhörande samma pastorat. Härvidlag är dock att märka att kyrkoherden icke avses skola äga att — såsom föreslagits beträffande kyrkoråd i annexförsamling — förordna annan präst att vara ledamot i hans ställe.

Såvitt gäller kyrkoråd i samfällighet, bestående av församlingar som tillhör olika pastorat, ävensom kyrkoråd, som i övrigt är gemensamt för församlingar tillhörande olika pastorat, skulle en tillämpning av den föreslagna regeln om kyrkoherdens självskrivenhet leda till att — särskilt i de större städerna med ganska många pastorat — det prästerliga inslaget i kyrkorådet bleve alltför stort. Kommittén föreslår därför att för de nämnda fallen domkapitlet skall förordna en av församlingarnas kyrkoherdar att vara ledamot i kyrkorådet och en annan av kyrkoherdarna att då han är förhindrad vara ledamot i hans ställe. Bestämmelsen härom kommer sålunda att i viss mån motsvara den som för närvarande gäller beträffande ordförandeskapet i nu ifrågavarande slag av kyrkoråd.

De föreslagna bestämmelserna om kyrkoherdens ställning i kyrkorådet har intagits i lagförslagets 52 § 1 mom.

Enligt LFS har kyrkoherden dels en del befogenheter, som följer av ordförandeskapet i kyrkorådet, dels vissa mera speciella befogenheter. Till det förra slaget hör bland annat den ordföranden enligt 47 § tillkommande rätten att kalla rådet till sammanträde så ofta han finner det nödigt. I samma lagrum stadgas även att rådet skall sammanträda om minst halva antalet ledamöter för uppgivet ärende gör framställning därom. Kommittén föreslår att sistnämnda rätt skall tillkomma också kyrkoherden i egenskap av självskriven ledamot av rådet. Om kyrkoherden förordnat annan präst till ledamot i annexförsamlings kyrkoråd, tillkommer rätten denne. Bestämmelse om rätt att påkalla sammanträde med kyrkorådet har intagits i förslagets 56 §.

Kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar äger för närvarande påkalla hållande av kyrkostämma samt sammanträde med kyrkofullmäktige

(14 § 2 mom., 15 och 34 §§ LFS). Denna rätt tillkommer enligt kommitténs förslag kyrkorådet. Att ge kyrkoherden i egenskap av självskriven ledamot i rådet en motsvarande befogenhet synes icke vara erforderligt. Det kan i detta sammanhang anmärkas att bestämmelserna i 23 artikeln i 1723 års privilegier om prästerskapets rätt att hålla vissa stämmor med församlingen blivit ersatta av de motsvarande bestämmelserna i LFS.[1]

Enligt 11 § LFS har ordföranden i kyrkorådet, även om han icke är röstberättigad, rätt att å kyrkostämma yttra sig och framställa förslag, men han äger icke att deltaga i besluten. Enligt 37 § LFS har han samma rätt vid kyrkofullmäktiges sammanträden, även om han icke är ordförande i eller ledamot av fullmäktige. I lagförslagets 20 och 37 §§ meddelas bestämmelser om att kyrkoherden, ändå att han icke är kyrkofullmäktig respektive röstberättigad, äger deltaga i fullmäktiges och stämmans överläggningar men ej i besluten. Någon rätt för kyrkoherde som ej är kyrkofullmäktig, respektive röstberättigad, att vid fullmäktigsammanträde eller stämma även framställa förslag har kommittén icke ansett skäl att föreslå (jfr lagförslagets 21 och 38 §§).

I 12 och 33 §§ LFS stadgas att kyrkorådets ordförande kan utses till ordförande å kyrkostämma, ehuru han ej är röstberättigad, och i kyrkofullmäktige, oaktat han icke är fullmäktig. Såsom förut nämnts infördes denna möjlighet vid församlingsstyrelselagens tillkomst i syfte att bereda församling tillfälle att till ordförande i stämman eller fullmäktige utse en dugande och intresserad prästman, som nyss inflyttat till församlingen och därför ännu icke förvärvat rösträtt å stämman eller kunnat väljas till fullmäktig. Något behov att bibehålla ifrågavarande bestämmelse synes icke föreligga. Bestämmelserna innebär för övrigt att kyrkoherde, som med stöd av dem utsetts till ordförande i stämma eller fullmäktige, icke får samma ställning som en i ordinära fall tillsatt ordförande, eftersom han vid stämman saknar rösträtt och i fullmäktige icke är att betrakta som fullmäktig och alltså icke heller där äger deltaga i besluten. Icke desto mindre blir vid besluts fattande den av honom omfattade meningen gällande om lika röstetal föreligger och lottning icke skall ske (20 och 38 §§ LFS). I dessa fall föreligger således det egendomliga förhållandet att han icke deltager i röstningen men att hans mening ändå kan bli av avgörande betydelse, under det att i andra fall en stämmo- eller fullmäktigordförande har att vid besluts fattande avge sin röst och, om rösterna befinnes vara lika fördelade, genom sin utslagsröst bestämmer utgången. En dylik skillnad mellan ordförandens befogenheter i olika fall framstår som otillfredsställande. Några mot de nämnda stadgandena i 12 och 33 §§ LFS svarande bestämmelser har icke medtagits i lagförslaget.

Slutligen kan här nämnas att den yttrande- och förslagsrätt, som enligt 50 § andra stycket LFS för närvarande tillkommer kyrkorådets ordförande

[1] Jfr kyrkomöteskommitténs betänkande SOU 1955: 47 s. 71.

vid biblioteksstyrelsens sammanträden kommer att försvinna i samband med det i betänkandets tredje kapitel föreslagna överförandet av församlingsbiblioteken till den borgerliga kommunen. Detsamma gäller om vad i 46 § 2 mom. sägs om möjligheten att utse kyrkoherden till ordförande i biblioteksstyrelse, ehuru han ej är ledamot av styrelsen.

Efter den redogörelse för prästens ställning enligt kommitténs förslag som här ovan lämnats kan det vara av intresse att något beröra frågan huruvida förslaget i dessa hänseenden kommer i motsättning till stadganden i kyrkolagen. De bestämmelser i kyrkolagen som i detta hänseende kan förtjäna beaktande är föreskrifterna i 24 kap. 24 § och 26 kap. 8 §. I det förstnämnda lagrummet talas om att kyrkoherden skall bära »försorg — — — för kyrkans egendom i löst och fast samt räkenskapen över inkomst och utgift». I det sistnämnda lagrummet stadgas att varje kyrka skall ha en eller flera kistor med tre lås, vari kyrkans egendom i penningar samt vissa kyrkans inventarier skall förvaras; den ena nyckeln skall omhänderhas av kyrkoherden, den andra av kyrkvärden och den tredje av en av sexmännen. En motsvarande bestämmelse finns i 23 artikeln av 1723 års prästprivilegier.

De nämnda stadgandena berör prästens befattning med kyrkans ekonomiska angelägenheter. Vad själva församlingsstyrelsen beträffar finns härom inga bestämmelser i kyrkolagen.

Genom 1862 års lagstiftning blev kyrkorådet det allmänna förvaltnings- och verkställighetsorganet för kyrkans och församlingens angelägenheter. De egentliga kyrkomedlen skulle enligt de gamla bestämmelserna i kyrkolagen fortfarande förvaltas av kyrkoherden och kyrkvärdarna, medan förvaltningen av de kyrkokommunala medlen, »kyrkokassan» — varmed avsågs församlingens medel med undantag av den för folkskoleväsendet avsedda »skolkassan», som förvaltades av skolrådet — tillkom kyrkorådet, vari kyrkoherden och kyrkvärdarna var självskrivna ledamöter.

De kommunalkommitterade yttrade härom i sitt år 1859 avgivna betänkande följande:

> På landsbygden är det kyrkoherden och kyrkovärdarne, som nu förvalta de egentligen s. k. kyrkomedlen och till vederbörandes granskning över dem upprätta erforderliga räkenskaper, till följd av vad därom finnes förordnat såväl i kyrkolag som andra stadgar, bland vilka särskilt Kungl. instruktionen den 12 april 1815 för en del provinser må anföras; och som kyrkovärdarne, enligt kommitterades förslag, framledes skulle bliva ledamöter av kyrko- och skolrådet, liksom de hittills varit ledamöter av kyrkorådet, samt kyrkoherden ordförande, vill det synas, som skulle den ökade vård och tillsyn av kyrkomedlen, som sålunda av förslaget bleve en följd, icke kunna anses annorlunda än såsom en fördel.

Enligt ett kungl. utslag den 3 juni 1881 bekräftades att den befattning med kyrkans ekonomiska angelägenheter, som enligt kyrkolagen och privi-

legierna tillkommit kyrkvärdarna, enligt grunderna för 1862 års kyrkostämmoförordning övergått till kyrkorådets samtliga valda ledamöter.

Vad i kyrkolagen stadgas om prästens befattning med kyrkans ekonomiska angelägenheter synes icke utgöra hinder mot att befria honom från det obligatoriska ordförandeskapet i kyrkorådet. Ordföranden har i och för sig icke större inflytande på ärendenas avgörande än var och en av de övriga ledamöterna, eftersom varje ledamot har en röst. Den s. k. utslagsröst som i vissa fall vid lika röstetal tillkommer ordföranden är närmast att betrakta som ett rent tekniskt arrangemang i syfte att nå ett resultat i fall då olika meningar samla samma antal röster och utgången icke lämpligen bör bli beroende av lottning. Vad angår de särskilda befogenheter som enligt den nu gällande lagen är förenade med ordförandeskapet eller eljest tillkommer kyrkoherden har dessa enligt förslaget i sådan utsträckning tillerkänts kyrkoherden att hans ställning blir i stort sett orubbad.

Kyrkorådets församlingsvårdande uppgifter

1953 års kyrkomöte anhöll i skrivelse (nr 19) till Kungl. Maj:t att den pågående översynen av församlingsstyrelselagen måtte medföra intagande i lagen av bestämmelser, vilka mera tydligt anger såsom ingående bland kyrkorådets uppgifter sådana åtgärder som avser att befrämja församlingsvården. Skrivelsen har överlämnats till kommittén för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Till grund för skrivelsen låg en av biskoparna Giertz och Hultgren vid kyrkomötet väckt motion (nr 20), vari anfördes:

Församlingslivet inom svenska kyrkan har under de senaste decennierna kommit att omspänna en rad nya verksamhetsområden, exempelvis söndagsskolan, den fortsatta omvårdnaden om den konfirmerade ungdomen och diakonien. Dessa arbetsfält kräva en rad åtgärder, där det ligger i sakens natur, att kyrkorådet såsom organ för församlingens omsorg om sina egna angelägenheter medverkar vid arbetets planering och träffar anstalter för dess befrämjande. I verkligheten ha också sådana åtgärder i stigande grad fått sin givna plats bland kyrkorådens arbetsuppgifter. Men en fortsatt utveckling i denna riktning hämmas otvivelaktigt av en utbredd föreställning, att ifrågavarande åtgärder ligga utanför kyrkorådets »legala» uppgifter. Det framstår därför som en brist, att de icke uttryckligen omnämnas i nu gällande lag om församlingsstyrelse. Lagens bestämmelser motsvara sålunda knappast verkligheten och giva icke uttryck åt vad som inom svenska kyrkan normalt måste betraktas som det önskvärda området för kyrkorådets verksamhet.

Det kan visserligen med fog sägas, att sådana uppgifter inrymmas under det moment (41 § f) som säger, att det tillkommer kyrkorådet att »även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter». Med »kyrkliga angelägenheter» förstås nämligen enligt samma lag (2 § a) »åtgärder till främjande av församlingsvården». Det synes emellertid befogat, att förtydligande bestämmelser här införas i lagen, vilka icke lämna någon möjlighet till tvekan och vilka samtidigt kunna utgöra en anvisning för kyrkoråden. Ett uttryckligt omnämnande av kyrkorådets församlingsvårdande uppgifter skulle nämligen i många fall verka uppfordrande och

stimulerande på kyrkorådens arbete och så skänka dem större betydelse för församlingslivets förkovran och befrämja lekmännens önskvärda medansvar och medverkan i det kyrkliga arbetet.

Ett sådant förtydligande av lagen synes enklast kunna ske därigenom att ett särskilt moment införes i 41 § (förslagsvis mom. f), så lydande:

»f) vidtaga åtgärder, som avse att befrämja söndagsskolan, ungdomsvården, diakonien och annan verksamhet med syfte att stärka och utveckla församlingslivet.»

Härefter torde det nuvarande momentet f) böra följa såsom moment g) med bibehållen lydelse: »även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter».

I betänkande (nr 8) över motionen yttrade kyrkomötets första tillfälliga utskott:

Kyrkorådet har såsom kyrkligt organ till uppgift att ombesörja kyrkans angelägenheter. Denna uppgift exemplifieras i 41 § första stycket a)—e) församlingsstyrelselagen. Exemplifieringen är dock icke avsedd att vara uttömmande. Den kompletteras genom ett tillägg: »f) även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter.» Enligt 2 § a) samma lag avses i lagen med kyrkliga angelägenheter bl. a. frågor om åtgärder till främjande av församlingsvården. Detta uttryck »församlingsvården» infördes vid tillkomsten av 1930 års församlingsstyrelselag. I Kungl. Maj:ts proposition nr 100 till 1930 års riksdag med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. yttrade departementschefen bl. a.: Vid uppställande av förteckning över de frågor, som falla inom ramen för församlingens självstyrelse, bör »hänsyn tagas till de nya formerna för församlingsverksamhet som så småningom vuxit fram. På grund härav bör en antydan givas om den kyrkliga diakonien, det frivilliga församlingsarbetet, ungdomsverksamheten med mera. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom att bland de kyrkliga angelägenheterna upptagas frågor om åtgärder för främjande av församlingsvården.» Vid en jämförelse med 1 § framgår, att församlingsvården för att ligga inom ramen för den territoriella församlingens anslagsbeviljande makt måste tillhöra dennas gemensamma kyrkliga angelägenheter, den måste med andra ord väsentligen avse den egna församlingen. Till församlingsvården hör icke uteslutande sådan verksamhet, som handhaves av prästerna. Dit kan även räknas lekmannaverksamhet, för så vitt densamma är en form av kyrkans verksamhet. Hit hör sålunda bl. a. anställande av diakoner, diakonissor och församlingssystrar samt understödjande av dessas verksamhet, anslag till kyrkliga ungdomsföreningar och arbetsföreningar liksom till skyddsföreningar och sjukvårdsföreningar på kyrklig grund samt kyrkligt arbete vid sociala anstalter och institutioner, för så vitt dessas verksamhet kan anses vara av betydelse för församlingslivet.

Såsom motionärerna påpekar har församlingslivet inom svenska kyrkan under de senaste decennierna kommit att omspänna en rad nya verksamhetsområden, exempelvis söndagsskolan, den fortsatta omvårdnaden om den konfirmerade ungdomen och diakonien, vilken sistnämnda vid detta och nästföregående kyrkomöte har varit föremål för särskild uppmärksamhet. Åtgärder för främjande av verksamheten på dessa nya arbetsfält har också i stigande grad fått sin plats bland de kyrkliga angelägenheter som ankommer på församlingen. Utskottet delar den av motionärerna framförda åsikten, att ett uttryckligt omnämnande av kyrkorådets församlingsvårdande uppgifter skulle kunna i många fall verka uppfordrande och stimulerande på kyrkorådets arbete och bliva av betydelse för församlingslivets förkovran. Församlingslivets utveckling på detta sätt fortgår dock alltjämt. Det är tveksamt, huruvida en katalogisering eller exemplifiering av dessa kyrkliga angelägenheter i lagen kan komma att medföra en bundenhet som ej är gagnelig.

Enligt utskottets mening är församlingen befogad att vidtaga varje åtgärd som avser att främja församlingslivet, en uppfattning som otvetydigt har stöd i departementschefens ovan citerade yttrande vid tillkomsten av församlingsstyrelselagen.

Utskottet vill erinra därom att det i sitt betänkande nr 3 föreslagit att hela frågan om diakoniens infogande i kyrkans organisation snarast möjligt blir föremål för utredning, vid vilken även spörsmålet om lämpliga ändringar i församlingsstyrelselagen bör beaktas. Detta bör icke hindra att redan nu åtgärder i av motionärerna föreslagen riktning företages.

I de nu gällande bestämmelserna om kyrkorådets uppgifter som kyrkligt organ intar rådets funktion som upprätthållare av kyrkotukt och församlingsdisciplin en dominerande plats, medan rådets övriga uppgifter inom församlingslivet inrymts under stadgandet att rådet även i övrigt har att ombesörja kyrkans angelägenheter. Att lagen kommit att så starkt framhäva kyrkorådets handhavande av kyrkotukten får ses mot bakgrunden av den historiska utvecklingen. Bestämmelserna härom, vilka så gott som oförändrade övertagits från 1862 års kyrkostämmoförordning, stammar från en tid då kyrkorådets verksamhet som kyrkligt organ väsentligen inskränkte sig till frågor som gällde kyrkotuktens upprätthållande. Under de senare årtiondena har emellertid kyrkorådets arbete för församlingsvården fått en annan inriktning. Medan kyrkotukten alltmera förlorat aktualitet, har kyrkorådets verksamhet i allt högre grad kommit att omfatta andra sidor av församlingslivet. Bland de angelägenheter som under senare tider blivit föremål för kyrkorådets stigande omsorg och intresse har av 1953 års kyrkomöte särskilt framhållits söndagsskolan, den fortsatta omvårdnaden om den konfirmerade ungdomen samt diakonien. Enligt nutida uppfattning anses kyrkorådets uppmärksamhet framför allt böra riktas på innersidan av församlingslivet, och de uppgifter som därvidlag åvilar kyrkorådet synes vara så betydelsefulla att de bör tillerkännas en central ställning bland rådets åligganden.

De i 41 § första stycket a)—c) LFS givna bestämmelserna kan sålunda icke sägas avspegla vad som numera får anses vara det väsentliga i kyrkorådets arbete för församlingsvården. Härtill kommer att anmärkningar med fog kan riktas mot de berörda stadgandenas avfattning. Bestämmelsen att kyrkorådet skall »i avseende på religionens och sedernas vård vaka över efterlevnaden av därom gällande författningar» saknar positivt innehåll och ger över huvud intryck av en föråldrad uppfattning om rådets verksamhet. Samma erinran kan göras mot den därpå följande bestämmelsen rörande »frågor om oordning och oskick vid gudstjänsten», vilket stadgande i sin nedärvda formulering icke ger något uttryck åt kyrkorådets arbete för ett positivt engagement i gudstjänstlivet. Slutligen måste bestämmelsen att kyrkorådet skall »vaka över att kyrklig tvedräkt och söndring såvitt möj-

ligt förhindras» anses vara olämplig, då stadgandet lätt kan förefalla riktat mot andra trossamfund.

Enligt kommitténs mening bör de nämnda tre stadgandena såsom otidsenliga icke medtagas i bestämmelserna om kyrkorådets uppgifter. Icke heller bör i den nya lagen införas någon motsvarighet till stadgandet i 42 § LFS att kyrkorådet i frågor som rör religionens och sedernas vård må genom allvarliga föreställningar och varningar söka förmå felande till bättring. Även denna bestämmelse synes vara uttryck för en föråldrad uppfattning och torde för övrigt numera knappast ha någon tillämpning.

Då det gäller att finna adekvatare uttryck för kyrkorådets nutida verksamhet, framstår det som naturligt att särskilt betona rådets uppgift att vara det ledande organet för det andliga livet i församlingen. Härvidlag intar kyrkorådet en särställning, då rådets hithörande uppgifter icke är jämförliga med dem som åvilar den borgerliga kommunens motsvarande organ, kommunalnämnden och drätselkammaren. På grund av denna särställning tillkommer det kyrkorådet att vidtaga alla åtgärder som syfta till att främja församlingslivet. Härmed får då avses i allt väsentligt detsamma som i lagförslagets 3 § 2 mom. d) inbegripits i församlingens kompetens. Att redan den gällande lagen ger kyrkorådet dessa befogenheter kan visserligen utläsas av 41 §, där det stadgas att kyrkorådet skall ombesörja de kyrkliga angelägenheterna, till vilka enligt 2 § hör bland annat åtgärder till främjande av församlingsvården. Likväl är det utan tvivel önskvärt att vad som sålunda framstår som en mycket betydelsefull uppgift för kyrkorådet kommer till ett tydligare uttryck i lagen än som för närvarande är fallet. Att närmare precisera kyrkorådets hithörande befogenheter vare sig genom en uppräkning eller exemplifiering synes däremot icke vara erforderligt eller ens lämpligt, då detta skulle kunna mer än nödigt begränsa kyrkorådets handlingsfrihet.

I enlighet med det anförda föreslår kommittén en mera allmänt hållen bestämmelse av innehåll att kyrkorådet skall ha omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling. Med hänsyn till stadgandets centrala betydelse har det i lagförslaget fått sin plats redan i början av det lagrum som behandlar kyrkorådets uppgifter (51 §).

Vissa med kyrkorådets kyrkokommunala uppgifter sammanhängande frågor

Förutom de angelägenheter som äger direkt anknytning till församlingslivet har kyrkorådet — såsom framgår av redogörelsen för gällande rätt — att ombesörja betydelsefulla uppgifter av kyrkokommunal natur, vilka sammanhänger med kyrkorådets ställning som församlingens allmänna berednings-, förvaltnings- och verkställighetsorgan. Huru dessa uppgifter bör enligt kommitténs mening utformas i lagen har redan behandlats i betän-

kandets andra kapitel (s. 66 ff). Här nedan kommer därför endast att beröras några speciella spörsmål i samband med dessa uppgifter.

Kyrkorummets upplåtande

Kyrkorådet är såsom förut nämnts det centrala organet för förvaltningen av den egendom som tillhör församlingen eller lokalkyrkan. I denna egenskap har kyrkorådet självfallet icke blott att taga befattning med de med förvaltningen sammanhängande ekonomiska frågorna utan även att förfoga över egendomen, och härtill hör bland annat att bestämma om egendomens upplåtande. Såvitt gäller upplåtande av församlingskyrkan föreligger emellertid enligt rådande uppfattning avsevärda inskränkningar i kyrkorådets befogenheter, i det att det anses i princip tillkomma pastor och icke kyrkorådet att bestämma över dispositionen av kyrkorummet. Med pastor har i förevarande hänseende av ålder avsetts endast kyrkoherden. Numera torde dock i allmänhet — åtminstone i vad angår annexförsamling — därmed även förstås annan i kyrkan tjänstförrättande präst.

Att kyrkans användande för gudstjänst och andra kyrkliga förrättningar, vilka det åligger prästerskapet i församlingen som en tjänsteplikt att fullgöra, icke kan vara beroende av något medgivande från församlingens sida synes vara självfallet med hänsyn till den skyldighet församlingen har att svara för alla därmed förenade kostnader. Men såvitt gäller kyrkorummets användning för andra ändamål synes pastors bestämmanderätt icke te sig lika självskriven. Det är därför anledning att här något utförligare beröra denna fråga.

Om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning finns ett stadgande meddelat i 8 § lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning. Där stadgas sålunda att vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning må kyrka »kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro». Frågan om kyrkas upplåtande för andra fall är däremot icke reglerad genom några uttryckliga bestämmelser. Enligt hävdvunnen sed upplåtes emellertid kyrka även för andra än i jordfästningslagen avsedda förrättningar liksom för åtskilliga sammankomster, oavsett om ändamålet med förrättningen eller sammankomsten ansetts vara av religiös karaktär eller är av mera allmänt kulturell eller social natur.

Bestämmelse om vilken myndighet som äger besluta om kyrkas upplåtande i de särskilda fallen saknas för närvarande överhuvudtaget. Pastors allmänt antagna rätt att disponera över kyrkan grundas enbart på hävd och sedvänja. Att denna hävd har mycket gamla rötter kan utläsas av landskapslagarnas kyrkobalkar, där det talas om att bönderna skall överlämna sin kyrka och hennes skrud till den nytillsatte prästen (Upplandslagen och Smålandslagen). Enligt Östgötalagens kyrkobalk skulle bönderna taga kyrkans nyckel och lämna den i händerna på prästen. Även i 1686 års kyrkolag finns bestämmelser som, ehuru allmänt och vagt for-

mulerade, tycks förutsätta kyrkoherdens rätt att — i vart fall tillsammans med kyrkvärdarna — disponera över kyrkan (se kyrkolagens 19 kap. 17 §, 23 kap. 2 §, 24 kap. 24 § och 26 kap. 8 §). De åsyftade bestämmelserna berör dock huvudsakligen kyrkoherdens befattning med kyrkans ekonomiska angelägenheter.

I vad mån den nya kyrkokommunala reglering, som genomfördes med 1800-talets sockenstämmo- och kyrkostämmoförordningar, inneburit någon avsiktlig begränsning i pastors befogenheter med avseende å kyrkorummet kan möjligen vara föremål för någon tvekan. Enligt kyrkostämmoförordningen hörde till kyrkostämmas handläggning bland annat »hushållning med och vård om kyrkans egendom» samt »byggnad och underhåll av kyrkan» (2 §). Kyrkorådet tillkom bland annat att upptaga frågor om oordning och oskick vid gudstjänst och »att vårda kyrkans angelägenheter» (22 §). Huruvida med sistnämnda stadgande avsågs även dispositionsrätten till kyrkan lämnar förarbetena intet besked. Uttalandena i rättslitteraturen från denna tid är icke helt entydiga. Enligt den uppfattning som varit förhärskande »tillkommer det icke kyrkostämma utan vederbörande ecklesiastika myndighet, d. v. s. i första hand pastor, att, under ansvar för missbruk eller skada, bestämma, om kyrkan må för andra ändamål än de gudstjenstliga upplåtas».[1] Men å andra sidan har även kyrkorådet ansetts äga viss bestämmanderätt beträffande kyrkas upplåtande. Sålunda kommenterar en författare det nyssnämnda stadgandet »att vårda kyrkans angelägenheter» på följande sätt: »Härunder torde innefattas kyrkorådets befogenhet att jämte pastor, och i den mån det icke kan anses tillkomma honom allenast, bestämma om kyrkas upplåtande för andra än kyrkliga ändamål och villkoren därvid».[2]

De allmänna föreskrifterna om byggande av församlingskyrkor och om deras vård och förvaltning finns numera meddelade i 1930 års församlingsstyrelselag. Av förarbetena till lagen framgår att ändringarna såvitt gäller ifrågavarande uppgifter huvudsakligen är av redaktionell natur. Uppgifterna hänföres till de angelägenheter som församlingen själv har att ombesörja såvida icke handhavandet enligt gällande författningar tillkommer annan. Bland kyrkorådets bestyr nämnes uppgiften att »vårda församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom» samt »även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter» (41 §). Såvitt gäller vården av kyrkan är emellertid kyrkorådet vid sin förvaltning bundet av »vad särskilt är stadgat» (56 §).

Sådana särskilda stadganden om förvaltning av kyrka är meddelade i ett flertal författningar, utfärdade i administrativ väg. Här kan nämnas kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga bygg-

[1] *C. G. Hammarskjöld*, Bidrag till tolkning af K. förordningarne den 21 mars 1862 om komunalstyrelse på landet och i stad samt om kyrkostämma (1888) s. 259.
[2] *Wilh. Beskow*, Stadganden ang. kyrka och dess egendom (1898) s. 5.

nadsväsendet samt kungörelsen den 11 december 1942 angående vården av vissa kyrkliga inventarier. I den förra kungörelsen stadgas sålunda bl. a. (33 §) att kyrka eller kapell icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande »användas till annat ändamål eller överlåtas». I den senare kungörelsen förbjudes överlåtelse utan Kungl. Maj:ts tillstånd av sådana kyrkans inventarier som tjänar att bevara minnet av äldre tiders bruk och konstfärdighet, varjämte bestämmelser meddelas om inventarieförteckning (sådan förteckning skall genomgås vid kyrkoherdeombyte och visitation), om skyldighet för kyrkoherde och kyrkvärdar att tillse att inventarierna vårdas samt om riksantikvariens tillsyn över inventarierna.

Av hithörande författningsbestämmelser kan icke utläsas att den i församlingsstyrelselagen grundade rätten för församling och dess kyrkoråd att förvalta kyrkan skulle vara begränsad såvitt gäller kyrkans upplåtande. Det i föreskrifterna rörande det offentliga byggnadsväsendet stadgade förbudet mot kyrkas användning »till annat ändamål» avser uppenbarligen — såsom av sammanhanget framgår — icke kyrkans tillfälliga upplåtande för mer eller mindre främmande ändamål utan blott ett stadigvarande ianspråktagande för annat än dess ursprungliga kyrkliga ändamål. Den praxis som av ålder gäller i fråga om pastors befogenhet att bestämma om kyrkas upplåtande har synbarligen alltså icke något omedelbart stöd i särskilt författningsstadgande och innebär följaktligen allenast ett icke lagfäst avsteg från församlingsstyrelselagens regler om kyrkorådets förvaltningsbefogenheter.

Pastors dispositionsrätt beträffande kyrkan får emellertid — åtminstone i viss utsträckning — anses allmänt erkänd. Den har även kommit till uttryck i enstaka avgöranden av regeringsrätten.

I ett rättsfall från 1937 (*RÅ not. E. 16*) var sålunda fråga om upplåtelse av församlingskyrka. Församlingens (Katarina) revisorer hade anmärkt på att kyrkoherden tillåtit en scoutförening att i samband med aftonsångsgudstjänst disponera kyrkan för en scoutinvigning. Vidare hade revisorerna som sin mening framhållit, att även om öppnandet av kyrkan för utomstående sammanslutning skedde i samband med gudstjänst, kyrkorådets godkännande dessförinnan borde inhämtas. Kyrkorådet beslöt med instämmande i revisorernas anmärkning, att även om öppnandet av kyrkan för utomstående sammanslutning skedde i samband med gudstjänst, kyrkorådets godkännande dessförinnan skulle inhämtas. — Regeringsrätten anförde: Enär kyrkorådet icke ägt att, på sätt genom klandrade beslutet skett, meddela föreskrift varigenom pastors rätt att för gudstjänständamål förfoga över församlingens kyrka inskränkts, och nämnda beslut förty överskrede kyrkorådets befogenhet, fann regeringsrätten ej skäl att göra ändring i domkapitlets utslag (varigenom kyrkorådets beslut upphävts).

Det kan i detta sammanhang likväl förtjäna påpekas att pastors bestämmanderätt i fråga om kyrkans upplåtande självfallet icke kan vara oin-

skränkt. Han beslutar härom — liksom i fråga om övriga ämbetsåtgärder — under tjänstemannaansvar och han har att tillse att kyrkan icke användes för ändamål som strider mot kyrkorummets helgd. Han kan givetvis icke motsätta sig kyrkans användande för kyrkostämma (se 13 § LFS). Men även bortsett härifrån är hans bestämmanderätt begränsad såtillvida att han, så snart upplåtelsen förorsakar extra kostnader för uppvärmning, belysning, städning eller dylikt, måste inhämta medgivande av kyrkorådet eller, om detta saknar medel för ändamålet, av församlingens representativa organ. Denna begränsning följer omedelbart av församlingens uteslutande befogenhet att bestämma om medelsanvändning.

Pastors bestämmanderätt inbegriper enligt rådande uppfattning även i kyrkan förvarade inventarier, vilka genom sin anknytning till kyrkorummet anses vara av sakral natur, såsom altare, altarkärl, dopfunt och dylikt. Beträffande orgeln gäller särskilda föreskrifter. Enligt 11 § (jfr 20 och 21 §§) kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950 ankommer det på kyrkomusikern att ha vården om orgeln, och det tillkommer kyrkorådet att efter kyrkomusikerns hörande bestämma om annan än denne får använda orgeln. Om kyrkomusikern vill använda orgeln utom tjänsten, exempelvis för radioutsändning, torde han ha att inhämta kyrkorådets tillstånd därtill.

Frågan om kyrkans upplåtande har vid skilda tillfällen varit föremål för riksdagens behandling.[1] 1945 års riksdag beslöt — i anledning av en motion av fru Olivia Nordgren (II: 41) — att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i frågan om kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst (riksdagens skrivelse nr 529). Motionären hade ifrågasatt om icke beslutanderätten borde för att förebygga missbruk överflyttas från kyrkoherden till församlingens representativa organ eller till kyrkorådet. Första lagutskottet hade i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 42) anfört bl. a. följande:

Utskottet, som delar motionärens uppfattning att det nuvarande tillståndet icke är i allo tillfredsställande, har övervägt olika möjligheter till åstadkommande av en förbättring. Vad då först angår förslaget att överflytta bestämmanderätten till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma anser utskottet svårigheter häremot möta redan av den anledningen, att sammankallandet av dessa organ tarvar lång tid, medan frågor om upplåtelse ofta äro av brådskande natur. Även ur synpunkten av dessa frågors religiösa natur inställa sig betänkligheter mot deras överlämnande till behandling av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma. Det torde ej heller kunna undvikas, att utgången stundom bleve beroende av tillfälligheter. Lämpligare synes då vara att upplåtelserätten anförtroddes åt kyrkorådet. Det torde emellertid kunna ifrågasättas huruvida en sådan anordning skulle medföra någon mera påtaglig förändring i hittills rådande praxis eller leda till större enhetlighet i avgörandet. Det är ej heller uteslutet att kyrkoråden åtminstone i vissa delar av landet skulle komma att tillämpa en än restriktivare praxis än pastorn.

[1] En översikt över frågans behandling i riksdagen lämnas i första lagutskottets utlåtande 1945: 42 s. 2 ff samt i Betänkande med förslag till lag ang. jordfästning och gravsättning m. m. (SOU 1955: 36) s. 19 ff.

Med hänsyn till det ovan anförda har utskottet ansett övervägande skäl tala för, att beslutanderätten i första hand bör bibehållas hos pastor. Emellertid bör det åläggas pastor att i tveksamma fall eller då pastor anser sig böra vägra upplåtelse underställa frågan stiftets biskop. Inom utskottet har övervägts, huruvida icke en mera enhetlig och mot de intressen, varom här är fråga, mera tillmötesgående praxis kunde vinnas utan anlitande av särskild lagstiftning, genom meddelande av erforderliga direktiv från Kungl. Maj:t och domkapitlen till församlingarnas pastorer. Utskottet har emellertid stannat vid den ståndpunkten att denna fråga bör regleras genom lagstiftning. I avvaktan på sådan reglering torde vägledande direktiv kunna meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Vad utskottet här ovan anfört angående upplåtelse av kyrka torde äga tillämpning även i fråga om fanors införande i kyrkan och dylikt varom det nu anses tillkomma pastor att besluta.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t ville med beaktande av vad utskottet anfört låta verkställa utredning av frågan om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst samt framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Ärendet remitterades av Kungl. Maj:t till bl. a. kammarkollegiet, som enligt avgivet utlåtande ansåg att någon lagstiftning i ämnet icke borde komma till stånd. Såsom skäl härför anförde kammarkollegiet bl. a. att några missförhållanden som motiverade lagstiftning icke hade visats föreligga samt att de avsedda lagreglerna måste formuleras så allmänt att de skulle bli av föga värde. Vidare framhöll kammarkollegiet att förhållandena och åskådningarna växlade så från ort till ort att några allmängiltiga regler svårligen kunde uppställas.

I beslut den 7 oktober 1949 förklarade Kungl. Maj:t att riksdagens ovannämnda skrivelse nr 529 icke föranledde någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Tanken på lagstiftning om kyrkans upplåtande för andra utomkyrkliga ändamål än borgerlig begravning har sedermera tagits upp av kyrkomötesskommittén, vilken i sitt år 1955 avgivna betänkande om kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m. (SOU 1955: 47) framhållit såsom sin mening, att det vid en blivande kodifiering av kyrkolagen förtjänade att ånyo övervägas huruvida icke en lagstiftning härom borde komma till stånd. En eventuell lagstiftning måste — framhåller kommittén vidare — även reglera vem som äger beslutanderätt i dessa frågor.

I det år 1955 avgivna betänkandet med förslag till ny jordfästningslag (SOU 1955: 36) behandlas frågan om bestämmanderätten om kyrkas upplåtande vid borgerlig begravning. I betänkandet föreslås att den gällande regeln om pastors bestämmanderätt skall i princip bestå samt att, om pastor finner sig icke kunna tillmötesgå begäran om kyrkans upplåtande, frågans avgörande må av honom så ock av den som gjort framställningen underställas biskopen. Stadgande härom har också intagits i det i betänkandet ingående lagförslaget (4 § 2 mom.).[1]

[1] Jfr Kungl. Maj:ts prop. 1957: 171 med förslag till ny jordfästningslag. I detta förslag har de nämnda föreskrifterna om pastors bestämmanderätt icke medtagits.

Kommittén anser för sin del — i överensstämmelse med vad 1945 års riksdag samt kyrkomöteskommittén framhållit — det från skilda synpunkter vara av värde att reglerna för kyrkas upplåtande ordnas genom lagstiftningen, och vill kommittén till denna frågas belysande anföra följande.

Bedömes spörsmålet om ifrågavarande egendoms användning från rent kommunalrättslig synpunkt, framstår det enligt kommitténs mening såsom principiellt riktigast att i kyrkorådets allmänna förvaltningsbefogenheter inbegripes även rätten att bestämma om dispositionen över såväl församlingskyrkan som andra av församlingen för gudstjänstbruk stadigvarande ianspråktagna lokaler jämte allt vad härtill i lös egendom gemenligen hör. I princip kan det nämligen icke finnas anledning att i dessa hänseenden göra någon åtskillnad i förhållande till vad som gäller med avseende å övrig egendom som ligger under församlingens vårdnad.

När fråga blir om upplåtelse av själva kyrkorummet med däri varande inventarier kan likväl den kommunalrättsliga synpunkten ej gärna få anses ensam avgörande. En speciell hänsyn synes därvid självfallet tillika böra tagas till den religiösa helgd som är knuten till kyrkorummet och vissa av dess inventarier genom deras invigning för kyrkligt bruk. Härav kompliceras spörsmålet i denna del. Det torde ock vara kravet på denna särskilda hänsyn som — jämte avsaknaden överhuvudtaget av tydliga föreskrifter rörande upplåtelseförfarandet — främst bidragit till att den för pastor från äldre tid hävdade ensambestämmanderätten alltjämt i tvistiga fall upprätthållits i praxis, oaktat de generella förvaltningsbefogenheter som enligt församlingsstyrelselagen tillkommer kyrkorådet.

Frågan om kyrkorummets upplåtande lärer följaktligen ej helt kunna jämställas med frågan om handhavandet av övrig församlingens egendom utan har delvis sådan kyrkorättslig innebörd att hinder måste anses föreligga att i allo reglera densamma i kommunallags ordning. Frågan bör alltså ej heller kunna slutligt lösas i samband med nu åsyftad revision av församlingsstyrelselagstiftningen.

Såsom förut framhållits finner kommittén det naturligt att pastor tillerkännes en obestridd rätt att — utan föregången hänvändelse till församlingen eller något dess organ — förfoga över kyrkorummet med dess inventarier, ej mindre för gudstjänsthållningen än även för alla särskilda på honom i tjänsten ankommande kyrkliga förrättningar såsom dop, konfirmation, vigsel och jordfästning. Denna pastors rätt, varom uttryckligt stadgande för närvarande saknas, bör enligt kommitténs mening i tydlighetens intresse komma till klart uttryck i härför meddelade författningsbestämmelser.

Frågan om dispositionen över kyrkorummet har emellertid en vidare aspekt, nämligen i vad gäller dels förutsättningarna för dess upplåtande för andra ändamål än nyssnämnda prästerliga tjänsteförrättningar, dels bestämmanderätten för dylikt fall. Ett specialfall av sådan upplåtelse regle-

ras ju, såsom förut nämnts, redan nu genom jordfästningslagens stadgande om möjlighet till kyrkas upplåtande i anslutning till s. k. borgerlig begravning. Och i 1955 års förslag till ny jordfästningslag[1] har detta stadgande ytterligare kompletterats med en anvisning om att bestämmanderätten därvidlag skall av särskilda skäl tillkomma pastor. Härutöver finns dock ingen som helst reglering som ger direkt ledning för avgörande i vad mån kyrkan i en församling må upplåtas för tillgodoseende av tillfälliga behov av samlingslokaler för mer eller mindre profana sammankomster eller dylikt. Kyrkomöteskommittén har också i anslutning till sitt uttalande om önskvärdheten av lagstiftning till reglering av hithörande förhållanden påpekat det oegentliga med en lagregel om kyrkas användande vid utomkyrklig begravning, medan åt praxis överlämnas att avgöra när kyrkan eljest får upplåtas för utomkyrkligt ändamål.

Enligt 51 § i kommitténs förslag till församlingslag skall det ankomma på kyrkorådet, vilket skall ha att leda förvaltningen av församlingens angelägenheter, att själv förvalta lokalkyrkans och församlingens egendom. I denna kyrkorådets förvaltningsbefogenhet förutsättes i lagen ej annan inskränkning än som följer antingen av att viss förvaltningsuppgift kan ha särskilt uppdragits åt annan församlingens nämnd eller av att, enligt 3 § i lagen, vårdnaden av viss angelägenhet på grund av föreskrift i annan författning ej alls tillkommer församlingen. Det här återgivna stadgandet i 51 § ansluter sig i tillämpliga delar helt, både sakligt och formellt, till nya kommunallagens bestämmelser i samma hänseende men avviker i avfattningen — om än måhända ej väsentligt i sak — från motsvarande bestämmelse i LFS. Den nya avfattningen måste nog sägas mera pregnant än den äldre ge uttryck för kyrkorådets ställning såsom församlingens centrala och dominerande förvaltningsorgan. Bestämmelsen utesluter i princip — där ej annat särskilt stadgas eller av församlingen själv beslutes — varje annan från bestämmandet över församlingens egendom och alltså även där denna egendom har särskild kyrklig karaktär. Fördenskull torde ock, därest bestämmelsen fastställes i sin sålunda föreslagna lydelse, därmed få anses ha eliminerats den formella grunden för förvaltningsdomstolarnas nuvarande praxis, enligt vilken pastor tillagts den primära bestämmanderätten över församlingens kyrka med vad därtill hör. Att kyrkorådet likväl ej får alldeles oinskränkt utöva sin här angivna förvaltningsbefogenhet följer i första hand av allmänna kommunalrättsliga regler: rådet blir givetvis bundet av de beslut som församlingens representativa organ — fullmäktige eller stämman — fattar inom ramen för sin direktivrätt. Men dessutom kan kyrkorådet vara i vad gäller vården och förvaltningen av kyrka och viss annan kyrklig egendom underkastat föreskrifter i särskilda författningar (56 § LFS, 67 § förslaget till församlingslag). Vidare måste det anses ligga i sakens natur att kyrkorådet i förvaltningen av kyrka och andra församling-

[1] SOU 1955: 36. Jfr ovan s. 208 not 1.

ens gudstjänstlokaler bör vara skyldigt att taga erforderlig hänsyn till den helgd som tillkommer sådant kyrkorum. I likhet med vad dissenterlagskommittén på sin tid uttalade med avseende å kyrkas upplåtande för akter som icke förrättades i svenska kyrkans ordning, bör det sålunda åligga kyrkorådet att, då det blir fråga om upplåtelse av församlings gudstjänstlokal för något främmande ändamål, under alla omständigheter tillse att under sådan disposition av lokalen intet må förekomma som kan vara ägnat att kränka kyrkorummets helgd.

Ett dylikt beaktande av kyrkorummets helgd bör, som sagt, städse åvila upplåtaren, kyrkorådet, men kan naturligtvis även bevakas av annan som har legitimt intresse därav. Försummar sig kyrkorådet härutinnan, torde fördenskull främst kyrkoherden eller annan präst i församlingen äga befogenhet att genom vanligt kommunalbesvär bringa frågan om upplåtelsens laglighet under vederbörande myndighets prövning, d. v. s. domkapitlets, i enlighet med kommitténs förslag (90 §) till reglering av besvärsförfarandet för dylikt fall. Pastors befogenhet härvid blir likväl ej avhängig av hans ställning som präst i församlingen liksom ej heller av hans eventuella ledamotskap av kyrkorådet utan tillkommer honom uteslutande som medlem av församlingen.

På detta sätt torde i sin mån tillgodoses samma intresse som bör ha legat till grund för den åt pastor i tidigare praxis förbehållna bestämmanderätten över kyrkorummet. Emellertid måste — såsom även riksdagen år 1945 framhållit — ärenden om kyrkas upplåtande ofta betraktas som särskilt brådskande, i synnerhet då fråga uppkommer om dess disposition för borgerlig begravning eller annan utomkyrklig akt. För dylikt fall kan besvärsvägen kanske icke alltid anses tillfyllest för tillgodoseende av kyrkorummets helgd. En församling får emellertid enligt kommitténs förslag även en annan möjlighet att söka säkerställa hänsynen för kyrkorummets helgd och därvid undgå olägenheterna av det mera tidskrävande besvärsförfarandet, framför allt vid hastigt påkommet behov att för utomkyrkligt ändamål disponera en gudstjänstlokal. I annat sammanhang har kommittén nämligen efter förebild i kommunallagen föreslagit att kyrkorådet må efter medgivande av fullmäktige eller stämman delegera sin bestämmanderätt i vissa grupper av ärenden åt bl. a. ledamot av rådet eller i församlingens tjänst anställd befattningshavare (lagförslagets 64 §). Med tillämpning härav skulle alltså kyrkorådet kunna överlåta till pastor att, när anhållan göres om upplåtelse av ett kyrkorum för visst eller vissa slag av utomkyrkliga förrättningar, ensam och omedelbart bestämma därom. Även pastors beslut i sådant avseende skall dock kunna genom besvär dragas under den överordnade myndighetens prövning.

Genomföres vad kommittén i här berörda delar av församlingslagen föreslagit, torde kunna förutsättas att pastor flerstädes kommer att, efter församlingens begivande, av kyrkorådet anförtros att i viss omfattning besluta

om kyrkans eller annan gudstjänstlokals upplåtande. Därigenom kommer alltså den av kommittén här på kommunalrättslig grund förordade ändrade ordningen beträffande kyrkorummets upplåtande icke att i praktiken innebära något väsentligt avsteg från vad som hittills i praxis ansetts gälla.

Godkänner Kungl. Maj:t och riksdagen dessutom kommitténs nu framlagda uppfattning beträffande innebörden av de angivna, av kommittén föreslagna bestämmelserna i församlingslagen, lärer frågan om kyrkorummets upplåtande få anses ha i denna del blivit legalt tillräckligt tydligt löst.

Prästerskapets befogenheter i samtliga här avsedda sammanhang torde likväl, på sätt kommittén redan berört, böra uttryckligare klargöras. Det är därför synnerligen önskvärt att genom särskild lagstiftning de ytterligare bestämmelser därom blir meddelade som prövas påkallade. Kommittén anser denna särskilda lagstiftning böra genomföras utan avbidan på en framtida kodifiering av kyrkolagen, och detta oavsett om lagstiftningen i fråga befinnes böra ske i kyrkolags ordning eller annorledes. Kommittén hemställer fördenskull att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för åstadkommande snarast av dylik speciallagstiftning.

Anställande av befattningshavare

Till de uppgifter som enligt 41 § LFS tillkommer kyrkorådet hör tillsättande och entledigande av kyrkobetjänte, d. v. s. befattningshavare och annan personal i församlingens tjänst såsom kyrkokamrer, kyrkovaktmästare, ringare, kyrkogårdspersonal, skrivbiträde å pastorsexpeditionen och församlingsdiakonissa. Med ifrågavarande uppgifter har alltså församlingens representativa organ — kyrkofullmäktige eller kyrkostämma — icke att taga befattning. Om tillsättning av kyrkomusikertjänst finns särskilda bestämmelser meddelade i kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950, enligt vilka bestämmelser sådan tjänst i regel tillsättes av kyrkorådet, efter det domkapitlet upprättat förslag å tre behöriga sökande.

Även beträffande kyrkovaktmästare gäller viss inskränkning i kyrkorådets valfrihet. Enligt kungl. cirkulärbrev den 13 augusti 1823 angående kyrkovaktares utväljande tillkommer det kyrkoherden att vid återbesättande av kyrkovaktartjänst uppföra tre sökande på förslag, varefter församlingen har att välja en av de sålunda föreslagna till tjänsten. Enligt nyssnämnda stadgande i LFS utövas församlingens valrätt av kyrkorådet, men cirkulärbrevets bestämmelse om kyrkoherdens förslagsrätt är alltjämt gällande (jfr RÅ 1942 ref. 33).

I skrivelse (nr 91) till Kungl. Maj:t hemställde 1947 års riksdag — med anledning av två vid riksdagen väckta likalydande motioner (I: 175 och II: 265) — att 1823 års cirkulärbrev måtte upphävas. Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 4) hade förordat ett sådant upphävande. Utskottet hade därvid anfört bl. a., att något behov av en dylik särbestämmelse icke torde före-

finnas, samt att kyrkoherdens förslagsrätt ej stod i god samklang med gällande principer för församlingsstyrelsen. Enligt vad utskottet inhämtat, begagnade sig kyrkoherdarna i stor utsträckning icke av denna rätt. Utskottet hade vidare framhållit att det förhållandet, att kyrkoherden var självskriven ordförande i kyrkorådet, utgjorde en garanti för att hans synpunkter på valet av kyrkovaktmästare vann tillbörligt beaktande.

Kungl. Maj:t infordrade yttrande i ärendet från domkapitlen och kammarkollegiet. I avgivna yttranden anförde domkapitlen i Uppsala, Linköping, Strängnäs, Växjö, Västerås, Härnösand och Visby, att de icke hade något att erinra emot att cirkulärbrevet upphävdes. Ytterligare tre domkapitel förklarade sig icke vilja motsätta sig en ändring i den gällande ordningen för tillsättning av kyrkovaktartjänster, men ansåg att kyrkoherden borde bibehållas vid ett skäligt inflytande vid tillsättningen (domkapitlet i Göteborg) eller att vissa kvalifikationsvillkor borde uppställas med hänsyn till tjänstens kyrkliga karaktär (domkapitlen i Lund och Luleå). Domkapitlen i Skara, Karlstad och Stockholm hemställde att framställningen om cirkulärbrevets upphävande icke måtte föranleda någon åtgärd.

Kammarkollegiet avstyrkte i sitt yttrande att cirkulärbrevet upphävdes samt anförde därvid:

Kyrkovaktaren har att gå kyrkoherden tillhanda vid gudstjänster och andra förrättningar i församlingskyrkan och sörja för att ordning och skick iakttagas vid dessa förrättningar. Det är därför av vikt för kyrkoherden, att till kyrkovaktare utses person, för vilken kyrkoherden kan ha förtroende. Vidare må erinras, att det är kyrkoherden — ej kyrkorådet — som i främsta rummet har att besluta om dispositionen av församlingskyrkan, detta enligt hävdvunnen praxis även då fråga är om kyrkans upplåtande för annat ändamål än gudstjänster och kyrkliga förrättningar.

Med hänsyn till det nära samarbete, som sålunda måste äga rum mellan kyrkoherden och kyrkovaktaren och den förstnämndes förmanskap, när det gäller vården av kyrkan, synes det icke obefogat, att kyrkoherden tillerkännes ett särskilt inflytande vid tillsättningen av kyrkovaktartjänsten, utöver det inflytande han må kunna utöva såsom ordförande i kyrkorådet, detta så mycket mer som bestämmelser saknas om personliga kvalifikationer hos den, som må utses till kyrkovaktare. Vid angivna förhållande och då det icke framkommit, att nuvarande ordning för tillsättningen varit förenad med några olägenheter, anser kollegiet för sin del tillräckliga skäl icke ha åberopats för upphävande av cirkulärbrevet.

Ärendet har av Kungl. Maj:t överlämnats till kommittén för att tagas i övervägande i samband med fullgörandet av kommitténs uppdrag.

Kommittén anser i likhet med konstitutionsutskottet att ifrågavarande särbestämmelse om kyrkoherdens förslagsrätt, vilken inskränker kyrkorådets valfrihet, icke står i god överensstämmelse med principerna för församlingsstyrelsen. Bestämmelsen framstår i belysning av numera gällande former för andra tjänstetillsättningar såsom föråldrad. Även utan förslagsrätt bör kyrkoherden kunna vinna gehör inom kyrkorådet för sina synpunkter på valet av kyrkovaktmästare. Vad kammarkollegiet anfört om kyrko-

herdens förmanskap i fråga om vården av kyrkan torde icke heller motivera bestämmelsens bibehållande. Härvidlag hänvisar kommittén till vad i det föregående avsnittet av betänkandet anförts om dispositionsrätten över församlingskyrkan. Kommittén föreslår att 1823 års cirkulärbrev upphäves. Några särskilda bestämmelser om kyrkovaktmästares personliga kvalifikationer är enligt kommitténs uppfattning icke erforderliga.

I kommitténs lagförslag har icke medtagits någon motsvarighet till bestämmelsen i 41 § församlingsstyrelselagen att det tillkommer kyrkorådet att tillsätta och entlediga kyrkobetjänte. Kommunallagen innehåller ingen föreskrift om vem som utser kommunala befattningshavare. Kommunallagskommittén (SOU 1952: 14 s. 372) övervägde att föreslå ett stadgande om borgerlig kommuns befogenhet att anställa erforderlig tjänstepersonal men avstod därifrån av närmare angivna skäl. Bland annat framhölls såsom självklart att kommun även utan uttrycklig bestämmelse därom äger anställa den personal av olika kategorier som erfordras för den kommunala verksamheten. Motsvarande gäller givetvis församlingarna. I den mån föreskrift därom icke finns i särskilda författningar, ankommer det enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer på kommunens centrala förvaltningsorgan att tillse att befattning, vartill medel blivit anslagna, blir besatt, men det representativa organet, som har anslagsbefogenhet, kan förbehålla sig att själv utse befattningshavaren. Sålunda förekommer det icke sällan att kommunalkamrer utses av kommunens fullmäktige. Inom den kyrkliga kommunen kan en kyrkokamrer anses ha en liknande ställning som kommunalkamrer har i den borgerliga kommunen. Även bortsett härifrån synes det icke vara motiverat att för tillsättningen skall gälla en annan ordning i de kyrkliga kommunerna än i de borgerliga. Kyrkofullmäktige eller kyrkostämma bör därför — om tillsättningsförfarandet icke är reglerat i särskild författning — kunna förbehålla sig att själv utse innehavare av befattning i församlingen. Om så icke skett, måste kyrkorådet tillse att tjänsten tillsättes. Någon särskild bestämmelse härom i lagen synes lika litet som i den borgerliga kommunallagstiftningen vara behövlig.

Fråga om rätt för kyrkomusiker att deltaga i kyrkorådets överläggningar

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 mars 1952 har centralstyrelsen för Sveriges allmänna organist- och kantorsförening begärt att — när fråga som berör kyrkomusik eller kyrkomusikertjänst behandlas i kyrkorådet — inom församlingen anställd kyrkomusiker eller, om flera sådana finns, representant för dessa skall kallas till sammanträdet och äga rätt att deltaga i överläggningarna.

Framställningen, som överlämnats till kommittén för att tagas i övervägande i samband med fullgörandet av kommitténs uppdrag, motiveras med att kyrkorådets befattning med ifrågavarande angelägenheter i hög

grad berör kyrkomusikernas intressen. Medan för beredningen av några frågor — såsom instruktions upprättande, orgelvård, den fria musikundervisningens anordnande och fyllnadstjänstgöringens förläggande — föreskrivits i kyrkomusikerstadgan att tjänsteinnehavarens yttrande skall inhämtas, ger stadgan för det stora flertalet förekommande ärenden däremot ingen anvisning om att kyrkomusikern skall höras. För beredning av ärenden som rör exempelvis kyrkorgeln, dess byggande och vård, anslag till kyrkokörens verksamhet och dennas anordnande, anskaffande av lokaler, instrument och noter, beredande av tjänstebostad, tillsättningsförfarandet, förflyttning och tjänstledighet m. m., skulle det enligt centralstyrelsens mening vara av värde att tjänsteinnehavarens synpunkter finge framläggas inför kyrkorådet.

I till Kungl. Maj:t avgivna remissyttranden över framställningen har densamma tillstyrkts av domkapitlen i Västerås, Lund och Göteborg. Domkapitlet i Uppsala har avstyrkt bifall till framställningen. Slutligen har domkapitlet i Luleå framfört betänkligheter mot införande av nya bestämmelser om beredning och handläggning av angivna ärenden med hänsyn till de återverkningar som en sådan reglering skulle kunna få på andra områden inom kommunalstyrelsen, men domkapitlet har icke velat motsätta sig att en utredning i ämnet verkställes och ej heller att det framställda förslaget lägges till grund för en lagstiftning.

Enligt kyrkomusikerstadgan skall, innan kyrkorådet fattar beslut, kyrkomusikerns yttrande inhämtas i åtskilliga frågor som berör dennes verksamhet. Kyrkorådet är vidare oförhindrat att låta kyrkomusikern inför kyrkorådet redogöra för sina synpunkter på viss kyrkomusikalisk angelägenhet och att därvid även deltaga i diskussionen i den mån kyrkorådet så finner erforderligt. Kommittén anser därför att bärande skäl saknas för att införa några särbestämmelser om kyrkorådets behandling av ifrågavarande angelägenheter. Bestämmelser om yttranderätt i föreslagen riktning skulle för övrigt icke skäligen kunna begränsas till att avse endast kyrkomusikerna. Vid kyrkorådets sammanträden förekommer åtskilliga ärenden som berör olika kyrkliga befattningshavares intressen och arbetsuppgifter. Detta gäller — utom kyrkomusikerna — i församlingen tjänstgörande biträdande präster, kyrkovaktmästare, kyrkogårds- och expeditionspersonal m. fl. Om dessa skulle i större eller mindre utsträckning få rätt att närvara vid sammanträdena och deltaga i förhandlingarna, skulle en fri behandling av ärendena försvåras.

Den gjorda framställningen bör enligt kommitténs mening icke föranleda någon åtgärd.

KAPITEL 6

FORMERNA FÖR HANDLÄGGNING AV ÄRENDEN, GEMENSAMMA FÖR TVÅ ELLER FLERA FÖRSAMLINGAR

Gemensamma angelägenheter

Inledande anmärkningar

Enligt 1 § första stycket LFS äger församling att själv vårda sina gemensamma kyrkliga, i 2 § närmare bestämda angelägenheter. Jämlikt 3 § skall emellertid ärende, som är gemensamt för två eller flera församlingar, avgöras genom samverkan mellan de berörda församlingarna. Sistnämnda lagrum förutsätter alltså tillvaron av ärenden, vilka är gemensamma för mer än en församling, och innebär tillika ett avsteg från den i 1 § uttalade principen att varje församling själv äger vårda sina angelägenheter.

Angelägenheter, som är gemensamma för två eller flera församlingar, förekommer i betydande utsträckning. Det vanligaste fallet är att två eller flera församlingar utgör ett pastorat och därför har att gemensamt svara för bland annat prästerskapets avlöning. Andra exempel är att församlingar har en gemensam kyrka eller en gemensam kyrkogård.

LFS upptar två skilda former för samverkan mellan olika församlingar för vården av gemensamma angelägenheter. Församlingarna kan genom beslut av Kungl. Maj:t förenas till en *kyrklig samfällighet,* som genom sina särskilda organ har att sköta ifrågavarande uppgifter. Samfälligheten kan även omfatta alla de i lagen avsedda angelägenheterna, och i så fall kommer de särskilda församlingarnas självbestämmanderätt att upphöra. Men samfälligheten är vanligtvis mindre omfattande och avser viss eller vissa bestämda angelägenheter, till exempel församlingarnas ekonomi. — Om församlingarna icke är förenade till kyrklig samfällighet, skall beslutanderätten i gemensamma angelägenheter utövas å *gemensam kyrkostämma.* Detta är som regel fallet i pastorat, som består av två eller flera församlingar. Här är det gemensam kyrkostämma, den s. k. pastoratsstämman, som har beslutanderätten beträffande pastoratsangelägenheterna, varmed avses huvudsakligen frågor som sammanhänger med prästerskapets avlönande. Församlingar kan, även utan att bilda samfällighet, tillsätta ett *gemensamt kyrkoråd,* antingen i stället för eller vid sidan av församlingarnas särskilda kyrkoråd; i flerförsamlingspastorat skall sådant gemensamt kyrkoråd (s. k. pastoratskyrkoråd) alltid finnas.

Gemensamma angelägenheter i äldre tid

Även om varje socken ursprungligen hade sin egen kyrka, hände det under äldre tider att två eller flera socknar slog sig samman om en gemensam kyrka. Detta blev vanligt sedan efter reformationen socknar i stor utsträckning sammanlades till ett pastorat. I stället för att sätta i stånd en förfallen kyrka kunde en socken förena sig med en annan eller andra socknar inom samma pastorat om gemensam kyrka. En sådan kyrkogemenskap, som brukar benämnas sammanbyggnad av kyrkor, kunde i vissa fall medföra att de berörda socknarna sammansmälte till en, men vanligtvis skedde detta icke utan socknarna bibehöll sin självständighet i övrigt. De med kyrkogemenskapen sammanhängande frågorna handlades då på gemensam sockenstämma, och vid sidan av denna fanns särskilda stämmor för de särskilda socknarna. Sammanbyggnad av kyrkor uppmuntrades av statsmakterna. Sålunda uttalade Kungl. Maj:t i en resolution den 7 december 1682 sin bevågenhet över ett förslag av prästerskapet att sammanföra små närliggande annexer till moderkyrkan, eftersom »på det sättet fast bättre lägenhet skulle givas en kyrka vid makt hålla än flera». I ett brev den 28 augusti 1764 anbefallde Kungl. Maj:t vederbörande myndigheter att påverka invånarna i ett visst pastorat att »sammanlägga» alla de fyra i pastoratet varande små och förfallna kyrkorna på ett lämpligt ställe.

Under 1800-talet utfärdades flera förordningar som hade till syfte att möjliggöra sammanbyggnad av kyrkor i småförsamlingar. En anledning härtill var önskemålet att genom indragning av prästtjänster erhålla medel till avlönande av skolpräster. Efter framställning av ständerna 1823 anbefallde Kungl. Maj:t domkapitlen att åvägabringa sammanbyggnad av kyrkor där så kunde ske och prästernas predikobesvär därigenom lättades. Den 19 juni 1830 utfärdades en kungl. kungörelse angående villkoren för kyrkors sammanbyggnad och behandlingssättet av därom uppkomna frågor, enligt vilken författning beslut om sammanbyggnad skulle meddelas gemensamt av landshövdingen och biskopen. Förutsättning för sammanbyggnad var bland annat att de berörda församlingarna lämnade sitt samtycke till åtgärden på så sätt att — i händelse av delade meningar — omröstning skedde och pluraliteten av socknarnas sammanräknade röstetal bestämde resultatet. Denna författning ledde till att många gamla kyrkor nedlades. Stundom byggdes en ny kyrka gemensam för samtliga socknar som deltog i sammanbyggnaden, medan i andra fall socknarna förenade sig om en av de gamla kyrkorna.

Sedan det visat sig att kyrkor i flera fall blivit mot vederbörande sockens önskan nedlagda på grund av majoritetsbeslut som nyss nämnts, upphävdes 1830 års kungörelse genom en kungl. kungörelse den 11 juli 1862. I sistnämnda författning föreskrevs att, om församlingar — efter härom var

för sig fattat beslut — önskade förena sig om en kyrka, ärendet borde anmälas hos Kungl. Maj:t, som med avseende å förekommande omständigheter ville besluta huruvida en dylik förening kunde tillåtas.

Sammanbyggnad av kyrka förekom i äldre tider icke endast mellan olika socknar utan även mellan stad och intilliggande socken på landet. Några föreskrifter om hur i dylika fall beslut skulle fattas i frågor som rörde den gemensamma kyrkan synes icke ha funnits. Ursprungligen torde staden och socknen ha utgjort en församling, och en av ledamöterna i 1858 års kommunallagskommitté hävdade i en av honom avgiven reservation att så alltjämt finge anses vara fallet. Efter tillkomsten av 1862 års kommunalförordningar behandlades stad och landsbygd i dylika fall merendels som skilda församlingar.

Även den offentliga fattigvården, som ända intill senare hälften av 1800-talet var en övervägande kyrklig angelägenhet, kunde vara gemensam för flera socknar. Enligt 1847 års fattigvårdsförordning kunde flera socknar tillhörande samma pastorat förena sig om gemensam fattigvård. Det beslutande organet var i så fall den gemensamma sockenstämman. För förvaltningen av fattigvårdsangelägenheterna skulle varje fattigvårdssamhälle ha en fattigvårdsstyrelse, som på landet utgjordes av sockennämnden. Om flera socknar förenat sig om gemensam fattigvård och sålunda utgjorde ett fattigvårdssamhälle, utövades förvaltningen av särskild fattigvårdsstyrelse, tillsatt på gemensam sockenstämma. Efter 1862 blev fattigvården en den borgerliga kommunens angelägenhet.

Genom 1842 års folkskolestadga genomfördes den obligatoriska skolgången. I varje stadsförsamling och i varje socken på landet skulle i princip finnas minst en skola. Dock kunde två eller flera till samma pastorat hörande stadsförsamlingar eller socknar förena sig om en skola, om en sådan förening var påkallad på grund av en fåtalig befolkning. I varje skoldistrikt skulle finnas en skolstyrelse. Folkundervisningen kunde sålunda bli en angelägenhet som var gemensam för flera församlingar eller socknar. Vid 1862 års kommunallagsreform lades skolärendena under kyrkostämman, och skolstyrelsen ersattes av ett skolråd.

Genom 1910 års genomgripande omreglering av det prästerliga avlönings- och boställsväsendet tilldelades pastoraten betydelsefulla uppgifter. Det nya system för prästlönernas finansiering som fastslogs genom denna lagstiftning innebar att pastoratet i dess helhet blev ansvarigt för gäldandet av prästerskapets löner och för förvaltningen av därtill anslagna medel. Vidare ålades pastoratet att svara för byggande och underhåll av bostäder åt samtliga inom pastoratet anställda ordinarie prästmän. De gemensamma angelägenheter av ekonomisk natur, som på så sätt uppkom för församlingarna

inom ett pastorat, medförde att behovet av ett för pastoratet gemensamt förvaltningsorgan blev alltmer kännbart och var en av anledningarna till att i församlingsstyrelselagen skapades nya former för handläggningen av gemensamma angelägenheter.

Förutom de här nämnda, mera betydelsefulla angelägenheter, som under äldre tider kunde vara gemensamma för två eller flera församlingar, fanns åtskilliga andra ärenden, som behandlades å gemensam kyrkostämma med de berörda församlingarna.

Före tillkomsten av församlingsstyrelselagen utgjorde gemensam kyrkostämma (eller — före tillkomsten av 1862 års förordningar — gemensam sockenstämma) den enda författningsenliga form i vilken beslutanderätten i fråga om gemensamma angelägenheter kunde utövas. Enligt 1862 års kyrkostämmoförordning kunde sådan kyrkostämma förekomma i vissa fall. I förordningens 7 § förutsattes att stads- och landsförsamlingar kunde vara i kyrkligt hänseende helt eller delvis förenade med varandra, varvid de ägde att på kyrkostämma samfällt överlägga och besluta i gemensamma angelägenheter. I 11 § stadgades att, om vid kyrkostämma i moderförsamlingen skulle förekomma ärende som tillika angick annexförsamlings rätt eller skyldighet och som fordrade gemensam överläggning, kyrkoherden skulle kalla annexförsamlingen till sammanträde med moderförsamlingen. I sistnämnda paragraf föreskrevs vidare att, om i stad som bestod av flera församlingar förekom ärende som angick alla eller flera av församlingarna, sådant ärende skulle handläggas å gemensam kyrkostämma. — Enligt förordningens 21 § fanns möjlighet för flera församlingar att förena sig om gemensamt kyrkoråd eller skolråd, en möjlighet som dock stod öppen endast för församlingar inom samma stad eller inom samma pastorat.

Trots avsaknaden i kyrkostämmoförordningen av bestämmelser om kyrkliga samfälligheter kom under förordningens giltighetstid i vissa fall faktiskt till stånd en närmare förening mellan församlingar än som var förutsatt i förordningen. I en del större och medelstora städer uppkom samfälligheter av olika omfattning. I *Jönköping* ledde gemenskapen till en fullständig förvaltningsenhet i och med att stadens tre församlingar sammansmälte till en total samfällighet med gemensam kyrkostämma och gemensamt kyrkoråd. — En mindre långtgående förening skedde i *Gävle,* där stadens två församlingar av Kungl. Maj:t förklarades skola i ekonomiskt avseende utgöra en enhet. — I *Norrköping* hade sedan gammalt rått en viss ekonomisk gemenskap mellan de olika församlingarna, vilken gemenskap slutligen reglerades genom en av Kungl. Maj:t år 1921 utfärdad stadga om gemensam kyrkostämma och kyrkonämnd. — I *Malmö* hade församlingarna gemensam ekonomi med gemensam kyrkostämma som beslutande organ och »sammansatt kyrkoråd» såsom allmänt förvaltningsorgan. Vid sidan härav fanns särskilda kyrkoråd för förvaltning av fonder tillhörande de

särskilda församlingarna, och på särskild kyrkostämma utsågs revisorer och beslutades om ansvarsfrihet beträffande förvaltningen av nämnda fonder. — Sedan *Örebro* år 1919 delats i två pastorat, bibehölls i viss utsträckning en ekonomisk gemenskap mellan pastoraten. — Liknande samfälligheter bildades i *Söderhamn* (1916) och i *Hälsingborg* (1926). — För *Göteborg* gällde, förutom kyrkostämmoförordningen, en särskild förordning den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd därstädes. Enligt sistnämnda förordning utgjorde stadens församlingar en enhet i ekonomiskt hänseende. Församlingarnas beslutanderätt i de gemensamma angelägenheterna utövades av kyrkofullmäktige, vilka utsågs på kyrkostämma i de särskilda församlingarna. Som verkställighets- och förvaltningsorgan fungerade en kyrkonämnd, vars ledamöter tillsattes av kyrkofullmäktige på så sätt att från var och en av församlingarna utsågs en ledamot i församlingens kyrkoråd.

I konsekvens med den samfällighetsbildning som sålunda faktiskt kommit till stånd i en del städer intogs i LFS särskilda bestämmelser om kyrkliga samfälligheter. Därvid avsåg man i första hand att täcka de former för samverkan som redan uppkommit, men möjlighet öppnades även för att i andra hänseenden förena församlingar.

Gällande bestämmelser

Enligt 1 § andra stycket LFS må två eller flera församlingar för vården om gemensamma angelägenheter förenas till en kyrklig samfällighet.

Enligt lagrummets ursprungliga lydelse kunde även delar av skilda församlingar förenas till sådan samfällighet, men denna möjlighet, som torde ha tillkommit uteslutande i skolväsendets intresse, borttogs i samband med att lagens stadganden angående församlings befattning med folk- och fortsättningsskoleväsendet utmönstrades genom lagändring den 21 maj 1954, som trädde i kraft den 1 januari 1955.

Nämnda lagrum innehöll enligt sin ursprungliga lydelse även ett stadgande om att s. k. sammansatta skoldistrikt, d. v. s. skoldistrikt bestående av två eller flera församlingar eller delar av församlingar, obligatoriskt skulle utgöra kyrklig samfällighet. Sedan detta stadgande genom den nyssnämnda lagändringen upphävts, kan samfällighet komma till stånd endast efter särskilt av Kungl. Maj:t därom meddelat förordnande.

Kungl. Maj:ts förordnande om samfällighetsbildning förutsätter i princip samtycke av samtliga de av åtgärden berörda församlingarna. Om emellertid åtgärden finnes vara påkallad av »betydande allmänt behov», kan förordnande meddelas även mot församlingarnas önskan.

Vilka angelägenheter samfälligheten skall vårda bestämmes i samband med förordnandet om samfällighetens bildande. Det kan vara fråga om endast en viss eller vissa angelägenheter, och i så fall kommer övriga angelägenheter att handläggas av de särskilda församlingarna var för sig genom

deras församlingsorgan (s. k. partiell samfällighet). Men samfälligheten kan som nämnts också göras så fullständig att den omfattar alla i LFS avsedda angelägenheter, därvid de särskilda församlingarnas självbestämmanderätt kommer att upphöra (s. k. total samfällighet).

Bildande av samfällighet medför att vad i lagen är stadgat för församling kommer att — med vissa nedan angivna undantag — i tillämpliga delar gälla för samfälligheten såvitt angår vården om de å densamma ankommande angelägenheterna. Detta innebär i första hand att för samfälligheten skall finnas motsvarande beslutande och förvaltande organ som för församling. Beslutanderätten skall alltså i samfällighet med flera än 1 500 invånare utövas av särskilda för samfälligheten utsedda kyrkofullmäktige samt i samfällighet med lägre befolkningstal av samfälld kyrkostämma, såvida icke denna beslutar uppdraga beslutanderätten åt kyrkofullmäktige.

I varje samfällighet skall vidare finnas ett gemensamt kyrkoråd, vanligen benämnt samfällda kyrkorådet (men i Göteborg och Norrköping kallat kyrkonämnd).

Huruvida var och en av de i samfällighet ingående församlingarna skall ha egna beslutande och förvaltande organ blir beroende av samfällighetens natur. I en total samfällighet har de särskilda församlingarna som nämnts i verkligheten upphört att vara självständiga kyrkokommuner och saknar alltså enligt LFS egen organisation. Om samfälligheten däremot är partiell, bibehåller församlingarna i princip sina egna organ för vården av de angelägenheter som icke beröres av samfälligheten. Härvidlag är dock beträffande församlings beslutande organ att beakta att Kungl. Maj:t enligt 4 § första stycket kan förordna att församling som ingår i samfällighet icke skall ha särskilda kyrkofullmäktige. Bestämmelsen kan uppenbarligen endast beröra de partiella samfälligheternas församlingar, eftersom församlingarna i en total samfällighet författningsenligt saknar egna organ. Vid förordnande om bildande av partiell samfällighet brukar ofta de av åtgärden berörda församlingarna befrias från skyldighet att utse egna kyrkofullmäktige.

Den nämnda bestämmelsen om möjlighet för Kungl. Maj:t att dispensera från fullmäktigsystemet beträffande församling som ingår i samfällighet tillkom på förslag av konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31). Utskottet fann det i många fall vara onödigt att särskilda kyrkofullmäktige valdes för sådan församling. De ärenden som återstod för behandling av församlingen var i regel så fåtaliga och av den art att de enligt utskottets mening lämpligen kunde handläggas på kyrkostämma. — Ursprungligen innebar berörda dispensmöjlighet endast att Kungl. Maj:t kunde »medgiva» undantag från skyldigheten att utse fullmäktige. År 1942 utbyttes emellertid, på förslag av chefen för ecklesiastikdepartementet (prop. 1942: 247), ordet »medgiva» mot uttrycket »förordna om» för att ge uttryck åt att dispensmöjligheten borde stå Kungl. Maj:t till buds oberoende av framställning från vederbörande församling. Departementschefen framhöll i detta sammanhang att vid framdeles uppkommande frågor om samfällighetsbildning risken för överorganisation givetvis borde uppmärksammas och att tillskapande av kyrkliga specialkommuner som grep in i varandra borde undvikas.

De i 27 § 1 mom. LFS givna reglerna om bestämmande av *antalet kyrkofullmäktige* i församling — enligt vilka regler antalet står i relation till församlingens folkmängd och kyrkostämman har att inom viss i lagrummet angiven latitud fastställa antalet — gäller icke för samfällighet. Enligt 2 mom. i samma paragraf ankommer det på Kungl. Maj:t att bestämma hur många fullmäktige som skall utses för samfälligheten. Därvid är Kungl. Maj:t obunden av reglerna i 1 mom. och kan sålunda förordna om ett större eller mindre antal fullmäktige än där är föreskrivet. Det av Kungl. Maj:t bestämda antalet fördelas sedan av länsstyrelsen på de i samfälligheten ingående församlingarna efter föreskrifter som meddelas i paragrafens 2 mom. Dessa föreskrifter innebär att varje församling först får en fullmäktig och dessutom ett antal som bestämmes sålunda: samfällighetens hela invånarantal delas med antalet återstående platser, varefter varje församlings invånarantal delas med det erhållna kvottalet; om härigenom icke samtliga platser blir fördelade, får var och en av de församlingar som har det högsta överskottstalet ytterligare en plats.[1]

Beträffande bestämmande av antalet kyrkofullmäktige för samfällighet kan här anmärkas att såväl i kyrkofullmäktigsakkunnigas förslag (SOU 1923: 4) som i det inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda utkastet till lag om församlingsstyrelse föreslogs att härvidlag skulle gälla samma regler som för församling, vilket alltså skulle innebära att samfällighetens kyrkostämma hade att bestämma antalet inom de gränser som gällde för församling. — Departementschefen (prop. 1930: 100) ansåg emellertid att en sådan anordning i regel vore förenad med praktiska olägenheter och fann det lämpligare att antalet bestämdes av Kungl. Maj:t. Bestämmandet borde ske första gången i samband med meddelande av förordnande om bildande av samfällighet eller, om samfällighetens beslutanderätt till en början utövades av stämma, då beslut fattas att kyrkofullmäktige skall väljas. Ändring i antalet borde sedermera kunna ske på framställning från kyrkofullmäktige. Vid bestämmande av antalet fullmäktige för samfällighet borde Kungl. Maj:t vara obunden av de beträffande församling givna reglerna om fullmäktiges antal.

Vid *val av kyrkofullmäktige* för samfällighet skall enligt 31 § första stycket LFS varje i samfälligheten ingående församling utgöra en valkrets och får således icke — till skillnad mot vad som gäller vid val av kyrkofullmäktige för församling — uppdelas i flera valkretsar.

Det ovannämnda departementsutkastet innehöll inga särbestämmelser om valkretsindelning vid val av kyrkofullmäktige för samfällighet. De beträffande församling gällande reglerna om valkretsindelning skulle alltså enligt utkastet gälla även vid dylika val. Under remissbehandlingen av utkastet anmärktes emellertid

[1] Fördelningen kan åskådliggöras genom följande exempel. Om tre församlingar A, B och C på resp. 20 000, 18 000 och 12 000 invånare förenas till en samfällighet med 40 fullmäktige, skall hela invånarantalet 50 000 delas med 37 (d. v. s. 40 — 3, sedan varje församling först fått en plats), och kvottalet blir då 1 351. Varje församlings invånarantal delas därefter med kvottalet 1 351, varvid A får 14 platser och överskottstalet 1 086, B får 13 platser och överskottstalet 437 samt C 8 platser och överskottstalet 1 192. Församlingarna skulle således med de först tilldelade tre platserna få resp. 15, 14 och 9 platser eller tillhopa 38 platser. De båda återstående platserna fördelas på C och A, vilka har de högsta överskottstalen. Resultatet blir alltså att A skall utse 16, B 14 och C 10 fullmäktige.

att dessa regler ej lät sig förena med de i 27 § 2 mom. andra stycket intagna bestämmelserna om fördelning av antalet fullmäktige på de i samfälligheten ingående församlingarna. I anledning därav intogs i propositionen (1930:100) bestämmelsen att vid val av fullmäktige för samfällighet varje i samfälligheten ingående församling (eller del av församling) skulle utgöra en valkrets.

Vid val av kyrkofullmäktige för samfällighet är valbarheten icke inskränkt inom valkretsen, varför möjlighet finns att utse även personer som bor i annan församling inom samfälligheten.

I en vid 1932 års riksdag väckt motion (II:150) föreslogs att bestämmelsen att valbarhet ej är inskränkt inom valkrets skulle såvitt gällde samfällighet ersättas med en regel enligt vilken varje i samfälligheten ingående församling eller del av församling till fullmäktig kunde utse endast person som var boende inom församlingen. Som skäl härför angavs att de i samfälligheten ingående olika församlingarnas särskilda intressen i största möjliga mån borde bli företrädda inom fullmäktige för samfälligheten. — Konstitutionsutskottet (utlåtande 1932:9) medgav att skäl kunde anföras för att i samfällighet ingående församling med hänsyn till särskilda omständigheter borde till fullmäktige för samfälligheten endast utse inom samma församling boende personer, såsom för det fall att samfällighet bildats av församlingar med mot varandra i vissa hänseenden stridande intressen. Utskottet påpekade emellertid att LFS icke lägger hinder i vägen för församling att vid val av fullmäktige för samfällighet endast utse personer som bor inom församlingen, och utskottet ansåg därför någon ändring av lagen i detta hänseende icke vara påkallad.

Det kan i detta sammanhang anmärkas att enligt lagen den 12 juni 1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg valbarheten är inskränkt inom vederbörande församling vid val av kyrkofullmäktige för den samfällighet som består mellan stadens församlingar. Regeln infördes genom lagändring 1933 och innebar en återgång till vad som där gällt före 1931 års lag. — Även enligt lagen om församlingsstyrelse i Stockholm gäller en motsvarande regel vid val av församlingsdelegerade, vilka utövar beslutanderätten i den samfällighet som stadens territoriella församlingar utgör.

Vad härefter angår *samfällighetens kyrkoråd,* det samfällda kyrkorådet, gäller beträffande dettas tillsättande och sammansättning samma regler som för församlingskyrkoråd. Vid val av ledamöter i samfällt kyrkoråd bör enligt 43 § tredje stycket LFS tillses att om möjligt envar av de i samfälligheten ingående församlingarna blir företrädd i rådet. — Beträffande samfällt kyrkoråd i samfällighet, som består av församlingar tillhörande *olika* pastorat, finns av naturliga skäl en särbestämmelse i fråga om ordförandeskapet. Enligt 46 § 1 mom. tredje stycket förordnar domkapitlet i dylikt fall en av de till samfälligheten hörande församlingarnas kyrkoherdar eller annan inom någon av församlingarna tjänstgörande präst att vara ordförande och en annan sådan präst att vid hinder för honom föra ordet.

Enligt 6 § LFS äger Kungl. Maj:t att meddela de särskilda föreskrifter som kan erfordras i fråga om lagens tillämpning med avseende å samfällighet. Genom sådana föreskrifter, som regelmässigt meddelas i samband med

förordnande om samfällighetsbildning, kan lagens stadganden kompletteras; föreskrifterna får däremot icke givas sådant innehåll att de kommer i strid med lagens stadganden i övrigt (konstitutionsutskottets memorial 1932: 13). Kungl. Maj:t anses sålunda exempelvis icke kunna bestämma antalet ledamöter i samfällda kyrkorådet, eftersom beslutanderätten härom tillkommer samfälligheten själv genom dess fullmäktige eller stämma.

Då församlingar som icke bildar en kyrklig samfällighet har att vårda gemensamma angelägenheter, skall beslutanderätten som inledningsvis nämnts utövas å *gemensam kyrkostämma* med församlingarna (3 § andra stycket LFS). I flerförsamlingspastorat benämnes sådan stämma pastoratsstämma eller pastoratskyrkostämma. — Någon form av fullmäktigesystem är för här avsedda fall icke tillåten, ej ens om kyrkofullmäktige finns i alla de berörda församlingarna.

Beslutanderätten tillkommer den gemensamma kyrkostämman även om församlingarna tillhör en samfällighet men angelägenheten icke är gemensam för *samtliga* de till samfälligheten hörande församlingarna, t. ex. om två församlingar i en samfällighet, vari ingår även andra församlingar, har en gemensam kyrkogård. Likaså om skilda flerförsamlingspastorat är förenade till en samfällighet, som icke omfattar samtliga pastoratsangelägenheter, avgöres de inom det särskilda pastoratet förekommande pastoratsangelägenheterna icke av samfällighetens beslutande organ utan i vanlig ordning å pastoratsstämman för pastoratets församlingar.

Enligt 40 § andra stycket LFS kan församlingar, som icke utgör en kyrklig samfällighet, förena sig om *gemensamt kyrkoråd,* vilket träder i stället för de särskilda kyrkoråden. Församlingarna har enligt samma lagrum även möjlighet att, med bibehållande av sina särskilda kyrkoråd, utse ett gemensamt kyrkoråd för vården om viss eller vissa angelägenheter. Beslut om gemensamt kyrkoråd — liksom beslut om gemenskapens upphörande — fattas av varje församling för sig. I flerförsamlingspastorat skall alltid finnas ett gemensamt kyrkoråd (s. k. pastoratskyrkoråd) för vården om pastoratsangelägenheterna.

Om församlingar förenar sig om gemensamt kyrkoråd för vården om vissa angelägenheter, kommer dessa angelägenheter — såsom varande gemensamma för församlingarna — att undandragas från de särskilda församlingarnas kyrkofullmäktige eller kyrkostämma; beslutanderätten i gemensamma angelägenheter skall såsom nämnts alltid utövas av den gemensamma kyrkostämman. Om församlingar skulle besluta att låta ett gemensamt kyrkoråd sköta alla de kyrkliga angelägenheterna, blir det givetvis intet utrymme för särskilda kyrkoråd i de olika församlingarna, men icke heller församlingarnas särskilda representativa organ skulle i så fall få någon uppgift att fylla, eftersom beslutanderätten i alla ärenden skulle tillkomma den gemensamma kyrkostämman. I de fall då församlingarnas särskilda representativa organ skulle komma att genom tillsättande av ett

gemensamt kyrkoråd ha endast ett fåtal eller — som i det antagna fallet — inga ärenden att handlägga, finns det anmärkningsvärt nog ingen möjlighet för församling, som är av den storlek att kyrkofullmäktige enligt lagen skall finnas där, att erhålla dispens från fullmäktigsystemet i likhet med vad som enligt 4 § är fallet beträffande församling som ingår i samfällighet. För här avsedda fall ter sig uppenbarligen en samfällighetsbildning som den naturliga organisationsformen.

Ledamöter och suppleanter i gemensamt kyrkoråd väljes enligt 43 § andra stycket å gemensam kyrkostämma. Enligt tredje stycket i samma paragraf bör därvid — liksom då kyrkoråd skall utses för samfällighet — tillses att om möjligt envar av församlingarna blir företrädd i rådet. Beträffande ordförandeskapet i det gemensamma kyrkorådet för församlingar tillhörande *olika* pastorat gäller detsamma som för samfällt kyrkoråd i samfällighet som berör olika pastorat, nämligen att domkapitlet förordnar en av församlingarnas kyrkoherdar eller annan inom någon av församlingarna tjänstgörande präst att vara ordförande och en annan sådan präst att vid hinder för honom föra ordet (46 § 1 mom. tredje stycket).

Även i fråga om handläggningen av gemensamma ärenden i församlingar som icke utgör samfällighet gäller enligt 6 § att Kungl. Maj:t kan om så erfordras meddela särskilda tillämpningsföreskrifter.

I pastorat kan enligt 3 § ecklesiastika boställsordningen — vid sidan om det obligatoriska kyrkorådet — utses en särskild *boställsstyrelse,* vilken då har att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden som eljest tillhör kyrkorådet. Om sådan styrelse se nedan s. 235 f.

En samverkan mellan olika församlingar kan komma till stånd även i annan ordning än enligt bestämmelserna i LFS. Ett sätt att ordna sådan samverkan är att församlingar ingår avtal om vården av någon angelägenhet, exempelvis om en gemensam begravningsplats.[1] Att sådant avtal kan ingås mellan församlingar följer omedelbart av det förhållandet att församling är särskilt rättssubjekt. Förutom den i LFS anvisade möjligheten att tillsätta ett gemensamt kyrkoråd för handhavandet av en gemensam angelägenhet kan församlingar sålunda även träffa avtal om att uppgiften skall skötas av den ena församlingens organ. En gemensam förvaltning kan vidare komma till stånd genom att en stiftelse bildas för skötseln av exempelvis ett kapell eller församlingshus. — Vad här sagts om möjligheten för församlingar att träffa avtal om skötseln av olika angelägenheter gäller naturligtvis också för kyrkliga samfälligheter, vilka alltså kan ingå dylika avtal såväl inbördes som med församling.

Slutligen kan i detta sammanhang anmärkas att den möjlighet, som enligt lagen den 13 juni 1919 om kommunalförbund föreligger för de borgerliga kommunerna att ingå dylika förbund, icke står församlingarna till buds,

[1] Beträffande interkommunala avtal må här hänvisas till uttalanden av chefen för inrikesdepartementet i prop. 1957: 150 med förslag till lag om kommunalförbund, m. m., s. 56 ff.

bortsett från det fåtal fall då församling alltjämt utgör skoldistrikt eller ingår i sådant distrikt, i vilka fall förbundet för övrigt endast kan avse vården av angelägenhet som avses i folk- eller fortsättningsskolestadgan.

Principdiskussion vid tillkomsten av gällande bestämmelser om samfällighetsbildning

I sitt förslag till lag om församlingsstyrelse (SOU 1923: 4) föreslog kyrkofullmäktigsakkunniga införande av bestämmelser om bildande av kyrkliga samfälligheter, vilka skulle kunna omfatta antingen de däri ingående församlingarnas samtliga kyrkliga angelägenheter eller deras kyrkliga angelägenheter av ekonomisk natur. Bildande av samfällighet skulle enligt förslaget alltid vara beroende av Kungl. Maj:ts förordnande.

De sakkunniga yttrade vidare, att det torde vara tydligt att i den sålunda föreslagna gemenskapen icke inbegreps förvaltningen av fonder o. dyl., som för enskilda ändamål upprättats och ställts under kyrkoråds inseende. De skulle enligt därom givna bestämmelser förvaltas av det särskilda församlingskyrkorådet eller, om sådant icke funnes, av det gemensamma kyrkorådet.

I fråga om ärenden, gemensamma för församlingar som ej utgjorde kyrklig samfällighet, föreslog de sakkunniga att beslutanderätten skulle utövas av gemensam kyrkostämma. I detta sammanhang anförde de sakkunniga bland annat följande:

Emellertid torde i många fall den gemensamma kyrkostämman med sina tunga former och beredningen av ärendena genom de olika kyrkoråden bliva en alltför besvärlig apparat för behandlingen av frågor av mera konstant natur, som beröra olika församlingar. Dylika frågor, ofta synnerligen omfattande och invecklade, kunna, i mån som de nya prästlöneregleringslagarna bliva genomförda, förväntas i allt större antal förekomma. Dessa lagar förutsätta nämligen, att pastoratet, även där det består av flera olika församlingar, framträder såsom den primära enheten i fråga om såväl gäldandet av prästerskapets löner och förvaltningen av därtill anslagna medel som byggande och underhåll av bostäder åt samtliga inom pastoratet anställda ordinarie prästmän. Härigenom uppkommer mellan de olika församlingarna inom ett pastorat en ekonomisk gemenskap, för vilken tillräckliga gemensamma förvaltningsorgan ännu saknas. Att endast för detta ändamål anlita utvägen att med upphävande av vardera församlingens ekonomiska självständighet jämväl i övrigt låta dem förenas till en »kyrklig samfällighet», torde i många fall, särskilt på landsbygden, möta betänkligheter. De sakkunniga hava därför, under förutsättning att den gemensamma kyrkostämman bibehålles såsom beslutande organ i dessa frågor, velat öppna utväg för två eller flera församlingar inom samma pastorat eller stad att kunna, med bibehållande av de särskilda kyrkoråden för handläggning av ärenden, som uteslutande avse den egna församlingen, därjämte utse ett gemensamt kyrkoråd för handläggning av ärenden av ekonomisk natur, som, på sätt nyss nämnts, äro för församlingarna gemensamma.

Även i det år 1929 inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda utkastet till lag om församlingsstyrelse intogs bestämmelser om kyrkliga samfällig-

heter. Enligt dessa bestämmelser skulle pastorat, bestående av två eller flera församlingar, alltid utgöra en samfällighet såvitt angick pastoratets gemensamma angelägenheter. Därjämte kunde Kungl. Maj:t förordna att även i annat fall två eller flera församlingar eller delar av olika församlingar skulle i visst avseende bilda en samfällighet. Dylikt förordnande kunde avse antingen samtliga angelägenheter och sålunda medföra en fullständig gemenskap eller ock vissa bestämda angelägenheter. Det borde sålunda kunna förordnas t. ex. att församlingarna skulle i ekonomiskt hänseende utgöra en enhet eller att de skulle ha gemensamt skolväsende. I fråga om samfällighet skulle såvitt angick gemensamma angelägenheter reglerna om församling i tillämpliga delar lända till efterrättelse. Sålunda skulle för samfälligheten finnas kyrkostämma, eventuellt kyrkofullmäktige, kyrkoråd och — om samfälligheten avsåg skolväsendet — skolråd. Vid sidan därav skulle de i samfälligheten ingående församlingarna ha sina beslutande och förvaltande organ. Om samfälligheten omfattade alla i lagen avsedda angelägenheter, skulle emellertid dylika organ icke finnas i de särskilda församlingarna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll i propositionen till 1930 års riksdag (1930: 100) att behov av särskilda former för handhavande av angelägenheter, gemensamma för församlingar, gjort sig gällande företrädesvis i två hänseenden. Dels syntes det önskvärt att finna en form avpassad för den jämförelsevis omfattande gemenskap som bestod mellan församlingar i vissa större städer, dels ock borde möjlighet skapas för församlingar som icke tillhörde dylik gemenskap att genom samfällda organ handhava vissa gemensamma ärenden, i främsta rummet frågor om prästerskapets avlöning. I fråga om den mera omfattande gemenskapen syntes det av kyrkofullmäktigsakkunniga förordade och sedermera i utkastet upptagna institutet kyrklig samfällighet innefatta en i olika avseenden lämplig lösning. Dylik samfällighet kunde enligt utkastet omfatta alla i lagen avsedda angelägenheter, varvid således en fullständig kyrklig gemenskap inträdde, men den kunde även vara mindre omfattande och avse vissa bestämda angelägenheter, t. ex. församlingarnas ekonomi eller deras skolväsen. Det syntes vara en fördel att gemenskapens omfattning sålunda icke angavs i lagen utan kunde bestämmas från fall till fall. Härigenom vunnes möjlighet att bereda de i samfälligheten ingående församlingarna viss rörelsefrihet. — Departementschefen påpekade vidare att i en del yttranden gjorts gällande att samfälligheter omfattande alla kyrkliga angelägenheter icke borde få förekomma. För sin del ansåg emellertid departementschefen att möjlighet borde hållas öppen för bildande även av dylik gemenskap. Vidare ansåg han det lämpligt att möjlighet bereddes att till samfällighet förena även delar av skilda församlingar, och framhöll i det sammanhanget att en sådan åtgärd kunde befinnas påkallad i fråga om skolväsendet.

Beträffande det i utkastet framförda förslaget att flerförsamlingspastorat

obligatoriskt skulle utgöra en kyrklig samfällighet, anförde departementschefen:

Pastoratet skulle sålunda såvitt angår för pastoratet gemensamma angelägenheter likställas med församling. Dess beslutanderätt skulle utövas av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige och för verkställighet skulle finnas kyrkoråd. Den föreslagna anordningen synes emellertid komma att leda till en betänklig överorganisation. I många pastorat förekomma gemensamma ärenden endast sällan, och att för handläggning av dessa ärenden välja särskilda fullmäktige synes icke påkallat. Lämpligare torde vara att sådana ärenden avgöras av en för pastoratet gemensam kyrkostämma. Det viktigaste är emellertid att möjlighet beredes pastorat att tillsätta ett gemensamt verkställande organ framförallt för förvaltning, utbetalning och redovisning av medel avsedda för prästerskapets avlöning. — — — Behov av en organisation av den art, som nu förordats, lärer egentligen vara för handen i församlingar tillhörande samma pastorat. Emellertid torde anordningen icke böra begränsas till dylika församlingar. Former för samverkan kunna vara önskvärda även i fråga om församlingar tillhörande olika pastorat. Det synes därför riktigast att generellt föreskriva, att ärende, som är gemensamt för två eller flera församlingar, vilka ej bilda en kyrklig samfällighet, skall handläggas å gemensam kyrkostämma med församlingarna, samt att dylika församlingar hava rätt att vid sidan av sina särskilda verkställande organ utse gemensamt kyrkoråd.

Konstitutionsutskottet anslöt sig i sitt utlåtande (1930: 31) i huvudsak till de i propositionen framlagda förslagen, såvitt de rörde formerna för handläggning av ärenden gemensamma för församlingar.

Utskottet anförde bland annat följande:

Beträffande formen för behandling av ärenden gemensamma för två eller flera församlingar, vilka icke bilda en kyrklig samfällighet, finner utskottet lämpligt, att dylika ärenden behandlas å gemensam kyrkostämma med församlingarna. Att för utövande av beslutanderätt i dessa ärenden, vilka på en del håll förekomma jämförelsevis sällan, skapa en särskild organisation, synes icke lämpligt. Märkas bör, att därest på något håll dylika ärenden förekomma i större omfattning, möjlighet finnes att bilda en kyrklig samfällighet för handläggning av desamma.

Den nu gällande regeln om att församlingar, som bildar ett pastorat, måste hava ett gemensamt kyrkoråd för vård om pastoratets angelägenheter infördes genom lagändring den 7 april 1933. I den till grund för lagändringen liggande propositionen (1933: 162) framhöll departementschefen att förslag om obligatoriskt inrättande av pastoratskyrkoråd i flerförsamlingspastorat redan tidigare framkommit men att förslagen icke föranlett till någon åtgärd, enär man ditintills ansett att de begränsade uppgifter sådana kyrkoråd i flertalet fall skulle ha att fylla icke motiverade en sådan utvidgning av den kyrkligt-kommunala organisationen. Genom 1932 års ecklesiastika boställslagstiftning hade emellertid pastoraten erhållit nya krävande förvaltningsuppdrag, vilka i förening med de uppgifter som tidigare åvilat dem måste anses motivera ett obligatoriskt införande av särskilda organ för pastoratsärendenas beredning och beslutens verkställande.

Frågan om rätt för församlingar att ingå kommunalförbund

I kyrkofullmäktigsakkunnigas betänkande (SOU 1923: 4) föreslogs att lagen om kommunalförbund skulle ändras så att även församlingar skulle kunna ingå dylika förbund, dock med den begränsningen att »kyrkligt kommunalförbund» icke finge ingås med borgerlig kommun utan endast mellan kyrkliga kommuner inbördes. Enligt de sakkunnigas mening kunde denna form av gemensam kyrklig kommunalförvaltning säkerligen i vissa fall befinnas lämplig för förvaltande av gemensamma prästerliga avlöningstillgångar eller dylikt.

Om den av kyrkofullmäktigsakkunniga väckta tanken på »kyrkligt kommunalförbund» yttrade departementschefen i propositionen 1930: 100:

Tillräcklig anledning torde icke föreligga att nu upptaga bestämmelser om rätt för församlingar att bilda kommunalförbund. Det synes nämligen vara skäl att avvakta någon tids erfarenhet rörande den omfattning, i vilken de nu föreslagna formerna för samverkan komma till användning, samt angående resultatet därav. Erinras må i detta sammanhang, att utredning för närvarande pågår rörande möjligheterna att sammanföra borgerliga kommuner för handhavande av den sociala försäkrings- och hjälpverksamheten, samt att denna utredning kan bliva av betydelse även för frågan om sättet för samverkan mellan församlingar.

Frågan om församlingars rätt att ingå kommunalförbund har under senare år aktualiserats. I skrivelse den 7 maj 1952 (nr 198) begärde riksdagen att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en översyn av lagstiftningen om kommunalförbund. Skrivelsen föranleddes av två vid nämnda års riksdag väckta motioner om en sådan översyn. I ett av konstitutionsutskottet över motionerna infordrat yttrande framhöll kammarkollegiet, att vid den åsyftade översynen borde beaktas att den i 1 § andra stycket församlingsstyrelselagen reglerade formen för vård av gemensamma angelägenheter, nämligen bildande av kyrklig samfällighet, vore alltför tungrodd när det gällde mindre betydande angelägenheter, t. ex. förvaltningen av gemensam begravningsplats. Ett civilrättsligt avtal fyllde måhända icke anspråket på erforderlig varaktighet i dylika fall; det kunde därför enligt kollegiets mening ifrågasättas huruvida icke möjlighet borde beredas även församlingar att ingå kommunalförbund.

Jämlikt Kungl. Maj:ts år 1952 lämnade bemyndigande tillkallade chefen för inrikesdepartementet sakkunniga för att biträda med översyn av lagstiftningen om kommunalförbund m. m. I direktiven för de sakkunniga anförde departementschefen bland annat att möjligheterna för en utvidgning av rätten att bilda kommunalförbund borde undersökas, samt tillade i detta sammanhang att det exempelvis kunde ifrågasättas om icke församlingar och andra kyrkliga kommuner skulle få bilda dylika förbund.

De sakkunniga (kommunalförbundskommittén) avgav år 1956 betänkande angående kommunalförbund och indelningsändringar (SOU 1956:

19). Beträffande kommunalförbunden har de sakkunniga funnit så omfattande ändringar böra vidtagas i gällande bestämmelser att de sett sig föranlåtna att lägga fram ett förslag till ny lag om kommunalförbund. Häri föreslås en organisation för kommunalförbunden, vilken gör boskillnad mellan beslutanderätten, å ena, samt verkställigheten och förvaltningen, å andra sidan. Den nuvarande förbundsdirektionen ersättes sålunda av dels ett beslutande organ, benämnt förbundsfullmäktige, och dels ett verkställande och förvaltande organ, kallat förbundsstyrelse. — Förbundsfullmäktiges ledamöter skall utses av medlemskommunernas fullmäktige, och valbarheten är inskränkt till ledamöterna av dessa senare fullmäktige. Antalet ledamöter i förbundsfullmäktige bestämmes av medlemskommunerna och anges i förbundsordningen. Några fasta regler i fråga om antalet har icke upptagits i förslaget, utan har däri endast gjorts vissa rekommendationer. — Förbundsstyrelsen utses av förbundsfullmäktige. Den skall bestå av minst fem ledamöter, för vilkas valbarhet ej skall gälla andra inskränkningar än som följer av de motsvarande bestämmelserna i kommunallagen.

De sakkunniga föreslår vidare bland annat den förändringen, att på ett och samma kommunalförbund må läggas två eller flera förvaltningsuppgifter, under förutsättning att alla uppgifterna är gemensamma för samtliga medlemskommuner.

Däremot föreslås icke någon utökning av de slag av kommuner som må bilda kommunalförbund. I detta sammanhang anför de sakkunniga bland annat:

Det synes uppenbart, att då gemenskapen mellan två eller flera församlingar endast avser en eller ett fåtal angelägenheter av mindre räckvidd, t. ex. förvaltningen av en begravningsplats, en kyrklig samfällighet är en onödigt tungrodd anordning för vården av denna angelägenhet. Den tanken har då framkastats, att för dylika fall ett kommunalförbund skulle utgöra ett lämpligt instrument för handhavandet av den eller de gemensamma angelägenheterna. Kommittén är emellertid av den uppfattningen, att i de fall då gemenskapen icke är så stor, att bildande av kyrklig samfällighet må anses påkallat, det torde vara tillfyllest, att vederbörande församlingar ingå avtal om vården av den eller de ifrågavarande angelägenheterna. För övrigt komma de nya kommunalförbunden med förbundsfullmäktige och förbundsstyrelse, som kommittén ovan förordat, att få en så stor förvaltningsapparat, att icke heller de kunna anses väl ägnade att handha de förhållandevis ringa uppgifter, varom här är fråga. Kommittén anser sig därför icke böra föreslå, att församlingar skola beredas möjlighet att ingå kommunalförbund.

— —

För samverkan mellan pastorat såsom sådana finnes för närvarande icke någon i lag reglerad form. Samverkan i fråga om pastoratsangelägenheter tillgår i stället i allmänhet så, att de församlingar, av vilka vederbörande pastorat bestå, bilda kyrklig samfällighet för ändamålet. De fall, där dylik samverkan kan visa sig önskvärd, äro framför allt, då enhetlig utdebitering skall åstadkommas inom en kommun, som omfattar flera pastorat. Sådan enhetlighet nås lättast genom sammanslutning av pastoraten till en ekonomisk enhet. Samverkan för detta ändamål

synes liksom hittills böra ske i form av kyrklig samfällighet. Någon anledning att bereda möjlighet för pastorat att bilda kommunalförbund finnes därför enligt kommitténs mening icke.

Statsmakterna har ännu icke tagit ställning till de sakkunnigas förslag.[1]

Grundlinjer i kommitténs förslag

Såsom torde framgå av den föregående redogörelsen blir frågan om handläggningen av angelägenheter, som är gemensamma för två eller flera församlingar, väsentligen en fråga om angelägenheter av ekonomisk natur. Enligt gällande lag handlägges de gemensamma angelägenheterna på i stort sett enahanda sätt som de enskilda församlingsangelägenheterna. Den kyrkliga samfälligheten är sålunda organisatoriskt uppbyggd på samma sätt som en församling, med kyrkofullmäktige eller kyrkostämma som beslutande organ och ett samfällt kyrkoråd som förvaltnings- och verkställighetsorgan. Och då samfällighet icke bildats för vården om de gemensamma angelägenheterna, handlägges dessa av gemensam kyrkostämma och eventuellt ett gemensamt kyrkoråd. Denna ordning bör enligt kommitténs mening i princip bibehållas. Den rådande samfällighetsorganisationen framstår som naturlig och ändamålsenlig särskilt i de fall då alla eller det stora flertalet ekonomiska angelägenheter är gemensamma, så att församlingarna kan sägas utgöra en ekonomisk enhet. I de fall åter då gemenskapen inskränker sig till vissa begränsade uppgifter, bör man emellertid överväga huruvida icke den nuvarande ordningen skulle kunna förbättras.

Uppmärksamheten riktas därvid i första hand på flerförsamlingspastoraten. Här råder en markerad och i författningsväg reglerad uppdelning av angelägenheterna mellan pastoratet och de särskilda församlingarna, genom att pastoratsangelägenheterna såsom gemensamma för pastoratets församlingar handlägges av pastoratsstämma och pastoratskyrkoråd, medan församlingsuppgifterna ankommer på församlingsorganen i de särskilda församlingarna. Pastoratsstämman synes emellertid vara mindre lämplig som beslutande organ i fråga om pastoratsangelägenheterna, och ett fullmäktigsystem torde innebära en alltför omständlig organisation. Därför har kommittén stannat för att föreslå ett system med delegerade för beslutanderättens utövning beträffande pastoratsangelägenheterna. Systemet innebär att kyrkofullmäktige eller kyrkostämma i de till pastoratet hörande församlingarna skall utse ett antal delegerade, vilka tillsammans skall utgöra ett organ med uppgift att besluta i fråga om dessa angelägenheter. För att ett sådant system skall kunna genomföras bör flerförsamlingspastoraten göras till obligatoriska samfälligheter för angelägenheternas handhavande. Fler-

[1] Sedan förevarande betänkande avlämnats till tryckning, har Kungl. Maj:t i prop. 1957: 150 förelagt riksdagen förslag till lag om kommunalförbund, m. m. Propositionen följer i huvudsak de sakkunnigas förslag.

församlingspastoratet kommer då att bli en huvudtyp av de partiella samfälligheterna.

Vad härefter angår organisationen i de samfälligheter, vilkas bildande beror av beslut i varje särskilt fall, ter sig även här ett motsvarande delegeradesystem ändamålsenligt så snart samfälligheten endast har vissa begränsade uppgifter att vårda eller med andra ord är partiell.

Enligt dessa riktlinjer skulle alltså beslutanderätten i partiella samfälligheter komma att utövas av delegerade, utsedda av de särskilda församlingarna, medan beträffande övriga samfälligheter — de totala samfälligheterna, varmed här avses de som omfattar alla ekonomiska angelägenheter — den nuvarande ordningen skulle bibehållas och beslutanderätten sålunda tillkomma de genom direkta val utsedda kyrkofullmäktige för samfälligheten. Här bortses från de sällsynta fall då beslutanderätten i total samfällighet, vars folkmängd ej uppgår till det för obligatoriskt fullmäktigsystem föreskrivna invånarantalet, kan komma att utövas av samfälld kyrkostämma i stället för kyrkofullmäktige.

Även i en del fall då samfällighet icke omfattar samtliga men väl det övervägande flertalet ekonomiska angelägenheter så att samfälligheten är i det närmaste total, torde fullmäktigsystemet vara att föredraga framför ett delegeradesystem. Att i lagen ge några bestämda regler för användningen av det ena eller andra systemet i dylika gränsfall torde möta svårigheter. Det synes vara tillfyllest att stadga att Kungl. Maj:t må i samband med förordnande om samfällighetsbildning föreskriva undantag från den föreslagna huvudregeln om delegerade i partiella samfälligheter.

För de fall då gemenskapen mellan församlingar är av så ringa omfattning att en samfällighetsbildning skulle komma att medföra en överorganisation, bör den gällande ordningen med gemensam kyrkostämma utan samfällighetsbildning kunna bibehållas.

De här skisserade huvudlinjerna i kommitténs förslag angående beslutanderättens utövning i fråga om gemensamma angelägenheter kommer att närmare utvecklas i den följande framställningen, där också detaljregleringen redovisas.

Beträffande förvaltnings- och verkställighetsorganet för gemensamma angelägenheter innebär kommitténs förslag att den nuvarande ordningen blir oförändrad. I samfälligheterna skall som hittills finnas ett samfällt kyrkoråd. Flerförsamlingspastoraten, som enligt vad nyss sagts blir obligatoriska samfälligheter, bibehåller självfallet sina pastoratskyrkoråd. Och i övrigt kan församlingar utan samfällighetsbildning liksom för närvarande förena sig om ett gemensamt kyrkoråd för vård om viss eller vissa angelägenheter.

Såvitt gäller kyrkoråden i de särskilda i en samfällighet ingående församlingarna har kommittén ansett skäl föreligga att föreslå att församling alltid skall ha möjlighet att bibehålla sitt kyrkoråd. Den nuvarande formen

av total samfällighetsbildning, som innebär att församlingarna saknar egna organ, skall enligt förslaget icke vidare kunna tillskapas. Uttrycket total samfällighet kan i fortsättningen lämpligen användas om sådan samfällighet där församlingarna har gemensam ekonomi och där sålunda all anslagsrätt liksom i princip medelsdispositionen tillkommer samfälligheten. Församling som ingår i en sådan samfällighet kan enligt förslaget besluta att ha ett eget kyrkoråd, och detta organ får då till uppgift att handha sådana angelägenheter som är av utpräglat församlingsvårdande natur och icke förutsätter anslags- eller utdebiteringsbeslut. Sådant kyrkoråd bör även enligt föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t i samband med förordnande om samfällighetsbildning, kunna tilldelas förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de för samfälligheten gemensamma angelägenheterna. Skälen för kommitténs förslag i denna del redovisas nedan s. 267 ff.

Flerförsamlingspastorat

Pastorats rättsliga struktur och organisation enligt gällande lag

Pastorat, vilket ord efter hand kommit att ersätta det gamla ordet »gäll», är benämningen på det område inom vilket en kyrkoherde och honom eventuellt biträdande präster har att tjänstgöra. Pastoratet utgör sålunda i första hand en enhet för prästerlig verksamhet.

Härmed sammanhänger att till pastoratet kommit att anknytas vissa uppgifter av ekonomisk natur. De till ett pastorat hörande församlingarna har av ålder haft att svara för prästlönen och prästgårdens underhåll. Ehuru dessa åligganden primärt åvilade de särskilda församlingarna, kom småningom pastoratet i sin helhet att svara för fullgörandet delvis av desamma. Genom 1910 års lagstiftning fastslogs att pastoratet blev ansvarigt för gäldandet av prästlönerna, förvaltningen av därtill avsedda medel samt underhållet av prästbostäderna. Genom 1932 års boställslagstiftning överfördes förvaltningen av de prästerliga löneboställena till pastoraten. Under senaste tid har pastoraten tilldelats nya uppgifter i och med den nya lagstiftningen om kyrkomusiker, varigenom pastoraten ålagts att svara även för avlönande av kyrkomusiker samt uppförande och underhåll av deras tjänstebostäder.

De ifrågavarande uppgifternas församlingsmässiga karaktär framgår av 2 § LFS, i vilket lagrum de uppräknas bland de kyrkliga angelägenheter som församling enligt 1 § äger att själv vårda (se 2 §, särskilt under punkterna c och f). Om två eller flera församlingar utgör ett pastorat, kan angelägenheterna — såsom varande gemensamma för dessa församlingar — icke avgöras av varje församling för sig utan måste avgöras genom samverkan mellan församlingarna. Man talar i enlighet härmed också om pastorats-

angelägenheter, varmed då förstås de uppgifter av församlingsmässig natur som är gemensamma för församlingarna inom ett pastorat och som enligt särskilda författningar ankommer på pastoratet i dess helhet att vårda.

Församling kan utgöra eget pastorat (enförsamlingspastorat). Så är fallet med de större församlingarna, såsom flertalet församlingar i Stockholms och Luleå stift. Vanligare är emellertid att pastorat består av flera församlingar (flerförsamlingspastorat). Detta är förhållandet särskilt inom Skara stift, där församlingarna — som till övervägande del utgöres av småförsamlingar — är till antalet tre gånger så många som pastoraten och där pastorat kan bestå av ända till sex församlingar. Angående förekomsten av enförsamlings- och flerförsamlingspastorat hänvisas till betänkandets *bilaga I.*

Inom ett flerförsamlingspastorat är de särskilda församlingarna principiellt likställda och i kyrkokommunalt hänseende fullt självständiga. Den församling där kyrkoherden är bosatt benämnes moderförsamling, medan de övriga kallas annexförsamlingar. — Annexförsamlingar uppkom redan under medeltiden och då ofta i syfte att möjliggöra hållande av gudstjänst i någon avlägsen del av församlingen. Efter reformationen bildades annexförsamlingar i stor utsträckning även genom att i ett pastorat ingående församlingar, där sockenmännen icke förmådde försörja sin kyrkoherde, överfördes till och sammanslogs med annat pastorat. Annexförsamlingen hade egen ekonomisk förvaltning och eget beslutande organ (sockenstämma eller — efter 1862 — kyrkostämma). Emellertid kunde en viss gemenskap råda mellan moder- och annexförsamling genom att församlingarna åtagit sig att deltaga i byggande och underhåll av varandras kyrkor.

Tidigare fanns även kapellförsamlingar. Sådana uppkom under 1600-talet och senare i liknande syfte som de medeltida annexen, nämligen att för befolkningen underlätta bevistande av gudstjänst. Särskilt vid bruken, där befolkningen under industriens utveckling växte, uppfördes kapell till vilka menigheter anslöts. Kapellförsamling saknade som regel egen socken- eller kyrkostämma. Den hade att ensam svara för sitt kapell och dess präst men fritogs likväl icke från skyldigheterna gentemot moderkyrkan och dess prästerskap. Under senare tid har emellertid kapellförsamlingarnas särställning i kyrkokommunalt hänseende bringats att upphöra, som regel genom att deras skyldigheter mot moderkyrkan avvecklats och de avskilts som fullt självständiga församlingar. Numera föreligger alltså icke någon skillnad mellan annex- och kapellförsamling.

I detta sammanhang kan även nämnas att man stundom talar om oegentliga kapellförsamlingar, varmed då avses vissa under 1900-talet tillkomna församlingsbildningar, vilka tillskapades i syfte att erhålla särskilda kyrkobokföringsområden. Sådana församlingar, vilka åtminstone vid bildandet i regel saknade egen kyrka, har full ekonomisk gemenskap med moderför-

samlingen. Sedan genom 1946 års folkbokföringsreform skapats möjlighet att indela församling i särskilda kyrkobokföringsdistrikt, har s. k. oegentliga kapellförsamlingar icke längre bildats.

I LFS nämnes pastoratsangelägenheter endast i 40 § andra stycket, där det stadgas att församlingar som bildar ett pastorat skall ha ett gemensamt kyrkoråd för vård av pastoratets angelägenheter. Såsom förut nämnts tillkom detta stadgande genom lagändring 1933.

Eftersom LFS i övrigt icke innehåller några bestämmelser om vården av pastoratsangelägenheterna, kommer härom att gälla samma regler som i fråga om församlingsangelägenheterna. Beslutanderätt och verkställighet tillkommer alltså antingen församlingens särskilda kyrkokommunala organ eller — beträffande flerförsamlingspastorat — vissa för församlingarna gemensamma organ enligt de regler som lagen innehåller angående vården av gemensamma angelägenheter i allmänhet.

I enförsamlingspastorat handhas sålunda pastoratsangelägenheterna av församlingen.

I flerförsamlingspastorat måste däremot finnas särskilda organ för dessa angelägenheter. Pastoratet kan utgöra en kyrklig samfällighet för deras handhavande, och i så fall tillkommer det samfällighetens organ att handlägga de hithörande ärendena. Om dylik samfällighet icke finns, utövas beslutanderätten av gemensam kyrkostämma med församlingarna (s. k. pastoratsstämma eller pastoratskyrkostämma), medan förvaltning och verkställighet tillkommer det för församlingarna i pastoratet gemensamma kyrkorådet (pastoratskyrkorådet).

I såväl enförsamlings- som flerförsamlingspastorat kan — utöver de förut nämnda, i LFS reglerade organen — finnas särskild boställsstyrelse. I 3 § ecklesiastika boställsordningen den 30 augusti 1932 stadgas att pastorat äger, där så finnes lämpligt, uppdraga åt en särskild boställsstyrelse att i avseende å förvaltningen av prästgård och löneboställe fullgöra de åligganden som eljest tillhör kyrkorådet. I samma paragraf meddelas även vissa bestämmelser om boställsstyrelsens sammansättning. Sålunda skall beträffande val av ledamöter och suppleanter i boställsstyrelse gälla samma regler som för kyrkoråd, dock må antalet ledamöter icke vara under tre eller över fem. Vidare stadgas att boställsstyrelsen — till skillnad från kyrkorådet — har att inom sig för varje år välja ordförande och, där så finnes påkallat, vice ordförande. Några författningsbestämmelser om organisationen utöver dem som meddelats i 3 § ecklesiastika boställsordningen finns icke.

Inrättande av särskild boställsstyrelse föreslogs av 1931 års prästlöneregleringssakkunniga. I det av de sakkunniga avgivna förslaget till prästlönelag (SOU 1931: 25) intogs bestämmelser om boställsstyrelse, vilka bestämmelser till sitt innehåll överensstämde med dem som sedermera kom

att införas i ecklesiastika boställsordningen. De sakkunniga anförde i motiven att förslaget icke innehöll några detaljerade föreskrifter hur pastoraten skulle utöva sin beslutanderätt i förvaltningsfrågor och hur pastoratens beslut i sådana frågor skulle bringas till verkställighet. Avsikten var att församlingsstyrelselagen härutinnan skulle lända till efterrättelse. Beslutanderätten skulle alltså — åtminstone i frågor av större betydelse — komma att utövas av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige och verkställigheten att ombesörjas av kyrkorådet. Då kyrkorådet emellertid icke alltid kunde förväntas bli sammansatt med hänsyn till den förvaltning av fast egendom, som sålunda skulle ankomma på kyrkorådet, ansåg de sakkunniga att, om pastorat fann erforderligt att tillsätta särskilt organ för boställsförvaltningen, detta skulle få ske. I anledning härav intog de sakkunniga i sitt förslag till prästlönelag bestämmelser om ett sådant organ, vilket — i analogi med benämningen fortsättningsskolestyrelse och biblioteksstyrelse — kallades boställsstyrelse. — Vad de sakkunniga sålunda anfört åberopades av chefen för ecklesiastikdepartementet i proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m. (1932: 187), i vilket förslag de sakkunnigas bestämmelser om boställsstyrelse underkastats endast en formell omredigering. Med anledning av att en remissinstans ansett att boställsstyrelsen borde göras obligatorisk, eftersom därigenom bättre garanti skulle ernås för att förvaltningen kom i händerna på pastoratets kunnigaste och mest intresserade män, anförde departementschefen i propositionen att en sådan ordning — vilken för övrigt skulle förutsätta ändring i församlingsstyrelselagen — icke syntes böra ifrågakomma, då med all sannolikhet fastighetsförvaltningen i många pastorat var av den enkla beskaffenhet att särskild boställsstyrelse icke var behövlig samt pastoraten själva torde vara bäst i stånd att bedöma behovet därav.

Om boställsstyrelsens ställning i förhållande till kyrkorådet (pastoratskyrkorådet) innehåller förarbetena inga uttalanden. Av ordalydelsen i 3 § ecklesiastika boställsordningen, jämfört med de sakkunnigas ovannämnda uttalanden, torde emellertid framgå, att boställsstyrelsen avsetts skola ha en i förhållande till kyrkorådet självständig ställning, i det att det torde tillkomma boställsstyrelsen att självständigt handha de till styrelsens förvaltningsområde hörande uppgifterna, därvid dock kyrkorådet enligt bestämmelsen i 41 § tredje stycket b) LFS har överinseendet över förvaltningen. Det är även att märka att, innan ärende som beretts av boställsstyrelse företages till avgörande av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma, kyrkorådet enligt 17 § LFS skall beredas tillfälle att avge yttrande (jfr RÅ 1935 ref. 4).

Av den lämnade redogörelsen torde framgå att LFS behandlar pastoratsangelägenheterna som gemensamma angelägenheter för församlingarna i ett pastorat. Pastoratet såsom sådant är enligt lagen icke konstruerat som kommun, till skillnad mot vad fallet är beträffande församling och kyrklig

samfällighet. Pastoratet är intet självständigt rättssubjekt, utan beslutanderätten tillkommer de i pastoratet ingående församlingarna, vilka också är bärare av de rättigheter och skyldigheter som säges tillkomma eller åvila pastoratet. Pastoratet har enligt lagen ingen egen utdebiteringsrätt, utan utdebiteringen skall ske genom de särskilda församlingarna och dessa skall anvisa medel till pastoratsbehoven. Pastoratet utgör sålunda endast den administrativa enheten för handhavandet av pastoratsangelägenheterna. — I exempelvis ecklesiastika boställsordningen med tillämpningsförfattningar, som närmare reglerar vissa förvaltningsangelägenheter, finns emellertid flera bestämmelser, som till synes utgår från en annan uppfattning om pastoratets rättsliga karaktär än vad LFS ger vid handen. Såvitt framgår av förarbetena till dessa författningar kan meningen emellertid icke ha varit att göra pastoratet till någon slags kommun i den betydelse som vanligen inlägges i detta begrepp.

Om pastorat består av endast en församling, sammanfaller pastoratet med en kyrklig kommun. Beträffande förvaltningen av de tillgångar, som är avsedda för tillgodoseende av de speciella pastoratsangelägenheterna, är sådan församling bunden av de för pastorat gällande bestämmelserna. Här må hänvisas till exempelvis 24 § ecklesiastika boställsordningen där det bland annat stadgas att, om pastorat vill taga mark å löneboställe i anspråk för begravningsplats eller andra församlingsändamål, pastoratet skall inhämta tillstånd av stiftsnämnden.

Om pastorat består av flera församlingar, sammanfaller pastoratet med kyrklig kommun endast om kyrklig samfällighet med samma omfattning som pastoratet bildats för vården av pastoratsangelägenheterna, eventuellt jämte andra angelägenheter. I övriga fall utgör varje församling en kyrkokommunal enhet och pastoratet en särskild administrativ enhet för vården av pastoratets angelägenheter, vilka i enlighet med vad ovan sagts skall ur kommunal synpunkt behandlas som gemensamma för de i pastoratet ingående församlingarna.

Pastoratsangelägenheternas omfattning

För att ge en föreställning om omfattningen och betydelsen av de uppgifter som enligt särskilda författningar åvilar pastoratet skall här lämnas en kort översikt av de väsentligare pastoratsangelägenheterna.

Avlönande av prästerskap och kyrkomusiker

Den reform av församlingsprästerskapets avlöning, som genomfördes genom beslut av 1951 års riksdag och som i huvudsak innebar att det i statens allmänna avlöningsreglemente och statens löneplansförordning utformade lönesystemet vann tillämpning å prästerskapets avlönande, rubbade

icke de grunder för finansieringen av lönekostnaderna som redan utformats genom 1910 och 1932 års lagstiftningar. Alltjämt är det pastoraten som är löngivare. Varje pastorat har sålunda att medelst avkastningen av lokala avlöningstillgångar och medel som erhålles genom kyrkligt-kommunal beskattning (församlingsavgifter) avlöna sitt prästerskap. Ekonomiskt svagare pastorat åtnjuter i skatteutjämnande syfte lindring i denna skyldighet på så sätt att pastoratet erhåller tillskott ur kyrkofonden, som i sin tur erhåller medel härtill främst genom den allmänna kyrkoavgiften, vilken till fonden erlägges av varje pastorat i förhållande till det antal skattekronor för vilket församlingsavgifter skall utgå till pastoratet.

Pastoratens åligganden i fråga om avlönandet av församlingsprästerna är reglerade i prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951, nr 570. Enligt denna lag har pastoratet att svara för kostnad för tjänstebostad som pastoratet enligt prästlönereglementet tillhandahåller församlingspräst, ävensom för i reglementet avsett bidrag till uppvärmningskostnad och där avsedd ersättning för skatt eller annan tunga som innehavare av prästgård i sådan egenskap erlagt. För tjänstebostaden är emellertid prästen skyldig att till pastoratet betala hyresersättning genom bostadsavdrag å lönen. Om pastoratet ombesörjer uppvärmning eller belysning av tjänstebostaden, har prästen ävenledes att ersätta pastoratet härför. — Enligt samma lag skall pastoratet vidare bestrida de s. k. prästlönekostnaderna, varmed avses de kontanta avlöningsförmåner som tillkommer församlingsprästerna, såsom lön, vikariatsersättning, tjänstgöringstraktamente samt arvode vid arvodesbefattningar ävensom i förekommande fall kallortstillägg och språktillägg. Domkapitlet meddelar erforderliga föreskrifter om löneklass, tillägg, löneberäkning vid tjänstledighet m. m. Det är pastoratskyrkorådet som utbetalar de avlöningsförmåner, som pastoratet enligt lagen har att bestrida.

Ansvaret för *upprätthållande av den kyrkomusikaliska verksamheten* vilade intill 1947 helt å församlingarna. Detta innebar att det ekonomiska underlaget för verksamheten var synnerligen skiftande, liksom även att kyrkomusikernas tjänstgörings- och lönevillkor kunde variera i betydande omfattning. Genom lagen den 27 juni 1947 (nr 275) om kyrkomusiker infördes nya principer för gäldande av kyrkomusikernas avlöning. Enligt dessa principer skall avlöningskostnaderna bestridas i nära överensstämmelse med vad som gäller i fråga om prästlönekostnaderna. Beträffande befattningen med kyrkomusikerangelägenheterna och det ekonomiska ansvaret i fråga om dessa angelägenheter har närmare bestämmelser meddelats i kyrkomusikerstadgan den 2 juni 1950, nr 375. Enligt dessa bestämmelser är angelägenheterna uppdelade mellan pastorat och församling så att, i stort sett, pastoratet har att svara för kyrkomusikernas avlöning, medan församlingen tillsätter alla slags kyrkomusikertjänster med undantag av kantorstjänsterna, vilka tillsättes i samma ordning som folk- och småskollärar-

tjänster. Det ankommer vidare å församling att i visst fall tillhandahålla tjänstebostad åt kyrkomusiker samt att svara för vissa kostnader för den kyrkomusikaliska verksamheten.

Församlingsprästernas och kyrkomusikernas lönekostnader bestrides i första hand genom avkastningen av pastoratets präst- och kyrkomusikerlönetillgångar och i andra hand genom församlingsavgifter. Prästlönetillgångarna utgöres av löneboställen, som avses i ecklesiastika boställsordningen, prästlönefonder samt pastoratets andelar i stiftets prästlönejordsfond och prästlönefondshemman. Kyrkomusikertillgångarna utgöres av de särskilda avlöningstillgångar som varit förenade med förutvarande klockar- och organistbefattningar inom pastoratet. Om avkastningen av präst- och kyrkomusikerlönetillgångarna och andra tillgängliga medel icke förslår till täckande av lönekostnaderna, har församlingarna i pastoratet att därtill såsom allmän kommunalskatt utdebitera församlingsavgifter. Under vissa förutsättningar äger emellertid pastorat att som nämnts ur kyrkofonden erhålla tillskott (7 § kyrkofondslagen). Om lönetillgångarna åter lämnar så stor avkastning att överskott uppkommer, sedan lönekostnaderna under året samt visst virkesbehov blivit täckta, åligger det pastoratet att till kyrkofonden inleverera hälften av detta överskott (4 § kyrkofondslagen).

Förvaltning av prästlönefonder m. m.

Enligt prästlönekostnadslagen åligger det pastoratet att förvalta de s. k. prästlönefonderna. Dessa utgöres dels av sedan gammalt bestående fonder för församlingsprästerskapets avlönande och dels av fonder som bildats genom försäljning av kyrklig jord. Fonderna skall av pastoratet göras räntebärande på sätt som är föreskrivet om omyndigs medel, om icke domkapitlet ger tillstånd till fondmedlens placering på annat sätt. Fonderna kan dock användas till grundförbättring av boställe eller till inköp av fastighet (lagen den 15 maj 1942, nr 232, angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m.). Om fastighet inköpes för fondmedel från visst pastorat, tillkommer det pastoratet att förvalta fastigheten såsom löneboställe (se nedan). Skall åter för fastighetsförvärv användas fondmedel från flera pastorat, omhändertas de erforderliga fondmedlen av stiftsnämnden för förvaltning för vederbörande pastorats räkning och ingår i en fond benämnd stiftets prästlönejordsfond. Dylik fastighet, som benämnes prästlönefondshemman, förvaltas i likhet med allmänna kyrkohemman av stiftsnämnden, men avkastningen tillkommer vederbörande pastorat i förhållande till storleken av pastoratens insatser.

I samband med sådant fastighetsförvärv som avses i ovannämnda lag den 15 maj 1942, nr 232, har pastoratet vissa uppgifter, varom stadgas i kungörelsen den 11 december 1942 (nr 967) med tillämpningsföreskrifter till lagen. Sålunda äger pastorat att hos stiftsnämnden yttra sig över den vär-

dering av fastigheten, som på stiftsnämndens föranstaltande skall äga rum före förvärvet. Vidare åligger det pastoratet att — sedan beslut fattats om inköp av fastighet som skall utgöra prästlönefondshemman — tillhandahålla stiftsnämnden de prästlönetillgångar, som skall användas till likvidering av fastighetsköpet, för att tillgodoföras prästlönejordsfonden. Slutligen kan nämnas att pastoratet äger att varje år erhålla redovisning av stiftsnämnden beträffande pastoratets andel av avkastningen av prästlönefondshemman och av försäljningsmedel i prästlönejordsfonden.

Byggande av prästgård

Pastoratet svarar helt för byggande och underhåll av prästgård. Något bidrag härför utgår icke ur kyrkofonden — pastoratet behåller också helt den hyresersättning som församlingsprästerna har att betala för tjänstebostad. Omfattningen av prästgårdsbyggnadsskyldigheten regleras av ecklesiastika boställsordningen. Enligt författningens 13 § skall å prästgård laga hus underhållas och vid behov nybyggas. I 7—12 §§ lämnas närmare bestämmelser om vad som skall iakttagas vid byggande av prästgård samt om dennas beskaffenhet, varjämte i 15 och 16 §§ stadgas skyldighet för pastoratet att anlägga och underhålla gårdsplan och väg till denna samt att hålla trädgård och stängsel m. m. Om pastoratet i prästgård anordnat särskild pastorsexpedition utom prästbostaden, har pastoratet enligt 14 § också att bekosta möblering, uppvärmning och städning av lokalen. — Beträffande pastorsexpedition som ingår i tjänstebostad åligger det pastoratet att bekosta uppvärmning (19 § 2 mom. kungörelsen den 30 november 1951, nr 777, med tilläggsbestämmelser till prästlönereglementet). Däremot är det församlingen som har att tillhandahålla pastor nödiga kontorsinventarier och vad som i övrigt erfordras för kyrkobokföringen ävensom tjänstetelefon och eventuellt skrivbiträde (30 § folkbokföringsförordningen).

Förvaltning av prästgårdar och löneboställen

Intill mitten av 1800-talet förvaltades i allmänhet de boställen, som var avsedda för församlingsprästernas avlöning, av vederbörande prästerlige befattningshavare, men förvaltningen kontrollerades genom ekonomiska besiktningar och syner. Under århundradets senare hälft föreskrevs att de boställen som ej beboddes av präst skulle utarrenderas genom länsstyrelsens och domkapitlets försorg, ehuru arrendeavgifterna och andra förmåner av boställena tillföll prästen, vilken alltjämt betraktades som boställshavare. Bostadsboställena förvaltades däremot fortfarande av prästerna själva, varvid det dock blev allt vanligare att prästen utarrenderade jordbruket. Genom 1910 års lagstiftning uppdelades bostället i prästgård, som bibehölls åt prästen som bostad, och löneboställe, som förvaltades och utarrenderades av länsstyrelsen och domkapitlet men vars avkastning tillföll pastoratet, vilket också hade att svara för byggnadsskyldigheten. Genom 1932

års boställslagstiftning överfördes såsom förut nämnts förvaltningen av löneboställena till pastoraten.

I 2 § ecklesiastika boställsordningen stadgas att pastoratet har att förvalta prästgård och löneboställe. Pastoratets förvaltningsbefogenheter, som omfattar hela det ekonomiska tillgodogörandet av boställena, ankommer i första hand å pastoratskyrkorådet eller boställsstyrelsen, varvid dock det beslutande organet (som regel pastoratsstämman) har att ge erforderliga direktiv angående förvaltningen. Förvaltningsbefogenheterna är emellertid enligt bestämmelser i ecklesiastika boställsordningen underkastade delvis tämligen vittgående inskränkningar, och förfoganderätten är i vissa hänseenden beroende av medverkan av överordnade myndigheter. Särskilt märkes här den kontroll över förvaltningen som utövas av stiftsnämnd och boställsnämnd. Stiftsnämnden har överinseendet över boställsförvaltningen inom stiftet, utgör därför bland annat besvärsinstans över boställsnämnden och har rätt att företa särskild syn å boställena. Varje stift är indelat i ett antal av Kungl. Maj:t fastställda distrikt för boställsnämnder. Boställsnämnden, som tillsammans med stiftsnämnden har uppsikt över pastoratens boställsförvaltning, ger föreskrifter om boställenas bebyggelse och jord samt håller inom bestämda tider ekonomiska besiktningar av boställena. Innan boställsnämnden fattar beslut i ärende, skall pastoratet beredas tillfälle att yttra sig.

I pastoratets förvaltningsbefogenheter ingår rätt att sluta avtal om löneboställes upplåtande å jordbruksarrende eller för annat ändamål, därvid dock boställsnämnden har att godkänna villkoren. Därjämte tillkommer det pastoratet att uppbära vederlagen för upplåtelserna. Pastoratet har å andra sidan att beträffande prästgård och löneboställe fullgöra de skyldigheter gentemot tredje man som författningsenligt åligger fastighets ägare, såsom skyldigheten att erlägga kommunalskatt för löneboställena och betala kostnader för lantmäteriförrättningar m. m.

Genom 1932 års boställslagstiftning lades även skogsförvaltningen på pastoraten. För skötseln av löneboställes skog skall hos pastoratet finnas såsom sakkunnig anställd ett särskilt biträde (pastoratets skogsbiträde), som utses av stiftsnämnden efter av pastoratet företaget val. Skogen får icke utarrenderas utan skall skötas av pastoratet i enlighet med en av stiftsnämnden — efter pastoratets hörande — upprättad hushållningsplan. I pastoratets förvaltningsbefogenheter med avseende å skogen ingår rätten att avverka och försälja skog å löneboställena eller upplåta avverkningsrätt till sådan skog samt att uppbära inkomsterna därav.

I sammanhang med pastoratets förvaltning av prästgård och löneboställe kan även nämnas att pastoratet har vissa uppgifter i samband med försäljning av boställen. Enligt kungörelsen den 20 januari 1939 (nr 33) med föreskrifter rörande tillämpningen av kyrkliga försäljningslagen den 4

januari 1927 (nr 1) tillkommer det sålunda pastorat att utse ombud vid förrättning som verkställes av boställsnämnden vid ifrågasatt försäljning av prästgård eller löneboställe. Vidare äger pastoratet att hos stiftsnämnden yttra sig över det av boställsnämnden vid förrättningen uppgjorda förslaget.

Övriga uppgifter

Bland de övriga uppgifter som ankommer på pastoraten märkes vissa val. Sålunda har pastoraten att utse ombud för val av lekmannaledamot i domkapitlet. Ombuden väljes av pastoratskyrkorådet till ett antal som står i förhållande till pastoratets storlek; tillika väljes ersättare för ombuden (4 § 2 mom. domkapitelslagen). — Vidare har pastorat att utse en av de tre ledamöterna i boställsnämnden. Valet förrättas å pastoratsstämma för tre år i sänder; samtidigt väljes ersättare för ledamoten (5 § ecklesiastika boställsordningen). — Som förut nämnts har pastorat även att — å pastoratsstämma — välja skogsbiträde (44 § ecklesiastika boställsordningen).

Tidigare reformförslag om flerförsamlingspastorats organisation

Tanken på en utbyggnad av organisationen i pastorat, som består av två eller flera församlingar, var — såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen — redan vid tillkomsten av församlingsstyrelselagen föremål för övervägande. I det år 1929 inom ecklesiastikdepartementet uppgjorda lagutkastet föreslogs att flerförsamlingspastorat alltid skulle utgöra en kyrklig samfällighet såvitt angick pastoratets gemensamma angelägenheter. Därigenom skulle — enligt den vid lagens tillkomst gällande gränsen för obligatoriskt fullmäktigsystem — i dylikt pastorat med en folkmängd överstigande 5 000 invånare alltid finnas fullmäktige för pastoratet, och i den mån pastorat med mindre folkmängd förekom skulle dessa få möjlighet att utse sådana fullmäktige. En konsekvens av förslaget var också att pastoratskyrkoråd skulle bli obligatoriskt. — Det nämnda förslaget ledde då icke till någon åtgärd, enär man ansåg att de för pastorat gemensamma uppgifterna var så begränsade att de lämpligen kunde handläggas å pastoratsstämma. Av samma anledning ansågs heller icke erforderligt att införa bestämmelse om obligatoriskt pastoratskyrkoråd.

Sedan nya betydelsefulla förvaltningsuppgifter ålagts pastoraten genom 1932 års ecklesiastika boställslagstiftning, befanns emellertid en utvidgning av pastoratsorganisationen motiverad och genom lagändring den 7 april 1933 infördes bestämmelsen om att pastorat alltid skall ha ett gemensamt kyrkoråd för vården om pastoratets angelägenheter.

Frågan om en ytterligare förbättring av pastoratens organisation upptogs av 1939 års riksdag. Såsom förut nämnts hemställde riksdagen i skrivelse den 12 mars 1939 (nr 109) att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utred-

ning av frågan om utsträckt tillämpning av fullmäktigsystemet (se s. 165). Konstitutionsutskottet hade i utlåtande (1939: 5) anfört såvitt nu är i fråga:

Emellertid kunde två eller flera församlingar hava ärenden gemensamma utan att utgöra en kyrklig samfällighet. De i ett pastorat ingående församlingarna bildade oftast icke en sådan samfällighet. Beslutanderätten skulle då alltid utövas å gemensam kyrkostämma med församlingarna. Efter församlingsstyrelselagens antagande hade emellertid nya och krävande förvaltningsuppgifter tillagts pastoraten genom 1932 års ecklesiastika boställslagstiftning. Därav hade redan föranletts den ändringen i förstnämnda lag, att gemensamt kyrkoråd för vård om ett pastorats angelägenheter obligatoriskt skulle finnas för två eller flera församlingar, som bildade ett pastorat. En närmare undersökning syntes påkallad, om icke denna pastoratens organisation borde vidare utbyggas genom införande av kyrkofullmäktige för pastoraten. Ett sådant resultat kunde visserligen redan nu för särskilda fall ernås genom att de i ett pastorat ingående församlingarna genom beslut av Kungl. Maj:t förenades till en kyrklig samfällighet. Men att för vården om de gemensamma kyrkliga angelägenheterna i alla eller ens i det stora flertalet pastorat, bestående av två eller flera församlingar, förordna om församlingarnas förenande till en kyrklig samfällighet syntes för närvarande icke kunna ifrågakomma.

I den av kammarkollegiet i ärendet verkställda utredningen redovisades av kollegiet inhämtade utlåtanden från samtliga domkapitel utom Stockholms, från alla länsstyrelser samt från skolöverstyrelsen. Införande av representativt system i flerförsamlingspastorat *tillstyrktes* av *eller föranledde icke någon erinran* från domkapitlen i Uppsala, Skara, Karlstad, Luleå och Visby, länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Nyköping, Visby, Karlstad, Örebro, Gävle och Härnösand samt skolöverstyrelsen, men *avstyrktes* av domkapitlen i Linköping, Strängnäs, Växjö, Lund, Göteborg och Härnösand samt länsstyrelserna i Malmö, Göteborg, Mariestad och Östersund. Ett domkapitel och nio länsstyrelser yttrade sig icke i detta ärende. Domkapitlet i Växjö samt länsstyrelserna i Jönköping, Växjö, Mariestad och Östersund föreslog att ifrågavarande pastorat bereddes möjlighet att, om de så önskade, införa kyrkofullmäktige.

Kammarkollegiet fann att kyrkofullmäktige för flerförsamlingspastorat i allmänhet icke behövdes samt ansåg därför ändring i gällande föreskrifter rörande handhavandet av sådana pastorats angelägenheter — i syfte att införa representativt system — icke påkallad.

Kollegiet framhöll vidare att enligt uppgifter, som lämnats från pastorsämbetena, tillslutningen till pastoratsstämmorna syntes vara mindre än beträffande andra kyrkliga enheters stämmor. Från många håll hade uppgivits att pastoratsstämmorna sällan besöktes av röstberättigade från annexförsamlingarna. Vid sådant förhållande kunde väl besluten stundom fattas utan att tillräcklig sakkännedom vore representerad. Kollegiet erinrade emellertid om att pastoratsförvaltningen i väsentliga delar vore underställd myndighets kontroll och överinseende. Även om pastoratens förvaltningsbestyr ofta vore ganska omfattande — t. ex. i pastorat med stora, skogrika boställen eller med boställen, där tomtexploatering påginge — bestode förvaltningsuppgifterna till stor del i tillämp-

ning av författningsföreskrifter eller överordnade myndigheters beslut eller vore av sådan art att de lämpligen borde delegeras till pastoratskyrkoråd eller boställsstyrelser. På grund därav syntes kyrkofullmäktige i allmänhet kunna undvaras i flerförsamlingspastorat. Formell möjlighet förelåge redan enligt gällande lagstiftning att genom bildande av kyrklig samfällighet göra de för församling gällande bestämmelserna om kyrkofullmäktige tillämpliga även å flerförsamlingspastorat.

Enligt ett i propositionen 1930: 100 anfört uttalande av chefen för ecklesiastikdepartementet skulle ett framställt förslag att varje flerförsamlingspastorat skulle bilda en kyrklig samfällighet leda till en betänklig överorganisation. I många pastorat hade gemensamma ärenden endast sällan brukat förekomma, och att för handläggning av dessa ärenden välja särskilda fullmäktige hade icke synts påkallat. Lämpligare hade ansetts vara att sådana ärenden avgjordes av en för pastoratet gemensam kyrkostämma. I anslutning till detta uttalande syntes kyrkliga samfälligheter enbart för pastoratsangelägenheter endast i undantagsfall hava bildats. Underlaget för uttalandet hade dock i viss mån förändrats genom 1932 års ecklesiastika boställsreform och pastoratets därigenom ökade förvaltningsuppgifter. Det syntes därför möjligt, att de föreskrivna förutsättningarna för samfällighetsbildning — församlingarnas samtycke eller förefintligheten av ett betydande allmänt behov — numera komme att visa sig vara för handen i åtskilliga fall. Under dessa omständigheter ansåge kollegiet icke behov föreligga av några nya författningsföreskrifter för att möjliggöra ett mera allmänt införande av det representativa systemet i pastoraten.

Departementschefen förklarade i proposition (nr 247) till 1942 års riksdag att han icke kunde tillstyrka införande av särskilda bestämmelser om kyrkofullmäktige för flerförsamlingspastorat och motiverade detta med att han av de från kammarkollegiet anförda skälen blivit övertygad ej blott därom att tvingande föreskrifter om pastoratsfullmäktige icke borde givas utan även om att redan befintliga möjligheter till samfällighetsbildning vore tillfyllest för flerförsamlingspastorat som önskade stärka sin organisation genom införande av fullmäktige.

Konstitutionsutskottet anförde i utlåtande (1942: 12) i anledning av propositionen, såvitt nu är i fråga, följande:

Vad härefter angår frågan om införande av obligatoriskt fullmäktigesystem i flerförsamlingspastorat anser utskottet de synpunkter, som departementschefen i anslutning till kammarkollegiets yttrande anfört emot en sådan organisationsändring, icke övertygande. Behov kan nämligen i vissa fall väl tänkas föreligga att införa kyrkofullmäktige för ett pastorat utan att bildande av en kyrklig samfällighet av de i pastoratet ingående församlingarna kan anses vara av behovet påkallat, vilket senare kan ske utan vederbörande församlingars samtycke endast om åtgärden är påkallad av ett betydande allmänt behov. Frågan om utbyggande av pastoratens organisation genom införande av kyrkofullmäktige för dessa är därför enligt utskottets mening förtjänt av Kungl. Maj:ts fortsatta uppmärksamhet.

Kommitténs förslag

Flerförsamlingspastoraten obligatoriska samfälligheter

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för pastoratsangelägenheterna avser dessa angelägenheter huvudsakligen förvaltning av kyrko-

egendom. Eftersom det icke är fråga om förmögenhetsförfoganden utan om förvaltningsuppgifter kommer huvuddelen av bestyren att falla på förvaltningsorganet — pastoratskyrkorådet eller boställsstyrelsen — medan det beslutande organets hithörande uppgifter väsentligen inskränker sig till att ge mer eller mindre generella direktiv rörande förvaltningen.

Pastoratsangelägenheterna är av sådan vikt och har i många pastorat en sådan omfattning att det måste anses angeläget att skapa bästa möjliga förutsättningar för deras handhavande. Det finns därför anledning att ställa frågan huruvida den nuvarande organisationen är i alla avseenden ändamålsenlig.

Den redan i samband med 1932 års boställslagstiftning väckta tanken att göra boställsstyrelsen till ett obligatoriskt organ i pastoratet torde alltjämt böra avvisas av samma skäl som departementschefen då åberopade, nämligen att detta skulle leda till överorganisation i många pastorat där förvaltningsfrågorna är av enkel beskaffenhet. Där särskilt behov av boställsstyrelse uppkommit, synes i övervägande antalet fall sådan styrelse också ha blivit tillsatt. Kommittén anser sig därför icke böra föreslå någon ändring i den bestående ordningen att pastoraten själva har att avgöra frågan om boställsstyrelses inrättande.

Vad åter angår det beslutande organet synes däremot skäl finnas för en ändring av nu gällande bestämmelser. Även om huvuddelen av pastoratsuppgifterna ankommer på förvaltningsorganet, har det beslutande organet att ta ställning till ett flertal betydelsefulla frågor. De företräden som ett representativt system äger i jämförelse med beslutanderättens utövning av medborgare å stämma har tidigare berörts i betänkandet fjärde kapitel.

Enligt uppgifter, som kommittén inhämtat från flerförsamlingspastorat angående medeltalet deltagare i pastoratsstämmor under år 1953 och vilka uppgifter redovisas å tablån *bilaga J,* var tillslutningen till dessa stämmor förhållandevis ringa. Såsom framgår av tablån var medeltalet deltagare endast 2—5 i 81 av de 503 pastorat som lämnat uppgifter. 214 pastorat hade ett medeltal av 6—10 deltagare. I 58,6 procent översteg alltså medeltalet icke 10, medan 208 pastorat (41,4 procent) hade ett högre medeltal än 10 deltagare.

Om pastoratsstämman ersattes av någon form av representativt system, skulle utan tvivel skapas bättre förutsättningar för handhavandet av det beslutande organets uppgifter. Det ligger då nära till hands att för sådant ändamål anknyta till det i 1929 års departementsutkast framförda förslaget att göra flerförsamlingspastorat till obligatorisk samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna. Härigenom blir det möjligt att införa ett representativt system, och i nästföljande avsnitt av detta kapitel utvecklas kommitténs förslag om ett sådant system. Här kan blott tilläggas att, om flerförsamlingspastoraten blir samfälligheter, även vinnes att dessa pastorat kommer att utgöra specialkommuner och sålunda får självständig utdebite-

ringsrätt. Kommittén finner övervägande skäl tala för att en sådan reform nu genomföres.

Församling i ett flerförsamlingspastorat bör kunna få bilda en samfällighet med de övriga till pastoratet hörande församlingarna för vården om andra ekonomiska angelägenheter än dem som enligt lag och författning ankommer på pastoratet. En sådan utvidgning av samfällighetens kompetens bör i likhet med nu gällande regler förutsätta att Kungl. Maj:t meddelar särskilt förordnande därom.

Representativt organ i flerförsamlingspastorat

Om flerförsamlingspastoratet skulle ges samma organisation som församling, skulle pastoratsstämman komma att ersättas av fullmäktige (pastoratsfullmäktige), förutsatt att pastoratet har en folkmängd överstigande 1 000 invånare, vilken folkmängd för församlingens vidkommande enligt kommitténs förslag konstituerar obligatoriskt fullmäktigsystem. En nackdel med en sådan anordning är emellertid att — om man bortser från möjligheten av dispens — fullmäktige kunde komma att finnas såväl i pastoratet som till detta hörande församlingar. Detta skulle medföra dubbla val med därav följande kostnader och andra olägenheter. Det skulle visserligen kunna tänkas att val av pastoratsfullmäktige i församling, som har att välja särskilda kyrkofullmäktige, ägde rum samtidigt med val av dessa på så sätt att de till kyrkofullmäktige utsedda automatiskt bleve pastoratsfullmäktige för församlingen till dess det för denna bestämda antalet pastoratsfullmäktige fyllts. Detta vore dock olämpligt av den anledningen att den ordning i vilken de olika partiernas kandidater uppsättes på röstsedlarna ej alltid ger uttryck för kandidaternas inbördes lämplighet. Med hänsyn till de anförda olägenheterna har kommittén ansett sig böra avvisa tanken på att föreslå införande av fullmäktige för pastoraten.

Kommittén har även övervägt möjligheten av att låta beslutanderätten anförtros åt ett förstärkt pastoratskyrkoråd, utsett av pastoratsstämman som då också skulle ha att besluta om ansvarsfrihet. En sådan anordning skulle måhända te sig ändamålsenlig för de fall då pastoratsangelägenheterna är av så jämförelsevis enkel beskaffenhet att det vore onödigt med ett särskilt representativt organ. För sådana fall skulle kunna tänkas att Kungl. Maj:t kunde förordna om att beslutanderätten skall utövas av dylikt förstärkt kyrkoråd. Det kan dock ifrågasättas om så mycket vore att vinna genom en sådan anordning, eftersom pastoratsstämmor ändock måste hållas i pastoratet för utseende av pastoratskyrkoråd och för beviljande av ansvarsfrihet. Härtill kommer att ett sådant kyrkoråds dubbla ställning som såväl beslutande som förvaltande och verkställande organ står i mindre god överensstämmelse med hävdvunna grundsatser inom kommunallagstiftningen.

Den lösning av ifrågavarande spörsmål som kommittén i stället vill

förorda är såsom tidigare nämnts ett delegeradesystem av innebörd att de till pastoratet hörande församlingarna utser särskilda delegerade, vilka tillsammans har att utöva beslutanderätten i fråga om pastoratsangelägenheterna. Vad som föreslås är alltså ett organ av organisatoriskt likartad typ som redan finns i Stockholm, nämligen i den samfällighet som utgöres av denna stads territoriella församlingar. Enligt lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm utövas beslutanderätten i nämnda samfällighet av ett antal församlingsdelegerade, utsedda av de särskilda församlingarnas kyrkofullmäktige. En motsvarande organisation för flerförsamlingspastoratens del synes kunna medföra avsevärda fördelar i jämförelse med den nu rådande ordningen. I alla flerförsamlingspastorat skulle oavsett storleken komma att finnas ett verkligt representativt organ, varigenom förutsättningar torde kunna skapas för en mera ändamålsenlig förvaltning av pastoratsangelägenheterna än den som för närvarande utövas genom pastoratsstämmorna. Ett delegeradesystem är att föredraga framför ett fullmäktigsystem av den anledningen att dubbla direkta val undvikes.

Kommitténs förslag innebär sålunda att kyrkofullmäktige eller kyrkostämma i pastoratets särskilda församlingar skall välja ett antal delegerade, vilka skall ha att tillsammans besluta i frågor som angår pastoratets gemensamma angelägenheter.

Beträffande det föreslagna organets benämning kan måhända skäl anföras för att anknyta benämningen till ordet pastorat, alltså pastoratsfullmäktige eller pastoratsdelegerade. Eftersom fullmäktige inom den kommunala förvaltningen som regel utses genom direkta val, synes den förstnämnda beteckningen vara mindre konsekvent. Uttrycket pastoratsdelegerade vore i och för sig en lämplig benämning, men enligt kommitténs mening är det att föredraga att en enhetlig benämning väljes för det representativa organet i alla partiella samfälligheter, och kommittén har bland annat av detta skäl stannat vid beteckningen *församlingsdelegerade*. Denna beteckning har vunnit hävd i Stockholm, och även om det föreslagna organets uppgifter icke är analoga med de uppgifter som ankommer på församlingsdelegerade i huvudstaden, kommer stora likheter att råda i organisatoriskt hänseende.

Om ett system med församlingsdelegerade införes för pastoratens del, bör detta självfallet gälla även i de fall där församlingar, som utgör ett pastorat, för närvarande bildar en samfällighet för vård om pastoratets angelägenheter. På nuvarande sätt organiserade samfälligheter bör alltså ej vidare få förekomma för sagda ändamål.

Pastoratskyrkoråd

Om flerförsamlingspastorat i enlighet med kommitténs förslag göres till obligatorisk kyrklig samfällighet, kommer sådant pastorat att ha ett särskilt kyrkoråd (pastoratskyrkoråd), för vilket kommer att gälla i tillämpliga

delar vad som stadgas om församlings kyrkoråd. Härvidlag kommer alltså icke att ske någon ändring i den nu gällande ordningen, enligt vilken församlingar som bildar ett pastorat skall ha gemensamt kyrkoråd (40 § andra stycket LFS).

Pastoratsangelägenheternas utökning

Kommittén har till övervägande upptagit frågan huruvida icke vissa av de uppgifter som för närvarande ankommer på församlingarna — såsom byggande och underhåll av kyrka och andra gudstjänstlokaler, församlingshus m. m. — kunde obligatoriskt överföras till pastoraten och sålunda göras till pastoratsangelägenheter. Syftet med en dylik överflyttning skulle givetvis vara att vinna en skatteutjämning mellan de i ett pastorat ingående församlingarna, så att småförsamlingar kunde få lättnad i de ofta tyngande kostnader som är förenade med uppgifternas handhavande. Då detta syfte emellertid alltid kan ernås genom ett av Kungl. Maj:t meddelat förordnande att den samfällighet som pastoratet utgör skall ha att vårda vissa andra angelägenheter än pastoratsangelägenheterna, torde något egentligt behov av en utökning av pastoratsangelägenheterna icke förefinnas.

Ändring i den gällande ordningen finner kommittén anledning föreslå endast i fråga om församlings skyldigheter med avseende å kyrkobokföringen. Enligt folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 åligger det pastor att såsom ämbetsbestyr handha kyrkobokföringen. Såsom framgår av den föregående redogörelsen för pastoratsangelägenheterna är de med kyrkobokföringen förenade kostnaderna för närvarande uppdelade mellan pastorat och församling. Pastoratet har att bekosta möblering, uppvärmning och städning av särskild lokal för pastorsexpedition som pastoratet anordnat i prästgård och som ej ingår i tjänsteinnehavarens bostad, och om rum för pastorsexpedition ingår i kyrkoherdes eller komministers tjänstebostad, skall pastoratet bekosta uppvärmning av sådant rum. Bestridandet av dessa kostnader är alltså att hänföra till pastoratsangelägenheterna. Däremot åligger det församlingen att tillhandahålla pastor för kyrkobokföringen nödiga inventarier m. m. (30 § folkbokföringsförordningen; se s. 240). Sistnämnda stadgande anses icke utgöra hinder för att, om kyrkobokföringen är gemensam för församlingarna i ett flerförsamlingspastorat, kostnaderna bestrides av pastoratet (RÅ 1951 not. E. 35), men en förutsättning för en sådan gemenskap är att församlingarna är förenade till en samfällighet. Enligt kommitténs mening bör emellertid även dessa kostnader alltid bestridas av pastoratet, och kommittén föreslår därför att 30 § folkbokföringsförordningen ändras i enlighet härmed. Förslaget innebär i praktiken endast en rationalisering av den nuvarande ordningen, eftersom redan nu kostnaderna fördelas mellan pastoratets församlingar efter antalet skattekronor.

Kyrkliga samfälligheter i övrigt

Förekomsten av samfälligheter — Deras kompetens och verksamhetsformer

Sedan bestämmelser intagits i LFS om bildande av kyrkliga samfälligheter har beslut om sådan samfällighetsbildning meddelats i 95 fall. Särskilt under de första åren efter lagens ikraftträdande ägde samfällighetsbildning rum i betydande utsträckning. Då reglerades bland annat de flesta av samfälligheterna i städerna.

Såsom *bilaga K* till betänkandet har fogats en tablå över de den 1 januari 1956 bestående samfälligheterna. I de till tablån hörande förklaringarna har angivits samfälligheternas lokala omfattning ävensom deras närmare kompetens där denna icke redan framgår av tablån. Tillika har där lämnats vissa uppgifter om organisatoriska bestämmelser beträffande samfälligheterna och de i dem ingående församlingarna. — Av tablån framgår att nära två tredjedelar av samfälligheterna eller 60 stycken utgöres av sådana som består av alla församlingarna i ett pastorat. 22 samfälligheter omfattar några (men ej alla) församlingar i ett pastorat. Slutligen förekommer 13 samfälligheter bestående av församlingar som tillhör olika pastorat.

Samfälligheternas organisatoriska uppbyggnad är i princip densamma oberoende av deras mer eller mindre omfattande kompetens. Sålunda finns i alla samfälligheter motsvarande kyrkokommunala organ som enligt LFS skall förekomma i församlingarna. Skillnaden mellan de båda huvudtyperna av samfälligheter — de totala och de partiella — hänför sig endast till de i samfälligheten ingående församlingarnas organisation: i de totala samfälligheterna saknar församlingarna författningsenligt egna organ, medan i de partiella samfälligheterna församlingarna har sådana organ. I sistnämnda samfälligheter är handhavandet av de uppgifter som normalt ankommer på församling uppdelat mellan samfällighetens organ och de särskilda församlingarnas organ, så att de för församlingarna gemensamma angelägenheterna handhas av samfällighetens organ medan övriga angelägenheter fortfarande åvilar de särskilda församlingarnas organ. Härvidlag är dock att märka att församlingskyrkoråden i vissa fall även har vissa förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de gemensamma angelägenheterna. Härom blir anledning att återkomma (s. 251 f).

Totala samfälligheter

Vid tillkomsten av församlingsstyrelselagen framkallade förslaget om kyrkliga samfälligheter betänkligheter hos flera av de myndigheter, särskilt domkapitlen, som hade att yttra sig över det inom ecklesiastikdeparte-

mentet uppgjorda lagutkastet. I all synnerhet ställde man sig avvisande inför tanken att samfällighet skulle kunna ges sådan omfattning att den inbegrep alla de i lagen avsedda angelägenheterna. Det framhölls att vid en så omfattande samfällighetsbildning den enskilda församlingens självbestämmanderätt komme att upphöra och de särskilda församlingsorganen försvinna, vilket skulle innebära ett allvarligt brott mot den historiska traditionen. Intresset för församlingslivet komme att försvagas och det urgamla socken- och församlingsbegreppet löpte fara att utplånas. Departementschefen pekade emellertid på att exempel redan fanns på en fullständig gemenskap mellan församlingar (Jönköping), och då liknande förhållanden kunde uppkomma även på andra håll borde enligt hans mening möjligheten hållas öppen för bildande även av dylik gemenskap.

Den i lagen anvisade möjligheten att skapa samfälligheter av nu avsedd omfattning har icke kommit till användning i någon större utsträckning. Intill den 1 januari 1956 har sådan samfällighetsbildning förekommit i 28 fall. Därvid har som regel samfälligheten angivits omfatta alla de i 2 § LFS avsedda angelägenheterna eller också alla dessa angelägenheter med undantag av skolärendena, vilka sistnämnda ärenden redan vid beslutet om samfällighetsbildning tillhört borgerlig kommun eller sedermera överflyttats dit, varför dessa samfälligheter är totala i den meningen att de enskilda församlingarna icke har att ensamma vårda några angelägenheter. Ytterligare har i fem fall förordnats om samfällighetsbildning omfattande alla angelägenheter enligt 2 § utom skol- och biblioteksärenden. Också i dessa fall lyder skolärendena under den borgerliga kommunen, och därest biblioteksärendena — såsom kommittén i ett tidigare sammanhang föreslagit — överflyttas till borgerlig kommun, kommer även dessa samfälligheter att bli totala.

Beträffande förekomsten och den lokala omfattningen av nu berörda samfälligheter hänvisas till betänkandets *bilaga K (kol. 1—3)* med bifogade förklaringar. Här framgår att samfälligheter i 15 fall omfattar samtliga till ett pastorat hörande församlingar samt i 16 fall består av några men ej alla församlingar inom ett pastorat. I två fall (Motala, Borås) består samfälligheten av de till två skilda pastorat hörande församlingarna. — Inemot halva antalet samfälligheter omfattar en stad, varvid oftast en eller flera angränsande landsbygdsförsamlingar även ingår i samfälligheten. Den återstående hälften utgöres av samfälligheter som enbart består av församlingar med övervägande landsbygdskaraktär.

Partiella samfälligheter

Bland de partiella samfälligheterna utgöres den största och betydelsefullaste gruppen *(bil. K kol. 4)* av de samfälligheter där samtliga ekonomiska angelägenheter är gemensamma (med undantag i en del fall av skolärendena, men från dessa ärenden kan i detta sammanhang bortses). Flertalet

av de till denna grupp hänförliga samfälligheterna utgöres av samfälligheter som omfattar församlingarna i vissa städer. Särskilt märkes här en del större och medelstora städer såsom Gävle, Norrköping, Eskilstuna, Örebro, Jönköping, Malmö, Lund och Hälsingborg. I de ifrågavarande samfälligheterna utgör församlingarna en enhet för vården om de ekonomiska angelägenheterna, varför samfälligheterna kan betecknas som totala ekonomiska samfälligheter.

De ekonomiska samfälligheterna kan i en del fall även avse handhavandet av vissa icke enbart ekonomiska angelägenheter såsom tillsättande av kyrkobetjänte, åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten, fördelning av bänkrum i kyrkan samt ordnande av begravningsplats m. m. *(bil. K kol. 5)*.

Förutom de nu nämnda samfälligheterna finns ett antal samfälligheter som avser handhavandet av pastoratsangelägenheterna, eventuellt jämte vissa andra för församlingarna inom samma pastorat gemensamma angelägenheter *(bil. K kol. 6)*. Det är alltså även här fråga om ekonomiska angelägenheter, i första hand prästerskapets löneförmåner och boställsförvaltningen.

Slutligen finns ett fåtal samfälligheter för vården om vissa begränsade angelägenheter, exempelvis vården om en gemensam begravningsplats *(bil. K kol. 7)*.

Samfälligheterna i städerna

Den kyrkliga organisationen i flertalet städer med samfällighet (och något enstaka större samhälle på landet) är i viss mån särpräglad såtillvida att de särskilda församlingarnas kyrkoråd tilldelats vissa förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de för samfälligheten gemensamma angelägenheterna. Detta är fallet bland annat i de större och medelstora städerna. Föreskrifterna angående organisationen, vilka Kungl. Maj:t meddelat med stöd av 6 § LFS, har intagits i en särskild stadga för samfälligheten, utfärdad i samband med resolutionen angående samfällighetens bildande.

Stadgornas innehåll är i stort sett överensstämmande, bortsett från de skiljaktigheter som har sin grund i samfälligheternas något skiftande kompetens. Som exempel skall här redogöras för de viktigaste föreskrifterna i en dylik stadga som gäller för samfällighet i vilken församlingarna har gemensam ekonomi.

De i samfälligheten ingående församlingarna, vilka i övrigt är oberoende av varandra, utgör i ekonomiskt hänseende en samfällighet för vården om de angelägenheter som avses i 2 § a)—j) samt q) och r) LFS enligt lagens före den 1 januari 1955 gällande lydelse, d. v. s. samtliga de i lagen avsedda angelägenheterna utom skolärendena. I följd härav skall församlingarnas tillhörigheter — med nedannämnda undantag — ävensom de avgifter, som

uttaxeras för kyrkoväsendet eller eljest inflyter, användas för samfällighetens behov. Från samfälligheten är undantagen sådan egendom som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och i vilken annan församling icke har del.[1] — Vid sammanträden med samfällighetens kyrkofullmäktige äger ordförande i församlings kyrkoråd att — även om han icke är ordförande i eller ledamot av samfällighetens kyrkofullmäktige — yttra sig och framställa förslag vid behandling av fråga som angår församlingen särskilt; han äger dock ej deltaga i besluten. — Samfällighetens kyrkoråd (samfällda kyrkorådet) tillkommer bland annat att vårda den egendom och handha de medel som skall användas till samfällighetens behov. De särskilda församlingarnas kyrkoråd skall årligen till samfällda kyrkorådet lämna sina motiverade förslag till det kommande årets utgifter och inkomster, varefter samfällda kyrkorådet upprättar förslag till utgifts- och inkomststat för samfälligheten. I detta statförslag upptages på utgiftssidan för varje församling ett erforderligt anslag att ställas till församlingskyrkorådens förfogande för främjande av församlingsvården och tillgodoseende av därmed sammanhängande uppgifter. — Församlingskyrkoråden tillkommer var för sig att förvalta nämnda anslag och använda dem för de angivna ändamålen. Vidare har varje församlingskyrkoråd att, om icke samfällighetens kyrkofullmäktige beslutar annorledes, ombesörja förvaltnings- och verkställighetsåtgärder som avser reparation av församlingens kyrka eller anskaffande av inventarier till kyrkan eller som avser egendom som disponeras av församlingen eller av tjänsteinnehavare därstädes. Beträffande de av samfällighetens kyrkofullmäktige beviljade medel, som församlingskyrkoråden omhänderhar, avger kyrkoråden redovisning till de nämnda kyrkofullmäktige, medan redovisningen över kyrkorådens förvaltning i övrigt äger rum inför den särskilda församlingen.[2]

Samfälligheten i Göteborg

Den kyrkokommunala organisationen i Göteborg är i stort sett överensstämmande med vad som ovan sagts beträffande de städer där församlingarna har gemensam ekonomi. I Göteborg bildar de territoriella församlingarna en samfällighet för handhavandet av sådana ärenden som avser utgifter och medelsanvändning eller eljest är av ekonomisk natur (2 § c)—g) samt j) LFS). Samfällighetsbildningen regleras genom en särskild *lag den 12 juni 1931 (nr 201) angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg*. Församlingarnas tillhörigheter ävensom de avgifter som

[1] Jfr kyrkofullmäktigsakkunnigas uttalande i SOU 1923: 4 s. 202; se härom ovan s. 226.

[2] Det kan här anmärkas att samma föreskrifter, för vilka nu redogjorts, även meddelats i stadgan för samfälligheten i Borås (Borås och Brämhults kyrkliga samfällighet). Ehuru denna samfällighet är total såsom omfattande — icke blott i ekonomiskt hänseende — alla de i LFS avsedda angelägenheterna (utom skolärendena), har de särskilda församlingskyrkoråden här bibehållits för de uppgifter som ovan angivits. I de särskilda församlingarna finns här alltså även kyrkofullmäktige resp. kyrkostämma, som utser församlingskyrkoråden.

utdebiteras för kyrkoväsendet eller eljest inflyter skall användas för samfällighetens behov. De särskilda församlingarnas kyrkoråd skall till kyrkonämnden (så benämnes här samfällda kyrkorådet) avge specialförslag över utgifter och inkomster. I det statförslag som kyrkonämnden uppgör skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till församlingskyrkorådens förfogande för främjande av församlingsvården och tillgodoseende av de övriga uppgifter beträffande vilka beslutanderätten icke tillkommer samfälligheten.

Till belysning av de med samfällighetsbildningar sammanhängande spörsmålen skall här lämnas en redogörelse för samfällighetsfrågans lösning beträffande Göteborg samt för de synpunkter som därvid anförts.

År 1882 förordnades om indelning av de territoriella församlingarna i Göteborg. I samband därmed tillkom — efter riksdagsbeslut i anledning av proposition — förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Därigenom förordnades att församlingarna i ekonomiskt hänseende skulle utgöra en enhet. Till församlingarnas gemensamma kassa, som omfattade församlingarnas alla tillhörigheter, skulle ingå alla avgifter som uttaxerades för kyrkoväsendet eller eljest inflöt. Kostnaderna för den kyrkliga organisationen samt för prästerskapets och kyrkobetjäningens avlönande skulle bestridas av samfälligheten. Samfällighetens beslutanderätt utövades av 50 kyrkofullmäktige, valda — jämte suppleanter — av församlingarnas på kyrkostämma röstägande medlemmar. Verkställighet och förvaltning tillkom en kyrkonämnd, utsedd av kyrkofullmäktige och bestående av en ledamot av varje församlings kyrkoråd.

Skälet till att förslaget hänsköts till riksdagens prövning angavs vara att de föreslagna bestämmelserna innebar avvikelse från och tillägg till de i 1862 års kyrkostämmoförordning givna allmänna föreskrifterna och således var jämlikt 57 § regeringsformen beroende av riksdagens bifall.

Kyrkofullmäktigsakkunniga föreslog i sitt betänkande (SOU 1923: 4) att 1882 års förordning skulle upphävas och att de allmänna bestämmelser om kyrklig samfällighet som de sakkunnigas förslag till LFS innehöll skulle bli tillämpliga även beträffande Göteborg. Med hänsyn till att sådan samfällighet redan fanns i Göteborg ansågs det emellertid mindre riktigt att låta samfällighetens fortbestånd bli beroende av förordnande av Kungl. Maj:t, vilket skulle bli fallet om särbestämmelser ej meddelades, varför det föreslogs att föreskrift därom i stället borde lämnas i lag.

1929 års departementsutkast upptog inga särbestämmelser beträffande Göteborg. Det framhölls att, om församlingarna i Göteborg även framdeles

borde bilda en ekonomisk enhet, detta syntes kunna ordnas genom att Kungl. Maj:t förordnade att församlingarna skulle beträffande samtliga ekonomiska angelägenheter bilda en kyrklig samfällighet.

I remissyttrandena över utkastet uttalades att en mer eller mindre långtgående gemenskap mellan församlingarna alltjämt borde bestå. Bland fördelarna med den dittillsvarande ekonomiska gemenskapen angavs främst att den medfört skatteutjämning och likformighet beträffande avlönings- och pensionsförhållanden för de särskilda församlingarnas befattningshavare. — Av de gemensamma kyrkofullmäktiges majoritet framhölls emellertid att intresset för de kyrkliga angelägenheterna skulle stärkas därest något större självbestämningsrätt än dittills kunde inrymmas åt församlingarnas representationer. Kyrkofullmäktige föreslog därför den ändringen i den dittills gällande ordningen att åt de särskilda församlingarnas kyrkofullmäktige tillerkändes rätt att besluta rörande smärre, vederbörande församling enskilt avseende utgifter. — En minoritet av de gemensamma kyrkofullmäktige förordade en mindre långtgående samfällighet under framhållande av att den bestående kyrkliga organisationen — även om den i många avseenden varit gagnelig för församlingarna — visat sig medföra flera olägenheter för det kyrkliga arbetet i församlingarna. Det framhölls att den enskilda församlingens kyrkliga behov icke alltid blivit på bästa sätt tillgodosedda samt att det kyrkliga intresset i den enskilda församlingen blev tillbakaträngt, då den i även viktiga interna frågor var helt beroende av en institution som kanske nedvoterat även ett legitimt behov. — Även domkapitlet i Göteborg uttalade sig för viss ändring i de dittills bestående förhållandena i syfte att tillförsäkra de särskilda församlingarna större självständighet i avseende å ekonomiska frågor. Önskligt var — framhöll domkapitlet — att de angelägenheter, som var av lokalt intresse, fick ordnas av kyrkofullmäktige för de särskilda församlingarna. Gemensam inkomst- och utgiftsstat borde däremot finnas i avseende å sådana utgifter som reglerades genom allmän lag, såsom t. ex. lönestaten för prästerskapet, varjämte givetvis de ekonomiska angelägenheter, såsom lån samt löner och pensioner, beträffande vilka kyrkoinstitutionen redan iklätt sig garantier, fortfarande borde handhavas av en för församlingarna gemensam representation. — Beträffande formen för gemenskapen mellan församlingarna uttalade sig en del remissinstanser för ett bibehållande av den dittillsvarande organisationen, medan från andra håll (domkapitlet och fyra av stadens församlingar) förordades en anordning med församlingsdelegerade liknande den som då gällde beträffande Stockholm.

Departementschefen uttalade i propositionen (1930: 100) med förslag till församlingsstyrelselag att församlingarna i Göteborg borde bilda en kyrklig samfällighet enligt LFS och att Kungl. Maj:t, i likhet med vad som föreslogs beträffande sådana samfälligheter i allmänhet, borde besluta därom.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1930: 31) ansåg att gemenskapen mellan Göteborgs församlingar i huvudsak borde bibehållas i sin dittillsvarande form även om den ändringen vidtogs att rätt tillerkändes de särskilda församlingarna att besluta rörande smärre, vederbörande församling enskilt avseende utgifter. Utskottet yttrade vidare:

Med hänsyn härtill och då de kyrkliga förhållandena i Göteborg hittills reglerats genom en av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt antagen författning, finner utskottet mindre lämpligt att samfällighetens fortbestånd göres beroende av en i administrativ ordning meddelad föreskrift. Det synes utskottet riktigare, att bestämmelser härutinnan givas i en särskild lag. En dylik lag, vilken skulle ersätta 1882 års förordning, torde böra i huvudsak innehålla, att de i församlingsstyrelselagen givna föreskrifterna om samfällighet samt kommunala vallagens regler om val av kyrkofullmäktige — med de ändringar och tillägg, som kunna finnas påkallade av lokala förhållanden — göras tillämpliga på den kyrkliga gemenskapen i Göteborg. Frågan om lagens innehåll torde emellertid icke kunna avgöras utan en närmare utredning.

Efter hemställan av utskottet anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsam utredning i fråga om ersättande av 1882 års förordning med en särskild lag och för 1931 års riksdag framlägga det förslag vartill utredningen kunde föranleda.

Med anledning av riksdagens hemställan uppgjordes inom ecklesiastikdepartementet ett utkast till lag i ämnet, vilket efter remissbehandling överarbetades och förelades riksdagen. Förslaget antogs med vissa ändringar av riksdagen och resulterade i den nu gällande lagen av den 12 juni 1931.

Under remissbehandlingen vände sig kammarkollegiet mot den föreslagna formen för de ifrågavarande bestämmelserna för Göteborg. Kollegiet framhöll därvid att riksdagens medverkan vid den dittills gällande förordningens tillkomst grundade sig på en tolkning av 57 § regeringsformen, som från Kungl. Maj:ts sida varken tidigare tillämpats eller sedermera upprätthållits. Så hade exempelvis för Malmö 1873 och för Örebro 1919 organiserats ekonomisk gemenskap mellan stadens församlingar utan att riksdagens prövning härför påkallats, trots att den för dessa städer sanktionerade ordningen innefattat avvikelse från 1862 års kyrkostämmoförordning av samma art som den för Göteborg genom 1882 års förordning vidtagna regleringen. Kollegiet förordade därför att församlingsstyrelselagens bestämmelser om kyrklig samfällighet skulle göras tillämpliga å Göteborgs territoriella församlingar och att de närmare regler som erfordrades utfärdades i administrativ ordning.

Departementschefen förklarade i proposition (1931: 130) med förslag till lag om kyrklig samfällighet i Göteborg att vad kammarkollegiet anfört vore värt den största uppmärksamhet men att, då riksdagen uttalat sig för att bestämmelserna i förevarande ämne skulle givas i en särskild lag, förslag till en sådan ansetts böra framläggas.

Enligt 1931 års lag bildar Göteborgs territoriella församlingar en kyrklig samfällighet för vården om samtliga i 2 § LFS angivna kyrkliga angelägenheter *utom* frågor om

a) åtgärder till främjande av församlingsvården och särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande;

b) tillsättande och avskedande av kyrkobetjänte;

h) åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten;

i) fördelning av bänkrum i kyrkan;

k) upprättande och underhåll av församlingen tillhörigt folkbibliotek (församlingsbibliotek);

l) lokal för och avgifter till sådant bibliotek.

De viktigaste avvikelserna från 1882 års förordning blev i övrigt följande. Kyrkofullmäktige, vilkas antal höjts till 60, utses nu på sätt stadgas i LFS. Valbarheten var enligt 1931 års lag icke inskränkt inom vederbörande församling, men genom lagändring år 1933 infördes en regel om sådan inskränkning av valbarheten, en regel som innebar en återgång till vad som gällt före 1931 års lag. Suppleanter för kyrkofullmäktige utses ej vidare. — Kyrkonämnden äger ej som förut utse ordförande och vice ordförande utan härom gäller nu reglerna i LFS.[1] För att tillförsäkra fullmäktige önskvärd sakkunskap beträffande församlingarnas speciella förhållanden och behov har yttrande- och förslagsrätt vid fullmäktiges sammanträde tillerkänts ordförande i församlings kyrkoråd vid behandling av fråga som angår församlingen särskilt. Önskemålen om större självbestämmanderätt för de enskilda församlingarna i ekonomiska frågor har tillgodosetts genom ett stadgande (13 § tredje stycket) att å utgiftssidan i samfällighetens stat

[1] I en till departementsutkastet hörande promemoria anfördes: Beträffande ordförandeskapet i kyrkonämnden bliva församlingsstyrelselagens föreskrifter tillämpliga. Härav följer, att domkapitlet skall förordna en av församlingarnas kyrkoherdar eller annan inom någon av församlingarna tjänstgörande präst att vara ordförande i kyrkonämnden och en annan sådan präst att vid hinder för honom föra ordet.

I remissyttranden hemställde Gamlestads, Haga och Masthuggs församlingar att kyrkonämnden måtte, i likhet med vad dittills varit fallet, äga själv utse sin ordförande. Masthuggs församling yttrade: Enligt nu gällande ordning utser kyrkonämnden inom sig ordförande och vice ordförande. Denna ordning har inneburit en uppenbar fördel. Ifrågavarande uppdrag har kunnat anförtros åt män, som under flerårigt ledamotskap i nämnden eller fullmäktige eller bådadera vunnit ingående kännedom om och insikt i sådana ärenden, huvudsakligen av ekonomisk natur, vilka komma under nämndens behandling, och vilka män dessutom ha ådagalagt skicklighet i att förbereda och leda sammanträden. Församlingen håller således före, att övervägande skäl finnes för bibehållande av nu gällande bestämmelse om val av ordförande och vice ordförande i kyrkonämnden.

Kammarkollegiet anförde i remissyttrande: Med hänsyn till stadgandet i församlingsstyrelselagen 46 §, enligt vilket lagrum domkapitlet skall äga för övriga kyrkliga samfälligheter, bestående av flera pastorat, utse ordförande för samfällighetens verkställande organ (kyrkoråd), synes tillräckliga skäl för frångående av den i lagutkastet föreslagna regleringen icke föreligga.

Departementschefen anförde (prop. 1931: 130): I fråga om ordningen för tillsättande av ordförande och vice ordförande i kyrkonämnden ansluter jag mig till den av kammarkollegiet sålunda uttalade uppfattningen. Gent emot vad Masthuggs församling anfört torde kunna sägas, att ingående kännedom om och insikt i sådana ärenden, som komma under kyrkonämndens behandling, väl kunna påräknas hos en prästman, samt att domkapitlet vid personvalet givetvis torde låta sig angeläget vara att bland stadens präster utse sådana, som äro väl skickade för uppgiften.

— vartill förslag såsom förut skall uppgöras av kyrkonämnden sedan de särskilda församlingarnas kyrkoråd dit inkommit med sina specialförslag — skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till församlingens kyrkoråds förfogande för främjande av församlingsvården och tillgodoseende av de övriga uppgifter beträffande vilka beslutanderätten icke tillkommer samfälligheten. Det åligger de särskilda församlingarnas kyrkoråd att varje år till kyrkonämnden redovisa för de medel de omhänderhaft.

Beträffande stadgandet i 13 § tredje stycket yttras i den till departementsutkastet hörande promemorian:

Bestämmelsen i tredje stycket avser att inom den bestående organisationens ram giva de särskilda församlingarna möjlighet att förfoga över medel till smärre, vederbörande församling enskilt avseende utgifter. Därvid har man särskilt tänkt på utgifter för främjande av församlingsvården. Då det knappast är att vänta, att kyrkofullmäktige komma att finnas i de särskilda församlingarna, har till undvikande av den vidlyftighet, som överläggningar och beslut å kyrkostämma kunna föranleda, beslutanderätten om disposition av ifrågavarande belopp förbehållits de särskilda kyrkoråden.

Under remissbehandlingen föreslog en församling (Vasa) att församling skulle medgivas rätt till utdebitering för sådana utgifter, som avsåg främjande av församlingsvården och tillgodoseende av övriga uppgifter beträffande vilka beslutanderätten icke vore förbehållen samfälligheten. Domkapitlet och två församlingar ifrågasatte om det ej vore nödvändigt att inrätta en instans för avgörande av uppkommande tvistigheter mellan den enskilda församlingen och samfälligheten. Länsstyrelsen, med vilken kammarkollegiet instämde, fann en sådan anordning varken ändamålsenlig eller behövlig samt ansåg bestämmelsen i 13 § tredje stycket väl ägnad att tillgodose det från kyrkligt håll framställda önskemålet om att de särskilda församlingarna beträffande frågor om församlingsvården erhöll en så stor frihet som möjligt från beroende av samfälligheten.

Departementschefen förklarade sig hysa förståelse för de synpunkter som låg bakom det av Vasa församling framställda önskemålet. Den ifrågasatta anordningen skulle — framhöll departementschefen — otvivelaktigt minska det beroende, vari den enskilda församlingen stod till samfälligheten, och därigenom främja församlingskänslan och därmed också församlingslivet. Å andra sidan var dock den för alla samfällighetens församlingar lika beskattningen en av de ovedersägliga fördelar som systemet med kyrklig samfällighet medförde. I övrigt anslöt sig departementschefen till vad länsstyrelsen i nu förevarande fråga yttrat.

Samfälligheten i Stockholm

För huvudstaden gäller såsom förut nämnts icke den allmänna församlingsstyrelselagen utan *lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingssty-*

relse i Stockholm. I sistnämnda lag finns bestämmelser om den i huvudstaden bestående samfällighetens kompetens och organisation.

Samfälligheten, som omfattar huvudstadens territoriella församlingar, avser vården om stadens gemensamma kyrkliga angelägenheter, varmed i huvudsak avses a) prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner, b) vården om sådan egendom som är avsedd för bestridande av sagda löneförmåner, c) understödjande av församlingarnas kyrkobyggnad och andra kyrkliga byggnadsuppgifter, samt d) den allmänna kyrkoavgiften och avgifter till samfälligheten. Beslutanderätten utövas av församlingsdelegerade, utsedda av de särskilda församlingarnas kyrkofullmäktige. Antalet delegerade för varje församling utgör en för varje påbörjat 20 000-tal invånare och dessutom ytterligare en. Suppleanter utses till lika antal. Delegerade väljer inom sig ordförande och vice ordförande. Vid delegerades sammanträden äger biskopen vara tillstädes och deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Samma rätt tillkommer vid fråga, som angår viss församling, ordföranden i dess kyrkoråd eller vid hinder för honom annan som kyrkorådet utser inom sig. För beredning av ärendena hos delegerade finns ett beredningsutskott, bestående av delegerades ordförande och vice ordförande, vilka är självskrivna i motsvarande befattningar i beredningsutskottet, samt ytterligare nio ledamöter jämte lika många suppleanter. Beredningsutskottet är icke blott ett beredningsorgan utan handhar även ekonomisk förvaltning. Samfällighetens kassarörelse handhas av en kassaförvaltare, som utses av församlingsdelegerade i samband med val av beredningsutskott. Vid beredningsutskottets sammanträden äger representant för församlings kyrkoråd yttrande- och förslagsrätt i fråga som angår församlingen.

Angående samfällighetsfrågans lösning i Stockholm må här anföras följande.

Genom förordningen den 20 november 1863 om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm infördes *gemensamma kyrkofullmäktige,* utsedda av de territoriella församlingarnas kyrkostämmor. Dessa kyrkofullmäktige hade att träffa avgörande i fråga om den samfällda folkskolebudgeten men var i övrigt närmast att betrakta som ett slags skiljenämnd mellan de olika församlingarna. Om de olika kyrkostämmorna ej kunde enas i frågor som var av den allmänna beskaffenhet att de angick hela huvudstaden samfällt, tillkom nämligen beslutanderätten därutinnan de gemensamma kyrkofullmäktige. Då beslutanderätten angående den samfällda folkskolebudgeten 1903 överflyttades till stadsfullmäktige, förlorade kyrkofullmäktigeinstitutionen — sådan den organiserats enligt kyrkostämmoförordningen — sitt existensberättigande. 1914 avskaffades de gemensamma kyrkofullmäktige och ersattes av *församlingsdelegerade.* Dessa skulle utses å kyrkostämma och deras uppgift skulle uteslutande vara att avgöra ange-

lägenheter som angick huvudstadens församlingar samfällt och beträffande vilka församlingarna fattat olika beslut. Om angelägenheten angick allenast några församlingar, skulle — om församlingarna vid frågans avgörande stannat vid olika beslut — frågan avgöras vid sammanträde med delegerade från dessa församlingar. Utseende av delegerade skulle äga rum först när sådant fall förelåg som krävde deras medverkan. Ehuru något ärende av nämnd beskaffenhet aldrig aktualiserades under tiden för kyrkostämmoförordningens fortsatta giltighet, ansågs det likväl påkallat att bibehålla motsvarande bestämmelser jämväl i 1930 års församlingsstyrelselag för Stockholm, dock med den avvikelsen att församlingsdelegerade skulle utses av kyrkofullmäktige i de särskilda församlingarna. Vidare infördes i 1930 års lag en bestämmelse, enligt vilken Kungl. Maj:t ägde att för fall av behov meddela särskilda föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å handläggning av ärenden, gemensamma för två eller flera församlingar. I övrigt innehöll 1930 års lag ingenting om ordnande av församlingars gemensamma angelägenheter.

Frågan om åstadkommande av någon form av ekonomisk gemensamhet mellan Stockholms territoriella församlingar, vilken alltsedan 1850-talet varit föremål för åtskilliga utredningar men förblivit olöst på grund av motstånd från församlingshåll, togs upp i ett av kammarrådet Tom Wohlin år 1939 avgivet betänkande (SOU 1940: 1). Wohlins uppdrag avsåg närmast att verkställa utredning och avge förslag rörande reglering av församlingsindelningen i Stockholm. Under utredningen fann emellertid Wohlin att denna fråga oskiljaktigt sammanhängde med de grunder, varpå den kyrkliga menighetsförvaltningen var organiserad, och tog därför även upp frågan om en revision av församlingsstyrelselagen för Stockholm. I sitt resonemang utgick Wohlin från att förutsättningen för en rationell församlingsindelning var att den kyrkligt-kommunala beskattningen fullständigt utjämnades församlingarna emellan. Detta fann Wohlin kunna ske endast om stadens samtliga territoriella församlingar bildade en *fullständig samfällighet i ekonomiskt hänseende*. Detta var enligt Wohlin påkallat även med hänsyn till Stockholmsförsamlingarnas anslagsgivning för sociala ändamål. För att förverkliga detta syfte förordade Wohlin i första hand att beslutanderätten i fråga om den kyrkligt-kommunala budgeten tillades stadsfullmäktige (alternativ A). I andra hand förordades inrättande av gemensam kyrkofullmäktigerepresentation, utsedd genom direkta val, samt en viss samverkan vid den årliga statberedningen mellan den borgerliga kommunens och den kyrkliga samfällighetens organ (alternativ B). Enligt båda alternativen skulle en kyrkonämnd inrättas som förvaltande och verkställande organ i avseende å de centraliserade kyrkligt-ekonomiska uppgifterna. Några fullmäktige i de särskilda församlingarna skulle ej vidare behövas men varje församlings kyrkoråd skulle bibehållas som lokalt verkställande

och förvaltande organ. De enskilda församlingarnas tillhörigheter och inkomster skulle överlämnas till samfälligheten och användas för dess behov (vården om fast egendom skulle dock av samfälligheten kunna uppdragas åt lokalförsamlingarnas egna organ). Ansvaret för församlingarnas förbindelser skulle även övertagas av samfälligheten. Även donationer o. dyl. skulle förvaltas centralt.

Vid betänkandet var fogat ett särskilt yttrande av kyrkoherden i Högalids församling Bertil Mogård, vilken som expert biträtt vid Wohlins utredning. Mogård ansåg att den enskilda församlingen borde äga fri beslutanderätt beträffande utgifter för gudstjänstlivets främjande genom sång och musik, kyrkorummets prydande, söndagsskola, kyrklig ungdomsverksamhet, församlingsaftnar o. dyl. Däremot borde Stockholms stad vara en enhet i fråga om löner och arvoden till präster, organister, kyrkobetjänte, skrivbiträden m. fl. Lönebeloppen för dessa borde bestämmas centralt. Även kyrkobyggnadsbesväret samt underhåll och drift av prästgårdar och övriga församlingsbyggnader borde handläggas centralt. Utgifter därför borde täckas genom gemensam uttaxering för hela staden. Att tillskapa gemensamma kyrkofullmäktige vore onödigt. Det gemensamma organet kunde bestå av delegerade, utsedda av de olika församlingarnas kyrkofullmäktige.

Wohlins förslag i samfällighetsfrågan mötte nära nog enhälligt motstånd i remissyttrandena, särskilt från församlingarnas sida.

Mot förslaget framhölls särskilt att centraliseringen i olika hänseenden skulle vara till allvarligt men för församlingsverksamheten. Den skulle sålunda omintetgöra församlingarnas självbestämmanderätt och därigenom minska församlingsbornas intresse för församlingsverksamheten till förfång särskilt för det frivilliga kyrkligt sociala arbetet. Vidare kunde den innebära fara för att vid prövningen av församlingsangelägenheterna varje församlings särskilda behov ej tillbörligt beaktades samt för att det uppstod en för den kyrkliga verksamheten skadlig konkurrens mellan församlingarna om anslag från samfälligheten. Det påpekades att det var svårare för en central representation ju större en stad var att upptäcka och uppfylla lokala behov och önskemål. För Stockholm med sina många församlingar blev det en särskild olägenhet därför att varje församling ej skulle kunna bli representerad i kyrkonämnden, som då skulle få alltför många ledamöter. Slutligen befarades centraliseringen medföra byråkratisering av förvaltningen och fördröja ärendenas handläggning. Det gjordes även gällande att en i och för sig önskvärd skatteutjämning kunde åstadkommas annorledes än genom fullständig ekonomisk samfällighet, exempelvis genom inrättande av en särskild kyrkofond eller en gemensam kyrkokassa för Stockholm.

Såsom fördelar av en centralisering framhölls — förutom utjämningen i

beskattningen — att den var ägnad att avlägsna den olikformighet som rådde mellan församlingarna med avseende å löne- och pensionsförhållandena samt att den även i övrigt skulle medverka till större likformighet mellan församlingarna på det kyrkliga området. Gentemot farhågorna för att en centralisering skulle vara menlig för de enskilda församlingarnas verksamhet framhölls att central anslagsgivning ej uteslöt att åt lokala organ uppdrogs att utreda den enskilda församlingens behov i fråga om ungdomsvården och den sociala hjälpverksamheten samt att verkställa de åtgärder som beslutats av den centrala myndigheten. Härigenom kunde det lokala intresset bli nöjaktigt tillgodosett.

I anledning av de anmärkningar som under remissbehandlingen riktats mot Wohlins förslag tillkallades professor Åke Hassler för att biträda vid fortsatt beredning av ärendet. Hassler avgav i oktober 1941 betänkande med förslag till vissa ändringar i lagen om församlingsstyrelse i Stockholm (SOU 1941: 31).

Hassler angav utredningens syfte vara att undersöka *i första hand* vilka andra åtgärder än en fullständig samfällighetsbildning var ägnade att undanröja hinder i ekonomiskt avseende för en nyreglering av församlingsindelningen och *i andra hand* vad som därigenom eller i samband därmed kunde göras för att åvägabringa en jämnare skattefördelning. Beträffande församlingarnas sociala anslagsgivning fann Hassler inga åtgärder påkallade i syfte att reglera denna.

Hassler fann att den huvudsakliga anledningen till motståndet mot församlingsdelningar var utsikten för de skattskyldiga inom vederbörande församling att ensamma få bära de kostnader som regelmässigt blev en följd av delningen. Dessa kostnader utgjordes dels av engångsutgifter för anskaffande av kyrka och församlingshus och dels av ökade årliga kostnader för driften av kyrka och församlingshus samt för avlöning av prästerskap och andra befattningshavare inom församlingen. Dessa kostnaders bestridande borde därför göras till en gemensam uppgift för samtliga församlingar. I detta syfte borde en *partiell samfällighet* för omhänderhavande av dessa uppgifter komma till stånd mellan församlingarna.

Tanken på en samfällighetsbildning av partiell karaktär med begränsad anslags- och beskattningskompetens framfördes redan i Wohlins betänkande men avvisades där främst på grund av att endast en total ekonomisk samfällighet kunde åstadkomma den fullständiga skatteutjämning som Wohlin eftersträvade. Ur organisatorisk synpunkt anmärkte Wohlin även mot en partiell samfällighet att ett sådant system skulle kräva dubbla fullmäktigerepresentationer, en för samfälligheten och en för varje enskild församling. I samband därmed avvisade Wohlin tanken att sammansätta samfällighetens beslutande organ av delegerade från de lokala kyrkofullmäktige. En sådan anordning skulle nämligen enligt Wohlin innebära fara

för att de delegerade vid avgörandena skulle finna sig på förhand bundna genom frågornas föregående behandling i församlingsfullmäktige. I varje fall kunde befaras att representationen blev »mera ett forum för framförandet genom de särskilda delegaterna av inbördes konkurrerande anslagsanspråk från de särskilda församlingarnas sida än en instans, lämpad för en avvägning efter objektiva grunder av anslagsbehovet inom stadsområdets olika delar».

Hassler fann vad Wohlin ur organisatorisk synpunkt invänt mot en partiell samfällighetsbildning icke bärande och anförde bland annat:

Det har icke visats någon grund, varför en dylik representation, sammansatt av delegerade från de olika församlingarna, skulle i mindre mån än andra representationer kunna objektivt handlägga de frågor, vilkas avgörande ankommer på densamma. Det bör för övrigt bemärkas, att åtskilliga av de uppgifter, som skulle ankomma på samfälligheten, hava en legal eller automatisk karaktär, såtillvida som utgifterna i stor utsträckning äro i annan ordning till storleken bestämda. Möjligen hava invändningarna i viss mån samband med att Wohlin synes hava haft i tankarna en organisation utformad så, att ärendena först skulle handläggas hos vederbörande församlings representation och därefter inom samfällighetsrepresentationen. Därest man tillskapar en partiell samfällighet för huvudstaden, böra emellertid de på samfälligheten ankommande anslagsfrågorna överhuvud icke upptagas till behandling i församlingsfullmäktige. Det torde ej heller föreligga tillräcklig anledning att binda valbarhet till samfällighetsrepresentationen vid ledamotskap i församlingsfullmäktige. De av Wohlin mot den åsyftade alternativlösningen framförda erinringarna synas över huvud taget icke träffa en anordning, enligt vilken samfällighetens representation består av delegerade, utsedda av de olika församlingarnas kyrkofullmäktige bland personer, valbara till fullmäktige i vederbörande församling. Exempel på medelbara val till representationer saknas som bekant icke. Å andra sidan måste det givetvis erkännas såtillvida vara en viss olägenhet förbunden med en partiell samfällighetsbildning, som ytterligare en representation erfordras. Denna olägenhet måste emellertid vägas mot de fördelar, som en dylik reform kan finnas medföra, och därest man över huvud taget vill överföra vissa församlingsuppgifter å en samfällighet men icke önskar upphäva församlingarnas ekonomiska självständighet, torde det vara ofrånkomligt med dubbla representationer.

Hassler yttrade vidare i betänkandet:

Å andra sidan kan man, om man begränsar sig till en partiell samfällighet, i väsentlig mån undvika de med en fullständig ekonomisk gemenskap förbundna olägenheterna, främst raserandet av de enskilda församlingarnas självbestämningsrätt i ekonomiskt avseende, vilket uppenbarligen utgjort grunden för det allmänna motståndet mot Wohlins förslag. Sålunda kan vid en partiell samfällighetsbildning av den omfattning ovan antytts församlingarnas anslags- och beskattningsrätt beträffande församlingsvården i vidsträckt bemärkelse lämnas orubbad. Givetvis måste dock en partiell samfällighet komma att i någon mån inskränka församlingarnas självbestämmanderätt. Det bör emellertid bemärkas, att — såsom redan förut antytts — de församlingsuppgifter, som skulle överföras på samfälligheten, i stor utsträckning äro av legal eller automatisk karaktär, så att församlingarnas bestämmanderätt i dessa frågor redan nu är begränsad. Så till exempel undandrager sig ju prästerskapets reglerade avlöning i verkligheten

församlingarnas fria beslutanderätt. Och för ny- eller ombyggnad av kyrka och församlingshus erfordras, jämlikt bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet, tillstånd av Kungl. Maj:t eller byggnadsstyrelsen. I yttrandena har mot förslaget om fullständig ekonomisk gemenskap invänts, att inskränkningarna i församlingarnas självbestämmanderätt skulle menligt inverka på intresset hos församlingsborna för församlingsarbetet. Tvivelsutan är denna invändning befogad i vad angår sådana delar av församlingsverksamheten, som hänföra sig till gudstjänsternas främjande genom sång och musik, gudstjänstlokalernas prydande, församlingsaftnar samt över huvud taget alla de olika åtgärder som falla under begreppet »församlingsvård». Däremot torde man kunna säga, att beträffande de ovan avsedda »legala» utgifterna det icke kan vara av någon större betydelse för vidmakthållande av sagda intresse om beslutanderätten bibehålles hos de särskilda församlingarna eller centraliseras.

Det må dessutom uppmärksammas, att bedömandet av huruvida en partiell samfällighet av ovan antydd innebörd skulle menligt inverka på församlingsarbetet givetvis blir beroende av hur samfälligheten närmare organiseras. Under utredningen har befunnits, att en dylik samfällighet kan anordnas med bibehållande i det väsentliga av de nuvarande formerna för förvaltningen även av sådana angelägenheter, som läggas under samfällighetens beslutanderätt. Det är sålunda för vinnande av syftet med samfälligheten icke nödvändigt att centralisera förvaltningen och verkställigheten beträffande de samfällda angelägenheterna, utan för dessa uppgifter kunna församlingarnas kyrkoråd anlitas såsom verkställighetsorgan för samfälligheten. Det torde ock få anses vara av stor betydelse, att församlingarna genom sina organ få möjlighet att bevaka sina intressen under olika stadier av ett församlingen berörande ärendes behandling inom samfälligheten.

I fråga om *kompetensfördelningen mellan samfälligheten och församlingarna* föreslog Hassler att på samfälligheten skulle ankomma frågor om

1) prästerskapets och kyrkobetjäntes löneförmåner;

2) byggnad, underhåll och brandförsäkring av kyrka med vad därtill hör (inredning och inventarier, hänförliga till nödig utrustning), församlingshus samt boställen för prästerskapet och kyrkobetjänte ävensom anskaffande och underhåll av brandredskap;

3) uppvärmning, belysning och rengöring av kyrka med vad därtill hör och församlingshus samt tillhandahållande av elektrisk kraft för ringning, orgelspelning o. dyl.; samt

4) utgörande av kyrkoavgift.

På varje enskild territoriell församling skulle ankomma övriga i församlingsstyrelsen ingående uppgifter, främst åtgärder till främjande av församlingsvården men även exempelvis tillsättande och avskedande av kyrkobetjänte, anskaffande av inventarier för kyrka, avsedda för kyrkorummets prydande, och för församlingshus, samt förbrukningsföremål, erforderliga för kyrkliga förrättningar och för pastorsexpeditionen.

Beträffande *organisationen av samfälligheten* ansåg Hassler — vid det förhållandet att de särskilda församlingarna borde ha kvar sina kyrkofullmäktige — det varken behövligt eller lämpligt att för samfällighetens del

tillskapa en på direkta allmänna val grundad representation. Hassler fann att man i stället med fördel kunde anknyta till den anordning med församlingsdelegerade, som fanns införd för Stockholm, och föreslog att församlingsdelegerade jämte suppleanter liksom dittills skulle utses av kyrkofullmäktige i varje församling. Däremot skulle valbarhet såsom församlingsdelegerad ej såsom förut vara bunden vid ledamotskap av kyrkofullmäktige utan endast vid valbarhet till kyrkofullmäktig i vederbörande församling. Mandattiden för församlingsdelegerade skulle vara fyra år och i likhet med mandattiden för kyrkoråden börja löpa ett år senare än mandattiden för kyrkofullmäktige. Förvaltning och verkställighet skulle bibehållas hos församlingarnas kyrkoråd utom i fråga om samfällighetens kassarörelse. Församlingsdelegerade skulle dock ha möjlighet att för visst fall utse särskilt verkställighetsorgan. För beredning av samfällighetsärendena skulle finnas ett beredningsutskott, i vilket ordföranden och vice ordföranden i församlingsdelegerade skulle vara självskrivna, och övriga ledamöter utses av de delegerade inom sig. Bland utskottets ordinarie ledamöter skulle församlingsdelegerade utse en kassaförvaltare, som skulle handha samfälligheten kassarörelse och vara ensam ansvarig därför. För att tillgodose de särskilda församlingarnas intressen vid ärendenas behandling inom församlingsdelegerade föreslogs att kyrkorådet i respektive församling skulle få tillfälle att yttra sig innan ärende, som anginge församlingen, avgjordes av de delegerade samt att ordföranden i kyrkorådet i fråga som anginge församlingen skulle ha yttrande- och förslagsrätt vid delegerades och beredningsutskottets sammanträden. Vidare föreslogs att kyrkorådet skulle avlämna specialförslag till beredningsutskottet innan utskottet uppgjorde förslag till utgifts- och inkomststat för samfälligheten. Genom dessa åtgärder skulle det vara sörjt för att sakkunskapen inom församlingarna i kyrkliga frågor tillgodogjordes vid ärendenas behandling inom samfälligheten samt att de särskilda församlingarna fick sina speciella önskemål uppmärksammade.

Hasslers förslag avstyrktes av domkapitlet, församlingarna (utom två) samt Stockholms prästsällskaps majoritet men tillstyrktes av stadsfullmäktige, överståthållarämbetet och kammarkollegiet (en ledamot skiljaktig) samt (med vissa reservationer) av prästsällskapets minoritet.

I de remissyttranden där förslaget avstyrktes framhölls att det innebar ett opåkallat ingrepp i församlingarnas självbestämmanderätt med därav följande minskning av intresset för deras angelägenheter. Invändningen riktades särskilt mot förslaget att överföra kyrkor och församlingshus till samfälligheten. I ett yttrande gjordes i det sammanhanget gällande att det med hänsyn till församlingsvårdens behov var ett vitalt intresse för församlingarna att fritt disponera över församlingshusen utan att riskera utifrån kommande ingripanden. Från en del församlingar anmärktes vidare

på den vidlyftighet och det bristande tillgodoseende av den lokala sakkunskapen som skulle följa med den föreslagna organisationen. Å andra sidan framhölls att genom prövning hos centralt organ av kyrkliga ärenden med större ekonomisk räckvidd skapades ökade förutsättningar för enhetlighet och rationalisering till båtnad för förvaltningen och kostnaderna (exempelvis i fråga om löne- och pensionsförhållandena för kyrkliga befattningshavare).

Det förslag (proposition 1942: 291), som sedermera förelades riksdagen och som ligger till grund för den alltjämt i sina huvuddrag gällande lagstiftningen på detta område, bygger i huvudsak på Hasslers betänkande men innebär vissa viktiga ändringar i fråga om kompetensfördelningen mellan samfälligheten och församlingarna samt vissa avvikelser även i avseende å organisationen.

Departementschefen yttrade i propositionen bland annat:

Det synes till fullo klarlagt, att varken en tillfredsställande utjämning av kostnaderna för reglering av församlingsindelningen eller en skatteutjämning i övrigt kan vinnas genom de i yttrandena framkomna förslagen om fondbildning eller om ett utjämningsförfarande i form av särskild beskattning; mot dessa förslag möta dessutom betänkligheter av principiell natur. Syftemålen torde icke kunna tillgodoses utan bildande av en samfällighet. Jag kan icke biträda meningen, att en dylik anordning skulle innebära ett opåkallat ingrepp i församlingarnas rätt. Det är ju här ingalunda fråga om någon ändring i kyrkokommunernas församlingskaraktär.

Beträffande spörsmålet, huruvida samfälligheten bör avse samtliga församlingsutgifter eller blott vissa grupper av sådana, eller med andra ord huruvida densamma bör bliva total eller allenast partiell, företräda de sakkunniga olika uppfattningar, och jag ansluter mig härutinnan till den av Hassler representerade linjen, vilken innebär skapandet av en partiell samfällighet. Avgörande för mig har därvid varit, att genom de särskilda församlingarnas totala uteslutande från bestämmanderätt i fråga om utgifter, som hänföra sig till den egna församlingens behov, församlingsmedlemmarnas intresse för församlingens angelägenheter kunde befaras slappna. De anmärkningar, som ur sådan synpunkt framställts icke blott mot Wohlins utan även mot Hasslers förslag, hava föranlett mig att taga under övervägande, huruvida icke med bevarande i huvudsak av strukturen i det av Hassler framlagda förslaget församlingarnas befogade intressen kunde ytterligare tillgodoses. Detta synes mig kunna ske på det sätt, att de särskilda församlingarna — utom såvitt angår prästerskapets och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner samt härför avsedda andra tillgångar än bostadsboställen ävensom utgörande av allmän kyrkoavgift, vilka angelägenheter göras gemensamma — bibehållas vid sina uppgifter enligt nu gällande lagstiftning men församlingsdelegerade därjämte erhålla *rätt* att anvisa bidrag för territoriell församling till täckande av kostnaderna för byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hör, församlingshus samt bostadsboställen för prästerskap och kyrkobetjänte, förslagsvis intill fyra femtedelar av kostnaderna i varje särskilt fall. I underhållskostnaderna för dessa byggnader bör inräknas även kostnad för brandförsäkring samt anskaffande och underhåll av brandredskap. Vidare böra, såvitt kyrka och församlingshus beträffar, hit hänföras kostnader för uppvärmning,

belysning och rengöring ävensom däri inräknas kostnad för tillhandahållande av elektrisk kraft till ringning och dylikt.

Departementschefen påpekade att av de i propositionen föreslagna bestämmelserna följde att kyrkor och församlingshus bleve kvar under församlingarnas disposition.

Departementschefen fortsatte:

I de flesta Stockholmsförsamlingar äro i församlingshusen inrymda tjänstebostäder för präster och kyrkobetjänte. Om församlingshusen med tjänstebostäder stanna hos församlingarna, synes det icke lämpligt att bostadsboställen i egentlig mening överföras till samfälligheten. Anledning synes därför föreligga att jämväl vården om sådana boställen — för sig avskilda löneboställen undantagna — behålles av församlingarna. Däremot torde ansvaret för prästerskapets och kyrkobetjäntes löneförmåner i övrigt böra bäras av samfälligheten.

Konstitutionsutskottet (utlåtande 1942: 15) fann ej skäl till erinran mot det i propositionen framlagda förslaget, vilket även bifölls av riksdagen.

I anslutning härtill upptar församlingsstyrelselagen för Stockholm (2 § 2 mom.) nu såsom huvudstadens gemensamma kyrkliga angelägenheter, vilkas handhavande ankommer på samfälligheten, frågor om

a) prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner;

b) hushållning med och vård om huvudstadens territoriella församlingar tillhörig, för bestridande av prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner avsedd egendom;

c) byggande och underhåll av andra för avlöning av prästerskapet anvisade boställen än tjänstebostäder;

d) allmän kyrkoavgift; samt

e) avgifter till samfälligheten.

Därjämte äger samfälligheten (enligt 2 § 2 mom. sista stycket) bevilja anslag till territoriell församling, motsvarande högst fyra femtedelar av kostnad för följande ändamål, om vilka det alltså i första hand åligger församlingarna att draga försorg, nämligen byggande och underhåll av kyrka, församlingshus samt tjänstebostäder för prästerskap, kyrkomusiker och kyrkobetjänte jämte vad till sådan byggnad hör ävensom uppvärmning, belysning och rengöring av kyrka med vad därtill hör samt församlingshus jämte tillhandahållande av elektrisk kraft för ringning, orgelspelning och dylikt.

I fråga om *organisationen* innebär församlingsstyrelselagen för Stockholm i dess nu gällande lydelse i huvudsak följande avvikelser från Hasslers förslag.

Med den ståndpunkt lagen intager till frågan om vilka uppgifter som skall ankomma å församlingsdelegerade har anledning ansetts saknas att ge delegerade möjlighet att utse särskilt verkställighetsorgan. Som en följd av nämnda ståndpunkt har vidare bestämmelsen om att kyrkoråden skulle av-

lämna specialförslag till beredningsutskottet utgått. Antalet församlingsdelegerade har även satts lägre än i Hasslers förslag och utgör nu en för varje församling och därutöver en för varje påbörjat 20 000-tal invånare i församlingen. I motsats till vad som föreslagits av Hassler har stadgats att befattningen som samfällighetens kassaförvaltare kan besättas även utom beredningsutskottet (och utom församlingsdelegerade).

Kommitténs förslag

Förekomsten i fortsättningen av totala samfälligheter

Den fullständiga gemenskap mellan församlingarna som inträder vid en total samfällighetsbildning innebär för närvarande att den församling enligt 1 § första stycket LFS tillkommande rätten att själv vårda sina i 2 § närmare bestämda angelägenheter upphör. Detta uttryckes i 1 § andra stycket så, att vad i första stycket stadgas icke äger tillämpning å församlingen. Vården om angelägenheterna och därmed också all anslags- och beskattningsrätt övertages av samfälligheten. Den av självbestämmanderätten betingade rätten för församlingen att ha egna beslutande och förvaltande organ går också förlorad. Församlingen kommer med andra ord att i kyrkokommunalt hänseende upphöra att vara självständigt verksam.

En följd av församlingens uppgående i total samfällighet blir att även sådana till församling normalt hörande uppgifter, som icke är av ekonomisk natur och alltså ej behöver förutsätta anslagsbeslut eller utdebitering, övertages av samfälligheten. Här åsyftas icke enbart sådana i 2 § LFS omnämnda angelägenheter som vidmakthållande av ordning under gudstjänsten eller fördelning av bänkrum i kyrkan — uppgifter som väl är av mindre betydelse — utan uppmärksamheten riktas i främsta rummet på sådana uppgifter som har avseende å det andliga livet i församlingen, angelägenheter som plägar sammanfattas under begreppet församlingsvårdande uppgifter. Att även dessa uppgifter i stor utsträckning förutsätter anslagsbeslut kan icke undanskymma det förhållandet att här finns ett betydelsefullt verksamhetsområde utan någon ekonomisk karaktär, vilket församlingen går förlustig vid inträde i total samfällighet.

I 3 § 2 mom. av kommitténs lagförslag, vilket moment motsvarar 2 § LFS, har — såsom framgår av betänkandets tredje kapitel — uppräkningen av församlingens angelägenheter begränsats till att i huvudsak omfatta endast sådana verksamhetsgrenar som förutsätter anslag av utdebiterade medel. De i 3 § 2 mom. under punkten d) nämnda angelägenheterna, avseende främjande av gudstjänstlivet och den kristna kärleksverksamheten, inbegriper emellertid även uppgifter som icke kräver ianspråktagande av utdebiterade medel. Församlingens nu åsyftade kompetens har kommit till särskilt uttryck i lagförslagets 51 §, där det bland annat talas om kyrko-

rådets befogenheter att ha omsorg om församlingslivet och att med uppmärksamhet följa dess utveckling.

Enligt kommitténs mening bör detta verksamhetsområde kunna bibehållas hos den enskilda församlingen då denna ingår ekonomisk gemenskap med annan eller andra församlingar. Församlingen bör alltid ha möjlighet att själv handha de rent församlingsvårdande uppgifterna om den så önskar. Därför bör också i alla samfälligheter församlingen kunna tillsätta ett församlingskyrkoråd.

Kommitténs förslag betyder en ändring av nu gällande ordning såtillvida att den fullständiga gemenskap som innebär ett obligatoriskt slopande av den kyrkokommunala organisationen i de särskilda församlingarna icke längre kan tillskapas genom samfällighetsbildning. Vad som hädanefter kan kallas totala samfälligheter blir då i stället sådana, där församlingarna har alla angelägenheter av ekonomisk natur gemensamma eller med andra ord har gemensam ekonomi. Detta innebär att all anslags- och utdebiteringsrätt tillkommer samfälligheten och att alla angelägenheter som förutsätter sådan rätt är gemensamma. Om församling, som ingår i sådan samfällighet, icke anser det behövligt att ha eget kyrkoråd, måste det ankomma på samfällighetens kyrkoråd att handha också de församlingsvårdande uppgifter som ej är av ekonomisk natur. Samfällighetens kyrkoråd kommer då att få fullgöra samtliga uppgifter som enligt lagen ankommer på kyrkoråd. Det synes icke böra föreligga något hinder för att församlingen även under den löpande mandattiden för ledamöterna i samfällighetens kyrkoråd fattar beslut om att församlingskyrkorådet skall handha de uppgifter som enligt vad nyss sagts bör anses vara i princip förbehållna detta.

Genom att den nuvarande formen av total samfällighetsbildning upphör, behåller församling alltid sitt beslutande organ, kyrkofullmäktige eller kyrkostämma. Något behov av kyrkofullmäktige i församling, som ingår i total ekonomisk samfällighet, torde emellertid som regel icke föreligga, varför dylik församling — om den med hänsyn till sin storlek har skyldighet att ha fullmäktige — bör dispenseras från sådan skyldighet. Det blir då församlingens kyrkostämma som har att utse kyrkoråd, om församlingen beslutat att kyrkoråd skall finnas i församlingen. Kyrkostämmans uppgifter blir i övrigt begränsade till vad som med hänsyn till samfällighetsbildningen faller inom församlingens kompetens. I samband med förordnande om samfällighetsbildning torde Kungl. Maj:t kunna meddela de föreskrifter som erfordras för att kyrkostämman skall kunna sammanträda första gången i församling som ditintills haft kyrkofullmäktige.

Kommitténs förslag att den nuvarande formen av total samfällighetsbildning skall utgå ur lagen har förestavats i första hand av omtanken om lokalförsamlingens intressen. Man bör enligt kommitténs mening eftersträva att låta församlingen i möjligaste utsträckning fortleva kring lokalkyrkan. Församlingens ställning som »den egentliga cellen i den kyrkliga

organisationen» bör icke de facto utplånas genom någon form av samfällighetsbildning. Om en fullständig gemenskap mellan församlingar befinnes vara påkallad, kan denna ernås genom att församlingarna sammanlägges till en församling. Därvid erhålles samma organisatoriska koncentration som vid den nuvarande totala samfällighetsbildningen.

En närliggande invändning mot förslaget torde vara att den totala samfälligheten i en del fall befunnits innefatta en användbar organisationsform som på sina håll fungerar tillfredsställande, varför anledning borde saknas att härutinnan ändra gällande bestämmelser. Häremot bör dock understrykas att det enligt förslaget icke *behöver* bli någon större skillnad i jämförelse med nu rådande förhållanden. Förslaget innebär i organisatoriskt hänseende endast att församling, som så önskar, får behålla sitt kyrkoråd samt att kyrkostämma kommer att finnas i församlingarna för vissa mycket begränsade uppgifter.

Det är emellertid icke med sikte på de fall där det nuvarande systemet synes vara en ändamålsenlig organisationsform som kommitténs förslag utformats, utan uppmärksamheten har i främsta rummet varit fästad på de totala samfälligheter där det kan ifrågasättas om den rådande ordningen är lämplig.

Vid av kommittén gjorda förfrågningar rörande de totala samfälligheterna har framkommit att den gemenskap som i kyrkokommunalt hänseende föreligger mellan församlingarna ingalunda som regel medfört att det gamla socken- och församlingsbegreppet försvunnit. Särskilt gäller detta naturligtvis i fråga om landsbygdsförsamlingarna och i all synnerhet i de fall då församlingen har egen kyrka. Här beklagar man på sina håll att samfällighetsbildningen omöjliggjort för församlingen att leva sitt eget församlingsliv och själv ha vården om sin kyrka. Det förekommer undantagsvis till och med att församling tillsätter ett församlingskyrkoråd vid sidan av lagen med uppgift att handlägga en del angelägenheter av mera utpräglat församlingsvårdande natur, och därom är ej annat att säga än att kommitténs förslag föregripits. Men även där församlingen, såsom ofta är fallet i de totala samfälligheterna, saknar egen kyrka, synes församlingsbegreppet mångenstädes på landsbygden vara fast rotat och intresset för den egna församlingen levande. Detta kan måhända sägas vara en känslomässig sida av saken som icke bör öva inflytande på utformningen av den kyrkokommunala organisationen. Enligt kommitténs uppfattning är det dock av vikt att församlingsintresset ges möjligheter att bevaras och stärkas, och därvid kan det icke vara betydelselöst om församlingen förbehålles bestämmanderätt rörande angelägenheter som har en nära anknytning till församlingslivet.

I en del andra samfälligheter åter synes gemenskapen mellan församlingarna ha lett till en sammansmältning som gör det svårt att urskilja församlingsgränserna. Detta är väl särskilt fallet i några mindre städer såsom

exempelvis Sigtuna, där stadens tre församlingar ger intryck av att i alla avseenden utgöra en enhet. I de nu åsyftade fallen har församlingarna en gemensam kyrka och några kyrkliga särintressen synes icke förefinnas. Här tycks förhållandena vara sådana att en sammanläggning av församlingarna borde kunna övervägas, eftersom den nuvarande indelningen knappast synes motiverad. Visserligen kan det frivilliga kyrkliga arbetet — i syföreningar och andra arbetskretsar — på sina håll vara uppdelat på de skilda församlingarna, men en sådan arbetsfördelning kan självfallet behållas efter en sammanläggning och utgör därför icke något skäl för bibehållande av församlingarna. I dessa fall skulle en sammanläggning av församlingarna innebära att kyrkobokföringsområdet utvidgades i motsvarande mån, vilket måste medföra en viss arbetsbesparing genom att kyrkoböckerna skulle komma att föras gemensamt för hela den nybildade församlingen.

Det kan i detta sammanhang förtjäna understrykas att ecklesiastik indelningsändring för sammanläggning av församlingarna i ovan angivet syfte icke bör ifrågakomma i andra fall än där församlingarna, på sätt nyss antytts, de facto redan sammansmält till en enhet. Så snart församlingarna kan tänkas ha särskilda kyrkliga intressen av någon betydelse att bevara, bör hellre väljas det av kommittén föreslagna alternativet att låta församlingarna fortleva och att befästa deras ställning genom att ge dem en viss bestämmanderätt. En sammanläggning kan nämligen ha till följd att de möjligheter, som en enskild församling tidigare haft att få sina särskilda önskemål framförda och beaktade, kommer att reduceras. Bestämmelserna i lagförslagets 8 § 2 mom. andra stycket, som överensstämmer med 27 § 2 mom. andra stycket av gällande lag, garanterar att varje i samfällighet ingående församling blir i mån av sin storlek representerad i samfälligheten beslutande organ. Varje församling — hur ringa dess folkmängd än må vara — har att utse åtminstone en representant. Några motsvarande bestämmelser om representationsrätt för särskilda delar av en församling torde icke kunna ifrågakomma, varför en sammanläggning i en del fall kan medföra att någon representant i det beslutande organet icke längre kommer att utses från den del av församlingen som tidigare utgjort egen församling och då haft sådan representant. — Att märka i detta sammanhang är även bestämmelsen i lagförslagets 52 § 2 mom. sista stycket, som motsvarar 43 § sista stycket LFS och som stadgar att vid val av kyrkoråd för samfällighet bör tillses att om möjligt envar av församlingarna blir företrädd i kyrkorådet.

Huruvida en sammanläggning av de i en total samfällighet ingående församlingarna är motiverad eller icke kan givetvis i det särskilda fallet stundom bli en ömtålig bedömningsfråga. Härvid bör skälig hänsyn tagas till församlingens önskemål. Det är därför icke kommitténs mening att ett sådant ställningstagande måste ske i samband med den nya lagens ikraftträdande.

Något hinder synes icke föreligga mot att låta de nu bestående totala samfälligheterna tills vidare förbli oförändrade i de fall där organisationsformen fungerar tillfredsställande och en sammanläggning skulle kunna tänkas möta motstånd från de berörda församlingarnas sida. Därför föreslår kommittén att i lagens övergångsbestämmelser intages föreskrift att beträffande sådan vid lagens ikraftträdande bestående samfällighet, som omfattar alla de i LFS avsedda angelägenheterna, bestämmelserna i den nya lagen icke skall äga tillämpning å de i samfälligheten ingående församlingarna, i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar. Genom en sådan bestämmelse kommer de nu existerande totala samfälligheterna att bibehållas och de däri ingående församlingarna att alltjämt sakna egna organ, men Kungl. Maj:t kan för särskilt fall förordna om sådan ändring i den för samfälligheten gällande resolutionen att den nya lagens bestämmelser göres tillämpliga. Dylikt förordnande bör meddelas efter framställning från samfälligheten eller sedan från församlingshåll i en eller annan form hemställts om sådan ändring.

Såsom tidigare nämnts äger Kungl. Maj:t enligt 6 § LFS att meddela särskilda föreskrifter i fråga om lagens tillämpning med avseende å samfällighet. Stadgandet innebär bland annat att Kungl. Maj:t kan föreskriva att de särskilda församlingskyrkoråden tilldelas förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de för samfälligheten gemensamma angelägenheterna. Sålunda har, då samfällighet bildats för total ekonomisk gemenskap, Kungl. Maj:t plägat uppdraga åt varje församlingskyrkoråd att förvalta de anslag, som enligt den fastställda staten eller beslut av samfällighetens representativa organ anvisas för församlingen, ävensom att ombesörja åtgärder som avser anskaffande eller reparation av inventarier till församlingens kyrka eller avser annan av församlingen disponerad egendom. Någon ändring i denna ordning är enligt kommitténs mening icke påkallad. Stadgandet i 6 § LFS har överförts till kommitténs lagförslag (7 §). Av kommitténs förslag om förekomsten av kyrkoråd i församling, som ingår i total ekonomisk samfällighet, följer dock att den nyssnämnda regleringen förutsätter ett beslut från församlingens sida att kyrkoråd skall finnas i församlingen. Såvitt gäller de redan bestående samfälligheterna med gemensam ekonomi torde emellertid något dylikt beslut icke vara erforderligt för att den gällande ordningen skall förbli oförändrad.

Samfällighetsbildning i övrigt

Såsom framgår av vad här ovan sagts innebär kommitténs förslag i fråga om de totala samfälligheterna att dylika icke vidare skall tillskapas utan att församling alltid skall ha rätt att handha sådana, väsentligen till för-

samlingsvården hörande angelägenheter som icke är av rent ekonomisk natur.

En följd av detta förslag blir då att varje form av samfällighetsbildning endast kommer att avse de ekonomiska angelägenheterna, d. v. s. angelägenheter som innebär ett ianspråktagande av utdebiterade medel. Följaktligen bör det för närvarande i 1 § andra stycket LFS upptagna stadgandet, att församlingar kan förenas till samfällighet för vården om de i lagen avsedda angelägenheterna eller vissa av dem, ersättas med en bestämmelse av innebörd att församlingar må förenas till samfällighet för vården om angelägenheter av ekonomisk natur.

Det beslutande organet i samfällighet

Enligt kommitténs i ett tidigare sammanhang redovisade förslag skall flerförsamlingspastorat utgöra obligatorisk samfällighet med församlingsdelegerade som beslutande organ. Det synes vara lämpligt att enhetliga regler om det beslutande organet gäller för samtliga samfälligheter som avser vården om vissa angelägenheter men där det icke är fråga om en fullständig ekonomisk gemenskap. De fördelar, som enligt kommitténs uppfattning är förenade med ett delegeradesystem i flerförsamlingspastoraten och som förut berörts, torde kunna åberopas beträffande det stora flertalet partiella samfälligheter. På grund härav föreslår kommittén att beslutanderätten i även andra partiella samfälligheter än flerförsamlingspastorat som regel skall utövas av församlingsdelegerade, utsedda av de särskilda församlingarnas kyrkofullmäktige eller kyrkostämmor.

Beträffande de totala ekonomiska samfälligheterna anser kommittén, såsom även tidigare sagts, att beslutanderätten bör liksom enligt gällande lag utövas av genom direkta val utsedda kyrkofullmäktige för samfälligheten.

Det förekommer för närvarande en del gränsfall mellan totala ekonomiska samfälligheter och partiella samfälligheter, i vilka fall den ekonomiska gemenskapen är i det närmaste total men där någon eller några ekonomiska uppgifter — oftast av mindre betydelse — har förbehållits de särskilda församlingarna. Sådana samfällighetsbildningar kan tänkas komma till stånd även framdeles. Då det i dylika fall är fråga om en i övervägande grad ekonomisk gemenskap, synes fullmäktigsystemet även här te sig naturligt. Kommittén anser därför att den föreslagna regeln om delegerade i de partiella samfälligheterna icke bör göras absolut utan att det bör tillkomma Kungl. Maj:t att förordna om undantag från regeln, så att även partiella samfälligheter av åsyftat slag kan ha kyrkofullmäktige.

Den föreslagna regeln om delegerade i partiella samfälligheter bör i princip gälla även beträffande de vid lagens ikraftträdande existerande samfälligheterna. Här bör alltså de för samfälligheten utsedda kyrkofullmäktige ersättas av församlingsdelegerade, såvida icke Kungl. Maj:t annor-

ledes förordnat. Det synes nämligen icke vara motiverat att alltefter tiden för samfällighetens tillkomst ha skilda system för beslutanderättens utövande.

Församlingsdelegerades organisation och arbetsformer

Kommittén har i sitt förslag till församlingslag upptagit stadganden om församlingsdelegerades organisation och arbetsformer, vilka stadganden i stort sett överensstämmer med förslagets motsvarande bestämmelser angående kyrkofullmäktige i församlingarna. Här nedan redogöres för de synpunkter som varit bestämmande för ifrågavarande stadganden.

Beträffande bestämmandet av *församlingsdelegerades antal och fördelning* på de särskilda församlingarna kan olika möjligheter tänkas.

I Stockholm är antalet delegerade satt i relation till invånarantalet i de särskilda församlingarna, så att varje församling har att utse en delegerad samt därutöver ytterligare en för varje påbörjat 20 000-tal invånare. I de i LFS avsedda samfälligheterna bestämmes antalet fullmäktige av Kungl. Maj:t såväl då fullmäktige för samfälligheten skall utses första gången som då ändring av antalet skall ske.

Att för bestämmande av antalet delegerade tillämpa samma system som i Stockholm torde stöta på vissa svårigheter på grund av de stora variationer som — särskilt med tanke på flerförsamlingspastoraten — kommer att förekomma såväl i fråga om antalet församlingar som i fråga om församlingarnas folkmängd. Avvägningen skulle därför få göras så att det totala antalet delegerade icke blev alltför stort samt så att representationen blev rättvis mellan de särskilda församlingarna samtidigt som man måste se till att även de mindre församlingarna blev tillräckligt representerade. Med hänsyn till att de minsta församlingarnas folkmängd ej ens uppgår till 100 invånare skulle minimiantalet delegerade för församling få sättas relativt högt. Samtidigt måste gränsen för tilläggsmandat icke vara alltför låg, eftersom eljest de folkrika samfälligheterna skulle komma att få ett alltför stort totalantal delegerade. Att med bestämmelserna i Stockholm som mönster finna en avvägning som gåve tillfredsställande resultat i alla fall torde vara vanskligt.

Såsom i ett tidigare sammanhang omnämnts har kommunalförbundskommittén i sitt betänkande med förslag till ny lag om kommunalförbund (SOU 1956: 19) icke upptagit några fasta regler för bestämmande av antalet förbundsfullmäktige utan därutinnan endast gjort vissa rekommendationer. Enligt förslaget skall antalet bestämmas av medlemskommunerna och anges i förbundsordningen. En motsvarande reglering i fråga om antalet församlingsdelegerade kan icke förordas.

En möjlighet vore att — liksom fallet för närvarande är beträffande samfälligheternas fullmäktige — överlåta åt Kungl. Maj:t att från fall till fall bestämma det totala antalet delegerade. Ett sådant förfarande torde emellertid, med tanke på att enbart flerförsamlingspastoratens antal uppgår till omkring 750, bli alltför omständligt för att kunna komma i fråga. Möjligen kunde det tänkas att avgörandet överlämnades till vederbörande länsstyrelse.

Mera ändamålsenligt torde vara att i lagen bestämma antalet delegerade. Samfälligheterna kan efter invånarantalet indelas i grupper enligt samma förfaringssätt som tillämpats för bestämmandet av antalet kyrkofullmäktige i församlingarna (27 § 1 mom. LFS). För varje sådan grupp kan antalet bestämmas antingen med ett i lagen fastställt tal eller — såsom gäller i fråga om kyrkofullmäktige — genom uppställande av en latitud, inom vilken finns möjlighet att välja. Den förstnämnda metoden är enkel att tillämpa men har den nackdelen att den icke ger möjlighet att ta hänsyn till förhållandena i det särskilda fallet. Genom uppställande av vissa — icke alltför små — latituder lämnas däremot utrymme för ett sådant hänsynstagande. Därför synes den sistnämnda metoden vara att föredraga, och kommittén har vid övervägande av frågan stannat vid att föreslå denna.

I 27 § 1 mom. LFS är församlingarna efter folkmängden uppdelade i fyra grupper med följande latituder: församling med upp till 2 000 invånare utser 15—20 kyrkofullmäktige; församling med mellan 2 000 och 5 000 invånare utser 15—25; församling med mellan 5 000 och 10 000 invånare utser 20—30 och slutligen församling med över 10 000 invånare utser 25—40. Om samfälligheterna indelades i samma grupper med samma latituder skulle följden emellertid bli att de mindre församlingarna kunde tänkas få en otillräcklig representation. Anledningen till att den gällande lagen överlåtit åt Kungl. Maj:t att bestämma antalet kyrkofullmäktige i samfälligheterna torde just vara dylika praktiska olägenheter av enhetliga regler för antalet fullmäktige i församling och i samfällighet. Då nu praktiska skäl talar mot att Kungl. Maj:t bestämmer antalet församlingsdelegerade, bör därför väljas en annan gruppindelning och andra latituder än vad som gäller för antalet kyrkofullmäktige i församlingarna. Vid övervägande härav finner kommittén skäl tala för att förorda att reglerna i 5 § KomL om antalet fullmäktige i de borgerliga kommunerna göres tillämpliga beträffande delegerades antal. Dessa regler har nämligen utformats bland annat med tanke på att vid storkommunernas tillkomst de äldre kommunerna skulle bli rättvist representerade. Enligt sistnämnda lagrum gäller följande gruppindelning och latituder: kommun med upp till 2 000 invånare utser 15—30 fullmäktige; kommun med mellan 2 000 och 5 000 invånare utser 20—35; kommun med mellan 5 000 och 20 000 invånare utser 25—40; kommun med mellan 20 000 och 40 000 invånare utser 35—50 och slutligen kommun med över 40 000 invånare utser 45—60. Motsvarande regler för antalet försam-

lingsdelegerade synes ge även de mindre församlingarna möjlighet att få en tillfredsställande representation.

I analogi med vad som enligt kommitténs förslag gäller beträffande kyrkofullmäktige i församlingarna bör det ankomma på de delegerade att själva bestämma antalet inom de i lagen givna gränserna.

Särskilda regler om antalets bestämmande erfordras emellertid dels då val av delegerade skall äga rum första gången och dels då ändring i antalet delegerade föranledes av att samfälligheten beröres av ändring i pastorats- eller församlingsindelning. Beträffande förstagångsval synes det vara naturligast att låta gemensam kyrkostämma med de berörda församlingarna bestämma antalet delegerade i analogi med vad som före den 1 januari 1955 gällde vid kommunal eller ecklesiastik indelningsändring. De ändringar, som i samband med den nya kommunallagens tillkomst vidtogs i LKI och som bland annat innebär att länsstyrelsen skall bestämma antalet fullmäktige i de borgerliga kommunerna vid val i anledning av in- eller exkorporering, föranleddes väsentligen av kommunalstämmans och allmänna rådstugans avskaffande. Då för församlingarnas del kyrkostämman bibehålles, finns ingen anledning att beträffande förstagångsval införa en motsvarande regel, utan bestämmanderätten i fråga om antalet delegerade bör tillkomma (den gemensamma) stämman. Däremot bör länsstyrelsen ha att bestämma antalet då ändring därav föranledes av ändrad pastorats- eller församlingsindelning.

Vad slutligen angår fördelningen av antalet församlingsdelegerade på de särskilda församlingarna bör gälla samma regler som för närvarande gäller beträffande fördelningen av antalet kyrkofullmäktige för samfällighet (se s. 222). I lagen bör således anges motsvarande principer för fördelningen, och det bör ankomma på länsstyrelsen att bestämma det antal delegerade som i enlighet med dessa föreskrifter skall utses av varje församling.

Enligt kommitténs förslag skall *suppleanter* för församlingsdelegerade icke finnas.

Frågan om införande av suppleanter för fullmäktige i de borgerliga primärkommunerna var föremål för övervägande i samband med tillkomsten av den nya kommunallagen, och därvid diskuterades de olika skälen för och mot ett suppleantsystem (se SOU 1952: 14 s. 95 ff och propositionen 1953: 210 s. 67 f). Resultatet blev att i kommunallagen icke medtogs några bestämmelser om suppleanter för fullmäktige. I överensstämmelse härmed upptar kommitténs lagförslag icke heller bestämmelser om suppleanter för kyrkofullmäktige i församlingarna.

Enligt den särskilda lagen om församlingsstyrelse i Stockholm finns suppleanter för församlingsdelegerade därstädes, men förhållandet torde vara i viss mån historiskt betingat; församlingsdelegerade i huvudstaden var ursprungligen ingen permanent institution utan skulle tillsättas för att

fungera som skiljenämnd, då församlingar vid viss frågas avgörande stannat vid olika beslut (jfr ovan s. 258 f). Till frågan om suppleanter för församlingsdelegerade i Stockholm vill kommittén återkomma i samband med behandlingen av församlingsstyrelselagstiftningen därstädes.

Såvitt nu är i fråga torde emellertid icke föreligga något särskilt behov av suppleanter för församlingsdelegerade, vilket skulle motivera en avvikelse från vad som gäller beträffande kyrkofullmäktige.

För *valbarhet* till församlingsdelegerad torde icke böra uppställas några särskilda villkor utöver vad som gäller i fråga om kyrkofullmäktige. Valbarheten bör således icke vara inskränkt inom vederbörande församling, utan möjlighet bör finnas att utse även person boende inom annan till samfälligheten hörande församling. En motsatt regel skulle leda till mindre önskvärda konsekvenser, såsom att en representant för en församling vid flyttning till annan församling inom samfälligheten skulle bliva tvungen att frånträda uppdraget, trots att församlingen gärna skulle vilja behålla honom som representant åtminstone tills vidare. Församling har ju för övrigt alltid frihet att till delegerade välja inom församlingen boende personer.

Mandattiden för de genom direkta val utsedda fullmäktige för samfällighet sammanfaller enligt gällande bestämmelser med mandattiden för kyrkofullmäktige i församlingarna. Samma ordning bör enligt kommitténs mening gälla i fråga om församlingsdelegerade, för vilka mandattiden således skall komma att sammanfalla med mandattiden för församlingarnas fullmäktige. Om delegerade skulle utses året efter det år då val av församlingsfullmäktige skett, skulle detta nämligen leda till den icke önskvärda konsekvensen att mandattiden för samfällighetens kyrkoråd, vilket utses av de delegerade, skulle börja löpa först efter ytterligare ett år, d. v. s. först två år efter det år då val av fullmäktige ägt rum.

Vid den nya kommunallagens tillkomst föreslogs av kommunallagskommitténs majoritet (SOU 1952: 14) och i propositionen (1953: 210) att mandattiden för ledamöterna i den borgerliga kommunens styrelse skulle sammanfalla med mandattiden för kommunens fullmäktige och att därför fullmäktige redan samma år de valts skulle sammanträda och utse styrelse för de följande fyra åren. Förslaget härom avvisades dock av riksdagen, som beslöt bibehålla den dittills gällande — och med LFS överensstämmande — ordningen, enligt vilken mandattiden för det administrativa organets ledamöter börjar löpa ett år efter mandattiden för fullmäktige. Någon analogi föreligger emellertid icke mellan sistnämnda fråga och det föreliggande spörsmålet som gäller mandattiden för två olika slag av representativa organ, nämligen fullmäktige och församlingsdelegerade. Att härvidlag föreskriva en sammanfallande mandattid synes stå i god överensstämmelse

med kommunalrättsliga principer. Att kyrkofullmäktige sammanträder för förrättande av vissa val redan samma år de utsetts innebär för övrigt ingen nyhet i lagstiftningen; enligt 40 § LKI är detta fallet då ny församling bildas. Kommittén vill därför föreslå att kyrkofullmäktige i de särskilda församlingarna skall ha att förrätta val av församlingsdelegerade redan samma år fullmäktige blivit utsedda och alltså innan deras mandattid tagit sin början.

Beträffande församlingsdelegerades *ordförande* bör gälla samma regler som för ordförandeskapet i kyrkofullmäktige. Det synes icke finnas någon anledning att gå utanför församlingsdelegerades krets vid val av ordförande.

Vad slutligen angår församlingsdelegerades *arbetsformer* har kommittén ej funnit skäl till någon väsentlig avvikelse från vad som gäller i fråga om kyrkofullmäktige.

Vissa för samfälligheter gemensamma spörsmål

Representativt organ i församling, som ingår i samfällighet

Som förut nämnts föreligger för närvarande möjlighet för Kungl. Maj:t att dispensera från eljest föreliggande skyldighet för församling, som ingår i (partiell) samfällighet, att utse särskilda kyrkofullmäktige för församlingen, en möjlighet som också regelmässigt lär begagnas.

Såvitt gäller flerförsamlingspastoraten, vilka enligt kommitténs förslag skall utgöra obligatoriska samfälligheter för vården om pastoratsangelägenheterna, torde kyrkofullmäktige böra finnas i de församlingar som på grund av sin storlek är skyldiga att ha fullmäktige. Endast om Kungl. Maj:t förordnat att pastoratssamfälligheten skall handha även andra angelägenheter än pastoratsangelägenheterna, synes skäl föreligga att medge en möjlighet att dispensera från skyldighet att utse kyrkofullmäktige i församlingarna.

Vad härefter angår de samfälligheter, vilkas bildande beror av beslut i varje särskilt fall, kan det ifrågasättas om ej i sådan samfällighet ingående församling, som på grund av sin storlek är skyldig att ha egna kyrkofullmäktige, alltid bör behålla dessa så snart de angelägenheter som förbehållits församlingen är av någon betydelse. Å andra sidan finns för närvarande partiella samfälligheter — t. ex. i vissa större städer — där de angelägenheter som ankommer på de särskilda församlingarna i samfälligheterna är av den beskaffenhet att de klart motiverar att dispens ges från skyldigheten att ha fullmäktige. Då förhållandena ur nu berörda synpunkter således

kan vara mycket växlande, synes det lämpligt att Kungl. Maj:t får befogenhet att avgöra om församlingarna skall vara skyldiga att ha egna fullmäktige. Kommittén finner därför icke anledning att i detta hänseende föreslå någon ändring.

Handläggningen av angelägenheter, gemensamma för endast vissa i samfällighet ingående församlingar

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen skall enligt kommitténs förslag samfällighetens representativa organ (församlingsdelegerade eller kyrkofullmäktige för samfälligheter) utöva beslutanderätten i fråga om de angelägenheter som är gemensamma för *samtliga* de i en samfällighet ingående församlingarna. Angelägenheter som är gemensamma för endast *vissa* av församlingarna ligger utom samfällighetens kompetens. Frågan blir därför huru dylika angelägenheter skall avgöras.

Beslutanderätten beträffande här åsyftade slag av angelägenheter kan icke lämpligen överlämnas till samfällighetens representativa organ, eftersom följden då skulle bli att vid beslutens fattande deltog även representanter från församlingar som icke berördes av ärendet.

En möjlighet vore att låta angelägenheter, gemensamma för endast vissa av församlingarna, avgöras av en delegation, bestående av de ledamöter av samfällighetens representativa organ som utsetts av de berörda församlingarna. Dessa ledamöter skulle alltså bilda ett beslutande organ, som bland annat även skulle ha att utse ett särskilt verkställande organ för ifrågavarande angelägenheter. En dylik ordning borde dock medföra att valbarheten till församlingsdelegerad och kyrkofullmäktig för samfällighet inskränktes inom församlingen. Sådan inskränkning av valbarheten finns för närvarande icke vid val av kyrkofullmäktige för samfällighet, och kommittén har icke avsett att härvidlag skulle ske någon ändring. Såsom tidigare sagts har kommittén icke heller föreslagit dylik inskränkning vid val av församlingsdelegerade.

Det kan emellertid ifrågasättas huruvida något behov föreligger av en särskild organisation för dessa fall. Enligt kommitténs uppfattning bör ifrågavarande angelägenheter — liksom hittills — lämpligen kunna avgöras å gemensam kyrkostämma med de berörda församlingarna, såvida dessa icke vill begagna sig av möjligheten att genom avtal reglera frågan om angelägenheternas handhavande.

Möjlighet till dispens från skyldigheten att utse församlingsdelegerade

Om församlingar som utgör ett flerförsamlingspastorat har angelägenheter gemensamma med en eller flera församlingar utom pastoratet och för

vården av sistnämnda angelägenheter bildar en samfällighet, uppstår frågan om dispens från skyldigheten att ha församlingsdelegerade för pastoratet.

Såsom framgår av *bilaga K* förekommer åtskilliga fall då samfällighet består av församlingar tillhörande skilda pastorat. Särskilt är detta förhållandet beträffande de städer där församlingarna har gemensam ekonomi.

Det synes vara självfallet att de i dylika samfälligheter ingående flerförsamlingspastoraten som regel icke skall ha särskilda församlingsdelegerade för pastoratet. Kungl. Maj:t bör därför i nu åsyftade fall kunna förordna om dispens från skyldigheten att ha delegerade för pastoratet, vilket innebär att beslutanderätten i de ärenden, som ankommer på pastoratet ensamt, kommer att utövas genom gemensam kyrkostämma (pastoratsstämma).

Även andra fall kan tänkas då samfällighet, som ingår i annan samfälligheetsbildning, bör kunna erhålla en motsvarande befrielse. Såsom tidigare nämnts har heller icke regeln om församlingsdelegerade i de partiella samfälligheterna gjorts absolut, utan Kungl. Maj:t har lämnats möjlighet att förordna om undantag från regeln. Med stöd av en sådan dispensbestämmelse kan sålunda Kungl. Maj:t även i de åsyftade fallen befria från delegeradesystemet.

Gemensamma angelägenheter utan samfällighetsbildning

Förekomsten av dylik gemenskap

Till betänkandet har såsom *bilaga L* fogats en tablå som utvisar förekomsten av angelägenheter gemensamma för två eller flera församlingar utan att församlingarna utgör samfällighet för angelägenheternas handhavande. I de till tablån hörande förklaringarna har angivits vilka församlingar som beröres av en sådan gemenskap ävensom lämnats vissa uppgifter angående gemenskapens närmare innebörd i de särskilda fallen. Tablån och förklaringarna grundar sig på uppgifter som av kommittén år 1954 inhämtats från församlingarna. Samfällighetsbildning för angelägenheternas handhavande, vilken därefter ägt rum intill den 1 januari 1956, har emellertid beaktats och i stället redovisats i bilaga K.

Av tablån framgår att den nu ifrågavarande gemenskapen mellan församlingar kan ha en ganska skiftande omfattning. I en del fall har församlingar samtliga eller flertalet angelägenheter gemensamma *(kol. 1)*, och gemenskapen synes i flera av dessa fall ha lett till en faktisk sammansmältning av församlingarna. I andra fall åter — och detta gäller det stora flertalet — omfattar gemenskapen endast en eller ett par bestämda angelägenheter, såsom gemensam kyrka och kyrkogård eller endera, gemensamt kapell eller församlingshus o. s. v. *(kol. 2—12)*. Vidare förekommer mel-

lan en del församlingar en viss gemenskap med avseende å församlingsvården, såsom gemensam konfirmandundervisning eller gemensam lokal för sådan undervisning *(kol. 13)*, gemenskap beträffande anställande och avlönande av diakonissa *(kol. 14)* eller samarbete i annat hänseende inom församlingsvårdens område *(kol. 15)*. Här kan slutligen anmärkas att pastoratsangelägenheter, gemensamma för församlingarna inom ett flerförsamlingspastorat, endast undantagsvis upptagits i tablån; jämför förklaringarna till *kol. 10*.

Handläggningen av hithörande angelägenheter

Såsom framgår av vad tidigare sagts i detta kapitel skall enligt nu gällande bestämmelser beslutanderätten i ifrågavarande angelägenheter utövas å gemensam kyrkostämma med församlingarna, varjämte församlingarna må för vården om angelägenheterna utse ett gemensamt kyrkoråd (3 § andra stycket och 40 § andra stycket LFS).

Då det gäller att taga ställning till frågan huruvida anledning föreligger att göra någon ändring i den rådande ordningen för angelägenheternas handläggning där samfällighetsbildning icke föreligger, kan i detta sammanhang bortses från flerförsamlingspastoratens handhavande av pastoratsangelägenheterna, eftersom sådant pastorat enligt kommitténs förslag alltid skall utgöra samfällighet.

Beträffande de nyssnämnda fall, då gemenskapen mellan församlingarna omfattar alla eller flertalet angelägenheter, framstår väl den nuvarande ordningen såsom mindre tillfredsställande. För en del av dessa fall torde en sammanläggning av församlingarna böra övervägas. För återstoden synes bildande av samfällighet vara att rekommendera, varigenom en mera ändamålsenlig organisation skulle åvägabringas.

Vad åter angår de fall, då gemenskapen avser endast en eller ett fåtal angelägenheter, är det enligt kommitténs uppfattning icke erforderligt att tillskapa några nya former för samverkan. Frågan om möjlighet för församlingar att ingå kommunalförbund har tidigare berörts i detta kapitel och av vad där sagts framgår att kommunalförbundskommittén icke ansett sig böra föreslå en sådan möjlighet. Därest den av nämnda kommitté förordade organisationen genomföres, kommer kommunalförbund att få en förhållandevis tungrodd förvaltningsapparat, som knappast synes vara erforderlig för de nu åsyftade angelägenheternas handhavande. Den av oss föreslagna organisationen för samfällighet synes då erbjuda en mera ändamålsenlig form för samverkan. För de fall, då även en samfällighetsbildning skulle komma att medföra en i förhållande till gemenskapens omfattning och beskaffenhet alltför vidlyftig organisation, synes den nuvarande ordningen med gemensam kyrkostämma som beslutande organ och eventuellt ett gemensamt kyrkoråd för förvaltningen kunna bibehållas. Möjligheten

torde många gånger stå öppen att för undvikande av de olägenheter som kan vara förbundna med en dylik ordning reglera samverkan genom avtal.

På grund av det anförda anser kommittén sig icke böra föreslå någon ändring i de nu gällande bestämmelserna om behandlingen av gemensamma angelägenheter i de fall då församlingarna icke utgör samfällighet för angelägenheternas handhavande.

Bestämmelsernas infogande i förslaget till församlingslag

De grundläggande bestämmelserna om samfällighetsbildning har i förslaget till församlingslag intagits i 4 §. Här stadgas först att de till ett flerförsamlingspastorat hörande församlingarna skall utgöra samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna samt att sådan samfällighet enligt Kungl. Maj:ts därom meddelade förordnande äger vårda även andra i lagen avsedda ekonomiska angelägenheter. Vidare stadgas att församlingar må, även om de icke utgör ett pastorat, förenas till samfällighet för vården om i lagen avsedda angelägenheter av ekonomisk natur. Total samfällighetsbildning skall sålunda enligt förslaget icke vidare förekomma. Bortsett härifrån innehåller denna paragraf bestämmelser som har sin motsvarighet i 1 § andra stycket LFS. Sålunda må förordnande av Kungl. Maj:t — avseende såväl att flerförsamlingspastorat skall vårda även andra angelägenheter än pastoratsangelägenheterna som att församlingar skall förenas till samfällighet — icke meddelas om icke församlingarna samtyckt därtill eller åtgärden finnes vara påkallad av betydande allmänt behov. Vidare stadgas att beträffande samfällighet skall med avseende å vården om de på samfälligheten ankommande angelägenheterna, i den mån ej annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla vad i lagen stadgas om församling.

I lagförslagets 5 § 1 mom. andra stycket stadgas att beslutanderätten i samfällighet, som icke omfattar alla i lagen avsedda ekonomiska angelägenheter, skall utövas av församlingsdelegerade, om icke Kungl. Maj:t annorledes förordnar. Regeln om delegeradesystem är avsedd att gälla även beträffande de vid lagens ikraftträdande existerande samfälligheter, som icke innebär en total ekonomisk gemenskap för de däri ingående församlingarna.

I 6 § första stycket stadgas att Kungl. Maj:t må förordna om undantag från eljest föreliggande skyldighet för församling, som ingår i samfällighet, att ha egna kyrkofullmäktige. Sådan möjlighet föreligger enligt detta lagrum så snart samfällighetsbildningen beror av beslut i varje särskilt fall ävensom då Kungl. Maj:t förordnat att pastoratssamfällighet skall handha även andra angelägenheter än pastoratsangelägenheterna. — I 7 § återfinns den nuvarande bestämmelsen om möjlighet för Kungl. Maj:t att meddela tillämpningsföreskrifter med avseende å samfällighet. — 11 §

andra stycket innehåller stadgande om skyldighet för kyrkofullmäktige att — om församlingen ingår i samfällighet — redan samma år allmänna fullmäktigeval ägt rum förrätta val av församlingsdelegerade, där sådana skall utses. — I 25 § sista stycket stadgas att val av församlingsdelegerade skall vara proportionellt, om viss i lagrummet angiven minoritet av de väljande det begär.

Bestämmelserna om församlingsdelegerades organisation och arbetsformer har sammanförts i ett särskilt kapitel (fjärde kapitlet). Eftersom de hithörande bestämmelserna nära överensstämmer med motsvarande stadganden för kyrkofullmäktige, har i stor utsträckning kunnat hänvisas till andra kapitlets bestämmelser om kyrkofullmäktige. I fjärde kapitlets sista paragraf (49 § andra stycket) har intagits ett stadgande av innehåll att vad i lagens fyra följande kapitel (5—8 kapitlen) är föreskrivet med avseende å kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skall beträffande samfällighet, där församlingsdelegerade finns, i tillämpliga delar gälla om delegerade. Sistnämnda stadgande, som av lagtekniska skäl fått sin plats här, innebär alltså att vad i de nämnda kapitlen sägs om kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skall i stället avse församlingsdelegerade, så snart det gäller samfällighet med sådana delegerade. När det t. ex. i 80 § sägs att kyrkofullmäktige eller kyrkostämma skall utse revisorer, följer av det berörda stadgandet att det i samfällighet med församlingsdelegerade är dessa som skall utse revisorer. Likaså följer av 82 §, jämförd med ifrågavarande stadgande, att revisionsberättelsen skall i sådan samfällighet avlämnas till församlingsdelegerades ordförande. Av stadgandet följer exempelvis även att reglerna i 90 § om besvär över kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmas beslut blir tillämpliga i fråga om besvär över beslut av församlingsdelegerade.

Vidare innehåller lagförslaget några särbestämmelser beträffande kyrkofullmäktige för samfällighet. Sålunda behandlas i 8 § 2 mom. bestämmande av antalet fullmäktige för samfällighet. — I 12 § första stycket stadgas att vid val av sådana fullmäktige varje i samfälligheten ingående församling skall utgöra en valkrets. — I 17 § 1 mom. andra stycket meddelas bestämmelser om utfärdande av kungörelse om sammanträde med fullmäktige för samfällighet, då fullmäktige skall sammanträda första gången. — 20 § sista stycket upptar vissa särbestämmelser om närvaro- och yttranderätten vid kyrkofullmäktiges sammanträden.

För samfällighets kyrkoråd gäller samma stadganden som för församlingskyrkoråd (lagförslagets femte kapitel). Endast en särbestämmelse är här att beakta, nämligen stadgandet i 52 § 1 mom. andra stycket att, om samfälligheten består av församlingar tillhörande olika pastorat, domkapitlet skall förordna en av församlingarnas kyrkoherdar att vara ledamot av kyrkorådet.

Såvitt gäller kyrkoråden i de i en samfällighet ingående församlingarna märkes bestämmelsen i 50 §, i vars första stycke utsäges huvudregeln att

kyrkoråd skall finnas i varje församling. Från denna regel ges i tredje stycket undantag för församling som ingår i samfällighet omfattande alla i lagen avsedda ekonomiska angelägenheter. I dylik församling skall kyrkoråd finnas endast om församlingen så beslutar. Har församlingen icke eget kyrkoråd, skall det ankomma på samfällighetens kyrkoråd att fullgöra samtliga uppgifter som enligt lagen åvilar kyrkoråd.

Såvitt härefter angår behandlingen av angelägenheter, som är gemensamma för församlingar vilka icke utgör samfällighet, innehåller lagförslaget följande bestämmelser. I 5 § 1 mom. tredje stycket återfinnes det för närvarande i 3 § andra stycket LFS upptagna stadgandet att beslutanderätten i de åsyftade angelägenheterna skall utövas å gemensam kyrkostämma med församlingarna. Vid gemensam kyrkostämma skall — enligt förslagets 34 § sista stycket — ordet föras av kyrkofullmäktiges ordförande i den till folkmängden största av församlingarna eller, om fullmäktige icke finns i denna församling, av ordföranden i församlingens kyrkostämma. — Enligt 50 § andra stycket må församlingar förena sig om gemensamt kyrkoråd eller också, med bibehållande av sina särskilda kyrkoråd, utse ett gemensamt kyrkoråd för vården om viss eller vissa angelägenheter. Tillhör församlingarna olika pastorat, förordnar domkapitlet enligt 52 § 1 mom. andra stycket en av församlingarnas kyrkoherdar till ledamot i sådant gemensamt kyrkoråd. — Slutligen märkes att Kungl. Maj:t enligt 7 § äger meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter även beträffande handläggning av ärenden, vilka är gemensamma för församlingar som icke utgör samfällighet.

KAPITEL 7

DEN KYRKOKOMMUNALA ARKIVVÅRDEN

De kyrkokommunala arkivalierna, varmed avses de handlingar som framgått ur de kyrkokommunala organens verksamhet, såsom protokoll från kyrkofullmäktige-, kyrkostämmo- och kyrkorådssammanträden jämte därtill hörande handlingar samt kyrkokommunala räkenskaper, ingår för närvarande i och utgör en del av de s. k. kyrkoarkiven. I dessa arkiv ingår även sådana handlingar som uppkommit som en följd av kyrkoherdens verksamhet som statens folkbokförare, d. v. s. handlingar som till sin natur är ämbetshandlingar. Till sistnämnda grupp av handlingar hör främst olika slag av kyrkoböcker.

Kyrkoarkiven har sedan äldsta tider vårdats av pastorsämbetet. De är i sin helhet hänförliga till det offentliga arkivväsendet. Till skillnad från den övervägande delen av de borgerliga kommunernas arkiv lyder kyrkoarkiven sålunda under Kungl. stadgan den 8 september 1924 (nr 409) angående vissa offentliga arkiv samt står under inspektion av landsarkiven.

Förutom de särskilda församlingarnas kyrkoarkiv förekommer även mera speciella kyrkoarkiv. I flerförsamlingspastorat finns sålunda ibland ett särskilt *pastoratsarkiv* för protokoll och andra handlingar som framgått ur verksamheten i pastoratets gemensamma organ, pastoratsstämma och pastoratskyrkoråd. Till pastoratsarkiv kan också hänföras andra handlingar, såsom äldre tiders kyrkoböcker vilka förts gemensamt för pastoratets församlingar.

Till de speciella kyrkoarkiven kan även hänföras *kyrklig samfällighets arkiv,* vari ingår protokoll och handlingar från samfällighetens organ.

I pastorat, där boställsförvaltningen handhas av särskild boställsstyrelse, finns *boställsstyrelsearkiv.* Vården om sådant arkiv åvilar boställsstyrelsens ordförande. Arkivet intar bland de kyrkliga arkiven en särställning såtillvida att några författningsbestämmelser icke finns vare sig om kontrollen över arkivet eller om detsammas vård och förvaring. Eftersom arkivet författningsmässigt icke står under kontroll av pastor eller arkivmyndighet, är det oegentligt att beteckna detsamma som kyrkoarkiv.

Gällande bestämmelser

I LFS finns inga generella bestämmelser om arkivvård. Enligt 23 och 38 §§ skall kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges protokoll med tillhörande handlingar och bilagor förvaras bland kyrkans övriga handlingar, d. v. s. i kyrkoarkivet. Beträffande kyrkorådets handlingar föreskrives i 52 § att det åligger kyrkorådets ordförande att vårda desamma och hålla register över dem. Eftersom kyrkoherden, till vars ämbetsåligganden hör att vårda kyrkoarkivet, är självskriven ordförande i kyrkorådet, har det i lagen icke behövt särskilt utsägas att även kyrkorådets handlingar ingår i kyrkoarkivet. Några bestämmelser om förvaring av de med stöd av 3 § utsedda styrelsers och nämnders arkivalier finns icke i lagen.

Beträffande de berörda stadgandenas förhistoria må här anmärkas följande. I såväl 1817 som 1843 års sockenstämmoförordningar föreskrevs att det ålåg sockenstämmans ordförande, som självskrivet var kyrkoherden, att stämmans protokoll »samla och ibland kyrkans handlingar noggrannt förvara och vårda» (8 §). 1862 års kyrkostämmoförordning stadgade att kyrkostämmans protokoll med bilagor skulle förvaras bland kyrkans handlingar, samt att ordföranden i kyrkorådet var skyldig att vårda rådets handlingar och hålla register över dem (19 och 31 §§). Dessa stadganden i 1862 års förordning överfördes i sak oförändrade till 1930 års lag om församlingsstyrelse. Kungl. Maj:ts förslag till sistnämnda lag innebar såsom förut nämnts ett bibehållande av kyrkoherdens självskrivenhet som kyrkostämmans och kyrkofullmäktiges ordförande, medan riksdagen för sin del beslöt att denna självskrivenhet skulle upphöra. Den av riksdagen antagna och av Kungl. Maj:t godkända lagen bibehöll det oaktat vad förslaget föreskrev om förvaringen av stämmans och fullmäktiges handlingar.

Det med pastorsämbetet förenade åliggandet att ha ansvaret för kyrkoarkivet har sin grund i kyrkolagens bestämmelse (19: 17) att pastor är ansvarig för kyrkans egendom. Den närmare vården om kyrkoarkivet regleras i första hand genom bestämmelserna i ovannämnda arkivstadga av den 8 september 1924, vilken ersatte en tidigare stadga den 31 december 1900 angående offentliga arkiv. Enligt arkivstadgans 2 § bör arkivet omsorgsfullt vårdas av den under vars närmaste tillsyn det är ställt, d. v. s. kyrkoherden. Arkivalierna skall enligt 3 § hållas skyddade för fukt och brandskada och får icke utan domkapitlets medgivande inrymmas i enskild bostad. I 4 § stadgas att arkivet skall hållas väl ordnat och vara förtecknat på närmare angivet sätt. Enligt 10 § får utgallring äga rum endast i den mån Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser därom. Sådana bestämmelser har meddelats i kungörelsen den 22 februari 1946 (nr 48) angående utgallring av vissa handlingar ur kyrkoarkiven, vilken kungörelse dock icke berör de kyrkokommunala handlingarna. Anvisningar om kyrkoarkivets förtecknande har lämnats i kungörelsen den 2 april 1931 (nr 52) angående plan till förteck-

ning över kyrkoarkiv, av vilken kungörelse indirekt framgår vad kyrkoarkivet skall innehålla. Om pastorats skyldigheter med avseende å inrättande av arkivlokal i prästgård stadgas i 10 § ecklesiastika boställsordningen. För arkivlokalers anordnande har byggnadsstyrelsen i samråd med riksarkivet m. fl. myndigheter utarbetat råd och anvisningar (se riksarkivets cirkulär den 26 juni 1954, Svensk författningssamling 1954: 514).

I särskilda författningar finns vidare bestämmelser om inventering och inspektion av kyrkoarkiv samt om äldre arkivaliers överlämnande till lands- eller länsarkiv. Enligt kungörelsen den 15 november 1946 (nr 705) angående inventering av kyrkoarkiv och kontraktsprostarkiv skall inventering ske då prästerlig befattningshavare som förestår arkivet frånträder sin befattning eller erhåller längre tids tjänstledighet. Inventering av kyrkoarkiv förrättas av kontraktsprosten. Lands- eller länsarkivarien äger närvara vid förrättningen, och kyrkorådet äger utse representant att följa inventeringen. — För den landsarkiven åliggande inspektionen av kyrkoarkiven gäller kungörelsen den 14 juni 1946 (nr 501) angående inspektion av vissa offentliga arkiv. I detta sammanhang må även erinras om att biskopen äger att i samband med sina visitationer inspektera kyrkoarkiven. — Beträffande de äldre arkivalierna finns bestämmelser i kungörelsen den 14 juni 1946 (nr 428) angående överlämnande av arkivhandlingar till lands- eller länsarkiven. I denna kungörelse föreskrives bland annat att kyrkoarkivens äldre arkivalier, som icke är av uteslutande eller övervägande kommunal natur, skall överlämnas till vederbörande lands- eller länsarkiv, såvida icke riksarkivet bestämt annorlunda. Här avses således icke de kyrkokommunala arkivalierna, men även dessa kan enligt kungörelsen mottagas i lands- eller länsarkiven om och i den mån utrymmet medgiver. Enligt uppgift mottar lands- och länsarkiven i regel även de kyrkokommunala handlingarna.

Den borgerligt kommunala arkivvården

1930 års borgerliga kommunallagar saknade generella stadganden om arkivvården inom den borgerliga kommunen. Däremot innehöll kommunallagarna vissa bestämmelser om vem ansvaret för protokolls och andra handlingars förvaring och vård i olika fall åvilade. Kommunalstämmas protokoll med tillhörande handlingar skulle sålunda förvaras av stämmans ordförande på sätt och å ställe som stämman bestämt. Motsvarande gällde beträffande kommunalfullmäktiges protokoll och handlingar. Beträffande kommunalnämnden fanns en föreskrift som överensstämde med vad som enligt 52 § LFS gäller för kyrkorådet, nämligen att det ålåg kommunalnämndens ordförande att vårda nämndens handlingar och hålla register över dem. Om stadsfullmäktiges handlingar stadgades endast att de skulle förvaras på sätt och å ställe som fullmäktige bestämt. Allmänna rådstugans handlingar skulle förvaras av magistraten eller valnämnden på sätt och å

ställe som allmänna rådstugan eller, där stadsfullmäktige fanns, dessa bestämt.

I den nya kommunallagen har icke skett några mera genomgripande ändringar i de tidigare reglerna, men dessa har i vissa hänseenden kompletterats. Sålunda har skyldighet att vårda handlingar och föra förteckning över dem, vilken skyldighet tidigare varit uttryckligen stadgad blott för ordföranden i kommunalnämnden, ålagts fullmäktiges ordförande samt ordförandena i kommunens styrelse och de övriga nämnder som utses enligt kommunallagen (26, 40 och 45 §§). Även om den direkta skötseln av arkivalierna överlåtes till annan ledamot eller till någon kommunens tjänsteman, är det dock ordföranden som bär ansvaret för handlingarnas vård. Vidare har öppnats möjlighet till central arkivering av fullmäktiges och förvaltningsorganens handlingar. Sålunda kan fullmäktiges och de särskilda nämndernas handlingar, som icke erfordras för det löpande arbetet, överlämnas till kommunens styrelse (26 och 45 §§). Styrelsen har ålagts att vårda och förteckna de kommunala arkiven i den mån sådant ej enligt lagen ankommer på annan (30 §).

I detta sammanhang kan nämnas att riksarkivet har till ledning för arkivvården i kommunerna utfärdat cirkulär med råd och anvisningar rörande vården av kommunala arkiv (Svensk författningssamling 1933: 483). — Enligt kungörelsen den 29 december 1949 (nr 719) angående överlämnande av kommunala arkivalier till nybildade borgerliga kommuner äger vidare de kommunala myndigheterna att i arkivfrågor konsultera vederbörande lands- eller länsarkivarie.

Arkivfrågor i samband med pastoratsindelningsreformen

Pastoratsindelningssakkunniga har i ett den 7 augusti 1954 dagtecknat »betänkande med förslag rörande kontraktsprostinstitutionen och kontraktsindelningen m. m.» (stencilerat) behandlat bland annat frågan om vad som bör från arkivvårdssynpunkt iakttagas vid genomförande av en pastoratsindelningsreform efter de riktlinjer som föreslagits i det av de sakkunniga tidigare avgivna betänkandet (SOU 1953: 11). I sitt betänkande av den 7 augusti 1954 har de sakkunniga framlagt förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser rörande dispositionen av kyrkoarkiv och kontraktsprostarkiv vid ändring i den kyrkliga indelningen eller organisationen. Den föreslagna kungörelsen är avsedd att gälla icke blott vid en blivande allmän reglering av pastorats- och kontraktsindelning och församlingsprästerlig organisation utan även vid kommande partiella ändringar i indelning eller organisation. Förslaget innebär i huvudsak följande.

Kyrkoarkiv i församling som tillhör pastorat, vilket beröres av ändring i den kyrkliga indelningen eller organisationen, skall — såvida arkivet helt eller delvis vårdas av annan präst än den som efter ändringen skall handha

kyrkobokföringen i församlingen — överlämnas till den sistnämnde. Upphörande pastorats arkiv skall förvaras tillsammans med kyrkoarkivet i den församling som varit moderförsamling i pastoratet; dock skall sådana handlingar rörande viss ecklesiastik fastighet, som erfordras för dennas förvaltning, överlämnas till kyrkoherden i det nybildade pastorat för vilket fastigheten skall disponeras. Kontraktsprostarkiv i upphörande kontrakt skall överlämnas till vederbörande lands- eller länsarkiv.

De sakkunniga framhåller emellertid att det kan befinnas lämpligt att tills vidare låta anstå med utfärdande av en författning i enlighet med de sakkunnigas förslag, enär i församlingsstyrelsekommitténs uppdrag ingår bland annat att utreda frågan om en anpassning av den kyrkliga kommunallagstiftningen efter den nya borgerliga kommunallagstiftningen och därför kommitténs blivande förslag kan komma att beröra även kyrkoarkiven. Beträffande den åsyftade anpassningen anför de sakkunniga:

En sådan anpassning skulle i avseende å de i kyrkoarkiven ingående kyrkokommunala arkivalierna — d. v. s. protokoll från kyrkoråds-, kyrkostämmo- och kyrkofullmäktigesammanträden jämte därtill hörande handlingar — innebära, att dessa skulle av ordföranden i den kyrkliga kommunens styrelse respektive representativa organ eller på hans ansvar vårdas och förtecknas eller eventuellt överlämnas till styrelsen. Det är alltså tänkbart, att bestämmelser av sådan eller liknande innebörd komma att meddelas. Detta kan dock icke föranleda, att de sakkunniga i nuvarande läge skulle kunna beakta denna möjlighet. Eventuella nya bestämmelser i fråga om de kyrkokommunala arkivalierna av det slag som ovan antytts, skulle kunna innebära, att kyrkoarkiven från och med den tidpunkt, då dessa nya bestämmelser trätt i kraft, ej längre skulle omfatta de kyrkokommunala arkivalierna.

Tidigare ändringsförslag m.m.

De nuvarande bestämmelserna i LFS om de kyrkokommunala handlingarnas vård och förvaring är delvis ofullständiga, eftersom såsom förut nämnts regler helt saknas om de enligt 3 § utsedda styrelsers och nämnders handlingar. Ovisshet råder därför om sistnämnda slag av handlingar skall hänföras till kyrkoarkivet eller icke, därvidlag en skiftande praxis synes vara rådande inom olika församlingar. På en del håll synes man resonera så att det här är fråga om en förvaltningsgren som i och för sig faller inom kyrkorådets kompetens men som av organisatoriska skäl utbrutits och tillagts ett särskilt förvaltningsorgan, en anordning som icke bör medföra att organets handlingar skall behandlas annorlunda än församlingens övriga kyrkokommunala handlingar. Ett stöd för en sådan uppfattning skulle då också vara att även beträffande kyrkorådets handlingar icke finns någon uttrycklig bestämmelse i lagen om att sådana handlingar skall förvaras bland kyrkans övriga handlingar, d. v. s. i kyrkoarkivet. På andra håll åter anses att, då regler helt saknas om de särskilda

nämndernas arkiv, det måste tillkomma vederbörande organ att självt sörja för vård och förvaring av organets handlingar.

De gällande bestämmelserna har också medfört vissa svårigheter vid tillämpningen av stadgandet att kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges handlingar skall förvaras i kyrkoarkivet. Härvidlag har osäkerhet visat sig råda beträffande frågan huru snart handlingarna måste överlämnas till pastorsämbetet för att av pastor förvaras i kyrkoarkivet. Frågan, som aktualiserats sedan kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i det representativa organet upphört, kommer givetvis att få än större betydelse om han — såsom kommittén föreslagit — icke heller kommer att vara självskriven ordförande i kyrkorådet.

De sistberörda svårigheterna har behandlats av kyrkofullmäktige i Toresunds församling i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 juli 1946, i vilken skrivelse — som överlämnats till kommittén för att tagas i övervägande vid fullgörandet av dess utredningsuppdrag — hemställes att bestämmelsen om skyldighet att förvara det representativa organets handlingar i kyrkoarkivet måtte upphävas eller i vart fall förklaras äga tillämpning endast å äldre men icke å löpande protokollsböcker med handlingar. Framställningen motiveras med att det för en vald fullmäktigordförande är förenat med betydande besvär och svårigheter att varje gång protokollsboken behöver användas infinna sig på pastorsexpeditionen och utkvittera boken. I framställningen hänvisas till ett av domkapitlet i Strängnäs utfärdat cirkulär (1943: 2), som innehåller följande angående förvaring av kyrkostämmas och kyrkofullmäktiges protokoll:

Det synes icke vara ovanligt, att, då annan än pastor i församlingen är ordförande i kyrkostämman eller kyrkofullmäktige, protokollen förvaras i ordförandens bostad. Detta är ej tillåtet. Pastorsämbetena uppmanas därför att tillse, att ifrågavarande protokollsböcker med handlingar och bilagor förvaras bland kyrkans övriga handlingar och sålunda av vederbörande ordförande överlämnas till pastor för att förvaras på lagenligt sätt, där så nu ej är fallet. Då ordföranden skall använda protokollsboken har han att avhämta den hos pastor och att efter begagnandet snarast återlämna den till honom. Tillika erinras pastorsämbetena om att handlingar få utlämnas ur kyrkans arkiv endast mot kvitto. Herrar kontraktsprostar anmodas tillse, att förenämnda arkivalier förvaras på föreskrivet sätt.

Sedan Kungl. Maj:t remitterat framställningen till domkapitlet i Strängnäs, riksarkivet och svenska landskommunernas förbund, avgav dessa myndigheter yttranden över densamma.

Domkapitlet i Strängnäs anförde bland annat:

Protokollen skola jämte tillhörande handlingar enligt domkapitlets mening förvaras i kyrkans arkiv. I Svea Hovrätts utslag den 12/11 1943 utsades bl. a. att kyrkostämmans protokoll skulle enligt 23 § LFS förvaras i kyrkoarkivet under pastors tjänsteansvar. I samband med handläggningen av nämnda mål blev det känt för domkapitlet, att det var vanligt att i församlingar, där annan än pastor var stämmans eller fullmäktiges ordförande, protokollen med tillhörande hand-

lingar förvarades i ordförandens bostad och ofta på ett icke tillfredsställande sätt. Det kan visserligen vara förenat med omak för ordföranden att handlingarna förvaras på annan plats, men olägenheterna torde icke vara så stora som kyrkofullmäktige i sin skrivelse vilja göra gällande, och de uppväga i varje fall icke kravet på betryggande förvaring. Expediering av beslut torde i allmänhet ske i samband med protokollets uppsättande, då ordföranden givetvis för detta ändamål har protokollsboken och de aktuella handlingarna tillfälligtvis i sitt förvar, och vad beträffar utfärdande av avskrifter, lämnande av uppgifter o. d. torde det vara pastors skyldighet, jämlikt 9 § i K. Maj:ts stadga den 8/9 1924 (409) angående vissa offentliga arkiv, att i egenskap av arkivets vårdare därvid tillhandagå sökande.

Landsarkivarien i Uppsala, om vilkens hörande riksarkivet förordnade, yttrade i skrivelse till riksarkivet bland annat följande:

Föreskriften i 23 § LFS torde innebära, att ifrågavarande protokoll skola vid icke angiven tidpunkt överlämnas till kyrkoarkivet, varefter deras vård åligger pastor under ämbetsansvar. — Den av domkapitlet i Strängnäs hävdade tolkningen, enligt vilken ordförande i kyrkostämma och kyrkofullmäktige — annan än vederbörande pastor — skulle vara pliktig att efter varje begagnande av löpande protokollsbok avlämna densamma med tillhörande handlingar till pastor för att därefter, då tillgång till densamma ånyo vore honom behövlig, mot kvitto avhämta densamma, torde på grund av sina konsekvenser få betecknas som orimlig, förvisso icke avsedd av lagstiftarna. Den rimliga tolkningen av stadgandet synes mig vara den att *avslutad* protokollsvolym med tillhörande handlingar skall med lämplig, ej för lång frist avlämnas till pastor för införlivande med kyrkoarkivet.

Riksarkivet anförde bland annat:

Riksarkivet kan icke finna annat än att domkapitlets tolkning av 23 och 38 §§ LFS överensstämmer med dessas lydelse, men att en sådan tillämpning, såsom också framgår av detta ärende, måste leda till friktioner, som böra undvikas.

Den konflikt, som föranlett kyrkofullmäktiges i Toresund framställning, bör emellertid ses i ett vidare sammanhang. Genom lekmännens vidgade deltagande i den kyrkliga kommunens självförvaltning ha ej blott kyrkofullmäktiges protokoll utan även andra böcker och handlingar, som enligt gällande förteckningsplan (Sv. förf.saml. 1931: 52) tillhöra kyrkoarkiven, kommit att handhas av annan än pastor. Det torde vara ganska vanligt, att de kommunala förtroendemännen eller tjänstemännen hos sig förvara icke blott aktuella böcker och handlingar utan även äldre arkivalier. Riksarkivet finner en dylik arkivbildning vid sidan av institutionens principvidrig. I betraktande av att den kommunala arkivvården ej organiserats och alltför ofta är notoriskt underhaltig, måste riksarkivet också, i likhet med landsarkivarien i Uppsala, konstatera, att förvaring av icke aktuella handlingar utanför kyrkoarkivet medför allvarliga risker för deras bevarande åt framtiden.

I riksarkivets cirkulär den 14 juni 1933 (Sv. förf. saml. 1933: 483) har det också erinrats att arkivalier av nu ifrågavarande slag böra »efter hand införlivas med kyrkoarkivet under kyrkoherdens vård».

Särskilt komplicerad är frågan om kyrkans räkenskaper i de allt talrikare kommuner, där kassaförvaltning och bokföring överlämnats åt kommunalkamrerare eller andra lekmän. Vid förteckningsgranskning och inspektioner har det ofta visat sig, att räkenskaperna för den senare tiden saknas i kyrkoarkiven. Där en-

hetlig bokföring genomförts för alla av en kommunalkamrer förvaltade kassor, kan det förekomma, att ingen särskild kyrkoräkenskap upprättas och att kyrkans verifikationer bindas tillsammans med den världsliga kommunens. Det torde i sådana fall föreligga risk för att vissa kommuner utgallra sina verifikationer efter i bokföringslagen medgiven frist och att kyrkans verifikationer därvid också förstöras.

Annan än pastor kan utom i kyrkostämma och kyrkofullmäktige vara ordförande i skolråd, fortsättningsskolestyrelse, biblioteksstyrelse, boställsstyrelse, kyrkogårdsnämnd m. fl. dyl. styrelser.

Den föregående redogörelsen torde visa, att den ökade användningen av lekmän i de kyrkliga kommunernas förvaltning skapat ett komplex av icke förutsedda problem, som måste enhetligt regleras. Enligt riksarkivets förmenande böra allmänna föreskrifter utfärdas, att arkivalier tillhörande den kyrkliga kommunförvaltningen, som uppkomma hos annan än pastor, då de ej längre äro aktuella, efter viss kort frist, exempelvis senast två år efter utgången av det kalenderår, då bok slutat föras eller ärende avgjorts, ovillkorligen skola levereras till kyrkoarkivet. Bestämmelserna böra dock ej avfattas så, att de omöjliggöra enhetlig bokföring av skilda kassor. Det torde sålunda kunna stadgas, att vid dylik bokföring antingen huvudräkenskapen blott summariskt skall redovisa de kyrkliga medlen och en särskild special med verifikationer avsedd för kyrkoarkivet föras eller att ett utdrag ur huvudräkenskapen över de kyrkliga medlen med tillhörande verifikationer skall överlämnas till kyrkoarkivet.

Konsekvensen av att förtroendemän och tjänstemän, som handha grenar av den kyrkliga förvaltningen, förklaras berättigade att hos sig förvara aktuella arkivalier, borde bli, att de ålades att bereda dessa handlingar samma skydd, som de skulle åtnjuta i kyrkoarkiv. Riksarkivet har dock med hänsyn till kostnaderna tvekat att uppställa ett sådant krav. Därvid har riksarkivet givetvis beaktat, att de arkivalier, varom det nu är fråga, ehuru i och för sig av stort intresse, dock icke ha samma rättsliga och historiska vikt som folkbokföringens källskrifter.

Under hänvisning till det ovan anförda får riksarkivet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva *att* arkivalier tillhörande den kyrkliga kommunens förvaltning, som handhas av annan än pastor, skola överlämnas till kyrkoarkivet senast två år efter utgången av det kalenderår, då bok slutat föras eller ärende avgjorts, *och att* räkenskaperna alltid skola föras så, att särskild redogörelse för den kyrkliga kommunens medel jämte tillhörande verifikationer kan lämnas till kyrkoarkivet; samt föranstalta om ändringar i gällande lagar och författningar, i den mån dylika anses erforderliga.

Till belysning av de risker, som de nuvarande oreglerade förhållandena medför, bifogade riksarkivet till sitt yttrande en uppgift om att vissa av Svanshals och Kumla pastorats bokföringsböcker för tiden 1919—1947 förstörts vid eldsvåda i kyrkokassörens bostad 1947.

Svenska landskommunernas förbund slutligen yttrade bland annat:

Frågan om förvaring av sådana den kyrkliga kommunens arkivalier, som omhänderhas av annan än pastor, har successivt fått ökad aktualitet sedan den remitterade framställningen ingavs. I ett stigande antal fall har nämligen församlingens medelsförvaltning anförtrotts de borgerliga kommunernas kommunalkontor. Ofrånkomliga praktiska skäl tala i sådana fall för att de räkenskaper, som formellt höra hemma i kyrkoarkivet, för icke alltför få år få kvarstanna i borger-

liga kommunens arkiv. De större kommuner, varom här är fråga, ha också i allmänhet tillfredsställande arkivlokaler. Då är det givetvis ofta sämre ställt ifråga om förvaring av protokoll med därtill hörande handlingar i det likaledes stigande antalet fall, där pastor icke fungerar som kyrkostämmans och/eller kyrkofullmäktiges ordförande. Eftersom det blir allt vanligare att protokoll utskrivas på skrivmaskin, kan man möjligen tänka sig att originalprotokollet efter justeringen överlämnas till kyrkoarkivet och att ordföranden behåller en genomslagskopia.

I avvaktan på den pågående översynen av lagen om församlingsstyrelse får man i församlingarna liksom hittills söka sig fram efter praktiskt framkomliga vägar och finna sig i de risker, som därmed äro förbundna.

Kommittén

Då det gäller att i en ny församlingslag föreskriva vem som skall ha ansvaret för och vården om de kyrkokommunala arkivalierna kan det synas naturligt att utgå ifrån att härvidlag motsvarande regler bör gälla som beträffande den borgerliga kommunens arkivalier, eftersom det är fråga om likartade handlingar av rent kommunal natur, framkomna ur verksamheten hos olika slag av kommunala organ. Även för den kyrkliga kommunens del bör därför arkivvården betraktas som en den kyrkliga kommunens egen angelägenhet och sålunda utgöra föremål för dess exklusiva beslutanderätt, en rätt som icke bör mera än nödigt bindas av detaljföreskrifter. De nuvarande reglerna om arkivaliernas inordning i kyrkoarkivet sammanhänger uppenbarligen med det stora inflytande som pastor särskilt i äldre tid haft inom den kyrkokommunala förvaltningen.

Det kan emellertid icke bortses från att de gällande reglerna medfört att de kyrkokommunala handlingarna blivit i stort sett föremål för en mera betryggande arkivvård än de borgerliga kommunernas handlingar, bland annat genom att de statliga arkivmyndigheterna kunnat utöva en fortgående kontroll över kyrkoarkiven. Därför måste ifrågasättas huruvida icke förutsättningarna för en tillfredsställande vård och förvaring av handlingarna skulle komma att minskas, om arkivvården nu skulle regleras på samma sätt som inom de borgerliga kommunerna.

En sådan reglering skulle innebära att ansvaret för de kyrkokommunala arkivalierna kommer att i första hand åvila ordföranden i vederbörande församlingsorgan såvitt angår de ur organets verksamhet framkomna handlingarna. Vart och ett av de olika församlingsorganen — kyrkofullmäktige, kyrkostämma, kyrkoråd och särskilda nämnder — får således sitt särskilda arkiv för organets protokoll och övriga handlingar. Detsamma kommer då också att gälla i fråga om de kyrkliga samfälligheternas organ — samfällighetens kyrkofullmäktige, församlingsdelegerade, samfällt kyrkoråd m. m. — vilka får ettvart sitt eget arkiv under ordförandens ansvar. Liksom inom den borgerliga kommunen bör då också en möjlighet beredas till centralisering av arkivvården hos församlingens respektive samfällig-

hetens styrelseorgan — församlingskyrkorådet eller samfällda kyrkorådet — till vilket det representativa organet och de särskilda nämnderna kan överlämna sådana handlingar som icke erfordras för det löpande arbetet.

Det synes uppenbart att med en sådan reglering farhågorna för en försämrad arkivvård skulle komma att visa sig välgrundade, därest icke möjligheterna till en centralisering av arkivvården utnyttjades. Men även om man kan förvänta att de kyrkliga kommunerna kommer att begagna sig av denna möjlighet, kan vissa svårigheter tänkas uppstå. Det är härvidlag att beakta att det stora flertalet församlingar är småförsamlingar, för vilka det kan erbjuda svårigheter att ordna tillfredsställande arkivlokaler. Härtill kommer att det i de mindre församlingarna som regel icke finns någon för förvaltningsbestyren särskilt anställd tjänsteman som kan ha den direkta skötseln av ett centraliserat arkiv. Därför måste, om en anpassning till kommunallagens arkivregler skall ske, möjligheter finnas att i mån av behov ordna en betryggande arkivering på annat sätt. Olika utvägar kan härvidlag tänkas. Församlingen bör givetvis kunna träffa överenskommelse med den borgerliga kommunen om arkivaliernas förvaring i kommunens arkivlokaler under tillsyn av den som har den omedelbara vården om kommunens arkiv. En sådan anordning synes vara lämplig särskilt i de fall då församlingens medelsförvaltning anförtrotts en den borgerliga kommunens tjänsteman.

Om pastor i församlingen väljes till kyrkorådets ordförande, kommer ansvaret för kyrkorådets arkiv och för de övriga organens handlingar som överlämnas till kyrkorådet att åvila honom i egenskap av rådets ordförande. Detta ansvar blir då en följd av det kommunala förtroendeuppdraget och sammanhänger icke med pastors ämbetsåligganden. Handlingarna kommer därför heller icke att vara hänförliga till kyrkoarkivet även om de förvaras i samma lokaler som detta. I andra fall — då pastor icke är ordförande i kyrkorådet — bör likväl församlingens centralarkiv kunna inrymmas i samma lokaler som kyrkoarkivet, därvid pastor kan förutsättas lämna kyrkorådets ordförande råd och anvisningar rörande arkivvården.

För att emellertid den för närvarande bestående ordningen, som ur arkivvårdssynpunkt framstår som tillfredsställande, skall, där så kan vara önskvärt, förbli orubbad, bör församling kunna besluta att dess olika arkiv skall vårdas och förtecknas av pastor. En bestämmelse härom torde då för att bli effektiv böra kompletteras med en av Kungl. Maj:t i administrativ ordning utfärdad föreskrift om skyldighet för pastor att åtaga sig dessa bestyr. Härigenom skulle vinnas att arkiven, i den mån de anförtros pastor, även i fortsättningen blir hänförliga till det offentliga arkivväsendet.

Om de arkivförfattningar som reglerar det offentliga arkivväsendet icke längre kommer att äga tillämpning beträffande de kyrkokommunala arkivalierna, är det självfallet önskvärt att ett samarbete åvägabringas mellan de kyrkliga kommunerna och de statliga arkivmyndigheterna, ett sam-

arbete som således skulle komma att träda i stället för den nuvarande kontrollen från sistnämnda myndigheters sida. Den möjlighet till samarbete med de statliga arkivmyndigheterna, som genom den tidigare nämnda kungörelsen den 29 december 1949 (nr 719) öppnats för de borgerliga kommunernas del att i arkivfrågor konsultera vederbörande lands- eller länsarkivarie, bör följaktligen utsträckas till att omfatta även de kyrkliga kommunerna.

Vid övervägande av frågan om ansvaret för de kyrkokommunala handlingarnas vård måste de skäl som talar för en reglering motsvarande den som gäller för de borgerliga kommunerna vägas mot de invändningar som ur arkivvårdssynpunkt kan riktas mot en sådan reglering. Då kommittén för sin del föreslår en anpassning i huvudsak efter kommunallagens bestämmelser, innebär detta icke att kommittén bortser från de förut antydda farhågorna för en mindre tillfredsställande arkivvård än den nuvarande. Kommittén förutsätter emellertid att den aktiva upplysningsverksamhet som bedrives från såväl de statliga arkivmyndigheternas som kommunförbundens sida för en förbättring av de borgerliga kommunernas arkivvård skall komma att omfatta även de kyrkliga kommunerna och därigenom bidraga till att skapa en betryggande arkivvård beträffande de kyrkokommunala arkivalierna.

I enlighet med vad nu anförts har i förslaget till församlingslag intagits bestämmelser av innebörd att församling äger besluta att de olika församlingsorganens arkivalier skall överlämnas till pastor för att förvaras bland kyrkans handlingar samt att, om så icke beslutats, arkivalierna skall vårdas och förtecknas av vederbörande församlingsorgans ordförande med rätt — beträffande fullmäktige, stämma och särskilda nämnder — att till kyrkorådet för vård och förtecknande överlämna de handlingar som icke erfordras för det löpande arbetet (29, 39, 61 och 65 §§). Vidare har i uppräkningen av kyrkorådets uppgifter medtagits bestyret att vårda och förteckna församlingsorganens arkiv i den mån sådant ej enligt lagen eller enligt beslut av fullmäktige eller stämma ankommer på annan (51 §).

Beträffande de kyrkliga samfälligheterna kommer motsvarande regler att gälla, vilket innebär att samfälligheten kan besluta att dess organs arkivalier skall överlämnas till ett inom samfälligheten befintligt kyrkoarkiv. Om så icke beslutats, kan samfällighetens fullmäktige, församlingsdelegerade eller särskilda nämnder överlämna sina handlingar till samfällighetens kyrkoråd i den mån handlingarna icke erfordras för det löpande arbetet (4 § sista stycket samt beträffande församlingsdelegerade 48 §).

Församlingens respektive samfällighetens befogenhet att förordna om handlingarnas överlämnande till pastor för att förvaras i kyrkoarkivet får anses innefatta rätt att även bestämma att handlingarna skall överlämnas först sedan de icke längre erfordras för det löpande arbetet. Ett beslut härom kan exempelvis ges det innehåll att med handlingarnas överläm-

nande till kyrkoarkivet skall anstå intill utgången av andra året efter det år handlingen avser. Härigenom skulle de svårigheter komma att undanröjas varom talas i den förut nämnda framställningen från Toresunds församlings kyrkofullmäktige.

Det torde icke vara erforderligt att den föreslagna regleringen föreskrives även beträffande de kyrkokommunala handlingar som vid lagens ikraftträdande redan är i förvar i kyrkoarkiven. Att överflytta sådana handlingar till kyrkokommunala arkiv förefaller som regel icke vara motiverat.

KAPITEL 8

SPECIALMOTIVERING TILL FÖRFATTNINGSFÖRSLAGEN

Församlingslagen

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §.

I förevarande paragraf har upptagits föreskrifter om lagens tillämpningsområde, varom för närvarande stadgas i 1 § första stycket samt 7 och 8 §§ LFS.

Enligt paragrafen skall lagen i princip gälla såväl för territoriella församlingar som — i tillämpliga delar — för icke territoriella församlingar. Stockholmsförsamlingarna har liksom enligt den gällande ordningen undantagits från lagens tillämpningsområde.

Beträffande de icke territoriella församlingarna innebär förslaget en ändring i förhållande till LFS, som stadgar att lagens bestämmelser skall lända till efterrättelse endast om församlingen så beslutar. Till skillnad härifrån har den nya lagens bestämmelser gjorts tillämpliga även för icke territoriell församling, om icke församlingen beslutar att den vid tiden för lagens ikraftträdande särskilt gällande ordningen för församlingen skall bibehållas. Det har icke ansetts erforderligt att i lagen utsäga *när* församlingen måste bestämma sig för ett bibehållande av den ditintills gällande ordningen. Även utan uttryckligt stadgande synes det nämligen vara självfallet att dylikt beslut måste fattas i tämligen omedelbar anslutning till den nya lagens ikraftträdande.

2 §.

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser om vem som är medlem av församling, saknar motsvarighet i LFS. Jfr 2 § KomL.

Uttrycket »medlem av församling» förekommer i LFS i 68 och 71 §§, enligt vilka medlemskap i församling är en förutsättning för rätt att anföra besvär över församlingsorganens beslut. Begreppet har därför sin egentliga betydelse inom den kommunala besvärsrätten. Det måste emellertid vara lämpligt att även församlingsstyrelselagstiftningen — i likhet med KomL och för övrigt även 1930 års borgerliga kommunallagar — innehåller en allmän bestämmelse vari medlemskapet regleras. Bestämmelsen härom har sin givna plats bland den nya lagens allmänna bestämmelser.

De i förevarande paragraf upptagna reglerna om medlemskap i församling anknyter till rådande praxis och doktrin och har — såvitt gäller medlemskapet i territoriell församling — utformats i nära anslutning till det motsvarande stadgandet i 2 § KomL.

Såsom medlem av territoriell församling har först angetts envar som är mantalsskriven inom församlingen. Att mantalsskrivning bör konstituera medlemskap synes vara en naturlig konsekvens av att mantalsskrivningen är en förutsättning för rösträtt å kyrkostämma och för rätt att deltaga i val av kyrkofullmäktige (9 och 28 §§ LFS; 9 och 32 §§ i lagförslaget). Det villkor för rösträtt och valrätt, som hänför sig till medlemskap i svenska kyrkan, bör uppenbarligen icke uppställas för medlemskapet i församling, eftersom även andra än svenska kyrkans medlemmar är skattskyldiga till församlingen och därför liksom för närvarande måste räknas som medlemmar i densamma.

Medlem av territoriell församling är enligt praxis den som är kyrkoskriven i församlingen, även om han icke är mantalsskriven inom densamma (RÅ 1933 not. E. 171). Vidare är enligt ett av regeringsrätten nyligen meddelat utslag (RÅ 1956 ref. 30) den som innehar fast egendom i församlingen att anse som medlem av densamma oberoende av mantals- eller kyrkoskrivningen. Detsamma bör — i analogi med KomL — gälla för den som därstädes brukar fast egendom. Slutligen måste skattskyldighet till församlingen medföra medlemskap. I enlighet med vad nu sagts har i paragrafen medlem av territoriell församling angetts vara den som, även utan att vara mantalsskriven inom densamma, därstädes är kyrkoskriven eller äger eller brukar fast egendom eller är taxerad till allmän kommunalskatt.

Vad härefter angår medlemskapet i icke territoriell församling bör detta uppenbarligen konstitueras endast genom kyrkoskrivning i sådan församling. Bestämmelse härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

3 §.

Paragrafen ersätter 1 § första stycket och 2 § LFS.

Beträffande innehållet i förevarande paragraf hänvisas till framställningen i betänkandets 3 kapitel s. 117 ff.

4 §.

Denna paragraf träder i stället för 1 § andra stycket LFS.

Angående första och andra styckena av förevarande paragraf, se s. 244 ff.

Bestämmelserna i tredje—femte styckena har motsvarigheter i 1 § andra stycket LFS. De nya reglerna innebär att samfällighet kan bildas endast för angelägenheter av ekonomisk natur, varför den tidigare formen av total samfällighetsbildning icke vidare kan tillskapas; se s. 271 f. Vidare må här anmärkas att församling, som tillhör flerförsamlingspastorat och sålunda

enligt första stycket ingår i pastoratssamfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna, självfallet icke kan för handhavandet av dessa angelägenheter bilda samfällighet med annan församling.

5 §.

1 mom. första stycket motsvarar första stycket av 3 § LFS.

I 1 mom. andra stycket har intagits föreskrift om beslutanderättens utövning i samfällighet, som icke omfattar alla i lagen avsedda angelägenheter av ekonomisk natur; se härom s. 246 ff och 272 f.

1 mom. tredje stycket samt 2 mom. motsvarar andra och tredje styckena av 3 § LFS. Lydelsen av 2 mom. har anpassats efter 4 § andra stycket KomL.

6 §.

Denna paragraf träder i stället för 4 § LFS.

Enligt första stycket har gränsen för obligatoriskt införande av kyrkofullmäktige satts vid 1 000 i stället för 1 500 invånare; se härom betänkandets 4 kapitel. Beträffande möjligheten för Kungl. Maj:t att dispensera från fullmäktigsystemet hänvisas till betänkandets 6 kapitel s. 277 f.

Enligt andra stycket skall det tillkomma kyrkofullmäktige och icke såsom för närvarande kyrkostämman att, om folkmängden i församlingen nedgått under gränsen för obligatoriskt fullmäktigsystem, besluta huruvida fullmäktige skall ersättas av stämma. Ändringen har föranletts av att enligt förslaget stämma icke skall förekomma i församling med fullmäktige; se betänkandets 4 kapitel s. 172 ff.

I tredje stycket har stadgats att beslut om upphörande av fullmäktigsystem i församling som icke är skyldig att ha fullmäktige — förslag härom får icke väckas förrän fyra år förflutit sedan fullmäktige trädde i verksamhet — skall tillämpas först från utgången av det år då allmänna fullmäktigval nästa gång förrättas, och icke — såsom enligt gällande rätt — redan från utgången av det år varunder beslutet vunnit laga kraft. Ändringen har vidtagits i syfte att genom att ge fullmäktigsystemet en längre varaktighet förhindra täta kastningar mellan fullmäktig- och stämmosystem.

7 §.

Paragrafen överensstämmer med 6 § LFS.

2 kap. Om kyrkofullmäktige

Kapitlet om kyrkofullmäktige har till skillnad från vad fallet är i LFS fått sin plats före kapitlet om kyrkostämma. En sådan ordning kan motiveras med den föreslagna utvidgningen av fullmäktigsystemet i försam-

lingarna, vilken medför att fullmäktige kommer att finnas i flertalet församlingar. Ordningen mellan ifrågavarande båda kapitel är emellertid även betingad av lagtekniska skäl (jfr de hänvisningar till förevarande kapitel som i lagförslagets 4 kapitel gjorts angående församlingsdelegerades organisation och verksamhetsformer).

8 §.

Paragrafen motsvarar i huvudsak 27 § LFS. Jfr 5 § KomL.

Första stycket av förevarande paragrafs *1 mom.* överensstämmer med första stycket i 27 § 1 mom. LFS.

Andra stycket innebär i jämförelse med gällande rätt den ändringen att det som regel tillkommer kyrkofullmäktige — och icke kyrkostämman — att inom de i första stycket angivna gränserna besluta om antalet fullmäktige; se s. 174. Då fullmäktigsystem införes i församling, skall emellertid nämnda beslutanderätt alltjämt ankomma på stämman.

Efter mönster i KomL har till tredje stycket av 1 mom. överflyttats det stadgande som för närvarande återfinns i 30 § andra stycket LFS. I samband därmed har stadgandet omformulerats i överensstämmelse med motsvarande stadgande i KomL utan att någon ändring i sak därigenom åsyftats.

Såvitt gäller bestämmande av kyrkofullmäktiges antal, då beslut därom erfordras till följd av ecklesiastik indelningsändring, föreslår kommittén vissa regler i LKI. Om dessa regler erinras i sista stycket av 1 mom.

2 mom. av förevarande paragraf överensstämmer med 27 § 2 mom. LFS.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 28 § LFS, jämförd med 9 § och 10 § första stycket samma lag. Jfr 6 § KomL.

10 §.

Paragrafen motsvarar 29 § LFS. Jfr 7 § KomL.

Beträffande de nyheter, som förevarande paragraf innefattar i jämförelse med gällande rätt, hänvisas till s. 76 ff.

11 §.

Denna paragraf motsvarar 30 § första och tredje styckena LFS. Jfr 8 § KomL.

I andra stycket av förevarande paragraf har intagits bestämmelse om att kyrkofullmäktige, om församlingen ingår i samfällighet med församlingsdelegerade, skall redan samma år de blivit utsedda och alltså innan deras mandattid börjat sammanträda för val av sådana delegerade; se s. 276 f. Vidare stadgas här att den för detta år utsedde ordföranden i kyrkofull-

mäktige skall utfärda kungörelse om sammanträdet och föra ordet vid detsamma.

Såsom förut nämnts har innehållet i 30 § andra stycket LFS flyttats till 8 § i förslaget.

12 §.

Paragrafen motsvarar 31 § LFS. Jfr 9 § KomL.

Bestämmelserna i förevarande paragraf om församlings indelning i valkretsar innefattar i jämförelse med gällande rätt allenast den ändringen att församling med mer än 40 000 invånare alltid skall indelas i valkretsar.

13 §.

Denna paragraf överensstämmer med 32 § LFS. Jfr 10 § KomL.

14 §.

Paragrafen motsvarar 33 § LFS. Jfr 11 § KomL.

Första stycket av förevarande paragraf innefattar i jämförelse med gällande rätt den ändringen att kyrkoherde, som ej är kyrkofullmäktig, icke kan utses till ordförande; se härom s. 198. Vidare har efter mönster i KomL getts möjlighet att välja en andre vice ordförande i fullmäktige.

Bestämmelserna i andra stycket överensstämmer med vad som stadgas i 33 § andra stycket LFS.

I tredje stycket av förevarande paragraf har efter förebild i KomL upptagits regler om ledandet av kyrkofullmäktiges förhandlingar, då såväl ordförande som vice ordförande är förhindrad.

15 §.

Denna paragraf motsvarar 13 § (38 §) LFS. Jfr 12 § KomL.

I förevarande paragraf har icke ansetts erforderligt att såsom plats för sammanträde särskilt nämna sockenstuga, församlingshus eller kyrka. Någon ändring i gällande rätt har därvid icke åsyftats.

16 §.

Paragrafen ersätter 34 § LFS. Jfr 13 § KomL.

Enligt gällande rätt skall årligen hållas tre ordinarie sammanträden med kyrkofullmäktige, nämligen ett före utgången av maj månad för besluts fattande i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning, ett i oktober månad för fastställande av utgifts- och inkomststat för kyrka och församlingsbibliotek, samt ett före utgången av december månad för anställande av val till de befattningar inom församlingen, vilka vid årets slut blir lediga, ävensom av revisorer och revisorssuppleanter.

De i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna ansluter i princip till vad som stadgas i KomL. Sålunda skall sammanträden hållas enligt ordning som bestämmes av kyrkofullmäktige. Beträffande vissa viktigare, årligen återkommande arbetsuppgifter för fullmäktige har liksom för närvarande stadgats inom vilka tider de skall företagas.

Eftersom revisionsberättelsen enligt kommitténs förslag (82 §) skall avlämnas senast den 1 maj, har sammanträdet för dechargebehandlingen bestämts skola äga rum före utgången av juni månad. Något förbehåll för fullmäktige att besluta senare datum för detta sammanträde har icke lämnats; jfr s. 96.

Liksom enligt gällande rätt bör utgifts- och inkomststaten fastställas vid sammanträde i oktober månad. Någon motsvarighet till stadgandet i 13 § sista stycket KomL om möjlighet att fastställa staten vid ett senare hållet sammanträde har icke ansetts erforderligt att upptaga i förslaget; jfr lagförslagets 72 §.

Slutligen bör val till befattningar inom församlingen, varunder inbegripes även revisorer och revisorssuppleanter, ske vid sammanträde i december månad, icke såsom för närvarande före sistnämnda månads utgång.

Beträffande rätten att påkalla sammanträde av kyrkofullmäktige märkes att till skillnad från gällande bestämmelser sådan rätt enligt förslaget icke tillkommer kyrkoherden; se s. 197 f.

17 §.

Paragrafen ersätter 35 § LFS. Jfr 14 § KomL.

Beträffande innehållet i förevarande paragraf hänvisas till s. 82 ff.

18 §.

Denna paragraf motsvarar 36 § första stycket LFS. Jfr 15 § KomL.

Det undantag från den allmänna quorumregeln, som gäller vid jäv i vissa revisionsfrågor, har i enlighet med KomL gjorts tillämpligt även vid jäv enligt 19 §.

Andra stycket av 36 § LFS innehåller bestämmelser om att ledamot, som utan anmält, av kyrkofullmäktige godkänt hinder avhåller sig från sammanträde, skall böta till församlingens kassa två kronor och dubbelt så mycket, om sammanträdet måste i anseende till de närvarandes fåtalighet inställas eller upplösas. För ledamot eller till tjänstgöring kallad suppleant i kyrkorådet finns motsvarande stadganden i 49 § LFS. Bestämmelser om böter för frånvaro från sammanträde fanns också i 1930 års borgerliga kommunallagar, men bestämmelserna har icke fått någon motsvarighet i KomL (motiv, se SOU 1952: 14 s. 377 och prop. 1953: 210 s. 210 f). Kommittén anser att ifrågavarande straffbestämmelser bör utgå även i församlingsstyrelselagstiftningen.

19 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf, vilken saknar motsvarighet i LFS, hänvisas till s. 85 ff. Jfr 16 § KomL.

20 §.

Paragrafen ersätter 37 § LFS. Jfr 17 § KomL.

Angående de i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna om rätt att deltaga i kyrkofullmäktiges överläggningar, se s. 62 ff.

Bland de personer, som enligt förslaget äger rätt att deltaga i överläggningarna, nämnes kyrkoherden. I den gällande lagen återfinns på sina håll uttrycket »kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar» (14 § 2 mom., 34 §, 46 § 1 mom.). Då det emellertid är uppenbart att vikarie å kyrkoherdetjänst har samma befogenheter som kyrkoherden, synes det vara onödigt att på tal om kyrkoherden även nämna den som uppehåller tjänsten. I förevarande paragraf — liksom annorstädes i lagförslaget — avses sålunda med kyrkoherde även den som förvaltar hans ämbete.

Beträffande sammanträden med kyrkofullmäktige i samfällighet märkes att någon generell rätt att deltaga icke tillerkänts ordförande eller vice ordförande i de till samfälligheten hörande församlingarnas kyrkoråd. Endast vid behandling av ärende, som är av särskilt intresse för någon eller några av församlingarna, äger enligt förslaget ordföranden eller vice ordföranden i vederbörande församlingskyrkoråd sådan rätt. Frågan härom bestämmes i varje särskilt fall av samfällighetens kyrkofullmäktige.

21 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i LFS, har avfattats i nära överensstämmelse med 18 § KomL; jfr s. 60 f.

22 §.

Paragrafen, som motsvarar 17 § (38 §) LFS, har avfattats enligt 19 § KomL.

Angående kyrkorådets befattning med beredning av de ärenden som skall förekomma till behandling av kyrkofullmäktige, se s. 67.

Av paragrafens avfattning framgår att nämnd eller beredning icke får förbigås under beredningsarbetet i fråga om ärende som tillhör nämndens eller beredningens verksamhetsområde.

I samfällighet omfattande alla angelägenheter av ekonomisk natur (total ekonomisk samfällighet) kommer församlingskyrkoråden — i den mån de tilldelats förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de för samfälligheten gemensamma angelägenheterna — även att fungera som beredningsnämnder.

23 §.

Innehållet i denna paragraf överensstämmer med 18 § (38 §) LFS. Jfr 20 § KomL.

24 §.

Första stycket överensstämmer med 19 § första stycket (38 §) LFS och 21 § första stycket KomL.

Bestämmelserna i andra stycket av förevarande paragraf, vilka saknar motsvarighet i LFS, har avfattats enligt 21 § andra stycket KomL; jfr s. 84 f.

Angående de för närvarande i 19 § andra stycket LFS upptagna reglerna om väckande och avgörande av ny fråga, se s. 60 f.

25 §.

Paragrafen motsvarar 20 § 1 mom. (38 §) LFS. Jfr 22 § KomL.

Det undantag från regeln om utgångens bestämmande genom enkel pluralitet, som i tredje stycket göres »för särskilda fall», åsyftar föreskrifterna om tidningskungörelse (17 §) och bordläggning (23 §).

Bestämmelserna om användningen av den proportionella valmetoden, vilka för närvarande gäller i fråga om val av kyrkoråd och biblioteksstyrelse, revisorer och revisorssuppleanter samt särskild beredning, har enligt fjärde stycket av förevarande paragraf getts tillämplighet även å val av församlingsdelegerade samt — efter förebild i KomL — å val av nämnder för oreglerad förvaltning (angående sistnämnda organ se s. 74 f).

26 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i LFS, har avfattats i enlighet med 23 § KomL; jfr s. 61 f.

27 §.

Paragrafen motsvarar 23 § (38 §) LFS. Jfr 24 § KomL.

De mera betydelsefulla nyheterna i jämförelse med gällande rätt hänför sig till tiden för protokollets justering samt sättet för justeringens tillkännagivande. Den tid, inom vilken justering genom särskilda justeringsmän skall ske, har i överensstämmelse med KomL förkortats från fjorton till tio dagar. För sådan justering, som kyrkofullmäktige själva verkställer vid nästa sammanträde, har — likaledes i enlighet med KomL — icke föreskrivits någon särskild frist.

Beträffande ordningen för justeringens tillkännagivande hänvisas till framställningen å s. 82 ff. I motiven till motsvarande bestämmelser i KomL har påpekats att, därest fullmäktige begagnar sin möjlighet att genast justera protokollet i vissa delar men icke i alla, tillkännagivande om verkställd justering givetvis icke skall äga rum, förrän återstående delar justerats. Genom att justeringen sålunda offentliggöres vid *ett* tillfälle, vinnes

— såsom i motiven även framhållits — att gemensam besvärstid löper för alla vid ifrågavarande sammanträde fattade beslut.

28 §.

Paragrafen överensstämmer med 24 § (38 §) LFS. Jfr 25 § KomL.

29 §.

Första stycket av denna paragraf ersätter 25 § första stycket (38 §) LFS, vari stadgas att ordföranden skall tillse att utdrag av kyrkofullmäktiges justerade protokoll tillställes kyrkorådet eller biblioteksstyrelse eller de andra styrelser, nämnder eller personer, åt vilka verkställighet av fullmäktiges beslut uppdragits. Lagrummet har nu avfattats i enlighet med 26 § första stycket KomL (se kommunallagskommitténs motiv, SOU 1952: 14 s. 380 f).

Paragrafens andra stycke ersätter 23 § sista stycket LFS; se framställningen i betänkandets 7 kapitel.

Tredje stycket av förevarande paragraf överensstämmer med 25 § andra stycket (38 §) LFS.

30 §.

Paragrafen motsvarar 26 och 38 §§ LFS. Jfr 27 § KomL.

31 §.

I överensstämmelse med KomL har bestämmelserna om ersättning åt innehavare av förtroendeuppdrag i församling, vilka bestämmelser nu finns i 22 § (38 §) och 39 § LFS, placerats i de olika avsnitt av lagförslaget, där övriga regler beträffande de olika uppdragen ges.

I förevarande paragraf, som avfattats efter mönster av 28 § KomL, behandlas ersättning åt kyrkofullmäktig och åt ledamot av beredning. Bestämmelserna överensstämmer i sak med nu gällande regler.

3 kap. Om kyrkostämma

32 §.

Innehållet i denna paragraf motsvarar 9 § och 10 § första stycket LFS.

Beträffande andra stycket av förevarande paragraf, vilket saknar motsvarighet i LFS, hänvisas till s. 85 ff.

I 9 § tredje stycket LFS stadgas för närvarande att i ärende, som förutsätter avgifter vilka enligt gällande författning skall utgå endast av i mantal satt jord eller av annan fastighet, ej andra må deltaga än de som innehar sådan jord eller fastighet. Då stadgandet numera saknar betydelse, har någon motsvarighet därtill icke upptagits; se s. 173.

33 §.

Paragrafen överensstämmer med 10 § andra—fjärde styckena LFS.

34 §.

Denna paragraf ersätter 12 § LFS.

Beträffande de ändringar i fråga om valbarhets- och behörighetsvillkor för kyrkostämmas ordförande och vice ordförande, som förevarande paragraf innefattar i jämförelse med gällande regler, hänvisas till s. 76 ff. Den nuvarande bestämmelsen om möjlighet att till ordförande utse kyrkorådets ordförande, även om han icke är röstberättigad, har icke upptagits i förslaget; se s. 198.

Av betänkandets 4 kapitel framgår att kyrkostämma icke avses skola finnas i församling med kyrkofullmäktige. I enlighet härmed har 12 § fjärde stycket LFS, som behandlar ordförandeskapet i kyrkostämma, då fullmäktige finns i församlingen, icke getts någon motsvarighet i förslaget.

I sista stycket av förevarande paragraf har upptagits bestämmelser om vem som skall föra ordet vid kyrkostämma med två eller flera församlingar. Härom stadgas för närvarande i 12 § sista stycket LFS såvitt gäller gemensam kyrkostämma med församlingar som icke utgör kyrklig samfällighet. Eftersom gemensam kyrkostämma även förekommer i samfällighet, nämligen dels då samfälligheten varken har fullmäktige eller församlingsdelegerade och dels då beslut skall fattas om antalet församlingsdelegerade när dessa första gången skall utses (41 § tredje stycket i förslaget), har i förevarande lagrum den i LFS angivna begränsningen till församlingar, som icke utgör samfällighet, ej bibehållits.

Enligt gällande ordning skall ordet vid gemensam kyrkostämma föras av ordföranden i kyrkostämman i den till folkmängden största av församlingarna eller vid förfall för honom av vice ordföranden i samma församlings kyrkostämma. På grund av vad nyss sagts om att kyrkostämma icke skall finnas i församling med fullmäktige har regeln ändrats så att ordet vid den gemensamma kyrkostämman skall föras av ordföranden respektive vice ordföranden i den största församlingens kyrkofullmäktige eller, om församlingen saknar fullmäktige, av kyrkostämmans ordförande respektive vice ordförande.

35 §.

Paragrafen ersätter 14 § LFS. Se specialmotiveringen till lagförslagets 16 §. Den föreslagna regleringen innebär utöver vad där angivits, att den nuvarande rätten för envar röstberättigad att begära kyrkostämmas hållande upphör samt att någon motsvarighet icke erhålles till de i 14 § 3 mom. LFS upptagna speciella reglerna för den tredje ordinarie stämman.

Bestämmelserna i 15 § LFS om hållande av kyrkostämma i församling, där kyrkofullmäktige finns, har icke fått någon motsvarighet i förslaget,

då såsom förut sagts kyrkostämma i sådan församling icke avses skola förekomma.

36 §.

Denna paragraf ersätter 16 § LFS. Jfr 17 § i lagförslaget.

Beträffande innehållet i förevarande paragraf hänvisas till s. 82 ff.

Då någon delgivning av kallelse till kyrkostämma av naturliga skäl icke kan förekomma, har kommittén ansett att den tid, inom vilken kungörelse om stämma för behandling av brådskande ärende skall anslås, bör vara något längre än som för motsvarande fall föreslås gälla beträffande fullmäktigsammanträde (17 § 2 mom.). Därför har i 2 mom. av förevarande paragraf tiden bestämts till fyra dagar.

37 §.

Jfr 11 § LFS.

Angående de i förevarande paragraf upptagna bestämmelserna om rätt att deltaga i kyrkostämmas överläggningar, se s. 62 ff. Jfr även specialmotiveringen till 20 §.

38 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i LFS, har avfattats efter förebild i 18 § KomL. Se s. 60 f; jfr 21 § i lagförslaget.

39 §.

I denna paragraf har intagits hänvisningar till de bestämmelser i lagförslagets 2 kapitel, vilka bör med vissa i lagrummet angivna begränsningar gälla även i fråga om kyrkostämmans verksamhetsformer. I förhållande till nuvarande regler för stämman innefattar förslaget inga andra ändringar än som följer av motsvarande ändringsförslag beträffande kyrkofullmäktige.

40 §.

Jfr 22 § LFS och specialmotiveringen till lagförslagets 31 §.

Förevarande paragraf behandlar ersättning åt kyrkostämmans ordförande och åt ledamot av beredning. I förhållande till gällande regler innebär förslaget den ändringen att ersättningen till stämmans ordförande kan fastställas för högst fyra år i sänder mot för närvarande högst ett år i sänder (22 § LFS jämförd med 28 § 1 mom. KomL).

4 kap. Om församlingsdelegerade

41 §.

Beträffande innehållet i denna paragraf hänvisas till s. 273 ff.

Såvitt gäller bestämmande av församlingsdelegerades antal, då beslut

därom erfordras till följd av ändring i ecklesiastik indelning — pastorats- eller församlingsindelning —, föreslår kommittén vissa regler i LKI. Om dessa regler erinras i sista stycket av förevarande paragraf.

42 §.

Angående valbarhet till församlingsdelegerad se s. 276.

43 §.

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelser om mandattiden för församlingsdelegerade; se s. 276 f.

Enligt andra stycket skall val av församlingsdelegerade äga rum i december månad året näst före tjänstgöringstidens början. Det är lämpligt att valet verkställes så fort ske kan, så att detsamma om möjligt hinner vinna laga kraft innan mandattiden för de valda börjar. Skall valet förrättas av kyrkofullmäktige, märkes stadgandet i 11 § andra stycket, enligt vilket fullmäktige skall välja delegerade redan samma år fullmäktige blivit utsedda och alltså innan fullmäktiges mandattid har börjat. — Enligt 25 § sista stycket (och 39 §) skall val av delegerade vara proportionellt, om viss minoritet av de väljande det begär.

I tredje stycket av förevarande paragraf regleras förfarandet när församlingsdelegerad avgår före mandattidens slut. Eftersom församlingsdelegerade icke har suppleanter, måste uppenbarligen ett fyllnadsval äga rum. Sådant val skall avse den återstående delen av den avgångnes mandattid.

44 §.

Se specialmotiveringen till 16 §.

45 §.

Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar vad i 17 § stadgats beträffande kyrkofullmäktige.

46 §.

Innehållet i denna paragraf om rätt att deltaga i församlingsdelegerades sammanträden motsvarar vad som stadgas i 20 § beträffande sammanträden med kyrkofullmäktige i samfällighet. Se specialmotiveringen till 20 §.

47 §.

Denna paragraf innehåller regler om anhängiggörande av ärende hos församlingsdelegerade, vilka regler motsvarar vad i 21 § upptagits beträffande kyrkofullmäktige.

Om kyrkoråden i de till samfälligheten hörande församlingarna har tilldelats förvaltnings- och verkställighetsuppgifter som har avseende å de för samfälligheten gemensamma angelägenheterna, får församlingskyrkoråden

anses även ha rätt att anhängiggöra ärende. Härutöver har någon särskild initiativrätt icke ansetts behöva tillerkännas församlingskyrkoråden. Den enskilda församlingens intresse av att få sina särskilda önskemål beaktade tillgodoses — förutom genom motionsrätten för församlingens representanter i församlingsdelegerade — genom möjligheten för församlingskyrkorådet att göra framställningar till samfällighetens kyrkoråd. — Vad som nu anförts äger självfallet sin tillämpning även för samfälligheter, där beslutanderätten utövas av kyrkofullmäktige.

48 §.

Innehållet i denna paragraf motsvarar vad i 29 § stadgats beträffande kyrkofullmäktige.

Angående andra styckets bestämmelser om arkivvården hänvisas till s. 292 ff.

49 §.

Angående innebörden av paragrafens andra stycke hänvisas till s. 282.

5 kap. Om kyrkoråd m.m.

50 §.

Paragrafen ersätter 40 § LFS.

Stadgandet i 40 § andra stycket andra punkten LFS om skyldighet för församlingar, som bildar ett pastorat, att ha gemensamt kyrkoråd för vården om pastoratsangelägenheterna har utgått, eftersom dylika församlingar enligt förslaget skall utgöra kyrklig samfällighet med s. k. pastoratskyrkoråd (4 § första och sista styckena).

Beträffande tredje stycket av förevarande paragraf hänvisas till s. 268.

51 §.

Denna paragraf träder i stället för 41 § LFS.

Beträffande första stycket hänvisas till s. 200 ff.

De övriga styckena har avfattats efter mönster av 30 § KomL; se härom s. 64 ff och såvitt gäller tredje stycket e) s. 292 ff.

52 §.

För bestämmelserna i paragrafens 1 mom. om kyrkoherdens självskrivna ledamotskap i kyrkorådet redogöres i betänkandets 5 kapitel s. 194 ff.

Paragrafens 2 mom. motsvarar 43 § LFS. Endast den ändringen har vidtagits att antalet ledamöter icke är maximerat; jfr 31 § KomL och s. 69 f.

53 §.

Denna paragraf motsvarar 44 § LFS och har avfattats efter förebild i 32 § KomL.

Beträffande ändringarna i förhållande till gällande rätt hänvisas till s. 76 ff.

54 §.

Paragrafen överensstämmer med 45 § LFS så när som i ett par mindre väsentliga hänseenden. Val av kyrkoråd, som för närvarande skall förrättas i november eller december månad, skall enligt paragrafen ske i december (jfr 16 § 2 mom. och 35 § 2 st.). Vidare saknas motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen att fyllnadsval bör äga rum å tredje ordinarie kyrkostämman eller kyrkofullmäktigsammanträdet under året.

Jfr 33 § KomL.

55 §.

Denna paragraf, som behandlar utseende av ordförande och vice ordförande i kyrkorådet, ersätter bestämmelserna i 46 § 1 mom. LFS om kyrkoherdens självskrivna ordförandeskap i rådet. I betänkandets 5 kapitel s. 194 f redogöres för de skäl som föranlett förslaget om upphörande av denna självskrivenhet.

Såsom framgår av betänkandets 5 kapitel anser kommittén att kyrkorådets ordförande bör utses av det representativa organet, liksom fallet är i fråga om ordföranden i den borgerliga kommunens styrelse. På samma sätt skall också utses en vice ordförande i kyrkorådet. Val av ordförande och vice ordförande skall avse hela deras tjänstgöringstid. Paragrafens innehåll överensstämmer sålunda nära med den motsvarande 34 § KomL.

Av paragrafens avfattning framgår att även kyrkoherden eller den präst kyrkoherden enligt 52 § förordnat att i hans ställe vara ledamot i kyrkorådet kan väljas till ordförande eller vice ordförande samt att valet i så fall skall avse mandattiden för rådets invalda ledamöter.

56 §.

Paragrafen motsvarar 47 § LFS.

Jfr 35 § KomL. Se även s. 197.

57 §.

Denna paragraf överensstämmer i allt väsentligt med 48 § LFS. Tillagts har endast att suppleant alltid skall underrättas om tid för kyrkorådets sammanträde.

Jfr 36 § KomL.

58 §.

Innehållet i paragrafens första stycke överensstämmer med 49 § första stycket LFS.

I andra stycket av förevarande paragraf har intagits föreskrift om motsvarande tillämpning å ledamot i kyrkorådet av den för kyrkofullmäktige föreslagna jävsregeln i 19 § första stycket. Se härom s. 85 ff. Jfr även 37 § KomL.

Kommittén har icke funnit anledning att i församlingslagen upptaga de i 49 § andra stycket LFS förekommande bestämmelserna om böter för frånvaro från sammanträde. Se härom specialmotiveringen till 18 §.

59 §.

Paragrafens innehåll överensstämmer med 50 § första stycket LFS. Jfr 38 § KomL.

60 §.

Paragrafen motsvarar 51 § LFS och har avfattats enligt 39 § KomL.

Stadgandet i 51 § LFS om förande av protokoll har ersatts med en föreskrift om att vad som härutinnan gäller beträffande kyrkofullmäktige skall äga motsvarande tillämpning med avseende å protokoll vid sammanträde med kyrkorådet. Även regeln om reservation vid fullmäktigsammanträde har uttryckligen getts motsvarande tillämpning för kyrkorådet. Vidare skall, i motsats till vad nu gäller, justeringen av kyrkorådets protokoll kunna verkställas av ordföranden och endast en ledamot. Jfr i övrigt specialmotiveringen till 27 §.

61 §.

Jfr 52 § LFS.

Beträffande de i förevarande paragraf intagna bestämmelserna om arkivvården hänvisas till betänkandets 7 kapitel s. 292 ff. I övrigt motsvarar paragrafen 40 § KomL; se s. 69 f.

62 §.

Paragrafens första stycke motsvarar 53 § första stycket LFS. Den nuvarande bestämmelsen, som begränsar valet av kyrkvärdar till kyrkorådets ledamöter, synes i vissa fall vara för snäv. Av praktiska skäl kan det befinnas lämpligt att till kyrkvärd utse annan än sådan ledamot. Det kan även stundom vara förenat med svårigheter att bland kyrkorådsledamöterna finna personer som är villiga att åtaga sig uppdraget som kyrkvärdar. Med hänsyn till de uppgifter, som åvilar kyrkvärdarna, bör dessa dock ha anknytning till kyrkorådet, varför kommittén icke ansett sig böra föreslå någon väsentlig utvidgning av den krets, inom vilken kyrkvärdarna skall utses, utan endast vidtagit den jämkningen att — i motsats till nu gällande

rätt (jfr RÅ 1944 ref. 67) — även suppleant i kyrkorådet skall kunna utses till kyrkvärd. — Att till kyrkvärd, som är ett lekmannauppdrag, icke kan utses kyrkoherden eller annan inom församlingen tjänstgörande präst har såsom självfallet icke ansetts behöva utsägas i lagen.

Paragrafens andra stycke motsvarar 53 § andra stycket LFS; jfr 41 § KomL. Beträffande de ändringar, som förevarande stycke innefattar i förhållande till nuvarande bestämmelser, hänvisas till framställningen i betänkandets 2 kapitel s. 71 f. Såsom där anförts måste, om kassa- och räkenskapsgöromålen överlämnats till borgerlig kommun, församlingens medel — liksom givetvis sker där bank anlitas för kassaförvaltningen — redovisningsmässigt hållas åtskilda från övriga av den borgerliga kommunen omhänderhavda medel. Det bör emellertid framhållas att ett dylikt åtskiljande icke utgör hinder för att församlingens penningar förvaras gemensamt med medel, som den borgerliga kommunen för övrigt har om händer. Även i sådana fall kan nämligen en tillfredsställande åtskillnad de olika medlen emellan ske med hjälp av bokföringen. Där borgerlig kommun redan nu handhar församlings medelsförvaltning plägar bokföringen som regel ordnas på följande sätt. De kronologiska noteringarna av församlingens utgifter och inkomster göres i kommunens dagbok. För församlingen lägges upp en särskild grupp fördelningskort, som vid årets slut avskiljes från kommunens fördelningsbok. Särskild huvudbok föres för församlingen. Efter årets slut avskiljes församlingens verifikationer och överlämnas till församlingen tillsammans med församlingens del av fördelningsboken samt församlingens huvudbok. Denna metod för redovisningsmässig åtskillnad mellan de olika medelsslagen anser kommittén utan tvekan böra kunna godtagas. Även andra metoder för vinnande av samma syfte är emellertid tänkbara. Med hänsyn härtill och till den snabba utvecklingen beträffande maskinella hjälpmedel på det redovisningstekniska området synes några närmare riktlinjer för bokföringsmetoden icke vara behövliga. Det är enligt kommitténs uppfattning för övrigt angeläget att största möjliga frihet lämnas församlingar och kommuner att med tillgodoseende av kravet på redovisningsmässig åtskillnad ordna den gemensamma medelsförvaltningen på ett rationellt sätt.

63 §.

Denna paragraf, som ersätter 55 § LFS, motsvarar 42 § KomL.

Det ålderdomliga stadgandet i 55 § LFS om skadeståndsansvar för kyrkorådets ledamöter, vartill motsvarighet fanns i 1930 års lag om kommunalstyrelse på landet, har ansetts innebära ett slags garantiansvar och sålunda en förpliktelse för ledamöterna att ansvara även om de ej gjort sig skyldiga till något felaktigt förfarande. Ansvaret har ansetts gälla pro rata parte, d. v. s. envar ledamot svarar för sin andel efter huvudtalet. I KomL saknas föreskrift om ett sådant garantiansvar, enär det ansetts tillfyllest om kom-

munens förtroendemän är underkastade det straffrättsliga ansvar, varom stadgas i 25 kapitlet 11 § strafflagen, och i samband därmed även skadeståndsskyldighet enligt 6 kapitlet sistnämnda lag, d. v. s. samma ansvar som gäller för statens ämbetsmän. En erinran om att sådant ansvar är förenat med förtroendemännens uppdrag har lämnats i 42 § KomL.

Då någon anledning icke finns att bibehålla garantiansvaret för kyrkorådets ledamöter, har i förevarande paragraf bestämmelserna härom — efter mönster av KomL — ersatts av en erinran om det ansvar som är förenat med deras uppdrag genom att i paragrafen hänvisats till vad som gäller enligt allmän lag.

Se även s. 72.

64 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i LFS. Jfr 43 § KomL.

Se s. 72 f.

65 §.

Även denna paragraf saknar motsvarighet i LFS. Jfr 44 och 45 §§ KomL.

Se s. 73 ff.

66 §.

Jfr 22 § LFS.

I förevarande paragraf, som motsvarar 46 § 1 och 2 mom. KomL, meddelas bestämmelser om ersättning till ledamöter av kyrkorådet och församlingens övriga nämnder. Bestämmelserna överensstämmer i huvudsak med nu gällande regler.

Ersättning enligt *1 mom.* kan utgå såvitt gäller kyrkorådet endast till *vald* ledamot, men beträffande annan nämnd har sådan inskränkning icke behövt föreskrivas eftersom där blott finns valda ledamöter. Kyrkoherden såsom självskriven ledamot i kyrkorådet är sålunda icke berättigad till ersättning enligt detta moment, och detsamma är fallet med präst som av kyrkoherden förordnats att i hans ställe vara ledamot av rådet. Däremot kan ersättning utgå till kyrkoherde — och naturligtvis annan präst — som valts till ledamot i annan nämnd.

I motsats till 1 mom. är bestämmelserna i *2 och 3 mom.* tillämpliga även å kyrkoherden såsom självskriven ledamot i kyrkorådet, liksom å präst som kyrkoherden satt i sitt ställe.

Kommittén har icke funnit anledning föreslå någon motsvarighet till de i 46 § 3 mom. KomL intagna bestämmelserna om möjlighet för borgerlig kommun att under vissa förutsättningar bevilja pension åt sina förtroendemän. I samband med dessa bestämmelsers tillkomst år 1950 övervägdes även frågan om att bereda de kyrkliga kommunerna en motsvarande möjlighet, men tanken härpå avvisades (se proposition 1950: 88).

Icke heller är det erforderligt att medtaga någon motsvarighet till 46 § 4 mom. KomL, vari utsäges att, där i särskild författning föreskrift meddelas om ersättning åt ledamot i kommunal nämnd, vad sålunda finns stadgat skall lända till efterrättelse. Några motsvarande författningsföreskrifter tillämpliga på församlingens nämnder finns icke.

6 kap. Om församlingens drätsel

Såsom framgår av redogörelsen i 2 kapitlet av betänkandet har efter mönster av KomL bestämmelserna om församlingens drätsel sammanförts till ett kapitel, vilket försetts med samma underrubriker som KomL:s motsvarande kapitel.

67 §.

Paragrafen motsvarar 56 § andra stycket och 65 § LFS.

Om förvaltningen av kyrkoegendomen finns föreskrifter meddelade — förutom i kyrkolagen — i speciallagstiftning; se *Wetterberg*, Handbok i kyrkolagfarenhet, 1950, s. 803 ff. Med medel som står under myndighets särskilda inseende avses bl. a. prästlönefonder; jfr specialmotiveringen till 73—75 §§. Om särskild revision av kyrkans räkenskaper och om kollektmedel se s. 94 f.

68 §.

Paragrafen har avfattats enligt 50 § KomL.

Se s. 88 f. Beträffande andra och tredje styckena jfr 58 § sista stycket LFS.

Att medel, som avses i andra stycket, skall i visst fall avsättas till allmän investeringsfond, framgår av 75 § första stycket.

69 §.

I denna paragraf, som saknar motsvarighet i LFS, har efter förebild i 51 § KomL upptagits en allmän bestämmelse om församlingens beskattningsrätt. Angående uttrycket församlingsskatt se specialmotiveringen under rubriken till 7 kap. av lagförslaget.

70 §.

Denna paragraf har avfattats i överensstämmelse med 52 § KomL.

Första stycket motsvarar 20 § 3 mom. LFS.

Andra stycket ersätter vad som finns stadgat i 66 § 1 mom. under c) LFS. I sakligt hänseende märkes här den ändringen att ifrågavarande anslagsbeslut skall underställas icke Kungl. Maj:ts utan länsstyrelsens prövning. Jfr 89 §.

71 §.

Paragrafen motsvarar 58 § LFS utom sista stycket.

Enligt paragrafens avfattning, som överensstämmer med 53 § KomL, skall på statens utgifts- respektive inkomstsida upptagas det belopp, vartill nästföregående års underskott respektive överskott uppgår enligt avslutade räkenskaper, medan enligt nuvarande bestämmelser församling äger upptaga *antingen* det löpande årets beräknade brist eller behållning *eller* nästföregående års bokförda brist eller behållning. Vidare innebär förslaget — utöver vissa smärre jämkningar i den nuvarande lagtexten — att förnyat beslut om reservation av anslag icke som nu behöver fattas i samband med utgifts- och inkomststatens fastställande.

72 §.

Denna paragraf, som ersätter 59 § LFS, motsvarar 54 § KomL.

En nyhet i förevarande paragraf är att ett gemensamt statförslag skall uppgöras av kyrkorådet, till vilket övriga nämnder har att inge sina specialförslag. Vidare märkes att statförslaget angivits skola uppgöras före utgången av september månad samt att specialförslagen skall inges till kyrkorådet före den 1 september, där ej annan tid bestämmes av kyrkorådet.

Någon motsvarighet till stadgandet i 54 § KomL att statförslaget i visst fall kan uppgöras senare än i september månad har icke medtagits i lagförslaget; jfr förslagets 16 § 2 mom. och 35 § andra stycket.

73—75 §§.

Till dessa paragrafer har överförts bestämmelserna om fondbildning i 55—57 §§ KomL, vilka bestämmelser redan enligt gällande rätt äger motsvarande tillämpning å församling; se 58 § sista stycket LFS.

Beträffande det i 75 § första stycket stadgade fonderingstvånget märkes att detsamma icke getts tillämplighet i fråga om medel som enligt bestämmelser i särskilda författningar skall disponeras på annat sätt än att avsättas till allmän investeringsfond. Sådana bestämmelser finns meddelade i 6 § lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt. Vidare finns bestämmelser om medels avsättande till prästlönefond eller prästlönejordsfond i 7 § prästlönekostnadslagen den 29 juni 1951 (nr 570) samt 6 § lagen den 15 maj 1942 (nr 232) angående användande i vissa fall av prästlönefond m. m. Slutligen märkes att under stadgandena om fonderingstvång icke inbegripes s. k. gravunderstödsfond, varmed avses fond som är avsedd för bestridande av utgifter för vård och underhåll av gravplats under all framtid eller så länge gravplatsen utgör del av kyrkogården (7 § lagen den 24 mars 1916 om nyttjanderätt till gravplats).

76—77 §§.

Dessa paragrafer ersätter 66 § LFS i vad detta lagrum gäller församlings rätt att upptaga lån och ingå borgen. Beträffande det sakliga innehållet har paragraferna anpassats efter 58—60 §§ KomL, dock med en annan maximering av den underställningsfria lånerätten; se s. 89 ff.

78 §.

Innehållet i denna paragraf, vilken motsvarar 54 § LFS, överensstämmer med 61 § KomL; se s. 95 f.

Då det i förevarande paragraf talas om anbringande av medel, avses därmed — såsom framhållits i motiven till motsvarande lagrum i KomL — en åtgärd som uteslutande betingas av önskemålet att erhålla en god avkastning och trygghet mot kapitalförlust.

79 §.

Jfr 62 § LFS och 62 § KomL.
Se s. 95 f.

80 §.

Jfr 61 § LFS. I sak överensstämmer förevarande paragraf med 63 § KomL; se s. 96.

81 §.

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i LFS, överensstämmer med 64 § KomL; se s. 96.

82 §.

Paragrafen motsvarar 63 § LFS. Jfr 65 § KomL.
Se s. 96.

83 §.

Denna paragraf överensstämmer med 64 § LFS. Jfr 66 § KomL.

7 kap. Om församlingsskatt

Såsom en mera träffande benämning å de till församling utgående avgifter, varom bestämmelser för närvarande meddelas i 57 och 60 §§ LFS, har kommittén valt uttrycket *församlingsskatt.*

84 §.

Paragrafens innehåll överensstämmer med 57 § LFS.

85 §.

Denna paragraf, som avfattats efter förebild i 70 § KomL, ersätter 60 § första stycket LFS, vari stadgas att vad kyrkostämman eller kyrkofullmäktige beslutat till utdebitering skall, allt efter ändamålets beskaffenhet, genom kyrkorådet eller särskild styrelse delges på landet kommunalnämnden och i stad drätselkammaren, vilka det åligger att på sätt i kommunallagen är stadgat härom underrätta länsstyrelsen och vederbörande lokala skattemyndighet för debitering och uppbörd av avgifterna till församlingen i samband med övriga kommunalutskylder. Enligt förevarande paragraf skall underrättelse om utdebiteringen lämnas genom kyrkorådet direkt till länsstyrelsen och den lokala skattemyndigheten. Ändringen har närmast föranletts av de i nästföljande paragraf föreslagna reglerna om utanordningen av de församling tillkommande skattebeloppen (se härom nedan under 86 §).

Bestämmelserna i förevarande paragraf föranleder en ändring i 70 § KomL, varom förslag även framlägges i detta betänkande.

86 §.

Paragrafen motsvarar 60 § andra, tredje och fjärde styckena LFS.

I de gällande bestämmelserna har ingen annan ändring vidtagits än att — enligt paragrafens sista stycke — församling tillkommande skattebelopp skall av statsverket utanordnas icke som för närvarande till den borgerliga kommunen, vilken sedan har att avlämna medlen till kyrkorådet, utan direkt till det sistnämnda organet. Den nuvarande ordningen, som innebär att de skattemedel som den borgerliga och den kyrkliga kommunen äger uppbära skall av den borgerliga kommunens styrelse fördelas mellan de olika kommunerna, synes vara mindre tillfredsställande. Fördelningen bör enligt kommitténs mening ankomma på vederbörande länsstyrelse, som har lättare att räkna ut vad som tillkommer de olika enheterna.

Såsom framgår av betänkandets 6 kapitel föreslår kommittén att i flerförsamlingspastorat ingående församlingar alltid skall utgöra kyrklig samfällighet för vården av pastoratsangelägenheterna. Därigenom skulle alltså ett sådant pastorat få egen utdebiteringsrätt. Om kommitténs förslag härom genomföres, medför bestämmelserna i förevarande paragraf att länsstyrelsen även skall i förekommande fall fastställa vad som skall utbetalas till pastoratskyrkorådet i flerförsamlingspastorat och till de i pastoratet ingående församlingarna samt att expediera medlen direkt till de olika kyrkoråden.

87 §.

Denna paragraf motsvarar 73 § KomL (senaste lydelse enl. lag den 28 jan. 1955, nr 9).

8 kap. Om underställning och besvär

88 §.

Paragrafen motsvarar delvis 66 § 1 mom. LFS. Jfr 74 § tredje och fjärde styckena KomL.

Bestämmelsen i 66 § 1 mom. första stycket a) LFS om underställningsskyldighet vid avhändande eller pantförskrivning av vissa donationsfastigheter m. m. har borttagits i överensstämmelse med vad som skett i den borgerliga kommunallagstiftningen. Beslut om anslag att täckas genom utdebitering under mer än fem år, som enligt sistnämnda lagrum under punkten c) kräver Kungl. Maj:ts fastställelse, skall enligt förslaget underställas länsstyrelsens prövning (se 70 och 89 §§).

Då bestämmelserna om församlings lånerätt fått sin plats i 6 kapitlet, innehåller paragrafen endast en hänvisning till vad där stadgas om den lånerätt som är beroende av Kungl. Maj:ts prövning (77 §). Även den i 66 § 2 mom. LFS reglerade underställningsfria lånerätten behandlas i samma kapitel (76 §). — I förevarande paragraf hänvisas även till underställningsreglerna i fråga om församlings fondbildning (74 §).

89 §.

Denna paragraf ersätter 67 § LFS. Jfr 75 § andra—fjärde styckena KomL.

Såsom nämnts i specialmotiveringen till 88 § skall — förutom beslut om penningmedels anbringande på visst sätt — även beslut om utdebitering under mer än fem år enligt lagförslagets 70 § underställas länsstyrelsens prövning.

90 §.

1 mom. av paragrafen avser besvär över kyrkofullmäktiges och kyrkostämmas beslut och ersätter 68 § LFS. Besvärsrätten i avseende å beslut av kyrkoråd och församlings övriga nämnder regleras i paragrafens 2 mom., som träder i stället för 71 § LFS.

Paragrafen har avfattats efter mönster av 76 § 1 och 2 mom. KomL. Beträffande de sakliga skiljaktigheter, som paragrafen innefattar i förhållande till nuvarande bestämmelser, hänvisas till framställningen i betänkandets 2 kapitel s. 96 ff.

91 §.

Denna paragraf motsvarar 69 § LFS och överensstämmer med 77 § KomL; jfr s. 103.

92 §.

Paragrafen ersätter 70 § LFS och överensstämmer med 78 § KomL.

Såsom framgår av redogörelsen för besvärsbestämmelserna (betänkandets 2 kap.) är i vissa mål kammarkollegiet och i vissa andra mål kammarrätten besvärsmyndighet i andra instans. Uttrycket »där icke för vissa frågor annorlunda är särskilt stadgat» avser därför icke blott sådana fall, då enligt särskild föreskrift länsstyrelses eller domkapitels utslag ej får överklagas, utan även de fall då besvären skall upptagas av annan myndighet än Kungl. Maj:t.

Lag om införande av församlingslagen

Med hänsyn till arten och omfattningen av de bestämmelser, som kommittén funnit erforderliga för att reglera förhållandena vid övergången till den i församlingslagen föreslagna ordningen, har kommittén ansett det lämpligt att dessa bestämmelser intas i en särskild promulgationslag.

1 §.

Församlingslagen är avsedd att träda i stället för LFS, vilken därför skall upphöra att gälla vid den nya lagens ikraftträdande. Beträffande de kyrkliga skoldistrikten har dock föreslagits att bestämmelserna i LFS (enligt lydelsen före den 1 januari 1955) alltjämt skall — med visst undantag — äga tillämpning; se härom under 3 §.

Angående upphävande av 1823 års cirkulärbrev ang. kyrkovaktares utväljande hänvisas till s. 212 ff.

2 §.

Enligt kommitténs förslag skall gränsen för obligatoriskt införande av kyrkofullmäktigsystem sänkas från 1 500 till 1 000 invånare (6 § förslaget till församlingslag). För att kyrkofullmäktige skall från församlingslagens ikraftträdande finnas i de av förslaget berörda församlingar, som vid 1958 års ingång har en folkmängd överstigande 1 000 invånare men som vid sistnämnda tidpunkt saknar fullmäktige, måste dessa församlingar välja fullmäktige under 1958.

3 §.

Då bestämmelserna rörande folk- och fortsättningsskoleväsendet utmönstrades ur LFS — vilket skedde genom lagen den 21 maj 1954 (nr 296) som trädde i kraft den 1 januari 1955 — meddelades en övergångsbestämmelse, enligt vilken LFS i dess före sistnämnda dag gällande

lydelse alltjämt skulle tillämpas med avseende å skolväsendet i de skoldistrikt där folkundervisningen utgjorde en församlingsangelägenhet. Antalet sådana skoldistrikt är för närvarande sju, och antalet kommuner, som ingår i eller omfattar dylikt skoldistrikt, är elva. Den nya skolstyrelselagen, som träder i kraft den 1 juli 1958, kommer icke omedelbart att vinna tillämpning å de nu berörda kommunerna. Enligt övergångsbestämmelse till skolstyrelselagen skall det ankomma på Kungl. Maj:t att beträffande dessa kommuner bestämma om skolstyrelselagens ikraftträdande. Under en övergångstid kan sålunda de kyrkliga skoldistrikten komma att bestå efter den 1 januari 1959, då LFS avses skola ersättas av församlingslagen. De gällande bestämmelserna för de kyrkliga skoldistrikten torde i huvudsak böra bibehållas under övergångstiden. Därför bör LFS i dess före den 1 januari 1955 gällande lydelse alltjämt äga tillämpning beträffande nämnda skoldistrikt. Endast såvitt gäller domkapitlets funktion som kommunal besvärsinstans i skolärenden synes en ändring i den gällande ordningen vara motiverad. Enligt skolstyrelselagen skall besvär över skolstyrelses beslut anföras hos länsstyrelsen. Skolstyrelseutredningen (SOU 1955: 31) ansåg något hinder icke föreligga mot att länsstyrelsen blir besvärsinstans även i de fall där folkskoleväsendet är en församlingens angelägenhet. Kommittén delar denna uppfattning. Beträffande besvärsreglerna i övrigt anser kommittén att bestämmelserna i LFS alltjämt bör gälla för de kyrkliga skoldistrikten.

Ett överförande av besvärsprövningen i skolärenden från domkapitlen till länsstyrelserna bör ske redan från och med den 1 juli 1958, då skolstyrelselagen skall träda i kraft och då även domkapitlens befattning med skolväsendet i övrigt avses skola upphöra (se prop. 1957: 79). Med anledning härav har kommittén föreslagit ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 (nr 296) av innebörd att kommunalbesvär rörande skolväsendet i de kvarvarande kyrkliga skoldistrikten överflyttas till länsstyrelserna från och med den 1 juli 1958 (s. 46). Då i förevarande paragraf hänvisas till sistnämnda övergångsbestämmelser avses den av kommittén föreslagna ändrade lydelsen av dessa bestämmelser.

4 §.

Enligt kommitténs förslag skall totala samfälligheter i den nuvarande formen icke vidare kunna tillskapas. Härom hänvisas till s. 267 ff. Såsom där framhållits anser kommittén emellertid att — i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar — de nuvarande totala samfälligheterna tills vidare kan bestå. Detta kommer då att innebära att vad i församlingslagen stadgas om rätt för församling att själv handha sina angelägenheter icke skall äga tillämpning å de i dylika samfälligheter ingående församlingarna, vilka alltså även i fortsättningen kommer att sakna egna organ.

5 §.

I vissa slag av samfälligheter skall enligt förslaget till församlingslag beslutanderätten utövas av församlingsdelegerade, utsedda av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma i de i samfälligheten ingående församlingarna (5 § 1 mom. andra stycket och 41 §). För att församlingsdelegerade skall finnas från församlingslagens ikraftträdande måste val av sådana delegerade företagas redan före 1958 års utgång. Dessförinnan måste gemensam kyrkostämma med de berörda församlingarna bestämma antalet delegerade samt länsstyrelsen fördela antalet mellan församlingarna (jfr 41 § i förslaget till församlingslag).

6 §.

Enligt förslaget till församlingslag skall kyrkoherden icke längre vara självskriven ordförande men väl självskriven ledamot i kyrkorådet (52 §). Ordförande i rådet skall enligt förslaget väljas av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman bland rådets ledamöter (55 §). Det har med hänsyn till den löpande mandattiden för kyrkorådets ledamöter synts lämpligt att låta den sålunda föreslagna ordningen träda i tillämpning först i samband med det val av ledamöter i rådet som skall avse tiden fr. o. m. år 1960. I denna paragraf har därför upptagits föreskrift av innebörd att kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande skall bestå intill utgången av 1959.

7 §.

Kommitténs förslag att flerförsamlingspastorat skall utgöra obligatorisk samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna medför att redan före församlingslagens ikraftträdande en utgifts- och inkomststat måste upprättas för samfälligheten för år 1959. Det torde vara lämpligt att bestyren med uppgörandet av statförslaget för sagda år anförtros åt det för pastoratet gemensamma kyrkorådet (pastoratskyrkorådet). Detta kyrkoråd bör även fungera som samfällighetens kyrkoråd under 1959 d. v. s. till dess det nya kyrkoråd, som av samfälligheten skall utses i slutet av detta år, träder i verksamhet vid 1960 års ingång. I enlighet med det sagda har i första stycket av förevarande paragraf upptagits föreskrift att pastoratskyrkorådet skall utgöra samfällighetens kyrkoråd intill utgången av 1959.

Den föreslagna ordningen torde — utan att särskild föreskrift härom synes vara erforderlig — medföra att frågan om ansvarsfrihet för pastoratskyrkorådets förvaltning under 1958 skall prövas av samfällighetens församlingsdelegerade.

I flerförsamlingspastoraten torde utgifts- och inkomststaten för 1959 böra fastställas av den gemensamma kyrkostämman (pastoratsstämman), vilken då även får meddela beslut om utdebitering för sistnämnda år. Härom stadgas i andra stycket av förevarande paragraf.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § andra stycket i lagen den 18 december 1953 (nr 754) om införande av kommunallagen.

I sistnämnda paragrafs första stycke stadgas att KomL:s nya bestämmelser om valbarhet skall äga tillämpning vid val som förrättas före KomL:s ikraftträdande, för den händelse valet avser tid som infaller efter ikraftträdandet. Vidare stadgas att de nya reglerna icke inverkar på beståndet av sådana val som företagits i enlighet med äldre föreskrifter. Några häremot svarande bestämmelser i förevarande lag torde icke vara erforderliga, eftersom församlingslagen icke innebär någon inskränkning av valbarheten av betydelse för de val som skall äga rum under 1958.

Det synes icke heller vara behövligt att särskilt utsäga att de i församlingslagen upptagna valbarhetsvillkoren skall gälla vid de val av församlingsdelegerade som enligt 5 § i förevarande lag skall äga rum i december 1958.

9 §.

Paragrafen har utformats efter förebild i 7 § i den ovannämnda lagen den 18 december 1953 (nr 754).

10 §.

Stadgandet i denna paragraf föranledes av att kommittén i förslaget till församlingslag utbytt den gällande benämningen församlingsavgifter mot uttrycket församlingsskatt.

Lag om kyrklig samfällighet i Göteborg

Såsom inledningsvis i detta betänkande anförts har kommittén ansett att erforderliga särbestämmelser rörande den gemenskap som består mellan församlingarna i Göteborg bör meddelas i en särskild lag, avsedd att träda i stället för den nu gällande lagen den 12 juni 1931 (nr 201) angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Beträffande uppkomsten av samfälligheten i Göteborg och dess nuvarande kompetens hänvisas till s. 253 ff.

Om den nya lagens rubricering vill kommittén anföra följande. 1931 års lag, som väsentligen hänför sig till samfälligheten, innehåller en enda bestämmelse som icke har direkt avseende å samfällighetsbildningen. Den åsyftade bestämmelsen (16 § andra stycket) gäller förekomsten av kyrkofullmäktige i de särskilda församlingarna. Denna bestämmelse i lagen föranledde att lagen fick samma benämning som den förut gällande för-

ordningen av år 1882 (konstitutionsutskottets utlåtande 1931: 14). Enligt föreliggande lagförslag skall de särskilda församlingarna icke ha möjlighet att utse egna kyrkofullmäktige (se nedan under 9 §), varför lagen kommer att uteslutande avse samfälligheten. Såsom benämning å lagen har därför föreslagits lag om kyrklig samfällighet i Göteborg.

De ändringar som lagförslaget innebär i förhållande till gällande föreskrifter är väsentligen betingade av en anpassning efter förslaget till församlingslag. Av den nedan under de särskilda paragrafnumren lämnade motiveringen framgår de sakliga skiljaktigheterna mellan de föreslagna bestämmelserna och motsvarande stadganden i 1931 års lag. Efter denna specialmotivering lämnas en redogörelse för de paragrafer i 1931 års lag, vilka icke ansetts böra få någon motsvarighet i den nya lagen.

1 §.

Paragrafen träder i stället för 1 § i 1931 års lag.

Samfälligheten anges liksom i den gällande lagen omfatta samtliga de territoriella församlingarna i Göteborg. Två av stadens territoriella församlingar, nämligen Västra Frölunda och Backa, ingår emellertid för närvarande icke i samfälligheten. Västra Frölunda och Backa införlivades i borgerligt hänseende med staden resp. år 1945 och 1948. Enligt övergångsbestämmelserna till 1931 års lag ankommer det på Kungl. Maj:t att, i fall då efter lagens ikraftträdande ifrågakommer införlivande med staden av kommun som sammanfaller med församling, bestämma tid för församlingens ingående i samfälligheten. Något sådant beslut har ännu icke meddelats beträffande de nämnda församlingarna. Församlingarnas beslutanderätt utövas av kyrkofullmäktige i vardera församlingen, valda för tiden t. o. m. år 1958. Västra Frölunda utgör sedan 1953 eget pastorat, medan Backa ingår i ett pastorat omfattande även Tuve församling, som ligger utom stadens område. Ett införlivande i samfälligheten av Backa församling förutsätter sålunda en ändrad pastoratsindelning, medan något motsvarande hinder icke föreligger beträffande Västra Frölunda. Kommittén anser att ett upptagande av Västra Frölunda i stadens kyrkliga organisation bör komma till stånd senast i och med den nya lagens ikraftträdande. Med Backas införlivande torde däremot på grund av det nämnda hindret kunna anstå under någon övergångstid, varför en särskild övergångsbestämmelse föreslagits härom.

Samfällighetens kompetens omfattar enligt förevarande paragraf samtliga i församlingslagen avsedda angelägenheter av ekonomisk natur. Någon ändring i den bestående ordningen är därmed icke åsyftad, utan omformuleringen är föranledd av de nya kompetensbestämmelser som upptagits i 3 § 2 mom. församlingslagen. Kyrkoråden i de särskilda församlingarna kommer alltjämt att handha de uppgifter som enligt gällande lag ankommer på dem. Hit hör sålunda bland annat förvaltningen av de anslag som ställs

till kyrkorådens förfogande och användningen av dessa anslag för angivna ändamål. Härutöver blir sådana uppgifter som icke är av ekonomisk natur fortfarande förbehållna de särskilda församlingarna. Hit hör till församlingsvårdens område hörande frågor, vilka icke kräver anslag, ävensom frågor om tillsättande och entledigande av befattningshavare i församlingarna. För tillsättning av dylik befattningshavare förutsättes emellertid att samfälligheten anslagit medel till tjänsten.

2 §.

Paragrafen överensstämmer med 2 § i 1931 års lag.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § i 1931 års lag.

Bestämmelserna i förevarande paragraf, vars lydelse anpassats efter 20 § i förslaget till församlingslag, innebär ingen annan saklig ändring av betydelse i förhållande till gällande lag än att någon rätt att framställa förslag vid kyrkofullmäktiges sammanträden icke tillerkänts de i lagrummet angivna personerna. — Det är vidare att märka att enligt förslaget till församlingslag kyrkoherden icke längre är självskriven ordförande i kyrkorådet (kyrkonämnden), varför i förevarande paragraf med kyrkonämndens ordförande avses den av kyrkofullmäktige valde ordföranden i nämnden.

Det må här anmärkas att paragrafen — liksom 4 § i 1931 års lag — icke uttömmande reglerar närvaro- och yttranderätten vid kyrkofullmäktiges sammanträden (jfr 9 § första stycket i lagförslaget och 16 § första stycket i 1931 års lag). Rätt att deltaga i kyrkofullmäktiges överläggningar tillkommer sålunda — förutom de i paragrafen angivna personerna — i vissa fall även ordförande eller vice ordförande i annan samfällighetens nämnd eller beredning (20 § förslaget till församlingslag). Det kan därför förefalla överflödigt att i förevarande paragraf bibehålla bestämmelserna om rätt för kyrkonämndens och församlingskyrkorådens ordförande att deltaga, eftersom detta följer redan av den allmänna lagen, men för tydlighetens skull har bestämmelserna bibehållits.

4 §.

Paragrafen överensstämmer med första stycket av 7 § i 1931 års lag.

Sistnämnda paragrafs andra stycke innehåller bestämmelser om kungörandet av kyrkofullmäktiges beslut, vilka bestämmelser avviker från de motsvarande föreskrifterna i 23 § (38 §) LFS. Bestämmelserna i 7 § andra stycket innebär bland annat att utdrag av fullmäktiges justerade protokoll, tillika med tillkännagivande om justeringen, skall tillställas envar av församlingarnas kyrkoherdar, vilken det åligger att ombesörja dels att protokollsutdraget hålles tillgängligt å församlingens pastorsexpedition och dels

att meddelande härom ävensom tillkännagivandet om justeringen anslås i eller invid kyrkan (jfr lagen den 13 mars 1942 med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka). Ett bibehållande av dylika särbestämmelser för kungörandet torde icke kunna ifrågakomma med hänsyn till det i församlingslagen föreslagna nya publikationsförfarandet och den konstitutiva betydelse detta förfarande avsetts skola erhålla (27 § sista stycket och 89 § 1 mom. andra stycket i förslaget till församlingslag). Förslaget härom innebär att justeringen och det ställe, där protokollet finns tillgängligt, skall tillkännages på en av samfälligheten själv anordnad och omhänderhavd anslagstavla (»samfällighetens anslagstavla»). Tillkännagivandet bildar utgångspunkt för beräknande av besvärstid i fråga om fullmäktiges beslut. De föreslagna publikationsreglerna bör uppenbarligen ges tillämpning även såvitt gäller samfälligheten i Göteborg, varför någon motsvarighet till bestämmelserna i 7 § andra stycket i 1931 års lag icke upptagits i lagförslaget.

5 §.

Paragrafen motsvarar 8 § i 1931 års lag.

I den nuvarande lydelsen har skett endast en redaktionell ändring, som föranletts av de i församlingslagen föreslagna bestämmelserna om kyrkoherdens självskrivenhet som ledamot i kyrkoråd. Till ledamot i kyrkonämnden kan enligt förslaget utses endast den som valts till ledamot i församlingskyrkoråd och icke den självskrivne ledamoten i kyrkorådet. Med tillämpning av 52 § 1 mom. andra stycket i förslaget till församlingslag skall domkapitlet förordna en av församlingarnas kyrkoherdar att vara ledamot i kyrkonämnden och en annan av kyrkoherdarna att, då han är förhindrad, vara ledamot i hans ställe.

6 §.

Denna paragraf ersätter 13 § i 1931 års lag.

Beträffande bestämmelserna i första stycket hänför sig den huvudsakliga ändringen i förhållande till gällande rätt till tiden för avlämnande av församlingskyrkorådens specialförslag över utgifter och inkomster. Enligt nuvarande bestämmelser skall dessa specialförslag avlämnas före den 15 september. Med hänsyn till budgetberedningen i kyrkonämnden torde det vara erforderligt att ha tillgång till specialförslagen vid en väsentligt tidigare tidpunkt. Enligt nuvarande praxis avlämnas specialförslagen redan under juni månad för att kyrkonämndens statförslag skall kunna färdigställas i tid. Kommittén har därför föreslagit föreskrift om att specialförslagen skall vara avlämnade före den 1 juli.

Enligt andra stycket av förevarande paragraf skall kyrkonämndens statförslag upptagas till granskning och fastställelse i oktober månad i stället

för, såsom nu gäller, före oktober månads utgång (jfr 72 och 16 §§ förslaget till församlingslag).

Enligt tredje stycket i den gällande lydelsen skall i den årliga utgiftsstaten för samfälligheten upptas särskilda anslag att ställas till varje församlings kyrkoråds förfogande för främjande av församlingsvården och tillgodoseende av de övriga uppgifter, beträffande vilka beslutanderätten icke tillkommer samfälligheten. Bestämmelsen avser att inom den bestående organisationens ram ge de särskilda församlingarna möjlighet att förfoga över medel till vederbörande församling enskilt avseende utgifter, därvid man särskilt tänkt på utgifter till främjande av församlingsvården. Dispositionen av ifrågavarande belopp har förbehållits de särskilda kyrkorådens beslutanderätt, eftersom det icke varit att vänta, att kyrkofullmäktige skulle komma att finnas i de särskilda församlingarna, och man velat undvika den vidlyftighet som överläggningar och beslut å kyrkostämma kunde föranleda. Denna ordning bör enligt kommitténs mening förbli orubbad, och omformuleringen av ifrågavarande bestämmelse är därför endast betingad av en anpassning efter de allmänna bestämmelser som förslaget till församlingslag innehåller om församlings kompetens. Enligt sistnämnda lagförslag har till församlingens kompetens hänförts bland annat »särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården» (3 § 2 mom. d). Med denna bestämning avses i huvudsak detsamma som vad i LFS betecknas som »åtgärder till främjande av församlingsvården» (2 § a). I den föreslagna bestämningen torde även kunna inbegripas de flesta av de övriga uppgifter, som för närvarande är förbehållna de särskilda församlingarna i Göteborg, nämligen »särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande», »åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten» och »fördelning av bänkrum i kyrkan» (se 1 § i 1931 års lag jfrd med 2 § LFS). Genom att i den föreslagna lydelsen av förevarande stycke de obligatoriska anslagen till församlingskyrkoråden anges avse de uppgifter som omnämns i 3 § 2 mom. d) i församlingslagen har alltså utsagts väsentligen detsamma som för närvarande gäller. Härutöver skall — liksom även enligt den gällande lydelsen — anslag ställas till kyrkorådens förfogande för de övriga uppgifter som icke tillkommer samfälligheten att handha, varvid främst avses tillsättande och entledigande av befattningshavare i de särskilda församlingarna.

7 §.

Enligt den rådande ordningen beviljar kyrkofullmäktige anslag till församlingskyrkoråden även för tillgodoseende av andra uppgifter än dem som avses i 13 § sista stycket i 1931 års lag. Åtskilliga av de på samfälligheten ankommande angelägenheterna, varom kyrkofullmäktige har att besluta, handhas nämligen på så sätt att kyrkofullmäktige anslår medel att ställas

till församlingskyrkorådens förfogande. Det synes lämpligt att lagen innehåller en uttrycklig bestämmelse om kyrkorådens förvaltning av ifrågavarande medel. I första stycket av förevarande paragraf har fördenskull upptagits föreskrift om att det tillkommer församlingskyrkoråden att förvalta de anslag som enligt den av kyrkofullmäktige fastställda staten eller enligt särskilda beslut av kyrkofullmäktige anvisats för församlingarna.

Andra stycket i förevarande paragraf ersätter 14 § i 1931 års lag. Den gällande bestämmelsen om tiden för församlingskyrkorådens redovisning har ansetts lämpligen kunna anpassas efter motsvarande bestämmelse rörande redovisning från särskilda nämnder i församling (79 § andra stycket församlingslagen).

8 §.

Denna paragraf ersätter 15 § i 1931 års lag.

Den huvudsakliga ändringen i förhållande till gällande rätt hänför sig till tidsfristen för dechargebehandlingen. Enligt nuvarande bestämmelser skall dechargefrågan företas till avgörande före den 1 juli. Regeln härom har i princip bibehållits, men fullmäktige har — i analogi med 65 § KomL — lämnats möjlighet att bestämma att ärendet skall företas senare under året. Ändringen har föranletts av de svårigheter som för närvarande synes föreligga i Göteborg att medhinna dechargebehandlingen inom den lagstadgade tiden. I anslutning till förslaget i denna del har även tidsfristen för revisionsberättelsens avlämnande ansetts kunna utan olägenhet utsträckas från den 15 april till den 1 maj, varigenom härvidlag ernåtts överensstämmelse med de föreslagna reglerna i 82 § församlingslagen.

9 §.

Paragrafen träder i stället för 16 § i 1931 års lag.

Stadgandet i andra stycket av sistnämnda paragraf innebär att de särskilda församlingarna icke är skyldiga att utse egna kyrkofullmäktige såsom församlingsstyrelselagen föreskriver. Endast om församling så beslutar, kommer fullmäktige att finnas i församlingen. Något behov av fullmäktige i församlingarna föreligger uppenbarligen icke. Sedan lagens tillkomst har fullmäktige ej förekommit i någon av samfälligheten's församlingar, och icke heller har såvitt känt något förslag härom framkommit. Eftersom det enligt kommitténs mening icke föreligger något skäl att bibehålla möjligheten för församlingarna att ha egna fullmäktige, har bestämmelsen i 16 § andra stycket ersatts med en föreskrift att vad som stadgas i församlingslagen om beslutanderättens utövning av kyrkofullmäktige icke skall äga tillämpning å de i samfälligheten ingående församlingarna. Härigenom lagfästes den nuvarande praxis enligt vilken den särskilda församlingen skall ha kyrkostämma men icke kyrkofullmäktige.

Nedannämnda paragrafer i 1931 års lag har icke ansetts böra erhålla någon motsvarighet i lagförslaget, varför de i förslaget till församlingslag intagna bestämmelserna i stället avses skola gälla.

3 §. Denna paragraf innehåller föreskrifter om val av ordförande och vice ordförande i samfällighetens kyrkofullmäktige. Anledning till att föreskrifter härom intogs i lagen var att bestämmelserna i LFS eljest blivit tillämpliga, vilket skulle ha inneburit att även den av domkapitlet till ordförande i kyrkonämnden förordnade prästen kunnat utses till fullmäktiges ordförande, även om han icke var fullmäktig. En sådan ändring av den ditintills bestående ordningen i Göteborg, enligt vilken kyrkofullmäktige inom sig utsåg dessa förtroendemän, ansågs med hänsyn till de särskilda förhållandena i staden icke lämplig (konstitutionsutskottets utlåtande 1931: 14). Då de åsyftade bestämmelserna i LFS om möjlighet att välja präst, som icke är fullmäktig, till ordförande i fullmäktige icke upptagits i förslaget till församlingslag, har 3 § i 1931 års lag ingen särskild uppgift att fylla. I stället bör 14 § församlingslagen gälla.

5 §. Vad i denna paragraf stadgas om rätt att påkalla sammanträde med kyrkofullmäktige skiljer sig från de motsvarande reglerna i förslaget till församlingslag (16 § 1 mom.) i huvudsak såtillvida som enligt 5 § sådan rätt tillkommer ettvart av de särskilda församlingarnas kyrkoråd. Reglerna i 5 § överensstämmer med vad som för närvarande gäller beträffande sammanträde med församlingsdelegerade i Stockholm (38 § lagen om församlingsstyrelse i Stockholm). För Göteborgs vidkommande torde något särskilt skäl icke föreligga till avvikelse från vad som föreslagits skola gälla enligt församlingslagen.

6 §. Paragrafen innehåller föreskrifter om kallelse till kyrkofullmäktigsammanträde. Det stadgas att kungörelse skall utfärdas av fullmäktiges ordförande eller, vid hinder för honom, av vice ordföranden och skall innehålla bestämd uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet. Vidare stadgas att skriftlig kallelse innehållande samma uppgifter bör, såvitt möjligt är, genom ordförandens försorg senast fyra dagar förut delges envar fullmäktig eller översändas till honom med posten. Bestämmelserna överensstämmer i sak med vad som gäller enligt 35 § LFS. Även vad sistnämnda lagrum i övrigt innehåller, såsom kungörande genom anslag och annonsering, torde emellertid gälla för samfälligheten i Göteborg på grund av stadgandet i 16 § första stycket i 1931 års lag. 6 § synes därför icke ha någon uppgift att fylla utan är snarast ägnad att lämna rum för missförstånd. De regler för kallelse till kyrkofullmäktigsammanträde, vilka upptagits i 17 § i förslaget till församlingslag, bör gälla även för samfälligheten.

9 §. Enligt denna paragraf skall samfällighetens kyrkofullmäktige årligen utse bland kyrkonämndens ordinarie ledamöter en räkenskapsförare, som tillika är nämndens kassaförvaltare. Räkenskapsföraren, vilken är en-

sam ansvarig för den egentliga kassarörelsen, åligger att föra räkenskaper över kyrkornas tillhörigheter samt samfällighetens inkomster och utgifter. Dessa särbestämmelser rörande medelsförvaltningen och räkenskapsföringen torde icke böra bibehållas utan i stället de motsvarande bestämmelserna i förslaget till församlingslag gälla. Sålunda bör det ankomma på kyrkonämnden att inom eller utom nämnden utse en kassaförvaltare, där ej nämndens medelsförvaltning är ordnad på ett sätt som gör sådan kassaförvaltare obehövlig (62 § andra stycket i förslaget till församlingslag). Om kyrkonämndens åliggande att föra räkenskaper se 79 § i samma lagförslag.

10 §. Enligt allmänt kommunalrättsliga regler får det anses tillkomma kyrkonämnden att anta sekreterare, då anslag för ändamålet beviljats, ävensom att lämna föreskrifter om dennes tjänstgöring. Paragrafen synes därför vara obehövlig.

11 §. Föreskriften i denna paragraf att kyrkonämnden kan åt vederbörande församlingskyrkoråd överlämna verkställandet av beslut, som samfällighetens kyrkofullmäktige uppdragit åt nämnden att verkställa, torde numera sakna praktisk betydelse och kan därför utgå.

12 §. I paragrafen meddelas vissa föreskrifter om publikationsförfarandet i fråga om kyrkonämndens beslut. Härom stadgas att tillkännagivande om protokollsjusteringen skall tillställas envar av församlingarnas kyrkoherdar, samt att det åligger kyrkoherde att ombesörja att tillkännagivandet ävensom meddelande att protokollet finns tillgängligt hos nämndens sekreterare uppläses från predikstolen (i stället för uppläsning sker numera ett anslagsförfarande enligt 1942 års ovannämnda lag). Vidare stadgas att nämnden bestämmer dagen för uppläsningen (anslåendet), vilken dag skall vara densamma för alla församlingarna. Vad som ovan sagts om 7 § andra stycket i 1931 års lag gäller även förevarande paragraf. Beträffande nämndens beslut bör tillämpas samma publikationsförfarande som enligt förslaget till församlingslag gäller i fråga om kyrkoråds beslut (60 § tredje stycket jfrt med 27 §).

Övergångsbestämmelserna. Lagen är avsedd att träda i kraft samtidigt med församlingslagen.

Såsom nämnts i specialmotiveringen till 1 § torde Backa församling på grund av gällande pastoratsindelning komma att ingå i samfälligheten först vid en senare tidpunkt. Kommittén förutsätter att pastoratsfrågan kommer att lösas i så god tid att församlingen kan införlivas senast vid utgången av 1962.

Vid de allmänna kyrkofullmäktigval som skall äga rum under 1958 bör beaktas att Västra Frölunda församling skall tillhöra samfälligheten från den 1 januari 1959. Länsstyrelsen måste därför vid fördelningen på de särskilda församlingarna av antalet fullmäktige i samfälligheten även räkna

med Västra Frölunda, och församlingen skall vid valet utgöra en valkrets (8 § 2 mom. andra stycket och 12 § första stycket i förslaget till församlingslag). Någon föreskrift härom i övergångsbestämmelserna synes icke vara erforderlig.

Det i övergångsbestämmelserna till 1931 års lag upptagna stadgandet om ingående i samfälligheten av församling, som efter lagens ikraftträdande införlivas med staden, har överförts till förevarande övergångsbestämmelser.

Lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 angående ändring i församlingsstyrelselagen

Beträffande ifrågavarande ändringsförslag hänvisas till vad som anförts i specialmotiveringen till 3 § i förslaget till lag om införande av församlingslagen (s. 318).

Lag om ändrad lydelse av 70 § kommunallagen

Ändringen är föranledd av kommitténs förslag till 85 § församlingslagen (se härom specialmotiveringen till sistnämnda paragraf, s. 316).

Lag om ändrad lydelse av 38 och 40 §§ lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning

Ändringarna i denna lag föranledes bland annat av kommitténs förslag om bestämmandet av kyrkofullmäktiges antal vid ecklesiastik indelningsändring. I lagförslaget har även upptagits stadganden om utövandet av beslutanderätten i kyrklig samfällighet med församlingsdelegerade, då samfällighetens område genom indelningsändring ökas eller minskas. Sistnämnda stadganden är föranledda av kommitténs förslag om församlingsdelegerade i partiella samfälligheter.

Kommunalförbundskommittén har vid den översyn av lagens bestämmelser, som redovisas i betänkandet angående kommunalförbund och indelningsändringar (SOU 1956: 19), föreslagit vissa ändringar bland annat i de paragrafer som beröres av förevarande ändringsförslag.[1] Vid den nu föreslagna utformningen av paragraferna har de av kommunalförbunds-

[1] Kommunalförbundskommitténs förslag i denna del har upptagits i Kungl. Maj:ts prop. 1957: 150 med förslag till lag om kommunalförbund, m. m., vilken proposition förelagts riksdagen efter det förevarande betänkande lämnats till tryckning.

kommittén framlagda förslagen beaktats i den mån dessa uteslutande avser ordningen för ändring i ecklesiastik indelning och icke tillika ordningen för kommunal indelningsändring.

38 §.

Paragrafen erhöll sin nuvarande lydelse vid kommunallagens tillkomst, då vissa ändringar vidtogs i 14 §, innebärande bland annat att i fråga om borgerlig kommun länsstyrelsen skall bestämma antalet fullmäktige vid val i anledning av in- eller exkorporering. Den förutvarande hänvisningen i 38 § till 14 § ersattes då med ett självständigt stadgande av motsvarande innebörd som den tidigare 14 §.

Såsom framgår av framställningen i betänkandets 4 kapitel (s. 174) föreslår kommittén att länsstyrelsen skall — i likhet med vad fallet är inom de borgerliga kommunerna — fastställa antalet kyrkofullmäktige, då nya val skall äga rum till följd av indelningsändring. De olikheter som i övrigt för närvarande föreligger mellan bestämmelserna i 14 och 38 §§ (se härom kommunalförbundskommitténs betänkande s. 194) synes icke heller böra bibehållas. I anledning härav har andra och tredje styckena av 38 § ersatts med ett stadgande av innebörd att, där beslutanderätten i församling är överlåten åt kyrkofullmäktige, bestämmelserna i 14 § skall äga motsvarande tillämpning med avseende å dessa fullmäktige.

Paragrafens nuvarande bestämmelser torde vara analogt tillämpliga även beträffande kyrkofullmäktige för kyrklig samfällighet, vars område genom indelningsändring ökas eller minskas.[1] Om samfällighetens beslutanderätt utövas av fullmäktige, skall dessa således efter indelningsändringen bibehålla sina uppdrag, såvida icke Kungl. Maj:t förordnar om nyval. I detta sammanhang må erinras om att Kungl. Maj:t enligt 27 § 2 mom. LFS alltid har att fastställa antalet fullmäktige för samfällighet.

Enligt kommitténs i tidigare sammanhang redovisade förslag skall beslutanderätten i partiell samfällighet som regel utövas av församlingsdelegerade, utsedda av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma i de till samfälligheten hörande församlingarna, och bestämmandet av delegerades antal skall i princip tillkomma de delegerade själva (41 § förslaget till församlingslag). Vidare skall flerförsamlingspastorat utgöra obligatorisk samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna (4 § första stycket i samma lagförslag). Förslagen härom föranleder att i LKI bör upptagas särskilda regler om beslutanderättens utövande, då samfällighet med församlingsdelegerade beröres av indelningsändring. Reglerna har införts såsom ett *andra mom.* av förevarande paragraf. De ansluter sig i huvudsak till vad som för närvarande gäller i fråga om kyrkofullmäktige. Emellertid torde reglerna kunna tillämpas ej blott då samfällighetens område ökas eller minskas

[1] Se kommunala nybildningskommitténs år 1917 avgivna »Betänkande med förslag till lagstiftning angående kommunala nybildningar» s. 247.

genom ändring i församlingsindelning utan även då ändrad pastoratsindelning medför sådan ökning eller minskning. Med det sistnämnda avses då det fall att församling i ett flerförsamlingspastorat överföres till ett annat pastorat eller skall utgöra eget pastorat ävensom det fall att församling, som icke tidigare tillhört flerförsamlingspastoratet, inordnas i detta.

Enligt de föreslagna bestämmelserna skall såsom huvudregel gälla att någon förändring av församlingsdelegerades sammansättning icke sker utan att de vid tiden för indelningsändringen fungerande delegerade skall företräda såväl den äldre som den ökade eller minskade samfälligheten. Om förhållandena påkallar, kan dock Kungl. Maj:t förordna att nya val av samtliga delegerade för samfälligheten skall ske för tiden intill utgången av det år då delegerade nästa gång skall väljas. I likhet med vad som föreslås beträffande bestämmandet av kyrkofullmäktiges antal vid nya val i följd av indelningsändring, skall det ankomma på länsstyrelsen att vid ifrågavarande nyval av delegerade fastställa delegerades antal.

Bestämmelserna i 2 *mom.* kommer att gälla även för den samfällighet som består mellan församlingarna i Stockholm. Med hänsyn till de särskilda reglerna om församlingsdelegerades antal i denna samfällighet, torde emellertid där icke finnas något utrymme för tillämpning av stadgandet i momentets andra stycke sista punkten.

40 §.

Bestämmelserna i första stycket enligt den föreslagna lydelsen innebär i förhållande till gällande ordning bland annat den ändringen att det skall ankomma på länsstyrelsen och icke på domkapitlet att förordna en person — vilken icke såsom för närvarande behöver vara präst — att fullgöra vissa i lagrummet angivna uppgifter. Ändringen är närmast föranledd av kommitténs förslag om att självskrivenheten för kyrkoherden att vara kyrkorådets ordförande skall upphöra. Eftersom det enligt det föreslagna andra stycket skall ankomma på länsstyrelsen att fastställa antalet kyrkofullmäktige i nybildad församling, synes det lämpligast att denna myndighet även utser ifrågavarande person.

Med upphävandet av kyrkoherdens självskrivenhet som ordförande i kyrkorådet sammanhänger också att det icke ansetts erforderligt att bland de uppgifter, som skall ankomma på den sålunda förordnade personen, medtaga den för närvarande föreskrivna uppgiften att föra ordet i kyrkorådet.

Eftersom kyrkoherden enligt kommitténs förslag skall vara självskriven ledamot i kyrkorådet, har i paragrafens första stycke införts bestämmelse om att domkapitlet skall förordna en präst att vara ledamot i rådet tills kyrkoherde blivit utnämnd i församlingen.

Den i första stycket för närvarande förekommande sammanställningen »kyrkostämma och sammanträde med kyrkofullmäktige» i stället för »kyrkostämma eller sammanträde med kyrkofullmäktige» synes, såsom av kom-

munalförbundskommittén framhållits (s. 211), ha tillkommit genom missskrivning i samband med att lagrummet erhöll sin nuvarande lydelse genom lagen den 21 maj 1954 (nr 299).

Av framställningen i betänkandets fjärde kapitel framgår att det enligt kommitténs förslag skall ankomma på länsstyrelsen att i nybildad församling, där kyrkofullmäktige skall finnas, fastställa antalet fullmäktige. Bestämmelse härom har upptagits i paragrafens andra stycke, vari även — efter mönster av det motsvarande stadgandet i 18 § rörande nybildad borgerlig kommun — utsagts att länsstyrelsen också skall bestämma dag för val av fullmäktige. Förslaget i denna del överensstämmer med kommunalförbundskommitténs förslag (s. 211 f).

De nuvarande andra och tredje styckena motsvaras i förslaget av tredje—femte styckena. I gällande bestämmelser har vidtagits vissa ändringar av redaktionell natur i syfte att bringa bestämmelserna i närmare överensstämmelse med motsvarande stadganden i 18 §. Den föreslagna lydelsen överensstämmer i huvudsak med kommunalförbundskommitténs förslag härom (s. 30 f; jfr s. 212).

Förordning om ändrad lydelse av 30 § folkbokföringsförordningen

Ifrågavarande ändring i 30 § folkbokföringsförordningen föranledes av kommitténs förslag att de skyldigheter med avseende å kyrkobokföringen som för närvarande åvilar församling i stället skall ankomma å pastoratet. Se s. 248.

KAPITEL 9

SAMMANFATTNING AV KOMMITTÉNS FÖRSLAG

Anpassningen efter kommunallagen

Vid översynen av församlingsstyrelselagstiftningen har kommittén i första hand inriktat sig på att till denna lagstiftning överföra de nyheter av saklig och formell natur som innefattas i den nya kommunallagen. Utgångspunkten har därvid varit att — i den mån icke sakliga skäl betingar skiljaktigheter — överensstämmelse bör råda i form och innehåll mellan de kyrkliga och de borgerliga kommunalförfattningarna. Nedan lämnas en översikt över de förslag till ändringar i den gällande församlingsstyrelselagstiftningen som närmast är föranledda av denna anpassning och som inarbetats i kommitténs förslag till församlingslag, vilken lag är avsedd att ersätta den allmänna lagen om församlingsstyrelse.

Beslutanderättens utövning

Kyrkofullmäktiginstitutionen är enligt lagen om församlingsstyrelse obligatorisk i församling med mer än 1 500 invånare. I övriga församlingar kan den allmänna beslutanderätten utövas å kyrkostämma. Kommittén har övervägt huruvida obligatoriskt fullmäktigsystem bör föreskrivas för alla församlingar oavsett folkmängden, men kommittén har funnit att mindre församlingar alltjämt bör ha frihet att välja mellan stämma och fullmäktige. Det befolkningstal, vars överskridande gör fullmäktiginstitutionen obligatorisk, har emellertid sänkts från 1 500 till 1 000 invånare i församlingen.

Enligt lagen om församlingsstyrelse är i församling med kyrkofullmäktige beslutanderätten förbehållen kyrkostämma i vissa frågor, såsom om bibehållande av fullmäktige där denna institution icke är obligatorisk samt om fullmäktiges antal. Enligt kommitténs förslag skall, då fullmäktige finns i församling som enligt lagen ej är skyldig att ha fullmäktige, dessa själva äga avgöra huruvida fullmäktige alltjämt skall finnas i församlingen. Och även beträffande fullmäktiges antal skall bestämmanderätten i regel tillkomma fullmäktige. Icke heller i övrigt har kommittén ansett det behövligt att bibehålla stämma i församling med fullmäktige, bortsett från de fall då församling har angelägenheter gemensamma med annan eller andra församlingar, då beslutanderätten beträffande sådana angelägenheter kan tillkomma gemensam stämma med församlingarna.

De beslutande organens arbetsformer

Kommunallagens regler om *anhängiggörande av ärende* har överförts till församlingslagen. Härigenom har fastslagits att motion kan inges även mellan kyrkofullmäktigsammanträden eller kyrkostämmor. Sådan motion skall efter vederbörlig kungörelse kunna upptagas till avgörande vid första därpå följande sammanträde eller stämma.

Vidare har den i kommunallagen givna regleringen av *interpellationsrätten* getts tillämpning även för församlingarna. Interpellation skall avse ämne tillhörande kyrkofullmäktiges eller kyrkostämmas handläggning och må riktas till ordföranden i nämnd eller beredning. Den bör besvaras senast vid sammanträdet efter det, vid vilket fullmäktige eller stämman medgett dess framställande.

Rätten att deltaga i fullmäktiges och stämmas överläggningar har i huvudsak anpassats efter de motsvarande reglerna i kommunallagen. Den nuvarande rätten för kyrkorådets ordförande att, även om han ej är fullmäktig eller röstberättigad vid stämma, yttra sig vid sammanträdena bibehålles, men befogenheten för honom att även framställa förslag upphör. Kyrkoherden, som enligt förslaget icke är självskriven ordförande i kyrkorådet (se härom nedan), får en motsvarande yttranderätt. Vidare får nämnd- och beredningsordförande rätt att vara närvarande vid fullmäktigsammanträde för besvarande av interpellation. Fullmäktige resp. stämman äger tillåta i församlingens tjänst anställd befattningshavare att vid sammanträde tillhandagå med erforderliga upplysningar.

Beträffande kyrkofullmäktigsammanträde i kyrklig samfällighet har vissa särbestämmelser ansetts behövliga. Vid dylikt sammanträde skall även vederbörande församlingskyrkoråds ordförande ha rätt att närvara och deltaga i överläggningarna vid behandling av ärende som angår församlingen särskilt. Består samfällighet av församlingar tillhörande olika pastorat, skall den kyrkoherde tillkommande rätten att deltaga avse den av församlingarnas kyrkoherdar som domkapitlet därtill förordnar.

De administrativa organen

Bestämmelserna om *kyrkorådet* har gjorts till föremål för överarbetning och kommer på väsentliga punkter att överensstämma med kommunallagens föreskrifter angående den borgerliga kommunens styrelse. I fråga om kyrkorådets allmänna ställning och kyrkokommunala uppgifter har överarbetningen huvudsakligen varit av formell natur. Kyrkorådets uppgift att vara den ledande, initiativtagande och övervakande instansen i församlingsförvaltningen understrykes starkare än i gällande lag. Kyrkorådet skall med uppmärksamhet följa de frågor, som kan inverka på församlingens ekono-

miska ställning, samt hos kyrkofullmäktige resp. kyrkostämma och hos församlingens övriga nämnder ävensom hos andra myndigheter göra de framställningar som finnes påkallade. Utöver dessa egentliga styrelsefunktioner skall kyrkorådet liksom enligt gällande lag tjänstgöra som allmänt berednings-, förvaltnings- och verkställighetsorgan. Kyrkorådet skall sålunda i princip vara sista instans för beredning av ärenden som skall företagas till avgörande av fullmäktige eller stämman. Vidare skall kyrkorådet handha församlingens drätsel samt — i den mån dessa uppgifter icke uppdragits åt annan — förvalta församlingens egendom, verkställa fullmäktiges och stämmans beslut och föra församlingens talan i mål och ärenden. I övrigt skall kyrkorådet fullgöra de uppdrag som fullmäktige eller stämman överlämnar till rådet. — Såvitt gäller kyrkorådets församlingsvårdande befogenheter har, såsom längre fram i denna översikt sägs, i lagförslaget särskilt framhållits rådets uppgift att ha omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling.

Beträffande kyrkorådets *sammansättning* innebär förslaget att kyrkoherden icke längre skall vara självskriven ordförande men väl självskriven ledamot i rådet. Bland ledamöterna utser fullmäktige resp. stämman en ordförande och en vice ordförande att tjänstgöra under mandattiden för de invalda ledamöterna. Antalet ledamöter, som enligt gällande lag är bestämt till högst elva, är enligt förslaget icke maximerat.

Såvitt gäller kyrkorådets *arbetsformer* märkes att suppleanterna i rådet skall underrättas om rådets sammanträden. Justering av kyrkorådets protokoll skall verkställas av ordföranden jämte minst en därtill utsedd ledamot av rådet. Kyrkorådet skall på lämpligt sätt kungöra var och på vilka tider till rådet ställda framställningar och övriga handlingar emottages. Dess skriftväxling ombesörjes av ordföranden eller under hans inseende.

Möjlighet har öppnats för församling att liksom den borgerliga kommunen ordna sin *kassaförvaltning* och räkenskapsföring på annat sätt än genom en årligen tillsatt kassaförvaltare. Församlingen kan sålunda överlämna ifrågavarande förvaltningsbestyr till en särskilt anställd befattningshavare eller till bank, borgerlig kommun el. dyl. En konsekvens härav är att det speciella garantiansvar för omhänderhavda medel, som för närvarande gäller för kyrkorådets ledamöter, icke fått någon motsvarighet i församlingslagen. I stället har efter mönster i kommunallagen intagits en erinran om det ansvar som enligt allmän lag är förenat med uppdraget som ledamot av kyrkorådet.

Förslaget till församlingslag innefattar vidare möjlighet att till kyrkorådet *centralisera medelsförvaltning* som tillkommer församlingens särskilda nämnder och styrelser.

Slutligen har i förslaget till församlingslag intagits bestämmelser om *delegationsrätt* för kyrkorådet. Bestämmelserna härom innebär att kyrko-

rådet må, om fullmäktige resp. stämman så beslutar, uppdraga åt avdelning eller ledamot av rådet eller åt en församlingens tjänsteman att å kyrkorådets vägnar fatta beslut i vissa grupper av ärenden, vilkas beskaffenhet skall anges i fullmäktiges eller stämmans beslut. Beslut som fattas på grund av dylik delegation skall anmälas vid kyrkorådets nästa sammanträde. Framställningar och yttranden till fullmäktige eller stämma skall dock alltid beslutas av kyrkorådet samfällt.

I motsats till gällande lag men i överensstämmelse med kommunallagen innehåller förslaget till församlingslag en viss reglering av verksamhetsformerna för de *nämnder* som församling utan föranledande av bestämmelser i specialförfattning kan tillsätta för särskilda förvaltnings- eller verkställighetsbestyr. Regleringen ansluter sig till motsvarande bestämmelser för kyrkorådet, dock utan att vara så ingående som dessa. Även föreskrifterna om proportionellt val göres tillämpliga på val av sådana nämnder.

För beslutande och administrativa organ gemensamma frågor

För *valbarhet* till kyrkorådet eller annan församlingens nämnd uteslutes enligt förslaget sådan i församlingens tjänst anställd befattningshavare som förestår någon kyrkorådet eller nämnden underställd förvaltning. I övrigt uppställer förslaget icke några hinder för församlings befattningshavare att utöva förtroendeuppdrag. Den obehörighetsgrund, som enligt gällande lag hänför sig till befattningshavares redovisningsskyldighet, försvinner sålunda.

Det nuvarande speciella valbarhetsvillkoret att endast den som kan anses vilja främja församlingslivet må väljas till ledamot eller suppleant i kyrkorådet har — enär villkoret i praktiken visat sig vara utan betydelse — icke givits någon uttrycklig motsvarighet i lagförslaget.

Den gällande ovillkorliga rätten för tjänsteman att avsäga sig förtroendeuppdrag i församling, liksom avsägelserätten för den som innehaft uppdrag under minst fyra år föreslås likaledes skola upphöra. Blott den som fyllt sextio år skall med ovillkorlig verkan kunna avsäga sig sitt uppdrag. I övriga fall ankommer det på fullmäktige resp. stämman att pröva gjorda avsägelser.

Föreskrifterna om *kallelser och tillkännagivanden* har anpassats efter kommunallagens motsvarande bestämmelser. Kungörelse om fullmäktigsammanträde och stämma skall minst en vecka dessförinnan anslås å en av församlingen på lämplig plats anordnad anslagstavla (församlingens anslagstavla) och, om fullmäktige eller stämman så beslutat, även annorstädes inom församlingen samt införas i en eller flera ortstidningar. Kungörelse om fullmäktigsammanträde skall dessutom senast fyra dagar före sammanträdet delges envar fullmäktig. I stället för att formligen delges kan

kungörelsen tillställas fullmäktig med posten. För brådskande ärenden medges kortare kungörelsetid.

Å församlingens anslagstavla skall jämväl anslås tillkännagivande om justering av fullmäktiges, stämmas och nämnders protokoll. Från anslagsdagen börjar besvärstiden löpa.

Kommunallagens allmänna *jävsregel* har överförts till förslaget till församlingslag. Regeln innebär förbud för fullmäktig, stämmodeltagare och ledamot av församlings nämnd att deltaga i behandling av ärende som personligen rör honom eller någon sådan honom närstående som sägs i 4 kap. 13 § 2 p. rättegångsbalken om jäv emot domare.

Bestämmelserna om församlingens arkivvård har omarbetats. Enligt förslaget äger församling besluta att de olika församlingsorganens arkivalier skall överlämnas till pastor för att förvaras bland kyrkans handlingar. Om sådant beslut icke meddelats, skall arkivalierna vårdas och förtecknas av vederbörande församlingsorgans ordförande med rätt — beträffande fullmäktige, stämma och särskilda nämnder — att till kyrkorådet för vård och förtecknande överlämna de handlingar som icke erfordras för det löpande arbetet.

Församlingens drätsel

I överensstämmelse med kommunallagens systematiska uppställning har i förslaget till församlingslag bestämmelserna om bland annat utgifts- och inkomststat, fondbildning, lånerätt, medelsförvaltning och revision sammanförts till ett kapitel om församlingens drätsel. Dessa bestämmelser har i allt väsentligt utformats efter mönster av motsvarande regler i kommunallagen.

Bland de inledande bestämmelserna i detta kapitel har intagits föreskrifter om *skydd för församlingens förmögenhet,* nämligen dels ett allmänt förbud mot förbrukning av förmögenheten och dels redan nu gällande bestämmelser om användning av medel som församling uppburit såsom vederlag för anläggningstillgång eller på grund av försäkring av sådan tillgång. Det inledande avsnittet innehåller vidare bland annat den regeln att beslut om anslag, som skall täckas genom utdebitering under mer än fem år, skall underställas länsstyrelsens prövning.

Beträffande *utgifts- och inkomststaten* föreslås i överensstämmelse med kommunallagen att på utgiftssidan resp. inkomstsidan skall upptagas det belopp vartill nästföregående års underskott resp. överskott uppgår enligt avslutade räkenskaper, medan enligt nuvarande bestämmelser församling äger upptaga *antingen* det löpande årets beräknade brist eller behållning *eller* nästföregående års bokförda brist eller behållning. Förnyat beslut om reservation av anslag behöver icke såsom nu fattas i samband med utgifts- och inkomststatens fastställande. De olika nämndernas specialförslag rö-

rande utgifter och inkomster skall avlämnas till kyrkorådet före den 1 september, där ej annan tid bestämmes av kyrkorådet.

Kommunallagens bestämmelser om *fondbildning*, vilka redan enligt nuvarande lag gäller även för församlingarna, har infogats i församlingslagen.

De föreslagna reglerna om församlings *lånerätt* innebär väsentliga ändringar i förhållande till nuvarande regler. Enligt gällande rätt äger församling att — utan Kungl. Maj:ts medgivande — upptaga lån motsvarande sammanlagt hälften av församlingens fordran å avgifter hos statsverket enligt 60 § lagen om församlingsstyrelse. Storleken av denna fordran hos statsverket är beroende av bland annat utdebiteringen inom församlingen, varför lånerätten är reglerad efter skattetryckets höjd. I stället föreslås att den underställningsfria lånerätten skall grundas enbart på skatteunderlaget i församlingen. Församling må enligt förslaget upptaga lån till belopp motsvarande en utdebitering av en krona per skattekrona. Lån som här avses skall återbetalas inom fem år. Med tanke särskilt på de småförsamlingar, där denna enkronasregel icke skulle komma att innebära en tillfredsställande lånerätt, har regeln kompletterats med en bestämmelse som ger församling möjlighet att hos Kungl. Maj:t begära en generell utökning av lånerätten. — Lån som upptagits enligt bestämmelserna om den fria lånerätten skall återbetalas inom fem år och skall, om lånetiden är mer än ett år, årligen avbetalas. Församlingarna får nyttja sina fonder utan att detta, såsom för närvarande är fallet, skall inkräkta på den fria lånerätten.

I fråga om *medelsförvaltningen* utsträckes de nu blott för kyrkoråd gällande reglerna om medels förvaring och placering att avse medelsförvaltande organ över huvud. Någon skillnad göres icke mellan fondmedel och andra medel.

Vad angår redovisning för medlen har det ledande finansorganets — kyrkorådets — ansvar för församlingens samlade bokföring starkare understrukits än i gällande bestämmelser. Sålunda skall medelsförvaltande nämnd föra räkenskaper i enlighet med av kyrkorådet givna anvisningar. Dylik nämnd skall före den 1 mars, där ej kyrkorådet bestämmer annan tid, avlämna redovisning till kyrkorådet för sin förvaltning under nästföregående kalenderår. Därefter skall kyrkorådet inom tid, som fullmäktige resp. stämman beslutar, dock alltid före den 1 april, sammanfatta och avsluta församlingens räkenskaper för kalenderåret.

Det nuvarande minimiantalet *revisorer* höjes från två till tre. Om innehållet i revisionsberättelse meddelas vissa bestämmelser. Bland annat stadgas att berättelsen skall utmynna i ett bestämt till- eller avstyrkande av ansvarsfrihet. Dechargefrågan skall behandlas vid fullmäktigsammanträde resp. stämma senast i juni månad.

Underställning och besvär

Skyldigheten att *underställa* vissa beslut Kungl. Maj:ts prövning har begränsats. Bland annat skall såsom redan nämnts beslut om anslag, som skall täckas genom utdebitering under mer än fem år, underställas icke Kungl. Maj:ts utan länsstyrelsens prövning.

Besvärsreglerna har i betydande utsträckning anpassats efter kommunallagens motsvarande bestämmelser. Det fastslås att besvär kan anföras — förutom över fullmäktig- och stämmobeslut — över beslut av församlingens nämnder i allmänhet, icke blott över kyrkoråds beslut. Tiden för anförande av besvär har bestämts till tre veckor och räknas från dagen för tillkännagivandet av protokollsjustering å församlingens anslagstavla.

Beträffande *besvärsmyndigheterna* innebär förslaget den betydelsefulla ändringen att besvär över beslut av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma alltid skall, där ej annat är särskilt föreskrivet, anföras hos länsstyrelsen. Såvitt gäller dylika beslut kommer sålunda domkapitlet som regel icke längre att vara besvärsmyndighet. I fråga om besvär över beslut av kyrkoråd eller annan församlingens nämnd blir liksom för närvarande målets beskaffenhet avgörande för om målet skall upptagas och prövas av länsstyrelsen eller domkapitlet. Till domkapitlets prövning hänföres enligt förslaget beslut av utpräglat kyrklig natur, nämligen beslut om *dels* åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt, under förutsättning att åtgärden icke innebär användning av utdebiterade medel, *dels* upplåtelse av gudstjänstlokal eller gravplats, *dels* slutligen utseende eller entledigande av befattningshavare vid gudstjänstlokal och begravningsplats eller disciplinär åtgärd mot sådan befattningshavare. För övriga beslut av kyrkoråd och andra nämnder blir länsstyrelsen besvärsmyndighet, där ej annat är särskilt föreskrivet.

Församlingens kompetens

Församlingens olika uppgifter har i förslaget till församlingslag angetts genom allmänna sämlingsrubriker enligt i huvudsak samma metod som kommit till användning i lagen om församlingsstyrelse. Uppräkningen är avsedd att ange den yttre gränsen för församlings verksamhet.

I fråga om de särskilda angelägenheter som församling har att vårda föreslår kommittén att befattningen med folkbiblioteksväsendet skall upphöra. Upprättande och underhåll av församlingsbibliotek skall sålunda icke längre vara en församlingsangelägenhet.

Kommittén föreslår vidare att Kungl. Maj:t tillerkännes rätt att för särskilt fall förordna att vården om begravningsplats i församling skall tillkomma den borgerliga kommunen.

I övrigt har kommittén icke avsett att i sak göra någon ändring beträffande församlingens kompetens sådan denna anges i 2 § lagen om församlingsstyrelse. Kommittén har emellertid sökt att genom en omformulering finna adekvatare uttryck för församlingens olika verksamhetsgrenar. I anslutning härtill har kommittén till särskilt övervägande upptagit frågan om vad som inrymmes under det i lagen om församlingsstyrelse förekommande uttrycket åtgärder till främjande av församlingsvården. Kommittén har lämnat anvisning på de viktigaste typfallen av hithörande åtgärder. Den församlingsvårdande verksamheten har i förslaget till församlingslag beskrivits såsom särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristna kärleksverksamheten och ungdomsvården.

Kyrkorådet

Kyrkorådets uppgifter

Enligt gällande lag har kyrkorådet den dubbla uppgiften att handha omvårdnaden om församlingslivet och att vara församlingens främsta administrativa och ekonomiska organ. Kommittén har övervägt frågan om en uppdelning av detta kyrkorådets nuvarande verksamhetsområde på så sätt att de angelägenheter som är av övervägande kyrklig natur hänfördes till ett organ samt de övriga bestyren — främst den ekonomiska förvaltningen — tilldelades ett annat. Kommittén har emellertid icke funnit skäl föreslå en sådan uppdelning utan anser att kyrkorådets ställning som det centrala organet för alla förekommande ärenden i församlingen bör bibehållas.

Såvitt gäller kyrkorådets församlingsvårdande befogenheter har kommittén velat särskilt betona kyrkorådets uppgift att vara det ledande organet för det andliga livet i församlingen. Fördenskull har, såsom redan förut antytts, i det lagrum i lagförslaget som behandlar kyrkorådets kompetens intagits en bestämmelse av innehåll att kyrkorådet skall ha omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling.

I samband med behandlingen av kyrkorådets uppgifter av kyrkokommunal natur har kommittén övervägt frågan om beslutanderätten rörande församlingskyrkans upplåtande för andra ändamål än för kyrkliga förrättningar. Härvidlag föreligger enligt kommitténs mening icke anledning att bibehålla den rådande praxis enligt vilken det i princip tillkommer pastor att bestämma över dispositionen av kyrkorummet. I stället bör kyrkorådet ha att besluta om kyrkorummets upplåtande för nämnda ändamål.

Kyrkoherdens självskrivenhet i kyrkorådet

Såsom redan nämnts föreslås att kyrkoherden icke längre skall vara självskriven ordförande i kyrkorådet men väl självskriven ledamot av rådet.

I moderförsamlings kyrkoråd kommer kyrkoherden enligt förslaget att sakna ersättare. I annexförsamlings kyrkoråd må emellertid kyrkoherden förordna en i pastoratet tjänstgörande präst att vara ledamot i kyrkoherdens ställe. Sådant förordnande skall avse mandattiden för kyrkorådets övriga ledamöter.

En särbestämmelse har meddelats angående det självskrivna ledamotskapet i samfällighets kyrkoråd, då samfälligheten består av församlingar tillhörande olika pastorat. Här skall domkapitlet förordna en av församlingarnas kyrkoherdar att vara ledamot och en annan av kyrkoherdarna att då han är förhindrad inträda i hans ställe. Detsamma skall gälla där eljest församlingar tillhörande olika pastorat har gemensamt kyrkoråd.

Formerna för handläggning av gemensamma angelägenheter

Enligt gällande lag handlägges angelägenheter, som är gemensamma för två eller flera församlingar, på i stort sett enahanda sätt som de enskilda församlingsangelägenheterna. Den kyrkliga samfälligheten är sålunda organisatoriskt uppbyggd på samma sätt som en församling, med kyrkofullmäktige eller kyrkostämma som beslutande organ och ett samfällt kyrkoråd som förvaltnings- och verkställighetsorgan. Och då samfällighet icke bildats för vården om de gemensamma angelägenheterna, handlägges dessa av gemensam kyrkostämma och eventuellt ett gemensamt kyrkoråd. Denna ordning har i princip bibehållits i förslaget till församlingslag. För de fall då gemenskapen mellan församlingarna inskränker sig till vissa begränsade uppgifter innebär förslaget emellertid vissa ändringar i den nuvarande regleringen.

Beträffande flerförsamlingspastoraten, där för närvarande pastoratsangelägenheterna såsom gemensamma för pastoratets församlingar handlägges av gemensam kyrkostämma med församlingarna (pastoratsstämma), föreslår kommittén att beslutanderätten i dessa angelägenheter skall tillkomma ett organ av delegerade, utsedda av kyrkofullmäktige eller kyrkostämman i församlingarna. För genomförande av ett sådant delegeradesystem har föreskrivits att flerförsamlingspastorat skall vara *obligatorisk* samfällighet för vården om pastoratsangelägenheterna. Flerförsamlingspastorat blir därigenom en huvudtyp av de s. k. partiella samfälligheterna, d. v. s. de samfälligheter som har att vårda endast viss eller vissa angelägenheter, medan övriga angelägenheter ankommer på församlingarna var för sig.

Vad angår organisationen i de samfälligheter, vilkas bildande beror på Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall, föreslår kommittén ett motsvarande delegeradesystem så snart samfälligheten är partiell.

Enligt förslaget kommer sålunda beslutanderätten i de partiella samfälligheterna att utövas av delegerade (»församlingsdelegerade»), utsedda av de särskilda församlingarna, medan beträffande övriga samfälligheter — de totala samfälligheterna, varmed kommittén avser sådana som omfattar alla ekonomiska angelägenheter — den nuvarande ordningen föreslås bibehållen och beslutanderätten alltså fortfarande skall tillkomma de genom direkta val utsedda kyrkofullmäktige för samfälligheten.

För de fall då gemenskapen mellan församlingar är av så ringa omfattning att en samfällighetsbildning skulle komma att medföra en överorganisation, har den gällande ordningen med gemensam kyrkostämma utan samfällighetsbildning bibehållits.

Beträffande förvaltnings- och verkställighetsorganet för gemensamma angelägenheter föreslår kommittén ingen ändring. I samfälligheterna skall som hittills finnas ett samfällt kyrkoråd. Flerförsamlingspastoraten bibehåller sina pastoratskyrkoråd. Och i övrigt kan församlingar utan samfällighetsbildning liksom för närvarande förena sig om ett gemensamt kyrkoråd för vård om viss eller vissa angelägenheter.

Såvitt gäller kyrkoråden i de särskilda i en samfällighet ingående församlingarna föreslår kommittén att församling alltid skall ha möjlighet att bibehålla sitt kyrkoråd. Den nuvarande formen av total samfällighetsbildning, som innebär att församlingarna saknar egna organ, skall enligt förslaget icke vidare kunna tillskapas.

De särbestämmelser som kommittén funnit erforderliga för samfälligheten i Göteborg har upptagits i en särskild lag om kyrklig samfällighet i denna stad.

Lagstiftningens ikraftträdande

Den föreslagna lagstiftningen avses skola träda i kraft den 1 januari 1959, i samband varmed lagen om församlingsstyrelse samt lagen angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg skall upphöra att gälla. Lagen om församlingsstyrelse skall dock även i fortsättningen — med visst undantag — äga tillämpning med avseende å de kvarvarande kyrkliga skoldistrikten. Sistnämnda spörsmål liksom vissa andra frågor som sammanhänger med ikraftträdandet regleras i en särskild lag om införande av församlingslagen.

SÄRSKILDA YTTRANDEN

Herr Brolin

Utredningens uppläggning och lagstiftningens anordnande

Enligt direktiven för församlingsstyrelsekommitténs utredning hade kommittén, jämte översyn av församlingsstyrelselagstiftningen, till uppgift att, i den mån skiljaktigheter ej i särskilda fall betingades av sakligt grundade skäl, söka anpassa dithörande lagar — i form som i innehåll — till överensstämmelse med 1953 års nya kommunallag. Till församlingsstyrelselagstiftningen räknades härvid självfallet ej blott den allmänna församlingsstyrelselagen utan även de speciella lagarna om församlingsstyrelse i Stockholm och om kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Av statsrådsuttalandena i utredningsdirektiven framgår, att den åsyftade överensstämmelsen i lagstiftningen gällde ej mindre nämnda församlingsstyrelselagar i förhållande till kommunallagen än även dessa samma lagar sinsemellan. Detta underströks särskilt av statsrådet genom framhållande, att det — i likhet med vad som avsetts vid tidigare författningsrevision på området — alltjämt finge anses vara av värde att »alla icke sakligt motiverade skiljaktigheter i författningarna för stad och för land, för Stockholm och för landet i övrigt utmönstrades så långt ske kunde».

I vad rör de särskilda församlingsstyrelselagarnas anpassning inbördes och efter kommunallagen har församlingsstyrelsekommittén i sitt nu föreliggande delbetänkande endast tagit upp och för sin del slutligt behandlat denna fråga såvitt gäller allmänna församlingsstyrelselagen och särbestämmelserna för Göteborg. Under sitt arbete härmed har kommitténs ledamöter givetvis dock — till dels genom särskild föredragning — förberedande orienterats jämväl i de för närvarande gällande bestämmelserna för Stockholm. Kommittén har ock, såsom i skilda sammanhang noterats i den allmänna motiveringen i betänkandet, under arbetets gång fortlöpande tagit del av flera av dessa bestämmelser och därvid naturligtvis även haft tillfälle beakta dessas avvikelser från kommitténs förslag till allmän reglering. Inledningsvis har kommittén härjämte i betänkandet i korthet tagit upp till övervägande huruvida den blivande regleringen för Stockholm jämväl kunde innefattas i den allmänna lagens bestämmelser. Kommittén säger sig härvid dock ha funnit detta ogörligt »med hänsyn till de omfattande särbestämmelser, som förhållandena i Stockholm föranleder,» och ej minst därför

att lagen för så fall måste komma att innehålla från de allmänna bestämmelserna »delvis skiljaktiga stadganden om församlingsdelegerade i huvudstaden». Kommittén har slutligen även under kapitel 6 i betänkandet lämnat en allmänt hållen redogörelse för tillkomsten av och innehållet i den nuvarande speciella samfällighetsregleringen för Stockholm.

I övrigt har frågan om församlingsstyrelsen i Stockholm lämnats av kommittén helt utanför utläggningen i föreliggande betänkande; i särskilt stadgande i 1 § av här upprättat förslag till lag för riket i allmänhet utsäges ock uttryckligen att denna lag inte är avsedd att i något hänseende vinna direkt giltighet för huvudstadens församlingar. I enlighet härmed har kommittén ej heller hittills gått in i någon verklig överläggning för avgörande av frågan om vilka nya bestämmelser, som i anledning av den anbefallda översynen av nu gällande församlingsstyrelselag för Stockholm må befinnas i dennas ställe påkallade för regleringen av förhållandena därstädes, eller vilka av de gamla bestämmelserna däri, som eventuellt kan vara alltjämt tjänliga. Det synes mig fördenskull ha bort vara för var och en av kommitténs ledamöter uteslutet att i detta läge ta någon bestämd ståndpunkt till frågan om behovet i fortsättningen av särskild lag om församlingsstyrelse i Stockholm och i vad mån regleringen därom, sakligt bedömt, kräver avvikande bestämmelser mot dem för landet i övrigt. För egen del tror jag mig — visserligen, i följd av de knappa överläggningarna hittills i ämnet, mycket preliminärt — så gott som övertygad om att någon särreglering för de lokala församlingarna i Stockholm inte vidare är av behovet eller ens önskvärd. Den partiella samfälligheten därstädes kan däremot möjligen påkalla enstaka speciella regler, som motiverar en särskild lag av ungefär samma karaktär som den vilken av kommittén föreslagits för Göteborg. Härför förutsättes likväl ytterligare utredning.

Genom att, på sätt här skett, utesluta församlingsstyrelseförhållandena i Stockholm från slutgiltigt bedömande i ett sammanhang med förhållandena i landet i övrigt har kommittén alltså, vid avfattningen av bestämmelserna i det nu framlagda förslaget till lag för församlingarna i allmänhet, icke haft tillfälle att i varje särskilt fall samtidigt klart ta ställning till huruvida samma bestämmelser kan oförändrade bli tillämpliga jämväl för Stockholm eller i vilka hänseenden där kräves avvikelser därifrån. Detta kan naturligtvis dock i sin mån bli avhjälpt vid den avsedda senare separata handläggningen av ett lagförslag för Stockholm, men blir kommittéledamöterna därvid kanske ej helt obundna i sina överväganden. Kommittén har nu emellertid än mindre haft några möjligheter att undersöka och förutsättningslöst pröva, om ej den reglering, som sålunda senare befinnes för Stockholms-församlingarna lämplig, till någon del kunde vara mera ändamålsenlig för övriga församlingar eller åtminstone vissa av dessa än vad i det föreliggande betänkandet för dem föreslagits. I synnerhet torde sådant kunna väntas bli frågan om i vad gäller församlingarna jämte förekom-

mande samfälligheter i andra rikets större städer, främst kanske i Göteborg, Malmö och Norrköping men eventuellt även annorstädes. Förhållandena speciellt inom dylika större tätorter bör, preliminärt bedömt, rimligen icke kunna antagas förutsätta någon mera utpräglat annan reglering än i Stockholm. Förhandlingarna vid de kyrkorådsdagar, som under de senaste åren hållits med representanter för församlingarna i städer med 30 000 invånare och däröver och vari ledamöter av församlingsstyrelsekommittén vid ett par tillfällen deltagit, synes också — om än Stockholm inte hittills deltagit i dessa konferenser — delvis ha bekräftat behovet av en viss enhetlig reglering för de större städernas församlingar. Därför hade det givetvis också för dessa sistnämnda församlingars vidkommande varit av stor vikt att vid yttrande över vad i nu framlagda lagförslag avses skola för dem gälla även ha tillgång till vad i motsvarande hänseenden föreslås för församlingarna i Stockholm.

I beaktande av vad jag härförut anmärkt synes det mig ganska tydligt, att redan kommitténs egna ledamöter till stor del urståndsatts att för det nu avgivna förslaget till fyllest penetrera flera av de med författningsregleringen förbundna problemen. Den nuvarande regleringen för Stockholm innefattar, såsom delvis redan antytts, flera från här föreslagen reglering avvikande bestämmelser. Här kan pekas på de grundläggande stadgandena om församlingarnas egen kompetens, liksom de principiellt föga mindre betydelsefulla bestämmelserna om organisationen av församlingsdelegerade för samfällighet, exempelvis om delegerades antal, valbarhet och mandattid. Med hänsyn härtill och då den blivande regleringen av församlingsstyrelsen för Stockholm ännu icke inom kommittén slutligt prövats eller ens mera ingående behandlats, är det därför väl tänkbart, att en och annan av kommitténs ledamöter kunnat på åtskilliga punkter komma till ett annat bedömande än nu skett, om de i stället haft tillfälle att jämsides pröva den blivande regleringen av de motsvarande förhållandena i Stockholm. Än mindre än kommitténs ledamöter lärer likvisst vederbörande remissinstanser kunna väntas ha möjlighet att ta ställning till kommitténs föreliggande förslag separat, innan de informerats om vad som avses skola gälla för huvudstaden i motsvarande hänseenden. I synnerhet bör detta bli svårt för de centrala remissorganen — liksom senare även för Kungl. Maj:t — som ju har att pröva lagbestämmelserna speciellt från bl. a. allmän laglikställighetssynpunkt. Även lokala remissmyndigheter som domkapitlen kan förutsättas ha ett givet intresse av att ta del av stockholmsbestämmelserna, särskilt för de fall då inom deras förvaltningsområden förekommer orter med någorlunda motsvarande problem.

Direktiven för församlingsstyrelsekommitténs utredning ger i intet hänseende anledning till att utredningen skulle behöva uppdelas i två fristående betänkanden med — på sätt nu måste förutsättas — väsentligen av varandra oberörda förslag. Bärande skäl härför har ej heller, såvitt jag kunnat

finna, framförts i betänkandet eller eljest inom kommittén. Under hand har nog gjorts gällande att, om organisationen för Stockholm såsom hittills och i enlighet med kommitténs förslag reglerades i särskild lag, vore det också naturligt om denna reglering handlades efteråt för sig, även om därav följde att densamma bleve utan direkt inverkan på regleringen för landet i övrigt; så hade nu senast skett med den borgerliga kommunalregleringen för Stockholm. I vad det sistnämnda angår är dock att märka, att för behandlingsordningen med avseende å den särskilda kommunallagen för Stockholm kunnat hänvisas till bl. a. det förhållandet att på en så central punkt i den stadskommunala förvaltningen, som beträffande borgarrådsinstitutionen, förelåge redan förut för Stockholm viktiga skiljaktigheter gentemot vad som gällde enligt den allmänna kommunallagen. I andra speciella hänseenden kunde därjämte förutsättas ytterligare avvikelser med hänsyn till Stockholms egenskap av huvudstad med eget länsområde och med uppgifter tillika för stadens kommunalförvaltning i huvudsak motsvarande dem som tillkommer ett landsting. Något närmelsevis häremot svarande kan svårligen åberopas i vad gäller församlingsstyrelsen för Stockholm, framför allt inte för de därvarande många separata församlingarna. Tvärtom borde det — särskilt i rättstillämpningens intresse — vara angeläget, att regleringen för dessa församlingar såvitt möjligt ej avveke från vad som gällde för församlingarna eljest i landet; så ej minst med hänseende till församlingarnas kompetens och detta kanske främst i fråga om angelägenheter inom församlingsvårdens område, där Stockholms-församlingarnas anslagsgivning ibland sträckts vida utöver vad man i till storleken likställda landsortsförsamlingar uppfattat som tillåtligt.

Under åberopande av vad jag här framhållit om uppläggningen och genomförandet av den församlingsstyrelsekommittén anbefallda utredningen samt om dithörande lagstiftnings anordnande, nödgas jag anmäla min avvikande mening mot vad kommittén härutinnan uttalat och beslutat, enkannerligen i vad gäller utredningens avgränsning till att tills vidare ej avse församlingarna inom Stockholms stad.

Lagstiftningens innehåll

Av vad jag i det föregående uttalat med avseende å konsekvenserna av församlingsstyrelsekommitténs föreliggande utredning följer, att jag icke anser mig redo att för närvarande på alla punkter godtaga denna kommitténs utredning och vad kommittén med stöd därav har föreslagit. Det är mig dock nu ogörligt att därutinnan ta slutlig ståndpunkt, innan den närmare utredningen rörande regleringen för Stockholms-församlingarna föreligger. Det kan därför ej heller vara till någon nytta att på detta stadium söka redovisa dylika eventuellt diskutabla punkter i den föreslagna författningsregleringen.

Oberoende härav har jag dock på vissa särskilda punkter en mot kom-

mittémajoritetens avvikande uppfattning om huru församlingsstyrelsen allmänt borde ordnas. Jag vill härefteråt något närmare ange denna min mening på de principiellt betydelsefullaste av dessa punkter. De rör främst några av de grundläggande bestämmelserna i lagförslaget: om lagens tillämplighet, om församlings konstituerande d. v. s. medlemskapet i församling och om församlings i lagen angivna kompetens samt vidare bibehållandet av kyrkostämma som beslutande organ och kyrkorådets ställning i församlingsorganisationen.

De *grundläggande bestämmelser,* varom jag har avvikande mening mot vad kommittémajoriteten beslutat föreslå, innefattas främst i 1—3 §§ i det föreliggande lagförslaget. Jag har för att enklast åskådliggöra min uppfattning i dessa punkter valt att söka omredigera lydelsen av nämnda paragrafer i ett preliminärt utkast, som nedan följer, samt därtill foga några kortfattade kommentarer.

1 §.

Denna lag äger avseende å varje, jämlikt gällande ecklesiastik indelning eller efter vad Konungen särskilt bestämt, inom riket varande församling och samfällighet av församlingar *(kyrklig samfällighet);* dock att för icke territoriell församling må — om och i den utsträckning församlingen besluter — tillämpas den ordning, som där hittills varit övlig.

Om kyrklig samfällighet i Stockholm och i Göteborg är särskilt stadgat.

2 §.

Medlem av församling är var och en, som är där kyrkoskriven, ävensom — i vad gäller territoriell församling — var och en, vilken, utan att vara kyrkoskriven i församlingen, är där taxerad till allmän kommunalskatt.

3 §.

1 mom. Församling äger, där ej annat följer av denna lag eller särskild författning, att själv vårda sina angelägenheter, evad angelägenhet jämlikt vad i 2 mom. sägs anses vara av ekonomisk natur eller icke.

Angående vissa församlingsangelägenheter är särskilt stadgat.

2 mom. Till församlings angelägenheter av ekonomisk natur hänföras frågor, som avse

a) anskaffande av kyrka, församlingshus, tjänstebostäder och annan för kyrkligt ändamål avsedd egendom ävensom vård om och hushållning med sådan egendom;

b) anställande och avlönande av befattningshavare och annan personal;

c) särskilda åtgärder till främjande av gudstjänstlivet och den kyrkliga förkunnelsen i övrigt samt den kristliga kärleksverksamheten och ungdomsvården; samt

d) annat, som enligt särskilda författningar må på församlingen ankomma;

allt försåvitt därför kräves anslag av utdebiterade medel.

Till sådan för kyrklig ändamål avsedd egendom, som ovan under a) avses, hänföres även församlings begravningsplats, i den mån ej Konungen för särskilt fall förordnat att vårdnaden därom skall ankomma på annan.

Med ändringarna i 1 § har jag främst velat precisera, att lagen i princip gäller de till svenska kyrkan hörande hemmaförsamlingarna, territoriella

såväl som icke territoriella, men alltså icke friförsamling och ej heller svensk utlandsförsamling. I klarhetens syfte har jag i paragrafen, jämte församling, angett under lagens tillämplighetsområde kyrklig samfällighet — detta speciellt med hänsyn till att de kyrkliga samfälligheterna, och däribland nu även pastoraten, enligt den av kommittén föreslagna regleringen kommer i lagen att mera markant framstå som självständiga specialkommuner med var och en tillkommande egen beskattningsrätt. Att detta redan i första paragrafen antydes tror jag vara av vikt. Härav följer emellertid också att på vissa andra ställen i lagen kräves för tydlighetens skull komplettering av bestämmelserna i vad de även skall gälla kyrklig samfällighet. Vad beträffar hänvisningen i avseende å lagens tillämplighetsområde till »gällande ecklesiastik indelning» svarar denna på sitt sätt mot kommunallagens inledande omnämnande av den kommunala indelningen; den därpå följande kompletterande hänvisningen till »vad Konungen särskilt bestämt» avser givetvis förekommande samfällighetsbildning, men subsidiärt även de icke territoriella församlingarna, då det kanske ej är helt ostridigt att bildande av sådan kan hänföras till församlingsindelning. Genom omredigeringen i övrigt av bestämmelsen rörande de icke territoriella församlingarna har jag tänkt mig, att man — i förhållande till vad nu kan förekomma — skulle vinna den klarheten, att man endast med ledning av församlingens eget beslut kunde avgöra om viss bestämmelse i förevarande lag (t. ex. om besvärsrätt) skall gälla församlingen. — Andra stycket i paragrafen har jag ändrat i överensstämmelse med min ovan angivna uppfattning om samfällighets likställdhet i lagregleringen med församling samt min preliminärt uttalade mening om att för Stockholm ej kräves särskild lag utom i avseende å därvarande kyrkliga samfällighet.

Beträffande bestämmelsen i 2 § om medlemskapet i församling har jag ansett det såsom en onödig och på sitt sätt orimlig kvarleva från äldre författningar att basera medlemskapet i kyrkoförsamlingarna på mantalsskrivningen liksom ock på att någon äger eller brukar fast egendom inom församlingen. I förstnämnt hänseende vållar det en uppenbar oreda i de fall då icke territoriell församling förekommer inom mantalsskrivningsområdet, vilket ju ock föranlett särbestämmelser både i denna paragraf och i 9 § om rösträtt.[1] Beträffande ägare och brukare av fastighet är det svårt att uppfatta vad en sådan, där han ej bor och är kyrkoskriven i församlingen, kan ha för intresse av medlemskap i församlingen; församlingsangelägenheterna kan dock näppeligen, i motsats till vad som gäller med avseende å en hel del borgerligt kommunala angelägenheter, vara av

[1] Medlemskapets anknytning enligt förestående förslag till kyrkoskrivningen skulle även kunna leda till den naturliga preciseringen, att beräkningar på grundval av en församlings folkmängd, t. ex. för bestämmande om kyrkofullmäktige skall finnas och bestämmande av fullmäktiges antal, alltid kunde baseras på kyrkoskrivningen. Enligt vad som uppgivits hänför sig för övrigt redan nu folkmängdsuppgifterna i åtminstone vissa statistiska publikationer — såsom den årliga redogörelsen för folkmängden inom administrativa områden, däribland församlingarna — till prästerskapets redogörelser för utfallet av kyrkoskrivningen vid årsskiftet.

någon vikt för själva fastigheten som sådan. Fastighetsskatten är dessutom nu avskaffad såsom fristående skatt och kanske även snart ställd helt på avskrivning. — Jämväl denna paragrafs ändrade lydelse föranleder vissa jämkningar på annat håll i lagen; så torde t. ex. 9 § böra lyda:

Rösträtt vid val av kyrkofullmäktige tillkommer varje i församlingen kyrkoskriven medlem av församlingen, som är svensk medborgare och medlem av svenska kyrkan och som senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguett års ålder och ej är omyndig. Varje röstberättigad äger en röst. (Andra stycket i paragrafen blir härvid obehövligt; sista stycket kvarstår.)

I 3 § har jag sökt att, i nära överensstämmelse med församlingsstyrelsekommitténs intentioner, renodla de i 2 mom. enumrerade angelägenheterna till att endast avse sådana av ekonomisk natur. Det är ju dessa som framför allt är av betydelse och därför bör vara avgörande för omfattningen av församlingens kompetens. Denna omredigering kan säkerligen även komma att påkalla jämkningar på en del andra ställen i lagen. De ändringar jag i övrigt här vidtagit i avseende å de uppräknade angelägenheterna inskränker sig egentligen till följande:

under a) har jag uteslutit »begravningsplats» och i stället upptagit denna i sista stycket, detta med hänsyn till att sådan anordning ju är avsedd att kunna överflyttas till den borgerliga kommunen (ev. annan);

under b) har jag tillagt om »anställande» av befattningshavare, såsom enligt min mening grundläggande för befogenheten att avlöna befattningshavaren (jag hänvisar härom därjämte till departementschefsuttalandena i prop. 1954: 67 sid. 29 f rörande innebörden av »anställningsvillkor» i kommunala delegationslagen);

under c) i kommitténs lagförslag upptagen angelägenhet, avseende kyrkobokföring, har jag ansett onödigt att här specifikt ange, särskilt med hänsyn till att vad därutinnan ankommer på församling ändock rymmes, dels under a): lokal och materiel, dels under b): anställande av expeditionsbiträde;

under c) i här framställt förslag — d) i kommitténs förslag — har endast beteckningen »kristna» ändrats till »kristliga», såsom möjligen varande mera adekvat i förevarande sammanhang (jfr § 1 i stadga för diakonistyrelsen och benämningar som »kristliga föreningen av unge män» och »Sveriges kristliga studentrörelse» med därtill anknutna lokalförbund och andra organisationer); differensen i betydelsen av de två uttrycken »kristen» och »kristlig» är måhända ej så stor, men med det förra vill jag gärna förstå vad som närmast berör personer, som i trosbekännelse och övrigt är positivt engagerade för kyrkans lära och förkunnelse och alltså — såsom det i vissa kretsar benämnes — är 'frälsta', medan det andra uttrycket allenast anger att verksamheten är i »kristen» anda men däremot ej är begränsad till att avse enbart ett positivt »kristet» klientel.

I frågan om *kyrkostämma som beslutande organ* har jag en delvis mera radikal inställning än den majoriteten gett uttryck för i lagförslaget.

Kommittén har på anförda skäl funnit nödvändigt att — i motsats till vad som enligt nya kommunallagen gäller — i viss utsträckning bevara kyrkostämman som beslutande organ. Jag är helt medveten om att det med hänsyn till rådande församlingsindelning är uteslutet att nu kunna restlöst avskaffa kyrkostämman, på sätt inom de borgerliga kommunerna skett med kommunalstämman och allmänna rådstugan. Men jag håller för möjligt och även högst önskvärt, att förutsättningarna för beslutanderätt å kyrkostämma redan nu inskränkes mera än vad i kommittéförslaget avses.

I första hand borde sålunda gränsen nedåt för obligatoriskt anlitande av kyrkofullmäktige i församlingarna utan olägenhet kunna — i överensstämmelse med vad 1938 gjordes beträffande de borgerliga kommunerna — nedsättas till en folkmängd av 700 invånare. Resultatet av församlingsstyrelsekommitténs undersökningar rörande deltagarfrekvensen vid kyrkostämmorna ger enligt min mening ett särdeles entydigt belägg för huru föga representativt ett stämmobeslut mestadels blir. Och detta förhållande medför ju, såsom även tidigare i debatterna härom starkt understrukits (jfr i kapitel 4 återgivet uttalande 1938 av landskommunernas förbund), att församlings beslut å stämma lätt blir beroende av kupper, dirigerade genom ensidig personlig agitation. I jämförelse härmed synes mig invändningarna om risken för församlingsbeslutens politiserande, därest de överlåtes åt fullmäktige, av föga vikt — i synnerhet som det visat sig att politiserandet egentligen stannat vid själva fullmäktigvalen och endast undantagsvis kommit till uttryck i fullmäktiges beslut. Om de politiska partierna verkligt engagerar sig för kyrkofullmäktigvalen, borde väl detta för övrigt fast hellre hälsas med tillfredsställelse, då församlingsmedlemmarnas intresse för sin församlings angelägenheter därigenom också måste i motsvarande mån stegras. — Det har ofta anförts, att arten och omfattningen av i församling förekommande ärenden att besluta i utgjorde ett slags indikator på församlingens behov av representativt system (fullmäktige), samt att detta behov i följd därav vore större i en folkrikare församling än i en mindre. Någon dylik åtskillnad är väl knappast dock påvisbar. Mestadels är det samma *slag* av ärenden i varje församling (kyrkas vård, underhåll eller anskaffande av församlingslokaler, anställdas avlönande, anslag för församlingsvården o. dyl.) och *antalet* anslagsbeslut härför blir näppeligen beroende av folkmängden; slumpvis kan antalet till och med bli större i en liten församling. *Anslagssumman* kan visserligen ofta bli väsentligt högre i den stora församlingen, men det är dock en annan fråga, som ej kan ha relevans för frågan om fullmäktige eller stämma; betydelsen av anslagssummans storlek är för övrigt alltid relativ med hänsyn till församlingens skatteunderlag.

Församling bör, av enahanda skäl som här sagts, ej heller kunna dispenseras från kyrkofullmäktige därför att den ingår i partiell kyrklig sam-

fällighet; beslutanderätten i dylik samfällighet är ju enligt förslaget avsedd att regelmässigt utövas av församlingsdelegerade. Den möjlighet till dispens från delegerade, som i lagförslagets 5 § 1 mom. förutsättes, bör i allt fall uteslutas så att aldrig dubbla kyrkofullmäktigval skall behöva riskeras på samma ort (i både församling och samfällighet). Skulle sådant kunna förekomma, försvåras tydligen den reform med avseende å tiden för kyrkofullmäktigvalens förrättande, som församlingsstyrelsekommittén på grund av riksdagens skrivelse 1955: 388 anmodats jämväl överväga. I enlighet härmed bör ock i lagen uttryckligen stadgas att kyrkofullmäktige ej skall utses för församling, som ingår i total kyrklig samfällighet; beslutanderätten i det fåtal icke ekonomiska angelägenheter, som blir sådan församling förbehållna, torde likvisst ej behöva överlåtas på kyrkostämma utan i stället kunna helt anförtros församlingens vederbörande verkställighetsorgan. Så är för närvarande i vissa hänseenden stadgat för lokalkyrkoråden i Göteborg och är enligt kommitténs förslag även avsett att där fortfarande gälla.

Slutligen anser jag det i all synnerhet angeläget, att anordningen med gemensam kyrkostämma för skilda församlingar nu definitivt avvecklas. Det slumpartade och för församlingens mening föga representativa resultat, som ett stämmobeslut ofta kan befaras ge, åtminstone i församling som inte tillhör den allra minsta kategorien, blir än mer markant, därest kyrkostämman skall hållas gemensam för flera församlingar av kanske avsevärt olika storleksordning. Att sådan stämma alltid måste hållas i en av församlingarna och alltså utanför de andras område, reducerar ju merendels även anslutningen till stämman. Gemensam kyrkostämma förutsättes enligt kommitténs förslag, dels i särskilt fall för avgörande av fråga rörande samfällighetsbildning innan sådan konstituerats (bestämmande första gången av antalet församlingsdelegerade), dels generellt för beslut i ärende gemensamt för flera församlingar som ej utgör kyrklig samfällighet. Regleringen av bägge slagen av dylika angelägenheter bör enligt min mening väl kunna ordnas utan anlitande av gemensam kyrkostämma.

Härvid bör särskilt vara att beakta de i anslutning till det numera framlagda förslaget till lag om kommunalförbund m. m. (prop. 1957: 150) förda diskussionerna om det interkommunala samarbetet. Vad i denna proposition anförts om förutsättningarna för att ordna dylikt samarbete genom interkommunalt avtal i privaträttslig form borde i stor utsträckning vara tillämpligt för ombesörjandet av flertalet de, oftast smärre angelägenheter, som förekommer som gemensamt ärende för skilda församlingar. Särskilt synes avtalsformen vara lämplig i sådana, förhållandevis vanligen förekommande fall, där en bestämd angelägenhet ombesörjes väsentligen i en församlings regi och inom dennas område men ej blott till utnyttjande för egen utan jämväl för en eller flera andra församlingars räkning. Detta kunde sålunda vara fallet, där fråga är om exempelvis gemensam begrav-

ningsplats, gemensam kyrka eller annan gudstjänstlokal, gemensam församlingshusbyggnad eller om annan gemensamt ägd fast egendom, liksom även där egendomen ägs av blott den ena församlingen men denna lämnar de andra inrymme däri (s. k. inackorderingsavtal). En särskild vinst av ett anlitande i dylika fall av en avtalsform vore — förutom det att man därvid slipper ifrån att tillgripa gemensam kyrkostämma — att man därigenom även kunde inskränka förekomsten av partiella kyrkliga samfälligheter med relativt begränsad räckvidd, som i stort antal redan nu förekommer och ytterligare kan uppstå. Därmed vunnes då också en begränsning av splittringen i utdebiteringen. Denna är inom det kyrkliga beskattningsområdet ändock stor i följd av det förhållandevis stora antalet småförsamlingar och än mer ökas densamma genom förekomsten av de partiella samfälligheterna med självständig beskattningsrätt; de i sådan samfällighet ingående församlingarna släpper ju därvid ej helt den egna beskattningsrätten.

Beträffande *kyrkorådets ställning i församlingsorganisationen* har jag tidigare i andra sammanhang, i pastoratsindelningssakkunnigas betänkande (SOU 1953: 11) sid. 346 f samt i 1951 års kyrkomöteskommittés betänkande (SOU 1955: 47) sid. 306 f, framlagt mina synpunkter. Dessa gick främst ut på ett frigörande från kyrkorådet av dess egentliga kyrkokommunala uppgifter, nämligen dem av ekonomisk natur. Mina i det förstnämnda betänkandet skisserade propåer i detta syfte är närmare refererade i församlingsstyrelsekommitténs nu föreliggande betänkande under kapitel 5. Där har kommittén även gått in i en diskussion av möjligheterna och förutsättningarna för därav påkallad uppdelning av kyrkorådets nuvarande uppgifter på tvenne nämnder, dels fortfarande ett kyrkoråd för de rent kyrkliga uppgifterna jämte vissa därtill anknutna förvaltningsuppgifter och dels en särskild församlingsnämnd — eventuellt benämnd ekonominämnd eller drätselnämnd — för de specifikt ekonomiska och övriga förvaltningsuppgifterna.

Jag vidhåller alltjämt, att en reform efter i huvudsak de riktlinjer jag i de föregående två betänkandena förordat bör bli av verkligt värde såväl för främjande av kyrkoherdens och övriga församlingsprästers rent prästerliga uppgifter som för tillgodoseende av församlingarnas ekonomiska förvaltning. Det alternativ till den av mig förut härför skisserade organisationen, som församlingsstyrelsekommittén nu i betänkandet diskussionsvis framställt, vill jag emellertid i det väsentliga godtaga. En organisation efter de av kommittén här uppdragna riktlinjerna synes mig i det hela väl överensstämma med vad jag åsyftat.

Vad som inom kommittén invänts däremot, liksom av åtskilliga remissinstanser mot mitt ursprungliga utkast, är i sak väl främst att kyrkorådet därmed berövades sin hittillsvarande centrala och ledande ställning i församlingen. Jag finner detta skäl ha till sin betydelse väl överdrivits, men

därjämte vara i någon mån förvanskat i förhållande till den åsyftade förändringens rätta innebörd. En ändring i kyrkorådets ställning, ungefärligen på sätt jag ställt i fråga, kan enligt mitt förmenande inte i sig innebära något försvagande av församlingslivet eller av prästerskapets och kyrkans ställning inom församlingen. Det blir ju, såsom i nuvarande kyrkoråd, oförändrat församlingens egna medlemmar som blir verksamma och bestämmande i de föreslagna nya nämnderna, kyrkorådet och en s. k. ekonominämnd; och inte kan väl enbart uppdelningen av ärendena på de två nämnderna — med för vardera efter deras uppgifter utsedda särskilt lämpade ledamöter — medföra, att majoriteten av församlingsborna eller deras utsedda representanter i nämnderna får en ändrad syn på omsorgen om församlingslivet. Uppdelningen av kyrkorådets nuvarande uppgifter på två nämnder innebär för övrigt icke enligt mitt förslag, i synnerhet ej på sätt detta utformats i det av församlingsstyrelsekommittén framställda och av mig nu tillstyrkta alternativet, att kyrkorådet därmed förlorar sin centrala eller i grund och botten ens sin ledande ställning i församlingen. Kommittén har i kapitel 3 i betänkandet med rätta framhållit, att församlingens huvudsyfte är att »möjliggöra och främja kyrkans gärning», vilket sker genom samarbete mellan prästerskapet och lekmännen inom församlingen. Församlingens övriga — kyrkokommunala — uppgifter ställs härvid mera vid sidan, såsom helt gående ut på att »sörja för organisatoriska och ekonomiska betingelser för kyrkans gärning». Om nu kyrkorådets uppdrag begränsas till de rent kyrkliga uppgifterna jämte därmed mera intimt sammanhörande förvaltnings- och verkställighetsbestyr, bevaras ju ock kyrkorådet vid allt det egentligen centrala i församlingens verksamhet — det blir alltjämt det av församlingens organ som det tillkommer att ha »omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling». Ekonominämnden finge till uppgift att leda församlingens ekonomiska verksamhet och visserligen i det hänseendet jämväl ha inseende över kyrkorådets, lika såväl som övriga nämnders åtgöranden. Den finge därjämte inför församlingens beslutande organ sista ordet vid uppgörande av församlingens utgifts- och inkomststat samt vid beredande eljest av anslagsfrågor. Men detta kan väl dock resultatmässigt inte behöva medföra att församlingens häri liggande kyrkokommunala uppgifter, d. v. s. tillgodoseendet av »organisatoriska och ekonomiska betingelser för kyrkans gärning», därmed skulle läderas mera än om samma uppgifter åvilade kyrkorådet. Det är ju likväl församlingen själv som i samtliga hänseenden beslutar och av församlingen betrodda personer som i bådadera fallen förbereder besluten. Det som med den förordade uppdelningen av ärendena tillkommer är, att kyrkorådets och ekonominämndens ledamöter därvid kan var för sig helt utses med beaktande av deras lämplighet just för de speciella uppgifter, som på vardera nämnden främst ankommer. Det måste förutsättas rent osakliga inflytelser på ledamöternas i ekonominämnden

verksamhet för att denna nämnd skulle behöva befaras inom sin arbetssfär mindre lojalt tillgodose församlingens syfte än kyrkorådet inom sin.[1]

Mot en organisation i enlighet med mitt förslag har även anmärkts, att lagstiftningen därmed försvårades och att det kunde vara mindre lyckligt med nu förutsatt valfrihet för församlingarna med avseende å ärendenas uppdelning eller icke. Det är givet, att varje som helst mera genomgripande omläggning av nämndsorganisationen medför ett relativt omständligt lagstiftningsarbete, vare sig man utgår från nu gällande eller från av kommittén föreslagna bestämmelser. Ändringar torde komma att i kommitténs förslag i första hand påkallas i 5 kap. i paragraferna 50—52, 55 och 64—66 samt vidare i 5 § 2 mom., i 22, 72, 79 och 85 §§ ävensom möjligen i 90 § 2 mom. men kan även därutöver visa sig behövliga, åtminstone i formella hänseenden. Dessa ändringar kräver naturligtvis sin verkliga omsorg men blir i realiteten förvisso inte mer komplicerade än vad varje som helst författningsreform föranleder. Vad beträffar församlingarnas möjlighet att välja organisationsform bör väl detta, från synpunkten av kommunal självbestämmanderätt, vara för församlingarna mera förmånligt än om de, såsom i gällande lagstiftning och enligt kommitténs förslag, ställes i huvudsaken utan valmöjlighet; jag kan i detta hänseende erinra om att nya kommunallagen (29 §) lämnar städerna frihet att, under vissa betingelser, som styrelse välja mellan drätselkammare enbart och stadskollegium med biträdande drätselkammare.

I avseende å här berörd valfrihet för församlingarna att, på sätt i församlingsstyrelsekommitténs alternativ skisserats, endast ha kyrkoråd eller, om de så önskar, uppdra den ekonomiska förvaltningen m. m. åt en ekonominämnd, så håller jag härutinnan på en delvis avvikande ordning. Enligt kommittén förutsättes, att lagen skall föreskriva kyrkoråd såsom normalt ensamt verkställande och förvaltande organ och att inrättande tillika av ekonominämnd skall bero av om församlingen så beslutar. Jag anser angeläget med ett omvänt förhållande eller alltså, att lagen föreskriver både kyrkoråd och ekonominämnd, vart och ett med sitt bestämda verksamhetsområde, men att det blir beroende av församlingens beslut, om särskild ekonominämnd ej skall finnas utan kyrkorådet skall ha i uppdrag att tillika fungera som ekonominämnd. Härmed avser jag att förhindra, att kanske mången församling av ouppmärksamhet förbiser den nya ordningen med ekonominämnd och slentrianmässigt blir kvar vid den gamla. Alla de små församlingar, där det kan tänkas mer eller mindre opraktiskt och

[1] Det må erinras om att enligt den finska kyrkolagen — vilken ju ofta här i Sverige ansetts i många hänseenden förebildligt reglera såväl den centrala kyrkliga förvaltningen som den lokala i församlingarna — skall (§ 477) i varje församling med visst högre invånarantal alltid utses, vid sidan av kyrkorådet, en *kyrkoförvaltningsnämnd* för handhavande av församlingens egendomsförvaltning m. m. ekonomiskt, däribland även uppgörande av förslag till utgifts- och inkomststat; även i mindre församling må tillsättas kyrkoförvaltningsnämnd, om kyrkofullmäktige så beslutar.

onödigt med en uppdelning av ärendena på en från kyrkorådet skild ekonominämnd, kommer säkerligen att se till sina intressen och fatta beslut om att uppdra ekonominämndens uppgifter åt sitt kyrkoråd.

Jag har sökt uppgöra förslag till åtminstone de huvudbestämmelser, som erfordrades för att lagfästa den av mig här förordade anordningen. Jag har emellertid trott mig finna, att vad jag sålunda utarbetat icke i allo blivit tillräckligt genomtänkt utan måste betraktas såsom allt för preliminärt och skissartat för att nu kunna framläggas. Innebörden av mitt förslag torde i allt fall vara tillräckligt åskådliggjort i kommitténs redogörelse och i vad jag närmast härförut anfört.

I anslutning till detta förslag vill jag här framställa några ytterligare propåer om jämkningar i detaljbestämmelserna i kommitténs förslag inom hithörande område. Jag vill sålunda ifrågasätta om ej *samfällighets kyrkoråd,* vars uppgifter ju praktiskt taget i allt kommer att motsvara vad som inom respektive församling skulle ankomma på en ekonominämnd, borde helt likställas med denna och även ges benämningen »ekonominämnd», eller vad eljest kan för bägge anses mera betecknande. — Vad i 50 § tredje stycket av kommittén föreslagits om rätt för församling, som ingår i total samfällighet, att, om den så beslutar, behålla ett *eget kyrkoråd* har jag på i betänkandet anförda skäl funnit i sak mycket värdefullt, men på samma skäl ändock ej helt tillfredsställande. För att tillfyllest tillgodose syftet med bestämmelsen, hade denna enligt mitt förmenande bort föreskriva obligatoriskt lokalkyrkoråd för att alltid, även då församlingen ingår i här avsedd samfällighet, omhänderha omsorgen om församlingslivet i församlingen; församlingen skulle själv endast äga besluta negativt, d. v. s. att den inte önskar behålla eget kyrkoråd, men skulle sådant beslut behöva underställas Kungl. Maj:ts godkännande. Som ett dylikt medgivande i realiteten komme att innebära församlingens upphörande som egen, torde i anslutning till medgivandet också böra vidtagas åtgärder för även en formell inkorporering av församlingen i annan. — Vad i *56 §* föreslagits om rätt för självskriven prästerlig ledamot i kyrkorådet att ensam påfordra sammanträde av rådet samt i *62 §* om möjlighet att välja kyrkvärd bland kyrkorådets suppleanter har jag inte kunnat ansluta mig till. Den här nämnda föreskriften i 56 § torde för övrigt bli vad kyrkorådet beträffar obehövlig, därest enligt mitt förslag en självständig ekonominämnd blir i församlingen tillsatt; jag har nämligen, såsom jag i mina tidigare uttalanden framhållit, för dylikt fall förutsatt att kyrkoherden (eventuellt annan församlingspräst) skall bibehållas som självskriven ordförande i det för enbart kyrkliga uppgifter kvarstående kyrkorådet. — Oavsett om en blivande ekonominämnd tillika, såsom kommittén skisserat, anförtros förekommande boställsförvaltning, anser jag det önskvärt, att nuvarande bestämmelse i ecklesiastik boställsordning (3 §) om särskild *boställsstyrelse* upphäves och att

stadgande därom, därest boställsstyrelse anses alltjämt behöva särskilt omnämnas, i stället upptages bland övriga församlingsstyrelsebestämmelser. Boställsstyrelse torde för närvarande vara den enda, som på församlingsområdet kan hänföras till s. k. reglerade nämnder, men särbestämmelserna därom i EBO kan, jämlikt nämndsregleringen i kommunallagen, knappast numera anses befogade. (Boställsstyrelse finns endast omnämnd i EBO i 3 § men förekommer även nämnd på några ställen i tillämpningsbestämmelserna till EBO.)

Lagrubrik

Jag har inte kunnat finna den av kommittén för nu föreslagen huvudlag förordade benämningen »*Församlingslag*» helt lämplig. Den är ej heller fullt motsvarande benämningen »Kommunallag», då ju förstavelsen där har adjektivform medan den här utgöres av substantivet. Att detsamma är förhållandet med benämningen »Landstingslag», är dock mera försvarligt, eftersom beteckningen »landsting» är — i motsats till »församling» — något sui generis, som ej kan förväxlas med annat. Dessutom kan det ej uteslutas, att benämningen »Församlingslag» lätt för in tanken på att det här skulle vara fråga om en lag om »församlingsrätt», d. v. s. närmast jämförlig med de övervägande konstitutionella stadganden, som här i landet men än mer annorstädes förekommer om tryckfrihet, förenings- och församlingsfrihet, yttrandefrihet m. m.

För av kommittén i betänkandet förutsatt allmän lag, vilken icke komme att ha avseende på Stockholm, torde benämningen »*Allmän församlingsstyrelselag*» vara en mera träffande rubrik. Inbegripes i lagen, i huvudsak såsom jag åsyftar, församlingarna i Stockholm och med särbestämmelser endast för samfälligheten därstädes liksom i Göteborg, bör lagrubriken kunna förkortas till »*Församlingsstyrelselag*». Språkligt vackrare är dock, enligt min mening, »*Lag om församlingsstyrelse*» (jfr nu föreslagen »lag om kommunalförbund»).

Herr Kaijser

Enligt 51 § första stycket av föreliggande förslag till församlingslag skall kyrkorådet hava omsorg om församlingslivet och med uppmärksamhet följa dess utveckling. Enligt andra och tredje styckena samma paragraf har kyrkorådet att för församlingens vidkommande svara för de uppgifter som enligt 30 § kommunallagen åvila kommunens styrelse. Ifrågavarande bestämmelser reflektera de olika uppgifter som åvila församling, å ena sidan att möjliggöra och främja kyrkans gärning och å andra sidan att sörja för organisatoriska och ekonomiska betingelser för denna gärning. Vid behandling av ärenden av det förra slaget, ärenden angående församlingsvården, synes det naturligt, ja självfallet, att kyrkorådets verksamhet inte blott samordnas med församlingsprästens utan också står under dennes personliga ledning. Såvitt dessa angelägenheter beträffar borde ordförandeskapet i rådet helst tillkomma kyrkoherden. Då rådet handlägger kyrkokommunala ärenden ter sig en sådan ordning icke lika naturlig. Allmänna självstyrelsegrundsatser tala tvärtom för att antingen det församlingsorgan som utser kyrkorådet eller detta självt väljer rådets ordförande. Båda synpunkterna kunna icke samtidigt tillgodoses. Närmast till hands ligger då att låta ärendenas vikt fälla utslaget. Då gällande församlingsstyrelselag föreskriver att kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar skall vara kyrkorådets ordförande bestämmes detta ställningstagande medvetet eller omedvetet av uppfattningen att, då kyrkans gärning är församlingens centrala uppgift, pastor också bör vara kyrkorådets ordförande liksom han tidigare före 1931 var självskriven ordförande i både kyrkostämma och kyrkoråd. Motståndarna till denna uppfattning lägga tyngdpunkten vid att församlingen utrustats med beskattningsrätt visavi icke blott medlemmar av svenska kyrkan utan även dem som utträtt därur. Då kyrkorådet är församlingens främsta förvaltnings- och verkställighetsorgan bör — detta är den slutsats som drages härur — ordförandeskapet i rådet bestämmas genom val. Vill man utan att hemfalla åt subjektiva värderingar beträffande församlingsuppgifternas inbördes vikt och betydelse söka lösa det uppkomna dilemmat kan detta ske antingen genom att prästens gärning utbrytes ur och sidoordnas med kyrkorådets eller genom att kyrkorådet uppdelas på två organ, ett för de församlingsvårdande uppgifterna och ett för de kyrkokommunala. Konsekvensen av det första alternativet blir att kyrkoherden liksom övriga församlingspräster borde stå utanför rådet och ej ens kunna inväljas i detta; ett ledamotskap i rådet skulle äventyra deras auktoritet. Med det senare alternativet är det naturligt att pastor blir självskriven ledamot och ordförande i det organ som har de församlingsvårdande uppgifterna om hand, medan ordföranden i det kyrkokommunala organet utses genom val.

Inom kommittén ha vi varit ense om att åtminstone f. n. förutsättningar saknas för en lösning enligt det första alternativet. Kommittémajoriteten har stannat vid att bibehålla pastors självskrivenhet i kyrkorådet men icke hans självskrivenhet såsom ordförande. Därmed undviker majoriteten att taga ställning till frågan vilka kyrkorådsuppgifter, de församlingsvårdande eller de kyrkokommunala, som skola anses betydelsefullast och avstår tillika från varje försök att lösa ordförandeproblemet med utgångspunkt från uppgifternas olika natur. I dubbel mening bär kommittémajoritetens ståndpunkt prägel av kompromiss. Reservanten herr Brolin har däremot sökt renodla problemet. För brist på konsekvens kan man i vart fall ej skylla hans förslag till uppdelning av det nuvarande kyrkorådets verksamhet på två organ, ett kyrkoråd för de församlingsvårdande uppgifterna med kyrkoherden såsom självskriven ordförande och en ekonominämnd för de kyrkokommunala, där presidiet skall utses av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige. Kommittémajoritetens invändningar mot detta förslag därför att nämndorganisationen med denna lösning skulle bli för tungrodd för småförsamlingar har Brolin på ett enligt min åsikt övertygande sätt förmått gendriva genom att göra inrättandet av ekonominämnden fakultativt. Allvarligare enligt min mening är att införandet i församlingslagen av ett med kyrkorådet jämbördigt organ i olika hänseenden komplicerar denna lagstiftning.

Till grund för Brolins överväganden och förslag ligger dels omtanke om pastors prästerliga gärning, dels hänsyn till kommunala självstyrelsekrav. Den förra synpunkten har han utvecklat i ett till pastoratsindelningssakkunnigas betänkande fogat särskilt yttrande. Kärnpunkten i hans resonemang är att det tvångsvisa sysslandet med många rent kommunala bestyr för pastor måste bli till hinders för fullgörandet av den prästerliga gärningen. Jag är nu inte benägen att tillmäta denna synpunkt samma betydelse för nämndorganisationens utformning som Brolin. Däremot kan jag förstå och i många stycken dela Brolins motivering i den del denna bygger på hänsyn till självstyrelsekraven. Mot den lösning Brolin föreslår kan man emellertid resa två invändningar, dels att lagstiftningen på åtskilliga punkter kompliceras, en invändning alltså av väsentligen formell natur, dels att den ställer församlingen inför ett tvunget val mellan två i lagen fastlagda nämndorganisationer och därigenom blir föga elastisk.

I detta läge har jag känt behov av att från en ny utgångspunkt ompröva hur man på ett för den kommunala självstyrelsen godtagbart sätt skulle kunna komma till rätta med förevarande problem. Inledningsvis vill jag förutskicka att jag i motsats till många företrädare för den kommunala självstyrelsens intressen icke kan finna att ett självskrivet ledamotskap i kommunal nämnd alltid står i strid med dessa intressen. Frågan därom får — detta gäller för både kyrklig och borgerlig kommun — prövas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Eftersom kommittémajoriteten stannat

vid att bibehålla pastors självskrivenhet såsom kyrkorådsledamot, synes detta också vara kommittémajoritetens åsikt. Samma betraktelsesätt kan emellertid läggas på det självskrivna ordförandeskapet för pastor. Även för denna fråga har, såvitt jag kan finna, tillämpligheten av de kommunaldemokratiska självstyrelsegrundsatserna sin givna begränsning, något som sammanhänger både med församlingsuppgifternas karaktär och den relativt ringa belastning som deras tillgodoseende betyder för skattebetalarna.

Den omständigheten att ordförandeskapet i kyrkofullmäktige och kyrkostämma icke längre obligatoriskt tillkommer pastor anser jag icke kunna tilläggas avgörande betydelse för motsvarande problem beträffande kyrkorådet. Medan församlingens beslutande organ, kyrkostämma, fullmäktige eller församlingsdelegerade, främst ha kyrkokommunala uppgifter gäller detta enligt min mening icke för kyrkorådet, vars viktigaste uppgift är att vårda och ha omsorg om församlingslivet. Tydligare än förut blir detta med den bestämning som församlingens kompetens erhållit i 3 § av förslaget, med efterföljande i 5 § angivna kompetensfördelningsregler för det beslutande organet å ena sidan samt förvaltande och verkställande organ å den andra samt med den inledningsvis refererade kompetensregeln för kyrkorådet. Vad nu sagts tillhör den principiella sidan av saken. Enligt min mening får man emellertid icke heller underskatta de praktiska olägenheter för församlingslivet, som inträda om kyrkorådsordföranden och pastor — vilket kan inträffa med kommittémajoritetens förslag — företräda olika åsikter om det sätt på vilket kyrkorådet skall biträda prästen i hans församlingsgärning eller om formerna för den kristna förkunnelsen.

Såsom i det föregående anförts kan mot det självskrivna ordförandeskapet liksom mot varje slag av självskrivenhet till ledamotskap i kommunal nämnd principiell kritik riktas därför att dylika anordningar strida mot den kommunala demokratien. Vid övervägandet härav bör man emellertid, enligt mitt förmenande, låta de praktiska olägenheterna för självstyrelsen och icke de principiella betänkligheterna fälla utslaget. Vilka äro då de praktiska olägenheterna för självstyrelsen av pastors självskrivenhet som ordförande? Såvitt jag kan finna riktar sig kritiken främst mot att pastor såsom självskriven ordförande i kyrkorådet icke alltid kan förväntas besitta det sinne för vikten av ordning och reda i församlingens finanser eller de ekonomiska insikter, som ordföranden i den nämnd som har att förvalta kyrkans och församlingens egendom och uppgöra förslag till församlingens utgifts- och inkomststat bör ha. Obestridligt är också att det förekommit och förekommer fall då brister av detta slag hos den självskrivne ordföranden varit till men för församlingen såsom självstyrelseenhet.

I detta sammanhang vill jag emellertid erinra om att kommittéförslaget i frågan om vem som har att förvalta kyrkans och församlingens egendom bryter med gällande församlingsstyrelselag. Det monopol som kyrkorådet

har haft kommer, om kommittéförslaget genomföres, att upphöra. Det blir möjligt att uppdraga sådan förvaltning även åt boställsstyrelse, där sådan tillsättes i enförsamlingspastorat, eller åt »oreglerad» nämnd. I ingen av dessa nämnder är kyrkoherden ens självskriven ledamot. Vidare blir det med kommittéförslaget lättare att inackordera den kyrkliga medelsförvaltningen hos den borgerliga kommunen. Av specialmotiveringen till här relevanta lagrum torde framgå att vid en sådan anordning kyrkorådets befattning med räkenskapsföringen inskränkes till överinseende. Nu angivna eftergifter åt den kyrkokommunala synpunkten äro betydande, men de synas icke tillräckliga för att motivera ett bibehållande av pastors självskrivenhet såsom kyrkorådets ordförande. Församlingens beslutande organ bör därutöver även formellt äga befogenhet att uppdraga åt boställsstyrelse eller oreglerad nämnd att — efter mönster av vad enligt kommunallagen obligatoriskt gäller för drätselkammare i stadskollegiestad — i kyrkorådets ställe ha det omedelbara ansvaret för församlingens drätsel och i följd därav föra församlingens räkenskaper, lämna anvisningar för andra kyrkliga nämnders räkenskapsföring och medelsredovisning ävensom sammanfatta och avsluta församlingens räkenskaper, allt uppgifter vilka enligt 79 § lagförslaget obligatoriskt skola åvila kyrkorådet. Sker så synes mig någon invändning av betydelse icke från självstyrelsesynpunkt kunna göras mot ett bibehållande av pastors självskrivenhet såsom ordförande.

Den skisserade ordningen, som självfallet också skulle stå till buds inom samfällighetsförvaltningen, är elastisk. Allt efter omständigheterna skulle det beslutande organet kunna inskränka eller utvidga den särskilda »ekonominämndens» befogenheter inom den i lagen uppdragna ramen. Kyrkorådet skulle visserligen bibehålla ställningen av slutligt beredande organ, men eftersom de flesta ärenden, som skola gå till kyrkostämma eller kyrkofullmäktige, ha ekonomisk innebörd, skulle »ekonominämnden» regelmässigt ha lagstadgat anspråk på rätt att avgiva yttrande rörande ärendenas konsekvenser i ekonomiskt avseende. Jämfört med kommittémajoritetens förslag skulle den av mig förordade anordningen innebära reducerade möjligheter för församling att kompensera kyrkorådsordföranden för hans bestyr; kommittémajoritetens förslag innebär nämligen att församlingen kan arvodera till kyrkorådsordförande utsedd präst för dessa bestyr. Detta torde emellertid sakna betydelse för saken.

Måhända kan mot den nu ifrågasatta anordningen invändas, att kyrkorådet enligt denna dock skulle bibehållas vid rätten att uppgöra församlingens utgifts- och inkomststat. Detta kunde avhjälpas om man öppnade legal möjlighet för församling att avlasta kyrkorådet från även denna uppgift. För min del ifrågasätter jag dock om detta är erforderligt. I sakens natur ligger nämligen att om församlingen uppdrager åt ett särskilt organ att icke blott omhänderha förvaltningen av kyrkans och församlingens egendom utan även i kyrkorådets ställe föra dess räkenskaper denna nämnd

också skulle uppgöra ett första utkast till utgifts- och inkomststat för församlingen. Så lär för övrigt redan nu vara fallet, där man inom kyrkorådet utser en särskild drätselavdelning. Sistnämnda anordning kommer naturligtvis även i fortsättningen att stå öppen för församlingens kyrkoråd.

Reellt sett skulle det ovan framlagda förslaget icke komma att medföra resultat som i någon större utsträckning avviker från kommitténs. I regel skulle naturligtvis med detta förslag kyrkorådet i framtiden liksom hittills ha förvaltningen av kyrkans och församlingens egendom och föra församlingens räkenskaper. Och även kommittémajoriteten torde utgå ifrån att pastor med deras förslag regelmässigt blir utsedd till kyrkorådets ordförande. Från prästerligt håll har understundom vid diskussion av självstyrelsesynpunkten det förhållandet att pastor merendels tillsättes genom val tillmätts avgörande betydelse. Även om jag icke är beredd att tillägga denna synpunkt sådan betydelse — de väljande församlingsmedlemmarna representerar dock ej församlingen såsom kommunal enhet och det tillhör nog undantagen att vederbörandes antagna förmåga eller oförmåga av kommunalt ledarskap påverkat valutgången — kan den ej helt lämnas åsido. Till andlig ledare för församlingen har prästen dock utsetts. Om man som jag förlägger tyngdpunkten i kyrkorådets verksamhet till de församlingsvårdande uppgifterna ter sig pastors självskrivenhet i kyrkorådet, när han erhållit sitt ämbete genom val, inte särskilt stötande ens från kommunaldemokratisk synpunkt.

Ett genomförande av ovan skisserade förslag skulle icke behöva medföra någon mera genomgripande omarbetning av kommittéförslaget. Reglerna om ordförandeskapet i kyrkorådet och pastors självskrivenhet såsom kyrkorådsledamot skulle givetvis med någon mindre ändring kunna övertagas från gällande församlingsstyrelselag. § 79 i förslaget skulle behöva ett mindre tillägg, vari utsades att där angivna uppgifter av församlingen skulle kunna överföras på särskild nämnd. Måhända påkallar också den allmänna kompetensbestämmelsen för kyrkorådet någon mindre ändring i syfte att klargöra att räkenskapsföringen icke obligatoriskt åvilar kyrkorådet.

BILAGOR

Socken- resp. församlingsangelägenheter enligt de olika författningarnas uppräkning

1817 års sockenstämmoförordning

1) Klockares, organisters och annan kyrkobetjänings tillsättande och föravskedande;
2) kyrkovärdars, sexmäns och rotemästares utnämnande;
3) granskning av räkenskaperna för kyrkans medel samt frågor om deras användande;
4) undervisningsanstalter inom församlingen;
5) hushållningen och vården om kyrkoegendomar och lägenheter samt socknens enskilte kassor såsom fattig- och brandstodskassor m. fl.;
6) byggnaden och underhållandet av kyrkan och vad därtill hörer jämte alla socknens hus såsom prästgård, fattig- och sockenstuga m. fl.;
7) bänkfördelningar;
8) sockenhantverkares antagande;
9) brandstodsföreningar;
10) frågor om socknens fattigas försörjande och överläggningar om mindre arbetsföra personers inflyttande från andra socknar;
11) verifikation av rest- och avkortningslängder och granskning av erlagd betalning för kronoskjutsar;
12) utväljande av fullmäktige för socknen såväl i allmänhet som för särskilda ärenden såsom vid sockneberedningskommitté o. dyl.;
13) tillsyn å sockenmagasiner samt redogörelse därför;
14) intygande om personers förhållande, vilka anmälas till belöningar hos sällskapet Pro Patria, Patriotiska sällskapet samt andra allmänna eller länet särskilt tillhörande sällskap, som äga rätt att tilldela belöningar, ävensom yttranden om gjorda uppodlingar och bevis om tillverkad salpeter;
15) vaccinations befordrande och jordegummors antagande;
16) överenskommelser om salpeterskattens utgörande, väghållning, snöplogning, brobyggnad m. m. dylikt;
17) överenskommelser till befordrande av allmän ordning och sedlighet inom församlingen, för vilkas noggranna efterlevnad sockenstämma äger å vederbörlig ort anhålla om vitesföreläggande, där sådant finnes nödigt.

1843 års sockenstämmoförordning

1) Frågor rörande folkundervisningen och därtill hörande anstalter;
2) kyrkovärdars, skoldirektioners, skollärares, klockares, orgelnists och annan kyrkobetjänings tillsättande och avskedande, där ej annorlunda stadgat eller övligt är;

3) granskning av kyrko- och skolräkenskaper samt frågor om kyrkomedlens användande;
4) överenskommelser om gravställen;
5) utväljande och entledigande av sexmän och andra ordningsmän samt av de styrelser, åt vilka socknen uppdragit förvaltning av dess enskilda angelägenheter;
6) nämndemäns utväljande enligt förordningen den 18 december 1823;
7) hushållning med och vård om kyrkoegendomar;
8) byggnad och underhåll av kyrkan och vad därtill hörer jämte alla socknens hus och lägenheter såsom prästgård, skolhus, skolmästares boning, sockenstuga, fattigstuga m. fl.;
9) överenskommelser rörande prästerskapets, skollärares samt kyrkobetjänings löneförmåner;
10) avgifters bestämmande till kyrka, skola, fattig- och hälsovård samt andra fromma ändamål;
11) bänkfördelningar;
12) frågor om socknens fattigas försörjande samt vad därmed sammanhang äger;
13) frågor om sockenmagasins anläggande och vård;
14) allmänna hälsovården, koppympningens befrämjande och barnmorskors antagande;
15) brandstodsföreningar;
16) överenskommelser om väghållning, snöplogning och brobyggnad med mera dylikt;
17) överenskommelser till sedlighets samt allmän ordnings befrämjande;
18) bestyrkande av mantals-, rest- och avkortningslängder samt granskning av längder i avseende å kronoskjuts och därför erlagd betalning;
19) utväljande av fullmäktige för socknen, när sådana erfordras;
20) intyg om personer, vilka anmälts till allmänna belöningar, ävensom yttranden om gjorda uppodlingar m. m.;
21) sockenhantverkares antagande.

1862 års kyrkostämmoförordning

1) Åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten;
2) folkskoleundervisningen och dithörande anstalter;
3) kyrko- och skolråds, kyrkovärdars, folkskolelärares, organisters, klockares och annan kyrkobetjänings tillsättande och avskedande, där ej annorlunda stadgat är;
4) kyrkomedels användande samt kyrko- och skolräkenskapers granskning;
5) hushållning med och vård om kyrkans egendom;
6) byggnad och underhåll av kyrkan med vad därtill hörer, skolhus samt boställen för präst, skolmästare, klockare och andra kyrkobetjänte;
7) bestämmande av avgifter till kyrka och folkskola;
8) fördelning av bänkrum i kyrkan;
9) ordnande och fördelning av begravningsplatser samt avgifter för dem och för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom;
10) överenskommelser rörande prästerskaps, skollärares och kyrkobetjänings löneförmåner.

Församlingsstyrelselagen enligt lydelse fr.o.m. den 1 jan. 1955[1]

a) åtgärder till främjande av församlingsvården och särskilda anordningar till kyrkomusikens höjande;
b) tillsättande och avskedande av kyrkobetjänte;
c) prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes löneförmåner;
d) kyrkomedels användande;
e) hushållning med och vård om kyrkans egendom ävensom församlingen tillhörig, för kyrkliga ändamål avsedd egendom;
f) byggande och underhåll av kyrka, församlingshus samt tjänstebostäder för prästerskap, kyrkomusiker och kyrkobetjänte jämte vad till sådan byggnad hör;
g) avgifter till kyrka jämte dithörande anstalter;
h) åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten;
i) fördelning av bänkrum i kyrkan;
j) anskaffande och ordnande av begravningsplats samt avgifter för gravplatser och för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom;
k) upprättande och underhåll av församlingen tillhörigt folkbibliotek (församlingsbibliotek);
l) lokal för och avgifter till sådant bibliotek.

[1] Enl. *lagen om församlingsstyrelse i Stockholm* är församlingsangelägenheterna *dels* de ovan vid a, b, d, g, h, i, k och l nämnda *och dels* 1) upplåtande av tjänstebostäder åt prästerskapet, kyrkomusiker och kyrkobetjänte så ock hushållning med och vård om kyrkans egendom ävensom församlingen tillhörig, för andra kyrkliga ändamål än bestridande av prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner avsedd egendom; 2) byggande och underhåll av kyrka, församlingshus samt tjänstebostäder för prästerskap, kyrkomusiker och kyrkobetjänte jämte vad till sådan byggnad hör ävensom uppvärmning, belysning och rengöring av kyrka med vad därtill hör samt församlingshus jämte tillhandahållande av elektrisk kraft för ringning, orgelspelning och dylikt; 3) avgifter för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom; samt 4) folkskoleundervisningen samt dithörande anstalter i den mån handhavandet av dessa frågor enligt gällande författningar tillkommer huvudstadens församlingar.

Huvudstadens gemensamma kyrkliga angelägenheter är a) prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner; b) hushållning med och vård om huvudstadens territoriella församlingar tillhörig, för bestridande av prästerskapets, kyrkomusikers och kyrkobetjäntes kontanta löneförmåner avsedd egendom; c) byggande och underhåll av andra för avlöning av prästerskapet anvisade boställen än som ovan vid 2) avses; d) allmän kyrkoavgift; samt e) avgifter till samfälligheten.

Bilaga B
(åberopad s. 142)

Kommuner med statsunderstödda folkbibliotek, som den 1 januari 1956 tillhörde församling

Jönköpings län:
Malmbäcks folkbibliotek

Kronobergs län:
Hälleberga folkbibliotek
Tävelsås församlingsbibliotek

Kalmar län:
Lönneberga församlingsbibliotek

Kristianstads län:
Loshults församlingsbibliotek

Malmöhus län:
Sankt Ibbs folkbibliotek

Värmlands län:
Fryksände-Lekvattnets församlingsbibliotek
Glava sockenbibliotek
Grums församlingsbibliotek
Skillingmarks församlingsbibliotek
Lysviks församlingsbibliotek

Örebro län:
Kumla folkbibliotek
Guldsmedshyttans folkbibliotek

Kopparbergs län:
Malungs församlingsbibliotek
Säters församlingsbibliotek

Gävleborgs län:
Alfta församlingsbibliotek
Bollnäs folkbibliotek
Hamrånge församlingsbibliotek
Ljusdals församlingsbibliotek
Los församlingsbibliotek
Skogs pastoratsbibliotek
Årsunda folkbibliotek

Västernorrlands län:
Bjärtrå folkbibliotek
Själevads församlingsbibliotek
Stöde församlingsbibliotek
Tuna församlingsbibliotek

Jämtlands län:
Bergs församlingsbibliotek
Hede församlingsbibliotek
Häggenås folkbibliotek

Västerbottens län:
Umeå sockens folkbibliotek

Bilaga C

(åberopad s. 145, 157, 161)

Församlings kompetens enligt rättspraxis

Den rättsfallsöversikt som här lämnas avser att i första hand belysa frågan om kompetensregleringen mellan kyrklig och borgerlig kommun. Någon fullständig inventering av rättsfallsmaterialet har ej avsetts. Undersökningen har företrädesvis inriktats på tiden efter tillkomsten av 1930 års församlingsstyrelselag men torde i alla fall vara tillräckligt omfattande för att ge en allmän bild av frågans läge i nutida rättspraxis. Rättsfall berörande skol- och biblioteksväsendet har ej medtagits. De olika fallen har ordnats i anslutning till uppräkningen i 2 § församlingsstyrelselagen. Samtliga fall är, där ej annat angives, hämtade ur Regeringsrättens årsbok; hänvisningarna avser årgång och nummer å referat resp. notis.

A. Åtgärder till främjande av församlingsvården

Inom detta område har det framför allt gällt att avgränsa församlingsverksamheten mot den av den borgerliga kommunen omhänderhavda socialvården i dess olika former.

1943 ref. 38: Församling (Bromma) ej behörig att besluta om uppförande av byggnad, huvudsakligen avsedd för barnkrubbeverksamhet. (*Kyrkofullmäktige* framhöll i målet att barnkrubbeverksamhet — liksom verksamhet för äldre barn och ungdom — vore en nutida form för den verksamhet som kyrkan sedan gammalt utövat för att uppfostra sina medlemmar till hederligt, kristet folk och som enligt kyrkolagen i olika hänseenden ålagts prästerskapet. Barnkrubbeverksamheten i Bromma hade alltid handhafts av utav församlingen utsedda personer i samarbete med församlingens präster. Verksamheten vore därför av betydelse för församlingens prästerskap vid fullgörande av dess skyldigheter i avseende å omvårdnaden av hjälpbehövande. — *ÖÄ* berörde i ett till regeringsrätten avgivet yttrande innebörden av uttrycket »åtgärder till främjande av församlingsvården» och anförde därom bl. a.: »Att vid en tolkning av denna bestämmelse utgå ifrån, att därmed skulle åsyftas endast särskilda åtgärder för främjande av församlingens gudstjänstliv eller eljest av den själavårdande verksamheten, synes visserligen icke vara riktigt, och en sådan tolkning torde f. ö. motsägas av det uttalande, som gjordes av departementschefen i samband med bestämmelsens införande. Å andra sidan kan det icke vara avsett, att församlingarna skulle kunna lämna anslag till sådan social hjälpverksamhet, där den själavårdande verksamheten så gott som fullständigt trädde i bakgrunden.» I fråga om förhållandena i det föreliggande fallet yttrade ÖÄ bl. a.: »Visserligen dreves verksamheten vid barnkrubborna av en förening, vars styrelse helt tillsattes av kyrkofullmäktige, och, såsom fullmäktige framhållit, sökte man på olika sätt giva verksamheten kristlig inriktning. Det torde dock vara ofrånkomligt, att vid en verksamhet av här ifrågavarande slag det rent sociala trädde i förgrunden. Vad fullmäktige anfört om verksamhetens uppfostrande betydelse vore tillämpligt på all samhällets barnavårdande verksam-

het och ett godkännande av de av fullmäktige i detta avseende framförda synpunkterna skulle medföra, att församlingarna skulle anses behöriga att ingripa även på barnavårdens övriga områden.»)

1946 E 5: Församling obehörig lämna bidrag till driften av daghem (anslag till styrelsen för Bromma östra och Essinge daghem för driften av en planerad barnkrubba å Stora Essingen). — (*Kyrkofullmäktige* framhöll i förklaring till ÖÄ att församlingen och övriga församlingar i Stockholm liksom församlingar annorstädes i landet av ålder lämnat ekonomiskt understöd till likartad verksamhet. Det med anslaget avsedda daghemmet vore planerat med hänsyn till och betingat av det ökade antalet barn inom församlingen. Anslagsbeslutet innebure därför i själva verket icke någon utvidgning av området för församlingens verksamhet.)

1950 E 27: Församling (Bromma) obehörig anslå medel till föreningen Brommahemmet (hem för gamla). *ÖÄ*, i vars utslag *regeringsrätten* ej gjorde ändring, fann den av föreningen bedrivna verksamheten icke vara av sådan art att församlingen ägde befogenhet att med anslag understödja föreningen under annan förutsättning än att anslaget ej vore avsett till föreningens allmänna verksamhet utan till främjande av något särskilt kyrkligt ändamål. Nämnda förutsättning ansågs i detta fall icke vara förhanden.

1952 E 12: Fråga om behörighet för församling i Stockholm (Oscars) att anslå medel till 1) stiftelsen Unga kvinnors värn i Jakob, 2) Stockholms stadsmission, 3) Stockholms kyrkliga socialråd och 4) föreningen Hemmet för arbetssökande kvinnor.

1) *Stiftelsen Unga kvinnors värn i Jakob* har enligt stadgarna till uppgift *dels* att i kristlig kärlek med råd och hjälp stödja unga kvinnor, som i följd av arbetslöshet, dåliga kamratinflytelser, försummad uppfostran eller andra orsaker stå ensamma och värnlösa, för vilket ändamål en tillfällig bostad skall så långt utrymmet medgiver kunna beredas dem i det hem, benämnt S:t Jakobs ungdomshem, som av stiftelsen upprättats och underhålles, *dels ock* att i samarbete med Stockholms barnavårdsnämnd och andra institutioner med liknande ändamål utöva en uppsökande och övervakande verksamhet med hänsyn till sådana unga kvinnor, som står i fara att förfalla till ett oordentligt eller osedligt liv. Enligt stiftelsens verksamhetsberättelse för 1948 dreve stiftelsen nämnda hem för välartade unga flickor, som på grund av olika omständigheter ej kunde vistas i sina hem, men stiftelsens betydelsefullaste uppgift vore det öppna, förebyggande arbetet bland unga flickor, som av olika anledningar vore i behov av hjälp och stöd.

2) *Stockholms stadsmission* utgöres enligt stadgarna av ett sällskap som har till ändamål att i nära anslutning till förhandenvarande kyrkliga förhållanden främja kristna insatser till folkets bästa och därvid huvudsakligast verka för barns och ungdoms vård och fostran eller utbildning samt hjälp och vård åt behövande ålderstigna, sjuka eller lytta. Sällskapets inkomst- och utgiftsstat för 1948 upptager poster under följ. rubriker:

Huvudkassan; Hjälpbyrån för män; Hjälpbyrån för kvinnor; Sociala Råd- och Hjälpbyrån; Nykterhetsvårdsbyrån; Kontrollarbetsplatsen; Edesta barnkoloni; Furulids barnhem; Lillgårdens barnhem; Inackorderingshemmet, Svartmangatan; Flickhemmet, Köpmangatan; Pojkhemmet, Reymersholme; Flickhemmet, Reymersholme; Flickhemmet, Danviksgatan; »S:t Paulshemmet»; Ungdomsvårdsskolorna, Skarvik-Tallåsen; Alphyddan-Vännebo, vilohem; Högklints Vilohem; Edesta vilohem; Vilohemmen Hammarstugorna; Stenfasta vilohem; Gästhemmet, Hornsgatan; Restauranten Stortorget; Svalnäs gästhem; Lejondal, egendomen; Lejondal, gästhemmet; Edesta, egendomen; Edesta lanthem och husmodersskola; Boxtorp, egendomen; Boxtorp, barn-

hemmet; Ribbingebäck, alkoholistanstalt; Industrihemmet och Arbetsberedningsorganen.

3) *Stockholms kyrkliga socialråd* har enligt stadgarna till uppgift att bedriva hjälparbete bland kvinnlig ungdom i Stockholm, som i moraliskt avseende behöver hjälp och stöd (frigivna kvinnliga fångar, alkoholister och hemlösa ävensom till storstaden nyinflyttade unga kvinnor, som löper fara att komma på avvägar), samt att i övrigt upptaga och bedriva sådant hjälparbete bland Stockholms ungdom som kan vara av nöden.

4) *Föreningen Hemmet för arbetssökande kvinnor* har enligt stadgarna till ändamål att i därför inrättat hem i Stockholm bereda vård åt fattiga och mindre bemedlade arbetssökande kvinnor, som hitkomma från landet eller efter vistelse å sjukhus eller eljest vid avgång från tjänst till en tid är arbets- och hemlösa. Enl. föreningens verksamhetsberättelse för 1948 har hemmet under senare år med goda arbetsförhållanden tidvis i viss mån fått karaktär av ett konvalescenthem, beroende på platsbristen på sjukhusen, varigenom dessa gästers vistelse på hemmet blivit längre än vad annars skulle vara fallet. Och under den allt svårare bostadsbristen har hemmet för många blivit den räddande tillflyktsorten.

ÖÄ fann församlingen behörig bevilja anslag till samtliga inrättningar *utom* Hemmet för arbetssökande kvinnor. *Regeringsrätten* gjorde ej ändring i ÖÄ:s utslag. (Frågan om anslaget till Hemmet för arbetssökande kvinnor var dock ej föremål för regeringsrättens prövning.)

De synpunkter som ÖÄ lagt till grund för sitt ståndpunktstagande anges i utslaget på följande sätt: »Samtliga fyra ifrågavarande anslag utgöra driftbidrag till inrättningar, vilka bedriva socialt inriktad verksamhet. Frågan om församlingen ägt befogenhet att bevilja anslagen finner ÖÄ vara avhängig av huruvida i den understödda verksamheten ingått såsom ett väsentligt led att direkt eller indirekt utöva en moraliskt uppbyggande påverkan å personer, vilkas livsförsel är den, att deras tillrättaförande blir ur kyrklig synpunkt angeläget, eller som äro i sådana yttre omständigheter, att om de lämnas åt sig själva sådan livsförsel med skäl kan befaras komma att utmärka dem.»

Det kan anmärkas, att enligt upplysning i målet samtliga ifrågavarande inrättningar erhöll anslag även av Stockholms stad. (Jfr i detta sammanhang ett uttalande av *Wohlin* i SOU 1940: 1 sid. 41: »Att huvudstadsförsamlingarnas anslagsväsen på ifrågavarande förvaltningsområde[1] i betydande omfattning utvecklat sig på författningsstridig grund, framgår i allt fall omedelbart av det förhållandet, att ett högeligen betydande antal av de i förteckningen upptagna anslagsändamålen samtidigt tillgodosetts med anslag jämväl på Stockholms borgerliga kommuns stat.») Vidare förtjänar påpekas att, oaktat i stadsmissionens verksamhet synes ingå moment av rent borgerlig karaktär, några villkor om de av församlingen anslagna medlens användning för kyrkliga ändamål tydligen ej ansetts erforderliga (jfr rättsfallet 1950 E 27 ovan).

1951 E 11: Församling ej behörig lämna bidrag till kostnaden för behövande husmödrars vistelse å semesterhem. (Enl. kungörelsen den 31/5 1946 ang. husmoderssemesternämnder samt kungörelsen samma dag ang. statsbidrag till driften av semesterhem för husmödrar m. m. omhänderhaves husmoderssemesterverksamheten under socialstyrelsen av landsting och stad, som ej deltager i landsting.)

Att församling redan före tillkomsten av församlingsstyrelselagen i praxis ansågs behörig stödja diakoniverksamhet framgår av *1926 E 78*. Engelbrekts församling i Stockholm förklarades där äga anslå medel (1 000 kr.) till föreningen

[1] Här åsyftas huvudstadens hälso- och sjukvårdsväsen, dess ungdoms- och barnavård och socialvård i övrigt samt undervisningsväsendet.

för sjukvård hos fattiga inom Östermalms församlingar »enär föreningen, som hade hos sig anställd utom andra en diakonissa i nära samarbete med Engelbrekts församlings prästerskap, syntes öva en verksamhet som vore av betydelse för samma prästerskap vid dess fullgörande av sina skyldigheter i avseende å omvårdnaden om de sjuka bland församlingens fattiga».

I fråga om ungdomsverksamheten märkes *1942 E 10* (församling behörig bevilja bidrag till KFUM) samt, från tiden före tillkomsten av församlingsstyrelselagen, *1922 E 288* (församling behörig bevilja bidrag till ungdomsförening med kyrklig tendens). Beträffande sistnämnda fall kan anmärkas, att vid ifrågavarande tid barnavårdsärenden ännu hörde under den kyrkliga kommunen.

Såsom en åtgärd till främjande av församlingsvården kan även betraktas utgivande av församlingsblad. Att församling ansetts behörig anslå medel därtill framgår av *1936 ref. 13.*

I *1956 ref. 17* har regeringsrätten tagit ställning till församlings (Örnsköldsvik) behörighet att anslå medel till understöd av skilda slag av verksamhet. Rättsfallet har bland annat betydelse ur den lokala kompetensens synpunkt men är även i övrigt av intresse, särskilt beträffande frågan om gränsdragningen mellan å ena sidan kyrkligt arbete och å andra sidan social verksamhet och undervisning. De olika ändamål, till vilka församlingen i förevarande rättsfall lämnat understöd, kan — i enlighet med ett av domkapitlet i målet avgivet yttrande — indelas i följande grupper.

I. Verksamhet med kyrklig ledning

1. *Lokal verksamhet*

a. *Stiftelsen Norra Ångermanlands kyrkliga ungdomsgård.* Kyrkofullmäktige beslöt dels anslå 500 kr. till stiftelsen och dels godkänna ett av kyrkorådet i församlingen tidigare fattat beslut om att skänka ett till 1 610 kr. värderat parti virke till reparation av ungdomsgårdens båtbrygga. Beslutet fastställdes av KB och RR. (Enligt stadgar, fastställda av diakonistyrelsen, har stiftelsen till ändamål att inrätta samt såsom ägare inneha och förvalta en genom stiftelseintressenternas offervillighet och frivilliga medel i övrigt tillkommen ungdomsgård å Dekarsön i Arnäs församling och att där tillhandahålla lokaler för kyrkligt, evangelisktlutherskt församlingsarbete, som avser att väcka, vidmakthålla och stärka det kyrkliga församlingslivet i norra Ångermanland, för vilket ändamål stiftelsen har att jämväl i övrigt vidtaga lämpliga åtgärder. »Intressenter» i stiftelsen är bl. a. samtliga i Örnsköldsviks och Nätra kontrakts församlingar tjänstgörande präster.)

2. *Verksamhet inom stiftet*

a. *Härnösands stiftsråds arbetsfond och dess soldathemsverksamhet.* Beslut om anslag å 100 kr. till vardera arbetsfonden och soldathemsverksamheten godkändes av RR, medan KB ansåg att anslag till soldathemsverksamheten ej kunde godkännas. (Stadgar för stiftsmöte, -stämma och -råd har antagits av stiftsstämman och innehåller: Stiftsrådet utgöres av stiftets biskop såsom ordförande samt tio valda ledamöter, fyra präster och sex lekmän och väljes av stiftsmötet vid stiftsstämman. Vid stiftsstämman — i regel vartannat år — tillkommer rösträtt förutom domkapitlets och stiftsrådets ledamöter varje i stiftet tjänstgörande präst samt lekmannaombud. Stiftsmötet har till uppgift att i känslan av samhörighet och gemensamt ansvar förena präster och lekmän i stiftets församlingar till rådslag i kyrkans livsfrågor och till samarbete för dess uppbyggande i tro och kärlekens gärningar. Vid fyllandet av denna sin uppgift bör stiftsmötet bl. a. uppkalla och stödja sådana

frivilliga krafter och företag, som vill i samma anda verka för det kyrkliga livets främjande inom stiftet, samt verka i enhetens intresse för ett levande samband mellan dessa frivilliga krafter inbördes och för en stark förbindelse mellan det lokala församlingsarbetet och vår kyrkas centrala organ (såsom för mission, sjömansvård, diakoni och församlingsvård). Stiftsmötet söker fylla sin uppgift dels genom sina allmänna möten, dels genom fortgående frivilligt arbete, lett av ett stiftsråd, efter de riktlinjer, som fastställes vid stiftsstämma. — Stiftsrådet åligger bl. a. att, i den mån medel finns tillgängliga, anställa lämpliga personer för verksamhet inom stiftet, t. ex. i sjömansvård, i trogen överensstämmelse med de för stiftsmötet antagna riktlinjerna; att, när så prövas lämpligt, i samråd med vederbörande pastorer anordna kyrkliga kurser och möten; samt att till varje stiftsmöte avge berättelse över stiftsmötets och stiftsrådets verksamhet. — Enligt *redogörelse för stiftsrådets verksamhet 1952—53* har utgifterna huvudsakligen fördelat sig på tre fonder, sjömansvårdsfonden, soldatvårdsfonden och arbetsfonden. Stiftsrådet driver eget soldathem i Sollefteå. Till soldatvården i Östersund, på Frösön, i Härnösand och Sundsvall har stiftsrådet lämnat anslag för anordnandet av soldataftnar m. m. Rådet har bl. a. en söndagsskolnämnd med huvudsaklig uppgift att utbilda söndagsskollärare.)

b. *Stiftelsen Gålsjö stiftsgård i Härnösands stift.* Anslag å 200 kr. godkändes av KB och RR. (Stiftelsen har — enligt stadgar fastställda av stiftsrådet — till ändamål att i Gålsjö f. d. bruksherrgård, som av Härnösands stiftsråd överlämnats till stiftelsen, bedriva verksamhet till befrämjande av kristligt liv och kyrkligt arbete i Härnösands stift. Stiftelsen skall i sådant syfte upplåta plats för möten, utbildningskurser och ledarekonferenser inom de verksamhetsgrenar, som företrädes av stiftsrådet och därmed samverkande kyrkliga organisationer i stiftet, samt bereda tillfälle till vila och stärkande gemenskap för präster och lekmän, med förmånsrätt för stiftets prästfruar.)

3. *Verksamhet inom Norrland*

a. *Stiftelsen Vårsta diakonissanstalt, Härnösand.* Anslag å 100 kr. godkändes av KB och RR. (Stiftelsen har till ändamål att fostra och utbilda kristliga kvinnor tillhörande den svenska kyrkan, företrädesvis till tjänst åt norrländska församlingar för sjukas, vilsekomnas eller eljest hjälpbehövandes omvårdnad. Enligt årsberättelse 1953—1954 var diakonissornas arbetsfält: 21 i församlings- och fattigvård, därav en i Örnsköldsvik, 15 i distriktsvård, 21 på sjukvårdsanstalter och vårdhem, 2 på barnhem, 15 på övriga arbetsfält. I årsberättelsen redovisas bidrag från mer än 60 församlingar.)

b. *Norrländska avdelningen av Sveriges kristliga gymnasiströrelse.* Anslag å 150 kr. godkändes av KB och RR. (Avdelningen omfattar Luleå och Härnösands stift samt Hudiksvall. Angelägenheterna handhas av ombudsmöte och styrelse. Styrelsen, som har säte i Uppsala, har till uppgift att ombesörja alla frågor rörande avdelningens förvaltning, ordna sommar- och vintermöten samt att tillsammans med resesekreterarna planlägga och leda arbetet på respektive gymnasier och motsvarande skolor. Varje kristligt förbund vid gymnasium eller motsvarande skola, som antager rörelsens syften för sitt arbete, kan vinna anslutning till avdelningen. — Örnsköldsvik har eget kristligt gymnasistförbund som enligt ifrågavarande beslut av kyrkofullmäktige erhållit 150 kr. för 1955.)

4. *Rikskyrklig verksamhet*

a. *Svenska kyrkans diakonistyrelse.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av KB men godkändes av RR. (För diakonistyrelsen gäller Kungl. stadgan den 9/12 1910, nr 142: Styrelsen har till uppgift att i samarbete med präster och lekmän

inom församlingarna och i samförstånd med stiftsstyrelserna verka för en rikare utveckling av församlingslivet och den kristliga kärleksverksamheten inom den svenska kyrkan. För fullgörande av sin uppgift skall styrelsen verka huvudsakligen genom att, utöver vad i de särskilda församlingarna och stiften äger rum eller lämpligen kan ske, anskaffa för ändamålet erforderliga hjälpmedel och uppväcka lekmannakrafter till deltagande i arbetet för de syften, styrelsen jämlikt sin uppgift har att främja, samt för detta arbete åstadkomma ändamålsenlig gemensamhet. I enlighet härmed äger styrelsen att, i den mån omständigheterna medgiva och styrelsen finner lämpligt: främja spridningen av och eventuellt utgiva periodiska och andra skrifter, avsedda att tjäna det syfte, för vilket styrelsen arbetar; upprätta och underhålla en byrå, från vilken upplysningar, råd och hjälp kan erhållas inom området för styrelsens verksamhet; utsända lämpliga ombud att väcka intresse för och sprida kunskap i verksamhetsgrenar, som styrelsen har att främja; då styrelsens medverkan påkallas, stödja och främja sådan av andra än styrelsen själv och dess organ utövad verksamhet, som överensstämmer med styrelsens uppgift. Styrelsen utgöres av ärkebiskopen såsom ordförande samt ledamöter, som väljes av kyrkomötet. För varje kyrkomöte redovisar styrelsen för sin förvaltning och avger berättelse om sin verksamhet från den tid, senaste berättelse avsett. — I Sv. kyrkans årsbok (1956) anges diakonistyrelsens verksamhet sålunda: Styrelsen bistår med råd och praktiska hjälpmedel för söndagsskola, ungdomsarbete och övrig församlingsverksamhet. Den förvaltar kyrkliga riksfonder och övar tillsyn över stiftelser för kyrkliga ändamål. Genom sina sekreterare bedriver den en omfattande föredragsverksamhet vid kontraktsmöten och stiftssammandragningar, vid gymnasier, seminarier, folkhögskolor m. m. Den anordnar allmänna kyrkliga möten för gemenskap och samverkan inom svenska kyrkan samt arbetskonferenser kring kyrkans aktuella spörsmål. Den håller utbildningskurser för präster, lärare och frivilliga församlingsarbetare.)

b. *Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av KB men godkändes av RR. (För sjömansvårdsstyrelsen gäller Kungl. stadgan den 12/3 1933, nr 195: Svenska kyrkans verksamhet bland svenska sjömän och andra landsmän i utlandet — däri dock ej inbegripen vården av de utländska svenska församlingar, vilka erhållit av Kungl. Maj:t godkänd kyrkoordning — skall utövas genom sjömansvårdsstyrelsen. Styrelsen äger ock att genom råd och samverkan främja den kyrkliga sjömansvård, som utövas av lokala organisationer i svenska hamnar. Styrelsen äger jämväl att i mån av tillgångar understödja kyrklig verksamhet bland svensktalande trosförvanter i utlandet. Styrelsen består av ärkebiskopen såsom ordförande och sex ledamöter, lika antal präster och lekmän. Av dessa väljer kyrkomötet två präster och två lekmän samt utser Kungl. Maj:t en präst och en lekman. Styrelsen är redovisningsskyldig inför kyrkomötet. — Beträffande *utskottet för sjömansvård i hemlandet* innehåller berättelsen till senaste kyrkomöte, 1953, bl. a.: Utskottet har under den gångna perioden fullföljt sin uppgift att samordna och effektivisera sjömansvårdsarbetet i de svenska hamnarna, vilket ombesörjes av stiftsadjunkter samt av personalen vid de 49 sjömansläsrummen. För att främja samarbetet mellan de eljest i förhållande till varandra organisatoriskt fristående sjömansvårdsstationerna har utskottet anordnat årliga konferenser för sjömansvårdsarbetare, styrelseledamöter och intressenter. Med utskottets ekonomiska stöd har föreläsnings- och studiearbete bland sjömän bedrivits i Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg. I Stockholms och Göteborgs hamnar har med utskottets stöd hamnbibliotekarier — försedda med biblioteksbilar — varit i verksamhet för att förse fartygen med vandringsbibliotek. Såsom bidrag till anskaffande av flera fartygsbibliotek har anslag lämnats till Svenska sjömansbiblioteket. Bidrag till modernisering av läs-

rumslokaler och inredning ha lämnats till Gävle, Holmsund, Sundsvall, Norrköping och Hälsingborg. Anslag till verksamhetens drift har lämnats till läsrummen i Västerås och Holmsund. Utskottet har försett sjömansläsrummen i hemlandet samt lotsplatserna med sjömanstidningen »Ute och Hemma».)

c. *Diakoniens centrala råd.* Beslut om anslag å 200 kr. upphävdes av KB men godkändes av RR. (Diakoniens centrala råd är — enligt 1954 antagna stadgar — ett samarbetsorgan mellan diakonianstalterna och har på uppdrag av anstalternas styrelser och för dess räkning till uppgift att söka samordna frågor angående utbildning av diakoner och diakonissor, starta gemensamma insamlingar till förmån för anstalternas arbete bland barn, ungdomar, åldringar, kroniskt sjuka m. fl. och på sätt det är möjligt verka för diakoniens stärkande i svenska kyrkan, samt utgiva tidningen »Diakoni». — Enligt reglemente och instruktion för stiftens diakonisekreterare förordnas en diakonisekreterare för varje stift av Diakoniens centrala råd efter förslag av stiftets biskop. Diakonisekreteraren skall vara stiftsdiakonirådets verkställande ledamot och har därvid att efter samråd med biskopen ordna diakonidagar i stiftet, hålla kontakt med kontraktsombuden och diakoniarbetarna, medverka vid diakonimöten och konferenser inom kontrakten, söka anordna föredragsresor för diakonien inom stiftet samt i samarbete med församlingarnas prästerskap, kontraktsombuden, studieledarna och pressen verka inom lokalförsamlingarna för upplysning om och studier i diakonien. — Enligt instruktion för diakoniombud är diakoniombudets uppgift att på sätt som är var och en möjligt inom resp. kontrakt främja kyrkans diakoni. I synnerhet har stiftsombudet till uppgift: att i samråd med kontraktsprosten, församlingarnas prästerskap och stiftsdiakonisekreteraren verka för väckande och befästande av kunskapen om och intresset för diakonien, exempelvis genom anordnande av föredrag vid församlingsaftnar och möten, spridning av diakonilitteratur samt upplysningsverksamhet bland konfirmander och skolungdom, i ungdomskretsar, syföreningar, kyrkobrödrakårer och andra sammanslutningar, att träda i förbindelse med inom kontraktet verksamma diakoniarbetare samt söka samla dem till gemensamma överläggningar, att i samarbete med Diakoniens centrala råd söka främja diakoniens ekonomiska möjligheter, att meddela Diakoniens centrala råd upplysningar rörande diakoniens läge inom sitt kontrakt samt lämna förslag och önskemål rörande diakonalt arbete, samt att årligen till stiftsdiakonisekreteraren insända uppgift å sitt under året utförda arbete. Vid fullgörandet av sin uppgift har ombuden att påräkna stöd från Diakoniens centrala råd, diakonianstalterna samt stiftets diakonisekreterare, som står till tjänst med föredragshållare samt tillhandahåller prospekt, litteratur, film, skioptikonbilder, sparbössor o. s. v.)

d. *Lutherska Världsförbundets svenska sektion.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av KB och RR. (Enligt Världsförbundets stadgar skall varje medlemskyrka utse en nationalkommitté att verka för förbindelsen med Världsförbundet. Dock äges medlemsskapet i förbundet endast av kyrkorna. Konstitueringen av den svenska sektionen skedde genom biskopsmötets beslut att antaga dess stadgar och nominera dess ledamöter. Dess uppgift är »att främja den svenska kyrkans förbindelser med andra lutherska kyrkosamfund och att därvid inom vårt eget land verka för ökad kännedom om förhållandena inom andra lutherska kyrkor och organisera insamlingsverksamhet till förmån för nödställda kyrkor och trosfränder».)

II. Verksamhet i vars ledning kyrkan är representerad eller som bedrives av kyrkan närstående organisation

1. *Verksamhet inom stiftet*

a. *Soldaternas Vänner i Östersund.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av

KB men godkändes av RR. (Enligt upplysning i målet är Soldaternas Vänner i Östersund en lokalavdelning av Förbundet Soldaternas Vänner, en sammanslutning av kristliga organisationer som bedriver soldathemsverksamhet. Lokalavdelningen bedriver soldathem i Östersund, i vilken stad värnpliktiga från bl. a. Örnsköldsvik fullgör värnplikt.)

b. *Evangeliska Fosterlandsstiftelsens soldathem i Härnösand.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av KB men godkändes av RR. (Enligt uppgift i målet fullgör värnpliktiga bl. a. från Örnsköldsvik sin värnplikt i Härnösand.)

c. *Anundsjöbygdens realskola (i Bredbyn).* Beslut om anslag å 200 kr. upphävdes av KB och RR. (Realskolan äges av Nedre Norrlands Kristliga Ungdomsskoleförening, som har till syfte att på evangelisk-luthersk grund och i anslutning till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen bedriva kristlig skolverksamhet. Skolan står fr. o. m. läsåret 1951/52 under skolöverstyrelsens inseende, och genom Kungl. Maj:ts resolution den 8/12 1952 har skolans rektor erhållit rätt att anställa realexamen med de lärjungar som i vanlig ordning genomgått minst de två högsta årsklasserna av realskolan. Skolan är en internatskola för pojkar och flickor, organiserad som fyraårig realskola med allmän utbildningslinje. Inträde i klass 1 vinnes av den som genomgått sex klasser i folkskolan. Särskild inträdesprövning kräves icke, utan intagning sker med ledning av de inträdessökandes betyg. Samma fordringar gäller som för inträde i klass I[4] av allmänt läroverk.)

2. *Rikskyrklig verksamhet*

a. *Svenska ekumeniska nämnden.* Beslut om anslag å 100 kr. upphävdes av KB och RR. (Nämnden har till uppgift att vara ett organ för samråd och samarbete mellan kristna samfund och rörelser i Sverige och att i samverkan med Kyrkornas Världsråd stödja och främja kristna samförståndssträvanden. Ledamöter i nämnden utses dels för svenska kyrkan på sätt biskopsmötet bestämmer och dels för samfund representerade i Frikyrkliga samarbetskommittén.)

b. *Svenska Missionssällskapet.* Beslut om anslag å 50 kr. upphävdes av KB och RR. (Sällskapet bedriver kristlig och social verksamhet bland barn, ungdom och gamla i Lappland.)

III. Lokal kristen verksamhet av värde för församlingslivet

a. *Söndagsskolor i Örnsköldsvik, andra än de kyrkliga.* Beslut om anslag å 900 kr. upphävdes av KB men godkändes av RR. (Enligt uppgift i målet bedrives ifrågavarande söndagsskolor av bl. a. en till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen ansluten förening, Baptistsamfundet, Pingströrelsen, Svenska Missionsförbundet och Frälsningsarmén.)

Beträffande samtliga de ovannämnda, *av regeringsrätten godkända ändamålen* förklarade regeringsrätten att kyrkofullmäktige icke kunde anses genom beviljande av anslag av den storleksordning varom i målet var fråga ha överskridit sin befogenhet.

B. Byggande av kyrka och församlingshus m. m.

Enligt *1930 E 215* har församling ansetts befogad att till den borgerliga kommunen upplåta tomt och byggnad för ålderdomshem. (Beslutet — å kyrkostämma i Ulrika församling, Linköpings stift — avsåg *dels* att till den borgerliga kommunen med dispositionsrätt upplåta den tomt, varå den byggnad var belägen, vilken innehöll bl. a. ålderdomshem, och skulle denna upplåtelse gälla så länge tomten användes för ålderdomshemmets behov, *dels ock* att å den borgerliga kommunen överlåta jämväl nämnda byggnad.)

Jämför härmed *1917 ref. 40* och *1930 ref. 81,* vari stad (Linköping resp. Stockholm) ansetts behörig att till församling överlämna mark för kyrkobyggnad. I förstnämnda fall var överlåtelsen avgiftsfri, medan i sistnämnda fallet en formell årlig avgäld av 10 kronor skulle utgå. (Såsom antaglig förklaring till utgången i dessa fall anför *Brolin* (i FT 1940, s. 98), »att det för staden såsom upplåtare ansetts vara av betydelse, huru den ifrågavarande, i stadsplanen såsom plats för offentlig byggnad utlagda tomten bebyggdes, och fördenskull jämväl för staden av starkt intresse att främja tillkomsten å denna plats av en så värdig bebyggelse, som en kyrkobyggnad alltid måste anses representera. Därjämte bör det i de föreliggande fallen, där det ju tydligen varit fråga om att tillgodose relativt nyexploaterade stadsdelar med önskvärda kyrkliga samlingslokaler, helt naturligt kunnat anses för staden befogat att såsom ett led i främjandet av bosättningen inom dessa områden jämväl understödja tillkomsten av en särskild kyrka därstädes, vars byggande ju icke utan vidare ålåge församlingen.»)

I fråga om *församlingshus* har det särskilt gällt att avgöra i vad mån ett dylikt kunde få omfatta även andra lokaler än sådana som direkt erfordrades för församlingsverksamhet.

1938 E 149: Församling ej behörig att besluta ett byggnadsföretag, som var avsett att i väsentlig omfattning tjäna tillgodoseende av behovet av lokaler för icke kyrkliga ändamål. (Byggnadsföretaget avsåg *dels* en huvudbyggnad med lokaler för pastorsexpedition, samlingssalar, sessionsrum, lokaler för kyrkliga sammanslutningar och för bostad åt vaktmästare m. m. (sammanlagd areal 1 216 kvm), *dels ock* en flygelbyggnad, innehållande lokaler för andra sammanslutningars möten (areal 597 kvm). Flygelbyggnadens uppförande ansågs helt betingat av hänsyn till behov, främmande för den kyrkliga verksamheten.)

1924 E 145: Församling behörig besluta om uppförande av en byggnad, inrymmande — utom lokaler för församlingsändamål — bostadslägenheter avsedda för uthyrning. Av ÖÄ:s resolution, i vilken regeringsrätten ej gjorde ändring, synes framgå, att ett skäl för fastställande av beslutet varit, att genom uthyrande av ifrågavarande lägenheter byggnadskostnadernas förräntande skulle möjliggöras. (Från tidigare praxis må här anmärkas rättsfallet *1912 ref. 53,* där beslut om användande av kyrkokassas medel för anläggande av elektrisk kraftledning (med transformator) till kyrka undanröjdes, enär anläggningen var större än som erfordrades för kyrkans behov och största nyttan därav komme att tillfalla enskilda personer, och detta trots att i målet framhölls att finansieringen av anläggningen kunde underlättas genom beräknad inkomst av densamma).

Även i ett senare fall, *1931 E 165,* har församling ansetts behörig uppföra församlingshus, innehållande jämväl privatbostäder för uthyrning.

Att församling även äger stödja förening, som tillhandahåller samlingslokaler, framgår av *1951 E 5.* Kyrkofullmäktige ansågs enligt detta rättsfall behöriga att anslå medel till en stiftelse, som enligt stadgarna hade till ändamål

1) att uppföra och inrätta samt som ägare inneha och förvalta ett genom stiftelseintressenternas offervillighet och frivilliga medel i övrigt tillkommet församlingshus i församlingen och att där tillhandahålla lokaler för kyrkligt, evangeliskt-lutherskt församlingsarbete, som avser att väcka, vidmakthålla och stärka det kyrkliga församlingslivet,

2) i andra hand att stödja allt samhälleligt och ideellt uppbyggande arbete inom församlingen, som bygger på fosterländsk och demokratisk grund. KB (i Örebro) hade — tydligen utgående från vad som brukade sättas som villkor för borgerlig kommuns rätt att anslå medel till samlingslokaler (jfr SOU 1947: 53 sid. 197) — funnit församlingen obehörig »enär, såvitt visats, genom åtagande av stiftelsen eller genom av fullmäktige för verkställighet av beslutet uppställda

villkor eller på annat sätt nödig trygghet icke skapats för att lokalerna komma att opartiskt, i skälig omfattning och på skäliga villkor hållas tillgängliga för föreningslivet». Regeringsrätten ansåg uppenbarligen detta förhållande sakna betydelse för målets utgång. Det kan anmärkas, att, såvitt framgår av notisen, ej heller synes ha krävts några garantier för att det beviljade anslaget kommit den gren av stiftelsens verksamhet till godo, som rörde församlingshus.

Församling har ävenledes ansetts äga anslå medel till hemvärnet inom församlingen för byggande av hemvärnsgård, vilken — enligt överenskommelse mellan församlingen och hemvärnet — skulle utan inskränkning och hyresfritt upplåtas till församlingens kyrka för att användas som församlingshem *(1954 E 64)*.

Jfr i detta sammanhang *1950 E 27*, där ÖÄ (målet i denna del ej fullföljt till regeringsrätten) godkände ett beslut av Stockholmsförsamling (Bromma) att anslå medel till föreningen Essinge Gammelgård. ÖÄ framhöll att med hänsyn till arten av den av föreningen bedrivna verksamheten församlingen ägde bevilja anslag till densamma endast under förutsättning att anslaget vore avsett till främjande av något kyrkligt ändamål. Denna förutsättning ansåg ÖÄ i det föreliggande fallet uppfylld genom att anslaget vore avsett såsom bidrag till anskaffande av inventarier till de inom föreningens egendom befintliga samlingslokaler, vilka användes för andakt och därjämte plägade kostnadsfritt upplåtas för det frivilliga församlingsarbetet, samt att sammankomsterna i samlingslokalerna skedde under ledning av församlingens präster.

Att församling ansetts behörig att anslå medel för målning av kyrkoherdens porträtt framgår av *1935 E 191*.

C. Anskaffande och ordnande av begravningsplats m. m.

1914 ref. 79: Församling ej behörig att till en av den borgerliga kommunen utsedd styrelse överlämna vården av församlingens kyrkogård och planteringen kring kyrkan.

1931 E 131: Församling behörig bevilja anslag för anläggande av krematorium. (Jfr kungörelsen den 8/12 1933 angående eldbegängelse, där det förutsättes att församling äger uppföra krematorium.)

1933 E 19: Församling behörig bevilja anslag för upplysningar i eldbegängelsefrågan. (Jfr *1914 ref. 3*, där stadsfullmäktige ej ansetts behöriga att bevilja anslag till en utställning rörande eldbegängelse.)

1948 ref. 54: Församling ej behörig teckna andel i ekonomisk förening med ändamål att driva begravningsrörelse. Ifrågavarande förening var enligt uppgift en av enskilda entreprenörer oberoende begravningsbyrå, vars driftskapital skulle sammanskjutas av folkrörelsernas organisationer och av vederbörande kyrkofullmäktige (i Borås kyrkliga samfällighet). Enligt stadgarna hade föreningen till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen, gå allmänheten till handa och befordra god begravningssed genom att driva begravningsrörelse. (Kyrkofullmäktige framhöll i målet att föreningen vore en social anordning till stöd och hjälp för samfällighetens församlingar vid begravningar, vilket torde inrymmas under begreppet församlingsvård. Fullmäktige framhöll att dit plägade föras begravningsväsendet, varunder fölle tillhandahållande av lokaler för begravning, och av gravar samt deras öppnande, igenfyllande och vård ävensom skötseln av griftegårdarna i övrigt. Samfälligheten ställde även likvagnar till förfogande mot avgift. Begravningsväsendet vore en stor rörelse, för vilken i 1947 års stat anslagits 200 000 kronor. Bildandet av begravningsföreningen vore endast en utbyggnad av begravningsväsendet till gagn för församlingsmedlemmarna.)

Utgången i detta mål torde vara ett uttryck för den alltsedan de moderna kommunalförfattningarnas tillkomst upprätthållna principen att kommun ej äger driva företag, som helt eller huvudsakligen åsyftar att giva kommunen ekonomisk vinst (jfr SOU 1947: 53 sid. 183 o. f.).

1953 ref. 34. Församling behörig att lämna bidrag till kostnader för eldbegängelse å ort utom församlingen.

Bilaga D
(åberopad s. 145, 156)

Anslagspraxis i församlingar (utom Stockholms stad)

	Uppsala	Linköping	Skara	Strängnäs	Västerås	Växjö	Lund	Göteborg	Karlstad	Härnösand	Luleå	Visby	Stockholm	Summa
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Antal församlingar i stiftet (1/10 1955)	216	214	372	153	127	255	440	275	140	129	64	92	72	2 549
Antal stater som beaktats	16	20	38	17	16	23	21	29	26	20	15	36	[1]12	289
Riksändamål														
Svenska kyrkans sjömansvård		1	4	2	1	3	1	5	7	6	4	5		39
» » mission										1				1
» missionssällskapet	1	1			1	1	1	1		3	1			10
Diakonistyrelsen (direkt)		3	4	1	1	6	1	5	7	2	2	4	1	37
D:o (Olaus Petrigåv.)		6	2	1	2	3		1	1	1	2	17		36
Diakonistyrelsens dövstumsvård	1	6	10	5	8	8	6	7	8	7	8	7	5	86
Diakoniens centrala råd	2	4	9	3	3	8	1	6	6	2	6	12		62
Diakon- eller diakonissanstalter		4	2	1	1	6	1	1	4	10	8		2	40
Lekmannaskolan (i Sigtuna)		1	3	1		1	2		3	5	4	2	2	24
Stiftelsen Lekmannatjänst	1	3	4		2	7	3	1	9	5	4	4	3	46
De blindas förening eller dess biblioteksverksamhet	1	9	12	6	8	14	10	12	16	9	9	18	5	129
Sveriges kyrkliga studieförbund		1	2	1		1	1		2	1	1			10
» kristliga gymnastiströrelse		1				1			1	2	1			6
» » seminariströrelse										1				1
» » krigsmannaförb. (fälttestamenten)	1	2	2	1		1		4	2	4	3			20
De kristna samfundens nykterhetsrörelse	2	4	5	1	2	4	2	4	8	6	6		2	46
Sveriges Blåbandsförening eller dess folkhögskolefond		2	4			1			2	4	2			15
Sällskapet Länkarna									1					1
Lutherska Världsförbundet	1	2	5		2	5	4	1	5	5	5		1	36
Hjälp åt åldriga flyktingar	3	2				4	1					17		27
Underhåll åt genom kriget lidande barn											1			1
Laurentiistiftelsen m. fl.						1			1	2	2			6
Kapell- och kyrkobyggnader i andra församlingar		1			1								2	4
Svenska fiskarkyrkan i Hirtshals (Jylland)								4						4
Samernas folkhögskola									1		1			2
Stiftsändamål														
Stiftsråd	8	4	10	6		7			16	4	13	19	3	90
Stiftets kvinnoråd											1		1	2
» sjukhusråd													1	1
Stifts- eller ungdomsgård	3	9	3	8	2		8		21	2	3	24	4	87
Lägergård											1			1
Stiftets ungdomsförbund		4	1				2			7			3	17
Stiftets ungdomsvård i övrigt			5	1		4			5	1				16
Stiftskassan eller stiftets arbetsfond										6			3	9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Stiftets diakoniförening											3			3
Sjömansvård inom stiftet		3		1		9		1		1	1		4	20
»Soldaternas vänner» och soldathemsverksamhet		4	4	2	2	4	3	9	1	5	7		5	46
Stiftets sångarförbund										1			1	2
» bildningsförbund										2				2
Folkhögskola inom stiftet		2				16		2		2	2			24
Realskola inom stiftet										1				1
Prästmöteskassan eller tryckning av prästmöteshandlingar		2	2									3		7
Stiftstrycket									9					9
Herdaminne	3			4	9				3	3				22
Stiftskrönika								1						1
Läns- eller landskapsändamål														
Lasarettspredikants verksamhet			3											3
Böcker och tidningar till sjukhus		4				2	3			1				10
Blindvården i länet						1			1					2
Dövstumsvården i länet									1					1
Länets sällskap för kristen kärleksverksamhet						2								2
Länets skogskojemission											1			1
Landskapets blindvård										1				1
» nykterhetsförbund										1	3			4
» kyrkliga bildningsförbund								2						2
Kontraktsändamål														
Kontraktsverksamhet	1	1												2
Kontraktskassan	1	1	1	1	1				6	1				12
Kontraktskonvent										1				1
Kontraktsrådet	5	3		2		13			1	1				25
Kontraktets ungdomsråd						1								1
» ungdomsverksamhet			2											2
» hembygdsförening						2								2
Församlingsändamål														
Församlingshem eller församlingshus	6	7	9	6	5	6	3	4	6	7	1	2	1	63
Församlingsgård[2]													2	2
Kyrkskjutsar	2	3	3	7	3	4	9	5	9	3	1	5	4	58
Kyrkokör eller annan körverksamhet	8	11	20	11	9	15	10	16	16	15	10	15	8	164
Kyrkosångens främjande och kyrkomusikalisk verksamhet i övrigt	5		2	1	1		3	2	6	1	2	1	4	28
Fria musikundervisningen		1					5		2		3	1		12
Konfirmanders beklädnad eller eljest till behövande konfirmander	1	1		4	2	1	1		1	3	3		4	21
Konfirmanders resor eller inackordering		1							1	6	3			11
Biblar eller annan litteratur till konfirmander	16	15	18	9	13	9	11	21	24	14	8	18	10	186
Spridande av kyrklig litteratur[3] och övrig kyrklig upplysningsverksamhet		2					1		4		5			12
Ungdomsbibliotek		1	1	1										3
Biblioteksverksamhet i övrigt	1			1		1	1		3	1	4			12
»Kyrkans boksamling»						2								2
Församlingsblad				1						3				4
Föredragsverksamhet		1		1					1	1	1			5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Församlingsaftnar					1		1						3	5
»Skogsarbetarmöte» och »semesterdagar för skogsarbetare och präster»										3				3
Söndagsskole- och annan barnverksamhet	5	4	15	6	8	15	14	18	11	13	8	7	6	130
Junior- och scoutarbete samt klubbverksamhet			2	1		1	1				2		1	8
Ungdomsarbete	3		2	1		4	3	2	7	6	4	1	4	37
Utbildning av ungdomsledare och söndagsskollärare											1			1
»Extra kristendomstimma»			3											3
Studiestipendier						1				2	1			4
De gamlas dag	1	1		1		2			3	11	3			22
Sommarutflykt för gamla													1	1
Sommarhem				1		2								3
Församlingsdiakonissa	3	1	8	2	2	3	4	3	1	4	3			34
Församlingsdiakon	2												1	3
Diakoni- eller kärleksverksamhet		1				1								2
Understödsverksamhet och utdelning till behövande	1		1		1					1	1			5
»Välgörenhetsanslag»					1	1								2
Stockholms stadsmission													2	2
Församlings barnhem						1								1
Hemsyster						1								1
»Församlingsvård», »frivilligt församlingsarbete» el. dyl.	6	5	4	5	4	7	8	1	6	8	4	1	2	61
Bidrag till deltagare i kyrkliga möten, sommarläger o. dyl.		4	1	2	1	4			5	3	1			21
»Representation»	1		3		2	4	1	1		3	2		2	19
IOGT-loge eller lokal nykterhetskommitté										3				3
Hembygdsförening eller hembygdsgård			1			2						1		4
Socken- eller hembygdsfilm					1					1				2
Kyrkobeskrivning	1			1										2
Fri begravning eller fri gravöppning	3	8	6	2	3	3		2	4	4	1	5	2	43
Bidrag till kostnad för kremation	1	2	1	2					1	1	1			9
Eldbegängelseförening		1	1	1	2	1	1		2		1	1		11
Ej specificerade ändamål														
»Sociala och ideella verksamhetsformer inom svenska kyrkan»		1												1
»Olika kyrkliga och sociala institutioner»					2			2						4
»Den kyrkliga församlingsverksamheten närstående institutioner»	1												1	2
»Riks- och stiftskyrkliga anslag»			1											1
Kyrkliga eller välgörande ändamål	1	1		1				1		1			1	6
»Anslag till insamlingar»	1													1
»Anslag att fördelas av kyrkorådet»	1					2							1	4
Bidrag till »svaga kollekter»							1		2					3
»Diverse anslag» eller liknande		1	7	2	3	3	4	6	2	6	5	6		45

Anmärkningar

Undersökningen har omfattat församlingarna i de pastorat som berördes av pastoratsindelningssakkunnigas undersökning av prästerskapets arbetsförhållanden (se SOU 1953: 11 s.40).

[1] Stockholmsförsamlingarnas stater ej medräknade.

[2] Sollentunagården (Sollentuna) och S:t Olovsgården (Täby).

[3] Häri ingår utdelning av psalm- eller andaktsböcker till brudpar samt utdelning av andaktsböcker till långvarigt sjuka.

Bilaga E
(åberopad s. 145, 156)

Anslagspraxis i vissa Stockholmsförsamlingar

	Brännkyrka	Klara	S:t Göran	Gustav Vasa	Anm.
	1	2	3	4	5
Riksändamål					
De blindas förening		1	1	1	
Kyrkliga nämnden för döva	1				
Stiftelsen Lekmannatjänst	1	1		1	
Lekmannaskolan	1				
Sällskapet för främjande av kyrklig själavård		1			
Lutherska Världsförbundet	1				
Svenska Diakonanstalten	1	1		1	
Diakoniens Centrala råd	1	1	1		
De kristna samfundens nykterhetsrörelse	1	1			
Diakonistyrelsen (Olaus Petrigåvan)	1	1			
Svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse	1				
Sveriges kyrkliga studieförbund	1		1		
Ansgarsförbundet av kyrkliga juniorer	1				
Svenska Katharinastiftelsen	1				
Sveriges blåbandsförening	1				
Rådgivningsbyrån Nykterhetsfolkets samhällstjänst	1				
Stiftsändamål					
Stifts- och ungdomsgård	1	1	1	1	
Stiftsråd	1	1		1	
Stiftskassan	1		1	1	
Stiftets kyrkliga ungdomsförbund	1	1		1	
Ändamål, gemensamma för staden eller vissa av dess församlingar					
Stockholms studentprästnämnd	1				
Stockholms blindförening		1			
Dövstumsföreningen i Stockholm		1			
Stockholms dövas förening	1			1	
Sjömansvård i Stockholm (»Stockholms kyrkliga sjömansvård»)	1	1	1	1	
Föreningen »Unga kvinnors värn»		1		1	
Stockholms kyrkliga socialråd	1	1	1	1	
Stockholms stadsmission	1	1			
Föreningen för sjukvård i fattiga hem				1	
Skyddsvärnet		1	1		
Cityförsamlingarnas ungdomsråd		1			
Johannes församlings barnkrubba				1	
Diakonirådet att användas till sommarvila åt obemedlade				1	
Stockholms hörselsvagkoloni			1	1	sk
» fjällkoloniförening		1	1	1	sk
Hjälpklassernas skyddsförening		1	1	1	sk
Församlingsändamål					
Församlingshus	1			1	
Kyrkokör och annan körverksamhet	1	1			
Kyrkosångens höjande		1			

	1	2	3	4	5
Anordnande av kyrkomusikaliska högtider		1			
Lunchkonserter		1			
Orgelmusik vid morgonandakter		1			
»Kyrkomusiken»			1	1	
Brännkyrka orkesterförening[1]	1				
Församlingsblad		1		1	
Beklädnad av konfirmander	1		1	1	
Böcker åt konfirmander				1	
Konfirmandläger			1		
Söndagsskoleverksamhet		1	1	1	
Söndagsskoltidning	1				
Ungdoms- och scoutverksamhet		1		1	
Ungdomsråd	1		1		
Ungdomsrådet för ungdomsverksamheten			1		sk
S:t Göransflickorna			1		
S:t Göranspojkarna			1		
Fredhällsflickorna			1		
Fredhällspojkarna			1		
Clarapojkarnas musikkår		1			
Anskaffning av filmer för idrotts- och annan ideell verksamhet				1	sk
Stiftelsen Midsommargården	1				
Föreningen S:t Göransgården			1		
Sjuksyster i S:t Göransgården			1		
Föreningen Brännkyrkagården	1				
Föreningen Ågestagården	1				
Sjukvårdsförening			1		
Sjukvårdsförening för anställande av en sjuksyster			1		
Röda Korskretsar inom församlingen	1				
Föreningen Gustav Vasa hemsystertjänst				1	
Församlingsdiakonissa		1	1	1	
S:ta Clarahemmet		1			
Tomta vilohem		1			
Verksamheten bland de gamla			1		
Sommarutflykt för gamla	1			1	
Beredande av vila och vård åt obemedlade			1		
Behövande genom församlingsdiakonissan			1		
» » diakonissorna vid soc.byrån			1		
Församlingens hjälpverksamhet				1	
Adolf Fredriks och Gustav Vasa barnkrubba				1	
Kungsholms västra barnkrubba			1		sk
S:t Görans barnavärn			1		sk
S:t Görans daghem			1		sk
Brännkyrka daghem	1				
Gustav Vasa barnträdgård				1	sk
Boda småbarnskoloni			1		
Fattiga barns sommarvistelse				1	
Skolbarnsbeklädnad			1	1	sk
Elevstipendier vid komm. flickskola				1	sk
Premier till elever i folkskola, realskola och komm. flickskola			1		sk
Kungsholmens högre allm. läroverk			1		sk
Skolresor eller idrottsutflykter		1	[2]1	1	sk
Fjällresor			[2]1		sk
Skollovskoloni eller skollovskoloniförening		1	1	1	sk
Eftermiddagshem och mathållning till skolbarn		1			sk
Föräldramöten eller mödramöten	1			1	sk
Församlings skyddsförening	1	1			

	1	2	3	4	5
Omkostnader vid medellösas begravning		1			
»Församlingsarbete i övrigt» eller »övrig församlingsverksamhet»		1		1	
Hembygdsfilm	1				

Anmärkningar

sk = församlingens skolkassa.

[1] »Under förutsättning att orkestern förbinder sig att utan ersättning medverka vid fyra sammankomster, församlingsaftnar o. dyl.»

[2] »Därest Stockholms stadsfullmäktige anvisa medel för samma ändamål, må av kyrkofullmäktige anslagna medel användas endast till att komplettera stadsfullmäktiges anslag för den händelse detta anslag icke uppgår till det av kyrkofullmäktige hittills anvisade beloppet.»

Bilaga F
(åberopad s. 168)

Medeltalet kyrkostämmodeltagare under år 1953

Stift	Antal församl. samt medeltal deltagare	Under 250 inv.	250—499 inv.	500—749 inv.	750—999 inv.	1 000—1 249 inv.	1 250—1 500 inv.	Summa
		1	2	3	4	5	6	7
Uppsala	Antal förs.	*15*	*33*	*24*	*24*	*14*	*3*	*113*
	2—5 deltag.	7	7	3	4	1	1	23
	6—10 »	7	22	15	18	8	1	71
	över 10 »	1	4	6	2	5	1	19
Linköpings	Antal förs.	*4*	*25*	*31*	*22*	*18*	*3*	*103*
	2—5 deltag.	1	9	5	3	1	1	20
	6—10 »	2	12	18	14	11	1	58
	över 10 »	1	4	8	5	6	1	25
Skara	Antal förs.	*53*	*106*	*60*	*34*	*10*	*8*	*271*
	2—5 deltag.	22	22	15	7	3	3	72
	6—10 »	25	68	32	17	4	1	147
	över 10 »	6	16	13	10	3	4	52
Strängnäs	Antal förs.	*5*	*9*	*11*	*7*	*7*	*3*	*42*
	2—5 deltag.	1	5	4	—	1	1	12
	6—10 »	3	4	3	4	5	1	20
	över 10 »	1	—	4	3	1	1	10
Västerås	Antal förs.	*2*	*8*	*8*	*8*	*7*	*3*	*36*
	2—5 deltag.	2	2	—	1	—	—	5
	6—10 »	—	3	7	4	3	—	17
	över 10 »	—	3	1	3	4	3	14
Växjö	Antal förs.	*6*	*36*	*37*	*22*	*18*	*9*	*128*
	2—5 deltag.	—	4	—	3	1	—	8
	6—10 »	4	18	19	8	11	7	67
	över 10 »	2	14	18	11	6	2	53
Lunds	Antal förs.	*24*	*87*	*57*	*49*	*30*	*11*	*258*
	2—5 deltag.	13	28	17	12	8	1	79
	6—10 »	9	48	31	21	18	8	135
	över 10 »	2	11	9	16	4	2	44
Göteborgs	Antal förs.	*5*	*33*	*41*	*33*	*22*	*9*	*143*
	2—5 deltag.	2	7	12	6	5	1	33
	6—10 »	3	20	19	20	16	3	81
	över 10 »	—	6	10	7	1	5	29
Karlstads	Antal förs.	—	*9*	*15*	*11*	*14*	*4*	*53*
	2—5 deltag.	—	1	2	—	2	2	7
	6—10 »	—	4	10	7	8	1	30
	över 10 »	—	4	3	4	4	1	16
Härnösands	Antal förs.	—	*4*	*4*	*8*	*13*	*1*	*30*
	2—5 deltag.	—	—	—	—	3	—	3
	6—10 »	—	3	2	4	5	1	15
	över 10 »	—	1	2	4	5	—	12

Stift	Antal församl. samt medeltal deltagare	Under 250 inv.	250—499 inv.	500—749 inv.	750—999 inv.	1 000—1 249 inv.	1 250—1 500 inv.	Summa
		1	2	3	4	5	6	7
Luleå	Antal förs.	—	*1*	—	*1*	*1*	*1*	*4*
	2—5 deltag.	—	—	—	—	—	—	—
	6—10 »	—	—	—	—	—	1	1
	över 10 »	—	1	—	1	1	—	3
Visby	Antal förs.	*18*	*41*	*19*	*7*	—	*1*	*86*
	2—5 deltag.	6	15	3	2	—	—	26
	6—10 »	9	17	12	2	—	1	41
	över 10 »	3	9	4	3	—	—	19
Stockholms	Antal förs.	*3*	*5*	*6*	*3*	*1*	—	*18*
	2—5 deltag.	—	1	4	1	—	—	6
	6—10 »	3	2	2	1	—	—	8
	över 10 »	—	2	—	1	1	—	4
Samtliga	Antal förs.	*135*	*397*	*313*	*229*	*155*	*56*	*1 285*
	2—5 deltag.	54	101	65	39	25	10	294
	6—10 »	65	221	170	120	89	26	691
	över 10 »	16	75	78	70	41	20	300

Anm.: Som en församling har räknats församlingar som ingår i total kyrklig samfällighet eller som eljest ej har egna beslutande organ.

Bilaga G
(åberopad s. 169, 172)

Enkät bland församlingarna angående folkmängdsgränsen för obligatoriskt införande av kyrkofullmäktige, m. m.

	Församlingar med						Summa
	under 250 inv.	250—499 inv.	500—749 inv.	750—999 inv.	1 000—1 249 inv.	1 250—1 500 inv.	
Kyrkofullm. (kf) resp. kyrkostämma (ks)	kf ks	kf ks	kf ks	kf ks	kf ks	kf ks	kf ks
Nuv. gräns vid 1 500 inv. bibehålles	— 114	2 330	8 244	9 182	12 135	20 43	51 1 048
Gräns vid 1 000 inv.	— 8	— 19	— 23	1 9	12 7	12 2	25 68
Gräns vid 700 inv.	— 4	— 9	— 7	[1]5 11	5 2	7 2	17 35
Gräns vid 500 inv.	— 3	1 5	1 12	2 7	4 1	3 1	11 29
Kyrkofullm. obligatoriskt oavsett folkmängd	1 7	— 40	12 31	12 26	14 13	37 11	76 128
Summa	1 136	3 403	21 317	29 235	47 158	79 59	180 1 308
Antal svar	*137*	*406*	*338*	*264*	*205*	*138*	*1 488*
Kyrkostämma bibehålles i församl. med kyrkofullm.	— 17	— 66	6 53	9 47	9 29	23 9	38 221
Kyrkostämma bibehålles ej i församl. med kyrkofullm.	— 64	3 184	12 156	20 118	38 77	54 33	127 632

[1] Hit har förts även en församling som uttalat sig för en gräns vid 800 invånare.

Anm.: Som en församling har räknats församlingar som ingår i s. k. total kyrklig samfällighet eller som eljest ej har egna beslutande organ.

Bilaga H
(åberopad s. 171)

Tablå över församlingarnas folkmängd den 1 januari 1953

	500 och där-under	501—700	701—1 000	1 001—1 500	över 1 500	Summa
Stockholms stad	—	—	—	—	20	20
Stockholms län	23	18	14	19	43	117
Uppsala län	[1]34	14	15	8	17	88
Södermanlands län	20	15	10	20	29	94
Östergötlands län	[2]33	29	29	27	38	156
Jönköpings län	[3]28	15	22	23	42	130
Kronobergs län	13	6	11	21	33	84
Kalmar län	15	14	10	22	46	107
Gotlands län	60	18	8	3	3	92
Blekinge län	3	—	4	5	28	40
Kristianstads län	20	14	27	32	55	148
Malmöhus län	[4]89	33	43	34	53	252
Hallands län	17	13	16	15	30	91
Göteborgs och Bohus län	10	9	8	22	55	104
Älvsborgs län	[5]74	37	34	29	48	222
Skaraborgs län	136	40	40	23	26	265
Värmlands län	6	9	8	20	51	94
Örebro län	6	3	3	18	35	65
Västmanlands län	11	8	13	11	25	68
Kopparbergs län	2	1	1	6	46	56
Gävleborgs län	2	2	5	4	46	59
Västernorrlands län	1	1	5	7	53	67
Jämtlands län	3	5	5	14	35	62
Västerbottens län	1	—	1	2	31	35
Norrbottens län	—	—	—	2	27	29
Summa	607	304	332	387	915	2 545

[1] Därav 1 under 100 (81). — [2] Därav 1 under 100 (84). — [3] Därav 1 under 100 (92). — [4] Därav 2 under 100 (71 resp. 85). — [5] Därav 2 under 100 (66 resp. 87).

Bilaga I
(åberopad s. 234)

Den kyrkligt territoriella indelningen den 1 januari 1956

Stift	Pastorat, omfattande antal församlingar						Summa pastorat
	en	två	tre	fyra	fem	sex	
Uppsala	61	47	16	2	1	—	127
Linköpings	65	49	12	4	—	—	130
Skara	11	24	31	29	15	5	115
Strängnäs	56	36	5	2	—	—	99
Västerås	71	24	3	—	—	—	98
Växjö	64	58	25	—	—	—	147
Lunds	61	122	14	23	—	—	220
Göteborgs	38	50	27	11	2	—	128
Karlstads	41	21	9	6	1	—	78
Härnösands	58	25	7	—	—	—	90
Luleå	52	6	—	—	—	—	58
Visby	2	9	7	10	1	1	30
Stockholms[1]	20	9	2	1	—	—	32
Summa	600	480	158	88	20	6	1 352

[1] Utom Stockholms stad.

Bilaga J
(åberopad s. 245)

Medeltalet deltagare i pastoratsstämmor i vissa flerförsamlingspastorat under år 1953

(Uppgifterna lämnade från pastorat i samtliga stift utom Luleå)

	Antal pastorat med						Summa
	under 1 000 inv.	1 000—1 999 inv.	2 000—2 999 inv.	3 000—3 999 inv.	4 000—4 999 inv.	5 000 inv. och däröver	
2—5 deltagare	6	36	25	8	2	4	81
6—10 deltagare	23	105	51	17	7	11	214
över 10 deltagare	13	80	54	34	11	16	208
Antal pastorat	42	221	130	59	20	31	503

Bilaga K
(åberopad s. 249—251, 279)

Förordnade kyrkliga samfälligheter[1]

Stift		Samfällighet avseende											
		Alla angelägenheter enl. 2 § LFS	Alla angelägenheter enl. 2 § LFS utom skolärenden	Alla angelägenheter enl. 2 § LFS utom skol- och bibl.ärenden	Alla ekonomiska angelägenheter enl. 2 § LFS utom skolärenden	Alla ekonomiska angelägenheter enl. 2 § LFS utom skolärenden och ev. vissa andra ärenden med tillägg av vissa icke ekonomiska angelägenheter			Pastoratsangelägenheter, ev. med tillägg av vissa andra för församl. i samma pastorat gemensamma angelägenheter			Andra begränsade angelägenheter	Summa
		1	2	3	4	5			6			7	8
						a	b	c	a	b	c		
Uppsala	1 a		1		4				1	1			7
	1 b	1											1
	2				1								1
Linköpings	1 a			1					6	4	1		12
	1 b	1	1				1						3
	2		1		1								2
Skara	1 a	1	3	1					1		1		7
	1 b	4	4	1									9
	2		1										1
Strängnäs	1 a	1		1		1		1			1		5
	1 b	1				1							2
	2				2								2
Västerås	1 a	1	1		3	1		1					7
	1 b						1						1
	2												
Växjö	1 a		1			1			1				3
	1 b												
	2				1								1
Lunds	1 a			1	2					1	1		5
	1 b	1			1								2
	2				3							1	4
Göteborgs	1 a					1				1	1		3
	1 b		1		1			1					3
	2												
Karlstads	1 a				1	3							4
	1 b		1										1
	2											1	1

[1] Tablån avser förhållandena den 1 januari 1956.

I tablån ingår ej de kyrkliga samfälligheter, som består mellan Stockholms stads församlingar jämlikt lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm och mellan flertalet församlingar i Göteborgs stad jämlikt lagen den 12 juni 1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

		1	2	3	4	5			6			7	8
						a	b	c	a	b	c		
Härnösands	1 a		1										1
	1 b												
	2												
Luleå	1 a				3				1			1	5
	1 b												
	2				1								1
Visby	1 a		1										1
	1 b												
	2												
Stockholms	1 a												
	1 b												
	2												
Summa	1 a	3	8	4	13	7		2	10	7	5	1	60
	1 b	8	7	1	2	1	2	1					22
	2		2		9							2	13
Totalsumma		11	17	5	24	8	2	3	10	7	5	3	95

Förklaringar till tablån över kyrkliga samfälligheter

1a = samfällighet bestående av *alla* församlingarna i ett pastorat.
1b = samfällighet bestående av *några* men ej alla församlingar i ett pastorat.
2 = samfällighet bestående av församlingar tillhörande skilda pastorat.

Kol. 5a. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om *dels* angelägenheter, som avses i 2 § a)—j) samt k)—l) LFS i *ekonomiskt hänseende, dels ock* angelägenheter, som avses i 2 § b), h), och i) LFS *jämväl i annat hänseende.*

Kol. 5b. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om *dels* angelägenheter, som avses i 2 § a)—j) LFS *i ekonomiskt hänseende, dels ock* angelägenheter, som avses i 2 § b), h) och i) LFS *jämväl i annat hänseende.*

Kol. 5c. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om *dels* angelägenheter, som avses i 2 § a)—j) LFS *i ekonomiskt hänseende, dels ock* angelägenheter, som avses i 2 § b), h), i) och j) *jämväl i annat hänseende.*

Kol. 6a. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om angelägenheter rörande prästerskapets löneförmåner och boställen.

Kol. 6b. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om angelägenheter rörande prästerskapets och kyrkomusikernas avlöning samt hushållningen med och vården av pastoratets prästgårdar, löneboställen och gemensamma tillhörigheter i övrigt.

Kol. 6c. Härunder har upptagits samfälligheter, som bildats för vården om på annat sätt angivna angelägenheter, gemensamma för församlingarna i ett pastorat.

I övrigt framgår den närmare omfattningen av samfälligheterna av nedanstående förteckning.

Stift	Församlingar	Anmärkningar (siffrorna hänvisar till noterna)
	Kol. 1	
Uppsala	1 b Sigtuna S:t Olof S:t Per	
Linköpings	1 b Vadstena S:t Per	
Skara	1 a Broddetorp Hornborga Sätuna Bolum	
	1 b Falköpings stadsförs. Falköpings landsförs.	
	1 b Dimbo Ottravad	
	1 b Fänneslunda Grovare	
	1 b Norra Åsarp Smula	Intet förordnande om bildande av samf. finns men Kungl. Maj:t har förordnat om antalet kyrkofullmäktige för samfälligheten.
Strängnäs	1 a Ludgo Spelvik	
	1 b Mariefred Kärnbo	
Västerås	1 a Gagnef Mockfjärd	Undantagna från samf. är frågor om vård och förvaltning av Mockfjärds förs. enskilt tillhöriga fonder.
Lunds	1 b Borlunda Skeglinge	
	Kol. 2	
Uppsala	1 a Enköping Vårfrukyrka	1) — I samband med bildande av samf. föreskrevs att förvaltningen av vissa fonder (bl. a. folkskolepremiefond) skulle överflyttas från kyrkoråd till folkskolestyrelse.
Linköpings	1 b Skänninge Allhelgona	Samf. avser vården om de i 2 § a)—j) samt k) och l) LFS avsedda angelägenheterna »i den mån vården om sagda angelägenheter icke åligger vederbörande pastorat».
	2 Motala Vinnerstad + V. Stenby	1)
Skara	1 a Hjo stadsförs. Hjo landsförs.	
	1 a Tun Friel Karaby	
	1 a Österplana Kestad	
	1 b Tidaholm Agnetorp	
	1 b Skövde Öm Ryd	1)
	1 b Fristad Gingri	
	1 b Alingsås landsförs. Rödene	

	2	Borås Caroli	Samf. benämnes Borås och Brämhults kyrkliga samfällighet.
		Borås Gustav Adolf + Brämhult	Vid kyrkofullmäktiges i samf. sammanträden äger ordf. i församlingskyrkoråd, ändå att han ej är ordf. i eller ledamot av kyrkofullmäktige, att vid behandling av ärende, som beretts av församlingskyrkorådet, yttra sig och framställa förslag men ej deltaga i besluten. 2), 3).
Västerås	1 a	Västerås domkyrkoförs.	1)
		Lundby	
Växiö	1 a	Myresjö	1) — Undantagna från samf. är frågor hänförande sig till skyldigheten att underhålla församlingarnas gamla kyrkor med tillhörande klockstaplar, ävensom frågor rörande vården av nämnda kyrkor i övrigt jämte deras egendom samt vården och underhållet av de gamla kyrkogårdarna i församlingarna.
		Lannaskede	
Göteborgs	1 b	Gällstad	
		Södra Säm	
Karlstads	1 b	Bäcke	Samf. avser vården om de i 2 § a)—j) samt k) och l) LFS avsedda angelägenheterna »i den mån vården om sagda angelägenheter icke åligger vederbörande pastorat».
		Ödskölt	
Härnösands	1 a	Sundsvall	
		Skönsmon	
Visby	1 a	Othem	1)
		Boge	
		Kol. 3	
Linköpings	1 a	Klockrike	1)
		Brunneby	
Skara	1 a	Vänersborg	
		Väne-Ryr	
	1 b	Herrljunga	Samf. avser vården om de i 2 § a)—j) LFS avsedda angelägenheterna »i den mån vården om sagda angelägenheter icke åligger vederbörande pastorat eller avser Herrljunga förs. ensamt tillhöriga fonder».
		Tarsled	
Strängnäs	1 a	Stigtomta	
		Nykyrka	
Lunds	1 a	Uppåkra	
		Flackarp	
		Kol. 4	
Uppsala	1 a	Älvkarleby	1)
		Skutskär	
	1 a	Söderala	
		Ljusne	
		Bergvik	
	1 a	Söderhamn	1)
		Sandarne	
	1 a	Los	2), 3), 4)
		Hamra	
	2	Gävle Heliga Tref.	1), 2), 3), 4), 5)
		Gävle Staffan	
Linköpings	2	Norrköpings 8 förs.	1), 2), 3), 4), 5)
Strängnäs	2	Eskilstuna Fors	1), 2), 3), 4), 5)
		Eskilstuna Kloster	

	2 Örebro Nikolai Örebro Olaus Petri Almby Längbro	1), 5) — Undantagna från samf. är angelägenheter rör. sådan egendom, som församling genom gåva förvärvat och vari annan församling icke har del, häri inbegripet all egendom, som utgör donation av enskild. Församlingskyrkoråd skall till samf:s kyrkoråd lämna förslag till utgifter och inkomster för församlingen. I samfällighetens stat skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till förs. kyrkoråds förfogande för främjande av församlingsvården och därmed sammanhängande uppgifter samt tillräckligt anslag för oförutsedda utgifter. Samf:s kyrkoråd har att avgiva infordrade betänkanden i samfällighetens angelägenheter, varvid i förekommande fall vederbörande särskilda kyrkoråd bör höras. Församlings kyrkoråd tillkommer att 1) utse kassaförvaltare och bokförare för sitt kyrkoråd. 2) utöva de befogenheter, som ankommer på vederbörande kyrkoråd dels enl. kyrkomusikerstadgan i avseende å kyrkomusiker, dels ock enl. gällande stadganden i fråga om kyrkobetjänte och övrig personal, för vilka tjänster anslag lämnats i resp. församlings utgifts- och inkomststat. 3) förvalta de anslag, som anvisats för församling 4) utöva vården och tillsynen över kyrkobyggnad och församlingen tillhörigt församlingshus, samt i övrigt, där samf:s kyrkofullmäktige ej annorlunda beslutar, ombesörja förvaltnings- eller verkställighetsåtgärd, som avser reparation eller inventariers anskaffande till kyrka eller avser annan av församlingen eller tjänsteinnehavare därstädes disponerad tjänstebostad. 5) upprätta bokslut på i lagen fastställd tid och överlämna detta till kyrkorådets ordf. för vidare befordran till samfällighetens kyrkoråd för granskning av genom samfällda kyrkofullmäktige utsedda revisorer.
Västerås	1 a Fellingsbro Fellingsbro norra	
	1 a Grangärde Grängesberg	1)
	1 a Rättvik Bingsjö-Dådran	1) — (Samf. torde i realiteten vara total. Alla ärenden avgöres av samf:s kyrkofullmäktige. Bingsjö-Dådrans församling har inga egna organ.)
Växjö	2 Jönköpings Kristina +Ljungarum Jönköpings Sofia	1), 2), 3), 4), 5)
Lunds	1 a Lackalänga Stävie	1), 2), 3), 4)
	1 a Brågarp Nevishög	2), 3), 4)
	1 b Augerum Flymen	1), 2), 3), 4)
	2 Malmö tio församlingar	1), 2), 3), 5) — Undantagna från samf. är ärenden ang. prästerskapets löneförmåner och boställen samt angelägenheter rörande sådan

			egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari annan församling icke har del.
	2	Lunds domkyrkoförs. S:t Peters kloster	1), 2), 3), 5) — Undantagna från samf. är angelägenheter rörande *dels* prästerskapets löneförmåner och boställen, *dels* sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari annan församling icke har del, *dels ock* S:t Peters klosters församling genom kungl. brev tillförsäkrad rätt att för allmänna angelägenheter använda den s. k. klosterskolan, om denna upphör att vidare begagnas för skoländamål.
	2	Hälsingborgs tre församlingar	1), 2), 3), 4), 5)
Göteborgs	1 b	Tossene Hunnebostrand	
Karlstads	1 a	Ransäter Munkfors	
Luleå	1 a	Bygdeå Robertsfors	
	1 a	Burträsk Kalvträsk	1), 2), 3), 4)
	1 a	Pajala Muonionalusta	2), 3), 4)
	2	Jukkasjärvi Vittangi	1), 2), 3), 4)
		Kol. 5 a	
Strängnäs	1 a	Torshälla stadsförs. Torshälla landsförs.	2), 3), 4)
	1 b	Nyköpings östra Alla Helgona	1), 2), 3) — Samf. omfattar även ärenden rörande församlingarnas gamla kyrkogård även i annat än ekonomiskt hänseende. Undantagna från samf. är angelägenheter rörande sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari den andra församlingen icke har del, ävensom ärenden, som angå församlingsdiakoni samt den begravningsplats, som församlingarna har gemensamt med Nyköpings västra församling och S:t Nikolai församling.
Västerås	1 a	Lindesberg Linde	2), 3), 4)
Växjö	1 a	Gränna stadsförs. Gränna landsförs.	2), 3), 4)
Göteborgs	1 a	Laholms stadsförs. Laholms landsförs.	2), 3), 4)
Karlstads	1 a	Kristinehamn Varnum	1), 2), 3), 4)
	1 a	Filipstad Färnebo	
	1 a	Åmåls stadsförs. Åmåls landsförs.	1), 2), 3), 4)
		Kol. 5 b	
Linköpings	1 b	Vimmerby stadsförs. Vimmerby landsförs.	2), 3) — Undantagna från samf. är angelägenheter rörande *dels* prästerskapets löneförmåner och boställen, *dels ock* sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari den andra församlingen icke har del.

Västerås	1 b Nora stadsförs. Nora bergsförs.	2), 3), 4)
	Kol. 5 c	
Strängnäs	1 a Strängnäs stadsförs. Strängnäs landsförs.	2), 3) — Undantagna från samf. är angelägenheter rörande *dels* församlingsdiakoni, *dels ock* sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari den andra församlingen icke har del.
Västerås	1 a Hedemora stadsförs. Hedemora landsförs.	1), 2), 3), 4)
Göteborgs	1 b Svenljunga Ullasjö	2), 3), 4)
	Kol. 6 a	
Uppsala	1 a Ockelbo Åmot	
Linköpings	1 a Kärna Kaga Ledberg	
	1 a Landeryd Vårdsberg	
	1 a Västerlösa Björkeberg	
	1 a Fivelstad Hagebyhöga Orlunda	
	1 a Varv och Styra Ekebyborna Ask	
	1 a Söderköping Skönberga	5)
Skara	1 a Varnhem Istrum Eggby Öglunda Norra Lundby	
Växjö	1 a Växjö Öjaby	
Luleå	1 a Dorotea Risbäck	
	Kol. 6 b	
Uppsala	1 a Västra Ryd Stockholms-Näs	
Linköpings	1 a Törnevalla Östra Skrukeby Lillkyrka Gistad	
	1 a Vreta kloster Stjärnorp	
	1 a Vikingstad Rappestad Sjögestad	
	1 a Stora Åby Ödeshög	
Lunds	1 a Hjärsås Knisslinge	Prästgårdar ej nämnda i res.
Göteborgs	1 a Veinge Tjärby	

	Kol. 6 c	
Linköpings	1 a Linköping S:t Lars	Samf. avser vården om angelägenheter rör. prästerskapets löneförmåner och boställen, anskaffande och ordnande av begravningsplats samt avgifter för gravplatser och för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom, som är gemensam för pastoratet.
Skara	1 a Ulricehamn Timmele	Samf. avser vården om angelägenheter rör. prästerskapets löneförmåner och boställen samt byggnad och underhåll av församlingshuset i Ulricehamn.
Strängnäs	1 a Södertälje Östertälje Tveta	Samf. avser vården om angelägenheter, som är för pastoratets församlingar gemensamma.
Lunds	1 a Fridlevstad Sillhövda	Samf. avser vården om angelägenheter rör. prästerskapets löneförmåner och kyrkoherdebostället i Fridlevstads förs.
Göteborgs	1 a Eldsberga Tönnersjö	Samf. avser vården om angelägenheter rör. prästerskapets löneförmåner och boställen ävensom tillsättande och avskedande av den för församlingarna gemensamma klockaren, organisten och kyrkosångaren samt dennes löneförmåner.
	Kol. 7	
Lunds	2 Karlskrona stadsförs. Karlskrona amiralitetsförs.	Samf. avser vården om angelägenheter rör. anskaffande och ordnande av begravningsplats samt avgifter för gravplatser.
Karlstads	2 Arvika stadsförs. Arvika landsförs.	Samf. avser vården om den för församlingarna gemensamma kyrkogården och begravningsplatsen med dithörande byggnader och väg.
Luleå	1 a Byske Fällfors	Samf. avser vården om angelägenheter rörande a) prästerskapets löneförmåner, b) hushållning med och vård om kyrkans egendom ävensom församlingarna tillhörig, för kyrkliga ändamål avsedd egendom, c) byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hör, d) avgifter till kyrka samt e) anskaffande och ordnande av begravningsplatser; dock att från samf. är *undantagna* ärenden rör. *dels* sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari den andra församlingen icke har del, *dels* anskaffande och underhåll av altarprydnader, kyrksilver, mässkrudar och mattor, *dels* vården och det årliga underhållet av begravningsplatser ävensom försäljning av gravplatser och förvaltningen av härför influtna medel, allt dock endast såvitt angår andra begravningsplatser än begravningsplatsen i Finnträsk, *dels ock* bestämmande av avgifter för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom.

Noter

[1] Dispens i resolutionen meddelad beträffande skyldighet för församling att utse kyrkofullmäktige.

[2] Församlingskyrkoråd skall till samfällighetens kyrkoråd lämna förslag till utgifter och inkomster för församlingen. I samfällighetens stat skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till församlingskyrkorådets förfogande för främjande av församlingsvården och därmed sammanhängande uppgifter.

[3] Församlingskyrkoråd har att förvalta de anslag, som anvisats för församlingen, samt att, där samfällighetens kyrkofullmäktige ej annorledes besluta, ombesörja förvaltnings- och verkställighetsåtgärd, som avser reparation av eller inventariers anskaffande till församlingens kyrka eller avser annan av församlingen eller tjänsteinnehavare därstädes disponerad egendom.

[4] Undantagna från samfälligheten är angelägenheter rörande sådan egendom, som församling genom gåva eller annorledes förvärvat och vari annan församling icke har del.

[5] Vid kyrkofullmäktiges i samfälligheten sammanträden äger ordföranden i församlingskyrkoråd, ändå att han icke är ordförande i eller ledamot av samfällighetens kyrkofullmäktige, att vid behandling av fråga, som angår församlingen särskilt, yttra sig och framställa förslag men ej deltaga i besluten.

Bilaga L
(åberopad s. 279—280)

Förekomsten av gemensamma angelägenheter mellan församlingar, som ej bildar kyrkliga samfälligheter

Stift		Samtliga eller flertalet kyrkl. angelägenheter gemensamma	Gemensam kyrka och/eller kyrkogård i andra fall än som hänförts till kol. 1	Begagnande av annan förs. tillhörig kyrka och/eller kyrkogård	Uppvärmn. och belysn. av kyrkor och/eller anställ. och avlön. av kyrk- och kyrkogårdsvaktm.	Gemensk. betr. kapell	Gemensk. betr. församl.hem	Samäganderätt till annan fast eg. än kyrka, kyrkogård, kapell och församl.hus	Gemensk. betr. lös egendom	Gemensk. betr. lån	Gemensk. betr. pastorsexp.	Gemensk. betr. kyrkomusiker	Gemensk. betr. skogsförvaltn.	Gemens. konf.undervisn. eller gemens. lokal för sådan undervisn.	Gemensk. betr. diakonissa	Gemensk. i övr. betr. församlingsvården	Gemens. angelägenheter i övr.	Summa
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Uppsala	1 a			1	1						1			1				4
	1 b									1					1			2
	2			1		1		2	1				1				1	7
Linköpings	1 a													1				1
	1 b								1			1		1		2		5
	2																	
Skara	1 a	1	1				2							1	2	1		8
	1 b	15	2				3	1	1		2	9		3	2	1	1	40
	2							1								1		2
Strängnäs	1 a													1		2		3
	1 b									1								1
	2		2												1			3
Västerås	1 a					1					1	1				1		4
	1 b																	
	2		1					1					1					3
Växjö	1 a		1				1		1		2			1				6
	1 b	1									3			2				6
	2						1			1							1	3
Lunds	1 a		2		2		1					13		1		2	1	22
	1 b						1	5			6	40		1				53
	2															1		1
Göteborgs	1 a					1					3	4			1			9
	1 b		2	1			1	1	1		2	5		3				16
	2		1			1					1					1		4
Karlstads	1 a										1							1
	1 b	1						2										3
	2							1										1
Härnösands	1 a								1						1			2
	1 b																	
	2									1						1		2

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Luleå	1 a																	
	1 b																	
	2																	
Visby	1 a													1			1	2
	1 b							2				3						5
	2																	
Stockholms	1 a																	
	1 b																	
	2									2						1	2	5
Summa	1 a	1	4	1	3	2	4		2		8	18		7	4	6	2	62
	1 b	17	4	1			5	11	3	2	13	58		10	3	3	1	131
	2		4	1		2	1	5	1	4	1		2		1	5	4	31
Totalsumma		18	12	3	3	4	10	16	6	6	22	76	2	17	8	14	7	224

Förklaringar till tablån ang. gemensamma angelägenheter

1a = angelägenhet gemensam för *alla* församlingarna i ett pastorat.
1b = angelägenhet gemensam för *några* men ej alla församlingar i ett pastorat.
2 = angelägenhet gemensam för församlingar tillhörande skilda pastorat.

I nedanstående förteckning har angivits gemenskapens lokala omfattning och närmare innebörd.

Stift	Församlingar	Anmärkningar
		Kol. 1
Skara	1 a Medelplana Västerplana	Samtliga kyrkl. angelägenheter gemens. sedan 1820-talet. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. I ett år 1930 till eckl.dep. avgivet yttrande förklarade församlingarna att de även efter ikraftträdandet av LFS önskade bilda en kyrkl. samf. Något förordnande om samf:s bildande finns emellertid icke.
	1 b Källby Broby	Sedan 1819, då beslut fattades om rivning av Broby kyrka, har förs:arna samtliga kyrkl. angelägenheter gemens. *utom* vården om förs:arnas kyrkogårdar. De gemens. angelägenheterna handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Ljunghem Edåsa	Sedan 1871, då beslut fattades om de gamla sockenkyrkornas slopande och byggande av Edhems för båda förs:arna gemensamma kyrka, har förs:arna samtliga kyrkliga angelägenheter gemens. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Sjogerstad Rådene	Samtliga kyrkliga angelägenheter gemens. sedan 1866. Gemens. kyrka, kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Torbjörntorp Friggeråker	Samtliga kyrkl. angelägenheter gemens. Gemens. kyrka sedan 1871. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Kinne-Kleva Sil	Gemens. kyrka och kyrkogård, kyrkomusiker, konfirmandundervisning, räkenskaper. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.

	1 b Sparlösa Slädene	Gemens. kyrkokassa, kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Nårunga Skogsbygden Ljur	Gemens. kyrka, kyrkogård, kantor, kyrkokassa. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Skölvene Norra Säm	Förenade i kyrkl. avseende sedan 1843, då gemens. kyrka uppfördes. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Stenstorp Brunnhem Södra Kyrketorp	Gemens. kyrka, kyrkokassa, kyrkoråd »m.m.»
	1 b Särestad Bjärby	Gemens. kyrka och kyrkogård (sedan 1613). Gemens. kyrkoråd. »Sedan skolväsendet överförts till den borg. komm. är de tu (förs:arna) ett.»
	1 b Håle Täng	Gemens. kyrka och kyrkogård (sedan 1885). Gemens. kyrkoråd. (»Sedan skolväsendet 1952 övergått till den borg. komm. är de båda förs:arna de facto en kyrkoförsamling».)
	1 b Eggby Istrum	Gemens. kyrka, kyrkokassa och förvaltn. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. (Pastoratets förs:ar bildar kyrkl. samf. för vården om pastoratsangelägenheterna.)
	1 b Möne Södra Vånga	Gemens. kyrkokassa, kyrkoråd, kyrkostämma.
	1 b Vara Önum	Vara och Önums kyrkor samt Önums kyrkogård äges av förs:arna gemens. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. Kyrkofullm. i Vara handlägger ärenden ang. Vara kyrkogård samt diakonissa och en del församlingsanslag. Kyrkostämman i Önum handlägger endast ärenden ang. diakoniverksamheten samt anslag till söndagsskolan och kyrkokören.
	1 b Skarstad Hällum	Gemens. kyrka och kyrkokassa, vilken — utom för kyrkan — är avsedd för kyrkogården i Skarstad och den gamla kyrkogården i Hällum. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. Hällum har även egna organ.
Växjö	1 b Hornaryd Drev	Ekonomisk och administrativ enhet (utom i fråga om kyrkobokföringen) med gemens. kyrka (sedan 1860-talet). Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. Efter 1880 har förs:arna ej haft egna kyrkostämmor.
Karlstads	1 b Södra Ny Huggenäs	Sedan 1840-talet, då Huggenäs gamla kyrka raserades, har förs:arna haft samtliga kyrkl. angelägenheter gemensamma. Gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.

Kol. 2

Skara	1 a Lena Bergstena Fullestad	Gemens. kyrka och församlingshem.
	1 b Kullings-Skövde Tumberg	Gemensam kyrka. Hithörande ärenden handlägges å gemens. kyrkostämma.
	1 b Hyringa Malma Längnum	Fridhems kyrka och kyrkogård gemens.
Strängnäs	2 Nyköpings S:t Nicolai Nyköpings Östra + Alla Helgona	Äger gemens. Nyköpings nya kyrkogård. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd (»kyrkorådet för Nya kyrkogården») och gemens. kyrkostämma.

	2	Askersunds landsförs. Hammar	Kyrkogården vid Olshammar gemens.
Västerås	2	Nora stads- och bergsförsamlingar Grythyttan	Kostn. för underhåll och skötsel av Rockesholms kyrkogård delas lika. Hithörande angelägenheter handhas av »Rockesholms kyrkogårdsnämnd» (gemensam för förs:arna).
Växjö	1 a	Hjortsberga Kvenneberga	Underhåller gemens. Kvenneberga gamla kyrkogård.
Lunds	1 a	Balkåkra Snårestad Skårby	Balkåkra har ej egen kyrka. Marsvinsholms kyrka, kyrkogård, kyrkstall med ekonomiutrymmen samt sockenstuga med kyrkvaktmästarbostad i Balkåkra förs. äges och underhålles av pastoratet, som även avlönar kyrkvaktmästaren därstädes.
	1 a	Mörrum Elleholm	Gemens. kyrkogård. Förvaltas av Mörrums kyrkogårdsnämnd. Elleholm bidrar numera ej till kostn.
Göteborgs	1 b	Kungälv Rödbo	Gemens. kyrka. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b	Kungshamn Smögen	Gemens. begravningsplatser. Hithörande ärenden handhas av kyrkogårdsnämnd (best. av två kyrkvärdar från vardera förs. samt kyrkorådets ordf.) och gemens. kyrkostämma.
	2	Enslöv Slättåkra	Kyrka och kyrkogård i Oskarströms köping (på gränsen mellan förs:arna) gemensamma, liksom kyrkoadjunkt och pastorsexp. i Oskarström. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma. (Kyrkogården ägdes och förvaltades ursprungligen av Oskarströms dåvarande mun:samh. men överlämnades för en del år sedan till gemensamma kyrkorådets förvaltning.)
		Kol. 3	
Uppsala	1 a	Hökhuvud Skäfthammar	På grund av kortare vägförbindelse utnyttjar en del av Hökhuvuds förs. Skäfthammars kyrka och kyrkogård. Hithörande angelägenheter behandlas av gemens. kyrkoråd men avgöras å resp. förs:s kyrkostämma.
	2	Söderhamn + Sandarne Söderala + Ljusne + Bergvik	Söderhamn och Sandarne kyrkl. samf. upplåter gravplatser å Sandarne kyrkogård för begravning av döda från Söderala förs. enl. överenskommelse mellan samfälligheternas kyrkofullmäktige (avgift 500 kr/år).
Göteborgs	1 b	Halmstad Övraby	Övraby har ej egen kyrka. Använder Halmstads kyrka mot en avgift av 70 kr/år.
		Kol. 4	
Uppsala	1 a	Skog Lingbo	Ärenden rörande uppvärmning och belysning av kyrkorna samt anställande och avlönande av kyrkvaktmästare handhas av pastoratskyrkorådet och pastoratsstämman.
Lunds	1 a	Balkåkra m. fl., se kol. 2.	
		Kol. 5	
Uppsala	2	Bollnäs Hanebo	Restaurering av Katrinebergs kapell i Bollnäs förs. (nära gränsen till Hanebo förs.) omhänderhas av en kommitté med representanter för båda förs:arna, vilka under flera år uttaxerat medel för ändamålet.

Västerås	1 a Falu Kristine Stora Kopparberg	Ärenden ang. skogskapell med krematorium, pastorsexpeditioner samt söndagsskola och annat frivilligt kyrkligt arbete handlägges av pastoratskyrkorådet. Gemensam kyrkokassa för dessa ändamål, »Falu pastorats kyrkokassa», för vilken staten fastställes av pastoratsstämman.
Göteborgs	1 a Vinberg Stafsinge	Hässlås kapell i Stafsinge förs. äges av en stiftelse. Underhålles genom frivilliga bidrag och, i den mån dessa ej förslå, genom anslag från båda förs:arna.
	2 Forshälla Hjärtum	Djurshults kapell förvaltas av en stiftelse. Förs:arna uppehåller gemensamt gudstjänsterna vid kapellet och bidrar till kostnaderna därför.
	Kol. 6	
Skara	1 a Lena m. fl., se kol. 2.	
	1 a Od Molla Alboga Öra	Gemens. församlingshem. Samordn. konfirmandundervisning och ungdomsarbete (gemens. ungdomsråd). Gemens. »De gamlas dag».
	1 b Husaby Skälvum Ova	Gemens. församlingshem, konfirmandundervisning, kyrkl. ungdomskrets samt församlingssysterfond för anställande av diakonissa.
	1 b Härja Utvängstorp	Gemens. församlingshus.
	1 b Skövde + Öm + Ryd Våmb	Gemens. församlingshem. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
Växjö	1 a Gränna stadsförs. + Gränna landsförs.	Till Gränna stadsförs. har donerats fastighet jämte medel för åstadkommande av församlingshem. Ombyggnadskostn. överstiger de donerade medlen. Förs. har hos samfälligheten hemställt att en stiftelse bildas med repr. för båda förs:arna samt att samfälligheten beviljar medel för amortering av byggnadslån.
	2 Långemåla Högsby	I Ruda mun:samh. på gränsen mellan förs:arna planeras ett församlingshem. För detta ändamål har en stiftelse bildats. Båda församlingarna anslår medel till kostnaderna.
Lunds	1 a Höja Starby	Gemens. församlingshem.
	1 b Lösen Angerum	Gemens. församlingshem i Lyckeby. Hithörande ärenden beredes av gemens. »församlingsstyrelse» och går därefter till resp. församlings kyrkoråd och kyrkofullm.
Göteborgs	1 b Veddige Sällstorp	Gemens. församlingshem. Hithörande angelägenheter har hittills handhafts av resp. församlings organ.
	Kol. 7	
Uppsala	2 Sandviken Ovansjö Järbo	Sandviken och Järbo utbröts 1870 ur Ovansjö förs. Arrendegård är gemens. för församlingarna. Hithörande ärenden handhas av »Ovansjö-Sandviken-Järbo pastoratsnämnd». Beslutanderätten ligger hos de tre pastoratens kyrkofullm. »Anordningen är mindre tillfredsställande men det har icke kunnat ordnas på annat sätt.»

	2 Sandviken Järbo	Arrendegård gemens. Hithörande ärenden handhas av »Sandviken-Järbo pastoratsnämnd». Beslutanderätten ligger hos pastoratens kyrkofullm.
Skara	1 b Sunnersberg Gösslunda Strö	Gemens. klockarejord. Förvaltas av Sunnersbergs förs.
	2 Tiveds pastorat Undenäs pastorat	Äger gemens. eckl. lönebostället Halna Stommen. Förvaltningen är av Tiveds pastorat uppdragen åt Undenäs pastorats boställsstyrelse, i vilken då ingår en av Tiveds pastorat utsedd representant.
Västerås	2 Ål Gagnef	Utbyggnad av kraftverket vid den s. k. prästkvarnen i Gråda är en gemens. angelägenhet för förs:arna.
Lunds	1 b Bårslöv Fjärestad	Äger gemens. kantorsbostad, som är uthyrd till orgelspelaren i de båda förs:arna. Hithörande angelägenheter handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Västra Hoby Håstad	Äger gemens. adjunktsbostad, avsedd för kyrkoadjunkt i pastoratet.
	1 b Stora Herrestad Borrie	Tidigare klockaredistrikt. Förvaltn. av förutvarande kantorsbostaden gemens. angelägenhet för förs:arna.
	1 b Sövde Blentarp	Prästgården i Sövde gemensam för båda förs:arna, som delar utgifterna för densamma.
	1 b Hammenhög Hannas	Gemens. kantorsbostad och kantorskassa. Hithörande ärenden handhas av gemens. kyrkoråd samt resp. förs:s kyrkostämma.
Göteborgs	1 b Halmstad Holm	Gemens. ägare till fastighet.
Karlstads	1 b Millesvik Ölserud	Äger gemensamt en ö i Vänern (Bärön), vars skogsmark lämnar avkastning. Hithörande angelägenheter handlägges vid gemens. sammanträde med förs:arnas kyrkoråd. Stor ekonomisk betydelse: restaurering av Ölseruds kyrka i väsentlig grad möjliggjord genom avkastning från Bärön.
	1 b Rännelanda Lerdal	Äger gemensamt en fastighet, som användes som lokal för konfirmandundervisning.
	2 Rudskoga Södra Råda	»Sedan urminnes tid» gemens. ägare till holmar i Vänern. Förs:arna utser representanter, som ordnar med utarrendering av holmarnas bete. Skog har ej avverkats på många år.
Visby	1 b Endre Hejdeby	Förvaltningen av Endre prästgård är en gemens. angelägenhet för förs:arna.
	1 b Follingbo Akebäck	Förvaltningen av »Follingbo pastorats prästlönefond» och en flygelbyggnad vid Follingbo prästgård är en gemens. angelägenhet, som handhas av båda förs:arnas kyrkoråd gemensamt.
	Kol. 8	
Uppsala	2 Estuna Lohärad	Gemens. ägare till ljudfilmsprojektor.
Linköpings	1 b Herrestad o. a., se kol. 15	
Skara	1 b Vartofta-Åsaka Kälvene	Gemens. brudkronefond. Räkenskaperna framlägges för resp. församlings kyrkostämma.
Växjö	1 a Långaryd Färgaryd Femsjö	Förs:arna anslår medel till pastoratets likbilsförening.

Göteborgs	1 b Skällinge Nösslinge	Gemens. ägare till filmprojektor.
Härnösands	1 a Hallen Marby	Anskaffande av likvagn är en gemens. angelägenhet för förs:arna.
	Kol. 9	
Uppsala	1 b Lagga Östuna	Ärenden ang. »prästgårdsbyggnadsamorteringskassan» (amortering å lån för uppförande av kyrkoherdebostad) behandlas å gemens. kyrkostämma.
Strängnäs	1 b Vrena Halla	Amorterar gemens. ett lån, taget i samband med iordningställande av förs:arnas prästgård under den tid då förs:arna tillsammans bildade ett pastorat.
Växjö	2 Älmhult Stenbrohult	Amorterar gemens. lån.
Härnösands	2 Hede Vemdalen Storsjö Tännäs Ljusnedal	Amorterar gemens. ett lån, taget i samband med prästgårdsbygge i Storsjö förs. under den tid då förs:arna tillhörde samma pastorat.
Stockholms	2 Kungsholmen S:t Göran	Amorterar gemens. ett lån, taget i samband med uppförande av församlingshus i S:t Görans förs. (Gemens. handläggning förekommer ej. Vardera förs. upptager sin andel i sin stat.)
	2 Saltsjöbaden Tyresö	Amorterar gemens. ett lån, taget i samband med uppförandet av prästgården i Tyresö under den tid då förs:arna utgjorde ett pastorat.

Kol. 10

Enligt 14 § eckl. boställsordn. har *pastorat* att bekosta möblering, uppvärmning och städning av särskild lokal för pastorexpedition, som pastoratet anordnat i prästgård och *som ej ingår i tjänsteinnehavarens bostad.* I 19 § 2 mom. KK 30/11 1951 med tilläggsbestämmelser till prästlönereglementet stadgas vidare att *pastorat* skall bekosta uppvärmning av rum för pastorsexpedition, *som ingår i kyrkoherdes eller komministers tjänstebostad.*

Enligt 30 § folkbokföringsförordningen åligger det *församling* att tillhandahålla pastor nödiga inventarier, materiel och vad övrigt erfordras för kyrkobokföringen ävensom tjänstetelefon samt, därest förhållandena så påkallar, skrivbiträde.

Huruvida i de fall, som under ifrågavarande rubrik redovisas i uppställningen i kol. 1a, gemenskapen går utöver den för pastorat lagstadgade, kan i allmänhet ej avgöras med ledning av lämnade uppgifter. Med anledning därav har ej ansetts erforderligt att utom i undantagsfall härnedan upptaga de i kol. 1a redovisade fallen. Av de fall, som redovisas i kol. 1b, omnämnes härnedan endast sådana, beträffande vilka *antingen* lämnats någon uppgift utöver den att angelägenheten förekommer *eller* gemenskap även i annat avseende förekommer mellan vederbörande förs:ar.

Skara	1 b Sunnersberg Gösslunda Strö	Gemens. pastorsexp. med gemens. expeditionskassa.
	1 b Rackeby Skalunda	Gemens. pastorsexp. med gemens. expeditionskassa. Hithörande angelägenheter handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
Växjö	1 b Bolmsö Tannåker	Gemens. pastorsexp. med anslag från båda förs:arna.
	1 b Arby Hagby	Gemens. pastorsexp. och konfirmandundervisn.
	1 b Ljungby Hossmo	D:o
Lunds	1 b Mellan-Grevie Södra Åkarp	Gemens. pastorsexp. och kyrkomusikerdistr.
	1 b Dalköpinge Gislöv	D:o
	1 b Bösarp Simlinge	D:o
	1 b Södervidinge Annelöv	Gemens. pastorsexp. med gemens. kassa. Hithörande angelägenheter handlägges vid gemens. sammantr. med förs:arnas kyrkoråd.
	1 b Hässlunda Risekatslösa	Gemens. pastorsexp. och kyrkomusikerdistr. (Förs:arna bildade tidigare tillsammans ett pastorat.)
	1 b Östra Herrestad Östra Ingelstad	Gemens. underhåll av lokaliteter för pastorsexp. samt konfirmandrum i Östra Herrestads prästgård. Till övriga kostnader för pastorsexp. anslås medel av förs:arna var för sig.
Göteborgs	1 a Halmstad Övraby Holm	Gemens. pastorsexp. i byggnad, som äges av Halmstads förs., vilken ensam avlönar expeditionspersonal. Endast till en del förbrukningsartiklar utgår bidrag från samtliga förs:ar.
	1 b Tölö Älvsåker	Gemens. pastorsexp. och konfirmandundervisn. Kostnaderna bestrides av en gemensam kassa, till vilken utdebitering sker från vardera förs. Kyrkoråden väljer kassör och revisorer.
	1 b Veddige Sällstorp	Gemens. pastorsexp. Kostnaderna bestrides av »Veddige och Sällstorps gemensamma kyrkokassa». Särskild stat uppgöres ej utan utgifterna föres å resp. förs:s stat.
	2 Enslöv o. a., se kol. 2	

Kol. 11

Enligt kyrkomusikerstadgan utgör varje territoriell församling som regel ett kyrkomusikerdistrikt. Avvikelser härifrån kan dock förekomma såtillvida att Kungl. Maj:t kan föreskriva antingen att församling skall uppdelas på skilda distrikt eller att församling helt eller delvis skall förenas med annan församling eller del därav till ett distrikt. Församlingar tillhörande skilda pastorat må dock icke, vare sig helt eller delvis, förenas till ett kyrkomusikerdistrikt.

Befattningen med kyrkomusikerangelägenheter är uppdelad mellan pastorat och församling så att, i stort sett, pastoratet har att svara för avlöning av kyrkomusiker, medan församling (genom kyrkorådet) äger tillsätta alla slags kyrkomusikertjänster med undantag av kantorstjänst. Det ankommer vidare å församling att i visst fall tillhandahålla tjänstebostad åt kyrkomusiker samt att svara för vissa kostnader för den kyrkomusikaliska verksamheten. Enligt kyrkomusikerstadgan avses därvid med *församling* den eller de församlingar, som utgör kyrkomusiker-

distrikt eller vari distriktet ingår, och med *kyrkoråd,* där ej annat sägs, kyrkorådet i församlingen eller där församlingar tillsammans bildar ett kyrkomusikerdistrikt eller »ändock» är förenade till en kyrklig samfällighet, det för församlingarna gemensamma kyrkorådet. Församlingar, som bildar ett kyrkomusikerdistrikt, skall alltså under alla förhållanden ha ett gemensamt kyrkoråd för handhavande av de kyrkomusikerangelägenheter, som ankommer på församlingarna. Av de anförda bestämmelserna framgår att kyrkomusikerdistriktet ej är att betrakta som någon slags specialkommun utan att rättsubjektet i kyrkomusikerdistriktet är den eller de församlingar, varav distriktet utgöres. (Jfr uttalande av departementschefen i prop. 1950: 231 s. 21.)

Enligt övergångsbestämmelserna till kyrkomusikerlagen skall, intill dess kyrkomusiker enligt nämnda lag blivit för församling anställd, med visst undantag förut gällande bestämmelser om klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningar alltjämt lända till efterrättelse beträffande i församlingen inrättade sådana befattningar.

Av de i uppställningen redovisade fallen under ifrågavarande rubrik upptages härnedan endast sådana, beträffande vilka avvikelser från kyrkomusikerstadgans regler förekommer eller där äldre bestämmelser ännu gäller.

Stift	Församlingar	Anmärkningar
Skara	1 b Berga Färed	Gemens. kantor. När så kräves hålles gemens. sammanträde med kyrkoråden.
	1 b Kvinnestad Asklanda	Kyrkomusikerdistr. Hithörande angelägenheter handlägges vid gemens. sammanträde med kyrkoråden samt av resp. församlings kyrkostämma.
	1 b Mularp Tiarp	Kyrkomusikerdistr. Hithörande angelägenheter handlägges någon gång vid gemens. sammanträde med kyrkoråden, eljest av var förs:s kyrkoråd och kyrkostämma för sig.
Västerås	1 a Hallstahammar Berg	En gemens. angelägenhet för förs:arna är kyrkomusikerfrågorna, »vilka på grund av den förvirrande nu gällande lagstiftningen än skall behandlas här än där».
Lunds	1 b Östra Vemmenhög Västra Vemmenhög	Gammalt klockardistrikt. Frågor om pensionering av befattningshavare och deras efterlevande behandlas å gemens. kyrkostämma.
	1 b Hemmesdynge Södra Åby	Klockardistrikt. Frågor om kantors avlöning behandlas å gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Östra Torp Lilla Isie	D:o
	1 b Stora Herrestad Borrie	Tidigare klockardistrikt. Förre kantorns pensionering är en gemens. angelägenhet för förs:arna.
	1 b Frillestad Välluv	Gemens. organist, betr. vilken äldre bestämmelser gäller, avlönas av församlingarna. Hithörande angelägenheter handhas av gemens. kyrkoråd och kyrkostämma.
	1 b Tryde Spjutstorp	Gemens. orgelspelare utses av resp. församlings kyrkoråd.
	1 b Båstad Hov	Gemens. kantor, betr. vilken äldre bestämmelser gäller.
	1 b Stora Slågarp Lilla Slågarp	Gemens. kantor, som avlönas av förs:arna. Hithörande angelägenheter handhas av gemens. kyrkoråd.
Visby	1 b Fole Lokrume	Kyrkomusikerdistr. »Kyrkoråden sammanträder stundom till gemensamt sammanträde, stundom var för sig. I senare fallet fattas beslut som är varandra ordagrant lika.»

Kol. 12

Enligt 44 § eckl. boställsordn. skall för skötseln av löneboställes skog hos pastoratet finnas anställt ett särskilt biträde, kallat pastoratets skogsbiträde. Vederbörande stiftsnämnd kan emellertid föreskriva att skogsbiträde skall anställas av två eller flera pastorat gemensamt. Pastoraten säges då bilda ett skogsbiträdesdistrikt. Skogsbiträde utses av stiftsnämnden efter av vederbörande pastorat företaget val. Där två eller flera pastorat skall gemensamt anställa skogsbiträde, förrättas val av pastoraten vart för sig. Stiftsnämnden skall i första hand utse den valde eller, om pastoraten ej enats om valet, en av de valda, men äger, om ingen av de valda finnes lämplig, utse annan. Skogsbiträde skall för uppdraget äga att av vederbörande pastorat uppbära arvode, som bestämmes av stiftsnämnden.

Såsom framgår av de nu återgivna bestämmelserna förutsättes varken i fråga om tillsättningen eller avlöningen av skogsbiträde någon samverkan mellan pastorat, som ingår i samma skogsbiträdesdistrikt. Ej heller i övrigt finns något stadgande om samarbete mellan sådana pastorat i fråga om förvaltningen av pastoratens skogar. I några fall har i de av församlingarna lämnade uppgifterna såsom en gemensam angelägenhet för vederbörande församling och annan församling upptagits, att församlingarna ingår i samma skogsbiträdesdistrikt. På grund av vad förut anförts har skäl ej ansetts föreligga att medtaga dessa fall i uppställningen. I två fall har emellertid uppgivits att samverkan förekommer inom skogsbiträdesdistriktets ram i frågor avseende skogsbiträdet eller eljest rörande skogsförvaltningen. Dessa fall redovisas i uppställningen och upptages härnedan.

Stift	Församlingar	Anmärkningar
Uppsala	2 Hassela Gnarp Bergsjö Harmånger och Jättendal	Ingår i Nordanstigs kontrakt och skogsbiträdesdistrikt. Gemens. överläggningar under kontraktsprostens ordförandeskap i skogsbiträdesfrågor och rörande vården om boställsskog. Gemens. auktion å skog.
Västerås	2 Mora Orsa Ore Våmhus Sollerön	Skogsbiträdesdistr. Frågor betr. skogsbiträdet handhas av en kommitté, bestående av ombud för de olika förs:arna.
	Kol. 13	
Uppsala	1 a Uppsala Näs Västeråker Dalby	Gemens. konf.undervisn. »sedan uppkomsten av centraliserad sjunde klass».
Linköpings	1 a Hägerstad Oppeby	Ibland gemens. konf.undervisn.
	1 b Sjögestad Rappestad	Gemens. lokal för konf.undervisn. Förs:arna delar kostn. för städning och eldning.
Skara	1 a Od m. fl., se kol. 6	
	1 b Björsäter Bredsäter	Gemens. konf.undervisn. Kostn. för uppvärmning av lokal delas.
	1 b Husaby Skälvum Ova	Gemens. konf.undervisn. och kyrkl. ungdomskrets.
	1 b Hångsdala Skörstorp Östra Gerum	Gemens. konf.undervisn.

Strängnäs	1 a Gillberga Lista	Gemens. konf.undervisn. (Sammanhänger med att undervisningen i 7:e läsåret i folkskolan är gemens. för barn från förs:arna.) Gemens. ungdomsarbete i ungdomskretsen »Konfirmandringen».
Växjö	1 a Halltorp Voxtorp	Gemens. konf.undervisn. Hithörande angelägenheter, som är av ringa ekonomisk betydelse, handlägges av pastoratskyrkorådet.
	1 b Arby o. a., se kol. 10	
	1 b Ljungby o. a., se kol. 10	
Lunds	1 a Västerstad Östraby	Konf.undervisn., församlingsdagar, ungdomsmöten o. dyl. gemens. Kostn. bestrides av pastoratet eller av förs:arna var för sig.
	1 b Östra Herrestad o. a., se kol. 10	
Göteborgs	1 b Frillesås Idala	Gemens. konf.undervisn.
	1 b Skällinge Nösslinge	Gemens. lokal för konf.undervisn.
	1 b Tölö o. a., se kol. 10	
Visby	1 a Gothem Norrlanda	Gemens. konf.undervisn. (Gothems förs. bekostar städning och uppvärmning av konfirmandsalen, som är belägen i prästgården.)
	Kol. 14	
Uppsala	1 b Åkerby Jumkil	Åkerby förs. bidrar till avlöning av diakonissa i Jumkils förs. (Frivilligt åtagande som erkänsla för diakonissans frivilliga tjänstgöring i Åkerby förs., då någon sjuk bett om hjälp.)
Skara	1 a Björsäter Lugnås Bredsäter	Gemens. »församlingssysterfond».
	1 a Levene Sparlösa Long Slädene	Pastoratet avlönar en församlingssyster, anställd av Sparlösa-Slädene diakoniförening.
	1 b Fredsberg Bäck	Gemens. diakonissa avlönas av »Fredsbergs diakonikrets», som huvudsakligen finansieras genom anslag från förs:arna.
	1 b Husaby m. fl., se kol. 6	
Strängnäs	2 Nyköpings S:t Nicolai Nyköpings Östra	Gemens. diakonissa. Hithörande ärenden handhas av ett diakoniråd, bestående av kyrkoherdarna samt en repr. för vardera förs:en.
Göteborgs	1 a Sätila Hyssna	Gemens. församlingssyster.
Härnösands	1 a Lit Kyrkås	Församlingsdiakonissa, ursprungligen anställd för Lits förs., har åtagit sig att tjänstgöra även inom Kyrkås förs., som bidrar till avlöningen. Hithörande angelägenheter avgöres genom underhandlingar mellan kyrkoråden.
	Kol. 15	
Linköpings	1 b Örberga Nässja	Ungdomsarbetet bedrives gemensamt genom »Örberga-Nässja kyrkliga ungdomskrets».
	1 b Herrestad Källstad	Sedan många år bildar förs:arna en enhet i fråga om det frivilliga kyrkliga arbetet. Kyrkokör, ungdomskrets, juniorarbete gemens. Gemens. egendom finns (brudkrona, ljudfilmsprojektor m. m.).

Skara	1 a Od m. fl., se kol. 6 1 b Husaby m. fl., se kol. 6 2 Börstigs pastorat Blidsbergs pastorat N. Åsarps pastorat Hällstads pastorat	Pastoraten är representerade i »Börstigs m. fl. pastorats diakoniråd» (bildat 1937), vars uppgift är att genom anställande av en pastorsdiakon effektivisera det frivilliga kyrkliga arbetet. Avlöningen bestrides huvudsakligen av stiftelsen Lekmannatjänst men i övrigt med gåvomedel och utdebiterade medel från berörda pastorat och församlingar. Varje pastorat väljer två ledamöter (en präst och en lekman) i rådets styrelse.
Strängnäs	1 a Gillberga o. a., se kol. 13 1 a Frustuna Kattnäs	Samarbete för ungdomsverks. såväl mellan förs:arna som med kringliggande pastorat. Möjliggöres i viss mån genom anslag från förs:arna men huvudsakligen på frivillig väg. I regel ej föremål för beslut av kyrkorådet.
Västerås	1 a Falu Kristine o. a., se kol. 5	
Lunds	1 a Västerstad o. a., se kol. 13 1 a Hjortsberga Edestad 2 Listerby pastorat	Samarbete i fråga om ungdomsarbete, församlingsaftnar, studiearbete m. m. mellan förs:arna inbördes och med förs:arna i Listerby pastorat. Gemens. församlingsblad utges för förs:arna i Hjortsberga och Listerby pastorat.
Göteborgs	2 Ucklum Grinneröd	Gemens. söndagsskola i Svenshögen (på gränsen mellan förs:arna).
Härnösands	2 Ås Aspås	Ibland gemens. församlingsafton i någon by vid gränsen mellan förs:arna.
Stockholms	2 Maria Magdalena Högalid	Skollovskoloniverksamheten bedrives av »Maria och Högalids skollovskoloniförening». Bekostas till stor del av förs:arna.
	Kol. 16	
Uppsala	2 Riala Roslagskulla Länna	Bildar Roslags-Länna storkommun. För att som förut kunna fortsätta sin församlingsbiblioteksverksamhet har förs:arna bildat en biblioteksförening, vars stadgar antagits av förs:arnas kyrkostämma resp. kyrkofullm. Föreningen företrädes av de tre förs:arnas på vanligt sätt valda biblioteksstyrelser, som utser föreningens styrelse. Revisorer utses av stämmorna resp. kyrkofullm.
Skara	1 b Tådene Tranum	Gemens. kyrkokör. Hithörande angelägenheter handhas av resp. förs:s kyrkostämma »men det tillses att besluten blir lika».
Växjö	2 Älmhult Stenbrohult	Gemens. pastoratsadjunkt. Kostnad för telefon delas.
Lunds	1 a Listerby Förkärla	Pastoratet bekostar kyrkbil en gång i månaden.
Visby	1 a Väskinde Bro Fole Lokrume	Kyrkokörverksamheten är en gemens. angelägenhet för pastoratets förs:ar.
Stockholms	2 Maria Magdalena Högalid	Förs:arnas gemensamma historia skrives nu och bekostas av båda förs:arna. Ärendet handhas av en kommitté, bestående av representanter för vardera förs:en.
	2 Jakob Klara	Gemens. kyrkoadjunkt.

Anmärkningar

Ang. pastorats anslagsrätt

Såsom framgår av denna förteckning förekommer det i viss utsträckning att flerförsamlingspastorat anslår medel till ändamål av församlingsvårdskaraktär. Flera sådana fall har även påträffats vid genomgång av flerförsamlingspastorats utgifts- och inkomststater. Dylika anslag torde emellertid lagligen vara möjliga endast i s. k. överskottspastorat. Härmed förstås sådant pastorat, vars präst- och kyrkomusikerlönetillgångar lämnar så stor behållen och för pastoratet disponibel avkastning, att därå uppkommer överskott, sedan pastoratets präst- och kyrkomusikerlönekostnader under året samt visst virkesbehov blivit täckta. Av sådant överskott skall hälften inlevereras till kyrkofonden, medan återstoden får fritt disponeras av pastoratet för dess egna kyrkliga ändamål. Därvid gäller emellertid enligt ett avgörande av regeringsrätten (RÅ 1946 ref. 32) den begränsningen att pastoratet ej äger använda sin andel av överskottsmedlen för andra ändamål än sådana, som är gemensamma för de i pastoratet ingående församlingarna. I detta sammanhang märkes även rättsfallet RÅ 1954 ref. 45, enligt vilket flerförsamlingspastorat, som ej utgör samfällighet, icke äger bevilja anslag till reparation av församlingshem, som icke tillhör pastoratet. (Jfr Landskommunernas tidskrift årg. 1956 s. 656 f.)

Från ett flerförsamlingspastorat, som i sin stat upptagit anslag till »det gemensamma kyrkliga arbetet i pastoratet» har som förklaring härtill uppgivits, att anslaget »av praktiska skäl» beviljats av pastoratet i stället för att delas upp på de olika församlingarna.

Ang. samordning av utdebiteringen

I två uppgifter omnämnes vissa åtgärder för att samordna utdebiteringen mellan församlingar, ingående i samma borgerliga kommun. Sålunda uppges beträffande Rådmansö och Frötuna församlingar (Uppsala stift), vilka bildar Frötuna kommun men utgör skilda pastorat, att vid uppgörande av staterna underhandlingar föres mellan kyrkoråden för att om möjligt uppnå samma utdebitering inom hela kommunen. Beträffande Ytterhogdals, Överhogdals och Ängersjö församlingar (Härnösands stift), vilka utgör såväl ett pastorat som en borgerlig kommun, uppges att utdebiteringen både i församlingarna och till pastoratet alltsedan kommunsammanslagningen samordnats genom beslut varje år i kommunalfullmäktige, beträffande församlingarna i proportion till skatteunderlaget, så att all utdebitering har ingått i den kommunala budgeten.

Statens offentliga utredningar 1957

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

JO och kommunerna. [2]
Fordringspreskription m. m. [11]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Statens instituts för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. [6]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Fullföljdsbegränsning i skattemål. [3]
Den statliga indirekta beskattningen. [13]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Förbättrad pensionering. [7]
Balanserad expansion. Bilagor. [10]
Beroende uppdragstagare. [14]

Hälso- och sjukvård.

Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. [1]

Allmänt näringsväsen.

Oljelagring. [4]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruks förstärkande med skog. [8]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Stommaterial från jord- och stenindustri. [12]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Krigsskada å egendom. [5]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Församlingslag. [15]

Försvarsväsen.

Örlogsvarvens organisation m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB
STOCKHOLM 1957